859
J-75-4

ST. O. IOSIF

OPERE

IV

Ediție îngrijită
comentarii
și variante
de
ION ROMAN

9637

SCRIITORI ROMÂNI
EDITURA MINERVA
București, 1981

A-39736
F.D. 17191

BCU-Litere
1100 014 5198

Biblioteca Centrală Universitară
BIBLIOTECA DE LITERE
București

NOTĂ ASUPRA VOLUMULUI AL IV-LEA

Cu volumul de față încheiem ediția *Opere* de St. O. Iosif, în care am inclus tot ceea ce este publicabil din creația originală, traducerile în versuri și corespondența poetului.

Pentru a nu da volumului IV aspectul unei culegeri de documente și a limita astfel interesul pe care l-ar prezenta, am reținut pentru acest volum o parte din creația originală a lui Iosif: poemul *Din zile mari*, poeziile originale din periodice și proza (literară și publicistică). Un spațiu amplu din volum este ocupat de corespondență. Cîteva poezii și un număr de pagini de proză (antume și postume) sînt reproduse de noi pentru prima dată din presa dinaintea primului război mondial. De asemenea, publicăm o serie de scrisori pînă acum inedite (v. *Comentariile*). În *Addenda* am inclus versuri ocazionale scrise de Iosif în colaborare (se înțelege, nu și cele rezultate din colaborarea cu D. Anghel), precum și o serie de documente, printre care unele ce atestă solidarizarea poetului cu unii confrați ai săi în diverse prilejuri.

Din proză am reținut numai ceea ce Iosif a publicat sub numele său sau cu un pseudonim personal identificabil. Ca atare, n-am reprodus bucăți pe care avem toate motivele să le considerăm ca ale sale, dar care au apărut, în presă sau în volume, sub semnătură comună: D. Anghel și St. O. Iosif, sau A. Mirea. Așa, de exemplu, am integrat în *Opere* pamfletul *Un arivist*, fiindcă acesta, reluat în volumul comun *Portrete*, a fost tipărit mai întîi în revistă cu numele poetului.

Materialul din periodice și prefețele la diverse volume de traduceri sînt orînduite cronologic, în cadrul secțiunilor: *Poezii*, *Proză*. Reamintim că , pentru poezii și proză, ordinea e dată de prima apariție, chiar dacă textul a fost revăzut și republicat, uneori mult mai tîrziu, de autor.

Pentru corespondență, cronologia nu poate fi decît relativă. Grupate, conform uzului, pe adresanți, scrisorile se succed cronologic în cadrul grupului, iar grupurile, în ordinea datei primei scrisori către respectivul destinatar. În cazul corespondenței nedatate, am recurs la ștampila poștei de plecare, pe care am și înscris-o între paranteze drepte, la începutul sau sfîrșitul scrisorii. În lipsa acestei posibilități, am stabilit cronologia pe baza unor amănunte de conținut, ceea ce a fost întotdeauna realizabil, fără pericolul unei erori importante. Cînd a fost necesar, ne-am expus argumentele în *Comentariile* de la finele volumului. Toate scrisorile care s-au păstrat au fost transcrise după originale.

Întrucît în corespondență există numeroase referiri la creația poetului, uneori și variante ale unor poezii, *Comentariile* din acest volum al IV-lea trebuie corelate cu capitolele respective din volumele precedente, „comentariile“ întregii ediții constituind un tot. Pentru a înlesni stabilirea legăturilor necesare, am făcut trimiterile cuvenite la volum și pagină.

Volumul IV mai cuprinde, la sfîrșit, un indice alfabetic al titlurilor din toate volumele ediției noastre, o bibliografie a operei lui St. O. Iosif, și o listă de articole și studii despre scriitor și operă.

I. R.

DIN ZILE MARI

POEM ISTORIC

PREFAȚĂ

Scriu aceste rînduri din inima Moldovei, nu departe de locuri unde acum patru veacuri a răsunat glasul războinic al lui Ștefan cel Mare. Și cînd Crivățul trece vuind prin dumbrava de stejari din apropiere, ades îmi pare că răscoală tropot de cai, și strigări de răniți, și zgomot de arme. Simțirea aceasta mă urmărește mai ales de cîte ori aud buciumul în munții și văile Moldovei, cari mai păstrează parcă un tainic fior din acele vremuri eroice, după cum și figura legendară a viteazului domn trăiește încă pretutindeni în amintirea poporului, ca și în aceste părți.

Așa, de pildă, pe valea Berheciului, cutare moșneag povestește că Ștefan-vodă ar fi biruit niște tătari; în comuna Țăpului se spune ceva la fel despre o samă de turci *; mai încoace, în Buciumeni, flăcăii au auzit și ei din bătrîni că în fiecare primăvară cucul îl strigă pe Ștefan...

Las gîndurile să mă poarte spre acele zile mari, cînd steaua Moldovei se ridicase așa de sus și strălucea așa de măreț... Visez. Din cuibul meu de pe deal, la umbra nucilor bătrîni în cari cîntă privighetorile, am o largă și bogată priveliște, ce se încheie în apus

---

* Vezi S. Teodorescu-Kirileanu, *Amintiri ale poporului despre Ștefan cel Mare*, ed. II, pag. 30 și 62 (*n.a.*).

cu Munții Vrancei, vestiții munți ai babei Tudora, cari sprijinesc pe umerii lor vineții cele mai fantastice palate de nouri ce am văzut vreodată...

Visez. Zgomotul lumei de azi rar pătrunde pînă la mine, și cu atît mai puțin răutatea ei zădarnică.

Publicînd însă această carte, am crezut că datoresc totuși o lămurire cititorilor mei cinstiți.

În curînd se împlinește anul de cînd pomenirea marelui voievod a fost sărbătorită cu evlavie în toată țara, și în Bucovina, și în toate inimile românești. În legătură cu alte dispoziții luate din vreme, d. Spiru C. Haret, ministrul Cultelor din acele zile, mi-a dat și mie însărcinarea oficială de a scrie un poem despre Ștefan cel Mare. Ca un ecou îndepărtat al acelor serbări înălțătoare aș dori deci să fie socotită cartea de față.

Dar o sfială lesne de înțeles mă cucerește astăzi, cînd ridic glasul meu de smerit rapsod spre a cînta isprăvile și înțelepciunea celui mai desăvîrșit domn din cîți ni i-au dăruit veacurile. Și mai bucuros aș fi păstrat în sertar, încă multă vreme, acest fragment epic, căci, așa cum se înfățișează acum, e numai sîmburele poemului visat de mine. Îl public totuși cu gîndul de a reveni și a-l continua. Îmi va ajuta Dumnezeu să-l duc pînă la capăt?... Nu știu.

Fără-ndoială însă că, dacă odată s-ar mai putea închega un mare epos național, figura lui Ștefan cel Mare ar trebui să fie centrul în jurul căruia să graviteze toate celelalte. Și din vasta comoară de legende, tradiții, povești și cîntece cari ne vorbesc de el — cine știe? — s-ar putea presupune că a existat chiar o epopee întreagă, dar pierind coeziunea dintre diferitele ei elemente, acestea s-au dezvoltat apoi singure, în crîmpeie, și multe din ele s-or fi pierdut înainte de a fi culese; sau poate era încă în stare de formație și a fost brusc întreruptă de noile împrejurări ale vieții noastre moderne? În acest caz, cîtă dreptate avea Eminescu, atunci cînd tocmai către Ștefan cel Mare se jeluia în *Doina* lui împotriva străinilor cari

> ... cum vin cu drum de fier,
> Toate cîntecele pier...

Ani îndelungați de studii și de reculegere și un talent fără seamăn, firește, s-ar cere pentru o asemenea operă. Fiecare însă e dator să săvîrșească atît cît îl iartă puterea — și împrejurările.

*

Cît privește forma pe care am ales-o, am căutat să m-apropiu cît mai mult de versul simplu al doinelor noastre, care este și al eroicului *romancero* spaniol. Mi s-a părut mai potrivit cu firea subiectului, dar n-am păstrat versul acesta peste tot.

N-am adaos nici o notă la sfîrșitul cărței. Pentru popor — pe seama căruia am scris — mi s-a părut inutil. Am citit însă cu mare folos strălucita *Istorie a lui Ștefan cel Mare,* scrisă pentru poporul românesc de d. N. Iorga, precum și toată literatura istorică românească și străină privitoare la marele voievod. Un cuvînt de amintire închin și *Uncheșului sfătos,* neuitatului Petre Ispirescu, din a căruia povestire publicată în *Convorbiri literare* prin 1878 am împrumutat două momente.

În sfîrșit, țin să mulțumesc din toată inima bunilor români din Bucovina, cari anul trecut, în mai, cu deosebită dragoste m-au călăuzit, arătîndu-mi monumentele istorice, mai cu seamă preacuvioșiei-sale părintelui egumen al Mănăstirii Putna, T. Patraș, grație căruia mi-a fost dat să petrec cîteva zile de liniște și înălțare sufletească în preajma mormîntului lui Ștefan cel Mare.

Autorul

Tecucel, în 25 prier 1905

VISUL LUI PETRU ARON

I

În castelul din Suceava
Pacea nopții e stăpînă.
Nu se mișcă nici o umbră,
Nu s-aude nici un pas,

Numai candela veghează
În capela mohorîtă,
Aruncînd lumină-n preajma
Vechiului inconostas.

Cînd și cînd străjerii numai,
Deșteptînd din porți boltite
Liniștea pe strîmte ulițí,
Amuțesc pe urmă iar.

În castelul din Suceava
Singur Petru Aron-vodă,
Chinuit de gînduri negre,
Stă în jilțu-i de stejar.

— Pentru ce, o, Petru-vodă,
Chinuit de gînduri negre,

La o vreme-așa tîrzie
Ochiul încă n-ai închis?

Dormi, căci, iată, la fereastră,
Zorile mijesc albastre:
Primăvara-i noaptea mică,
Scurt e al domniei vis!

II

Crunt în jilț stă voievodul,
Crunt privește ochiu-i țintă...
Truda însă îl doboară
Și de somn e înșelat.

Vis cumplit i se arată
Minții sale tulburate —
În castelul din Suceava
Sfatul țării e-adunat.

Boierimea, dregătorii
Cei înalți, bătrînii sfetnici
Sînt de față — Petru, însuși,
Șade-n scaunul domnesc.

Toți cu frunțile plecate,
Parc-ar fi bătuți de brumă,
Stau boierii, și spre dînsul,
Cu sfială, triști, privesc.

Și deodată printre rînduri
Trece un fior de spaimă:
Umbra lui Bogdan Viteazul,
Cel ucis la Răuseni,

FD. 17/91

În mijlocul lor răsare,
Într-o mantă-ntunecată,
Și spre tron înaintează
Printre sfetnici și curteni...

Neagră-i și scăldată-n sînge
Fruntea sa, ca-n noaptea nunții,
Cînd cu mîna ucigașe
Petru îl lovise-n somn...

Îngroziți, se dau în lături,
Ca să treacă Bogdan-vodă,
Toți boierii, și se-nchină
Fostului stăpîn și domn.

Și cu mare glas, acesta:
— A sunat acuma — strigă —
Ucigaș de frate, ceasul
Răzbunării celor morți!

Dă-napoi coroana țării
Ce cu sînge ai pătat-o
Și-ai furat-o mișelește:
Nu ești vrednic tu s-o porți!

Un copil viteaz, arată
Zodiile, c-a să vină,
Îmbrăcînd în slavă nouă
Scaunul acestei țări:

Spada lui va fi un fulger
Care va orbi pe neamuri,
Strălucind nebiruită
Către cele patru zări!

În zadar cerca-vor craii
Cei mai mari să-l înjosască,
În zadar flămînde horde,
În potop cutropitor,

S-or porni fără de număr
Din pustiuri depărtate:
El va pune piept de stîncă
Împotriva tuturor!

El a fost ales de Domnul
Să înalțe steagul crucei
Și să poarte biruințe
Pentru Domnul preamărit!

Și cinstit va fi de-a pururi
Numele-i din gură-n gură
De creștinătatea-ntreagă,
Din apus și răsărit!...

Astfel strigă și întinde
Mîna ce purta odată
Schiptrul...
Aiurit de spaimă,
Petru tremură pe tron.

Greu în somn se luptă Petru,
Vrea să strige slujitorii,
Vrea să fugă... și deodată
Tot palatu-i plin de zvon:

— Doamne! Ștefăniță-vodă
Vine-asupră-ne cu oaste!
Vlad, cel înfrățit cu iadul,
Însuși Vlad i-a dat lui steag!

Doamne! Ștefăniță-vodă
E la porțile Sucevei!
Toată țara se închină
Tînărului prinț pribeag!

PE CÎMPIA DIREPTĂȚII

I

Bucură-te azi, Moldovo,
Și de nuntă te gătește!
Bucură-te și zîmbește
Cu întregul tău norod.

Primăvara, maica noastră,
De pe plaiurile tale
A gonit cumplita iarnă
Și pe cruntul voievod.

Primăvara, maica noastră,
Îți deschide veac de aur
Și-ți aduce mire tînăr
Și frumos, în zi de Paști!

Ci îmbracă tu și zale,
Că te-așteaptă lupte grele —
Grele lupte — pentru ele
Mulți viteji ai tu să naști!

II

Bucură-te, tu, Suceavă!
Sune-ți clopotele-n slavă,

Falnică cetate sfîntă
A străbunului Mușat!

Și deschide-ți poarta largă,
Unde gloatele aleargă
Ca un rîu ce se revarsă
Zgomotos, de ploi umflat.

Bucură-te azi și saltă!
Că-ți răsar doi sori de-olaltă:
Mîndrul soare sus în ceruri,
Ștefăniță pe pămînt:

Ștefăniță, prinț de viță,
Fiu lui Bogdan și nepotul
Vrednic al lui Alexandru
Celui bun, și drept, și sfînt!

III

Pe un cal pieptos și mare,
Ce aruncă foc pe nare,
Ștefan-vodă e călare,
Îmbrăcat în fir și fier.

Joacă plete inelate
Peste umerile-i late
Și-i frumos ca un arhanghel
Pogorît acum din cer!

Pana-i de la coif străluce
Fîlfîind în vînt vioaie,
Flutură în cute manta-i
Prinsă-n bumbi de mărgărint.

Mîna-i dreaptă strînge frîul
De argint; cealaltă, pala
Cu mîner de pietre scumpe...
Scări și spori sînt tot de-argint.

Astfel trece Ștefan-vodă
Pe Siret în sus. Aprozii,
Călărind în juru-i, strigă:
— Să trăiești, măria-ta!

Și popor de pretutindeni,
De pe șes, din văi și dealuri,
Curge-n jos pe drumul țării —
Cine-acasă ar mai sta?

Toți aștern în țernă fruntea
Și-i aruncă flori în cale-i
Și-l întîmpină-ntr-un strigăt:
— Să trăiești, măria-ta!

Toți aleargă, și se-nchină
Gîrbovii moșnegi în cale-i:
— Mulțumescu-ți, Doamne, ție,
Pot de-amu să mor voios!

Toți aleargă, lung oftează
Fetele cu ochii galeși:
— Doamne, mîndru i se șade!
Ai jura că-i Făt-Frumos!

IV

Saltă flamurile-n aer,
Spumegă-n zăbale caii,

Sulițele scînteiază,
Sună surle zgomotos.

Pe cîmpia *Direptății*
Ștefan-vodă se oprește.
Țara-i adunată-acolo
Să-l întîmpine cu-alai,

Episcopii-n mantii scumpe
Și cu cîrjile a mînă,
Între ei mitropolitul
Teoctist, cu mitra-n cap;

Preotul purtînd nainte
Evanghelia și crucea,
Și diaconii-n stihare,
Cu cădelnițele-n mîni,

Și citeții-n două laturi,
Cu făclii aprinse-n două
Sfeșnice de-argint, în urmă
Vin boierii mari și mici.

V

Tot norodu-ngenunchează,
Nici un murmur nu s-aude.
Ștefan-vodă-nalță fruntea
Și se-ntoarce spre popor:

— Este dintre voi vreunul
Care nu mă vrea? Răspundeți!
Au cu voia tuturora
M-a ales Moldova domn?...

Ca o mare în răscoală,
Chiuind, tresaltă gloata,
Scuturînd bogate plete,
Brațe tari năltînd spre cer.

Și din mii de mii de piepturi
Izbucnește-un singur strigăt:
— În mulți ani, mulți ani cu pace
Să trăiești, măria-ta!

Voievodu-acum coboară
De pe cal. Înaintează.
Se descoperă, se-nchină.
Și smerit, în zvon de psalmi,

Evanghelia sărută
Și-ngenunche voievodul.
Teoctist mitropolitul
Unge fruntea lui cu mir!

SFATUL ȚĂRII

I

Lefegii, copii de casă,
Seimeni înarmați cu arcuri,
Armășei cu bărbi stufoase,
Darabani pletoși, panțiri

Și războinici de-alte neamuri,
Îmbrăcați în coif și zale,
Umplu văile Sucevei
De strigări și zingăniri!

Căci de lupte mari și grele
Se gătește Ștefan-vodă
Și împarte-n oaste steaguri
La hotnogi și căpitani.

Știe bine ce-l așteaptă,
Știe bine că în juru-i
Pretutindeni stau la pîndă
Și prieteni, și dușmani...

Turcul groaznic și puternic,
Leahul cel viclean și mîndru,
Ungurul fălos și crîncen
Și sălbatecul Nohai:

Toți s-ațin pe la hotară,
Gata să întindă gheara
Spre Moldova cea frumoasă
Și bogată ca un rai!

II

Într-aceea la Suceava
Se adună Sfatul țării.
Intră-n sală, după ranguri,
Toți boierii din izvod,

Și cu frunțile plecate
Toți s-așază, după ranguri,
După ce sărută mîna
Tînărului voievod.

Opt boieri bătrîni, de frunte,
Toți cu bărbi și plete albe,

După ei trec alții, șase:
Pîrcălabi, juni căpitani.

Vin apoi diregătorii,
Șase la numărătoare;
Iar pe tron, ca un luceafăr,
Mîndru strălucea Ștefan.

III

Voievodul se întoarce
Spre boieri și le grăiește:
— Dragii mei boieri ai țării,
Stîlpi ai Sfatului mărit,

V-am chemat în adunare
După datina străbună,
Căci primejdii ne-amenință
Din apus și răsărit.

Voi cunoașteți ca și mine
Pe vecini; știți ca și mine:
Toți au gînduri necurate,
Lupi flămînzi; vicleni vulpoi!

Ci vă-ntreb pe voi: mai bine-i
Să-i lăsăm în bună pace,
Iar să-și facă rîs și-ocară
Și de țară, și de noi?

Ori în luptă fără preget
Să păstrăm moșia noastră,
Lăudată și cinstită,
Cum din zile vechi trăia?...

Astfel zise Ștefan-vodă.
Și-aștepta acum răspunsul;
Însă din boieri nici unul
Pe-ndelete nu grăia.

Ei știau că vodă-i vodă
Și ce vrea aceea face. —
Cînd deodată se ridică
Pîrcălabul de Hotin:

—Pururea și-n veci cinstită
Fie, doamne, luminata
Față a măriei-tale,
Căreia plecat mă-nchin,

Dacă însă domnul nostru
Ar voi să țină seamă
Și de sfatul meu nevrednic,
Iată-l, oricum îl socoți:

Doamne! n-aștepta să cadă
Peste noi vrăjmașii țării!
Nu le da răgaz, stăpîne!
Dă cu praștia în toți!

LUPTA DE LA BAIA

I

S-a jurat pe sfînta lege
Craiul Mateiaș, mărețul,
S-a jurat să-nvețe minte
Pe viteazul voievod

Ce-a-ndrăznit să calce-Ardealul,
Fără teamă, și să cheme
Fără teamă la răscoală
Pe smeritul său norod.

Nici nu vrea s-asculte vorba
Sfetnicului, înțeleaptă:
— Sire, sînt vicleni valahii
Și-n primejdii mari te-arunci!

Ura-i clocotește-n suflet:
— În genunchi să-l văd nainte-mi,
Poate-atunci să-i dau iertare,
Poate-atunci, — și nici atunci!

Cu puterea lui întreagă,
Deci, spre munți pornește craiul,
Petru-vodă ține-alaiul;
Și de Petru nu mă mir.

Nu mă mir nici de magnații
Cari, în oarba lor trufie,
Se asemuie-ntre dînșii
Cu eroii lui Omir.

Între ei e și vlădica
Papistaș, de cinci-biserici:
Bardul curții, care-n versuri
Latinești e nentrecut.

Nu se duce doar să lupte —
Alții-ncrucișeze spada! —
Ci cu ochii lui să vadă
Și să cînte ce-a văzut.

II

Fîlfîie dușman în steaguri
Crivățul. Oștirea trece.
Tunuri uruie greoaie
Pe îngustele cărări.

Negura se risipește,
Soarele răsare falnic,
Îmbrăcînd în za de raze
Plaiurile mîndrei țări.

Mateiaș în scări se-naltă,
Și-arătînd cu mîna-ntinsă
Spre cîmpiile Moldovei,
Se întoace către bard.

Astfel se uita pe vremuri
Hanibal, cartaghinezul,
De pe Alpii albi de gheață
La bogatul rai lombard.

Dar, foșnind greoi din aripi,
Drept prin față-i trece-un vultur
Și-i întunecă o clipă
Soarele — ca și-nadins;

Se rotește-apoi, și urcă
Tot mai sus, pîn' ce se pierde
Ca-ntr-o mare de lumină
În albastrul necuprins.

III

Curtea toată e-n mișcare,
Trîmbițe vestesc solie.

Ștefan face-un semn — și solii
Țanțoși înainte-i vin.

— Palatine al Moldovii!
Marele și strălucitul
Domn al nostru-al tuturora,
Riga Mateiaș Corvin,

Îți trimite vorbă ție,
Că-ți va da iertare poate
Pentru multa stricăciune
Ce-ai făcut-o în Ardeal,

Dacă vii cu-alai și daruri
Să te-nchini crăiei-sale,
Cum se cade să se-nchine
Unui crai orice vasal!

Zise solul — și tăcere
S-a făcut adîncă-n sală.
Și așa răspunse Ștefan,
Neclintit în scaun stînd:

—Mergeți înapoi și spuneți
Craiului, stăpînul vostru,
Că Moldova nu-l cunoaște
De stăpîn — și pînă cînd

Capul meu va sta pe umeri,
Pînă cînd această mînă
Va putea să poarte paloș —
De stăpîni nu mă-ngrijesc!

Vină, de poftește daruri
De la noi, să și le ieie,
Că avem săgeți destule
Chiar și pentru trup crăiesc!

IV

Neagră-i noaptea de dechemvre.
Urlă Crivățul prin codri,
Pe cîmpiile-nghețate,
Pîrjolite și pustii.

Neagră-i noaptea de dechemvre,
Și în zeghea ei cea neagră
Numai bine se ascunde
Ștefan cu vreo zece mii...

Dar în sala luminată,
Sub înalte bolți, la Baia,
Mîndră masă e întinsă,
Mîndri oaspeți o cuprind.

Sună vesele fanfare,
Spumegă în cupe vinul...
Încrezut și vesel, craiul
Se ridică hohotind:

—Cum azvîrl această cupă,
Astfel am s-azvîrl coroana
De pe capul tău, Ștefane!
Și-am să-mi țin cuvîntul dat!

Zice — vrea s-arunce cupa
Cu dispreț — dar nu sfîrșește:
Lung răsună fiorosul
Glas de bucium depărtat!

V

— Alergați! La arme! Arme!
Vin valahii! Vine Ștefan!
Răcnete înăbușite,
Tropot și nechez de cai

Năvălesc tot mai aproape,
Și ferestrele deodată
Strălucesc în zori de pară:
Vine Ștefan *„cu alai!"*

— Dați-mi scutul! Dați-mi spada!
Strigă craiul. Dați-mi calul!
Arde Baia — limbi de flăcări
Pretutindeni o închid.

Val-vîrtej pe strîmte uliți
Pîlcuri de oșteni aleargă
Și cu chiot moldovenii
Sfarmă, rup, lovesc, ucid!

În zadar vitejii unguri
Dîrji la luptă se-nclештează:
Beți de vin, orbiți de flăcări,
Se ucid ei între ei!

Iată, craiul se răpede —
Zid de lăncii-l împresoară, —
Moldovenii dau în lături;
Lupta-ncepe cu temei.

Groaznic însă Ștefan-vodă
În mijlocul lor răsare,

Într-o roată de văpaie
Ca un duh răzbunător,

Furtunos, măreț, puternic,
Strînge-n pinteni bidiviul,
Paloșu-i străluce-n noapte
Ca un fulger prins din zbor!

Armele sclipesc în juru-i,
Caii sforăie sălbatec,
Joacă flamurile, urlă
Buciumele de măcel,

Și cu coase și topoare,
Zguduind, călări, pămîntul,
Năvălesc de pretutindeni
Moldovenii după el!

VI

Unde-ți este fala, rigă?
Unde-i lauda deșartă?
Cine trece, dus în leagăn,
Sub o glugă de cioban?

Cine trece trist Carpații,
Pe poteci ascunse-n munte,
Cu-o săgeată-nfiptă-n spate:
„*Dar*“ primit de la Ștefan.

Niciodată craiul tînăr,
Cel vestit ca bun din fire,
N-a purces cu-ai lui mai crîncen
Și mai neînduplecat.

Și de ciudă că-l bătuse
Ștefan-vodă în Moldova,
A zăcut mai multe zile
Pînă ce... s-a vindecat.

Dar pe Ștefan-Moldoveanul
L-a lăsat de-atunci în pace —
A simțit că e mai bine
Să-și atîrne spada-n cui,

Și că Ștefan-Moldoveanul
Nu prea știe, zău, de șagă:
Cît p-aci era să-și lase
Oasele-n Moldova lui!

ȘTEFAN-VODĂ ÎNFRUNTĂ PE PĂGÎNI

I

— Ridicați-vă odată
Crai și împărați puternici
Și-apărați cu brațul vostru
Legea sfîntă-a lui Christos!

Ridicați-vă, căci Domnul
Dumnezeu va să v-ajute,
Dacă veți purta războiul
Pentru legea Domnului!

Ori s-a stins în voi credința
Ce vă-nsuflețea odată?
Unde-s zilele mărețe
Ale cruciaților?

Tronul din Bizanț se surpă,
Geme-n flăcări Răsăritul,
Turcii vor pieirea lumii —
Și voi stați cu mîna-n sîn?...

Astfel propovăduiește
În pustiu măritul preot
Al Apusului... Și nimeni
Nu ascultă glasul lui!

II

Surzi, îmbătrîniți în rele,
În zavistie și ură,
Se mănîncă între dînșii
Marii împărați creștini.

În zădar pribegi călugări
Cheamă la război norodul:
Solul nou al mîntuirii
Nu s-arată nicăiri.

Nu mai este Iancu-vodă
Hunniade, steagul crucei!
Cine oare se-ncumete
Să înfrunte pe vrășmaș?

Cine?...
Ștefan-vodă singur!
Ștefan-vodă al Moldovei!
Numai cu un pumn de oaste,
Dar cu suflet uriaș!

III

La Vaslui, la Curtea-Nouă,
Lîngă scări așteaptă Șargul.
Bate Șargul din copită,
Doi aprozi stau lîngă scări.

Unul coama-i netezește,
Celălalt de frîu îl ține,
Iară steagurile joacă
Fîlfăind vioaie-n zări.

În armură strălucită
Ștefan-vodă-n prag pășește.
Doamna, gingașă și crudă
Ca un flutur de april,

Vine și căzînd la pieptu-i
Nu se-ndură să-l mai lase
Și cu lacrime bogate
Plînge-amar, ca un copil...

(Ștefan-vodă grăiește:)

— Dulcea mea stăpînă, zvîntă-ți lacrimele de pe-obraz!
Nu se cade-așa să plîngă doamna unui domn viteaz!

Că mă duc la luptă cruntă, de mă-ntorc ori mort, ori viu,
N-o să ne-ntîlnim în ceruri mai curînd sau mai tîrziu?

Dar datoare e Moldova, pentru legea lui Isus,
Chiar cînd toți creștinii-l uită, să ridice spada sus!

Căci Moldova-i poarta sfîntă a creștinătății-ntregi
În aceste vremi cumplite, pline de fărădelegi!

Fii dar mîndră, dimpotrivă; nu mai plînge în zădar,
Ci-n iatacurile tale du-te și te-nchide iar.

Cu domnițele, acolo, la icoane-ngenuncheați,
Și în rugi evlavioase zi și noapte să vegheați,

Până ce-om stîrpi păgînii ce îneac-acest pămînt
Și altar măreț 'nălța-vom întru slava Celui-sfînt!

IV

Astfel zice Ștefan-vodă
Și pe Șargul lui s-avîntă, —
Vesel trîmbițele cîntă,
Darabanele vuiesc.

Însă doamna-n turn se urcă,
La fereastră se așează
Și, privind în zări, oftează,
Ochii-n lacrimi îi lucesc.

Vede cum supt deal coboară
Oastea cu Ștefan, pe cale,
Scînteind în albe zale
Dintre suliți și săcuri.

Și din ochi îl urmărește
Până-n fund de vale-adîncă,
Unde-l mai zărește încă
Răsărind la cotituri...

RUGĂCIUNEA LUI ȘTEFAN

I

În poiana ascunsă-n codri
Doarme tabăra întinsă.
Pace-adîncă străjuiește
Taina nopții lui ghenar.

Ici-colo, doar printre corturi,
Focurile potolite
Mai deschid în întuneric,
Slab clipind, vrun ochi de jar.

Pe pămîntul gol, sub scutul
Cerului spuzit de stele,
Dorm oștenii — dulci icoane
Le-amăgesc truditul somn.

Dar în cortu-i de mătase
Ștefan-vodă stă de veghe...
Stă de veghe și se roagă
În genunchi viteazul domn:

— Tatăl nostru-atotputernic!
Dumnezeule preamare!
Cela ce stăpîn ești singur
Pe pămînt ca și în ceriu,

Tu, cel care spre-a înfrînge
Oarba răilor trufie
Și spre-a ocroti dreptatea
Celor fără de puteri,

Pusu-ne-ai în mînă paloș; —
Tu, ce-ai poruncit lui David,
Șerbul Tău, să biruiască
El, cel mic, pe Goliat,

Și lui Iuda Macabeul
Să zdrobesc-acele neamuri
Care te huleau pre tine —
Fii de-a pururi lăudat!

Doamne! iată, îngenunche
Înainte-ți, plin de rîvnă,
Astăzi șerbul tău nevrednic!
Iată! în cumplit puhoi,

Tot Aliotmanul astăzi
Și-a pornit asupra noastră
Semințiile spurcate!
O, privește către noi!

Varsă-n noi virtutea sfîntă
Ca să-ți apărăm credința
De păgîni amenințată...
Doamne-al bătăliilor!

Dă-ne sfînta-ți biruință!
Fă ca azi și-n veci, preabune,
Întru slavă-ți să răsune
Bolțile tăriilor!...

II

Astfel se rugă fierbinte
Voievodul cel cucernic:
Cerul i-auzi cuvîntul,
Dumnezeu l-a ascultat.

Spulberate și zdrobite
Zac mulțimile păgîne:
Cu credința și cu brațul
Ștefan-vodă le-a sfărmat!

În învălmășagul luptei
Spun c-alăturea de Ștefan,
Ce tăia-n dușmani năprasnic
Și zbura din loc în loc,

Mihail-arhistrategul
Se ivi dasupra oastei,
Apărîndu-l de primejdii
Cu o sabie de foc...

RĂZBOIENII

I

S-a jurat pe-Allah bătrînul
Padișah, Cuceritorul,
S-a jurat și-a doua oară
Pe profet și pe-Alcoran

Că va da pedeapsă aspră
Voievodului Moldovei,
Ce-i călcase în picioare
Oștile-i de jaf, mai an.

Spune, Dunăre bătrînă!
Ce-ai văzut umplînd cinci poduri
Cetele înfricoșate
De azapi și ianiceri,

Spune tu, cu ce urgie
Năvăli atunci sultanul,
Cum al armelor greu vuiet
Străbătea pînă la ceriu!

II

Stăpînea p-atunci în Ţara
Muntenească Laiot-vodă
Basarab, un domn nemernic,
Slab de înger şi viclean.

El uită credinţa sfîntă
Către neam şi către lege
Şi s-ajunse cu păgînul
Împotriva lui Ştefan.

Astfel răsplătea acelui
Ce-i pusese-n mînă schiptrul —
Blestemată-n veci să-i fie
Pomenirea de mişel!

Blestemaţi şi toţi aceia
Cari în ceas de grea nevoie
N-or ţinea la fraţi ca fraţii
Şi-or lucra aşa ca el!

III

Negre stoluri mari de pradă
Trec spre zările-nroşite,
Şi de vaiet, şi de vuiet
Tot văzduhu-a tresărit.

Olăcari pe cai în spume
Vin şi-aduc cumplita veste
Că tătarii ard şi pradă,
Năvălind din răsărit...

Greu oftează moldovenii:
Deznădejdea cucereşte
Inimile oţerite
Ale bieţilor hînsari.

Ştefan vede cu durere
Cum pe zi ce merge-i scade
Tabăra; pe zi ce merge
Numără mai mulţi fugari.

El, viteazul, ce-nălţase
Steag atîtor biruinţe,
Părăsit acum rămîne
Chiar şi de vitejii săi.

Şi de nicăiri nu-i vine
Ajutor! De pretutindeni
Creşte-asupra lui potopul,
Cutropind cîmpii şi văi...

IV

Încărcaţi de plean, tătarii,
Biciuind din urmă robii,
Spre hotar zoresc în goană,
Valvîrtej cum au venit.

Fug, se duc mîncînd pămîntul,
Spaima morţii îi alungă,
Căci în fruntea oastei vine
Ştefan-vodă, cătrănit.

Fug nebuni și lasă robii,
Lasă prăzile în cale,
Chiar și armele le-azvîrle
Ca să treacă apa-not.

Hei, dar Ștefan îi ajunge!
Și năprasnic îi lovește,
Și mi-i sfarmă, și-i alungă,
Și mi-i spulberă de tot.

V

Pîlcuri-pîlcuri zgomotoase
Se întorc voioși cetașii
Și se-mprăștie prin sate
La neveste și copii.

A rămas dar Ștefan-vodă
Singur numai cu boierii
Și copiii lui de casă —
La un loc, toți, zece mii...

Zece mii — dar fiecare
Hotărît să-nfrunte moartea
Pentru lege, pentru țară,
Pentru domnul lor iubit.

Slavă lor și închinare!
Vrednică de ei și mare
E credința pentru care
S-au luptat și au murit!

VI

Pilda vecinic-a măririi,
Sfînt altar al nemuririi,

Unde s-a jertfit podoaba
Celor mai viteji osteni,

Ce român nu își înclină
Fruntea trist, și nu suspină
Cînd rostește-aceste nume:
Valea-Albă, Războieni!

Doar aici e îngropată
Bărbăția strămoșească...
Fiecare fir de iarbă
E-nchegat din sînge sfînt.

Fiecare strop de rouă
E un diamant din sînge!
Vai, aici nebiruitul
Voievod a fost înfrînt!

O, de ce nu sunt furtuna
Care-n nopți tîrzii de toamnă
Geme, hohotind sălbatec,
Printre codrii seculari!

Poate-atunci m-aș încumete
Să răscol țărîna sfîntă,
Preamărind cu vrednicie
Umbrele acestor mari!

VII

Stă pe deal cetatea neagră,
Și domnița la fereastră
Șade plînsă — ochii galeși
Cercetează zarea-albastră.

În zadar și azi l-așteaptă;
Ca și ieri, pustie-i zarea...
Murmură Ozana-n vale
Și-i îngînă trist cîntarea:

(Domnița cîntă)

— Ozană, drag pîrău,
Pe malul tău a stat:
Știi tu unde-a plecat
Ștefan, stăpînul meu?

De trei ori a bătut
În poartă la castel,
Dar maica, vai! n-a vrut
Să-l vadă-nvins pe *el*!

O, de s-ar fi îndurat
Să-l cheme lîngă ea!
Cum l-aș fi sărutat
Și cum l-aș mîngăia...

Dar de mînie-aprins
S-a dus — n-a mai venit,
Și poate-i greu rănit,
Sărmanul domn învins!

Cum nu-s o turturea!
M-aș duce, duce-n zbor,
Să-mi scald aripa mea
În apă de izvor,

De-aș ști că-l aflu iar
M-aș duce pînă la
Sfîrșitul lumei chiar
Și rana i-aș spăla...

O, Doamne-ndurător,
Arată-te spre noi!
Și dă-mi-l înapoi
Că fără Ștefan mor...

VIII

Însă Ștefan rătăcește
Singur-singurel prin codri,
Părăsit de toți, în voia
Amărîtei lui restriști.

Pe poteca nebătută
Urcă trudnic voievodul,
Și copacii-n semn de milă
Clatină din vîrfuri triști.

El, învins! El, stîlpul lumei,
Pavăza creștinătății,
Brațul Domnului din ceruri,
Îngerul războaielor,

Astăzi trece singuratec,
Nimenea nu-l împrejoară —
Numai paloșul, tovarăș
Credincios, i-atîrnă-n șold.

Numai sufletul lui mare
Mai străluce în privire-i —
Suflet, vai! așa de mare
Și atît de obidit!

IX

Noaptea tainică scoboară
De prin scorburi, de prin peşteri,
Şi se-ntinde în adîncul
Codrului străvechi şi mut.

Cînd şi cînd o ciută sare
Speriată şi s-ascunde,
Ştefan nici n-o ia în seamă,
Gîndul lui aiurea-i dus...

Gîndu-i zboară la oştenii
Lui, căzuţi pe cîmpul luptei,
La curtenii lui cei falnici,
La ţăranii lui pribegi...

La Moldova lui iubită
De păgînii crunţi robită;
Inima-i îndurerată
Sîngeră din mii de răni!

X

Trist, cu capu-n piept, cu fruntea
Încreţită, dus pe gînduri,
Astfel trece voievodul
Pe înguştele cărări.

Soarele-a apus acuma,
Parc-ar fi apus de veacuri,
Noapte neagră-i pretutindeni,
Noapte neagră şi pustiu.

Dar, din cînd în cînd, o rază
Tot străfulgeră în treacăt

Prin frunzare şi-nsenină
Fruntea domnului pribeag.

Căci un înger merge-n umbră
Nevăzut şi îi arată
Pas cu pas poteca-ngustă,
Lunecînd la dreapta lui.

XI

În chilia lui de piatră
Şade Daniil Sihastrul,
În genunchi, în faţa crucei
Răstignitului Christos.

Zi şi noapte el se roagă
De la cer cerşind iertarea
Sufletelor păcătoase
Cîte sînt pe-acest pămînt.

— În acest pustiu sălbatec
Unde rar străbate numai
Buciumul de vînătoare,
Glas uitat, adus de vînt,

Cine oare eşti, străine,
Ce nevoi te-aduc la mine?
— Ştefan-vodă al Moldovei
Cere-o noapte adăpost.

— Ştefan-vodă, mai aşteaptă
Pîn' să-mi mîntui rugăciunea...
Şi tăcut îngenunchează
Voievodul lîngă el.

... Multă vreme se rugară
Amîndoi așa-n tăcere,
În genunchi, în fața crucei
Răstignitului Christos,

Pașnicul sihastru-alături
De cumplitul domn războinic:
Rugile împreunate
Se urcau măreț la cer.

XII

În chilia de sihastru
Doarme Ștefan și visează.
Pentru ce în somn deodată
Fața lui se luminează?

Vede-n vis pe sfîntul Gheorghe:
Se făcea că vine parcă
Lîngă el și cu blîndeță
Să-l îmbărbăteze cearcă:

— Fiule, viteze Ștefan!
Pentru ce oftezi tu oare?
Cum de-ți lași moșia-n prada
Hordelor năvălitoare?

Scoală de-ți adună gloate
Și din bucium dă de veste —
Căci tăria nu-i în brațe,
Ci în inimi calde este.

Nu te teme că vrăjmașii
Vor putea să te răstoarne —

Zimbrul falnic al Moldovei
I-o lua pe toți în coarne!

Dumnezeu ți-a pus cununa
Astei mîndre țări pe frunte
Și de ai credință-n Domnul,
Poți mișca și deal și munte:

De-i striga, stejarii, brazii
S-or schimba și ei în oaste:
La un semn al tău, porni-vor
Năvălind în jos pe coaste...

O, aleargă dar și-ncepe
Lupta fără preget iară,
Să te văd, ca și-nainte,
Călărind viteaz prin țară!...

XIII

Ca o mare ce revarsă
Valuri negre peste valuri,
Astfel pe cîmpia arsă
Și pe văi și peste dealuri

Curg și-neacă tot păgînii,
Pînă-n marginile zării,
Sfîșiind cu mii de gheare
Trupul istovit al țării.

Dar precum un roi de-albine,
Abătute de furtună,
Împrejurul mătcei vine
Iar și, zumzănind, s-adună,

Tot așa de prin poiene,
Din păduri adînci coboară
După Ștefan moldovenii
Și cu drag îl împresoară!

Buciumul răsună iarăși —
Vii răspund din văi ecouri —
Și rîzînd, în zări, înalță
Munții frunțile din nouri:

Văd cum, alungați din urmă,
Fug păgînii spre hotare —
Mulți găsesc în voi mormîntul,
Dunăre și Neagră-Mare!

Văd cum însuși împăratul
Mahomed, Cuceritorul,
Cu oștirile-i rămase
Grabnic își întoarce zborul

Și se duce-n goana mare,
Crunt scrîșnind, ca scos din minte,
Iar în urmă-i stă Moldova
Slobodă, ca și-nainte!

DUMBRAVA-ROȘIE

I

S-a jurat și craiul Olbriht,
S-a jurat în mare taină,
Îmbrăcînd a vicleniei
Prea puțin crăiască haină.

Strînsu-și-a el oști bogate,
Chip păgînii să-i înfrunte,
Socotind că Ștefan-vodă
I-ar putea sluji drept punte.

În zadar cu sfat de pace
Cearcă solii să-l dezminte,
De solii cu vorbe goale
Tocmai el să se-nspăimînte?...

Dar cînd intră în Moldova,
Calu-i, poticnit, tresare,
Și cu glas de spaimă-i strigă
Un nebun pe drumul mare:

— Du-te, du-te spre pieire!
Tristă soartă te așteaptă...
Însă craiul spre Suceava
Cu oștirile se-ndreaptă.

II

Nouă săptămîni de-a surda
Bate falnica Suceavă —
Rușinat acum se-ntoarce
Craiul fără de ispravă.

Ștefan-vodă face pace,
Nici o vorbă rea nu-i zise:
Ci îl roagă să se ducă
Tot pe calea ce pornise.

Iar de codri să se teamă,
Că foiesc de duhuri rele...

N-a voit s-asculte craiul
Nici de sfaturile-acele,

Și călcîndu-și iar cuvîntul,
Strică țara, arde, pradă,
La Cosmin l-ajung din urmă
Toate gloatele grămadă.

III

Printre rîpe-ntunecoase
De bătrîni copaci umbrite —
Fără griji coboară leșii —
Noaptea codrului i-nghite.

Nici prin minte nu le trece
Că pe dealuri stau la pîndă
Moldovenii, să le ieie
Viața, pentru prăzi, dobîndă.

Și deodată crește-un urlet
Ce din mii de guri răsună,
Și se-ntunecă văzduhul,
Și trosnește, și detună!

Groaznic, în vîrtej de chinuri,
Cad mormane prididite,
Zvîrcolindu-se în sînge
Trupurile schilodite:

Urieși copaci de-a valma
Năruindu-se din stîncă
Vin, rostogolind cu huiet
Tot mai multe trunchiuri încă,

Și desprind, și rup, și darmă
Tot ce întîlnesc la vale —
Iadul peste ei le pare
Leșilor că să prăvale!...

În zădar s-abat în lături,
În zădar vor să se-ntoarcă,
Căci asupră-le o nouă
Vijelie se descarcă,

Căci din arcuri nevăzute
Curge ploaia furtunoasă
De săgeți — de pretutindeni
Vine moarte mănioasă...

IV

Pe un armăsar sălbatec,
Parcă zarea vrea s-o soarbă,
Alb de spaimă, craiul Olbriht
Trece văi în goană oarbă.

Oștile-i înfrînte-aleargă
Izgonite în risipă —
Păsări mari de pradă-n stoluri
Zboară-n urma lui și țipă.

Și femei, copii și fete
Plîng și blestemă pe cale —
Din Polonia întreagă
Crește-un freamăt greu de jale:

„O, unde ți-e, crai Olbriht,
Măreața ta oștire?
De Ștefan al Moldovei
Au nu aveai tu știre?

Nu-ţi povesteam că Ştefan
Nu e deprins să ierte
Pe cei ce, ca şi tine,
Hrănesc dorinţi deşerte?

Nici cîntecul nu-ţi spuse,
De cînd erai de-o şchioapă,
Că de mînia-i cruntă
Nici un vrăjmaş nu scapă?

Şi-ai vrut să frîngi stejarul,
Tu, tînăr uşuratec,
Cînd n-a fost chip să-l frîngă
Tătarul cel sălbatec.

Nici ungurul cel mîndru,
Nici turcul cel puternic?
Ce-ai căutat în ţara
Moldovei, crai nemernic?

Nu-ţi prorocise, oare,
Atîtea semne rele
Ruşinea ce te-aşteaptă
În văile acele?

Şi ne-ai luat părinţii,
Copiii, fraţii, soţii,
Ca să-i îngropi în Codrul
Cosminului cu toţii:

I-ai dus în gura morţii,
I-ai dat corbilor pradă...
Blăstem, blăstem, crai Olbriht,
Pe capul tău să cadă!“

V

Însă pe cîmpia-ntinsă,
De cu zori şi pînă-n seară,
Măre, cu ciudate fiare
Moldoveanu' astăzi ară!

Nu-s doar vite cari domoale
S-opintesc, trăgînd în pluguri,
Ci sînt leşi robiţi, ce-şi pleacă
Umiliţi grumazu-n juguri.

Sînt odrasle strălucite,
Sînt vitejii prinşi din fugă.
Azi blăsteamă ei şi ţîţa
Mamei, că le-a dat să sugă...

Şi gemînd amar, înclină
În pămînt trufaşa frunte,
Supt lovirile de bice
Şi-n batjocurile crunte...

Creşte brazdă după brazdă,
Soarele-n apus coboară...
Zile-ntregi de-a rîndul vede
Sîngeroasa muncă iară.

Harnicii ţărani îngroapă
Ghindă-n ţărna desfundată,
Căci aşa-i porunca aspră
De viteazul Ştefan dată.

... Şi aşa-ncolţi-n Moldova
Ghinda plămădită-n sînge...
Freamătul *Dumbravei-Roşii*
Pînă azi pe leşi îi plînge!

ZILE DE PACE

I

Dup-atîtea mari războaie
Cu izbîndă și cu slavă,
Înflorește iar în țară
Pacea plină de belșug.

Pe ogoare unde-atîta
Sînge-a curs, răsună iarăși
Strigătul cinstit și vesel
Al plugarului la plug.

Rîurile se dezgheață,
De zăpor și ploi umflate,
Florile-și desfac mireasma,
Ape dulci murmură-n lunci,

Cîntă-n crîng privighetorea;
Ciocîrlii nenumărate
Ciripesc din înălțime
Biruința sfintei munci...

Căci era pe la-nceputul
Lunei mai, cînd firea-ntreagă,
Înnoită, uită parcă
Tot ce-a fost cumplit și rău.

Într-o zi așa senină
Ștefan-vodă ține praznic,
Nu mai încăpeau de lume
Curțile vechi, la Hîrlău...

II

Vierița cea frumoasă
Toarnă vin în cupa de-aur:
Mîndrul soare al Moldovei
Șade-n fruntea mesei mari —

Nins de vreme-i voievodul,
Însă ageri ochi de vultur
Sub sprîncenele-i stufoase
Strălucesc adînci și clari.

Rezemat stă în spetează
Sub umbrarul de verdeață,
Lîngă el, Bogdan sfiosul,
Fiul său cel mai iubit;

Luca Arbore, bătrînul
Înțelept, și mîndrul Șendrea
Stau alături, cu Tăutul,
Logofătul cel vestit.

III

Ca un stup în neastîmpăr
Zgomotă grădina mare,
Plină de boieri și oaste
Și nenumărat norod.

Nouraș, copil de casă,
Scutură bălaie plete,
Și-nstrunînd lăuta veche,
Cată dus la voievod...

— Cîntă, zice Ștefan-vodă
Cu blîndețe, iar rapsodul,

Tresărind ușor, se-nclină
Și începe-ncetinel.

Cu evlavie ascultă
Toți boierii în tăcere,
Și, furat de amintire,
Ștefan asculta și el:

CÎNTECUL DESPRE PREASTRĂLUCITA IZBÎNDĂ DE LA PODUL-ÎNALT

Ștefan-voievod,
Slăvit de norod,
S-a sculat în zori,
Pe la cîntători,
Și s-a mînecat,
Măre, și-a plecat

C-un pîlc de curteni,
Falnici moldoveni,
Și s-a dus, s-a dus
Prin Țara-de-Sus,
Și-a ajuns voios
În Țara-de-Jos.

Iar dac-a ajuns,
I-a venit răspuns,
Că dușmanii țării,
Cît nisipul mării,
Năvălesc grămadă,
Pustiesc și pradă...

Ștefan-voievod,
Slăvit de norod,
Nu s-a-nspăimîntat
De cîte-a aflat,

Ci din bucium sună,
Și gloate-și adună,

Iar în Cel-de-sus
Nădejdea și-a pus,
Unde e nădejde
La ceas de primejde.

Domnul s-a-ndurat
Și l-a bucurat,
Și-a trimis o ceață
Către dimineață...

Ștefan, cînd văzu
Ceață ce căzu,
Repede-a-nțeles,
Repede-a ales
Pe cîțiva viteji,
S-aștepte prilej
În crîng nepătruns,
De ceață ascuns,
Dincolo de vad,
Mai sus de Bîrlad;
Cînd o da el semn,
Să-și facă îndemn,
Să strige, să urle
Din tîmpini și surle,
Tobele să bată
În goană turbată,
Ca să zăpăcească
Tabăra turcească,
Să creadă că-n coaste
Vine mare oaste.

Iar domnul viteaz,
Cel de-a pururi treaz,
Pîn-o prinde știre

Turceasca oștire,
Grabnic s-o lovească
Și s-o dovedească...

Și așa a fost
Gîndul lui cu rost:
Tîmpinele-au prins
Să țipe-nadins,
Tobele să bată
În goana turbată,
Buciume și surle
Să strige, să urle,

Turcii călăreți,
Alergînd orbeți,
Cum au auzit,
S-au și repezit,
Dar de după pod
Ștefan-voievod
Pe neașteptate
Li-a sărit în spate!
Turcii dau de crîng,
Șirele se frîng,
Repede se-ntoarnă,
Caii se răstoarnă,

Și mereu se-ndeasă
Prin negura deasă,
Prin smîrcuri și zloată
Se ucid în gloată,
Pe pod se răpăd,
Loviți de prăpăd,
Se izbesc în dos
De malul rîpos:

Podu-i frînt în două,
Săgețile-i plouă,

Coase și topoare
Cad fulgerătoare!

Și, lovit de-o rază,
Ce i-e dat să vază
Pașa Soliman?
Vede pe Ștefan,
Cum venea, curat
Ca un leu turbat,
Cu coama în vînt,
Dus de Duhul Sfînt,
Cu oștenii săi —
Ceata lui de lei!

Spulberă și taie,
Paloșu-i văpaie,
Unde trece El,
Groază-i și măcel!

Nebuniți de spaimă,
„Allah" turcii-ngaimă,
Și se sting, și pier,
Cu ochii la cer;
Alții fug să scape,
Fug peste hîrtoape,
Fug, se duc orbeți,
Vînați de săgeți!

Ștefan cu ai săi
Zboară după ei,
Și mi-i căsăpește,
Și mi-i risipește,
Și din goană mînă
Liota păgînă,
Și spulberă toată
Păgîneasca gloată!

Ștefan-voievod,
Slăvit de norod,
După ce-a sfîrșit,
Trei zile-a postit
Cu pîne și apă,
Lumea să-l priceapă,
Mulțumind supus
Tatălui de sus.

Și cu toată slava
S-a-ntors la Suceava,
Ca un mîndru crai,
Cu mare alai,
Și cu multe steaguri,
Rupte din șireaguri,
Și cu prăzi bogate
De la turci luate.

Iară doamnei sale,
Ce-i ieșise-n cale,
I-a adus o salbă
Din Cetatea-Albă,
Însă la cocon
I-a adus plocon
Sabia turcească,
Să mi-o mînuiască,
Și-un arc, să-l deprindă
De mic să-l întindă...

Iar la-mpărății
A trimis solii,
Tuturor să spună
Multă voie-bună,

Precum c-a purces,
De Domnul ales,
Și s-a bizuit
De a biruit

Din sus de Bîrlad
Și-a trimis în iad,
Pe cellalt tărîm:
O sută de mii
De turci osmanlii...

Iar papa din Rîm,
Pe loc ce-a aflat,
Poruncă a dat:
Călugări și clerici
Să cînte-n biserici
Rugăciuni spre slava
Celui ce-n Suceava
E scutul dreptății
Și-al creștinătății,
Cărui azi mă-nchin,
Ca un bun creștin,
Cu un ol de vin:

Domnul să-l trăiască
Și să-l miluiască,
S-apere moșia
De toată urgia,
Mîndru să-nflorească
Vița bogdănească!...

IV

Astfel a cîntat rapsodul,
Și-ntr-un glas: „Amin!“ strigară
Toți boierii, iar norodul
Repeți prelung: „Amin!“
Însă Ștefan dus pe gînduri
A rămas. Apoi ridică
Glasu-i dulce de părinte,
Înecat de un suspin...

(Ștefan-vodă grăiește:)

— O, fiule Bogdane!
Și voi, boieri ai țării,
Ce-ați împărțit cu mine
Atîtea mari izbînzi!
Azi mă vedeți aproape
De marginele gropii,
Și-a vieții mele slavă
Îmi pare o nălucă,
Ce tot se depărtează,
Pierind în întunerec...

Simt că-n curînd veni-va,
Să-mi ceară, moartea, birul;
Dar nu mă înspăimîntă
Și nici nu mă-ntristează:

Știu bine doar că clipa
Cînd am venit pe lume
A fost și-aceea-n care
Pornit-am către groapă...

O grijă mă muncește
Pe mine, zi și noapte,
Un gînd amar pre care
Nu-l pot goni din minte:

Că las în preajma voastră
Pre acel leu năprasnic,
Nesățios de sînge
Creștin — pre Soleiman!

Pre Soleiman, cel care
Vrea să ne ia moșia,
Ce noi, cu brațul nostru
Viteaz, am apărat-o

Și mulți viteji ai noștri,
Luptînd cu rîvnă sfîntă,
Atîția ani de-a rîndul,
În sînge au scăldat-o!

Pre Soleiman, cumplitul,
Pre acest soare-al nopții,
Ce-n preajma morții mele
Amenințînd răsare,

Și-n marea lui de flăcări
A înghițit Ardealul
Ș-Ungaria o parte,
Și-a-ngenuncheat chiar Crîmul,
Ce nu mai cunoscuse
Nici un stăpîn străin!

Cetatea-Albă o are,
Mărgăritar al nostru
Pierdut, prilej al pizmei
Și-al luptei dintre frați.

Și frații noștri înșiși,
Munteni — creștini de-un sînge —
Deși dușmani, n-ascultă
De el, de Soleiman?

Noroadele Asiei
Și multe-ale Europei
Se-nchină fără murmur
Tot lui, lui Soleiman!

Ci nu se mulțumește
Să stăpînească tronul,
Să poarte-n mînă schiptrul
Chezarilor romani,

Nu-și pune frîu, păgînul,
Iubirei lui de slavă:
Visează cucerirea
Pămîntului întreg!

Și socotiți voi, oare,
Că va cruța Moldova,
Împrejmuită astăzi
De țări birnice lui?

O, fraților, mai grabnic
Vă temeți, dimpotrivă,
Să nu s-arunce hulpav
Asupră-vă, cu toate
Puterile, căci dînsul

Urăște pre creștini
Și-n inima-i de fiară
Izvor își are ura
Pe care Alcoranul
I-o poruncește lui...

Nu-mi poci întoarce ochii
Nici spre vecinii noștri
Făr-a jeli amarul
În care au căzut:

În leși, nădejde nu e,
Că-s răi și nestatornici,
Iar ungurii, ei înșiși,
S-au aruncat în fiare;

Nemția-i prea departe
Să ție piept cu turcii
Și geme sfîșiată
De lupte între frați!...

Atunci, ce ne rămîne?
Puteri avem puține,
Primejdia e mare,
Și ajutor, de unde?!...

Să îmblînzim mai bine,
Dar fără fățărie,
Pe acest leu sălbatec
Ce vrea să ne sfășie!
Căci închinarea noastră
Va fi atunci o apă
Ce-o să potoale focul
Cumplitei sale uri...

De-aceea, ca un frate
Și ca un bun părinte,
Vă-ndemn în aste zile
Din urmă-ale vieții:

Siliți-vă a face
Cu turcul dreaptă pace,
Ca să vă lase vouă
Credința strămoșească
Și legea pămîntească
Așa precum le-aveți,

Plătind haraci cu cinste
Ca unui mai puternic;
Cerînd mai bine mila-i
Decît sabia lui!...

Dar dacă, dimpotrivă,
Vă cere alte jertfe
Decît aceste-aduse
Cu inima pe față,

Atunci pieriți mai bine
Cu sabia în mînă,
Credința apărînd-o
Și țara, păn' la moarte,

Decît să cadă-n prada
Rușinei și-a robiei,
Decît să vi le calce
Vrăjmașul în picioare!

Și n-aveți îndoință
Că Dumnezeul nostru,
Acel ce singur poate
Minuni să săvîrșească,

Din cer n-o să se-ndure
De lacrămile voastre,
Și n-o să vă răsară
În noaptea suferinții

Un soare nou, un mare
Îndrumător de neamuri,
Care va-nfrînge-odată
Trufașa Semilună

Și-o să vă mîntuiască
Pre voi ori poate-urmașii
Și-o să vă dea puterea
Și slava cea dintăi!...

V

Astfel a grăit monarhul
Și în vreme ce pe dealuri,
Îmbrăcînd în purpur zarea,
Craiul zilei se stîngea,

Supt sprincenele stufoase
Două lacrimi mari luciră,
Și-un fior trecu prin inimi:
Ștefan cel Bătrîn plîngea!

CÎND A FOST SĂ MOARĂ ȘTEFAN

I

Cînd a fost să moară Ștefan,
Multă jale-a fost în țară:
Cîte brațe-n deznădejde
Către cer nu se-nălțară?

Cîte jertfe la altare,
Cîtă smirnă și tămîie,
Pentru ca viteazul Ștefan
Viu și teafăr să rămîie!

Se părea că nici pămîntul
Nu se-ndură să-l primească
Pe acel ce-a fost preavrednic
Peste tot să-l stăpînească,

Și de groază și durere
S-a cutremurat pămîntul
Ca în ziua răstignirii
Celui ce-a vestit cuvîntul...

II

Cînd a fost să moară Ștefan,
Multă jale-a fost în țară.

Cine ar putea să spună
Cîte inimi sîngerară?

Iarnă grea ca niciodată
Şi o foamete cumplită
S-abătură-n anul cela
Peste ţara lui iubită.

Însă nici pe patul morţii
Nu putea s-o dea uitării
Cela ce pe drept fusese
Poreclit: Părinte-al ţării...

Lîngă patul său chemîndu-i,
Mîngăie pe toţi sărmanii,
Plîng şi îi sărută mîna
Văduvele şi orfanii.

Plîng şi-l binecuvîntează
Şi se-ntorc pe la căminuri,
Iar boierii zi şi noapte
Stau la patul său de chinuri...

III

Cînd a fost să moară Ştefan,
Multă jale-a fost în ţară:
Lîngă patul său de chinuri
Toţi boierii s-adunară.

În cerdac cerînd să-l ducă,
A luat în mîni ocheana,
Să mai cate înc-o dată
La Moldova lui, sărmana!

Şi de ce-a văzut într-însa
L-a cuprins întîi fiorul —
În ocheana fermecată
El cetise viitorul!

Veacuri negre de urgie,
Şi de lupte, şi de jale,
S-arătară, într-o clipă,
Fulgerînd, privirii sale...

IV

Vis e însă, ori aieve?
Dinspre Olt, urcînd, zăreşte
Un vultur măreţ ce-ntinde
Aripele — şi-adumbreşte

Toată Ţara Muntenească
Şi Moldova şi Ardealul...
Vai! dar noapte şi mai oarbă
Îşi aruncă-n urmă-i valul!

Dintr-o dată, făr' de veste,
Faţa iar i se-nsenină:
Pîcla grea deschide iarăşi
Gene-albastre de lumină.

Pe cîmpia dunăreană
Vede oşti române-n zare:
Mîndru prinţ din ţări străine
Merge-n fruntea lor călare...

Cîntece de biruinţă
Cresc şi umplu tot văzduhul —

. . . Şi zîmbind, cu pacea-n suflet,
Ştefan vodă-şi dete duhul!. . .

V

Dar cu dangăt plin de jale
Mii de clopote dau veste:
„Ştefan-vodă al Moldovei,
Ştefan-vodă nu mai este!“

Tristă-i Mănăstirea Putnei,
Porţile-i deschise-aşteaptă
Strălucit convoi ce vine
Şi spre ele-ncet se-ndreaptă.

Este Ştefan. Azi străbate
Cel din urmă drum prin ţară,
Dar pe unde trece-acuma,
În măreaţa zi de vară,

Plînge dealul, plînge valea,
Plîng pădurile bătrîne,
Şi norodu-n hohot plînge:
”Cui ne laşi pe noi, stăpîne?“

EPILOG

Patru veacuri de durere
Au trecut — şi-n noapte-adîncă
Doarme Ştefan, dar şi astăzi
Neamu-ntreg îl plînge încă.

Şi-l vor plînge codrii vecinic
Fremătînd duios din ramuri,
Cît vom fi-n cuprinsul nostru
Tot iloţi ai altor neamuri!

Jalnic apele l-or plînge;
Şi, zădarnic, multă vreme
Din adînc de văi pierdute
Triste buciume-or să-l cheme. . .

Însă cînd suna-va ceasul
De dreptate pentru ţară,
Din mormîntu-i va străbate
Vîrful sabiei de pară. . .

Şi va fi războiul mare
Între neamurile toate;
Caii în potop de sînge
Pîn' la coame or să-noate. . .

Peste noi atunci pluti-va
Duhul lui Ştefan cel Mare —
Şi vom rumpe orice lanţuri,
Vom sfărma orice hotare!

DIN PERIODICE

POEZII

IZVORUL

S-a dus vara, și verdeața
  A pierit de mult,
Iar izvorul din pădure
  Numai eu l-ascult.

Şi-l întreb de păsărele,
  Unde mi-s acum?
El îmi spune cu durere:
  ”Au plecat... la drum...“

Şi-l întreb de floricele,
  Unde mi s-au dus?
El îmi spune plin de jele:
  ”Toamna le-a răpus...“

Şi-l întreb, de ce se scurge
  Așa turburat?
El răspunde: ”Vai! ca mîine
  Voi sta nemișcat“.

ȘI NU MĂ VEI LĂSA?...

Și nu mă vei lăsa în pace,
O, glas al tristei profeții?
De unde vii? Și ce te face
Mereu de mine să te ții?

Ah! de mi-ai da măcar o clipă
De pace dulce în trecut,
Din zbor, pe-a timpului aripă,
Până s-o prind, s-a și pierdut.

Și tot acea poveste veche
Îmi reșoptești azi necurmat,
Ce să trezește în ureche
Ca un ecou îndepărtat!

”O, nu da nimărui crezare;
...Nu-ți cheltui simțirea-n vînt!
Dispreț sub formă-amăgitoare
Este iubirea pe pămînt.

Și visu-i spuma care trece
Pe sînul mării-ntins și larg,
Iar adevăru-i stînca rece
De care spumele se sparg.“

CLĂTINÎNDU-ȘI...

Clătinîndu-și al ei creștet,
Stă pădurea-n vis pierdută,
Iar frunzișul, rar și veșted,
E cuprins d-o jale mută.

Și nici vîntu-n nemișcare
Nu se-ndură să-l pătrunză,
Căci tresare, parcă-l doare,
Cînd îi smulge cîte-o frunză...

Schimbătoare este firea...
Dar, biet suflet omenesc,
Tu să nu-ți revolți simțirea
Cînd speranțe te-amăgesc

Și cînd visurile-ți zboară,
Prada unui aspru vînt.
Veche-i trista zicătoare:
Omu-i frunză pe pămînt!

O CARTE...

O carte e soarta acestei lumi,
De noi nepricepută,
Ce-o răsfoiește-n mod fatal
O mînă nevăzută.

Căci înainte și-ndărăt
Se-ntorc ale ei fețe.
Ca și cînd cineva grăbit
Ar sta să le învețe!

Iar noi cu groază vrem s-oprim
Giganticele-i file,
Să descifrăm măcar un șir
În timp de ani de zile.

Puțini sunt cei ce-au înțeles,
Cetind, o filă-ntreagă,
Dar mulți îs orbi și, vai! nu pot
Un șir să înțeleagă!

AH! OAMENII...

Ah! oamenii adeseori
M-au înșelat pe mine...
Dar ca să-i cred înșelători
Nu vreau, nu pot, nu-mi vine.

Ci cînt cu suflet arzător
De lacrămi, de obidă...
Ei mă privesc întristători:
Le vine să rîdă!

Unul mi-a zis: ”La ce tot minți
În sec, amice dragă?
Nu vezi tu: ca ieșit din minți
Te crede lumea-ntreagă!“

Da! mint... plîngînd, dorului meu,
De-o vreme ce-ntîrzie,
Zicîndu-i: ”Tot va fi cum eu
Credeam că o să fie!“

EPIGRAME

I

AMICILOR

Vă-ntreb, amici, încă o dată,
La ce-mi tot dați tîrcoale?
Oh! da, am inimă bogată,
Dar buzunare — goale.

II

UNUI PESIMIST

Vorbește, rîde cu măsură!
Arată-ți ochii plînși și triști!
Căci nu uita:-n literatură
Te numeri printre pesimiști.

ÎN NOAPTEA...

În noaptea-nchiselor pleoape,
Cînd somnul vine de mă fură,
Răsai în gîndul meu aproape
Ca luna palidă prin zgură,

Și fața albă ți-e ferită
În blond privaz de plete mari;
De gene lungi e-acoperită
Oglinda ochilor tăi clari.

O! dac-ai ști cum arde dorul
În miez de noapte tăinuit,
Cînd socotești-nainte zborul
Clipitelor făr' de sfîrșit!

Cînd gemi pe pat în așteptare
Și nu poți să te liniștești,
Îți arde capul și te doare
De-ți pare că înnebunești!

Dar inima-mi în van te cere,
Căci tu pe lume loc nu ai,
Te stingi ca orișice părere,
Cu ochi închiși și păr bălai!

ESTE NOAPTEA

Este noaptea sîmbetelor,
Este ceasul de mister,
Puneți strajă zîmbetelor
Voi, cari nu credeți în cer,

Căci e-o noapte-atît de sfîntă
Și-i senină ca o zi...
Ascultați!... îngerii cîntă!
Dar — nu-i putem auzi.

VISUL CODRULUI

Străvechiul codru doarme-n noapte,
Cuprins de-un farmec nedescris,
Și parcă,-nsuflețit de șoapte,
Își numără frunzele-n vis.

Dar ce visează? Cine știe
Ce amintiri de vijelii?
Antice nopți de poezie,
De basme, de minunății?

Vede pe craiul din poveste,
Călare pe un roib superb,
Ieșind din umbră făr' de veste
În urmărirea unui cerb?

Ori vede cete de sălbateci
Dinspre huceagu-ntunecat?
Pe cai sirepi și furtunateci
Ei trec în ropot la vînat.

SPRE TOAMNĂ

De pe ramuri spulberate
Frunzele în aer zboară...
Una singură se zbate
Şi nu poate ca să moară.

Eu credeam că e un flutur...
Flutur n-are cum să fie!
— Vîntule, de ce n-o scuturi
De pe ramura pustie?

Prin grădini, prin crînguri, toate,
Toate frunzele-s pe ducă;
Una singură nu poate
După ele să se ducă.

SINGURĂTATE

Cîntec

Chiar cînd toate patimile
Te frămîntă şi te sfarmă,
Las' să curgă lacrimele,
Şi durerile-or s-adoarmă.

Lumea e nepăsătoare,
Inemi calde sunt puţine...
Dar o vrajă uimitoare
Zace-n mila de la tine.

Iar de cugeţi în tăcere,
Gîndul tău oricît de tristu-i,
Te cuprinde o plăcere
Dureroasă, să te mistui...

...Şi s-or scurge lacrimele
Fără vorbe, făr-alarmă —
Toate, toate patimele
Şi durerile-or s-adoarmă!

ZĂDĂRNICIE

Ecou-ntregei mele vieţi
Se redeşteaptă în ureche;
Zădărnicie, tu-mi repeţi
Mereu acea poveste veche.

Ah, viaţa mea-i o mare-adîncă
Ce spumegă în lung şi-n larg,
Realitatea-i neagra stîncă
De care spumele-i se sparg!

Ci nu mă vei lăsa în pace,
O, glas al tristei profeţii?
De unde vii? Dar ce te face
Mereu de mine să te ţii?

VISUL UNUI SLUJBAŞ

Visam deştept pe jumătate...
Era o linişte în casă,
Şi ziua în amiaza mare
Părea că-i noapte luminoasă...

...Şi se făcea că am o mie
Monede-n aur... o comoară!
Trîntit pe canapea alene,
Sorbeam cafea, fumam ţigară...

Copiii mei, în loc de zdrenţe,
Purtau vesminte noi, alese,
Nevasta mea era mai mîndră
Ca cea dintîi dintre prinţese.

Chiar eu schimbasem redingota
Cea roasă-n coate şi cu pete;
Perdele scumpe-aveam la geamuri,
Şi ce covoare, ce tapete!

Ba-i dasem unui biet prieten,
Acuma chiar, un pumn de lire,
Şi cum îmi mulţămea, săracul,
Plîngînd d-atîta fericire...

Tresar... Cine-a bătut în uşă?
Mă pipăi... Unde-s banii mei?
— Bărbate, scoal', uitaşi de slujbă?
Hai, uite, că-i trecut de trei!

COPIL

Fragment

... Ieri, mamă, trist trecea pe stradă,
Atît de palid şi-aiurit,
Se clătina şi sta să cadă,

Şi zdrenţele-atîrnau pe dînsul...
Eu, mamă dragă, l-am zărit
Şi m-a-necat deodată plînsul.

Da, l-am văzut şi astăzi, mamă,
Tot da din mîni, vorbea mereu,
Şi nici nu m-a luat în seamă.

Era pe stradă multă lume,
Şi îmi venea aşa de greu
Că nu puteam să-l strig pe nume...

S-au strîns în jurul lui grămadă,
Toţi îl făceau beţiv, mişel,
El s-a luat atunci la sfadă,

Eu m-am apropiat cu teamă...
I-am întrebat: ”Ce-aveţi cu el?“
Şi ei au rîs de mine, mamă!...

De-aș fi avut atunci putere
Să-i bat pe toți, i-aș fi bătut!
Căci de rușine și durere

Tot sîngele-mi fierbea în vine...
Dar am rămas pe loc pierdut
Și nu știam ce e cu mine...

Mi-e tată doară, și mă doare
Să-l văd batjocorit de toți...
O, mamă, fii îndurătoare,

De ți-a greșit, nu ține seamă,
Și iartă-l, iartă-l, dacă poți,
Că n-a fost el de vină, mamă...

Ori poate nu-ți aduci aminte,
Plîngînd amar, cum îți cerea
Să uiți ce-a fost mai înainte

Și să trăim iar împreună?
De ce cu el ai fost mai rea,
Cînd ești cu mine-așa de bună?

De ce l-ai izgonit cu sila,
O, pentru ce l-ai izgonit?
Cum nu te înduioșase mila,

Și ți-ai întors cu ură fața
Cînd a strigat: "Nenorocit
Voi fi de-acuma toată viața!"

Știai că o să-și piardă firea
De n-o să-i ierți, cum te-a rugat.
Și tu i-ai dat nenorocirea,

Cînd numai cu o vorbă bună
Puteai să-ndrepți ce s-a-ntîmplat,
Și să trăim iar împreună...

Dar ce urît te uiți la mine!
Te-am supărat cu vreun cuvînt?
Nu ți-am vorbit cum se cuvine?

Nu sta cu fruntea încrețită...
Mai bine intru în pămînt
Decît să mi te știu mîhnită!

Căci de te supăr, mamă, oare,
Atunci, al cui o să rămîi?
Să plec și eu în lumea mare?

Să rătăcesc și eu ca dînsul,
Pierdut și fără căpătîi?
Nu vezi că mă îneacă plînsul?...

Și-l văd în vis adese, mamă,
Trăgînd să moară, părăsit!...
L-aud plîngînd încet... te cheamă...

Plîngînd, te roagă de iertare...
Eu, lîngă el, plîng aiurit,
Tu, numai, stai fără îndurare...

....

O, fie-ți milă, mamă dragă,
Și iartă-l, cheamă-l înapoi!
De vrei, îl fac eu să-nțeleagă

Că-l ierți... și o să fie bine...
O, mamă-ndură-te de noi,
Și nu te mînia pe mine...

BASM NEISPRĂVIT

A fost o fată de-mpărat
Frumoasă ca o zînă...
A fost o fată de-mpărat
Cu ochi vicleni, cu păr buclat,
Cu inima păgînă.

Sta visătoare-odată-n prag
Și-un paj trecea pe scară,
Sta visătoare-odată-n prag,
Și-n treacăt îi șopti: ”Mi-ești drag,
Mi-ești drag din cale-afară!“

A doua zi îi iese-n drum:
”Mi-ești drag cît nu pot spune!“
A doua zi îi iese-n drum,
Și fuge, izbucnind acum
În hohote nebune...

Iubite, să-ți mai spun, ai vrea,
Cum s-a-ncheiat povestea?
Iubite, să-ți mai spun, ai vrea?...
Dar dac-ar fi povestea mea
În rîndurile-acestea?

SFÎRȘIT DE VARĂ

I

Sub bolți de nouri mișcătoare
Ce mărginesc albastrul clar,
Trec stoluri, stoluri călătoare:
Sclipind în razele de soare
Se duc... se duc... pîn' ce dispar...

II

În flori de aur îmbrăcată
Voioasă-mi rîde din apus
Icoana verii adorată,
Din ce în ce mai depărtată...
Și eu rămîn, privind-o dus...

UNUI LUPTĂTOR

E mult de-atunci... și, totuși, ai crede c-adineauri
Visai că lupți de-a valma cu zmei și cu balauri,
Să dezrobești pe mîndra copilă de-mpărat...

E mult de-atunci... și totuși ai crede c-adineauri
Visai pe-nvingătorul, încununat cu lauri,
În lupta pentru bine, de-o lume admirat...

Azi, obosit și sceptic, ai devenit cuminte,
De visul de mărire rîzi cînd ți-aduci aminte,
Cum rîzi și de himera minunei din povești;

Dar te cuprinde jalea că te-ai jertfit durerii,
Și-ai prăpădit o viață luptînd cu mici mizerii,
Și n-ai avut o clipă norocul s-o trăiești!

ELEGIE

Cum m-adormeai cu legănarea,
Cu cîntecul tău, dulce mamă!
Azi, cînd mă-nfrînge disperarea,
În van copilul tău te cheamă,
Cerșindu-ți liniștea, uitarea.

O! umbră, umbră adorată,
De-acolo unde nu-i durere,
De ce nu mai revii o dată,
S-aduci senina mîngîiere
În inima-mi nemîngîiată?...

DINTR-UN BASM

... Făt-Frumos ce se bătuse cu balaurii și zmeii
N-a știut ca să trăiască vicleniile femeii,
Și s-a stins — ne spune basmul că-l ucise suferința...
Plînge-acuma pocăita, ispășindu-și biruința.

Iat-o șovăind pierdută... Viața parcă i se curmă,
Dăruindu-i sărutarea cea dintîi — și cea din urmă...
Cea din urmă!... Nu, căci iată-l! Făt-Frumos din somn tresare,
Teafăr și mai mîndru încă, înviat de sărutare...
Sărutarea-l înviase — astfel glăsuie povestea —
Și-au durat apoi o nuntă de s-a dus în lume vestea!
Ba avui și eu la praznic loc de frunte-n coada mesii
Și-nchinai în sănătatea mirelui și a miresii...

O CLIPĂ

Atît de sprintenă, asemeni
Plăpîndei căprioare,
Tu vii gonind doi fluturi gemeni
Pe-aleile în floare.

Purtînd pe gura ta săruturi,
În ochi, zîmbiri șirete,
O clipă doar te-oprești și-ți scuturi
Șăgalnicele plete...

În urmă-ți lăcrimează floarea
Aleilor deșarte...
Se tînguie privighitoarea...
Dar tu te-ai dus departe!

TUDOR VLADIMIRESCU

Erou al unor vremi de slavă,
Ce mici suntem, ce mare ești!
Cu-a tale fapte vitejești
Din suflete ne risipești
A scepticismului otravă.

A tresăltat mîhnita țară
De dorul drepturilor sfinte,
Ai zis pandurilor: ”Nainte!“
Și Oltul și-a adus aminte
De bărbăția seculară.

Ca trăsnetul căzuși, viteze,
Și-au tremurat fanarioții,
Sublimi erau atunci iloții
Zburînd voioși, zburînd cu toții,
La moarte dîrji să te urmeze.

Despică vulturul văzduhul
Și tot mai sus ar vrea să zboare,
De-atît de sus, de lîngă soare,
Un glonte ajunge să-l doboare;
Se zbate în țărnă și-și dă duhul.

Și tu te-ai înălțat, martire,
O, Tudor, tot atît de sus....
Și tot ca el ai fost răpus...
Dar durerosul tău apus
A fost semnal de mîntuire!

Erou al unor vremi de slavă,
Ce mici suntem, ce mare ești!
Cu-a tale fapte vitejești
Din suflete ne risipești
A scepticismului otravă.

COSAȘUL

Noapte, tu ne-ndrumi în sat,
  Oaspete binevenit,
Dumnezeu ni te-a lăsat
Pentru gîndul apăsat,
  Pentru brațul ostenit...

Lași ca să ne fure lin
  Somnul binecuvîntat,
Dai uitării orice chin,
Casa bietului creștin
  Tu i-o schimbi într-un palat.

LA FEREASTRĂ

E primăvară. Pe stobor
Stau două rîndunele:
Tot ciripesc și dau din cap,
Vorbindu-și înde ele.

"Ast' toamnă, la fereastră-n colț
Sta palida duduie...
Sărmana! Ce s-a mai făcut?
Azi la fereastră nu e..."

"Mi-e teamă c-a plecat cu noi,
Ca-n veci să nu mai vie,
Și pururea fereastra ei
Va rămînea pustie..."

STRĂIN

Sub bolți adînci fac larmă vie
Săgetătoare rîndunele,
Și-i gata de călătorie
Convoiul fericirii mele.

S-au dus, și părăsit pe lume,
Străin sub bolțile deșarte,
Mă pomenesc șoptind un nume
În amintirea verii moarte...

CERȘETORII

Nedespărțiți de ani întregi,
Părtași de-aceeași soartă,
Cerșetoresc doi bieți moșnegi
La catedrală-n poartă.

Munciți de-același gînd dușman
Și lacomi, răi de gură,
Același mizerabil ban
Le dă prilej de ură...

Ci unul s-a plătit de bir:
S-a dus la el acasă —
Un colț uitat de cimitir,
De cel rămas ce-i pasă?

Acesta poartă-acu stingher
A vieții grea osîndă,
Și-ntinde, amorțit de ger,
O mînă tremurîndă...

Se simte-așa străin, neavînd
Cu cine să se certe...
Doar murmură din cînd în cînd:
"Eh, Dumnezeu să-l ierte!"

VOIEVODUL

S-a cufundat palatul în toropeala morții,
Tăcut străjerul numai se mișcă-n umbra porții.

De mult s-a stins serbarea cu sîngeroasa-i larmă,
Doar voievodul singur nu află chip s-adoarmă.

Zadarnic vrea s-alunge din turburata-i minte
Mustrările de cuget ce-i stau mereu-nainte...

Cu mîinile la spate, tăcut, cu pași nesiguri,
Măsoară-n lung iatacul și ochii-i ard în friguri.

El vede nebunia rînjindu-i din unghere
Şi simte că-l cuprinde demonica-i putere...

Atunci, ca-n vis, i-apare, în mistica lumină,
Ce-o candelă aruncă, veghind în colț, senină,

Icoana Preacuratei, simbolul de iubire...
El face-un pas spre dînsa, un pas spre mîntuire,

Mustrările de cuget nu vor să se mai ducă
Şi tot mai învrăjbite de inimă-l apucă.

Şi urlă voievodul de spaima ce-l cuprinse,
Căci candela deodată, clipind pripit, se stinse...

[CÎNTEC]

Noaptea-i rece și senină,
Crește luna peste deal,
Și departe-n văi suspină
Un caval.

Taina doinei plîngătoare
Farmecă pe trecător...
”Spune-mi, spune-mi, ce te doare,
Biet păstor?...“

*

Astfel cîntă călătorul,
Rătăcind pe căi uitate,
Cînd îl năpădește dorul
Patriei îndepărtate...

Cînd în nopțile senine
Plînge, nu-și găsește locul...
Astfel cîntă numai cine
Și-a pierdut norocul!

EPIGRAMATICE

Volumului de „*Epigrame...*“

Pe orice filă, patru versuri,
Ce de-aurite cercevele!
Le-am cercetat cu de-amănuntul,
Dar n-am găsit o pînză-n ele.

CARNAVALUL

Văzduhu-i plin de cînturi și săruturi.
Coriandoli și confeti zboară,
Șiraguri lungi de-mpodobite care
Abia se văd prin nourii de fluturi.

Femei frumoase rîd și te-mpresoară...
Zadarnic vrei să-ți faci din brațe scuturi,
Te năpădesc... vin alte-n șir... Te scuturi,
Și fugi învins... Curînd se face sară.

Cu hohot viu voioasa zi se stinge:
Beția crește păn' la cer... împinge
Delirul uriaș peste hotare...

Se-ntunecă văzduhul tot mai tare...
Potop de fulgi ne-ngroapă!... Nu-i mirare:
Sînt îngerii... Se joacă-n cer și — ninge!

IMITAȚIE

Toți laudă pe-Alecsandri.
Cîți au citit ceva din el?
Prefer să fiu mai mult citit
Și lăudat mai puțintel.

AMINTIRE

E seară, frig de toamnă... O, palidă icoană,
De ce-mi tot vii în minte mereu și în tot locul?
Tu-mi răscolești în suflet o dureroasă rană,
Și, întristat și singur, mă uit cum arde focul...

Cînd mi-apăru în cale sălbateca fecioară,
Era așa de tristă, și bună, și cuminte,
Încît fără de veste simții că mă-nfioară
Evlavia durerii ca-n preajma unei sfinte.

Și martor mi-este cerul de dragostea curată
Ce i-am purtat în suflet amar de ani de-a rîndul,
Dar parcă o sfială mă cuprindea deodată
Și nu i-am dat prilejul să-mi bănuiască gîndul...

Cînd am plecat pe urmă departe-n lumi streine,
Abia-mi întinse mîna, o vorbă nu-mi răspunse;
Că-n ochii ei cei negri putea citi oricine
Mîndria chinuită a dragostii ascunse...

Eu singur n-am văzut-o, eu singur n-am citit-o,
Eram cu mintea dusă cînd mi-a zîmbit norocul.
Mi-a dăruit o clipă, dar am nesocotit-o,
Și astăzi trist și singur mă uit cum arde focul.

IDEAL

De-a pururea m-ai urmărit
Prin noapte și prin ceață
Cu farmecul nețărmurit
Al dragostei de viață.

Rămîi fără prihană deci
De-a pururea în pază-mi,
Căci tu ești dorul meu de veci
Și singurul meu reazăm!

COPIL

Mamă, dac-ai ști-n dumbravă
Ce frumos e acum, în mai!
Singurică-n pat bolnavă
Nu te-ai îndura să stai.

Cîntă mii de păsărele,
Murmură pîraie reci,
Să asculți numai de ele,
Nu te-ai îndura să pleci.

Vreau să merg acolo, mamă,
Să culeg un braț de flori,
Și pe groapă ți le seamăn,
Mamă dragă, dacă mori...

SCRISOARE

Fragment

Tu îmi scrii din cuibul pașnic de la țară, scumpe frate,
Că ți s-a urît de-atîtea visuri și singurătate,
Că ți-e dor de viață nouă și de luptă zgomotoasă...
Îți închipui lumea noastră din oraș mult mai frumoasă
Și deplîngi monotonia zilelor pustii de toamnă
Care tot la gînduri triste fără voie te îndeamnă...

Mă întrebi de-ți dau eu sfatul ca să vii în capitală,
Tu care-ai trăit de-a pururi într-o lume ideală,
Simplu, delicat și tainic în căsuța ta curată,
Unde larma surd-a zilei nu străbate niciodată?...

O, rămîi, rămîi acolo, în căsuța de la țară,
Nu jertfi pe-ambiții vane liniștea ce te-mpresoară,
Nici mărețele priveliști ce natura ți le-mbie
Pe-un crîmpei de viață seacă fără pic de poezie...

Ce cați tu, poet idilic, cîntăreț de prin dumbrave,
În nămolul vieții triste plin de patime mîrșave?...
Ce vrei tu, copil cuminte al naturii, prin localuri
Unde vițiul stăpînește și desfrîul curge-n valuri,
Prin redacții jidovite, unde imbecili rahitici
Dîndu-și — fără de rușine — ifose de-apostoli-critici,

Îngîmfaţi de fraze goale în isterice polemici,
Decretează nemurire barzilor pletoşi, anemici;
Şi punîndu-şi în mişcare aparatul lor ridicol
Socotesc c-au să răstoarne ţara-ntreagă c-un articol?

Toată liota de fameni, toată şleahta de mişei,
Trubaduri uitaţi de muze şi dispreţuiţi de zei,
Trîntori sterpi, de cafenele — glasuri de flaşnetă, sparte,
Venetici perverşi şi cinici şi cu capete deşarte,
Fabricanţi de versuri şchioape şi de proză incoloră —
Cum vei îndrăzni, sărmane, să te prinzi cu ei în horă?

Nu... rămîi mai bine-acolo, în căsuţa ta curată
Unde larma surd-a zilei cearcă-n van ca să străbată,
Cîntă-ţi cîntecele-n taină şi trăieşte-aşa cuminte,
Cu icoanele iubite din poveşti de-a pururi sfinte,
Caută de prinde-n versuri fugitivele contururi
Care din copilărie gîndul ţi-l vrăjeau de-a pururi;
Şi-mpăcat cu traiul simplu şi cu sufletul cucernic
Cere numai sănătate de la cel atotputernic...

....

ROBUL

Baladă

Mi-e inima-n Moldova,
În ţara cea de sus,
De mîndra mea mireasă
Mi-e dor, mi-e dor nespus.
Să-mi sprijin fruntea-n palme,
Să mă gîndesc la ea:
Atîta mîngăiere
Am în robia mea!

Mi-e inima-n Moldova,
În ţara cea de sus,
La dulcea mea domniţă
Mi-e gîndul veşnic dus...
Ea coase, la fereastră,
Cu borangic şi fir,
Şi are ochi albaştri
Ca piatra de safir...

Se tot încurcă firul,
Ea-l tot descurcă iar,
Se uită dusă-n zare:
M-aşteaptă în zadar!
Ah, dac-aş fi eu slobod
Ca gîndul meu pribeag,

De-aș fi o rîndunică
Să zbor la ea cu drag!

Dar lanțurile-s grele,
În temniță e frig,
Domnița nu m-aude
Cînd noaptea-n somn o strig...
Și dor mi-e de Moldova,
De țara mea de sus:
De scumpa mea crăiasă
Mi-e dor nespus, nespus!

ICOANE VECHI

A. PANN

Psalt înțelept, comoară nesecată
De basme bătrînești și vechi zicale,
Rapsod glumeț, iubit de mahalale,
Cari răsunau de cîntece odată,

Ce-mi pasă dacă critici de azi cată
În versul tău greșeli gramaticale!
Eu te slăvesc de dragul muzei tale,
Apusă azi cu lumea ei uitată.

Te văd blajin, muncind din greu, iar seara
Stai în cerdac, îți acordai ghitara,
Cîntai vreun psalm, vreo doină, mici balade...

De prin vecini, pîndeau pe la fereste,
Oftînd în taină, tinere neveste,
Și pe furiș îți aruncau ocheade...

LUI STANS

Te-ai stins și tu, tovarăș drag de-altdată,
Și-am tresărit la vestea morții tale;
Oftînd, pe urmă, mi-am văzut de cale
Spre culmea veșnic tot mai depărtată.

La ce s-arăt zădarnica mea jale ?
Ce-i pasă lumei c-a-ncetat să bată
O inimă-ntre inimi, însetată
De dorul frumuseții ideale ?

O, dormi în pace dar ! Și iartă-i, dragă,
Pe cei ce plîng azi lacrimi prefăcute
La groapa ta ; pe ei nimic nu-i leagă

De tot ce-ai fost ; te-or da uitării iute:
Sărmani mișei cari nu pot să-nțeleagă
Evlavia durerilor tăcute...

UNUI CRITIC

O lume vede cum, gonit de Furii,
Îți terfelești talentu-n glod și pleavă
De cînd închipuirea ta bolnavă
În suflet ți-a sădit sămînța urii.

Deci nu mă mir că azi mi-arunci injurii,
Cînd încă ieri m-ai ridicat în slavă ;
Insultă, scumpul meu, fără zăbavă,
Pîn'ce mai ai venin pe cerul gurii !

Ci totuși nu credeam c-așa reptilă
Supt zîmbetu-ți viclean se poate-ascunde,
Azi îns-o văd cum cearcă să m-apuce...

Mă dau în lături, facu-mi sfînta cruce,
Și nici nu știu cum ți-aș putea răspunde:
Să rîd... Ori mai degrab' să-ți plîng de milă !

[SONET]

Plutim, nu mergem, şi e zi de Paşte.
Dumbrava geme de privighetori.
Visează pomii — visurile-s flori
Şi fluturi, vis e-albina ce le paşte.

Simţim, nu spunem dragostea cum naşte
În sufletele noastre, cînd cobori
Privirea-n jos, şi ne cuprind fiori
Cînd gînd cu gînd uimit se recunoaşte.

De mult ceream noi clipa asta sfîntă,
Şi astăzi, iată, ni se izbîndeşte:
Pesemne-n stele-aşa ne fuse scris

Să ne iubim cînd în dumbravă cîntă
Privighetorile, cînd înfloreşte
În luncă floarea...
Vino, dulce vis!...

RECUNOŞTINŢA

Recunoştinţa e o floare scumpă,
Ce tainică în inimi înfloreşte;
Dar unii o sădesc doar ca s-o rumpă:
Să mir-apoi că, biata, veştejeşte.

SFAT

Trăind vremelnic pe pămînt,
Ești prea îndepărtat de stele,
Dar, suflete, nu-i un cuvînt
Să nu te-nalți pînă la ele.

EU N-AM COVOARE-N PERSIA ȚESUTE

Eu n-am covoare-n Persia țesute,
Nici cadre scumpe... Dar mă împresoară
Adeseori, în ceas tîrziu de seară,
Vedenii vechi și-atît de cunoscute!

Atunci din umbră se desfac, tăcute,
Și-n mii de forme și culori coboară
Sub ochii mei figuri de-odinioară,
Alaiul altor vremi, de mult trecute.

Icoane vechi, o, dragi icoane sfinte,
Cum mi-apăreți atunci de clare-n minte!
Ci zori de zi cînd prind să se reverse,

Vă risipiți, cu noaptea, făr' de veste...
Și, ah, din toată mîndra mea poveste
Rămîn, ici-colo, doar contururi șterse...

CATREN

Mor iluziile toate,
Cad cu cît te faci mai om:
Precum cad roadele coapte
Scuturate dintr-un pom.

CÎNTEC DE PRIMĂVARĂ

Vii să-mi baţi iar în fereastră,
Tînăr soare auriu,
Şi zăpada de pe coastă
Fuge ca argintul-viu.

Saltă gureşe şuvoaie,
Spumegate şi zglobii.
Cîntă cinteze-n zăvoaie,
Şi-n văzduhuri, ciocîrlii!

Ca zăpada care piere
După veacul iernei greu,
Piei şi tu de-acum, durere,
Iarna sufletului meu!

Albe la fereastră, două
Crengi de măr mi-au înflorit:
Vino, primăvară nouă,
Vreau să uit c-am suferit...

SONET

Departe sînt de tine, așa departe,
În noaptea-aceasta tristă și senină,
Și inima mi se-nfioară, plină
De gînduri negre, presimțiri de moarte.

Ea-mi spune că și tu, fără hodină,
Plîngi chinuită de mustrări deșarte,
Dar graniță de veci azi ne desparte:
Străin îți sînt, și mie, tu, străină.

O, pentru ce din cer nu-ți pot trimete
Un înger alb, un înger alb de pază,
Să vină-ncet, cu fîlfăiri încete,

Iar aripele lui să te-nfășoare,
S-adormi, să uiți pe cel care veghează,
Și plînge-amar de dorul tău, și moare...

ST. O. IOSIF
DIN ZILE MARI
POEM ISTORIC
BUCUREȘTI
INST. GRAFIC MINERVA

Coperta volumului *Din zile mari*

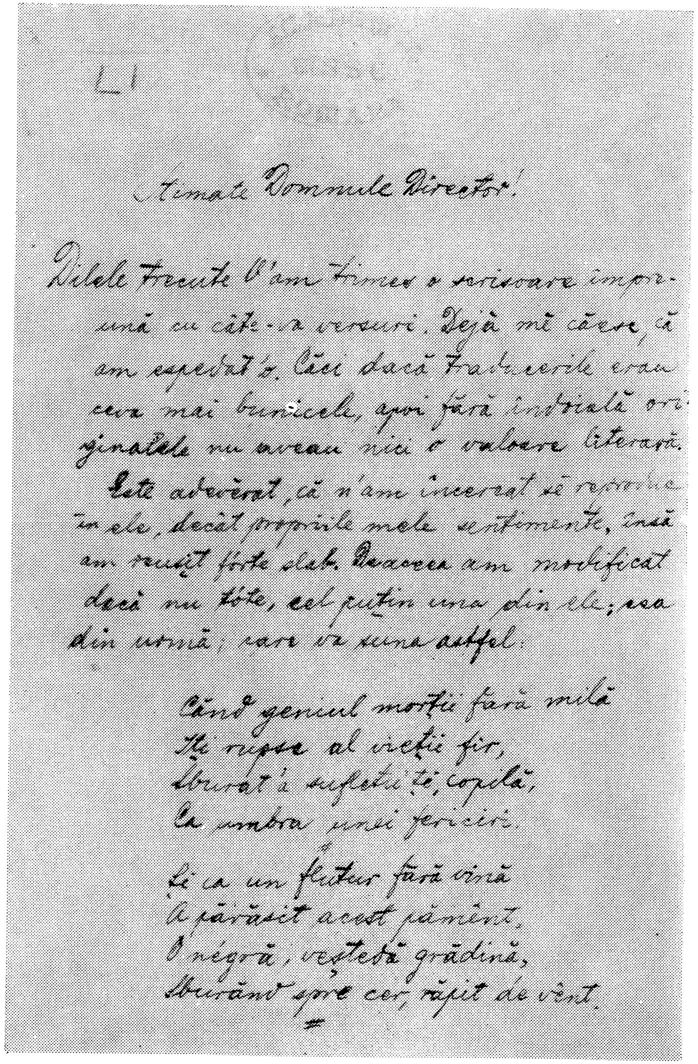

Stimate Domnule Director!

Zilele trecute v'am trimes o scrisoare împreună cu câte-va versuri. Dejà mĕ căesc, că am expediat'o. Căci dacă traducerile erau ceva mai bunicele, apoi fără îndoială originalele nu aveau nici o valoare literară.

Este adevĕrat, că n'am încercat se reproduc în ele, decât propriile mele sentimente, însă am reuşit fórte slab. Deaceea am modificat dacă nu tóte, cel puţin una din ele; cea din urmă; care va suna astfel:

Când geniul morţii fără milă
Ţi rupse al vieţii fir,
Sburat'a sufletu-ţi, copilă,
Ca umbra unei fericiri.

Şi ca un flutur fără vină
A părăsit acest pământ,
O négră, veştedă grădină,
Sburând spre cer, răpit de vânt.

#

Scrisoare către Iacob Negruzzi — 11/23 septembrie 1892
(Biblioteca Academiei R.S.R.)

MANDOLINATE

I

Cînd l-a zărit,
Venea în sus
Din răsărit;
Ea — din apus.

5 De nu mă-nşel,
Era-n april:
Copil şi el,
Şi ea copil!

Cum s-au văzut,
10 Cum şi-au zîmbit,
Dragi şi-au căzut
Şi s-au iubit.

Şi-au hoinărit
În jos şi-n sus,
15 Spre răsărit
Şi spre apus...

Dar ceasul cel
Fatal veni —

Ea rîse, el
Îngălbeni:

S-au despărțit;
Și ea s-a dus
Spre răsărit,
El — spre apus...

II

Te prind
Fiori
Privind
La flori,
Vai, cînd
Mai treci
Pe vechi
Poteci
Și vezi
Trecînd
Părechi
La braț,
Și cum
Te-abați
Din drum,
Oftezi
Și-ți chemi
În gînd
Un blînd
Profil,
Și gemi
Plîngînd
Nebun,
Ca un
Copil!

III

Eu știu cît sînt
De efemer —
Un fulg în vînt —
Dar pănă pier,
Vreau să te cînt!
Un cîntec sfînt
Cum n-a sunat
Mai minunat
Nici pe pămînt
Și nici în cer...
Și-atîta-ți cer
În schimb, ca preț:
Doar să-i zîmbești
Cînd trist, pe drum,
Îl întîlnești
Pe cîntăreț —
Tu numai cum
Știi să zîmbești!

CÎNTECUL HORELOR

Fragment dintr-un poem

Mereu același soare
Se duce și se-ntoarce,
De cînd, nepăsătoare,
Bătrîna vreme toarce
La vechile-i mosoare.

Iar noi, măreței Temis
Și marelui Zevs fiice,
Jucăm aceleași hore:
Cu jerbii înflorite,
Ciorchine-n mîini, și spice
În pletele-aurite,
Noi, veselele Hore!
Și-i goană nentreruptă
De umbră și lumină,
De pace și de luptă,
De slavă și ruină...

Iar noi, măreței Temis
Și marelui Zevs fiice,
Noi răspîndim belșugul
Și facem ploi să pice
Pe unde trece plugul,
Noi, veselele Hore!

SONET

Sărmane suflete, ești ca o floare
De brumă-atinsă-n zorii unei zile
Din luna cea cu toană-a lui aprile,
Și-un ceas abia s-a bucurat de soare!

Petalele-ofilite tristă și le
Închide tremurînd, simțind că moare,
Și-n jurul ei e numai sărbătoare
Și cîntece, miresme și idile!

Zadarnic joacă-n preajmă-i mîndri fluturi,
Și cîntă gîze, și roiesc albine...
Un rău ascuns te sapă și pe tine...

Și tu ca ea, în toiul vieții pline
De bucurii, simțind că moartea vine,
Petalele din urmă ți le scuturi...

CÎNTEC DE BEŢIE

Sus cupele, prieteni, şi să bem,
Că vremea-i trecătoare şi n-aşteaptă!
Crîşmarule, să faci măsura dreaptă,
Altminteri, te blestem!

Ce dulce-aluneci tu, băuturică!
Să tot înghiţi asemenea nectar!
Hai, pune laba, frate, şi ridică
Acest întîi pahar!

Şi cele multe încă înainte!
Să bem, că nu e vreme de pierdut:
Pe lume doar alt lucru mai cuminte,
Zău, nu e de făcut!

CÎNTEC

Dunăre, Dunăre!
Drum fără pulbere ...

Leagănă-mă, Dunăre bătrînă...
Stau şi-ascult cum apa-n luntre-mi bate,
Stau culcat, cu mînile la piept
Şi cu ochii-nchişi pe jumătate...
Leagănă-mă, Dunăre bătrînă,
Leagănă-mă lin, să uit de toate,
Să adorm, să nu mă mai deştept...

Leagănă-mă, Dunăre bătrînă...
Du-mă, dus de dorul ce mă mînă,
Pînă unde valul tău se bate,
Du-mă-ncet, cu mînile la piept,
Adormit, oriunde vei socoate...
Leagănă-mă, Dunăre bătrînă,
Leagănă-mă lin, să uit de toate,
Să tot dorm, să nu mă mai deştept...

Leagănă-mă, Dunăre bătrînă...
Şi de află dulcea mea stăpînă
Că plutesc spre ţărmuri depărtate,
Adormit, cu mînile la piept,
De va rîde, de va plînge, poate,
Leagănă-mă, Dunăre bătrînă,
Leagănă-mă lin, să uit de toate,
Lin de tot, să nu mă mai deştept...

STROFE

I

Noi n-am știut, nici tu, nici eu,
Viața-n adevăr ce-nseamnă.
Tu-mi spui azi mie: „Domnul meu“,
Și eu îți spun azi ție: „Doamnă“.

Și totuși ne-am iubit, și-acum
Noi ne iubim tot ca-nainte,
Deși, cînd ne-ntîlnim pe drum,
Schimbăm doar două-trei cuvinte.

Și ne privim uimiți, ca doi
Străini ce n-au nimic a-și cere,
Și fiecare merge-apoi
Să plîngă singur, în tăcere...

II

Să te blestem, iubito? Spune,
Pot oare eu să te blestem,
Cînd tot ce simt e rugăciune,
Și noaptea chiar în somn te chem?

Cînd dornic sufletu-mi spre tine
Se-nalță-n cel din urmă-avînt,
Răpit de armonii divine,
Și plîng, și bine-te-cuvînt?

Și mîna-mi tremură pe strune
În spasmul ceasului suprem,
Oricît te-aș fi iubit, o, spune!
Cum aș putea să te blestem?

III

Ca valul mării înspumat,
Ca valul ce-a sfărmat o stîncă,
Sărmanul suflet zbuciumat
Azi doarme-n liniște adîncă...

Azi o vecie ne desparte,
Și noapte lină-i viața mea,
În care tu străluci departe,
Tot mai departe, ca o stea...

ÎNTR-O SEARĂ DE BAL

Sînt vesel azi, așa de vesel sînt,
Încît aș vrea să dorm într-un mormînt,
Și-n jurul meu e numai rîs și cînt.

În jurul meu e danț și cînt voios,
E cînt, și danț, și rîset zgomotos,
Dar tu lipsești, și toate-s de prisos.

Sub ochii tăi un ceas mai vreau să fiu,
Un ceas numai să-mi strălucească viu,
Și-apoi să dorm uitat, într-un sicriu...

În jurul meu e danț, cînt, rîs... pustiu...

VETERANUL

Culcat pe-o bancă-ntr-o grădină
Pustie, doarme și suspină
În vis, și creștetu-i nălbit
Străluce nins de luna plină.

Arar vreun trecător grăbit
În treacăt dă din cap și cată
La el — își vede-apoi de cale,
Mergînd la treburile sale...

El n-are drumuri, n-are rost,
El n-are nici un adăpost
Sub larga boltă înstelată:

O traistă căpătîi, o zdreanță
De mantă veche, un toiag —
Tovarăș vieții de pribeag —
Și nici un dor, nici o speranță!

Și cum pe bancă stă culcat,
E parc-un naufragiat
Pe-o scîndură de vas sfărmat,
Zvîrlit, la voia întîmplării,
De jocul apei înspumat
Pe-un țărm pustiu, din largul mării...

VIERIȚA

Ce dulce mustul murmură pe vrană !
Lungi chiote răsună prin podgorii.
Cu doniți pline, fetele, feciorii
Glumesc, s-alungă, cîntă, se hîrjoană.

— Aduceți must, să-nchin și eu o cană !
S-ascult o clipă cîntecul viorii,
Că-s mort de sete și străin ca norii...
Vreau să petrec și eu cu voi o toană !

Mulți ani și toate bune, vieriță !
Ce bine-i stă în păr cu foi de viță...
Dar soarele-i de mult ascuns sub creste...

M-am dus... de-atunci plutește o șuviță
În ochii mei — și-s ani... Și totul este —
Ori mie-mi pare numai ? — o poveste...

IN HOSTES

Toți m-au lovit ! Și sufletu-mi e-o rană,
Că tremur de-orice-atingere și sînger ;
În el azi orice glas deșteaptă plîngeri,
Și lacrimile-s otrăvita-i hrană.

Naiv am fost, copil ce cîntă-n strană
În zi de Paști ; — vedeam în om un înger.
Abia acuma, dup-atîtea-nfrîngeri,
Văd peste tot că Ura-i suverană !

Dar de-am făcut un rău voit, oricui,
Sau de-am avut prilej de-a-i face bine
Și n-am voit să-l fac, atît vă spui :

Arunce-mi piatra dintre voi oricine,
Și Domnu-ntoarcă-și fața de la mine,
Cel mai nemernic dintre robii lui !

DUPĂ BOALĂ

Atîtea nopți de zbucium și veghere
Ce slab și palid te-au făcut la față!
Ca un drumeț din văi pierdute-n ceață
Te bucuri azi, că vezi că noaptea piere,

Și cum întăia rază te răsfață
Pe frunte, dulce, sfîntă mîngîiere
A celui ce dă tuturor putere
Din nesecatul lui izvor de viață!

Ascultă ciocîrliile departe
Cum trîmbițează imnul biruinții!
Jos, ară omul în sudoarea feții.

Sus! Sus! Îmbracă platoșa credinții
Și-aruncă-te viteaz în toiul vieții:
Iubește, cîntă, luptă — păn' la moarte!

CÎNTECE

Adie vînturi lin
În faptul serii,
Și-un cer senin,
Cu farmecul tăcerii
De stele plin,
Mi-aduce-aminte iară
De-un vis divin
Al unei nopți de vară,
Și toate-mi vin
În gînd, și mă-mpresoară,
Și plîng de chin
Și dor ca-ntăia oară...

*

Alunecă
Zorita undă rece
Și-mi spune că,
Zorită, unda vieții trece...

Se-ntunecă
Văzduhul peste mine
Și-mi spune că
E giulgiul morții care vine...

Nu vă cerui, nu vă chemai...
De ce veniți voi, totuși, oare?
De ce veniți, dulci nopți de mai,
Cu tei îmbălsămați de floare?

Privighetoare, taci! Nu mai
Cînta — o, taci, privighetoare!...
Că tu mă faci să plîng numai...
Tu-mi amintești tot ce mă doare...

*

Cernit acuma-n nor
S-ascunde soarele.
Se duc cucoarele,
Și florile mor.

Ci eu rămîn
Pe țărm pustiu...
Ah, unde, încotro să mîn
Vîntreaua mea?... Nu știu.

VARA-I PE SFÎRȘITE

Vara-i pe sfîrșite, dar nu-i încă toamnă.
Aerul e molcom, cerul e senin.
Pentru ce spre jale însă tot te-ndeamnă?
Ori pentru că moartă cade-o foaie lin
Din frunzișul verde, ori că rîndunele
Țin neliniștite sfaturi între ele
Încotro s-apuce, înspre ce liman?

Toate-s tot aceleași ca în orice an...
Tot văzduhul fără ceață, fără nori,
Plin de strălucirea zilelor cu soare...
Fluturi, gîze,-albine, mișunînd prin flori,
În același vesel zvon de sărbătoare...

Toate par aceleași, dar în umbră parcă
Moartea stă la pîndă, pipăie și-ncearcă
Să pătrundă-n toate pe furiș și scurmă,
Pregătind venirea ceasului din urmă.

AMINTIRE

În fundul zării strălucea
Luceafărul, departe,
Şi noi treceam, iubita mea,
Pe străzile deşarte.

Era prin luna marte sau
Aprile — nu ştiu bine —
Ştiu doar că ochii-ţi scînteiau
În luciul lunii pline.

Şi umbra ta cu umbra mea
S-amesteca într-una,
Că deopotrivă ne bătea
Şi dragostea, şi luna...

LA ARME

Veniţi, viteji apărători ai ţării!
Veniţi, că sfînta zi a răsărit:
E ziua mare a reînălţării
Drapelului de gloanţe zdrenţuit!
Veniţi din toate unghiurile zării,
Să cucerim ce-avem de cucerit!
La arme, cei de-un sînge şi de-o lege!
La arme, pentru neam şi pentru rege!
Cînd Patria ne cheamă sub drapel,
Datori sunt toţi copiii ei s-alerge,
Să-l apere, să moară pentru el!

Ce credeţi voi, noroade nesătule,
Că nu ne poartă grijă Cel-de-sus?
N-am înfruntat noi năvăliri destule
Din miazănoapte, răsărit şi-apus?
Adună-ţi, rege, oştile şi du-le
La biruinţă-aşa cum le-ai mai dus!
La arme, cei de-un sînge şi de-o lege!
La arme, pentru neam şi pentru rege!
Cînd Patria ne cheamă sub drapel,
Datori sunt toţi copiii ei s-alerge,
Să-l apere, să moară pentru el!

Cu-al nostru sînge-am scris al nostru nume
În cartea gloriosului trecut:

Și mulți dușmani ar vrea să ne sugrume —
Dar pînă cînd mai stau Carpații scut,
Acel ce ne va șterge de pe lume
Să știe toți că încă nu-i născut!
La arme, cei de-un sînge și de-o lege!
La arme, pentru neam și pentru rege!
Cînd Patria ne cheamă sub drapel,
Datori sunt toți copiii ei s-alerge,
Să-l apere, să moară pentru el!

Să știe toți că un popor nu moare,
Cînd veacuri a luptat necontenit —
Și-i scris în cartea celor viitoare
Că va să vină ceasul preamărit
Cînd mîndru străluci-va-ntre popoare
Ca soarele, aici, în răsărit!
La arme, cei de-un sînge și de-o lege!
La arme, pentru neam și pentru rege!
Cînd Patria ne cheamă sub drapel,
Datori sunt toți copiii ei s-alerge,
Să-l apere, să moară pentru el!

CÎNTEC

O, pentru ce-ai venit
Să-mi tulburi pacea? Du-te,
Gînd trist și ostenit
Al dragostei pierdute!

Și pentru ce mă smulgi
Din pașnicele vise-mi,
Din al uitării giulgiu
În care mă-nvelisem?

Și pentru ce mă porți
Pe căi părăginite,
Să bat tîrziu la porți
Pustii și ruginite?

Și pentru ce-mi distrami
Răni vechi în suflet iară?
Vin, moarte, tu și ia-mi
Această grea povară!...

DURAM UN VIS

Duram un vis de fericire,
Un vis așa frumos, că nu e
Pe lume cuget, nici vorbire
Să poată-nchipui sau spuie.

Și visul meu porni spre stele,
Și dorurile mele toate
Urcau în zbor nebun spre ele,
În visul meu întruchipate.

Dar orice vis e dat să pieie
Cînd prea-ndrăzneț se înfiripă,
Și n-au rămas decît crîmpeie
Din visul meu frumos de-o clipă.

Zadarnic cerc a le mai strînge,
Nu ți-a fost scris să urci la stele,
Și toată viața te voi plînge,
O, vis al visurilor mele!

CÎNTECUL SERGENTULUI

Crapă ușa, măi crîșmare,
Adă-mi iute de băut,
Că e sete, sete mare,
N-am nici vreme de pierdut.
Vezi hîrtia asta-aici?
E porunca de chemare!
Ei, crîșmare,
Ce mai zici?

Mîine-n ziuă la cazarmă
Trebuie să fiu prezent,
Știu să port mundir și armă,
Am doar rangul de sergent —
Cine este-așa mișel
Să n-alerge cînd îl cheamă
Țara-mamă
Sub drapel!

Pentru domn și pentru țară
Merg să lupt și, poate, mor —
Merg cu voie bună — doară
Tot cu-o moarte sunt dator.
Bun rămas! Te las de-acum,
Treci la umăr, dragă pușcă...
Înc-o dușcă
Și la drum!

CÎNTECUL STEAGULUI

Steag ce mai păstrezi în cute
Urma gloriei trecute
Astăzi poți desfășura
Flamura oriunde-ți place,
Zid de săbii îți vom face
Toți — și te vom apăra!

Vino, sfînt simbol, și du-ne
Cum ne-ai dus și-n vremi străbune
Sub Ștefan și sub Mihai;
Umple căile de larmă,
Praf și zîngănit de armă,
Tropot și nechez de cai!

Sune goarna, urle tunul!
Cu iubire, toți, ca unul,
După tine vom zbura!
La izbîndă sau la moarte,
Cum va fi ursit de soarte,
Înainte! Marș! Ura!

CÎNTEC

Cînd prin ferestrele-nghețate
Mă uit și văd pămîntul nins,
Pricep că iarna peste toate
Imperiul și l-a întins.

Și mă cuprinde-o jale-adîncă
Privind puzderia de fulgi —
Azi vesel, plin de viață încă...
Mîni, poate, dormi sub albul giulgi.

SPRE IDEAL

Cînd am pornit cu mult avînt pe-un drum
Pe care îl urmez, ați rîs de mine.
Dar eu urmez și-acum același drum,
Cu ochii duși în zările senine.

Îmi urmăresc și-acuma drumul meu
Pe care pas de om nu-i pomenit,
Și de prăpăstii m-am ferit mereu,
Oricît de mult m-ar fi ademenit.

De fiare mă feresc în drumul meu,
Nu că m-aș teme doară eu de ele,
Dar ținta 'naltă a vieții mele
Era spre culmi, spre culmi să urc mereu.

Și dacă bat azi drumuri nebătute
Și sîngeră genunchii mei pe stînci,
E numai ca să pot scăpa mai iute
De mucegaiul văilor adînci.

ROMANȚĂ

Cum te-am iubit, tu n-o vei ști,
Decît abia cînd ți-o vor spune
Părerile de rău tîrzii,

Cînd vei cerca prin rugăciune
Sau prin blesteme să le-alungi,
Dar ele nu se vor supune:

Ci triste reveni-vor iară
În nopțile de iarnă lungi,
Și mai cu seamă-n nopți de vară,

Cînd cîntă dragostea, nebune,
Privighetorile prin lunci...
Vei plînge-atunci cu-amărăciune...

Și prea tîrziu va fi atunci!

GRĂDINA HESPERIDELOR

O dată numai se deschide
Grădina voastră, Hesperide,
Cu mere de-aur și cu flori,
Bogată-n miros și culori!

Și fericit e viața toată
Acela dintre muritori
Ce izbutește să culeagă
Dintr-însa un mănunchi de flori,
Mireasma cărora îmbată
Și parfumează viața-ntreagă!

Acolo-s crini, acolo-s lotuși,
Și nuferi albi, și trandafiri,
Dar și nefericit e totuși
Și-n veci cu lacrimi în priviri
E-acel care-a pătruns o dată
În țara voastră fermecată!

Va plînge-amar fără să știe
De ce, și va trăi plîngînd,
Și lumea-i va părea pustie,
Trăind cu-acea grădină-n gînd
În care a intrat o dată!

MEDUZA

POEM DRAMATIC

Persoanele: DARIUS, MEDUZA, DOUĂ SCLAVE

MEDUZA
(culcată pe o blană de tigru)

Aduceți flori și muzica s-adie...
Vreau să m-adoarmă dulcea melodie....

(Muzică.)

O SCLAVĂ

Stăpîna nu coboară în odaie?

MEDUZA

Să-mi puneți flori de busuioc în baie,
Că floare a iubirii-i busuiocul
Și poate-așa să-mi mai astîmpăr focul.

A DOUA SCLAVĂ

Stăpîna nu coboară în grădină?

MEDUZA

Pe Darius îl cer, el vreau să vină...

(Intră Darius.)

DARIUS

Umil, în față robul ți se-nchină!

MEDUZA

De ce nu vii aproape, lîngă mine?

DARIUS

Stăpînă, mă întorc din țări străine
Și-s plin de praf...

MEDUZA

Ci vino să te scutur,
Berbantul și șăgalnicul meu flutur!
Ah, ce frumos ești tu! Și cum te plac...
Ieri se plîngea un ram de liliac
Că tu ai fi mai alb ca dînsul... Spune:
Adevărat să fie?... Și-un căpșune
Plîngea, zicînd că ți-e mai roșă buza...

DARIUS

Dar cea mai albă floare e Meduza!

MEDUZA

Să nu te uiți cu ochii tăi de pară
Așa de trist la mine-n astă-seară,
Că poate mor...

DARIUS

Eu voi muri de dorul
Meduzei mele... Poți să-ntrebi izvorul
De ce și zi și noapte plînge-ntruna?

MEDUZA

Poți spune pentru ce apune luna?

DARIUS

Dar luna-i castă, luna nu cunoaște
Iubirea și nici chinul care-l naște.

MEDUZA

Cînd cîntă în umbrar privighetoarea,
Poți spune pentru ce-nflorește floarea?

DARIUS

Sunt flori cari nu dau floare niciodată...

MEDUZA

O, primăvara fie lăudată:
Ea are flori destule, dar le ține
Ascunse-n umbră numai pentru tine...

DARIUS

Ți-aș da o floare dacă ai primi-o.

MEDUZA

O, Darius, e floarea de adio?

DARIUS

Meduza, nu: e floarea cea mai scumpă
Pe care alte mîni nu pot s-o rumpă.

MEDUZA

Atunci s-o port în păr ca o podoabă?

DARIUS

Acel ce-o dăruiește nu întreabă.

MEDUZA

Aș întreba și parcă mi-este frică:
O floare moartă nu se mai ridică.

DARIUS

Cînd vine primăvara, orice floare
Își redeschide foile la soare.

MEDUZA

Dar ce se face palida răsură
Ce-ți pune veșnicul pojar pe gură?

DARIUS

Pe gura ta aș vrea să mor, dar nime
N-ar crede că se-mbină două rime...

MEDUZA

Sărută-mă... Așa... Ce bine mi-este!
De unde vin săruturile-aceste?

DARIUS

Le-am cumpărat în tîrg, la Syracuza...

MEDUZA

Sărută-mă... Ah, cum mă arde buza...
O, dulce e... Ce sfîntă-i sărutarea!
Auzi cum cîntă-n crîng privighetoarea?

DARIUS

Menește-a moarte... Cîntă ea nebună...
Vrei tu să mori cu mine dimpreună?

MEDUZA

Să mori așa de tînăr?... O, comoară!
Vai, cine e așa nebun să moară!

DARIUS

Dar ochii tăi cu nesfîrșite visuri
Ce mă atrag cu negre guri de-abisuri...

MEDUZA

O, Darius, sărută-mă și lasă
Apoi să vină noaptea-ntunecoasă...

DARIUS

Dar brațele ți-s albe cum sînt crinii,
De pun în umbră florile grădinii.

MEDUZA

O, Darius, sărută-mă odată!
Vezi, gura mea e-așa de însetată...

DARIUS

Dar gura ta e roșă ca răsura...

MEDUZA

Ah, simt sărutul tău și-i simt arsura,
Și simt durerea, jalea despărțirii...
De-aceea-s triști și palizi trandafirii,
De-aceea doarme veșnic tristul nufăr,
Fiindcă eu mă zbat amar și sufăr;
De-aceea crinii plîng, și viorica
Tremurătoare-și tăinuiește frica*;
De-aceea și frumoasele verbine
Au cupele mereu de lacrimi pline...

DARIUS

O, te-am văzut odată, dinspre zori,
Alunecînd ușoară printre flori
Și cum sorbeai din albele zorele
Curata rouă ce străluce-n ele...

MEDUZA

Voiam să uit ce dulce ți-e sărutul...

DARIUS

Așa de mult te farmecă trecutul?

MEDUZA

Voiam să uit îmbrățișarea-ți dulce...

DARIUS

O, cine n-ar fi vesel să se culce
Pe-aceste brațe albe cum e crinul?...

MEDUZA

Voiam să uit ce dulce ți-e suspinul...

DARIUS

Pe brațul tău mai alb decît zăpada
Aș vrea să mor...

---

* În revistă, greșit: *firea*.

MEDUZA

Ar fi prea dulce prada...
O, vino... gura-mi tremură de sete,
Şi flori de nufăr îmi lucesc în plete...
Şi-n ochii tăi s-a rătăcit o rază...

DARIUS

Pe sînul tău zăpada schinteiază...
Şi lebăda ce-alunecă pe ape
Nu e mai albă...

MEDUZA

Vino mai aproape...

DARIUS

Tu poate ştii, Meduza mea frumoasă,
Că lebăda-i o mîndră-mpărătească
Şi, cînd ea se strecoară albă printre
Înalte trestii, parcă stă să intre
În albul ei palat plin de fantasme
Şi trece-aşa ca un crîmpei de basme
În clar de lună.

MEDUZA

Vino mai aproape...

DARIUS

Şi-atît de dulce-alunecă pe ape...

MEDUZA

Aş vrea şi eu s-alunec lîngă tine...

DARIUS

Palatul ei e astăzi în ruine;
O vrăjitoare hîdă-a blestemat-o:
Priveşte-o numai cum se duce... Iat-o...
A dispărut în trestii, şi departe
Suspină harfe trist din coarde sparte...

MEDUZA

O, Darius! Ce ai?... Tu tremuri?... Spune!
Abia mai pot să-ngîn o rugăciune.
În ochii tăi se face întuneric:
Se risipeşte visul meu feeric,
Şi luna plînge învelită-n ceaţă,
Asupră-mi cade-o linişte de gheaţă...
E mort... e rece... Ochii-i de văpaie
Privesc haotic... Trestia se-ndoaie,
Lovită de furtună... O lumină
Orbeşte ochii mei, şi prin grădină
Aleargă despletită vijelia...
S-a stins norocul meu şi veselia!
S-a dus iubirea!... Darius, răspunde!
Fiorul morţei negre mă pătrunde...
O, unde să mă duc?... De unde vine
Acest val de-ntuneric şi pe cine
L-acopere cu fioroasa-i mantă?...
S-a stins Meduza, dulcea ta amantă!

IMNUL MUNCII

Acum începe munca cea spornică și saltă
Cu-o grabă fericită dintr-o rotilă într-altă,
E-o spornică-nfrățire de mii și mii de fire,
Ca un acord armonic de încordate lire.
E-o goană de bobine, de roți și transmisioane,
Ce prind să se-nvîrtească și-ncep să se hîrjoane.
Și vuie toată casa de-asurzitoarea larmă.
Ici munți albi de zăpadă se zdrumică, se sfarmă,
Pe rotile-nroșite ies norii albi de aburi;
Viu apa clocotește și colcăie în jgheaburi;
Urzeala străvezie pe suluri se distramă;
Ici fără preget zboară suveica și recheamă
Mereu tot alte fire ce se-ntrețes grăbite
În unda înspumată a pînzei înălbite,
Și fabrica răsună de sfîntul glas al muncii,
Al muncii ce hrănește și mamele, și pruncii.

CÎNTEC

Din toate cîntecele mele
Un cîntec mi-e mai drag ca toate,
Și-l cînt în triste ceasuri grele
Și-n ceasuri de singurătate.

El n-are sunet, nici cuvinte,
E ca un basm uitat, de care
Abia de-ți mai aduci aminte,
De-aceea mai frumos îți pare.

Ca un izvor curat de miere,
În gîndul meu el dulce cîntă:
Mi-astîmpără orice durere
Și orice lacrimă mi-o zvîntă.

Și-l cînt în zori și-n faptul serii,
Dar niciodată nu-l voi scrie:
Și-ar pierde farmecul tăcerii
Cînd s-ar așterne pe hîrtie.

CÎNTEC

Mîne trebuie să plec,
Făr-a mai privi-o,
Ah! şi-n lacrimi să-mi înec
Cel din urmă-adio!

Plec, şi n-am să mai reviu
Niciodată, poate...
Ah! şi sufletu-ţi zglobiu
Va uita de toate!...

Trebuie să plec curînd...
Rămîi sănătoasă!
Ah! şi plec cu tine-n gînd,
Dulcea mea crăiasă!

O CLIPĂ

Tu porţi pe gura ta săruturi,
În ochi, priviri şirete,
Alergi, gonind un roi de fluturi,
O clipă doar te-opreşti să-ţi scuturi
Şagalnicele plete.

Cu braţele ţi-nchid cărarea,
Te zbaţi o clipă-n ele...
Te duci... şi creşte depărtarea...
Şi te-ai pierdut şi tu în zarea
Copilăriei mele!...

CÎNTEC

O, tu, pe care niciodată
N-au ochii-mi triști s-o mai revază,
Te plîng în cea din urmă rază
Ce moare-n zarea-nsîngerată...

Te plîng în cea din urmă floare
Neprihănită-a primăverii,
Ce-o zi abia luci la soare,
Și cade moartă-n faptul serii.

Te plîng în nota cea din urmă
A cîntecului trist, ce piere
Pierdut în noapte, și se curmă
Într-un sughiț plin de durere...

FINIS

O liniște de moarte îl primi...
Abia-ntreruptă de stridenta jale
A bocitoarelor și zgomotul
Ce îl făceau acele patru tălpi
De ciocli negri ce călcau pe dale.
Cînd au ajuns acolo unde sta
Sărmana mama lui, nenorocită,
Ei au făcut popas, și pe sicriu
Ea aruncă o floare veștejită;
Apoi, cu un sughiț, și-amar plîngînd,
Îl sărută pe gura lui cea mută...
Făcu apoi evlavioasa cruce
Și dete semn că-l pot de-acuma duce.
Și-acum privea cu ochii aiuriți
Cum ciocliii trec și cum descuie poarta,
Lăsînd să intre
În umbra morței carnea, moarta...
Atunci se prăbuși jos, la pămînt,
Ca veștedul copac trîntit de vînt,
Cu brațele-aruncate, ramuri rupte,
Întinse-asupra negrului mormînt...

ASEMENI UNUI TRANDAFIR

Asemeni unui trandafir de apă,
În liniștea din țintirim lucești,
Aproape de o cruce, pe o groapă,
Ca o fantomă albă din povești.

O, de ce ții tu la morminte strajă
Cînd ai putea în baluri să străluci?
Să răspîndești în urmă-ți numai vrajă
Și fericirea-n urma ta s-o duci?

De ce verși lacrimi tu, cu duioșie,
Pe umeda lui groapă?... Ești un vis
Al celui adormit pe veșnicie
Ce poate-a fost de cer aici trimis?

AH, SOMNUL...

Ah, somnul dulce, dulce, care vine
Durerile din inimi să le-aline,
Un rai frumos cu porțile deschise,
Scăldat în cele mai vrăjite vise,
Și care te îndeamnă a cînta —
Nemărginita fericire-a ta!...

CÎNTEC

Ca și o statuetă de Tanagra,
Ești tu, înaltă, zveltă, o! fecioară,
Și pletele ți-s negre cum e neagra
Vîltoare a smoalei care se coboară.

Și ochii tăi albaștri sînt ca cerul
În faptul serii, cînd privighetoarea
Își cîntă pretutindenea misterul,
Și pe alee ninge albă floarea.

Și dac-o fi să mor într-o grădină,
Aș vrea să dorm la umbră de cicoare,
Și numai mama aș dori să vină,
Și hora albă-a razelor de soare!

SĂRMANE FLORI!...

Sărmane flori,
De cîte ori
Ați înflorit,
Vreau să vă strîng
La piept, să plîng,
Că-n suflet port
Un cîntec mort
Și-aș fi dorit
Să fi murit
Cu el, de dor,
S-adorm, să mor,
În somn ușor.

CÎNTEC

Stau dus, cu fruntea răzimată-n mînă,
Și-ascult cum plînge doina cea bătrînă
Și cum se tînguiește și se-ngînă;
Pe urmă-ncet s-alină, ca păstorul
Cînd paște turma, și pe urmă geme
Și-aruncă în mănia ei blesteme,
Și chiuie, și strigă, iar blesteamă,
Și trăsnetele cerului le cheamă
Asupra celor ce-asupresc poporul;
Apoi s-alină într-o melodie,
O dulce melopee ce adie,
Și iară strigă-ntruna și recheamă
În adîncimea negrelor păduri...
Pe cînd pe culmi veghează gravi conduri,
Și glasul ei, pe văi împrăștiat,
Se pierde-ncet sub cerul înnoptat...

CUM TE-AM IUBIT...

Cum te-am iubit și ce nebună
A fost iubirea mea pe vremuri,
O, dacă ar putea să-ți spună
Inima mea, ar fi să tremuri,

Și să te zbați, și să te-nvinui,
Să plîngi amar, și să te blastămi,
Cum eu mă zbat, cum eu mă chinui
Cu sulița înfiptă-n coastă-mi.

Și inima-mi va să mai țipe
Pînă ce, alb, din cer, coboară,
Cu mîngîioasele-i aripe,
Al morții înger într-o sară,

Să-mi cînte-ncet ca să mă culce,
Răpunere punînd durerii
Prin somnul cel adînc și dulce
În noaptea neagră a tăcerii.

PASTEL

Întunericul domină...
E divinul nopții ceas;
Doar departe în lumină
Numai culmile-au rămas.

Murmură duios cavalul
Întristatului păstor,
Și domol își mînă calul
Obositul călător...

CĂTRE LUNĂ

Lună, tu, care te duci peste zi,
O, ce se-ntîmplă cu tine?
Spune, crăiasă a nopților și
Candelă a nopților line!

Torță de-argint ce spînzură-n cer,
Tristă și palidă liră,
Taină a nopții, vrajă, mister,
Cîntec în somn ce suspină!

Tu, ce ningi floare de-argint pe alei,
Și argintoase, prin ramuri,
Faci ca să picure ploi de schintei,
Pui poleială pe geamuri.

Tu, ce-n frumoasele nopți de florar
Și-n drăgăstoasa lui lună,
Cînd își recapătă versul ei clar
Privighetoarea nebună,

Tu, care spînzuri o candelă sus,
Albă în noaptea cea sumbră,

Și luminezi pe divinul Isus,
Chipu-i ce luce din umbră,

Tu, ce pe vîrfuri de brazi îți strecori
Horbota, albă podoabă,
Duci în genune albastrele flori
Care pălesc prea degrabă.

Tu, care rătăcitoare năluci
Faci să umble-n portaluri,
Negre fantome aduci la răscruci,
Farmec urzești peste valuri.

Tu, care tremuri pe ape ușor
Horbotă albastră și fină,
Faci un palat strălucit dintr-un nor
Și îl inunzi în lumină.

Tu, întristatul, tăcutul străjer,
Crai trist de veghe, cînd ție
Stelele-ți spun povești de mister,
Tainice-n pacea tîrzie.

Înger de pază cu braț de argint,
Crainic al nopții senine,
Scuturi în orice ascuns labirint
Dulce parfum de verbine.

Tu, ce ne porți pe drumuri pustii
Pînă la granița zării
Și strălucești peste dealuri, cîmpii
Și ape pustii ale mării...

Tu, ce străbați printr-un nour, încet,
Ca prin tăcute palate,

Tristă și pală, ca Lady Macbeth,
Ganguri întunecate.

Tu, care tremuri pe trestii și-arunci
Firele lungi de beteală
Și rătăcești prin văi și pe lunci
Tristă și alb-ideală.

Tu, ce fecioarele mi le-ncununi
Cu diademe de rază
Și te-adîncești printre negre genuni
Unde Satana veghează,

Suflet al nopții, duh protector!
Rază eternă și vie,
Duhul meu saltă cuprins de fior
Și preamărire-ți cînt Ție!

DUPĂ O CETIRE DIN EMINESCU...

Citesc... De sub pleoapă nu o dată
Îmi scapără în jos, pe-obrazul meu,
O lacrimă... şi te citesc mereu
Şi parcă te-aş citi întîia dată!

Ce orizonturi nouă-mi luminezi
Cu raza genială-a minţei tale!
O lume ideală tu-mi creezi
Şi peste toate-arunci un giulgi de jale,
Ce fîlfîie întunecat în aer...

Şi strunele pe care ning petale
Suspină-amar, ca-n vis abia atinse
De degetele-ţi palide şi reci,
De degetele-ţi reci şi-atît de pale...
Scoţînd sub mîna ta măiastră un vaier...
Şi fruntea ta cu lauri o-ncununi,
Cu crini, cu nuferi, feregi din genuni,
Cu trandafiri ce din grădini i-aduni...

Plutind spre culmi cu aripele-ntinse,
Învăluit în nouri, tu petreci
În sfînta-apoteoză-a morţii reci...

O, numele tău sfînt poţi să ţi-l treci
În cartea nemuririi necuprinse...
Cît va mai izvodi glas omenesc
Un viers în dulcea limbă-armonioasă
Din cea mai scundă şi-umilită casă
A preamăritului grai românesc!

POSTUME

ÎNTÎIUL CÎNTEC

Acuma-i vremea cînd lucrează firea
Şi-a celora ce cată fericirea;
Acuma-i vremea celor ce suspină
Să aib-un colț de umbră-ntr-o grădină;

Acuma-i vremea celora ce-aleargă
Să afle-un strîmt locşor în lumea largă —
Pe-un vîrf de deal — şi să dureze-o casă,
În care el e-un crai, ea o crăiasă,
Cu flori în glastre, şi-n cerdac zorele,
Cu nuci bătrîni ce cu-ale lor umbrele
Întunecate şi ocrotitoare
Revarsă asupră-i farmec şi răcoare...
Şi fericirea lor e-acum deplină...
Dar fără umbră nu-i nici o lumină.
Şi într-o zi Ea pleacă. El rămîne:
El o aşteaptă azi, aşteaptă mîne,
Aşteaptă luni, aşteaptă ani de zile...
Şi iată că s-a reîntors aprile,
Cu flori, cu fluturi, mii de ciocîrlii,
Şi mii gîngănii mici şi aurii,
Şi stoluri vesele de rîndunele,
Ce-aleargă şi se joacă între ele,
Cu roşii trandafiri şi cu glicine,
Cu azalee, nuferi, crini, verbine,

Cu viorele și cu ghiocei
Și îmbălsămate albe flori de tei,
Dar ea nu vine totuși...
E zadarnic!
Acum începe trist răstimpul darnic
În lacrimi, în dureri și nopți pustii,
Cînd vîntul plînge-n hornuri melodii
Așa de jalnice, că te-nfioară
Ca vaierul duios de pe vioară...
Cînd într-o zi el prinde a cînta,
O, *Venus Genetrix*, în slava ta,
Că iată, sus de tot, pe culme-acolo,
Străluce falnic *Sagittans Apollo*,
Și cum l-atingi tu, zeitate-soare,
Cu raza ta din nor săgetătoare,
Ce fulgeră pe fruntea lui înaltă,
Ființa lui se face parcă altă:
Cu lira-n mîni, el, căutînd spre tine,
Și-avîntă dus privirile senine
Și cîntă imnul sfînt de preamărire:
Întîiul cînt, întîia lui iubire!

RUGĂCIUNE

Te-ai întrebat, copila mea, vreodată
De ce e-așa de trist
Divinul Christ,
Și dacă are o figură înseninată
Cîteodată,
De ce nu este poate cea adevărată?
O, toată
Această lume-ntunecată
Și îndurerată,
Vezi tu, e nespus de tristă,
Cu tot ce există,
Că tot ce e născut
E făcut
Pentru suferință și păcat,
Pentru păcat prin suferință,
Pentru durere
Prin dulce și sfîntă mîngîiere!
Și totul rezidă-n credință!
Și eu sunt așa de trist,
Copila mea, dar nu cum este Christ,
O, nu — ci pentru că am plîns, am pătimit
Și am primit
Atîtea dureri și suferinți,
Că-aproape mi-am ieșit din minți!
Și plîng și sufăr și acum,

Dar am apucat pe-un drum
Pe care merg fără de vină,
Căci inima mea e azi plină
Și sufletul meu este plin
Azi de farmec divin,
Și merg cu pași înceți spre lumină.

O, tu, cea plină
De daruri,
Revarsă ale tale sfinte haruri
Asupra mea,
Fă sufletul meu să fie curat
Ca sfîntul potir,
În care străluce cleștarul
Cel fără de pete,
Cel sfînt și preaîndurat,
Și unge-mi fruntea cu sfîntul mir!
Iar tu, Doamne, trimete
Să vie un înger din cer
Pe care îl cer
Cu sete,
Să-mi dea norocul
Și să-mi aprindă focul
La candela mea,
Ce de mult nu mai ardea!

O, fericirea mea!
Revarsă dar
Divinul tău har
Asupra gîndului meu,
Să mă înalț cu aripi de vultur,
De bronz, spre Dumnezeu!

AMURG DE DUMINICĂ

Reminiscență

Ei rătăcesc încet, ca trecătoare
Fantome prin întunecate uliți,
Și razele din urmă, niște suliți
De aur, le aruncă-apusul roș de soare.

Și-n scaldă de-aur le trimite cele
Din urmă sărutări, și-s pline
De lacrimi genele, și-ncet, senine,
Răsar, alb, una cîte una, stele.....

TĂCERE

Liei

Acuma, după ce de-atîta vreme
Nu ne-am văzut, o! lasă, adorată,
O clipă numai inima să-ți bată
Alăturea de-a mea... Las’ să ne cheme

Trecutu-n țara lui îndepărtată
Și să visăm... oricît de mult ne-am teme
Să nu zbucnim în plîngeri și blesteme
Gîndindu-ne la tot ce-a fost odată...

Și-oricîte încă am avea de spus,
Mai bine să sfințim apropierea
Acestui ceas însîngerat de-apus

Și să tăcem cum tac cei ce s-au dus
În lumea unde tace și durerea:
Nimic nu e mai sfînt decît tăcerea!...

PROZĂ

O ZI DE SĂRBĂTOARE

Era o zi de sărbătoare.

Țiganul Caraiman lucrase în ajun până tîrziu. Afară se lumina de ziuă, și dînsul era încă în pat.

— Scoală, bărbate, îi zise nevastă-sa, ai de lucru azi, știi... să pui cărîmbii ăia la ghete... are să vie boierul astăzi...

Și bietul Caraiman își aduse aminte că într-adevăr are mult de lucru, deși odihna la căldură îi făcea atît de bine...

Se sculă; apoi se scărpină după ureche.

— Să mă ierte Dumnezeu, că azi e sărbătoare.

Dar în cîte zile de sărbători nu lucrase el din zori și pînă în seară tîrziu? Dacă ar avea acum atîția franci, socot că ar ține toate sărbătorile de peste an și c-ar mînca numai de dulce în post, iar nu ca azi, de post în dulce.

Dealtfel, Caraiman era om harnic, harnic la toate, niciodată neisprăvit; chiar cînd se îmbăta, se îmbăta pe deplin... și mai cu seamă sîmbăta făcea și el cîte o petrecere.

În cinci minute Caraiman fu îmbrăcat, spălat; își trase scăunașul lui la fereastră și începu să bată niște cuie-n talpă... Lîngă dînsul ședea Gheorghiță, un băiețel de vro doisprezece ani, pe care-l învăța meșteșugul papucăriei... Dacă vă pare slab și galben la față, să nu uităm că bătaia este indispensabilă la învățarea acestui meșteșug...

Nevasta lui Caraiman rînduia prin odăiță.

— Știi ce, Caraimane, grăi dînsa dintr-o dată, am un gînd... adică m-am gîndit: azi, fiind sărbătoare, putem trăi și noi ceva mai bine...

— Așa, așa! strigă Caraiman voios și începu să rîdă.

Și nevastă-sa rîdea, și Gheorghiță rîdea asemenea, și rîzînd se uitau unii la alții.

De mult, de mult nu mai fuseseră așa de veseli și de fericiți!

În ziua aceea mîncară carne și închinară un kil de vin.

CERȘETORII

Treceam pe stradă și înaintam încet, agale, deoarece n-aveam zor. În colț m-am oprit, și nu fără pricină.

Din o stradă laterală schiopăta un cerșetor gîrbov și trist.

Curgeau zdrențele de pe el. Până și toiagul de care se sprijinea era crăpat și rupt în vîrf.

De altă parte venea o femeie. Și nu era nici mai bine investmîntată, și nici mai veselă ca dînsul.

Ba erau amîndoi atît de posomorîți, încît parcă le era scîrbă să privească înainte.

Cum mergeau astfel, se izbiră fără de veste unul de altul. Și deodată-și ridicară privirea dușmănoasă, asemenea unui om pe care l-ai trezit brusc din vis.

Dar apoi fețele li se înseninară și își zîmbiră prietenește. Și își strînseră mîna. Iar mie mi s-a părut că o lacrimă sclipea în ochii lor.

— Unde te duci? îl întrebă dînsa cu un zîmbet trist.

— Mă duc... la spital! De trei zile îmi zace copila pe moarte, de trei zile umblu fără căpătîi și nu vor să mi-o primească. Cică n-au loc.

Femeia începu să plîngă.

— Al meu, sărăcuțul, e-n cimitir...

— Mai bine, făcu dînsul, acolo nu-l mai doare nimic!

Și am mers mai departe, murmurînd:

— Lume-lume, cîrpită cu dureri!

DANTELE

Surorilor mele

— Du-te, dragă; du-te și vinde...

Copila ținea un pachet de dantele în mînă.

Și nu se îndura să plece.

— E așa de frig, surioară!

— Știu, crezi că nu știu eu?... Dar ce să faci?... Du-te!...

Și biata copilă răspunse acum cu jumătate de gură, dar cu un glas sfîșietor de trist:

— E frig... așa-i de frig! Și nu știu unde să mă duc...

— Din casă în casă... și vorbește! Fii limbută, fii mai vioaie nițel, vezi...

Sora cea mare tăcu. Îi venea să plîngă cu hohot de desperare și de milă. Dar se știu stăpîni atît de bine, încît în același timp reuși să privească nemulțumită pe copila care plîngea și tot mai căuta prilej de zăbavă.

— Dacă nu te duci... lasă!

Și cu un gest mînios vru să-i smîncească dantela, la care lucrase toată noaptea.

— Nu, nu... Mă duc eu! Mă duc! Lasă, că mă duc!... se ruga acum fetița.

Sora ei o privea cu brațele încrucișate, și privirea ei era amenințătoare. Spaima de mizerie parcă o împietrise.

— Mă duc eu... Dar, vezi, e așa de frig! șopti copila și plecă posomorîtă.

Avea să treacă printr-un coridor întunecos, și să speria ca-ntotdeauna. Ieși galbenă și gîfîind pe stradă. Cerul întunecat mizguia. Era moină. Privi înainte, zăpăcită, cu pachetul pe braț... Dar abia făcu un pas, și se opri pe loc, încovoindu-și degetele de la picioare; apa străbătuse în pantofii rupți.

Ce frig e! Și dînsa nu vrea să tremure, o mîndrie naivă de copil! Îi venea să plîngă; dar ce rușine să plîngi pe stradă! Scrîșni din dinți, își strînse pumnii, stăpînindu-se. Și apoi raționă astfel, ca o fetiță cuminte ce era:

„Ei, și dacă plîng acu, ori dacă tremur, nu e totuna? Mi-e mai bine ca înainte?“ Însă fălcile i să încleștară, și dinții îi clănțăneau în gură, nu și-i putea ținea.

Trecu mai departe.

Ce frig e! Își sufla în degete, izbea cu piciorul în pămînt, își mai aranja broboada pe cap; pe urmă își vîrî mînuțele înghețate subsuori. Cînd nu mai putu să rabde de frig, începu să alerge. Unde alerga? De la un timp trebui să se oprească.

Înserase bine de tot. Se trezi într-o stradă pustie. Lampagiii aprindeau felinarele. Ea se răzimă de un felinar. Atunci începu să tremure tare și să geamă, fața i se crispă de obidă.

O lacrimă pică pe hîrtia în care era învelită marfa acestui sărman negustor, micuț și prăpădit! Ea o șterse degrabă cu degetul, și abia atunci își aduse aminte la ce rătăcea prin tîrg pe așa vreme. Trebuia s-o vîndă cu orice preț. Dar cui s-o vîndă? Era atît de fricoasă și de stîngace! Oamenii treceau ca niște umbre pe lîngă ea. Îi venea să se întoarcă acasă. Dar acasă o aștepta dojană și lacrimi. Și-i era foame...

...Dacă ar intra în casa de alături? N-or s-o omoare. Și dacă ar avea noroc să vîndă dantela... Ce fericire! Pe urmă o vor lăsa-o să se încălzească nițel... e cald acolo... Și, o clipă, i se păru că aude focul pîlpîind în sobă ca o muzică fermecător de dulce.

Ispitită, își luă inima în dinți și porni.

Dar tresări speriată. Căci poarta se deschise așa fără de veste, chiar cînd era să pună mîna pe clanță, și... deodată apăru în fața ei, ca o vedenie, pe prag, un bătrîn înalt, cu fața severă, cu barba albă și lungă. Biata copilă să înspăimîntă atît de tare, încît o rupse la fugă.

Și iat-o fugind pe stradă, gonită de spaimă, fără ca să mai privească îndărăt. Se simțea urmărită, dar totodată simțea cum îi înțepenesc picioarele... Și i se părea că cineva o trage de rochie, cu putere, îndărăt... Răsuflarea i se opri... Dar, sigur, va cădea... nu mai poate fugi... Atunci auzi pe sora sa strigînd-o: „Alexandrino! Alexandrino!“ și se opri.

Sora ei ieșise, îngrijată fiind unde poate să întîrzie nenorocita copilă. O văzuse fugind, o strigase, și acum se apropia.

— Ai vîndut-o?

— Nu... gemu copila aiurită.

— Dar ce-ai făcut dantela? Unde e dantela?

— Nu știu...

O pierduse.

„LUME MINCINOASĂ...“

SCHIȚĂ

Un român bătrîn și pățit. A fost la Ierusalim. De mai bine de un sfert de veac e pensionar — și trăiește singur.

Simplu la port, îl vezi trecînd pe stradă, așa de mic și cu capul între umeri, legănîndu-se pe picioare, pînă își ia avînt, pe urmă, pas de te mai ține de el!

Cînd îl întîlnești, te oprește în drum. Zîmbește blajin, te apucă de mînă și trebuie să te apleci, ca să te sărute pe frunte.

— Ce mai faci, tinere? Bine! Așa te voi, tinere, strigă el cu bucurie, zguduindu-ți mîna, și o dragoste adîncă îi rîde-n ochi...

*

Într-o zi de primăvară l-am întîlnit pe stradă. El e totdauna vesel. Era și mai vesel ca altădată. Avea o haină nouă și o pălărie cu bordurile largi.

— Ce te uiți, tinere? Că mi-am luat „garibaldina“? De... ca orice candidat... la însurătoare! îmi zise el zîmbind melancolic.

Și am stat în loc să-l privesc cum se depărtează, pînă ce a dispărut în colțul uliței. Era grăbit: desigur „progresiștii“ îl așteptau la birt.

★

„Progresiștii“ sunt o ceată de pensionari, holtei trecuți și hodorogiți. Bunul bătrîn le-a dat acest nume ironic. Le mai zice și „tineri“, desigur pentru că toți sunt bătrîni. În societatea lor, firește, nu primesc decît... „candidați“, adică oameni neînsurați sau văduvi.

Ce interesant e să-i vezi pe toți laolaltă!

Bătrînul hagiu stă în capul mesei, cu fruntea aplecată. Ceilalți vorbesc, rîd, se ceartă chiar — moșneagul îi ascultă pe rînd și rîde sub mustață, dar nu zice nimic.

Numai din cînd în cînd dă din cap, oftează și șoptește:

— Lume mincinoasă, tinere! Lume mincinoasă! Dar n-ai ce să-i faci!... Trebuie să te ții de ea.

„Progresiștii“ rîd și repetă cuvintele lui, parcă nici nu pricep noima acestui suspin. Dar cine știe ce amintiri i se risipesc în negura anilor în clipa cînd vorbește astfel bătrînul?

Un studiu îndelungat al vieței și o experiență bogată se cuprind în această reflecție tipică și cu înțeles adînc.

„Lume mincinoasă, tinere!“ — vorbele astea răsună așa de frumos în gura lui, parcă ți-ar da un sfat și parcă ți-ar spune bătrînul filozof cu autoritatea lui de om trecut prin multe: Tinere, ia seama și nu te încrede, lumea este rea și stricată! Nu vezi cum se amăgesc și se mănîncă oamenii între dînșii? Așa e lumea! „...dar n-ai ce să-i faci! trebuie să te ții de ea!“ Lumea înșală, trebuie să înșeli și tu...

Bătrînul o știe asta de mult. Pentru el e o poveste veche. Poate că de multe ori a fost silit să înșele și el, căci n-avu încotro:

„Așa e lumea“, așa trebuie să fie și „trebuie să te ții de ea...“ Vrei s-o îndrepți cu umărul?

Poate că îl mustră conștiința uneori: gîndul că ar fi putut să fie altfel îl neliniștește; e creștin pravoslavnic...

Alteori iară poate că-și aduce aminte de atîtea făgăduinți neîmplinite, visuri și speranțe moarte, puzderie de dorinți uitate... Atunci oftează bătrînul:

— Lume mincinoasă, tinere! Lume mincinoasă!...

Și un zîmbet plin de amărăciune i se întipărește în colțul gurii:

—...dar n-ai ce să-i faci; trebuie să te ții de ea...

★

De obicei, „progresiștii“ vorbesc de vremuri trecute. Atunci se aprind rău. Gesticulează, ridică glasul, se sfădesc.

Numai ce-l vezi pe bătrînul hagiu că încruntă sprînceana și ridică mîinile ca un profet:

— Ia-o încet, tinere, ia-o încet! — și, făcînd niște semne cabalistice, îndrugă cîteva fraze misterioase, încît toți „candidații“ se prăpădesc de rîs...

— Ia-o încet! repetă moșneagul și zîmbește șiret, clătinînd din cap.

— Ia-o încet! repetă în cor toți ciracii lui.

Și se potolesc.

Bătrînul își pleacă iarăși capul și rămîne așa, ori se uită gînditor la pantalonii lui cei vechi, de coloare măslinie, parcă ar vrea să-i întrebe: ce vîrstă au?...

★

Iată că ușa se deschise. Se produce o mișcare în public. Ionică Frumosu intră zdrăngănind din strune.

— Ionică Cobzarul! aclamă „progresiștii“ bătînd în palme.

Bătrînul hagiu își ridică atunci ochii lui cei senini și plini de bunătate nespusă.

— Sărut mîna, boierule, se închină umilit muzicantul cerșetor.

Și fără să mai aștepte vreun cuvînt de încurajare, Ionică ciupește strunele, își acordează cobza și începe să cînte.

Repertoriul lui nu-i bogat: doina, vreo două hore și cîte o romanță ieșită din modă. Dar în tot ce cîntă e sentiment.

Cocoșat cum e, aplecat într-o parte, se uită la hagiu, clătinînd din cap, iar pletele inelate îi bat umerii.

Toți îl ascultă cu religiozitate.

Singur bătrînul se face că nu-l bagă în seamă, dar Ionică Frumosul își cunoaște omul. Îl știe doar de mult — și mai știe el că-i place moșului să-l asculte, deși nu i-o spune niciodată...

*

În seara aceea însă era bine dispus hagiul.

De obicei se cruță, ocolește orice emoțiune. Dar acum rămăsese așa dus, cu capu-n pămînt.

Părea pierdut cu totul în reverie.

Ce simțea el?

E liniște adîncă în odaie; numai Ionică Frumosul zice un cîntec vechi și trist. Ochii tuturor sunt ațintiți la hagiu, „progresiștii“ își fac semne pe tăcute.

Și iată că fața lui se înseninează și se însuflețește treptat cu acordurile prelungite ale cobzei. Acuma capul hagiului începe să tremure, nările i se umflă și buzele i se mișcă, se închid și se deschid fără sunet. Tîrziu și stins de tot, ca din o mare depărtare, se aude un glas tremurător.

Hagiul cîntă.

Și tot mai tare, și tot mai limpede vibrează vocea lui îmbătrînită; așa de dulce-i vocea aceasta, încît îți vine să plîngi...

— Se ține bătrînul! șoptesc „progresiștii“ între ei, uimiți, și nu le vine să crează.

Cobzarul încremenise și el cu cobza în mînă, pe cînd bătrînul urma înainte:

„Păsărică din Gilort...“

Și cîntecul se sfîrșește într-un sughiț dureros, care-l îneacă. Hagiul își ridică ochii: erau umezi. Și parcă îi părea rău de ceva.

— De, tinere! zise el după o pauză lungă, privindu-mă țintă în ochi. Nici nu știu cum vine, nici cum se duce!...

Capu-i căzu-n piept iarăși și fața lui luase vechea expresie de silă și de amărăciune:

— ...Hei, lume mincinoasă, tinere! Dar n-ai ce să-i faci...

DIN COPILĂRIE

Într-o zi surioara mea vine și-mi spune cu jale:

— Știi c-a murit Chiruca... Săraca Chiruca!

Ce ființă nenorocită a mai fost și Chiruca! Mama ei era o cloșcă rea. A părăsit-o cînd era cu tuleiele umede încă. Multe zile a tot tremurat sărmana sub vatră, înțolită în niște zdrențe, și piuia așa de dulce, așa de trist... Odată a ieșit din culcuș. Cloșca trecea cu puii p-acolo — a călcat-o așa de rău, era s-o omoare.

O stîrpitură cu un ochi acoperit de albeață. Golașă, plăpîndă, pipernicită. Sărman puișor orb! Uneori alerga după ceilalți. Dar rămînea în urmă; singură în șopronul pustiu și uriaș. Se văieta ceasuri întregi, părăsită.

Un singur prieten avea: „Schiopul". Un pui stîngher și schiop, de la o cloșcă străină. Acesta alerga totdauna cînd o auzea chirăind. Și cum sta neclintit, parcă o privea cu milă. Se iubeau cei doi orfani. Ea clipea din ochi, visînd: Schiopul sta nemișcat înainte-i, parcă aștepta un ordin, un eveniment însemnat, ori parcă se tot pregătea și pregeta să săvîrșască o faptă mare... La ce se gîndea el oare?...

Ea cată în sus... El se apropie încet, întinde ciocul tremurînd, tiptil... Un piuit sfîșietor, Chiruca fuge speriată, dar cu ochiul vindecat și teafăr: micul schiop i-a rupt albeața cu ciocul.

De cîte ori nu m-am gîndit la această operație minunată și la dragostea acestor păsări nenorocite...

Micul schiop a murit curînd. Chiruca a crescut. E cloșcă. Stă serioasă și se fudulește cu penele zburlite pe cuibar. Aceeași poziție marțială. Ea șade cu o panglică după gît, cu o pană în cioc... Noi o năcăjim mereu și rîdem de ne prăpădim...

Trei săptămîni nu s-a mișcat de pe ouă. Uneori tresare, vîră ciocul în cuibar, stă ascultînd — nimic... Nici un glas, nici un semn de viață, și ziua fatală se apropie... Dar n-a avut noroc de puișori, sărmana Chiruca. Și cum i-ar fi îngrijit, cum i-ar fi acoperit cu aripele ei ocrotitoare! Ouăle au fost rele. Mama le-a aruncat.

Însă Chiruca nu disperează. Oropsită de toți, ursuză, ea caută singurătatea. Toată ziua cocoțată pe cuibar, cu ochii închiși, visează desigur o droaie de puișori; și toată ziua clocește. O alungi, și iar se-ntoarce. O încăpățînată. Poți s-o scalzi în apă rece — degeaba!

Odată era să se înece. A fost scăpată. Trei zile a tremurat acolo, sub vatră, cu penele lipite de trup. Noi rîdeam, ziceam că are oftică, ba guturai; dar iată că a patra zi s-a descurcat ea din zdrențe, cum a putut, a bătut din aripi, s-a scuturat și, iute, a tulit-o cotcodăcind — drept la cuibar...

A murit clocind. O surpătură din zid a căzut peste ea ș-a ucis-o-n cuibar.

VICTIMĂ

Numai viață !

Mama ei, bucătăreasă; tatăl, un vopsitor bețiv și brutal, o bătea cel puțin o dată pe săptămînă. Țineau și birt.

Pînă a crescut, a fost alintată în o sută de brațe. Curățică, vioaie și drăguță, era păpușa răsfățată a mușteriilor. Acum mergea la școală; la prînz și seara servea în birt.

— Mari, n-avem vin la masă !

— Mari, o cafea pentru unchiu!

Toți mușteriii îi erau unchi.

Mari alerga în toate părțile, Mari ici, Mari colo, făcea ispravă. Ți-era dragă mititica asta. O sfîrlează.

Dar într-un amurg posomorît și geros — era iarnă — mama ei a trimes-o cu sufertașele la un mușteriu. Băiatul din prăvălie era dus.

Marica era slab îmbrăcată și clănțănea din dinți. Mușteriul ședea departe; drumul era înghețat... alunecuș mare. Mari a căzut și a spart numai o farfurie. Acasă a căpătat numai o palmă, mai mult în glumă. Dar micuța era simțitoare, a plîns toată noaptea în sughițuri. Tat-so a venit beat, și-a certat nevasta și era s-o bată, fetica s-a speriat așa de tare! Dimineața a vrut să plece la școală. N-a lăsat-o mă-sa. A plîns iarăși, vopsitorul s-a certat din nou cu nevasta și a plecat. Bătrîna a intrat în bucătărie. Copila s-a îmbrăcat binișor, și-a luat ghiozdanul cu cărțile și a șters-o. Dar profesoara a trimes-o acasă, cînd a văzut că-i așa de prăpădită la față. Ea a zgriburit în stradă pînă la amiazi, cu piciorușele înghețate. Nu îndrăznea să plece acasă.

Numai cînd Crivățul a început să sufle așa de aspru, spulberînd zăpada, care cădea de sus ca cernută, era cît p-aci s-o doboare vîntul. Și a intrat în casă mai bolnavă de cum plecase.

N-au bătut-o. Au dojenit-o nițel. Ea s-a trîntit în pat. A rămas singură în casă.

Odăiță scundă, umedă, aerul greu. Ea-și pune mînuțele după cap și gîndește:

„Cum o să dau eu examen dacă mă îmbolnăvesc?" și-i venea să plîngă de ciudă. Parcă simțea, drăguța, că nu-i vinovată.

Alături, în birt, zgomot. Desigur, mușteriii întrebau de ea. Ar fi vrut să alerge, să-i servească. Își închipuia că afacerea nu poate merge fără dînsa. Dar nu era în stare să se ridice, așa se simțea de bolnavă.

Bătrîna venea din cînd în cînd, să puie lemne pe foc, s-o îngrijească, s-o întrebe ce o doare; dar fetica era cuminte, și cînd auzea ușa scîrțîind, închidea ochii. Știa să doarmă așa de frumos, încît bătrîna, oftînd, se depărta în vîrful picioarelor, după ce o săruta ușurel, ca să n-o deștepte.

Știa doară Mari că mama ei nu-și vede capului de treabă. Cum s-o stingherească de la bucătărie?

Bătrînii i-au cedat patul lor, care era mai bun. Mama ei dormea pe canapea, bătrînul dormea în birt.

Dar în noaptea aceea tusa a năcăjit-o așa de mult! Pieptul îi horhotea, inima îi bătea speriată.

A doua zi veni doctorul. Mari a înghițit în silă leacurile cele amare și era mai bine.

Doctorul spunea: „O mică aprindere, îi trece, că-i voinică fetița".

Ah, ce dor îi era de școală, de o prietină a ei și de mușterii! Peste cîteva zile îi trece, cum se bucură! Ar voi să scrie o scrisoare acelei mici prietene, cu care se întorcea întotdauna de la școală. A cerut cărțile și citește toată ziua.

A cincea seară. În crîșmă, zgomot și lăutari, mama ei era așa de ocupată; nu putea să vie, focul se stingea. Bătuse douăsprezece și îi era frică.

Atunci intră vopsitorul, trînti ușa înjurînd; era beat mort, nu mai știa ce face:

— Treci pă canapea, că n-ai nici pă dracu'!

Mari s-a ridicat, ca întotdauna. Capul îi vîjîia amețit; a căzut obosită pe canapea.

Monstrul s-a trîntit în pat și a rămas acolo.

Fetica s-a învelit cu un șal, tușea și tremura grozav, desculță, în cămășuța de noapte. Cînd a intrat mă-sa, a găsit-o ghem, vînătă de frig. Abia mai respira... A învelit-o, a sărutat-o cu foc, și plîngea.

— Ce-ai făcut, nenorocitule, ticălosule?! Ți-ai omorît fata, bată-te mila lui Dumnezeu!

El mormăi ceva, dar nu se mișcă. Și s-a luptat femeia să-l puie în picioare, l-a zguduit de mîni, de umeri, el se smînci furios, împletecindu-se, și se rostogoli pe jos, pe cînd copila lor murea...

Era lumină afară. Birtul, închis. Un steag alb fîlfîia la poartă.

Odaia parcă se întunecase în preajma morții. Bătrînii se țineau de mînă și plîngeau înaintea sicriului, nebunește, cu hohote, că amîndoi se știau vinovați. Și îngerașul mort zîmbea, din mătăsuri, dar așa de posomorît și înfiorător... parcă le spunea:

„Voi m-ați omorît!“

MONUMENTUL

Un „tînăr și drăgălaș poet“ muri în spital. Și de unde până acu era neștiut, citit abia între prieteni, puțin prețuit, acu moartea îi făcu renume. Amicii dădură veste, ziarele vorbiră de el și-i publicară biografia, se strînse sumedenie de lume la înmormîntare.

La groapă — discursuri. A fost regretat și plîns. Dar cine l-a plîns mai amar, mai cu foc, a fost biata lui mamă. Singurul copil, odorul ei, lumina vieții! Își făcea mustrări că n-a fost lîngă el, să-i închidă ochii, că l-a lăsat să moară așa, în străini. Și, buimăcită de durere, gemea — căci nu mai putea să țipe — îngenuncheată, cu fruntea lipită de sicriu, pe cînd ceilalți șopteau, dînd din cap:

— A fost un mare talent. Păcat!

Dar cînd și-a ridicat privirea și prin ceața de lacrimi a văzut ea atîta lume frumoasă adunată acolo, și cînd un domn mîndru, în haine negre, cu capul descoperit, a început să vorbească dasupra tuturora, biata femeie și-a dat toate silințele s-asculte și ea, să priceapă ce zice domnul acela.

Vorbea de copilul ei. L-a lăudat, a spus multe lucruri frumoase despre firea lui blajină și sfioasă, despre poeziile lui, apoi a pomenit ceva despre un monument și a încheiat zicînd că ei nu-l vor uita niciodată, că poetul trăiește și va trăi în inima tuturora.

Vorbise frumos, ce e drept. N-a înțeles mult nenorocita mamă, dar a crezut tot ce înțelese. Așadară, e adevărat, fiul ei a fost un om mare dacă toată lumea vorbește de el și vor să-i ridice un monument, cugeta ea, plîngînd. Numele lui săpat în piatră cu litere de aur! Dar asta costă scump. E foarte frumos din partea lor, să facă ei atît pentru ficiorul unei biete văduve sărace.

Și încă din seara aceea s-au împărțit în public liste de subscripții. Au vrut să-i deie bani și ei, dar bătrîna a răspuns cu sfințenie că nu-i trebuie, mai bine să se păstreze paralele pentru monument. Era o mîndrie de mamă.

Și se întoarse bătrîna în satul ei, acasă, cu inima sfîșiată de durere. Acolo, la țară, l-a bocit în singurătate zile de-a rîndul, săptămîni, luni întregi... Uneori își chema moartea, că-i era dor, dar nu, întîi să-și vadă visul cu ochii; părea o umbră, așa de mult slăbise, și numai un gînd o mai lega de viață: monumentul făgăduit, răsplata poetului mort în mizerie, îl vedea și în vis, noaptea, cînd dormea cu gîndul la el. Trebuie să fie gata; alb, sclipitor, se înalță în bătaia razelor de soare; lumea trece pe lîngă mormînt, îl admiră, citește literele de aur și își descopere capul cu smerenie...

Și toată iarna a trăit cu nădejdea asta. Trebuie să-l vadă și ea. O să-și vîndă tot, să plece la București. Cum s-a desprimăvărat, a și pornit-o.

*

În lumea asta mare, toate trec și se uită așa de repede. Fiecare zi își are grijile și întîmplările ei de mare însemnătate. Dar voi nici nu vă gîndiți ce rădăcini adînci prind în sufletele naive și nenorocite o făgăduială de ocazie, o vorbă aruncată-n vînt!

Nici anul nu trecuse, și poetul era uitat cu desăvîrșire... Ajunsă în cimitir, mă-sa l-a căutat în toate părțile printre mormintele mari, înflorite. Unde vedea o marmură, acolo alerga; citea silabisind cu multă nerăbdare pe toate.

„Nu e nici asta!“ și pleca mai departe. Iar cînd a văzut că nu e și nu e nicăieri, cu pas obosit și tristă, s-a întors spre mormintele săracilor, și acolo abia a dat peste mormîntul lui părăsit, cu simplă cruce de lemn la căpătîi. „Nimeni nu se mai gîndește la el!“ suspină sărmana mamă, cu obidă.

Și totuși pe mormînt era o cunună. Cineva încă nu-l uitase. Cununa era modestă, de flori primăvăratece, de curînd culese. Cine-și mai adusese aminte de bietul băiat? Era gazda lui: o bătrînă săracă și bună — tot o mamă, căci numai mamele simt adevărat, ele niciodată nu uită.

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

Alexandru Petöfi s-a născut în anul 1823, într-un sat sau orășel din comitatul Pesta (Ungaria). Tatăl lui Petöfi, Ștefan Petrovics, era măcelar și dorea ca tînărul Petrovics să îmbrățișeze și el această meserie. Dar Petöfi, încă din școală, dovedi aptitudini la desen și muzică. Prima poezie o scrise în liceul din Schemnitz, fiind în vîrstă de șaisprezece ani. Pedepsit pentru că cerceta teatrul nemțesc din localitate și părăsit de orice ajutor bănesc din partea tatălui său, își luă lumea în cap într-o dimineață posomorîtă de februarie. Ajunse la Pesta. Se făcu actor. O vară petrecu la țară, în casa unei rude, unde se familiariză cu autorii clasici. Apoi intră în miliție, staționînd în mai multe orașe; grav bolnav, fu eliberat în iarna anului 1841. Doi ani trăi în Pápa, unde se ocupă cu diferite studii, ceti mult și serios. Viața de actor îl ispiti din nou. În 1842, debută într-o revistă, *Atheneum*. Apoi fu angajat ca traducător într-o societate pentru popularizarea clasicilor străini...

Într-una din zile veni la poetul Vörösmarty un tînăr cu înfățișare modestă și-l rugă să-i dea o recomandație către un editor. Poetul se supără la început, dar cîteva poezii ale tînărului fură de ajuns ca să-l entuziasmeze. Deveniră prieteni, și astfel apărură, sub patronajul lui Vörösmarty, primele încercări poetice ale lui Petöfi.

Cu tot succesul literar pe care l-a dobîndit de la început, Petöfi își mai încercă o dată norocul pe scenă; dar fu silit să renunțe, nu fără multă părere de rău...

Petöfi a scris mult și variat: poeme comice și serioase, balade, poezii lirice, drame, nuvele, note de călătorie... și toate astea în timp de șase ani.

În 1847 se căsători; tot în anul ăsta traduse pe *Coriolan* de Shakespeare. În 1848 făcu parte din Adunarea Națională, în Pesta; dar prin septembrie, același an, intră în armată, voluntar, deveni căpitan și secretar, mai tîrziu maior al lui Bem; luă parte vitejească la mai multe bătălii și fu văzut pentru ultima oară luptînd în bătălia de la Sighișoara (31 iulie 1848)...

Probabil că a fost îngropat, dimpreună cu ceilalți tovarăși de luptă, într-un mormînt comun...

O legendă frumoasă, scrisă de un popă de la țară, spune că poetul căzut în luptă a fost furat de îngeri și înălțat la cer...

Petöfi e adorat de popor. Numele lui se leagă de multe anecdote, și multe din poeziile lui se cîntă pe întinsele șesuri ale pustei ungurești.

*

Apostolul a fost terminat în 1848. În această poemă se oglindesc toate calitățile și defectele marelui poet. Poema a stîrnit multe critici.

[ALEXANDRU PETÖFI]

Deși o traducere românească din limba lui Arpád este o muncă ingrată, totuși cred că nu-i lipsită de oarecare importanță. Ungurii au o literatură destul de frumoasă, renumele ei a străbătut până-n Franța, pe cînd la noi e cu desăvîrșire ignorată. Acesta e motivul principal care m-a hotărît să încerc a reda o parte din literatura poetică ungară, începînd seria cu cel mai mare poet liric al lor, cu Petöfi.

Traducerea e făcută direct din ungurește. Dar, pe alocuri, nu m-am sfiit să consult și textul german: Petöfi are buni traducători în limba germană.*

★

Cît privește viața lui Petöfi, reproduc următoarele note fugitive:

„*Petöfi Alexandru* s-a născut la Felégyhaza în 1823, 1 ianuarie. E trimis de tatăl său la liceul din Schemnitz, de unde spiritul său aventurar și independent îl făcu să plece pe ascuns și să umble pustiu mai multă vreme, fără nici un scop, pe străzile Pestei. E găsit de tatăl său și, după o zdravănă corecțiune părintească, e adus acasă.

E găzduit la o rudă, în Oedenburg, de unde fuge în curînd și se angajază ca soldat, într-un regiment în Croația.

Neplăcîndu-i nici cariera aceasta, un medic militar, care-l iubea mult, îl înscrie-n liceul din Pápa, unde studiază cîtva timp cu zel. Pleacă și de aci și cutreieră toată Ungaria cu o trupă de actori...

Într-o zi vine un tînăr modest la Vörösmarty, regele poeților unguri din vremea aceea, ca să-i ceară părerea asupra versurilor sale. Vörösmarty se cam supără, dar cu fiecare pagină citită tînărul îi cîștigă favoarea, pînă ce, la sfîrșit, poetul îl sărută, zicîndu-i: „Tinere, d-ta ești adevăratul poet liric al Ungariei".

Acel tînăr era Petöfi.

În vremea asta își publică cele dintîi poezii în revista *Atheneum* din Pesta.

Sub îngrijirea lui Vörösmarty, apare primul volum de Petöfi. La 8 septembrie 1847 se căsătorește. Petrece mult timp, fericit, la țară. Războiul independenței ungare izbucnește, și Petöfi, la 27 octombre 1848, ajunge căpitan într-un regiment de husari și ajutantul generalului Bem. La 31 iulie 1849, Petöfi, împreună cu Bem, e în fața rușilor la Sighișoara. Canonada începe, lupta urmează și, în învălmășeala luptei, Petöfi a dispărut. Atît se știe sigur despre moartea lui Petöfi Sandor, poetul național, gloria pămîntului ungur, cîntărețul iubit al poporului".

Cititorului, care vrea să cunoască mai pe larg viața, atît de scurtă, pe cît de frumoasă a marelui poet maghiar, îi recomandăm cartea *Petöfi's Leben und Werke* von Alexander Fischer (Leipzig, W. Friedrich, 1888).

---

* Cele mai noi și clasice traduceri în limba germană sunt: *Gedichte* von Alexander Petöfi, übertragen von Heinrich Melas, Hermannstadt, Druck und Verlag von W. Krafft *(n. a.)*.

[HEINRICH HEINE]

În orășelul Düsseldorf, către sfîrșitul secolului al XVIII-lea, dintr-o familie de negustori, s-a născut unul din cei mai mari lirici ai zilelor noastre: Heinrich Heine.

În apropiere, „noptatecul" Rin își duce valurile: oglindind ruini mărețe de burguri, leagănă în cursul său epopeea unui întreg popor — frumoasele legende, tradiții și cîntece vechi ce-au fermecat copilăria poetului.

În casa părintească, Heine apucase vremuri tulburate. Prin pacea de la Lunneville (1801), tot țărmul stîng al Rinului cade sub stăpînirea francezilor. Născut în acea epocă de redeșteptare, Heine a fost unul dintre cei mai inspirați apostoli ai principiilor revoluției franceze în Germania.

Ca prunc, arată o precocitate rară. La zece ani, scrie o poveste cu strigoi și alte spaime, care uimi bătrînii și avu darul să bage-n fiori pe mica Charlotte, surioara lui. *

Comerciantul Salomon Heine — fire ușuratecă și cam mărginită — nu se ocupa nici de afaceri, nici de educația copiilor; soția lui însă era o femeie superioară, cu o bogată cultură literară și artistică. Mîndria de mamă visa pentru odorul ei „epoleții cei mai strălucitori" în dregătoria încărcată de fireturi a imperiului napoleonean; astfel, plătea cu bani scumpi dascălii cei mai iscusiți din oraș, ca să desăvîrșească instrucțiunea acestui diavol de copil. Între altele, Harry trebuia să învețe vioara, cu toate că niciodată nu și-a dat osteneala să se deprindă cu mînuirea acestui instrument. Tolănit pe sofa, cu mînile după cap, s-adîncea totdauna în visuri, în vreme ce profesorul — măsurînd odaia în sus și-n jos — executa singur cele mai frumoase compoziții.

Mai rău a pățit-o dascălul de danț, un omuleț scund și uscățiv. Harry — într-un moment de furie — îl azvîrli pe fereastră: o figură de joc pe care bietul *Tanzmeister*, desigur, n-o știuse pîn-atunci; și Heine n-a mai jucat.

Pe vremea aceea, în casa negustorului din Düsseldorf venea adeseori un unchi bătrîn, din ramura olandeză a familiei. Acel uncheș era o ființă ciudată și plină de taine, un original, cavaler de moda veche și colecționar maniac de anticării prețioase. Multe istorii extraordinare va fi povestit micului nepot, jucîndu-l pe genunchi! Iar acesta, cînd începu să cunoască buchiile, se furișa tiptil în docta bibliotecă a unchiului! Acolo zăceau vraiște hîrțoage groase, tratate vechi despre științele oculte — magie și astrologie. Heine dezgropă dintr-un saltar ziarul-manuscris al unui strămoș aventurier de prin secolul al XVIII-lea. Călare pe un tom din operele lui Paracelse, copilul hărăzit muzelor călătorea într-o lume de povești; răsfoind misteriosul caiet, trăia în vis toate minunățiile săvîrșite de străunchiul său, poreclit în familie „Cavalerul" sau „Orientalul", iar bătrîna pisică din vecini, venind din cînd în cînd să-i mai țină de urît în singurătatea mansardei, îi nălucea ca o crăiasă fermecată din *O mie și una de nopți*.

---

* Originalul acestui manuscris a dispărut în timpul marelui incendiu din Hamburg, dimpreună cu alte hîrtii, între cari se găsea și actul ce purta data nașterii poetului. Există o controversă asupra acestei date. Unii biografi spun 13 decembrie 1797, alții, 1799. „Lucrul de căpetenie este că m-am născut", a zis Heine *(n. a.)*.

Astfel, imaginația viitorului poet prinse aripi...

În școală era printre cei dintăi. Spiritul ager și extraordinara-i putere de asimilare cuceresc pe bătrînul rector al liceului catolic din Düsseldorf, Schallmeyer, care, fără sfială, preda cele mai libere doctrine de filozofie păgînă. Asupra lui Heine, moșneagul acesta avu o înrîurire neștearsă.

Tot atunci, ca o sfidare a societății, tînărul licean începu să cerceteze o casă urgisită și singuratecă de la marginea orașului, unde locuia văduva călăului din Goch. „Bătrîna vrăjitoare“ — cum o numea poporul — avea o fată, Sefchen. Heine petrecea bucuros în societatea lor, atras, negreșit, mai mult de strania frumusețe a fetei, decît de farmecele „vrăjitoarei“; acolo auzi multe povești lugubre, descîntece și bocete străvechi, moștenite în taină din buni-străbuni...

*

În asemenea împrejurări a crescut cîntărețul iubirii.

Mușcase din celebritate, cînd preferințele familiei îl silesc, la 1814, să intre ca „ucenic“ în contoarul unui bancher din Frankfurt. Avîntul uriaș ce luase casa Rotschild după prăbușirea marelui imperiu amăgește tînărul în planuri de milionar... Un unchi putred de bogat îl cheamă la Hamburg și-i pune la dispoziție o casă de comision; dar el scrie versuri de dragoste, și firma *Harry Heine & Comp.* se duce pe apa sîmbetei.

Hotărît să înnădească firul studiilor întrerupte, se înscrie atunci la Universitatea din Bonn, ca student în Drept, și urmează cursuri de literatură; trece în curînd la Göttingen, apoi la Berlin; ocupîndu-se mai mult cu lucrări literare și filozofice, încheie, prin 1825, studiile și-și părăsește religia.

În acest răstimp, duce viața de student german; la Nordeney face cunoștință cu marea; pretutindeni ia parte la agitațiile politice, cercetează toate cenaclele

literare de p-atunci, îndeosebi salonul celebrei Rahela Levin. Spirituala femeie reușise să grupeze cele mai marcante personalități literare de pe vremuri; — entuziastă, căuta să reîmprospăteze cultul bătrînului Goethe.

Copil răsfățat al acestui salon, Heine ajunge în curînd favoritul publicului. La 1827, un librar preacunoscut din Hamburg, Kampe, editează *Cartea cîntecelor*, eveniment ce pricinui revoluție în lirica germană. Povestea acestor cîntece minunate este astăzi știută de toți.

În casa bancherului, de zeci de ori milionar, din Hamburg, întîlnise poetul sărac pe aceea care fu menită să-i inspire două poeme fără pereche în literatura universală: *Intermezzo liric* și *Heimkehr* *. Frumoasa verișoară bălaie, în cîntece, ne apare cu desăvîrșire transfigurată, ca și Laura de Novi sau Beatrix Portinari. Fetița de bancher însă n-a înțeles nimic din tot acel straniu amestec de lirism și ironie, din acele zîmbete ascunse-n lacrimi, acea fantezie nebună care nu cinstea nici femeia, nici patria germană, nici chiar pe Dumnezeu.

Heine era student în Göttingen cînd primi vestea despre cununia Amaliei cu bogatul John Friedländer: „Vreme de trei ani studiasem pandectele, cînd, în ziua-ntîia de mai, am auzit că logodnica mea s-a măritat... Era întîia zi de mai; primăvara surîdea pe cîmpie...“

De atunci necredincioasa muri pentru poet; fantoma iubită îl urmărește însă toată viața, de-a lungul numeroaselor aventuri de dragoste, în momente de veselie sau de tristețe, amărîndu-i chiar și cele din urmă zile ale unei îndelungate agonii... Cînd, după unsprezece ani de rătăcire și suferință, regăsește pe adorata de odinioară — o umbră de femeie acum — poetul spunea că „lumea miroase a viorele uscate“, iar, mai tîrziu, unui amic: „Am rimat versuri viața întreagă ca să plîng o iubire din tinerețe...“.

---

* *Întoarcerea acasă.*

*

Cu inima rănită, revoltat de ostracismul care-i bîntuia operele, ia hotărîrea să-şi „scuture de pe încălţăminte praful patriei sale“.

În ziua de 1 mai 1831 pleacă la Paris, unde-l aşteaptă zile senine de sărbătoare şi ani întunecaţi de suferinţă. În acest „infern pentru îngeri şi rai pentru demoni“ trăieşte Heine restul vieţii sale, regretînd în dese rînduri „fumul albastru ce se-nalţă din ogeacurile germane“. Dornic de viaţa mare, liberă, s-aruncă orbeşte în valurile Parisului şi cîntă în versuri frivole nesfîrşitul şirag de *deae minores:* Séraphine, Angélique, Diana, Kitty etc.

Iubind pe francezi, această „privighetoare cuibărită în perna lui Voltaire“ cîştigă repede dragostea lor; original şi vecinic de spirit, saloanele îi deschid amîndouă porţile. Delicatul Gérard de Nerval face cunoscut publicului francez operele poetului, despre care s-a zis că: „cel mai spiritual francez, după Voltaire, a fost un neamţ“.

Era p-atunci în floarea vîrstei. Romanticul Théophile Gautier ni-l zugrăveşte astfel în stilul lui înflorit:

„Un bărbat frumos, între treizeci şi treizeci şi cinci ani, avînd înfăţişarea unei sănătăţi robuste. Văzîndu-i fruntea înaltă, albă şi pură ca marmura, adumbrită de bogata podoabă de păr bălai, l-ai fi crezut un Apolon german. Ochii albaştri scăpărau de lumină şi inspiraţie; obrajii rotunzi, plini, de un contur elegant, nu erau veştejiţi de lividitatea romantică la modă în acea vreme; dimpotrivă, îţi dau impresia clasică a trandafirilor ce se deschid; nasul covoiat într-o uşoară îndoitură ebraică strică intenţia ce avusese de a fi grec, fără să-i schimbe puritatea liniilor; ruja buzelor îmbinate « ca două rime frumoase » împrumutau în timp senin o expresie fermecătoare întregei figuri; dar, cînd vorbea, din arcul lor de văpaie porneau şuierînd săgeţi ascuţite şi spinoase, ghimpii sarcastici cari ţinteau totdeauna fără greş, căci, de cînd lumea, nimeni n-a fost mai dîrz contra prostiei; surîsul divin de sol al muzelor era întovărăşit de rînjala satirului.“

Odată — prin 1832 — rătăcind pe străzile Cartierului Latin, surprinde într-o prăvălie de mode un superb profil de fecioară, încadrat de bucle negre şi iluminat de doi ochi mari; peste cîteva zile era fericit şi mîndru de-o asemenea comoară şi, arătînd-o amicilor, zicea: „Nu cred că femeia lui Candaules să fi fost mai frumoasă!“

Matilda — „*Die Französin*“ — avea optsprezece ani: o normandă capricioasă, naivă, de-o ignoranţă fermecătoare. După un an de căsătorie liberă, devine soţie legitimă, şi toată viaţa n-a citit un rînd din operile lui. Heine o iubea ca pe o jucărie scumpă...

Dar zilele de sărbătoare se sfîrşiră repede.

Într-o după-amiază senină de mai a anului 1848, gardienii Luvrului zăriră un bărbat de vîrstă mijlocie, cu ochi plecaţi, figura posomorîtă de o barbă fantastică, gîrbovit şi palid, tîrîndu-se şovăielnic pe sub bolţile măreţe ale muzeului către sala din fund, unde Venus domneşte singură...

Acest om nu era altul decît Heinrich Heine, frumosul zeu olimpic de odinioară...

„La picioarele ei am zăcut multă vreme — ne povesteşte în prefaţa ultimelor poezii, *Romancero* — şi-am plîns atît de amar, încît chiar piatra s-ar fi mişcat. Dar zeiţa însăşi căta miloasă la mine, şi în acelaşi timp nemîngăiat de tristă, parc-ar fi voit să-mi spună: « Au nu vezi tu că braţe n-am, şi nu pot să te-ajut?... »“

Din acea zi Heine îşi ia rămas bun de la viaţă. Paralizia generală îl culcă în pat: timp de şapte ani poetul îndură pedeapsa unui trai fără nădejde; atunci scrie înspăimîntătoarea *Carte a lui Lazăr* — epilog plin de suflul morţii, unde setea oarbă de viaţă luptă pentru întîietate cu idealismul cel mai pur.

Ca să poată zări în jurul său, trebuia să ridice pleoapa cu degetul: „Ca un spectru zăbovea încă la fereastra mormîntului său, ca să privească batjocoritor lumea în care trăise odată“.

Vizitele amicilor se răresc din ce în ce; în afară de credincioasa Matilda, cîteva figuri de femei iubite mai luminau abia singurătatea fioroasă din „*Matratzengruft*“ (salteaua-mormînt, cum o botezase).

Una dintre acestea fu „*La Mouche*“, o tînără doamnă, germană de origine, și care îi slujea de secretar, căci genialul poet nu mai putea scrie.

Totuși, spiritul lui fermecător străluci pînă în cele din urmă zile într-un corp istovit, măcinat de dureri — fenomen singular care dă acestei vieți o tragică măreție. Cînd un amic binevoitor îl întreabă dacă s-a împăcat cu Dumnezeu, Heine răspunde zîmbind: „Fii pe pace! *Dieu me pardonnera; c'est son métier.*“

... Tîrziu, în noaptea de 17 februarie 1856, se săvîrși din viață. Într-o dimineață tristă și friguroasă, vreo sută de persoane — între cari Th. Gautier și A. Dumas — alcătuiră convoiul spre cimitirul Montmartre...

★

Astăzi mormîntul lui Heine e simplu; mîni necunoscute îi aduc prinos de flori.

Dar nimeni de atunci n-a mai cîntat așa de frumos iubirea.

Paris, 1901

„TINERIMEA ARTISTICĂ“

Oricine urmărește cu dragoste progresul artelor în țara românească se va bucura constatînd că anul acesta a fost rodnic în evenimente și senzații artistice. Sînt semne de dezmorțire a spiritelor în toate direcțiile; mai cu seamă însă în ce privește pictura e un progres netăgăduit. Numărul amatorilor a crescut odată cu acela al pictorilor de valoare, și cîteva luni în șir sala Ateneului a fost ocupată de diferite expoziții, zilnic vizitate de un public imens, iar beneficiul realizat de unele a atins în adevăr sume aproape de necrezut cînd ne gîndim la criza ce bîntuie în țară de cîțiva ani.

Ar fi de ajuns să amintim expoziția Grigorescu, pentru a ilustra, cu o pildă din multe, cele de mai sus: în timp de o lună, peste trei sute de admirabile pînze au părăsit una după alta panourile Ateneului, pentru a se duce să împodobească păreții cutărui salon...sau chiar ai unor case mai modeste; aceasta dovedește că gustul frumosului a început să prindă teren la noi și că publicul știe să cinstească geniul și puterea de muncă a marelui artist român din generația plină de vigoare a bătrînilor.

Dar o amintire deosebită merită mișcarea vrednică de laudă a pictorilor și sculptorilor cari s-au strîns la un loc într-o societate cu numele de „Tinerimea artistică“. Membrii fondatori ai acestei societăți sînt domnii: C. Artachino, N. Grant, Kimon Loghi, St. Luchian,

D. Mirea, G. Petrașcu, St. Popescu, Oscar Spaethe, Fr. Storck, Ip. Strîmbulescu, N. Vermont și C. Verona. Întorși de curînd din străinătate, unde au făcut studii serioase, acești tineri cu sufletul însetat de ideal au simțit nevoia de a se organiza după pilda marilor artiști străini, pentru ca astfel uniți să poată contribui cu mai mult succes la dezvoltarea artelor la noi, înființînd expoziții anuale în țară și ridicînd prestigiul acesteia prin participarea în grup la expozițiile străine...

Prima expoziție a fost un adevărat triumf. Niciodată, poate, o sală de expoziție în București nu a fost aranjată cu un gust mai distins. Simțeai de la primul pas că intri într-un adevărat templu al artei. O impresie de liniște senină, de adîncă mulțumire sufletească îți cucerea simțirea, acel fior de evlavie și mister pe care-l avem toți în fața unei puternice manifestări artistice...

O singură observație însă. Nu este, fără îndoială, chemarea noastră de a discuta valoarea lucrărilor expuse anul acesta, nici de a le analiza și clasa după o normă oarecare; aceasta intră în atribuțiunile criticului de artă; singura dorință ce o exprimăm aci în toată sinceritatea este ca aceste expoziții anuale să poarte în întregime un caracter mai specific românesc, să formeze cu timpul un fel de școală pentru publicul nostru, dacă acești artiști vor să producă în adevăr o mișcare mai adîncă în țară. Căci numai luînd ca izvor principal de inspirație țara și poporul românesc vor putea fi înțeleși de lumea românească, și creațiunile lor vor cîștiga independență și originalitate, nefiind reflexe mai mult sau mai puțin palide ale diferitelor școli din străinătate.

În orice caz, e frumoasă fapta tinerilor pictori și sculptori de care vorbim. Ea dovedește spiritul de solidaritate ce domnește între dînșii, și ar putea să slujească de pildă scriitorilor noștri în aceste timpuri de zăpăceală și lipsă de bun-simț a multora dintre tinerii literați.

„OPINCA ROMÂNEASCĂ"

SCHIȚĂ

Picasem de curînd în București. Plictisit de zăpușala unei nesfîrșite zile de vară, umblam la întîmplare pe ulițele pustii, cu sufletul înecat de părere de rău după cuibul meu răcoros și liniștit de la țară.

Aiurit, mă opresc în fața unei vitrine. Mă uitam cu indiferență la cele mai noi coperte de cărți franțuzești — literatură curentă la noi.

— Ce mai faci, iubite?

O mînă grea căzîndu-mi pe umăr mă face să tresar: înaintea mea văd un adolescent cu figura zîmbitoare, cu pălăria pe ceafă și țigara-n gură.

— M-ai uitat? Fulviu... poetul...

— Îmi pare bine, zic, deși gîndul meu era desigur prea leneș astăzi ca să-mi pot aminti în ce împrejurare îl întîlnisem vreodată.

Nedumerirea mea n-a durat mult. După cele dintîi vorbe schimbate, mi-a fost ușor să ghicesc într-însul pe unul dintre acei nevîrstnici, așa de numeroși la noi, cari, în lipsă de altă ocupație mai serioasă, fac versuri, fumează mult și cutreieră localurile de zi și de noapte, sfidînd lumea muritoare cu portul lor deosebit, pletele mari și enormul dispreț ce-l arată față de tot ce nu intră în apucăturile prescrise unui „geniu".

Eu totdauna m-am cam temut de acest soi de oameni, și astăzi caut să-i ocolesc pe cît se poate.

Dar acum era tîrziu. Mi-ar fi trebuit o prea mare încordare a voinței, ca să scap din încurcătură — și era așa de cald! Căldura mă zăpăcise cu totul.

Luat de braț, mă tîram cu o umbră de împotrivire și îi răspundeam mai mult prin gesturi nedomirite de cîte ori sfîrșea vreo frază, căci, din fericire, nici nu-mi da prilej să vorbesc eu. Politică, literatură, artă — reveneau mereu într-un nămol de cuvinte aruncate cu lopata.

Pe nesimțite, ajungem în fața Băncii Naționale.

— Știi ce? zice deodată „poetul“, strîngîndu-mă cu putere de braț. Pentru că ni-e în drum, n-ai dori să faci cunoștința unui tip extraordinar?

— Unde vrei să mă duci? întreb eu, cu spaimă, trezit ca dintr-un vis.

— E aici, aproape, strada Smîrdan.

— E așa de cald, zic eu.

— Haide, n-are să-ți pară rău! Tipul, de care-ți spuneam, e un gazetar bătrîn, foarte deștept.

Și fără să-mi dau seama cum, m-am pomenit sub bolta întunecată a unei băcănii. La sunetul clopoțelului, o femeie slabă, deșirată, cu un prunc în brațe, deschise ușa din fund.

— Bună ziua, domnule Fulviu. Poftiți ceva, ori căutați pe bărbatu-meu?... E dus în tîrg.

— Nu face nimic... Moșul e sus?

— Da. Doriți să-l vedeți?

Șiretul meu tovarăș îmi face un semn misterios și, văzînd că nu-l înțeleg, îmi spune la ureche:

— Vino după mine!

Mă supun. Trecem prin ușa din fund într-o odăiță scundă, mai întunecată ca băcănia; amicul mă trage de mînecă, repetîndu-mi:

— Vezi, să nu te lovești de ceva.

Apoi, nimerind ușa, mă pomenesc într-o curte strîmtă, în colț, o scară de lemn ce duce la etaje. Mă uit în jur: tovarășul, nicăiri. Tocmai mă gîndeam să folosesc acest prilej binevenit, căutînd un coridor care să mă scoată în stradă.

— P-aici, p-aici — strigă atunci poetul care rămăsese în urmă. Apoi, întorcîndu-se către femeie, din prag: Cum ți-am spus, madam Ionescu. O baterie, sus... din ăl bun! Dar să fie rece, auzi? Și trei pahare!

Urcăm treptele de scîndură murdară cari trosnesc gata să se prăbușească la fiecare pas: amicul înainte, eu după dînsul, din ce în ce mai stăpînit de curiozitate, pe măsură ce înaintam. Și în adevăr era interesant interiorul acestei curți strîmte și fără aer. Niciodată n-aș fi crezut ca o casă atît de neîncăpătoare și cu o înfățișare așa de modestă să cuprindă oameni cu ocupații mai diferite. La etajul întîi, un pălărier, un croitor, un cizmar, un legător de cărți — toți cu familia și personalul respectiv. Era aproape ora prînzului; cîntece și rîsete, vorbe de ocară, plînsete de copii, chemări de slugi, larmă de bucătărie se amestecau toate laolaltă în uruitul mașinelor de cusut cu zgomotul ritmic al loviturilor de ciocan.

Un haos asurzitor și plin de viață.

Tînărul meu tovarăș era pesemne o persoană bine cunoscută p-aici: saluta în dreapta și în stînga. Cînd trecu prin fața atelierului de pălării, aruncă o privire afurisită lucrătoarelor din salon și le spuse în treacăt o vorbă de „spirit“. Fetele își dau coate și pufnesc în rîs...

Ne oprim în fața unei uși scunde. Pe ușă, o carte de vizită:

„Marcu Finkel
Ziarist“

— Bucuros la oaspeți, moșule? strigă poetul, intrînd vesel și, fără să mă-ntrebe, mă tîrăște după dînsul în odaie.

— Dar nu te-ai sculat încă? Tot în pat? Moșule, craiule! Se vede că ai făcut-o lată aseară! Nu te jena... Îți recomand pe domnul... prieten vechi... Dorea să te cunoască.

„Ziaristul“ ridică somnoros capul de sub oghial și-mi aruncă o privire vicleană de vulpe bătrînă:

— Scuzați... nu mă așteptam la onoarea...

Apoi, cu un zîmbet silit, îmi făcu semn să șed și bîlbîi încurcat:

— Sunt cam răcit... Am lucrat aseară pînă tîrziu la gazeta noastră. Cunoașteți gazeta noastră?

— Dar cum să n-o cunoască! strigă poetul, triumfător, întorcîndu-se spre mine. Moș Marcu scoate o foaie politică-literară: *Opinca românească*... pentru apărarea intereselor naționale.

Și, cu un zîmbet șiret, îmi arătă spre colțul odăii unde zăceau vraiște una peste alta vrafuri prăfuite de numere vechi.

— Luptăm din răsputeri, domnul meu... Dar publicul român e indiferent, indolent, ingrat... Se citește puțin la noi, foarte puțin.

Bătrînul tuși, ochii lui vicleni clipiră rar, pe cînd poetul îmi oferi un număr:

— Scriu [și] eu la *Opinca*. N-ai face rău s-o abonezi... E o gazetă serioasă și bine scrisă, dar mai presus de toate națională. Uite, citește oda mea în contra maghiarilor... Am scris-o într-un moment de inspirație supremă și cred c-am reușit-o...

— Da, e admirabilă! adăogă bătrînul, clipind din nou.

În vremea asta intră un ucenic, aducînd „bateria“ odată cu vestea că „domnul“ vine și el.

Poetul turnă în pahare.

— Trăiască domnu Ionescu! și dete peste cap întîiul pahar, plescăind limba cu satisfacție. Are un vin minunat domnu Ionescu ăsta...

— Numai de i-ar ține Dumnezeu obiceiul!...

Și cei doi prieteni rîseră cu înțeles, pe cînd eu mă îndeletniceam cu cititul celebrei „ode“.

Bătrînul bău și el, puse paharul pe măsuța de lîngă pat, aruncă o privire piezișă spre mine și, văzîndu-mă cu totul adîncit în citire, făcu semn poetului să se apropie. Începură o conversație tainică, pe șoptite.

— Stăm rău, tinere! zise bătrînul încet, pîndindu-mă cu coada ochiului.

— Cum așa?

— „Scorpia“ nu-i dă pace... plînge mereu și se roagă de el să nu mai dea nici o lețcaie... Și am încercat toate tertipurile... Dar nu e chip. Mă tem să nu-și ia seama mocanul...

O bătaie-n ușă puse capăt șoaptelor misterioase. Ușa se deschise și figura groasă a „mocanului“ apăru în prag.

— Nu vă fac deranj?

— O, mă rog, ilustre domnule Ionescu, din contra... se poate?

Și poetul, cu brațele deschise, îl întîmpină zgomotos.

— Credeam că lucrați la gazetă și fac deranj, zise băcanul gîfăind. Apoi se așeză pe un scaun, scoase o basma enormă din buzunar, își șterse fruntea de sudoare...

— Domnule Ionescu — începu acum poetul pe un ton solemn... Îmi permiți să-ți prezint pe unul dintre cei mai mari și mai ferventi admiratori ai noștri... L-am adus să-i arăt redacția noastră... Și-mi pare bine că s-a întîmplat să fii și dumneata p-aici, să te cunoască...

Apoi, adresîndu-se către mine:

— Domnul Ionescu este patronul, proprietarul gazetei noastre... Un om bun, să-l pui la rană... o inimă de aur!

— Da, da... de aur! mormăi bătrînul „ziarist“ și ochii lui vicleni clipiră din nou.

— Dar mai presus de toate e român, domnule! Român neaoș, ce zic? Român cum nu sunt doi în toată țara!

— Așa e — afirmă bătrînul cu un zîmbet cinic, pe care nu reuși să-l ascundă.

Bietul domn Ionescu! Se uită cînd la unul, cînd la altul, și fața lui cinstită strălucea de bucurie.

— Domnule — bîlbăi dînsul mișcat — eu sunt un om simplu... fără multă carte... dumnealor mă știu... Fac și eu ce pot cu slabele mele mijloace... cum ziceam: nu-s bogat... dar cred că fiecine e dator să jertfească pe altarul națiunii...

— Bravo, domnule Ionescu! strigă poetul cu entuziasm. Dar știi că le potrivești mai frumos ca un deputat la Cameră?

Băcanul, radios, îmi aruncă o privire plină de naivitate și continuă:

— Și cum ziceam, domnule, zice consoarta, soția mea, știi cum e femeia, zice: dă-o naibii de politică, și gazetă, și tot... Nu vezi că te ruinezi, frate?... Și drept să-ți spun, domnule! Că uite, dumnealor știu — am făcut sacrifiții mari, mari de tot, după puterile mele... Afacerile merg slab și banul e scump în ziua de azi, scump de tot... De aia zic, să mai vie și altu' ... să puie umărul, că eu am făcut destul... Dar nu poftiți un pahar? Domnule Fulviu, toarnă un pahar pentru dumnealui...

— Mulțumesc, zic eu. Dar sunt grăbit. Am o afacere și trebuie să plec numaidecît.

Simțeam că mă înăbuș — un nod mi se ridicase în gît. Îmi trebuia aer.

Am plecat, salutînd repede pe cei doi. Băcanul m-a însoțit pînă jos, și în ușa prăvăliei îmi strînse încă o dată mîna.

— Să mai poftiți pe la noi... Să nu ne uitați... Și faceți propagandă pentru gazetă... că eu... eu... am jertfit destul pe altarul națiunei ...

Cînd am ieșit în stradă, am respirat o dată liber, ca omul care începe să se dezmeticească după un vis urît.

Mi se părea că scăpasem dintr-o speluncă.

RĂGUTELE

Era prea tîrziu ca să mai bat la poarta vreunui hotel — trenul pleca peste cîteva ceasuri — și apoi mi-era oarecum să stric eu pentru atîta lucru odihna unor oameni străini, în orășelul ăsta necunoscut.

Am luat-o mai bine pe jos, de-a lungul drumului străjuit de salcîmi, pînă la gară, cu gîndul să mă întind acolo pe o canapea în sala de așteptare.

O noapte limpede și rece de primăvară, în vacanța Paștilor — luna se ridica singură în nemărginirea albastră, împrăștiind argint pe culmile îndepărtate.

Dar cu toată poezia ce mă chema să umblu ca un lunatec pe afară, surtucul meu străvechi, de modest licean călător, era destul de subțirel și cam strîngeam din spete...

În gară nici o mișcare, o toropeală desăvîrșită, ca în toate gările mici, izolate în cîmp, unde vagoane de marfă hîrbuite, încremenite parcă de veacuri pe vreo linie laterală, așteaptă cu resemnare să pornească mai departe...

Împing binișor ușa, care era numai priponită, și intru. Un singur hamal, cu felinarul la cap, dormea încolăcit între bagaje.

Dau să-l deștept, ca să-mi deschidă sala de așteptare. Creștinul cască un ochi, se scarpină-n cap, ș-apoi se-ntoarce, mormăind, pe cealaltă parte.

Am înțeles că n-are chef să m-asculte. Mă hotărîi așadar să rămîn aci. Tot era mai bine decît afară.

Dibuiesc pe-ntuneric pînă ce-mi aflu un culcuș, într-un colț mai ferit, mă întind pe niște saci, ridic gulerul surtucului, trag pălăria pe ochi și — noapte bună!

Cîtă vreme voi fi dormit așa, nu știu, dar odată mă pomenesc într-un huiet mare:

— Afară, mojicilor!

— Stai, domnule, nu da!

— Afară!... Nu-i voie aici!

— Ho, mă, că mă strivești!... Nu da, bre, că mergem noi... Haidem cu toții, băieți!...

Și un vălmășag de înjurături, protestări, ghionturi îndesate și tîrșîituri de opinci umpluse gara de viață.

Ce se întîmplase?

O ceată de „răgute" — tot ficiori voinici, pe jumătate îmbrăcați cătănește — veniți pe jos din cine știe ce depărtări, intrase, pesemne, în sală și, după obiceiul lor, s-au întins pe jos ca să ațipească oleacă pînă la sosirea trenului. În vremea asta, hamalul se trezise și-i îmbrîncea grămadă spre ușă, împingîndu-i pe unii de umeri, pe alții lovindu-i cu piciorul, ca să-i scoale mai degrabă.

Eu n-am alt de lucru și, ursuz cum eram după un somn chinuit, sar cu gura:

— Dar bine, domnule, ce nu dai bună pace bieților oameni?...

— Ehei, d-apoi dumneata de unde răsăriși? Ia poftim frumos afară! strigă hamalul furios și, fără nici o considerație, mă și înhață cu putere de braț, făcîndu-mi vînt pe ușă.

Rîsete-nfundate-ntre țărani.

— Na, c-ai pățit-o, boierule!

— D-apoi ce socoți? Te pui cu măria-sa?

— De-acu poftim cu noi, domnișorule, că n-ai încotro...

Hamalul trîntește ușa, înjurînd, cearcă s-o încuie — broasca era stricată. O priponește din nou și ne lasă bine pe din afară.

Liniștea se restabilește; gara, care cu o clipă înainte răsuna toată, recade în muțenie adîncă.

Răgutele, ca niște copii buni și cuminți, deprinși la toate, aștern sumanele pe pămîntul gol și se întind nepăsători, ca și cum nimic nu se-ntîmplase — un somn grabnic și sănătos îi cucerește pe toți.

Eu însă nu puteam să mă-mpac tot așa de lesne cu situația. Aștept, la pîndă, pînă ce se potolesc flăcăii și, zgribulit, cînd văd că nu mai mișcă nici unul, mă apropiu de ușă, o deschid cu multă băgare de seamă... hamalul sforăie dus... Repede, în vîrful picioarelor, ca să nu mă simtă defel, mă strecor la culcușul meu dinainte...

Ți-ai găsit! N-apuc bine să mă-ncălzesc, și ușa se deschide tiptil-tiptil... o mătăhală se vîră-nainte, călcînd încet și cu frică...

Bag seama, unul dintre tovarășii mei de afară mă simțise cînd am intrat și-mi luase urma. După el, altul... apoi altul, încetul cu încetul, se furișează înăuntru, își caută locurile pe-ntuneric și se culcă la rînd...

Cît ai clipi, sala se umple iar de răgute.

De astă dată însă n-au astîmpăr. Mișună-n toate părțile, veseli de ispravă; încep să vorbească pe șoptite și fac mare haz de păcăleala hamalului, care sforăie-nainte și habar n-are... Unul spune o glumă, ceilalți se ghiontesc, rîd pe ascuns, ca copiii la școală cînd dascălul bătrîn ațipește pe catedră...

— Tacă-vă gura, măi, că iar ne dă afară! zice unul.

— Păi atîta pagubă! Acuș se limpezește de zi și vine și *trinu*.

— Dar nu v-astîmpărați, mă neică, să dorm și eu? zice al treilea, căscînd de-i trosniră fălcile...

Și din șoaptă-n șoaptă, vorbind mai tare și tot mai tare, gălăgia crește și se face generală.

Hamalul se deșteaptă din nou, și mai îndîrjit ca-nainte. Strigă, înjură, pomenește cîțiva sfinți și dumnezei, iar scena de mai sus se repetă întocmai.

Acum însă omul gării ia toate măsurile ca să nu mai putem pătrunde spre a-i tulbura somnul: baricadează ușa cu niște lăzi.

Toate protestările mele rămîn de prisos.

Ce-i de făcut?

Pînă la ceasul trenului mai era încă; orașul — departe; eu — nedormit, sfîrșit de oboseală și vînăt de frig — tremuram ca varga și umblam de colo-colo să mă încălzesc.

Răgutele se culcaseră iarăși pe jos, și nu-mi dau pace...

— Brrr... Da' suflă Crivățul, nu se încurcă, domnișorule!

— Suflă acru de tot... adaogă unul de colo, ironic.

Și glumele curg fără milă, pe cînd vîntul umed al dimineții mă pătrunde pînă la oase.

— Măi țică! zice, în sfîrșit, altul, serios. (Nu mai eram acum nici „domnișor", nici „boier".) Ce tot te învîrtești ca un pui rebegit? Hai între noi mai bine, doar t-ei încălzi un pic...

Invitația asta sinceră cădea din senin; nici n-am stat măcar o clipă la îndoială: s-o primesc sau nu?

Dar niciodată nu voi putea să uit dragostea duioasă cu care mă îmbrățișară cu toții: cum s-au așezat — în chip de piramidă — unul peste altul, alcătuind cei de dedesubt un fel de așternut cu trupurile lor, iar cei pe la margini și deasupra mă ocroteau din toate părțile de frig, ca pe un frate mai mic al lor... Și, curios, că nici nu le simțeam povara, deși mă găseam tocmai la mijloc...

Și mi-era cald, așa de cald și bine!... Nici pe-un alcov aurit, într-un palat princiar, n-aș fi schimbat starea mea de acum...

Iar pentru ca desfătarea mea să fie deplină și somnul mai cu tihnă, cel de sus de tot — vîrful piramidei — scoase fluierul din brîu și începu o doină...

*

Cînd m-am deșteptat, se luminase, și soarele, răsărind, împurpura aerul proaspăt. Pînă să ne dezmorțim picioarele, să ne spălăm pe ochi la fîntîna de lîngă gară, iacă și *trinu*...

POETUL PERSAN SAADI

Saadi a fost un poet al perșilor. S-a născut acum șapte sute de ani (pe la 1184) la Șiras — de-acolo avea porecla de *El Șirasi*.

Saadi (care înseamnă pe limba persană supus al lui Saad) a copilărit la curtea lui Abu Bekr ben Saad. Tatăl său era ofițer la curtea acestui prinț. Aici învăță copilul să scrie și să citească, și poate ar fi ajuns vreun mare vizir dacă nu rămînea orfan de mic. Sărac și cinstit, și-a trăit tinerețea ca vai de lume, de aceea în toate poeziile lui se vede o milă adîncă pentru copiii orfani.

Într-o bună dimineață pleacă de la Șiras la Bagdad, cetatea cea vestită și preastrălucită, unde pe acele vremuri se adunase tot soiul de învățați și înțelepți ai musulmanilor. Curînd ajunsese dobă de carte și i se urî și aici. Porni deci în pribegie și cutreieră multe orașe și țări. Între altele se povestește că s-a dus la Mecca în vreo cincisprezece rînduri, și mai totdeauna pe jos. Dar p-atunci lumea era bună și primitoare, mai ales cu poeții pribegi, pe cari și împărații și oamenii de rînd îi cinsteau, pentru că gura lor era fagure de miere. Un filozof rătăcitor ca Saadi găsea mai totdeauna adăpost și un blid cu pilaf chiar și la coliba săracului.

Totuși, se cheamă că pe cînd trăia la Ierusalim, cîntărețul nostru trebuia să care apă ca să nu moară de foame, și din poveștile lui oricine pricepe că de multe ori călătoriile acestea erau împresurate cu multe lipsuri și necazuri.

Saadi el însuși ne povestește că în Siria a căzut în mîna frîncilor, cari l-au făcut rob și l-au silit multă vreme să muncească...

Așa a dus-o în robie pînă ce a dat peste dînsul un bogătaș din Alep, care-l cunoștea. Acesta îl cumpără de la frînci cu bani scumpi și-i dete apoi pe fiică-sa în căsătorie, cu o zestre de o sută de bănuți de aur.

Păcat numa că blajinul și glumețul Saadi nu putea duce casă bună cu nevasta, care era o femeie rea și arțăgoasă, mînia lui Dumnezeu. O părăsi și se căsători a doua oară cu o femeie de seama lui, care-i ținea tovărășie cu drag în toate rătăcirile sale.

Mai la urmă, obosit de atîtea drumuri, poetul nostru s-a întors iară în orașul unde se născuse, la Șiras, și acolo își odihni bătrînețele pînă la moarte, într-o căsulie veselă și drăguță, afară din oraș.

Saadi închise ochii pe veci pe la 1291, cinstit de toți prinții Răsăritului și slăvit de tot neamul său.

Din cîte a scris, două cărți mai cu seamă sunt foarte răspîndite în popor și vestite prin înțelepciunea ce se găsește în versurile lor frumoase, pe care omul cel mai simplu le înțelege. Acestea sînt: *Bustan*, care înseamnă *Livada*, și *Gulistan (Grădina cu trandafiri)*, traduse în toate limbile. Din această „grădină“ am cules și noi două poezioare pentru *Albina*.

[DIMITRIE BOLINTINEANU]

Prin 1869 apărea la București o carte de *Poezii din tinerețe*, cărora autorul le deschidea drumul în lume, punînd în fruntea lor următoarele rînduri:

„... Sub impresiunea școlii antice scrisei cele mai multe din aceste poezii, pe care nu le-am publicat niciodată... Această carte este o chestiune de curiozitate, de sentimente inspirate în țară, în străinătate, dar creațiuni ale imaginației. Ca curiozitate: exilații din 1848 n-au avut tinerețe. Această școală nu mai este de timp. Cată a se cînta eroii, faptele lor strălucite, durerile și aspirațiunile națiunei ...“

Cu aceste cuvinte își încheia Bolintineanu prefața la cel din urmă volum de poezii, în care se cuprindeau întîiele încercări poetice ale sale, scrise în fragedă tinerețe. Cartea nu avu nici un răsunet în public; cîntărețul, nu demult sărbătorit de o lume întreagă, se putea asemui acum unui mag care și-ar fi pierdut puterea de a fascina mulțimea. Iar cînd peste un an, la 1870, apăru *Traianida*, acest poem nebulos și ciudat, scris într-o limbă și mai ciudată, în care scînteiază ici-colea versuri de o rară frumusețe, poetul *Macedonelor* și al *Legendelor istorice*, atins de paralizia generală, tînjea în părăsire la Spitalul Pantelimon, unde petrecu cei din urmă ani de suferință și uitare, pînă la moarte. Cîțiva prieteni — prea puțini la număr — însoțiră la groapă cosciugul sărac, lipsit de podoabele obicinuite la asemenea înmormîntări. Și cu toate astea, nu trecuse decît vreo 26 de ani de cînd cea dintîi poezie a sa — faimoasa elegie *O fată tînără pe patul morții* — fusese salutată ca zorile unei glorii naționale.

Dar, cu acest sfert de veac, se petrecuseră prefaceri însemnate în gustul și spiritul publicului românesc, prefaceri la cari și Bolintineanu contribuise cu măsura talentului și a personalității sale, dar de cari el singur n-a voit sau n-a putut să țină seama.

Născut la 1826 în Bolintinu-din-Vale, după cum se știe, Bolintineanu descindea dintr-o familie macedoneană. Tatăl său, Enake Cosmad, era român, originar din Ohrida. Această origină depărtată ar explica pînă la un punct senzualismul oriental din cele mai multe poezii ale sale, potopul de „roze și rozioare, sîni de crini, farmeci voluptoși“ cari se repetă cu o stăruință bolnăvicioasă în toată lirica lui din anii tineri, precum și înclinarea spre subiecte ca cele din *Florile Bosforului*, flori ce și-au pierdut azi „profumele“ și culoarea, cari însă pentru vremea cînd au înflorit în literatura noastră poetică avură, desigur, un farmec nebiruit. Aceeași origină și poate învățătura mai mult grecească și franțuzească ce o primise în copilărie, precum și influența directă a lui Heliade, mai tîrziu, ar fi în măsură să ne lămurească și asupra multelor și neiertatelor greșeli de limbă ale poetului nostru, care uneori pare aproape lipsit de intuiția limbei românești. Dar în atmosfera de înnoire și imitație în care a trăit generația de scriitori de pe la 1830—60, acele rătăciri erau socotite de cei mai mulți ca o necesitate pentru limba zeilor. Ce păcat că un temperament așa de puternic și o imaginație așa de fecundă n-a ajuns să-și însușească acea comoară de energie și frumusețe care zace în graiul adevărat românesc și care asigură pentru toate timpurile trăinicia operei unui Bălcescu, de pildă.

Cu toate slăbiciunile acestea, Bolintineanu rămîne totuși o figură simpatică în cadrul vremei sale. Ca ministru al lui Cuza, în scurtul răstimp cît a stat la Departamentul Învățămîntului, a căutat să dea ființă reformelor ce-i zăceau la inimă, cum a fost extinderea instrucției la sate și înființarea primelor școli în Macedonia; ca om, a știut să rămînă sărac și cinstit, chiar și după ce ajunse în fruntea bucatelor; ca poet, a cîntat „eroii și faptele lor strălucite, durerile și aspirațiunile națiunii“, pe care a iubit-o așa de mult și așa de sincer

El moare la 20 august 1872, fără să fi avut, așadar, fericirea de „a-și vedea visul cu ochii“: luptele pline de izbîndă peste Dunăre, în cari avea să se îndeplinească profețiile sale de cîntăreț inspirat, și proclamarea Independenței. Un monument modest împodobește astăzi mormîntul de la Bolintinu-din-Vale, unde poetul uitat își doarme somnul de veci... Însă cînd, în 1877, trîmbițe sunau alarma pretutindeni și cete grăbite de călărași treceau pe șleauri spre Dunăre, făcînd să se zguduie pămîntul sub copitele cailor, cine știe dacă nu va fi tresărit țărîna aceluia care-a cîntat:

„Mergi la bătălie, pentru țară mori,
Și-ți va fi mormîntul cununat cu flori!“

ÎN TREACĂT

„CERCUL LIBER“

Cine-și mai aduce aminte de „Cercul liber“? Chiar și întemeietorii vor fi uitat, cei mai mulți, minunata întîmplare ce-i adunase la un loc, așa, din senin — și au avut dreptate s-o uite: o amintire ca aceasta s-ar potrivi așa de puțin cu gravele îndeletniciri de astăzi ale unora dintre dînșii.

Eu n-am uitat-o însă. Nici nu puteam s-o uit. Nu degeaba am fost ales „secretar“, cu locuința chiar la sediul „Cercului“.

Ce entuziasm! Ce convocări! Ce adunări gălăgioase!

Dar pe atunci — sînt ani la mijloc — erau toți mai tineri, și cel mai tinerel dintre toți era povestitorul acestei frumoase întîmplări.

Sufletul „cercului“ însă și „casierul“, bineînțeles, era prietenul meu iubit Stans, a cărui stingere neașteptată am jelit-o cu toții mai anii trecuți. El adunase în jurul său cîțiva gazetari, vreo doi-trei artiști de la teatru, alți doi-trei scriitori și mai mulți amatori, alcătuind un grup destul de pestriț, ce-și luase cu atîta modestie numele de „Cerc liber“.

Cea dintîi ședință, de o veselie neuitată, a fost, firește, consacrată „botezului“ noului-născut, iar cheltuielile fură întîmpinate cu multă însuflețire de către casier, în calitate de naș. El mai avu totdeodată mărinimia să achite în numele tuturor și chiria localului, asigurînd în acest chip „Cercului“ o viață durabilă.

Nici nu se închegase bine, și membrii tinerei societăți vorbeau cu multă emfază despre un „organ“ al „Cercului“, de averea ce se va strînge și destinația ce trebuie să i se dea... De statute, nici vorbă: ce fel de „liber“ mai putea să fie, cînd cutare membru ar fi fost supus la anumite îndatoriri — care totdeauna sînt neplăcute — și, Doamne, la cîte discuții inutile nu dă naștere adesea un simplu paragraf tălmăcit într-un fel sau altul. Prin urmare, nici un „proiect de statute“! Nici un proces-verbal! Nici președinte! Nici cenzori! Libertate pe toată linia! O singură coală de hîrtie avu cinstea să se împodobească pe rînd cu iscăliturile cele mai bizare, vreo două chiar celebre: numele fiecăruia — *manu propria* — trebuie să ție loc oricărui angajament luat prin paragrafe anoste.

Îmi pare rău că nu mai păstrez acest document prețios. În naufragiul care, după cum veți vedea îndată, nu zăbovi să înece toate fragedele noastre iluzii s-a pierdut fără urmă și această sărmană și unică mărturie a unor vremi de caldă însuflețire pentru... arta și literatura națională. Scopul „Cercului“ era doar literar-artistic, cuprins în formula: „Să ne-adunăm o dată pe săptămînă“. Pentru ce să ne-adunăm? Aceasta se-nțelegea de la sine.

A doua ședință a fost tot așa de zgomotoasă, dacă nu chiar așa de veselă ca cea dintîi. Un singur inconvenient: nefiind nici un președinte ca să sune clopoțelul, toți vorbeam odată, și nici unul nu se înțelegea. Cei care nu puteau ajunge la cuvînt protestau; alții rîdeau între ei, prietenul meu se uita speriat la unii și la alții, iar eu — ca secretar — mi-aduc aminte cît eram de nemîngîiat că nu am voie să închei un mic, cît de mic „proces-verbal“!

— Domnilor, zise de la o vreme unul dintre membri, luînd un aer grav, foarte frumoase și bune sînt ședințele noastre, dar, eu, unul, mă retrag. Îmi pare foarte rău, dar n-am vreme de pierdut.

— Eu, zise altul, aș propune să schimbăm ziua de întrunire. Sîmbătă nu-mi convine.

— S-o punem duminica...

— Eu duminica nu pot să vin... Mie duminica îmi place să stau acasă, cu picioarele pe păreți, și să lenevesc în pat...

— Lunea nu pot eu să vin...

— Marțea sînt eu ocupat...

— Miercurea n-am vreme eu...

— Joia, eu...

— Vinerea avem popici...

— Domnilor, interveni timid casierul, cotizația... majoritatea membrilor n-au plătit cotizația...

— De ce s-o plătesc eu înainte? obiectă unul cu multă dreptate.

— S-o plătească el întîi! răspunse altul.

— Ba eu nu dau bani pe gîrlă...

Și în aceeași seară unul pierde la cărți, iar celălalt se-ntoarce în zori acasă de la berărie...

Tristă și fără nici o larmă s-a-ncheiat ședința cea de-a treia. Lumînările în sfeșnice ardeau a pustiu, ca la căpătîiul unui mort. Salonul, atît de încăpător, era gol. Scaunele nemișcate aveau un aer de deznădejde. Iar la masă, față în față, steteau casierul și secretarul „Cercului liber“. Steteau și așteptau. Nimeni nu venea. Nici un pas pe coridor. Nici un glas în vestibul.

„Cercul liber“ murise.

Peste cîteva zile a trebuit să mă mut: altminteri, eram expus să ajung, din „Cercul liber“, supt cerul liber...

Și de-atunci au trecut ani de zile. Iar astăzi, de cîte ori aud că se-nființează vreo nouă societate artistică-literară, dau din cap și zîmbesc cu melancolie...

SULLY PRUDHOMME

Fără zgomot s-a stins cel mai mare poet al Franței contemporane, și, cu moartea lui, a-ncetat să bată una dintre inimile cele mai nobile din vremurile noastre. Sully Prudhomme n-a fost numai un cîntăreț genial, un cugetător profund, un mare învățat și un spirit delicat, ci și un suflet superior, de o bunătate fără seamăn.

Nimeni n-a bătut la ușa lui fără ca să-i deschidă. Nimeni nu i-a trimis o scrisoare fără ca să-i răspundă. Cîți tineri autori necunoscuți nu alergau la dînsul, cerîndu-i părerea autorizată asupra operei lor sau cîteva rînduri de prefață, sau un ajutor oarecare. Și pînă-n ultimele sale zile, viața lui a fost o continuă jertfă: dar nu jertfa ambițiosului care așteaptă trîmbițări și tămîieri în fiecare clipă, ci aceea discretă, evanghelică, izvorîtă dintr-o înțelegere adîncă a lucrurilor și o nespusă milă pentru tot ce este durere omenească.

Și nota aceasta de respect față de toate aspirațiunile nobile răsună pretutindeni: de la cele dintîi ale sale *Stanțe și poeme*, în cari Sainte-Beuve vedea, prin 1865, „o mișcare nouă în poezie și ca freamătul unor zori încă sfioase“, pîn' la cele mai sublime accente din *Justice* și *Bonheur*, poemele filozofice care încununează o glorioasă activitate literară de peste patru decenii.

Parnasian prin simpatiile din tinerețe și prin forma impecabilă a versului său, Sully Prudhomme se deosebește însă de majoritatea poeților francezi din aceeași școală prin interesul ce-l arată tuturor preocupărilor înalte ale vieții moderne. El a reușit să exprime în versuri de-o frumusețe eternă, pătrunse de emoție caldă și sinceră, atîtea lucruri pe care nimeni de la Lucrețiu încoace nu cuteză să le îmbrace în haina de sărbătoare a poeziei. Iar unele cîntece ale sale pot fi puse alături de tot ce s-a produs mai minunat în poezia lirică universală de la Pindar pînă-n zilele noastre.

Vlăstar din familia marilor preoți ai artei, el și-a dat seama cît e de necesară poezia, nu numai pentru înfrumusețarea, ci chiar pentru mersul armonic, normal, al vieții, și nu o dată a luat apărarea versului, oropsit în aceste timpuri de proză mercantilă. La 1902, cînd i se oferi Premiul Nobel, marele poet înființă un premiu pentru poezie, care de atunci se decerne regulat în fiecare an, dînd prilej astfel tinerelor talente să se manifeste în toată libertatea, fără rezervele ce le impun premiile oficiale.

Și cînd te gîndești că în tinerețe Sully Prudhomme începuse prin a se pregăti să se facă inginer și să-și creeze o carieră în marea industrie! Sînt contraste de acestea ale vieții. Tot așa caracteristică este și tăcerea ce s-a făcut în jurul morții sale. Nu mai vorbim de țara noastră, unde totuși nu cred că există vreun cititor cult care să nu fi gustat măcar delicatele *Les vaines tendresses*. Dar chiar în străinătate, în patria lui, moartea lui Sully Prudhomme n-a dat prilej la prea multe ceremonii. Poetul a murit, după cum remarca deunăzi un cronicar al unei reviste pariziene, fără să fi interesat presa cu suferințele agoniei sale; dorința lui de tăcere, testamentul său de poet a fost respectat aproape cuvînt cu cuvînt:

„Vous, qui m-aiderez dans mon agonie,
Ne me dites rien;
Faites que j'entende un peu d'harmonie,
Et je mourrai bien.

La musique enchante, apaise et delie
De choses d'en bas;
Bercez ma douleur, je vous en supplie;
Ne lui parlez pas.

Je suis las de mots, je suis las d'entendre
Ce qui peut mentir;
J'aime mieux des sons, qu'au lieu de comprendre,
Je n'ai qu'a sentir." *

---

* Voi, cei ce mă veți ajuta-n agonia-mi,
Nu-mi spuneți nimic;
Faceți s-ascult puțină armonie,
Și voi muri ușor.

Muzica încîntă, liniștește și te dezleagă
De cele pămîntești;
Legănați-mi durerea, vă implor,
Nu-i vorbiți.

Sînt obosit de vorbe, sînt plictisit s-ascult
Ceea ce poate minți;
Îmi plac mai mult. sunetele, pe care-n loc de-a le înțelege,
Nu am decît să le simt.

PREFAȚA

În acest al doilea volum, se tipăresc pentru întîia oară laolaltă scrierile mai puțin cunoscute ale lui Petre Ispirescu, povestitorul șăgalnic și nepretențios, care ar trebui să slujească drept pildă multora dintre cei care fac astăzi literatură *poporanistă*.

Mai puțin artist decît Creangă, dar cu o cultură mai întinsă și mai variată, Ispirescu, din simplu *culegător tipograf* — cum îi plăcea în modestia lui să iscălească — s-a ridicat prin sine însuși, prin cinstea, prin puterea de muncă și marele său talent, cucerindu-și un rol de samă între fruntașii literaturii noastre. Dacă *Basmele și legendele românilor*, culese de dînsul, sunt adevărate mărgăritare, desigur că nici *Povestirile uncheșului sfătos* nu meritau soarta nedreaptă de care au fost părtașe pînă acum.

De aceea, cu cea mai mare bucurie am primit însărcinarea de a le strînge într-un mănunchi, de prin diferite broșuri și colecții de ziare și reviste, unde zăceau în uitare.

"SANDA"

REFLECȚIILE UNUI SPECTATOR

Hebbel, unul dintre cei mai mari dramaturgi germani, spune într-un loc că e colosal de greu să faci o dare de seamă asupra unei piese de teatru, căci ți se cere să prefaci drama într-o nuvelă, să fii însuți un *creator*, prin urmare. Un lucru de care nu-și dau seama micii tirani ai cronicei noastre teatrale cînd, în cîteva cuvinte, aranjează ceea ce numesc ei fabula sau scheletul piesei, aruncă apoi cîteva aprecieri, după împrejurare, asupra autorului, asupra montării, complimentează pe artiștii favoriți și-și văd apoi de afaceri cu conștiința împăcată că și-au făcut datoria. Îi vezi seara la teatru, plimbîndu-și nasul pe sus, cu un aer de superioritate imperturbabil, sau fixînd cu obrăznicie, din mijlocul sălii, pe sărmanul public care, avid de zilnica proză anostă, va înghiți a doua zi banalitățile acestor dispersatori de glorie. O fi avînd rostul ei de existență și spețа asta parazitară a teatrului modern, ca și o anumită critică literară din ziarele și revistele noastre, un rost care se reduce la afaceri de culise, de bucătărie, care nu ne privesc. E destul să spun că aprecierile acestui soi de critici sunt dictate mai întotdeauna de interese cu totul străine de artă.

Ceea ce vreau să fac aici nu este deci o "cronică teatrală". Sunt reflecțiile unui spectator care a asistat la prima reprezentație a *Sandei*. Nu cred că mai e nevoie nici să dau subiectul acestei drame în trei acte. Voi afirma numai că e o piesă interesantă, alcătuită cu pricepere spirituală și cu un substrat moral — deci trebuie *văzută*. Și ceva mai mult: este ceea ce se cheamă în viața teatrală *un succes*.

---

* În revista: *dispensatori.*

E adevărat că toate împrejurările au contribuit pentru ca acest succes să fie desăvîrșit. În primul rînd, curentul pentru piesele originale. Fără a mă face ecoul unor polemici mai mult sau mai puțin interesate și ele, constat că avem un public foarte dispus să întîmpine cu însuflețire pe un autor indigen, chiar neconsacrat, cînd se prezintă în condiții fericite. E un public care știe să sublinieze cuvintele de spirit cele mai subtile, prinde cu multă ușurință situațiile cele mai fine și nu-și cruță aplauzele și rechemările cînd sunt meritate. Un semn îmbucurător pentru vremea noastră și care ne face să întrezărim existența Teatrului Național nu numai asigurată de subvenția ce i-o acordă statul, ci și îndreptățită de un repertoriu ales, de piese originale, într-un viitor nu tocmai depărtat. Seara de marți publicul ne-a dovedit că nu cere decît autori buni pe care să-i aplaude și să-i impună. Totuși, nu trebuie să uităm un alt element de succes al reprezentației de marți seara: și anume situația de care se bucură d. Florescu în societatea noastră. Cine știe dacă prezența acelei lumi elegante care împodobea lojile cu luxul enorm al toaletelor atîtor doamne din lumea mare, dînd sălii întregi un aspect de gală, de sărbătoare neobișnuită, nu se datora la urma urmei faptului că premiera acestei piese se da pentru scopurile de binefacere ale unei distinse societăți: "Leagănul Sfînta Ecaterina"? E întrebarea dacă același public de elită ar fi alergat cu aceeași grabă binevoitoare să vadă piesa vreunui autor lipsit de avantajele ce ți le dă o anumită categorie socială? Logic ar fi ca talentul să fie apreciat oriunde și salutat cu aceeași căldură în orice condiții se găsește. Din nefericire, o parte destul de mare din societatea noastră înaltă disprețuiește literatura națională, care nu este totuși lipsită de probleme originale și, ca orice literatură tînără, în haosul de curente care o domină, deschide uneori perspective nouă, destul de interesante. Orice s-ar zice, această literatură a noastră se înfățișează cu un caracter specific, care nu merită disprețul de pînă acum. Din motive bine cunoscute, pătura superioară a neamului nostru, în ultimele decenii, n-a dat aproape nici o atenție și nici un sprijin moral acestei literaturi. E caracteristic că, de la marea generație a lui Alecsandri, nici un nume de boier nu s-a mai înscris în cartea de aur a gloriilor noastre literare. *Franțuzismul* atotstăpînitor ne-a răpit cîteva talente pe care nu e locul să le numesc aci. Era fatal ca cine nu vorbește, nici nu citește românește să scrie într-o limbă străină cînd are ceva de spus. Dar tocmai de aceea succesul răsunător al piesei d-lui Florescu înseamnă mai mult decît un succes efemer: este o *cucerire!* Iar spectatorul român, care a urmărit nu numai acțiunea prinsă în scene reale și destul de frumos redate de artiști, ci a căutat să-și dea seama și de atmosfera ce învăluie această dramă ruptă din viața noastră de azi, va avea încă un motiv să felicite pe autor și să vadă într-însul un erou aproape: căci e un eroism să arzi cu fierul roș al satirei celei mai aspre rănile societății în care trăiești.

În orice caz, încă un semn al vremilor...

CORUL ”MINERVEI“

Mai anul trecut, într-un ajun de sărbătoare, pe la ceasul cînd zețarii părăsesc lucrul, m-am abătut, din întîmplare, pe la Institutul ”Minerva“. Pătrund în atelierul slab luminat de o singură lampă electrică; mașinile se odihneau în umbră, dar nu zăream pe nimeni acolo unde domnea de obicei atîta mișcare zgomotoasă. Atelierul era pustiu. În tăcerea aceasta aud deodată deasupra mea un cor de glasuri argintii, care mă strigau parcă venind din cer. Uimit de această neașteptată chemare, mă îndrept pe scara ce duce la zețărie. Corul tăcuse, și acum se auzea limpede o vioară. Urc mai departe, și care nu mi-a fost mirarea cînd la etajul al treilea, în atelierul de legătorie, în mijlocul teancurilor enorme de cărți broșate și altele abia fățuite, găsesc tot personalul Institutului ”Minerva“. La mijloc, cu vioara-n mînă, stetea pe un scaun dirigintele corului, simpaticul frate bănățean Ciorogariu, iar coriștii, de la micii alergători cu corecturi pînă la cei mai bărboși și mai gravi lucrători, grupați în semicerc, după voci, ca și lucrătoarele, ascultau cu evlavie o arie populară, o colindă care tocmai prin naivitatea ei dădea un caracter de măreție biblică acestui tablou din zilele noastre.

Cum nimeni nu mă simțise, m-am ascuns după un stîlp, ca să nu-i tulbur prin prezența mea. Corul începu.

— Ei, ce zici? îmi șoptește un glas cunoscut, lîngă mine.

Era directorul ”Minervei“. Fața îi radia de bucurie, și ochii — poate m-am înșelat? — mi s-a părut că în ei strălucea așa ceva care s-ar chema lacrimi...

I-am strîns mîna cu însuflețire. Și cine, în locul meu, n-ar fi făcut la fel?

— Sîntem abia la început, zise domnul Filip. E adevărat că avem de luptat cu greutăți. Întîi prea puțini voiau să vie la cor. Totuși, ideea prinde pe zi ce merge... și unii sînt astăzi entuziaști... Mîine vor veni toți, și atunci veți vedea ce minuni poate face cîntecul...

De atunci a trecut un an. Și profețiile d-lui Filip par a nu da greș. Societatea corală ”Minerva“ numără astăzi 100 de membri, are la activul ei două concerte, care au reușit foarte bine, iar sîmbătă, 8 mart. a.c., se va înfățișa pentru întîia oară în sala cea mare a Ateneului, cu un program ce nu poate să-i facă decît cinste.

Nu mă îndoiesc că publicul nostru, care e pătruns de misiunea civilizatoare a muzicei, va saluta cu salve de aplauze pe acești modești, dar vrednici pionieri ai unor zile mai senine.

[TANNHÄUSER]

Richard Wagner s-a născut în Lipsca, la 1813, și a murit în Veneția, la 1883. A trăit deci șaptezeci de ani, dar ce viață bogată în peripeții, plină de lupte eroice și contraste izbitoare! Unul dintre biografii lui cei mai de seamă*, contemplînd această viață zbuciumată a marelui creator al dramei lirice, îl compară cu artiștii Renașterii italiene, găsind că are multe puncte asemănătoare cu dînșii. Ca și pe Dante, îl vedem alergînd din oraș în oraș, în goana după idealul său de artă. „Astăzi director de trupă la un infam teatru german de provincie, mîine aproape muritor de foame la Paris, orașul lumii; astăzi funcționar al curții regelui saxon, mîine fugar politic în străinătate, urmărit cu mandat de arestare; astăzi lipsit aproape de cea din urmă licărire de speranță, numai cu un pas departe de sinucidere, mîine prieten și protejat al unui monarh puternic; astăzi ca un ermit trăind numai pentru opera sa, în cea mai adîncă singurătate a Alpilor, mîine ziditor al teatrului festiv din Bayreuth, care găzduiește ca oaspeți pe împăratul Germaniei și regi, și cete entuziaste din toate unghiurile lumii“ — așa se înfățișează viața acestui genial fermecător al vremurilor noastre.

---

* Houston Stewart Chamberlain, *Richard Wagner*, München, 1896 *(n.a.)*.

Cu drept cuvînt s-a zis că numele lui înseamnă o epocă nu numai în istoria muzicei, ci și în aceea a civilizației moderne în genere. La început nerecunoscut, tăgăduit cu încăpățînare, criticat cu asprime și batjocorit amar prin caricaturi și pamflete, a fost silit, nu o dată, să părăsească bagheta magică a artistului creator, pentru ca prin scrieri teoretice să-și apere și să-și explice creațiunile. Astfel, Wagner nu este numai muzician și poet, ci și un filozof, un profund cugetător.

Ca toți artiștii universali, a fost preocupat de problemele mari și eterne: iubirea, viața, moartea... Și pentru a le înfățișa, a știut să găsească expresia cea mai simplă, dar și cea mai sublimă, contopind armonic muzica cu drama și alcătuind o formă nouă de artă: *drama muzicală*...

Una dintre cele dintîi opere scrise în acest sens și prin care îndrăznește, pînă la un punct, să rupă cu tradiția muzicei italiene, e *Tannhäuser*, scrisă în prima perioadă a activității sale. Eroul piesei este un *Minnesinger*, care a trăit prin secolul al XIII-lea, un aventurier asupra căruia lipsesc date precise. Cîntecele acestui ”trubadur“ au ajuns populare nu atît prin forma lor desăvîrșită, cît prin originalitatea și prin verva lor satirică. Îi plăcea mai ales să-și bată joc de amorul cavaleresc, atît de mult cîntat în evul mediu; povestește, de pildă, că pentru a cîștiga grațiile cutărei dulcinee, un cavaler trebuie să-i aducă mărul pe care Venus l-a dăruit lui Paris, sau să abată cursul Rinului, să scoată salamandra din foc etc. În altă parte, obscurul cîntăreț își deplînge soarta mizerabilă, spunînd că și-a zălogit averea întreagă pentru că i-au plăcut prea mult femeile frumoase, vinul bun, mîncărurile alese și băile de două ori pe săptămînă; și că locuința lui e dezvelită, iatacul lui n-are ușă, pivnița e surpată, calul lui merge prea încet etc. Acesta e personajul istoric; mai tîrziu, poporul îi adaptează o veche legendă — prin secolul al XV-lea — și-l transformă, ca și pe Faust, cu desăvîrșire. Din acest secol datează *lied*-ul care povestește cum cavalerul Tannhäuser, însetat de plăcerile iubirii, scoboară în Venusberg, unde trăiește desfătat de farmecul și dezmierdările zeiței păgîne. Dar după un an, sila, remușcările și teama de pedeapsa de veci îl fac să invoce numele Preacuratei și, părăsind traiul necurat, se duce la Roma, pocăit, să ceară iertare de la papa. Acesta ”ținea în mînă un toiag făcut dintr-o creangă uscată“ și-l respinge cu cuvintele: ”Cînd ăst toiag va purta frunze, Dumnezeu te va ierta!“ Cavalerul se întoarse, cu moartea în suflet, căutînd drumul către muntele fermecat. A treia zi însă toiagul înmugurește. Papa trimite după cîntăreț, să-l caute pretutindeni. Dar Tannhäuser intrase în munte...

Din acest simplu cîntec popular, dîndu-i un înalt înțeles simbolic și combinîndu-l cu o tradiție a luptei cîntăreților de la Wartburg, și-a alcătuit Wagner geniala sa operă *Tannhäuser!*

UN ARIVIST

Paleta pe care stă fărîmat spectrul solar nu înnobilează pe nici un artist, dacă acel artist n-are în suflet lumina sfîntă ce radiază. Cenușa și pulberea din care te ridici, dacă nu izbutești să te scuturi de la o vreme, se iau după tine, se-nalță în raza de soare, se-mprăștie peste tot ce faci și-ți recad pe urmă pe creștet, învățîndu-te să te pocăiești și să-ți aduci aminte de unde te-ai ridicat. Dar mai ales în activitatea artistului se ține de penel și-i pătează toată opera lui.

Cenușiul fără reflex, culoarea aceasta a mediocrității, predomnește și în toate lucrările unui pictor pe care l-am urmărit în expozițiile anilor din urmă.

Pornit din nu știu ce văgăună de munte, avînd drept armă un cărbune cu care mîzgălea varul alb al caselor de țară, adoptat de un dascăl milostiv care vedea în el un viitor Rembrandt, urcînd toată scara umilințelor în vederea treptei de sus, a răbdat, a plîns poate, a postit, dar n-a dat înapoi. Orice mai bine decît căsuța umilă, foamea mai bine decît mămăliga rumenă din ceaun, surtucul de căpătat mai bine decît *cămășoiul* aspru, țesut de mîinile mamei. Un altul ar fi tînjit, ar fi căzut strivit, ori ar fi ascultat chemarea misterioasă a glebei, ar fi simțit nevoia de a-și găsi un sprijin în coarnele plugului. El însă trecuse pragul caselor mari, și ochii lui lacomi prinsese în oglinda lor confortul caselor orășenești.

Și cum se-ntîmplă la firile primitive, că energia nu-i era sleită, a ajuns prin energie. Bursa — acest hîrzob miraculos, realizat prin zgîrcenia unei vieți numită Adamachi sau altfel — l-a luat, l-a dus, l-a purtat prin lume, prin centrele mari, prin muzee și saloane de pictură și, după o preumblare de cîțiva ani, l-a întors în țară și l-a așezat cu toată pompa cuvenită în capul unei instituții de artă.

A trecut acum vremea cînd își spăla singur atelierul mai mult decît pe sine. Au zburat anii cînd își ferăstruia ramele singur. din rămășiți de cercevele de ferestre. Armata de pensule i-o curăță acum un ucenic; și atelierul lui e vast și cu lumină prielnică.

Comenzile nu lipsesc, diurnele și mai puțin; ramele sunt aurite, dar ele singure strălucesc, căci culorile au rămas refractare. Zadarnic! Energia primitivului nu suplinește soarele, și o bură fină, impalpabilă, asemenea cenușii nevăzute, pătrunde, adusă de cine știe unde, i se amestecă în vopsele, îi plouă pe paletă și-i întunecă toate luminișurile.

Huma, pulberea aceea veche, îl urmărește ca un blestem și-l face de multe ori să-și arunce penelul și să cugete la copilul cu opinci care ducea odinioară turma la pășune. Neputința de a da viață proprie tehnicei însușite îl face să viseze la strălucirea culorilor pe care le vede împrăștiate pretutindeni în natură și nu le poate culege. Și tot neputința aceasta îl face rău, invidios, meschin, îl îmboldește să persecute orice talent, să vadă un rival primejdios în orice tovarăș pe a cărui paletă culorile se rînduiesc și se îmbină în chip firesc, ca luminile pe aripele unui flutur.

Tot ce pictează e șters, lipsit de expresie, dar el stăruiește înainte, bravează cu încăpățînare ironia și disprețul colegilor și, nemulțumind pe ceilalți, caută a se mulțumi pe sine.

Așa este acest tip de arivist al picturii, pe al cărui penel nu va coborî niciodată o rază binecuvîntată de soare. Și dacă am căutat să-l schițez în aceste rînduri, nu că aș fi vrut să-i tulbur digestia de bugetivor îmbuibat; totuși e destul de trist să constați că un asemenea neisprăvit face parte inevitabil din toate juriile oficiale, chemate să judece și să dea îndrumări în materie de artă.

PE GÎNDURI

Cum se mai schimbă lumea pe zi ce trece...

Alta e lumea de azi. O lume pestrițată, care se îmbracă sucit, aleargă pripită încolo și încoace, vorbește păsărește, de te miri că se poate înțelege, și e totdeauna gata de gîlceavă.

Cucoana Despa se adîncește în amintirile vechi, unde-și regăsește oamenii și vremurile de altădată. Oameni cunoscuți, cari vorbeau pe înțeles, aveau priviri liniștite și prietenoase și erau așa de apropiați. Dar și vremurile acelea pline de altă lumină, ce vremuri de belșug ! Atunci toate lucrurile își aveau rostul lor anumit: negoțul era negoț, breasla era breaslă, boieria era boierie, fiecare își vedea de al său, viața era ieftină, și aurul — în toate mînile.

Din vremurile acelea i-au rămas chilimurile bogate de pe pereți, crivatul cel mare de nuc, scaunele înflorate și cu fețe lucrate în fir, din jurul mesei rotunde, iconițele de argint, aduse de la Țarigrad, și tot din vremile acelea i-au rămas cele cîteva sute de gălbenași, păstrate în chiseaua de pe fundul lăzei de Brașov.

Parcă vede și acum pe cel care i-a fost o viață de om tovarășul legiuit. Era un bărbat roșcovan, trupeș, cu călcătura sănătoasă, vesel și așezat. Purta cu înlesnire socoteala trebilor, știa să iscodească lucrurile, să împace oamenii și să-și scoată cîștigul din te-miri-ce.

Au trecut zilele și anii, ca o apă nesimțită; fără zbucium, fără neliniști, ca spre un liman știut și îndepărtat.

Erau seri de pace, între ei doi, cînd el își povestea întîmplările, cu glas domol, sorbindu-și cafeaua și aplecîndu-și capul în lumină, ca spre a se vedea și a se înțelege mai bine. Spunea cîte ceva de haz, rîdea, și glasu-i bărbătesc, limpede și mîngîios, îi răsună parcă și acum în urechi. Iar ochii ei măriți căutau fără să vrea la vîrfurile mustăților unduioase, gălbenii, aduse cu degetul parcă. De la un timp nu mai asculta, îl auzea însă și-și simțea obrajii împietriți într-un zîmbet, pe cînd ochii ținteau încă vîrfurile mustăților gălbenii.

În liniștea aceea, își apropia puțin scaunul, întindea o mînă peste mijlocul ei, și deodată vîrfurile mustăților se urcau spre ea, într-un fel deosebit, cu un zîmbet mut și plin de ispită.

Erau clipe rari, totuși ea de multe ori îi desprindea mîna și sărea în lături. Alteori îi îngăduia, o dulce moleșeală o cucerea cu încetul și simțea sub bărbie cele două vîrfuri unduioase care o gîdilau.

Iar a doua zi, după ce-l vedea plecat la treburi, cînd scutura prin casă, trebuia să găsească un galben rătăcit, și-l punea bine.

E multă vreme de atunci. Multe rînduri de flori au crescut pe mormîntul lui și s-au tot uscat. Pînă și grilajul de fier de cîte ori nu s-a dărîmat. Dar de galbenii adunați unul cîte unul nu s-a atins încă pînă acum. În chiseaua de pe fundul lăzii de Brașov zace o mărturie prea de preț ca s-o risipească.

Și iată că zidurile crapă și se coșcovesc, iată că ulucile de-abia se țin, iată că o mulțime de cheltuieli bat la ușă, cînd nu mai are de unde să scoață ca să dea. Și dacă le-ar face toate acestea; cui vor rămînea, cînd nu are pe nimeni?

Cucoana Despa își lasă încă o dată ochii pe hîrtia galbenă a percepției, care o amenință cu sechestru pentru neplata taxei de ”foncieră“...

Bătrîna își tremură capul în șuvițele albe strînse sub tistimel și-și simte dintr-o dată ochii umezindu-se.

CUM SCRIE CARAGIALE

Amintire

E cam mult de-atunci, poate să fie cincisprezece ani, dacă mi-aduc bine aminte.

Într-o dimineață strălucită de primăvară, treceam plictisit pe Calea Victoriei, spre enorma clădire galbenă și mohorîtă a Ministerului de Finanțe, unde pe atunci, în aripa dreaptă, erau instalate și biurourile celui de Domenii. Eram copist la arhiva acestui minister și-mi tîram pașii silnici spre biurou, cu părerea de rău că sînt osîndit să pierd o zi așa de frumoasă, pe cînd inima-mi zburda, amețită de farmecul primăverei.

Stam la îndoială dacă face să merg la slujbă, sau s-o apuc spre Șosea, unde cîntau cintezele, sau să intru în Biblioteca Academiei, unde îmi plăcea să răsfoiesc ceasuri întregi colecții de reviste vechi românești. Nu știu de ce o colecție prăfuită de ziar sau de revistă veche a avut întotdeauna o atracție deosebită pentru mine. Parcă în paginile acelea îngălbenite plutește încă ceva din viața de demult...

Cum treceam așa, zăbovind înadins, cu nehotărîrea în suflet, la o cotitură de stradă văd pe maestrul Caragiale înaintînd, cu pălăria dată puțin pe ceafă, și-l salut cu acel sentiment de venerație pe care-l păstrez și astăzi față de dînsul. El îmi întinde mîna, cu un zîmbet prietenesc, și mă oprește-n drum:

— Ce faci tu, mă?

— Ce să fac, nene Iancule... Mă bucur de raiul ăsta de vreme.

— Ia ascultă, băiete! Nu vrei tu să intri, în ucenicie, la mine?

— ???

— Să vii să te-nvăț meșteșugul, să te scot calfă. Că "meșteșugul e brățară de aur", așa să știi tu, băiete!

Nu era nevoie de multe stăruințí ca să primesc cu entuziasm o propunere în care vedeam și o încurajare a modestelor mele debuturi literare.

Peste cîteva minute intram pe urma marelui meu dascăl în casa din str. Pitar-Moș, unde locuia p-atunci. O casă boierească, veche, cu un petec de grădină mărginită de un zid îmbrăcat în iederă. Acolo, în cerdacul larg, un biurou simplu, la care lucra de obicei meșterul. Pe biurou, cîteva cărți și hîrtii, o călimară, și, pe o tabla, mașina de cafea.

Nu voi uita niciodată ceasurile frumoase pe care le-am trăit în acest cadru așa de patriarhal, ascultînd sfaturile pline de înțelepciune și povestirile minunate, scînteietoare de acel spirit ce părea că purcede dintr-un izvor veșnic proaspăt și nesecat.

Zilnic mă prezintam la un ceas anumit, și meșterul mă primea cu acea bunăvoință lipsită de formalități, al cărei farmec numai cel ce a cunoscut pe Caragiale în intimitate îl poate aprecia.

Dar serile! Serile erau adevărate sărbători pentru mine! Sub lumina prietenoasă a lămpii, cu paharele de "șpriț" dinainte, alternate de cîte o cafea aromată, al cărei secret de preparație l-am prins, firește, mai repede decît "tainele meșteșugului" — ceasurile alunecau pe nesimțite, și multă vreme, după ce mă întorceam în odăița mea săracă de student, nu puteam închide ochii, fascinat de viziunile pe care mi le evocase cuvintele meșterului. Uneori îl vedeam cum, zîmbind misterios, ia o carte a vreunuia dintre clasicii noștri, o deschide cu evlavie și începe să citească:

> „Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate...“

Și fiecare cuvînt, în gura lui, căpăta o sonoritate ciudată, fiecare imagine trăia o viață intensă și părea de-o frumusețe pe care eu n-o bănuisem mai nainte. Și nu o dată ochii i se umezeau de lacrimi, și emoția sfîntă care-i înmuia glasul se comunica imediat, răscolindu-l pînă-n cele mai adînci fibre, sufletului aceluia care asculta uimit, cu răsuflarea oprită.

Într-o zi îmi spune:

— Du-te și te odihnește, pentru că deseară avem de lucru!

Seara m-am prezentat la ora anumită. Meșterul părea tulburat, ca de presimțirea unei dureri nelămurite, nu-și găsea astîmpăr, și ochii lui aveau o strălucire mai vie ca de obicei. Fereastra cerdacului era deschisă, și aerul cald al nopții — încărcat de miresme.

Pe masa de scris mă aștepta un teanc de file albe. Mă așezai la masă, luai pana-n mînă și așteptam.

Meșterul se plimba îngîndurat, cu mînile la spate, de-a lungul coridorului. Părea un general în ajunul unei bătălii, sau un căpitan de vas care scrutează cu ochiul ager zările ce prevestesc furtuna. Apoi, deodată, se opri, făcu un gest nervos și începu să-mi dicteze.

Primele fraze porneau anevoios, cu ezitare, apoi se-nsuflețiră și începură să curgă sacadat, tot mai sigure, mai tumultoase, mai repede, și așa de repede, încît mîna mea abia putea să le transmită pe hîrtie, în alergarea ei fără preget. Filă după filă se-nnegrea, pe cînd meșterul, cu mînile la spate, continua să se plimbe-n sus și-n jos, dictînd, cu glasul lui puțin cam răgușit, una din cele mai inspirate pagini pe care le-am citit eu vreodată.

Era un fragment dintr-o nuvelă mai mare, la care lucra de mai multe zile. Era vorba de visul unui preot de la țară, în Ardeal: intrarea triumfală a lui vodă Carol, ca un alt Mihai Viteazul, în Alba-Iulia... Nu știu cît a durat această avalanșă de imagini care se perindau una după alta ca-ntr-un vîrtej amețitor, de la un timp însă simțeam că mîna, obosită, începe să-mi amorțească. Totuși, am dus-o cu succes pînă la capăt. Cînd încheie cea din urmă frază, meșterul se apropie de mine, adună filele risipite, aruncate una peste alta, le strînse cu grijă și le încuie în saltarul mesei.

Apoi îmi zise zîmbind:

— Așa; astea trebuie să stea acum la umbră, și-om vedea ce se poate scoate din ele.

Pe urmă începu să povestească amintiri din țara Ardealului, pe care totdeauna a iubit-o mult, și despre anumite locuri pe unde petrecuse în copilărie.

— Parcă mă văd, trecînd pe alee, pe după ziduri... Mi-e dor de Brașov, trebuie să plec la Brașov...

A doua zi, cînd m-am dus să-l caut, mi s-a spus că a plecat. Plecase, binențeles, la Brașov. Fragmentul dictat în seara aceea neuitată a văzut peste cîteva zile lumina tiparului, cu totul cizelat și concentrat la un sfert din ce era. Din mulțimea de pagini nu mai rămăsese decît una! Dar aceea va străluci, ca toate ale sale, alături de cele mai frumoase care s-au scris în limba noastră românească...

ÎNSEMNĂRI

Sînt încă sub impresia *Chemării codrului*. În auz îmi sună încă vîjîitul vitejesc al stejarilor și fagilor bătrîni din pădurile seculare, chiote haiducești, glasuri de bucium prelungi și cavale doinitoare risipite pe văi...

Toate le văd, le simt, le aud.

Într-o clipă am trăit veacuri — am retrăit o epocă de glorie a neamului nostru, într-un codru auriu de frunză arămie, cu poteci ascunse sub umbrare, din care luminează icoana de vis a fecioarei codrului.

Și sub copaci văd pe boierii bătrîni stînd la sfaturi, închinîndu-se după legea strămoșească, glumind în felul lor bătrînesc și patriarhal.

Ceea ce dă noutate operei d-lui Diamandy e tocmai faptul că el nu înfățișează pe vechii și preacunoscuții noștri boieri intriganți, vicleni și trădători, gata să-și vînză țara la Poartă sau s-o închine turcilor, ori în prada copitelor căzăcești sau tătărăști. Sunt suflete adînc pătrunse de evlavia religiei, și cînd unul se-nchină, făcînd cruce cu dreapta, toți ceilalți fac ca el. Sunt suflete pătrunse de frumusețea pădurii, pe care o socot ca o biserică și adăpost la vreme de bejenie — acolo înflorește Anca, și haiducii ei acolo hălăduiesc.

Iată pentru ce d. Diamandy a meritat aplauzele noastre neprecupețite.

O AMINTIRE

Nu știu cum s-a făcut că n-am nici o amintire materială de la Caragiale. Deși l-am iubit ca pe un părinte, deși l-am respectat ca pe un dascăl, deși l-am adorat ca pe un zeu, totuși nu i-am scris nici un rînd de ziua numelui, prilej de a-mi răspunde, după obiceiul lui, cu atîta grabă și gentileță. Și cu toate că am fost la înmormîntarea lui, am înghițit discursurile funerare și l-am plîns cu toți tovarășii laolaltă, nu știu cum se face, dar mie mi se pare că n-ar fi mort, pentru că s-a stins acolo, departe, la Berlin, și acum îmi pare că nu e mort, ci e undeva, departe, foarte departe, de unde nu se mai întoarce niciodată în țară..

Și cum spuneam, n-am nici o amintire materială de la Caragiale. În sufletul meu însă îi păstrez un cult plin de evlavie, și nu-mi pare rău că n-am nici o scrisoare de la el. O, n-aș publica-o pentru nimic pe lumea asta! O scrisoare cu file-ngălbenite e totdeauna ca o floare cu petalele vestejite pe un mormînt...

Și totuși a fost o vreme cînd aveam mare nevoie să-i scriu, eram la o răspîntie a vieții, în care un sfat părintesc, un sprijin de frate, o inimă care să te înțeleagă mi-ar fi fost de mare folos.

M-am hotărît atunci să-i scriu... Dar în același timp m-am gîndit cît a suferit omul acesta și cît suferă încă de pe urma obrăzniciei și prostiei omenești! Și nu i-am scris. Icoana lui însă îmi răsare și azi luminoasă în minte; parcă-l văd, într-o dup-amiază de vară, trecînd cu pălăria pe ceafă, cu mînile la spate, cu zîmbetul senin şi ironic, crestat în faţa lui bronzată.

Aşa l-am zărit şi-n seara memorabilă cînd anunţase o conferinţă la Ateneu. Eu alergasem toată ziua să găsesc un franc — era pe vremea fericitei mele boierii! — ca să nu cumva să lipsesc de la această sărbătoare. Pe-atunci nu-l cunoşteam pe Caragiale personal.

Parcă-l văd. Apare pe scenă, cu pălăria dată pe ceafă, cu ochelarii pe nas, cu mînile date la spate, şi înaintează sprinten la rampă. Se uită puţin prin sală — era un dezastru! Sala, cel puţin pe trei sferturi, goală. Da, nu mint, aşa de mare interes arăta publicul bucureştean pe vremea aceea literaturii noastre naţionale şi celei mai înalte expresii ale acestei literaturi, încît, deşi afişe mari lipite de zidurile capitalei anunţaseră că marele Caragiale va ceti cîteva din nuvelele sale la Ateneu, nimeni nu venise.

Caragiale se uită peste ochelari, zîmbind, şi zice:

— A, prea bine! Suntem în familie, care va să zică!

Cu glas sonor apoi prinse să cetească. Ce-a fost apoi atunci, n-am să pot uita niciodată! Ce vervă diabolică, cîtă strălucire în priviri, ce gesticulaţie extraordinară, ce manifestare superioară a genialităţii. Steteam mut şi tremurînd de emoţie în stal, cînd deodată răsună glasul lui spart şi răguşit:

— Daţi-mi o ţigară, frate! O ţigară!

Zece mîni se-ntinseră totdeodată spre el şi-i oferiră ţigara cerută. El o prinse şi, după obiceiul lui, o mîngăie puţintel mai întîi, apoi trase chibritul pe pantaloni şi o aprinse şi o fumă cu sete.

Pe urmă începu din nou să cetească.

Cred că un mag din zilele vechi nu putea să cetească cu mai strălucită vervă.

De-atuncea nu-l mai pot uita.

POSTUME

WILHELM TELL ŞI AVRAM IANCU

Schiller a scris pe *Wilhelm Tell* fără să fi văzut plaiurile minunate ale Elveţiei, în cei din urmă ani ai vieţii sale. De aceea poate măreţia întreagă a morţii pluteşte parcă asupra scenelor sublime, în cari bătrînul Attinghausen prevede biruinţa drepturilor virtuale ale neamului de păstori elveţieni!

Sper că şi reprezentarea în condiţii superioare la rampa fantastic de luminoasă a Teatrului Naţional din capitala României, la care ar fi de dorit să vină delegaţiuni din toate ţinuturile Ardealului, Bucovinei [...] — aceste Elveţii ale Răsăritului — va fi chemată să revoluţioneze spiritele îmbîcsite şi adormite ale neamului meu oropsit. Nu se poate să nu tresară scînteia divină în sufletele aţipite şi amorţite aproape de tot de negura şi visările îndurerate ale atîtor veacuri de suferinţă şi torturi infernale. Şincai, care, purtînd în spinare desagul său cu *Hronicul Ţărilor Româneşti*, ducea în adevăr *Infernul* lui Dante pe umeri; pribeagul cărturar Cîrţan, care umbla cu pieptul dezgolit pe povîrnişurile piscurilor carpatine, cutreierînd satele, ca un apostol; Horia, care a rămas singur nebiruit în vijelia revoluţiei ardelene cu secuii şi ungurii, şi nemţii, şi sîrbii, în năvala ruşilor din 1848; adunarea de pe larga Cîmpie a Libertăţei, unde a zburat Vlaicu în 1913, la sărbătorile "Astrei"; — Cipariu, Balint, Bariţiu, Bălcescu — toate aceste sfinte figuri sînt grozav de asemănătoare cu cele ce lucrează voinicește și dezgheață, dezgropînd ghețarele, dărîmă burgurile, sfărîmă lanțurile, strică cetățile și liberează poporul de păcurari cari cutreieră plaiurile fericite și umbroase ale mîndrei Elveții!

Nu seamănă oare aidoma divanul sub bolta liberă a văzduhului albastru, iluminat de un curcubeu lunar, cu adunarea măreață, ca o mare răzvrătită, de pe Cîmpia Libertății, unde se adunară toți țăranii și moții vînjoși cu ochii scăpărători, cu brațe oțelite, cu pletele retezate pe umeri, în portul lor strălucitor de alb, ce amintea tunica centurionilor legiunilor romane? Nu seamănă oare cu Rütli? Nu cam aceleași hotărîri luară bătrînii țării, cu popa Reding în frunte, la noi sub conducerea marilor Șaguna și Șuluțiu, amîndoi însă mai măreți decît acest preot care la început îndeamnă poporul la împăcare? De aceea cred că drama lui Schiller va avea cel mai puternic răsunet chiar în inima Ardealului! Că parcă vezi pe bunul Stauffacher, gazda pururea primitoare a tuturor monarhilor, pribegilor și trudiților de pe lume, și pe buna și sfătoasa Gertruda, nevasta și tovarășa lui cinstită, care-l îndeamnă la lucru, stînd amîndoi de vorbă, sfătuindu-se pe lavița de sub teiul locuinței lor încheiate în paiante temeinice, cu frunțile încrețite de grija lor și alor săi, despre soarta tot mai grea a neamului!

În orice ogradă și casă ardelenească vei recunoaște asemenea figuri. Parcă Schiller ar fi fost român și ar fi trăit prin locurile acelea frumoase! De aceea nu-mi pare rău că, printr-o muncă ageră și conștiincioasă de ani de zile, de sfîntă veghe sub candela Maicei preacurate, am răușit să traduc această operă. Ea va străbate învolburînd sălbatec, desigur, pretutindeni. Iar tricolorul nostru este ceea ce însemna curcubeul lunar peste care va fîlfîi măreț și vesel adunarea din văgăuna întunecată din Rütli!

Schiller a pus în scenă episodul dramatic al eroului național care, refuzînd să salute pălăria împărătească spînzurată într-o prăjină la Altdorf, a fost arestat de Gessler și dus ca să fie închis în noaptea hrubei burgului din Küssnacht, care înseamnă așa de bine întunericul

în care nu mai pătrundea nici raza de soare, nici de lună măcar, și de unde, zice cioplitorul, nu mai auzi cîntînd cucoșul. Și Avram Iancul al nostru, viteazul arhanghel cu ochi albaștri și plete inelate, revărsate pe umeri, în cămașa lui albă, cu cioareci de lînă, cu sarica împărătească pe umeri și cu fluierul la brîu — și el a fost închis, ca și Tell, la Sibiu, după ce se potolise revoluția. Sărmanul Iancu! Acolo cred eu că sufletul lui a fost atins de otrava nebuniei. De aceea socotesc că clipa dureroasă cînd el se zbuciuma înnebunit, cu mîinile și picioarele încătușate în fiarele ce-i atîrnau greu și zîngăneau înfiorător, ar trebui dezvoltată într-o dramă, pe care chiar mă gîndesc s-o scriu în zilele viitoare, dacă viața îmi va fi prielnică și-mi va da prilej să fac vreo ispravă mai bună și eu pe lumea asta!

Și te vei ridica atunci ca volbura nebună a furtunilor din pustiile Samurului și ca trăsnetele care au zdrobit Ierihonul și ca colcăitul oceanului furibund care vrea să-nghiță pămînturile roditoare, o, neamule al meu bîntuit de lifte străine, de spurcăciunea imperiului bizantin [. . .] — da, te vei ridica — și vei birui!

Dar cine n-ar plînge cu lacrimi amare cînd și-ar aduce aminte de bietul Avram, care, doinind aiurit din fluier, umplea de jale cîmpiile, pădurile și munții — da, pădurile și munții cu minele de aur, pentru care el luptase și care azi sunt pierdute pentru noi în ghearele maghiarilor, sărmani moți grăniceri de la Sarmisegetuza-Grădiștea și Munții Apuseni și bieți români din Cluj și Maramureș și de pe Tîrnave! Tell — care în limba arhaică însemna nebun sau cel puțin zăpăcit — avu mai mult noroc. Brațul lui puternic fu călăuzit de tăria supremă a Tatălui ceresc, care-l făcu să scape, sărind din navă, pe un podiș de stîncă, din înghițitura lacomă a furtunii, lăsînd pe Gessler cu toți ai lui:

„Auf den Wellen treiben [*]“

cum spune așa de frumos Schiller.

---

[*] Să plutească în voia valurilor. În traducerea sa, Iosif transpune simplificator: „E pe valuri!“

Și—scăpat — se așază la pîndă, în adîncătura plaiului care duce la Küssnacht, pe unde trebuia să treacă dregătorul cu escorta lui, cu Rudolf der Harras, scutierul și omul lui de încredere — dealtfel un suflet bun acest Harras — cu slugarnicul Friesshardt și milosul, chiar după nume, Leuthold.

Acum însă vine Armgard, țăranca obidită, cu cîțiva copii cari mor de foame, pentru că mizerabilul Gessler ține la răcoare pe bietul ei om, care cosește iarba de pe povîrnișuri pe unde nici ciuta nu-ndrăznește să urce de frică să n-alunece în prăpastie. Vai, cîte țărance despletite nu plîng și pe la noi la marginea drumurilor de țară!

Parcă suntem în Ardeal!

Și acolo, *solgăbirăul* sau *jandarmul* cu pene de cocoș la coif bate și schingiuiește cumplit pe flăcăiandrii noștri la alegeri!

Wilhelm Tell a avut noroc! El a scăpat teafăr de Gessler, l-a omorît, a respins pe Parricida, după cum și moții ucid pe Dragoș, trădătorul nenorocit, și e aclamat de tot poporul dimpreună cu duioasa Gertruda, care seamănă și ea — ca două picături de apă — cu multe din nevestile noastre din satele ardelene!

Avram Iancu însă, sufletul fără de noroc, plutește încă și astăzi în preajma noastră, ne strigă în orele de primejdii și în ceasurile de reculegere spre rugăciunea nopților cu luceferi scăpărători de mînie — și ne cheamă la răzbunare! Așa să ne audă Dumnezeu!

*

Drama lui Schiller, după cum am arătat-o, e însuflețită toată de un suflu patriotic sublim, se petrece în decorul fermecător al acelui Lac de patru cantoane, unde se oglindesc munții verzi și albi. Este în această operă dramatică, pe care Schiller a făcut-o, tot ce e mai sfînt și mai bun din geniul unui poet și al unui pictor. Așa spune toată lumea, și eu nu fac decît să reproduc ce se spune.

Wilhelm Tell, spune d. de Barante, este făcut pentru a fi jucat în aer liber, sub boltiturile deschise ale cerului senin, dinaintea poporului, în mijlocul însuflețirii obștești. Această dramă e străbătută pretutindeni de un suflu puternic de inspirație, care reînviorează întregul și deopotrivă părțile. Autorul a îmbrățișat subiectul său așa de bine din toate puterile spiritului său, ca și din adîncul inimii sale. În nici una din dramele sale, în afară de *Ioana d'Arc*, pe care o voi traduce de asemenea pentru Ardealul meu cel drag — în nici una nu e mai violent și mai tare, mai excesiv și mai mare, mai sfînt, mai sigur și mai stăpîn pe sine însuși genialul meșter Schiller!

Această capodoperă e expresiunea cea mai vie, cea mai frumoasă și cea mai intensă în același timp a sufletului șvițeran!

ION PĂUN

Zilele trecute s-a stins în spital poetul Păun. Cine l-a cunoscut fără să-l plîngă? Era așa de blajin, de naiv, de drăguț: un poet! Cînd l-am întîlnit eu întîia oară, el surîdea prietenos și mi-am zis: ”Uite ce simpatic este Păun“. Ne-am împrietenit curînd, și fără mult înconjur mi-a destăinuit el partea cea mai delicată a sufletului lui nobil. Stam ceasuri întregi împreună, el vorbea încet, tainic și sincer. Îmi vorbea de Veneția, unde fusese el, de cerul Italiei și de mare, căci fusese pe-acolo; pe urmă l-am rugat să-mi cetească o poezie. El a scos un carnet mic. Pe fiecare pagină era cîte o poezie, aproape în fiecare poezie găseai impresii de toamnă. Versurile erau nemeșteșugite, dar pline de farmec. El le cetea așa de frumos și adeseori mă întreba:

— Știi tu ce e în poezia asta? Tot dragoste e!

Păun a iubit mult. Odată îmi spuse că vrea să scrie o poezie: *Iașule cu ochi albaștri.*

Că în tot Iașul nu vedea decît doi ochi albaștri. Și parcă-l văd rîzînd cu ochii lui mici și netezindu-și barba frumoasă ca a lui Christ.

Mă obicinuisem așa de mult cu dînsul, încît, dacă nu-l vedeam mai multe zile, mi-era dor de el. Și dornic ca să-l mai văd, să mai rîdem și să povestim împreună, am alergat zilele trecute la dînsul (?). O servitoare mi-a spus că domnul Păun e la Spitalul Colții.

M-am dus la spital. Nu l-am cunoscut.

— Unde este Ioan Păun?

— Aici sunt...

Aproape toată fața îmbrobodită de bandaje. Tuns și ras, ca un călugăr. M-am așezat lîngă patul lui. El îmi spunea că e de două zile în spital. Îl operase.

Veni vorba despre versuri.

— O, ce poezie groaznică am făcut eu, pe cînd doctorul tăia în obrajii mei ca un sălbatic. M-au spălat pe urmă cu acid boric. Mă doare capul... Uite, eu am să-ți las pălăria mea moștenire. Peste patru zile am să mor. Da, da, să mă crezi. Uite, cel de colo a căpătat cîteva lovituri de cuțit în ceafă. Ce iute i-a trecut! Dar boala mea e incurabilă. Mă ustură ochiul. Pe urmă — meningita.

Alături de noi zăcea un bătrîn. Era galben, și cînd închidea ochii, părea mort. Venise și nevasta lui, ca să petreacă sărbătorile împreună.

— Am mai făcut eu Paștele în spital, zicea Păun glumind. Am să trec și Crăciunul.

Bătrînul gemea.

— Să-i vezi cînd se întunecă, încep toți să geamă așa. Toți zic cu groază: ”Vine noaptea!“ Și se vaită și strigă — atîta au și ei, săracii. Ziua trece mai ușor. E un timp frumos afară, nu e așa?... Dar nopțile?...

— Păune, e ca cea de toamnă. Așa îți place ție.

El închide ochii, obosit. I-am strîns mîna ușor și m-am aplecat spre el.

— Lasă, nu mă săruta!

Pe urmă am plecat.

O singură dată l-am mai văzut. Era în sala de autopsie. Mama lui plîngea lîngă sicriu.

Săracul Păun!

CORESPONDENȚĂ

Către AUREL POP

I

Sibiu, 19 în noiembre st. n. 1889

Amice!

Vei înțelege pentru ce-ți răspund așa tîrziu la scrisoarea ta din 3 octomvrie: n-am avut timp.

Îmi pui cîteva întrebări, la care mă simt dator a-ți răspunde.

Mă întrebi dacă se propune elina, cine e director, profesor de clasă etc.

Directorul e Veress Ignác, un om înalt, foarte învățat; trebuie că-l cunoști, fiindcă totdeauna vine la Brașov la matură. Profesorii noștri sunt:

Gidofalvi — om gras, prof. de algebră și geometrie și totodat' prof. de clasă; Székely — prof. de latină și greacă. (Elina să învață, dar la Brașov?); Metz — de germană, nu-i mai înalt ca mine; Andrássi — prof. de magyara, cu un grad mai bun ca Glodariu de la Brașov; apoi Kárpáti — de istorie, om foarte strict, caută tot chipul să te găsească nepreparat; Ormaj — de istoria naturală, om bun etc. etc.

Profesori, cari nu propun la noi, (în clasa V g.) sînt: Kolbenheyer, Cebecauer (cet. în l. magy.). Fac observarea că dintre toți aceștia numai vreo 3 sunt unguri curați, ceilalți sînt sași, jidani și slavoni.

Români sunt foarte mulți la gimnaziu. În cl. V g. sunt din 43 școlari 20 români, așa c-auzi vorbind mai tot românește. Totuși am mai învățat vorbi și ungurește și pricep mai tot ce spune profesorul.

I. Rusu ne e prof. de română, la care trebuie să scriem cu ortografia lui Cipariu. Prof. de religie ne e Ghibu.

Dimineața mă scol de regulă la 4 1/2; la 8 ore mă duc la școală și stau pînă la 12; după prînz de regulă n-avem școală.

În gimnaziul nostru bîntuie boala de ochi egipteană *(trahoma)*; și încă nu e hotărît dacă am și eu sau ba; simțesc că mă înghimpă ochii și mă dor mereu.

În zilele trecute am făcut o excursiune la vie în Șeica-Mare. Ne-am petrecut bine, dar ne-a cam plouat. Am fost numai gimnaziu superior.

Ce să-ți mai spun?

Am o locuință frumoasă, la marginea ostică a Sibiului (Kürschnergasse, no. 28); în toată ziua văd răsărind soarele. Adeseori privesc pierdut spre munții Făgărașului, atunci aș vrea să pătrund prin acești pereți vineți și ochiul meu să-și arunce privirea rătăcitoare spre partea în care e așezat Brașovul. Nu mai pot să uit Tîmpa; nu mai pot să uit acele zile fericite, cînd culcat pe foile uscate în umbra stufoșilor fagi dam frîul liber gîndirei și ascultam singur mierla cum cîntă. Dar și aici mi-am aflat un loc, unde pot să rechem liniștea dulce și să alung grijele și năcazurile. Am un izvor, a cărui apă privind-o cum să împletește în mici vălurele, îmi vine în minte poezia lui Sihlean:

„Vezi tu rîul călător
Cum în valuri tulburate
Să azvîrle ...
Rîu-i viața zbuciumată"
etc. etc.

Mă întrebi ce-mi place mai mult: Brașovul sau Sibiul? Ador poziția încîntătoare a Brașovului, căci în valea lui m-am născut și am crescut, dar în privința caselor și zidirilor Sibiul îl întrece.

Acum la revedere în scris,

S. Iosif

N.B. Scrie multe de pe la Brașov, vești nouă și mai vechi. Sunt curios să aflu. Nu lua în considerare că ț-am scris așa tîrziu; scrie-mi cît de curînd, fiindcă promit că îți voi răspunde îndat' la scrisoarea ta!

Salutări lui Toma, Mitoc, Tiberiu Eremie, Ancăn, Pop, Stoian (dacă mai e prin Brașov), Enescu etc. etc.

Te rog nu arăta scrisoarea la orișicine și grijește să n-o pierzi; n-aș vrea să afle vrun ungur de pe-aici cele scrise!

II

Sibiu, în prima ianuarie 1890

Iubite amice!

Am primit scrisoarea ta din 21 noiemvrie și mă simt îndatorat a-ți răspunde. Dar mai întîi te rog să mă ierți, fiindcă îți scriu așa tîrziu, totodată însă te rog ca să și iai în considerare cauzele cari m-au reținut de a-ți scrie. În lunile noiemvrie și decemvrie, n-am putut să-ți scriu, fiindcă am fost continuu ocupat cu lecțiile și studiile școlii; și apoi cum zilele sunt așa de scurte, încît de abia mi-ajungea timpul de studiare adăogînd și serile. Astfel era imposibil ca să-ți scriu; cu deosebire din istorie ne da prof. așa de mult de învățat, încît îmi treceam ore întregi numai cu studiul acesta .În feriile Crăciunului avînd timp liber mai mult, m-am hotărît ca să-ți scriu, și anume de sărbători, dar din nenorocire m-am îmbolnăvit fără de veste. Nici chiar acum nu sunt teafăr de tot.

Acum mă apuc să-ți scriu cu toate că e cam tîrziu, și cred că mă vei ierta pentru aceasta. Cu atît mai mult te rog să-mi ierți întîrzierea mea, cu cît eu n-aș voi pentru mult ca corespondența dintre noi să înceteze. Eu totdeauna am privit pe om după scrierile sale, fie ele cît de puține. Nu după vorbe, totdeauna după fapte! Și stilul, arta scrierei, nu este el oare o faptă? Nu este o lucrare? Pentru mine stilul unuia este oglinda sufletului său. Îndată se vede care oglindă este clară și curată, și care e tulbure. Și dacă voi căuta eu în această oglindă, care la tine este de cel mai curat cristal, voi căpăta următorul rezultat: o inimă nobilă; o putere de voință care te conduce; ambițiunea și o judecată sănătoasă. Eu ador aceste însușiri și ador pe omul care le are; fie ele străplantate chiar și în inima celui mai aprig inimic al meu! De aceea nu voiesc să înceteze corespondența dintre noi. Eu te-am înțeles de multe ori de ce te fereai de a lua parte la unele jocuri, prea copilărești, și-ți era rușine de multe ori de unele destrăbălături ale conșcolarilor tăi. Ți-era rușine, fiindcă în inima ta era sădit simțul de omenie, tu nu sufereai nici prietenii tăi să fie așa copilăroși. Și apoi scrisorile tale le citesc cu cea mai mare plăcere, fie cît de lungi sau scurte. În toată scrisoarea ta găsesc un stil minunat de simplu, care contribuie mult la frumusețea lui.

În timpul ce l-am avut liber în ferii am cetit din nou operile complete ale lui V. Alecsandri, C. Negruzzi și Ureche. Am cetit apoi *Don Carlos*, *Maria Stuart* de Schiller, traducere de I. Negruzzi. Cît despre aceste două din urmă, sunt de părerea ta. Nu pot înțelege în tot locul nici în *Don Carlos*, nici în *Maria Stuart*, și apoi trebuie să cunoști întreaga istorie a Spaniei sau a Angliei, căci evenimentele istorice în aceste două piese sunt foarte strîns legate (înțeleg că fiecare piesă are evenimentele sale istorice, astfel lucrurile expuse în *Don Carlos* au estindere chiar și în istoria Franției, căci Filip, regele Spaniei și tatăl lui Carlos, luase de soție pe chiar mireasa fiului său, și ea era din Franția). Carlos și Regina, cari înainte să iubiseră, acum erau păziți de gelosul tată; totuși fără să știe Regele, Carlos, cu ajutorul unui prieten al său de copilărie, a avut mai multe întîlniri în apartamentul reginei, acest prieten dup-aceea s-a făcut cel mai intim amic al Regelui, și astfel căuta tot chipul să-l mîntuie de durerea de a vedea pe iubita și totodată pe mama sa în toate zilele. Negruzzi zice într-un loc în *Miron și Florica* în versuri

”... că nu este mai crud pe lume, decît de a te lipsi și de aceea de ce n-ai avut niciodată!“ Carlos era pregătit să meargă în Țările de Jos să potolească răscoala, dar marchizul de Poza, prietenul cel credincios al lui, fu împușcat, fiindcă el însuși s-a vîndut Regelui, spunîndu-i unele planuri ale sale, el însă pregătise tot pentru ca să fugă Regina cu Carlos. În popor era răscoală. Regele însă a aflat în noaptea aceea. Acesta este cuprinsul cel mai scurt al lui *Don Carlos*. Cît despre *Maria Stuart*, ți-oi scrie în rîndul viitor.

Am mai cetit *Dezrobirea țăranilor în Moldova* de renumitul bărbat M. Papadopulo-Calimachi. El tractează despre dezrobirea ”vecinilor“ sau ”rumânilor“ (așa se numeau iobagii în Moldova), sub domnitorul Mavrocordat. Apoi spune despre ”hotărîrea obștească“ dată în privința dezrobirei și întreaga pompă și ceremonie din ziua cînd s-a întîmplat aceasta. Apoi de Xenopol *Justiția sub fanarioți*, despre procesul vistiernicesei Maria. Acestea toate din *Convorbiri literare* 1887. Mie îm place tare să citesc scrieri istorice, și cu deosebire tot ce este scris într-un stil poporal. Limba pe care o vorbește poporul are pentru mine o dulceață, pe care nu ți-o pot descrie. În asemenea stil este scrisă și novela *Conu Alecu Zăgănescu* de Duiliu Zamfirescu din *Convorbiri*. Apoi prefer novelele lui Gane și ale lui Slavici. Chiar și poveștile le cetesc, dacă sunt din popor. Astfel Ureche are o desteritate minunată la întocmirea poveștilor poporale, nici ale lui Ion Pop-Reteganul nu sunt rău scrise; eu am toate 5 volumele. M-am apucat și eu să adun povești și anecdote din popor și poezii poporale; pe-aici sunt foarte mulți români din satele din apropiere, și sunt prietinoși și deștepți. Îmi place românul, cînd îl văz așa, lucrător, deștept și mai presus de toate curtenitor și curat. Românul peste tot să poate lăuda cu aceste însușiri nobile, și rar să întîmplă ca el să n-aibă inimă bună. Am cetit și studiul *Pesimismul în poeziile lui Eminescu* de prof. Goldiș. Însă nici aici unele pasage nu le înțeleg. D-l Goldiș zice că Eminescu e un poet care cîntă mai cu seamă prezentul, de aceea este el așa de bine înțeles. Cînd cetim poeziile lui, cu mirare vedem că el ne spune tot aceleași dureri și simțămînte, pe care le avem și noi și le simțim, dar nu le putem esprima. Citesc și din poeziile lui. Nu știu ce farmec au ele pentru mine, căci de cîte ori le citesc îmi pare că mă cufund într-un labirint feeric de idei, forme și figuri.

Cît despre starea mea sufletească, rar mi să mai tulbură. M-am dedat cu Sibiul și numai rar îmi mai aduc aminte de

Tîmpa cu verdeața-i vie în timpul de primăvară,
Cînd apele să dezgheață, curg în unde clocotinde,

și cînd:

Cîntecul de păsărele din tăcere să desprinde...

……

Nu mai pot uita găteala cîmpului cu flori de vară,
Și a toamnei mult tăcută, dulce și splendidă sară,
Ce cu negurata-i față da luciul la mii de stele;
Luna blîndă și bălaie strecurîndu-se prin ele,
Cînd ieșea de după Tîmpa, ca naiadă din poveste;
Zilele albe de iarnă, ce puneau flori pe fereste!

Cîteodat'

... rechem în minte-mi amintirile tăcute
Lacrimele-mi curg pe față... Să preface-n cîntec plînsul
Și m-apuc să scriu ... Ce dulce mîngăiere
aflu-ntr-însul.
Da, atunci simt mîngăiere... Muza mi-e amicul dulce,
Cel mai scump odor mi-e lira, cînd o am mă
simt ferice...

Aș vrea să nu mă mai plîng, dar

……

Nu pot altfel ... Fără voie mîna condeiul mi-l duce,
Este dorul, care mîna, ca să scrie o împinge,
Este simțămîntul care inim-amarnic o strînge ...
Nu pot altfel, căci cînd cuget liber și fără de țîntă,
Spre-a Brașovului văi dalbe gîndurile mi să avîntă;
Și cînd murmur vreun cîntec acela-i doină de jale,
Care iarăși să întoarce spre locurile natale ...

Iubite amice! După scrisoarea ta din 21 noiemvrie, tu îți petreci foarte bine; din contră, eu sunt retras. În privința aceasta eu consimt mai mult cu Ovid, pe care îl sfătuise *"Aoniae sorores"* ca să aleagă liniștea *(otia)* vieții, totdeauna iubită de el:

„Et petere Aonial suadebant tuta sorores
Otia, iudicio semper amata meo“*

(Ov. *LI, 40*)

Lecțiile acum sunt mai ușoare; din latină avem un prof. Székely; sub el am tradus din Titu Liviu, din Ovid și acum traducem din Horațiu. Preparîndu-mă în fiecare oră, am căpătat un rezultat îmbucurător, ceea ce nu credeam. M-am învățat să traduc și singur, dar nici nu este greu de tradus nici Ovid, nici Horațiu, în unele locuri.

Vești nouă nu sunt, timpul e înnorat, cînd geros, cînd moale; dealtfel, n-avem iarnă grea.

Salut pe toți prietinii!

Te rog înc-o dată ca să-mi răspunzi, că voi fi și eu mai esact; astfel să corespondăm cel puțin cu o scrisoare pe lună.

Sincer amic,
Stefan O. Iosif

Scuză fiindcă am scris așa urît!

Adresa mea:
D. D.
St. I. etc.
Kürschner Gasse
Brassó.

Dar sunt de părere că ar fi mai bine să-mi scrii tot pe adresa școalei, fiindcă e posibil să ne mutăm.

Din cauza "influenței" prelegerile sunt închise o săptămînă.

---

* Și muzele mă sfătuiau să cer ore de răgaz sigure, după părerea mea totdeauna îndrăgite (*Tristia*, IV, *Elegia* X, 39—40).

III

Sibiu, în 9 ianuarie 1890

Iubite amice!

Corespondența ta din 22/XII 1889 am primit-o numai astăzi. Iată cum s-a întîmplat aceasta. Fiindcă am avut vacanție pe vremea cînd mi-ai scris, scrisoarea ta mai sus-amintită, împreună cu a lui Ancăn, a stat la gimnaziu pîn' la finea feriilor. Astfel eu, făr' să știu nemic de ea, ț-am scris în 1/1.

Săptămîna trecută n-am avut școală, din cauza ”influenței“.

Răspunde-mi cît de curînd.

Sincer prietin,
Ștefan O. Iosiff

Lui Ancăn îi răspund cît de curînd, dar de-abia îmi ajunge vremea pentru a-ți scrie corespondența aceasta.

Ios.

IV

Sibii, vineri în 8 mai st. n.

Iubite amice!

Cam tîrziu mă pomenesc cu răspunsul, însă totuși nu cred să te fi supărat. Recunosc c-am fost neglijent și nu mi-am împlinit promisiunea că îți voi scrie regulat.

După cum văd din scrisoarea ta, nu ai fost mulțămit cu calculul căpătat din l. română. Poate că ai drept. Însă, amice, adu-ți aminte de proverbul: ”*Non scholae, sed vitae**. Totuși ambițiunea nu trebuie despreţuită. Eu în semestrul prim (la Crăciun) am dus-o ca unul care nu știe ungurește decît ce-a uitat ungurul. În al doilea semestru, am ieșit cu ”suficient“. Nu mi-e rușine s-o spun aceasta, dar nici aceea că am învățat întreit ca la Brașov. Și poate că togmai aceasta a fost o fericire pentru mine. Însă să lăsăm acestea.

Pe aici să vorbește mult despre maial. Școala de stat n-a avut de mult maial, decît normalele. Sașii de asemenea să pregătesc. Timpul e schimbăcios, acum ploaie, acum frumos.

Izvorul, dragul meu izvor, iar l-am găsit. Acum pot iar s-ascult murmurul său. Seara merg la plimbare pe cîmp, care e foarte aproape de locuința mea și mă plimb de la apusul soarelui păn' ce răsar stelele. O, ce mulțămire dulce simt atunci!... Eu am toate aici, și tot îmi pare că n-am nemic. Nici eu nu știu de ce sunt totdeauna nemulțămit. Chiar și amicii mei conșcolari de multe ori m-au întrebat: ”*Miert olyan szomorú?*“** Și eu ce era să le răspund? Le-am răspuns că nu sunt trist. De aceea visul e o distracțiune pentru mine.

Poate că, amice, cetind aceste șire vei zîmbi. Însă să mă crezi că eu de multe ori am vărsat lacrimi, fără să știu de ce. În aceste momente mai totdeauna fac versuri. Bune, rele, cum or fi, eu le iubesc, căci ele îmi aduc mulțămirea sufletească. Nici nu primesc lauda că versurile ce ți le-am trimes ar fi frumoase. Eu nu scriu pentru ca să fie frumos, eu scriu numai pentru mine.

Mi-ai cerut ca să-ți trimet versuri d-ale mele, ca să le citești; eu la rîndul meu de asemenea îți fac o rugare, adecă mai mult o împlinire a celor promise. Mi-ai promis că îmi vei scrie cîteva versuri poporale. Le primesc cu bucurie, însă numai cu condițiunea că n-au mai fost publicate. Dealtfel, ție nici nu ți-e greu să faci lucrul acesta. Vara, pe care o petreci de regulă la sate, este un lucru foarte plăcut să culegi cîntece din gura poporului la jocuri în sărbători, sau seara, cînd vin fetele de la seceriș. Eu pe vară am de gînd să merg în satul natal al tatălui meu.

---

* Nu pentru școală, pentru viață.

** De ce ești așa de trist?

Acum îți scriu nește versuri mai nouă:

Îmi place să stau singur,
Să stau singur visînd,
Și visul meu e dulce
Și e atît de blînd.

Atunci îmi uit de mine,
Îmi uit și lacrima,
Și fermecat îmi pare
Totul din preajma mea.

Atunci mă simt ferice; —
Și nu-s nefericit,
Cînd printre lacrimi triste
Eu am un vis iubit.

Căci visu-i mîngăierea,
Ce omului s-a dat, —
Nefericit acela
Ce lacremi n-a vărsat.

April

CÎTE LACREMI ...

Cîte lacremi pe cîmpie
Toate sunt de veselie,
Lacreme de bucurie.

Cîte lacremi stau uitate
Între frunzele uscate
Toate-s lacremi întristate.

Mai n.

LÎNGĂ IZVOR

Stau culcat lîngă izvor
Și el îmi șoptea mereu,
Cu glasul murmurător,
Multe ce n-am știut eu.

Mi-a șoptit că toate curg
Ca și valurile lui,
Toate trec, toate se scurg
În viața omului.

Nu poți ca să mai oprești
Undele care-au trecut,
Precum nu poți să-ntîlnești
Fericirile de mult.

Și am plîns atunci cu el,
Am plîns al lumei destin
Și cu tristul izvorel
Am unit al meu suspin.

Mai nou

Ceea ce te rog este ca să nu prea arăți versurile pe la toți; nu voiesc ca să rîdă orișicare de ele.

Ți-aș mai scrie încă multe, însă condeiul mi să împiedecă în hîrtie.

Vale,
St. O. Iosif

N.B. Ce lucrări mai căpătați din l. română? Salutări lui Lacea, lui Ancăn etc. Spune-le că o să le scriu.

V

Sibiiu, în 11 noiemvrie 1890

Iubite amice!

Mă grăbesc a-ți răspunde la scrisoarea ta din 8 noiemvrie.

Acum am puțin timp liber și prin urmare pot să-ți scriu mai multe.

M-am bucurat foarte mult că nu m-ați dat uitării; eu nu-ți pot descrie, iubite amice, ce-am simțit cînd am cetit scrisorile voastre: a ta, a lui Ancăn și a lui Tiberiu. Toate le-am primit în școală; dacă n-am putut să vă răspund îndată, nu e vina mea; am fost și sunt așa de ocupat, că nu știu unde-mi stă capul. Clasa VI, credeam c-o să fie mai ușoară ca a V-a care este pragul gimnaziului superior, dară m-am înșelat. N-ar fi așa grea, dacă ai avea vreme să-nveți; acum însă s-apropie iarna și zilele să fac tot mai mici; afară de aceea eu studiez în o odaie cam întunecoasă. Cu părere de rău trebuie să-ți anunț că eu m-am mutat într-o stradă din centru Sibiiului. În loc de dealul cel verde și grădinele cele mari, pline de verdeață, priveliștea mea de astăvară, acum, dacă mă uit pe fereastă, un zid înalt îmi împiedecă vederea și-mi ia toată lumina. În Brașov eram dedat să merg în toate zilele la primblare, făceam cîțiva pași și eram pe "după ziduri". Poate că-ți aduci și tu aminte de serile cele plăcute, pe care le-am petrecut împreună. Aici mă plimb mai cu seamă seara, pe strada Cisnădiei și pe "Breter" în sus și-n jos cu alți prietini. "Breter"-ul trebuie să știi că bîjbîie de studenți, mai cu seamă seara.

Am zis că sunt foarte ocupat. Mai mult de învățat avem din latină, istorie, maghiară. Din latină am tradus păn-acum 31 de capuri din Sallustius *(De bello Iugurthino)*; de curînd am început să traducem din *Aeneida* lui Vergil (Cartea primă). Pe lîngă aceea, 2 compoziții pe fiecare lună; apoi din *"propria diligentia" (magánszorgalom))** trebuie să ne preparăm pînă la 1 decemvrie n. din 15 capuri fiecare. Dealtfel, Sallustius nu e greu de tradus. Am făcut și o lucrare în limba maghiară (o coală întreagă) despre războiul iugurthin. Și la lucrări de felul acesta nu-ți trece puțin timp, mai cu samă că eu nu sunt deplin stăpîn peste limba maghiară. Din istorie sunt condamnat să învăț îndoit ca alții, dacă vreau să capăt notă bună. Acum tocmai avem o repetiție lungă și-mi bat capul cu ea. Apoi din maghiară ne dă lucrări foarte grele: cea din urmă lucrare este: *Caracterul lui Coriolanus și al lui Anfidius* (din drama *Coriolanus* de Shakespeare, trad. de Petőfi). De la biblioteca gimnaziului am luat o foaie ilustrată *Magyarság és a Nagyvilág***. Îmi place să cetesc, fiindcă spune multe lucruri bune și despre români, vezi că atuncea (ziarul e din 1874) nu erau ungurii așa nebuni ca acuma. Trebuie să știi că și pe noi ne persecută. Nu e destul că ne batjocoresc cu numele *"oláh"*, *"szőrös nyelvü"*, *"hazaáruló"** etc. etc, dar de cînd s-a ținut aici în Sibiu "conferința națională" nu ne au defel în ochi buni. Nu zic, sunt și profesori demni de toată stima, cari n-au așa simțiri "naționale" ca ceilalți. Cel mai plăcut studiu și totodată cel mai ușor mi-e greaca. În ora de greacă, pot să zic, mă recreez. Avem un profesor foarte șod și supărăcios. El însuși își cunoaște păcatul; dacă greșești un cuvînt îndat' îți dă secundă *(négyes)***, dacă te cerți cu el, îți rîde pe sub mustață și-ți aruncă cuvintele: *"A ki nem érti lépjen ki"****. Dealtfel, înveți multe la el și cu bază; cea mai rea notă ce-o poate da el e: *romai négyes***** *(IV)*.

Din română avem un profesor unit I. V. Rusu. Studenții români de pe aici știu foarte puțin românește; unii nu știu defel. Vorbele: "ocoșeală", "căput" etc.... le-auzi în toate zilele. Mă roade la inimă cînd aud astfel de cuvinte și chiar și eu mă simt că îmi uit mereu espresiunile cele mai frumoase românești; de multe ori mă gîndesc cu ceasurile la cîte-un cuvînt românesc. Și-apoi ce învățăm din limba română? Părțile cele mai elementare ale gramaticei. Și ce lucrări ne dă? Tot despre latinismul l. române. Vrea să ne facă de tot latini, și pentru dragul latinismului împreună cacofonia cu monotonia și cu etimologia și fabrică cuvîntul: *adeveratate!* (din *veritas* lat.).

Dar să lăsăm la o parte aceste lucruri, cari pe tine puțin te privesc. Îmi scrii c-ai fost la teatru; și eu am fost deunăzi la opera: *Zigeunerbaron*.

Poezia *Carzic* ț-o trimet aci alăturat. Vă rog însă să n-o luați sub critică severă, căci eu nu aspir la lauri. Dacă-mi va permite timpul, în scrisoarea viitoare vă trimit și partea doua, care încă n-am gătat-o; partea 3-a ș-a patra poate că pe la Crăciun. Mi-ai face mare plăcere dacă mi-ai scrie cîteva poezii de-ale lui Rosetti. După cum am auzit de la Ciucan (e pedagog aici în

---

* Din proprie sîrguință.

** Ungaria și lumea cea mare.

---

* Valah cu păr pe limbă, trădător de patrie.

** Patru.

*** Cine nu înțelege să iasă din rînd.

**** Patru roman.

Sibiu), unele s-au cetit și în "Societatea studenților". Regret că nu sunt și eu pe-acolo.

Nu știu cum va fi timpul pe la Brașov; dar aici e foarte posomorît și umed. Cerul e tot înnorat, dar nu plouă.

Te rog scrie-mi cît mai curînd. Eu mă simt fericit reînnoind corespondența dintre noi.

Spune sărutări de mîni mamei și sorei tale; pe tine și pe ceilalți amici vă salută sincerul amic

St. O. Iosif
St. vig.

Adresa mea:
D. N. N.
st. cl. VI g.
Quer-Gasse no. 37
Nagy-Szeben.

CARZIC *

I

Soldații din războaie să-ntorc cu bucurie
Pe drumul de acasă, ce-i presărat cu flori,
Ca și la sărbătoare e mare veselie,
Căci ei în astă luptă să-ntorc învingători.
110 (5) Pășește mîndru Ștefan și-n juru-i vînătorii,
Hatmanul și voinicii și alții mari eroi,
De trei ori la Dunastru ei au înfrînt tătarii
Ș-acuma cu mîndrie să-ntorc de la război.
Dară trofeul luptei gloria o mărește,
115 (10) Căci însuși Carzic, fiul sălbaticului han,
E prins; — legat în lanțuri, cu capul sus pășește,
Priviri fulgerătoare aruncă spre Ștefan.
Tătarii prinși în luptă urmează după dînsul,
Cu frunțile plecate, răniți, sub lanț gemînd,
120 (15) La soartea ce-l așteaptă să cugete tot insul;
Iar Carzic negre planuri țese-n al său gînd.
Superb în al său umblet, păgîn, crud la simțire,
Iniurii el șoptește și grele-amenințări,
Căci el numai prin astea aduce liniștire
125 (20) În sufletul său negru, pierdut în aiurări.
"Oh, Ștefan să-mi ajungă încă o dată-n mînă!...
Cu buzduganu-n frunte atuncea l-aș lovi...
Nici pulbere din trupu-i aș vrea să nu rămînă!...
Și fără milă țara apoi i-aș pustii."
130 (25) Dară te-nșeli, tătare, cu visuri chiar deșarte,
Tu nu știi cine-i Ștefan și vitejia lui.
El e menit în lume dreptatea s-o împarte,
Iar tu?... Legat în lanțuri nici nu știi ce spui...
Zadarnică-i trufia, cînd nu mai ai putere,
135 (30) Și visul e zadarnic, cînd nu-i adevărat,
Dar visul și speranța s-aducă mîngăiere
La muritori în lume anume s-a lăsat...

Cîntînd voios soldații, ei trec pe lîngă sate
Și oamenii cu toții 'naintea lor le ies;
140 (35) Copii, femei și fete, bătrîni cu plete late
S-amestecă prin șire și trec pe plaiul șes,
Și trec ei peste dealuri și merg tot împreună,
Și fiecare cată pe cel ce-a așteptat;
O! dulce-i revederea!... Brațele împreună
145 (40) Din nou pe cel ce-așteaptă cu cel ce-i așteptat.
E mare bucuria, dar mare e și jalea,
Și cîte lacrimi triste războiul crunt n-a stors?...
Din cîntece duioase răsună toată calea,
Cîți au plecat în luptă și nu s-au mai întors...
150 (45) Colo vezi o soție în brațe c-o *copilă*,[1]
Și soțu-i cine știe de s-a mai *înturnat*,[2]
Sau a pierit în luptă ca mulți alți pentru *țară*,
Ea mînile își *frînge* și *plînge disperat*,[2]
Dar cu atît mai tare să bucură cînd *iară*[3]
155 (50) Îl vede că să-ntoarce întreg, cum a *plecat*[2].
Și dincolo un tată cu barba-ncărunțită,
Cu lacrimi în ochi, strînge pe fiul său rănit,
Iar colo o copilă aleargă despletită,
Bocindu-se, ea strigă pe nume-al ei iubit.

---

* Numerotarea în paranteză a versurilor din acest fragment aparține lui Iosif.

Dar iată să zărește departe pe cîmpie
Ale Sucevei turnuri în soare strălucind,
Către soldați se-ntoarce Ștefan cu măreție,
Iar ei în marș s-așază și-n ordine se-ntind.
Și buciumul puternic, fanfarele răsună,
Caii mușcă-n zăbale, zbor ca niște săgeți;
Întăi merg *căpitanii* cu oastea împreună,
Și după ei urmează un roi de călăreți
Cu *serdaru*-n frunte, pe cai iuți ca și gîndul,
Legați la trup și falnici, voinici ca niște lei.
Seimenii și *tebganii* agești vin toți de-a rîndul,
Hănganii și codranii urmează după ei.
Armata o încheie la urmă altă trupă:
E *oastea de strînsură* de oameni din popor,
De multe ori învinse Ștefan cel Mare-n luptă
Numai prin a lor brațe și vitejia lor.
Și la un semn armata se-ntoarce, *defilează*[1]
Cu steagurile-n frunte-naintea lui Ștefan[2],
Cîntînd, către Suceava apoi se depărtează,
Și cîntul cel războinic tot mai încet vibrează!
Pănă ce să pierde în depărtat noian.

(Va urma)

Note:

Șirul 5: „. . . *Vînătorii* din ținutul Pietrei. *În război ei compuneau garda domnească;* în timp de pace, ei procurau vînat pentru masa domnească.

Șirul 6: „Căpitanii erau nouăsprezece la număr, cu cîte 1 000 de oameni fiecare (v. șir. 61). — O parte din acești 19 000 stăteau sub *vornicul de țara de sus*, altă parte sub *vornicul de țara de jos*. Mai în urmă trecură toți sub comanda *hatmanului*.

Șir. 63—64: „*Călărimea* de lăpușeni, orheieni și soroceni era sub comanda unui *serdar;*

Șir. 65—68: „*Seimenii* și *tebganii* agești erau în fiecare oraș cîte cinci, în Iași zece la ordinele agăi. *Pedestrașii hăngani* și *cîmpulungeni* erau înarmați cu puști și topoare lungi cu coadă. — Gloatele sau oastea de strînsură consta din tot felul de oameni, cari nu compuneau o armată statornică. . ."

(Vezi *Albina Carpaților*, an. I, no.1, pag 88).

(Finea părții prime.)

•

Iosiff

VI

Sibiu, în 15 decem. 1890

Iubite amice!

În fine, după atîtea zbuciumări, după atîta învățătură, a sosit și mult dorita pace — feriile. Și nu cred să fie vrun școlar care să nu se bucure cînd capătă vacanțe; vorba e că de multe ori și la mulți bucuria se schimbă în căință. La mine, har Domnului, nu s-a schimbat.

Vorbesc de atestate. Calculul meu este îndestulător, dar nu-i destul de bun pentru aspirațiunile mele. Pe cînd la Brașov ieșeam aproape eminent, aici trebuie să mă mărginesc la 3 suficienți și la cîțiva bine. Ce să-i faci? S-a schimbat vremea. De altă parte poate că a fost o fericire pentru mine că am venit la Sibiu; eu, cu toate astea, tînjesc după Brașov, orașul cel mai frumos din tot Ardealul și totodată locul nașterii mele. Trebuie să știi că sunt mizantrop, nu-mi plac oamenii; dar aici în Sibiu zgomotul lumei te urmărește în orice loc. Șed mai tot în casă și scriu; rareori mă duc pe la prietini; în timpul ce-mi rămîne cetesc. Am luat la rînd *Familia*, *Convorbiri literare* și *Albina Carpaților*. Citesc studii istorice, critice, novele, poezii, teatru, pănă cînd simt că totul împrejurul meu să învîrte ca o morișcă, după cum să exprimă Eminescu în *Scrisoarea II*.

Pe cînd tu găsești distracție în patinat, eu sunt condamnat să mă plictisesc în casă: nu știu ce să fac de urît! Dealtfel, și urîtul e o petrecere — de timp. Afară de aceea e un timp umed; după zile friguroase și ploioase, în nopțile trecute a căzut și puțină zăpadă, care începe să să topească.

Am zis că scriu. Am început o novelă originală. Eroul este un tînăr lemnar; am scris și cîteva schițe: *Unde duce cearta?...*, *Moșneagul*, și un episod din anul 1848.

Încurajat de succesul acestora m-am apucat și de o dramă: *Moartea lui Gr. Ghica*, dar n-am dus-o mai departe ca cu *Carzic*. Mă tem că *Carzic* să nu rămînă un fragment, partea II-a o am numai de jumătate gata, de-aceea nu ți-o pot trimite de astă dată. De dramă nici nu mai vorbim. Acum văd că cu puțină fantazie nu poți să faci, nu un poem, dacă e permis să numesc astfel pe *Carzic*, și mai puțin o dramă, dar nici măcar o scenă. Nu este așa ușor să scrii cum îmi închipuiam eu și mai ales să scrii ceva bun. Cînd m-am apucat de *Carzic* și l-am cetit pentru prima oară la un prietin, acela atît m-a lăudat, pănă ce am început și eu să cred că nu e o lucrare de rînd; într-un timp aspiram și la publicare! Cîte gînduri pănă ce am înjghebat cîteva versuri rimate! Mai cu seamă sara, după ce mă culcam, ore întregi stam cu ochii închiși și — cugetam. Cineva ar fi crezut că eu dorm, în realitate însă plăsmuiam versuri. A doua zi le așterneam pe hîrtie. Apoi le scriam într-un caiet frumos, ornat cu tot felul de figuri și desemnuri și acest caiet îl purtam totdeauna cu mine. Astăzi eram încîntat de ele; le citeam de zeci de ori, aceeași strofă o scriam de cîte trei ori, așa că-mi era peste putință să nu le învăț pe dinafară. De să-ntîmpla să le cetesc a doua zi, le rupeam sau le dam pradă focului, și mai cu seamă atunci cînd știam că mi le-a cetit cineva fără voia mea. Mi-aduc aminte, într-o sară veniră doi prietini la mine și-mi cerură cîteva versuri de-ale mele, ca să le cetească. Versuri? — la mine? Eu le aruncasem în aceeași zi. Sărmane caiete! ați suferit arderea, fiindcă o mînă nesocotită v-au mînjit cu litere netrebuincioase. Căci ce erau altceva versurile mele decît niște litere mute!

Cu totul altele sunt versurile lui Eminescu și ale lui Alecsandri sau ale lui Bolintinean; și versurile lor nu sunt decît nește litere; dar literile lor vorbesc: cel dintăi deșteaptă în tine sentimenul durerei, al doilea sentimentul național, al treilea speranțe în viitor. Trei barzi cu idei opuse, într-un punct însă se întîlnesc: în gustul estetic.

Cîtă gingășie nu esprimă versurile lui Alecsandri:

„Țară mîndră și frumoasă,
O Moldovo, draga mea,
Cine pleacă și te lasă
E pătruns de jale grea."

Și cîtă energie versurile lui Bolintinean:

„Du-te și te luptă, pentru țară mori,
Și-ți va fi mormîntu-ncoronat cu flori.

Unde este timpul cel de bărbăție
Cînd murea românul pentr-o datorie?"

Apoi Eminescu:

„De la Nistru păn' la Tisa
Tot românul plînsu-mi-s-a
Că nu mai poate străbate
De-atîta străinătate!" etc.

Dar ajunge! Iartă-mă, iubite amice, dacă m-am cam depărtat de subiectul ce trebuia să-l aibă o epistolă.

Mi-a lunecat condeiul fără să vreau pe hîrtie. Dealtfel, eu nici nu pot scrie ceva, fără să mă plîng, cu nemic nu sunt multămit.

Nemaiavînd ce să-ți scriu, îți doresc sărbători fericite!

Sincer amic,
St. O. Iosif

N.B. Scrie-mi cît de curînd, aștept cu nerăbdare poeziile lui R. Rosetti; dintre poeziile lui numai una am cetit: *Domnișoarei A.N.* Nu știu dacă s-a publicat. Regret că nu sunt și eu pe la Brașov între colegii mei.

Idem

Către IACOB C. NEGRUZZI

I

Stimate domnule director!

Dacă vă mai rămîne timp și pentru încercările mele aci alăturate, vă rog cetiți-le și le corijați. Aștept părerea dvs. în *Conv.* V-aș fi așa recunoscător!

Primiți totodată asigurarea distinsei mele considerațiuni.

Ștefan O. Iosif

București, 8/20 sept. 1892

II

Stimate domnule director!

Zilele trecute v-am trimes o scrisoare împreună cu cîteva versuri. Deja mă căiesc că am espediat-o. Căci dacă traducerile erau ceva mai bunicele, apoi fără îndoială originalele nu aveau nici o valoare literară. Este adevărat că n-am încercat să reproduc în ele decît propriile mele sentimente, însă am reușit foarte slab. De aceea am modificat, dacă nu toate, cel puțin una din ele, cea din urmă, care va suna astfel:

Cînd geniul morții fără milă
Îți rupse al vieții fir,
Zburat-a sufletu-ți, copilă,
Ca umbra unei fericiri.

Și ca un flutur fără vină
A părăsit acest pămînt,
O neagră, veștedă grădină,
Zburînd spre cer, răpit de vînt.

Te-ai stins, o, scumpă surioară,
Căci prea plăpîndă tu erai
Să te hrănești cu otrava-amară
A florilor acestui plai.

Deci nu te tulbur eu cu plîngeri.
Ești fericită, nu-i așa,
Sus, printre cetele de îngeri? ...
O! dormi ușor, iubita mea.

Aceasta-i poezia.

Terminînd, vă rog ca, publicînd vreuna din încercările mele, să le subsemnați numai cu inițialele St.O.I.

Primiți, d-le director, asigurarea distinsei mele considerațiuni.

Ștefan O. Iosif

București, în 11/23 sept. 1892

III

Stimate domnule Negruzzi,

Credeam că m-ați dat cu totul uitărei, însă notița din corespondența ultimului nr. m-a îmbucurat.

Încurajat, vă trimet alte încercări, rugîndu-vă să nu-mi luaţi în nume de rău, dacă abuzez de bunătatea dvs.

Primiţi, vă rog, din partea mea asigurarea stimei cele mai sincere

Al dvs.
St. O. Iosif

Bucureşti, în 17 noemvr. 1892

POVESTEA FLORILOR

Şi florile au cîte-un dor,
Care, muncindu-le în taină,
Anină lacrămi p-a lor haină,
Le pleacă fruntea pe cotor...

Căci dacă ar putea grăi
O floare veştedă de tei,
De vitregul destin al ei
Sărmana mi s-ar tîngui.

Mi-ar spune doar cum tremura
În noaptea-n care s-a ivit;
Cum lăcrimînd s-a-mpotrivit
Vîntului, ce-o dezbobocea;

Cum s-a trezit sub cer senin
Cu ciripiri şi foc din soare —
Cum tremura din aripioare
Un flutur, ce-i dormea pe sin.

Mi-ar spune doar cum l-a iubit,
I-a dat şi daruri şi parfume —
Şi el — pribeag, fără de nume —
El a plecat — n-a mai venit...

Şi florile au cîte-un dor,
Care, muncindu-le în taină,
Anină lacrămi p-a lor haină,
Le pleacă fruntea pe cotor...

I

Bucureşti, în 1 februarie 1893

Dragă prietene Costică,

Iată că-ţi răspund urmînd sfatul ingenios pe care mi l-ai dat; uşor poţi pricepe că nu fără oarecare teamă. Dar, în fine, toată răspunderea să cadă pe tine, care ai fost urzitorul planului. Ce e drept, eu l-am găsit bun şi-l urmez, după cum vezi, dar pare că mă cam mustră conştiinţa.

Amice! Îmi scrii să nu fiu retras şi că arzi de dorinţa de a mă cunoaşte. Nu mă îndoiesc că prietenia nu se poate lega decît între două caractere foarte mult asemănătoare. Dar să nu uiţi că, dacă "alungi natura cu furca, totuşi se reîntoarce". Sunt trist, sunt posomorît şi nu mă plîng atît contra lumei, în contra societăţei, dar în contra mea însumi. Am cercat să mă dezbar de aceasta, au cercat şi alţii, dar fără rezultat. Rareori mi-aduc aminte să mă fi simţit într-adevăr vesel, şi atunci numai cîteva clipe. Dar veselia mea e stridentă, e nenaturală, aproape smintită. Îmi place să rîd, ca să-mi uit de plîns. Uneori la petreceri, la chefuri cu prietenii(?) îmi uit că sunt trist. Atunci mă simt bine, mă simt fericit atunci, şi cad pe gînduri. Dar atîta mi-a fost. Peste o clipă toţi mă întreabă: de ce sunt serios? de ce sunt trist? Parcă eu ştiu. Poate că figura mea este astfel şi îmi vine s-o cred aceasta. Şi nici nu vreau, dar nici nu pot s-o maschez sub zîmbete falşe.

Dar îmi vei zice că tristeţea mea provine chiar din singurătate. Într-adevăr, uneori mă simt aşa de străin, aşa de părăsit. Tu nu mă cunoşti şi nici nu mă poţi cunoaşte. Îţi închipui doară că mă ocup aşa mult cu cosmografia şi altele? Nu mi-s chiar aşa dragi ştiinţele esacte. Îndată ce pot avea cîteva ore de recreaţie, alung orice idee de cosmografie şi de ştiinţe, pentru ca să-mi amintesc de trecut, în care idealul cu realul să amestecă de minune: cele petrecute cu cele gîndite sau cetite. În aceste clipe amintirea pare că dă viață tuturor speranțelor, iluziilor și planurilor mărețe, la care renunțasem cu durere. Este o fericire nemărginită a acelor clipe, pe care o simți numai după ce s-a stins, atunci cînd ești totodat' consciu de nefericirea ta.

Eu nu sunt pesimist. Le doresc tuturora binele pe care-l pot avea și dacă pot să le fac o mulțămire, nu mă dau îndărăt. Iubesc pe oameni, dar nu pe toți, uneori mi-i dragă toată lumea, alteori o urăsc. Și eu cred că așa e tot omul. Poate că nu-s totdeauna așa trist cum îmi închipuiesc și cum mă făcură oamenii să cred. Dar s-a nemerit ca de cîte ori îți scriu să nu fiu bine dispus. Parcă îmi lipsește de cîteva zile ceva; e drept că sunt și cam bolnav.

Spuneam în capul scrisoarei că numai caractere foarte mult asemănătoare pot lega o prietenie durabilă. Dar dac-ai fi cît de zburdalnic, și dac-aș fi cît de retras, eu cred că vom deveni și vom rămînea prieteni intimi, deoarece ”extremitățile se ating“, să aseamănă tocmai fiindcă sunt extremități.

Cu aceasta rămîn al tău prieten,
St. O. Iosif

Am început scrisoarea în 1 febr. și am isprăvit-o abia în 4. Într-adevăr sunt leneș peste măsură!

II

București, în 3 iunie 1893

Dragă Fortunescule,

Zilele trecute, chiar alaltăieri, îți scriam o scrisoare — din nenorocire, chiar atunci a intrat în curte un italian cu o flașnetă stricată și a început să cînte lîngă fereastra mea — aceasta m-a iritat așa de mult, încît am mototolit și am rupt scrisoarea aproape mîntuită. Eram și supărat pe mine în ziua aceea, dar lucru de mirare, stînd lîngă fereastră, ascultînd notele răgușite ale flașnetei — mi-a trecut supărarea, ba am început să și joc prin casă la urma urmelor.

Mai faci, cîteodată, și o nebunie, dar eu din firea mea sunt cam într-o ureche, deși nu mă știe nimenea. Vorba e că cu flașneta stricată mi-am uitat de scrisoare — nu știu dacă și ție ți se întîmplă una ca asta, ci eu mă gîndesc adeseori la tine, dar nu îmi trece prin minte să-ți scriu. De pildă ieri, n-aveam nimic de scris, eram singur, liniștit — poate chiar pentru că eram liniștit — m-a cuprins așa fără de veste un fior de lene și mă gîndeam la tine! Ei bine, m-am dezbrăcat, am stins lampa, gîndindu-mă la tine și m-am culcat. Dar să mă crezi că mă gîndeam la tine... Ce folos, am adormit. Am visat că mi-ai dat împrumut 10 bani să-mi cumpăr o țigară cu carton: mă durea măseaua în vis... (în parantez trebuie să știi că eu fumez numai cînd mă doare măseaua). Cînd vom fi prieteni și vom conveni împreună, de cîte ori îți voi zice așadară: ”mă doare măseaua“ — să-mi dai o țigară! Fumezi?

În vis m-am preumblat și prin Brașov; pe timpurile astea ploioase era frig și p-acolo, să vede că m-am răcit... Destul că astă-dimineață m-am trezit cu durere de măsea și pînă-n momentul de față mă dor măselele într-un chip îngrozitor! Îmi vine să zic și eu ca bietul spițer din răposatul *Moft*: ”Pulverizează-te, durere acută!“...[*] Dar ce să mai zic? De, rîd și eu, ca să-mi treacă durerea. Mă gîndesc la Heine. El, sărmanul, spunea că are durere de dinți (*Zahnweh*) în inimă, adică durere de măsele. Ai suferit vreodată de această durere? Eu le sufăr pe amîndouă — deodată! Ce adevărat zice Heine; cum seamănă aceste două dureri: cîteodată să alină, nu mai simți nimic, dar e destul un curent de aer rece, o picătură de supă fierbinte, o lacrimă — și durerea să trezește mai tare, mai adînc ca înainte. De, păcate... Cine dracul m-a pus să stau între uși deschise? Trebuia să intru ”în casă“, nu-i așa? Dar vezi că sunt un prost.

Nu știu, să nu-i fie de diochi vremei — dar e mîndră astăzi. Cer senin, luminos, păsărele cîntă în ram; ramii-ncet lovesc în geam; ascultînd la păsărele, parcă-mi uit și de măsele. Peste drum, zăresc acum, iacă, o copilă să apleacă peste al ferestrei prag și-o privesc cu drag și, privind printre perdele, parcă-mi uit și de măsele...

Aoleo, mă doare; adio Fortunescule!...

Au trecut două ceasuri — mi-e teamă să vorbesc de durerea afurisită, ca să nu mă apuce iarăși. În timpul acesta — de două ore — am avut meditație: o fetiță de 7 ani, drăgălașe, deșteaptă, dar cam leneșă. Ca să o fac să-nvețe, mi-am făcut obiceiul să-i spun cîte-o poveste de fiecare lecție — trebuie să-mi scormonesc imaginația, căci nu se mulțămește cu fabule, sau cu orice fleacuri — uneori îmi face plăcere, altă dată este o adevărată tortură.

Nu știu, pesemne, astfel ne-a fost scris, ca să nu ne întîlnim încă. Trei luni să mai aștept! — m-ai făcut așa de curios, Fortunescule, încît ard de nerăbdare ca să te cunosc. Dar în 8 ale curentei trebuie să plec, vorba neamțului, *musai*. Desigur, un moment însemnat în viața mea va fi această întîlnire ciudată. Mulți nu vor să creadă, cînd le spun cum s-a înjghebat această ciudățenie de prietenie; cînd le povestesc de interesantul meu prieten necunoscut din Craiova, dau din cap, zîmbind.

Parcă te văd, spulberatule, cum mi te năpustești în odaie, trîntind ușa la perete... Îmi răscolești prin hîrtii, vorbești, cînți, rîzi, gesticulezi... Apoi deodată te-ai liniștit, îți netezești tuleiele, visător te așezi pe scaun lîngă mine și începi să-mi glăsuiești de poezie, muzică și pictură; de autorii francezi, de..., numai de trigonometrie nu! vorba lui... știi tu a cui.

Așa zău! — Am cetit pe jumătate cartea ce mi-ai trimis-o — o traducere infectă. Dl. Pamfiliu totdeauna astfel a scris — a tradus și pe *Robinson Crusoe* prin anul 1883; de atunci sunt atîția ani, nu pricep cum nu poate cineva să învețe limba românească, a poporului cu care zilnic vine în contact. Aș vrea să știu: cum vorbește dl. Pamfiliu?

Nu te ții de cuvînt! Am dreptul să mă supăr, și m-am supărat... Pentru că nu mi-ai scris de mult. Bine ai face să-mi scrii mai des! Dar de ce nu mi-ai trimes albumul?... Îmi vine să-mi fac și eu unul, ca să-mi scrii tu pe foaia-ntîia... este o idee foarte nimerită, abia acum văd eu.

Te salut prietenește, salve tibi, Costică,

St. O. Iosif

N.B. Zilele trecute am făcut cunoștință cu Ion N. Roman. Îl ador. Zilele trecute am văzut pe Vlahuță în *traivan* (mahalagism). Pe Vlahuță îl iubesc și îl ador. Zilele trecute am alergat pe la toate redacțiile, să mă angajez ca cronicar. Dar, de, mă persecută fatalitatea; adio.

III

26 iulie 1893, în Turnu-Măgurele

Iubite domnule Fortunescu,

”Mă bucur foarte mult că ați reușit la bacalaureat. Eram foarte îngrijat; cu atît mai vesel mă găsesc acu“...

Nu merge deloc, văd eu, trebuie s-o încep tot pe coarda aia veche. Vroisem să-ți scriu o scrisoare foarte respectuoasă, căci, de, ești bacalaureat și mă gîndesc: un bacalaureat în ziua de azi e demn de stimă... Dar ce să-i faci obiceiului? Unde mi te știu vesel și liber de orice prejudiții, prietene, unde îți cetesc scrisorile tale nostime, cred că n-aș putea să-ți înjghebez nici trei rînduri, fără ca să-ți zic ”tu“, ori, cel mult, „puțin d-ta“, dar nicidecum „d-voastră“. Cel mult ”nici domnule“; așa mai merge.

Am cinstea să ți-o spun că ești de o finețe rară. Ai aerul de a te scuza că mi-ai scris numai de două ori într-o lună întreagă! Dar ce să fac eu, care nu ți-am răspuns nici pe acele scrisori scurte? Știi ce fac? — Îți scriu o scrisoare lungă, ca să-ți ajungă. Și astfel m-ai iertat, nu mă îndoiesc. Căci în vacanță, (adevărată vacanță ca a ta!) o scrisoare lungă, deși plicticoasă, de la un prieten necunoscut e totuși mai interesantă ca de la altul, vezi că socotesc după mine. Dar, dealtfel, am și eu un juvaer de prieten la București, ale căruia scrisori îmi sunt tot atît de simpatice și de interesante ca și ale tale. De-abia aștept să-mi scrieți... Și le cetesc cu sete. Dar cînd e vorba ca să răspund, trebuie să am o dispoziție particulară, căci altfel îndrug numai la cuvinte nesăbuite. De aceea scrisorile mele sunt mai lungi, dar cam rare, o recunosc... Dar iată că am început să mă scuzez cam așa, printre șire. Te rog nu mă condamna. Cauza că îndrug la scuze este că n-am ce scrie... Să-ți descriu oare scandalul din zilele trecute, întîmplat în grădina noastră publică? Mi-e că le-i citi în *Moftul român*. Să-ți scriu ce mai cetesc? Mi-e că te-i lua de cap; îți place trigonometrie, latină, greacă și celelalte? Ce vrei, mă prepar de examen; pe cînd tu, vorba lui Horatius: ”*Beatus ille qui procul negotiis*“* ...“ vei fi ducînd zile albe la Melcănești... À-propos de ”negoții“. Sunetul acestei vorbe îmi amintește pe un oarecare domn Neguț, pe care l-am întîlnit și azi prin grădină.

”Ce mai faci, domnu' Iosif?“
”Stau pe gînduri“, îi răspund.

Și într-adevăr că stam pe gînduri. Și deodată am început să rîd. Știți de ce? Acum un an eram cu mai mulți prieteni pe aceeași bancă în grădina publică. Era și Neguț cu noi. Domnul discuta atunci politică. Și era tare. Căci singur vorbea, singur se înțelegea. Noi ascultam uimiți.

„Domnilor, zicea el, Ungaria în mijlocul Europei este o casă mare, mare, într-o pustiie...“

---

* Fericit cel care departe de afaceri... (Horațiu, *Epode*, 2, *Alfius*)

Noi am rîs cu toții. Neguț s-a roșit puțin, dar, reculegîndu-se imediat, își aruncă privirea meditativă asupra unui biet muritor care trecea pre dinaintea noastră.

„Omul acela e fatal“ filozofa Neguț.

Și noi iarăși am rîs cu toții. L-am întrebat apoi ce înseamnează vorba aceea „fatal“. Neguț zîmbea șiret: „Nu și nu... D-voastră o știți prea bine...“ După multă trudă însă a binevoit să ne lămurească: „Fatal, domnule, înseamnează, asta, să cheamă... adecă are mișcări fatale“! Și ce mîndru ne privea apoi, că a putut să ne definească astfel fatalitatea! Desigur că și azi, cînd m-a văzut rîzînd, își va fi zis iarăși în sinea lui, zîmbind: „Omul acesta e fatal!“

Și poate să aibă dreptate „domnul Neguț“. Căci fatalitatea să cam ține lanț de mine. Dar nu mă mai gîndesc la toate nimicurile vieții, că-mi vine rău. E mult mai consult ca să petreci rîzînd pe socoteala unui Neguț... Parcă-l văd mijindu-și ochii, mîngăindu-și favoritele și făcînd gropițe în obraz cînd vorbește. Are un mers magistral. Și cu cîtă afabilitate naivă te întîmpină totdeauna!

Mai sunt și alte tipuri caraghioase. „Bulgăroi cu ceafa groasă, grecotei cu nas subțire“ — o sumedenie! Apoi jidanii. Mai alaltăieri vorbeau doi bătrîni, desigur despre „ghișeft“. Adecă ce vorbeau! Să răsteau. Nu, să certau, să băteau cu mîinile în piept și, încleștîndu-și pumnii tremurînd, stau să și-i bage-n ochi. Era interesant de tot.

À-propos de ovrei. Mă întrebi de neam. Vrei să știi dacă-s ovrei, ori neamț, ori ungur? Aș putea să fiu ovrei, căci numele meu de familie este biblic. Aș putea să fiu și neamț, născut fiind în Austro-Ungaria. Aș putea să fiu în fine chiar ungur, fiindcă de ce? *Io-sziv* (cet. io-siv) pe limba ungurească însamnă „inimă bună...“ Și cu toate astea sunt român, și tatăl meu este român, și moșul meu român, și strămoșul meu român, iar stră-strămoșul meu, ceva mai mult, a fost român pribegit din Machedonia. Tradiția familiei noastre ți-oi nara-o cu alt prilej. Acu mulțămește-te cu astă lămurire. Mă cheamă Ștefan, fiindcă și pe tata îl cheamă astfel, și Octavian, fiindcă nașu nu m-a întrebat pe mine la botez cum să mă boteze. Ce să-i faci?... Fatalitate! Pe fiul meu are să-l cheme Iosif Ștefan Omescu-Octavinescu. Îți place?

Mi-aduc aminte de o nuvelă. Catulle Mendès a scris-o, mi să pare. M-ai întrebat, cu creion albastru, dacă-mi place? Acu îți spun că mi-a plăcut. Dar despre asta iarăși vom vorbi cu altă ocazie, cînd ne vom întîlni. Căci e timpul, ard de nerăbdare să te cunosc, în fine: „munte cu munte se întîlnește, dar om cu om!“ Așa grăia o domnișoară în timpuri fericite...

Uite, iar m-a apucat dorul de Brașov, locul nașterii mele. Parcă numai acu îi simt toate frumusețile. Cînd îl văd ca în vis, în depărtarea copilăriei mele... atît de departe de Turnu-Măgurele! Dacă n-ai fost încă în Brașov, să te duci — „și pentru mine“, vorba lui Coșbuc. Sunt curios ca să cunosc Craiova. Prea o slăvești. Dealtfel, nici mie nu-mi prea place la București; în tot cazul însă mai bine în capitală, ca în portul acesta ticsit cu greci, bulgari și ovrei. În timpul din urmă însă mi-am găsit oarecare distracție — adecă un prieten, din senin. E foarte de spirit, mi-aduce aminte de scrisorile tale. Are părul roșu. Dar e român curat, să nu crezi... Știi cum i-am făcut cunoștință? Mă duc la el și:

„Domnule Mazăre, nu ne cunoaștem; eu vreau să ne cunoaștem“...

„Și eu vreau, dacă vrei d-ta.“

Și ne-am luat de braț. De-atunci suntem nedespărțiți.

Dar a trecut de miezul nopței. Închei scrisoarea, te salut prietenește,

Ștefan Octavian Iosif

IV

Turnu-Măgurele, 6 august 1893

Iubite Costică,

Scrisoarea alăturată e veche, totuși o trimet. Am recetit-o azi și m-am gîndit că este cea mai bună scuză a tăcerii mele. Fiindcă de ce? Ea dovedește că, deși nu ți-am scris de atît amar de timp, totuși m-am gîndit la tine mult și bine, mai cu deosebire în noaptea cînd ț-am scris-o, de la 9 pînă la cîntatul cocoșilor. Vorba ta: noaptea imaginația este mai aprinsă. Bag seamă, de aceea scrisoarea asta n-are nici un șic, e plăsmuită la lumina zilei și încă înainte de prînz cu stomahul lihnit. Căci, *um Gottes Namen was soll ich dir schreiben?* * Totdeauna mă plîng că n-am ce scrie! Cînd am ce-ți scrie, n-am hîrtie, ori parale..., cum era la București. Și-apoi grijile! Mă năpădesc și mă împresură cu monotonia lor posomorîtă, de cîte ori sunt singur... De ce-mi fac călindar din cap? Socotesc zilele pe călindar pînă la septembrie. Și după ce le socotesc, iarăși mă gîndesc la trecut, ce și cum puteam să fiu... Pe legea mea, te invidiez. Fericitule! Mîngăierea mea fără seamăn o găsesc însă în contemplare. Și dacă nu-s p-aci locuri frumoase, vecinicele fenomene ale naturei să repetă și să succed ca în oricare colț de lume. Găsesc multă poezie în cîte un fulg de păpădie, care călătorește prin aer lin purtat de vînt și cine știe de unde vine, unde s-a oprit, pe unde a fost, unde să duce, răpit odată de pe cotor. Găsesc poezie în stolurile de rîndunele răzlețe, care să pierd în adîncul depărtărei albastre, în norii plini de razele soarelui, în fumul care să ridică din coșul brutăriei alăturate... Găsesc poezie în fața arsă de soare a bulgarilor chiar. Sunt unele fețe cari exprimă atîta melancolie orientală și mai cu seamă în ochi se oglindeşte aceasta. Dar am zis „unele". Majoritatea sunt copilăroşi şi nerozi, cum ţ-am scris. Mi-e şi silă uneori, privindu-i cum se bruşesc unul în altul, îşi dau coate, fac gesturi stîngace, îşi pun mîinile la gură şi rîd pe înfundate pentru un lucru de nimic. Înţeleg să fii vesel, dar de spirit, cum e ţăranul nostru uneori. Cît despre elită — ce demoralizată este! Ce putred e mediul în care trebuie să mă mişc! Ce decăzuţi sunt oamenii aceştia, nimic nu mai găseşti-n ei nobil şi bun, totul e ramolit... Dacă rîzi de ei, sunt dobitoci, ori să fac că nu te pricep; dacă le faci morală, încep să rîdă... Şi totuşi trebuie să rîzi cu ciudă. Cu prietenul meu împreună mă amuzez foarte. Ieri cu deosebire am asistat la adevărat teatru fără bani. Teatrul e o şcoală, am învăţat foarte mult. Şi totuşi parcă încep să tînjesc după şcoala din Bucureşti; acolo sunt străin între feţe străine şi interesante, liber şi independent. Îţi poţi închipui ce plictiseală mă torturează, ca în timp de vacanţe să tînjesc după şcoală.

---

* Pentru numele lui Dumnezeu, ce să-ți scriu?

Salutare!

Cînd mi-ai scris scrisoarea din urmă? Acum un an? Cred că nici nu te mai gîndeşti şi doreşti pe 1892, domnule superior. Cetesc pe *Moş Teacă*.

Către ŞTEFAN IOSIF

I

Tată dragă,

Azi am găsit odaie în strada Lucaci nr. 71, stau cu un băiat, coleg, care se prepară şi el de bacalaureat. Plătesc 15 fr. pe lună.

Cînd sosiţi, scrieţi-mi sau anunţaţi-mă prin o telegramă, ori mă găsiţi la adresa de mai sus.

Ieri am dormit la d-nul Hodoş. Azi m-am instalat în odaie. Sunt mulţămit, o să am linişte şi mă prepar cu camaradul de care v-am scris, unul Popescu, din Călăraşi.

Aşadară, la revedere,

al d-tale fiu supus,
Ştefan

Bucureşti, 24 aug. 1895

II

Predeal, 6 aug. 1897

Iubite tată,

După cum vezi din dată, sunt la Predeal. Am venit acum trei zile şi azi plec înapoi cu trenul de 4 p.m. Iată în ce împrejurări am văzut Predealul. Deoarece la d. Săveanu au sosit pentru trei zile musafiri şi n-aveau unde să-i culce, m-a trimis pe mine aici, la Sanatorium, un institut al cărui director e prieten cu Săveanu. Acest institut e situat chiar între păduri şi dealuri, la o depărtare de aproape 2 kilometri de gară, şi serveşte ca locuinţă pe vară elevilor statului cari au nevoie de recreaţie şi întărire. E o clădire foarte frumoasă; aer sănătos, mîncare bună. Băieţii mi-au făcut o primire strălucită, cam exagerată, cînd au aflat cu cine au a face. Astfel nu mi-a părut rău deloc că am venit aici; am văzut Predealul şi am petrecut minunat. La Predeal e mult mai frumos ca în Buşteni; cel puţin aşa-mi pare mie. Adevărat că şi aceste trei zile au fost frumoase şi senine, încît ţi-era drag să te afunzi prin pădurile de brazi, podite cu muşchi de catifea, sau să urci pe dealurile pline de flori. Plec d-aici cu puţină părere de rău; sunt foarte aproape de Braşov şi tot nu-l pot vedea: paza bună fereşte primejdia rea.

Alexandrina să se prepare în tot cazul pînă mai e vreme; dispensa cred că voi căpăta-o eu prin Delavrancea şi alţii. Cel puţin atîta folos să am şi eu pe urma atîtor prieteni distinşi. Iar d-ra Zamfirescu şi-a luat angajamentul s-o ţie la dînsa acasă tot timpul cît va dura concursul.

La 10—11 august voi pleca din Buşteni şi voi veni acasă, dar nu pot să rămîn la Turnu decît 2—3 zile, deoarece am treabă în Bucureşti cu d-l Săveanu la Biblioteca Academiei, pînă la 30 aug. Timpul e foarte scurt şi lucrarea merge greu. În tot cazul, cred că voi găsi un bilet de drum pentru întoarcere, ca să nu fac atîtea cheltuieli. Deocamdată, pînă azi, sunt silit să te rog pe d-ta să-mi trimiţi cîţiva lei de drum pînă la 10 aug.

Aş mai scrie multe încă, doar hîrtie mi se pare că am destulă, dar n-am vreme: se apropie ora de plecare.

Prin urmare vă zic la revedere şi vă sărut pe toţi.

Rămîn al d-tale fiu supus,

Ştefan

Am scris mizerabil: în pripă.

III

Mult dorite tată!

Am fost ocupat zilele acestea; cu toate astea, am găsit timp să-ţi scriu o scrisoare; nenorocirea e că după o săptămînă am găsit-o în saltar...

Eu, dealtminteri, sunt sănătos şi nu trebuie să te îngrijeşti. Mi-a făcut o adevărată bucurie numărul

festiv, deşi — o spun fără-ncunjur — mi s-a părut că prea multă cinste mi se acordă. Dar ştiam că, trimiţînd ceva, îţi procur d-tale o mulţumire sufletească, şi aceasta a fost destul pentru ca să mă hotărască.

Cu acest prilej, nu mă pot opri a-ţi comunica şi d-tale un fapt care pe mine, o spun sincer, m-a afectat mult. Anume: d. Maiorescu a vorbit zilele trecute la cursul de filozofie şi despre *Floarea-albastră*, unde — a spus domnia-sa — colaborează mulţi tineri de talent, şi încă mult talent, dintre cari citez pe Iosif...

Norocul meu că n-am fost la curs în seara aceea! Reproduc cuvintele aşa cum le-am auzit şi nu fac nici un comentar. Ţi le-aduc numai la cunoştinţă, crezînd că poate d-ta te vei bucura de acest succes.

Într-o scrisoare m-ai rugat, iubite tată, să-ţi trimit ceva de citit. Am hotărît să-ţi espediez în fiecare seară — de aci nainte — gazetele de peste munţi ce le am la dispoziţie şi te rog să-mi răspunzi de primirea lor regulată...

Rog pe Victoria şi Didina să-mi scrie din cînd în cînd...

Închei scrisoarea, dorindu-vă mult pe toţi.

Al d-tale fiu supus,

Ştefan

Bucureşti, 30 ianuarie 1899

IV

Dragă tată,

Cum am primit scrisoarea d-tale, mă grăbesc să răspund, căci de multă vreme stam ca pe cărbuni şi ardeam de dor ca să vă scriu la toţi. S-a întîmplat însă aşa, că am pierdut scrisoarea unde era adresa şi nu ştiam că pămîntul la cine să mă adresez, ca să întreb unde stați. Știam că e str. Berzei sau Fîntînei, dar numărul nu mi-l aduceam aminte deloc. Mă temeam să nu te superi dacă voi întreba prin străini de adresă. În afară de asta, treceam printr-o criză morală, explicabilă la vîrsta mea, și credeam că mi-am greșit cu totul cariera, vroiam cu orice preț să mă-ntorc cît se poate mai curînd în țară și să las cu totul literatura, deși din toate părțile nu primeam decît laude și încurajări. Simțeam nevoia ca să părăsesc Parisul, căci era prea multă larmă, prea multe lucruri de văzut și de auzit, și nu le mai puteam cuprinde cu mintea. Într-o vreme, chiar făcusem oarecari pregătiri ca să mă-ntorc, însă am voit să încerc să stau la München vreo lună, să văd dacă pot să-mi viu în fire, și, de altă parte, mă gîndeam că poate niciodată nu mă voi mai întoarce prin orașele astea mari, pline de minuni, unde la tot pasul găsești comori de artă și amintiri mărețe istorice. Astfel, primind ceva parale pe volume de la Steinberg și cu ce mi-a dat Vergil, am plecat. Atunci mi-a scris Hortensia la Paris, scrisoarea însă a rătăcit, căci și Cioflec plecase din Paris, și astfel scrisoarea drăguței Hortensia nu mi-a venit decît prin iunie, cînd spunea ea că nu mai este în Caracal. Eu m-am întristat atunci și mai mult, văzînd cum norocul ne urgisește. Tocmai apăruse *Patriarhalele*, și mi se păreau lucruri slabe, fără nici o noimă. Am auzit apoi că toate gazetele vorbesc bine de ele, iar cîțiva prieteni mă tot asigurau că trebuie să scriu înainte, să muncesc serios, căci am talent. Între alții, d. Bogdan îmi scria totdeauna scrisori frumoase și entuziaste.

Am plecat însă curînd și din München, căci nu-mi plăcea orașul plin de gălăgie, și am venit aici la Neuburg. De cînd sînt aici, parcă am renăscut, mi-a venit inima la loc și am început să scriu mult și frumos. Așa că pe toamnă, pînă prin noiembre, cred că scot un volum nou și să-l vînd unui editor în condiții mai bune; apoi vom avea ceva parale și mă voi simți fericit ca să ajut pe surori. Dac-ar da bunul Dumnezeu să mă premieze și Academia, atunci situația e salvată. Eu însă, deocamdată, nu pun multe speranțe în premiu, căci

noi sîntem o familie străină în țară, și pentru așa ceva trebuie să ai legături în societatea înaltă. Dar cu stăruințele lui Bogdan, poate; cine știe ce bucurie mare nu ne rezervă viitorul, după atîtea năcazuri?

La situația Hortensiei m-am gîndit mult și serios. Am vorbit cu băiatul unui domn cu influență la palat, și acesta mi-a făgăduit că cel puțin prin mama sa îi va recomanda cîteva lecții de piano în familii distinse din București. Acum domnul acela e la Poiana Țapului și am să-i scriu imediat, rugîndu-l să-și aducă aminte de făgăduială. Cînd se vor întoarce la București, atunci Hortensia n-are decît să se prezinte, și poate chiar, prin stăruințe de sus, ar recăpăta postul suprimat ori altul în loc. Mie îmi pare foarte rău că nu mă pot întoarce încă din 3 septembre în țară, deoarece acuma chiar am început o lucrare mare, și mi-e frică dacă voi întrerupe-o prin plecarea mea de-aici, că n-o voi mai putea continua cu atîta succes. Imediat ce voi termina-o însă, mă întorc, căci mult mi s-a făcut dor de casă; așa socot că pînă în noiembre voi fi cu d-ta la masă, înconjurați de toți ai noștri, și vom povesti multe.

Cît despre acele zvonuri și șoapte, mult dorite tată, să n-ai nici o grijă, căci m-am făcut băiat mult mai cuminte de cum eram odată; influența bunului Vergil și a cercului restrîns de cunoștințe — băieți tot unul și unul — a fost salutară asupra mea. Am văzut multă lume și multe de toate și am ajuns să-mi cîștig oarecare siguranță în judecată; știu acum să mă orientez, iar ispitele de toate felurile mă lasă nepăsător, ca și zvonurile ce se fac în preajma mea, deoarece urmăresc o țintă mai înaltă. Lumea e clevetitoare și rea. Astăzi însă pot să-i dau piept, cu fruntea sus, și fără nici o frică. Acesta e purul adevăr, dragă tată, și te rog să-l crezi. Sînt sănătos și mai voinic decît oricînd, n-am nici o patimă care să mă înlănțuiască; sînt liber, cu un cuvînt, și-mi caut de drum tot înainte. Mai ales de o bucată de vreme s-a făcut o mare schimbare în mine, și sper ca munca să-mi fie încoronată de succes.

De un singur lucru mă simt vinovat, și acesta este că nu v-am scris de atîta amar de vreme. Dar n-am făcut-o dinadins, nu trecea o zi ca să nu mă gîndesc cu dor acasă, mai ales cînd mă simțeam descurajat; acum sînt vesel că pot să-ți scriu d-tale toate acestea, ca să fii liniștit și să nu crezi că am apucat pe cărări greșite.

N-am putut să țiu făgăduiala dată surorilor, căci ovreiul de Steinberg mi-a trimis banii tot cu țîrîita și după multe tratări și întîrzieri, așa că nu s-a ales nimic de ei. Am însă de luat de la el 600 fr. dacă s-or vinde volumele, jumătate din ediția întîia. Greu de tot însă vom putea pune mîna pe banii ăștia, și poate abia peste un an, căci versurile nu se vînd, cum îmi scrie el; dacă mă întorc însă în țară, sper să-l constrîng. În tot cazul, pentru toamnă și iarnă sînt multe perspective frumoase.

Aci sînt singur, într-un orășel care amintește Brașovul, deși e cu mult mai mic. Vergil e la Geneva; m-a lăsat anume singur, ca să pot lucra în tihnă, și lucrez cu multă poftă.

Mi s-a făcut dor de toți: de Victoria cea cuminte, de Hortensia cea bună, de Didina cea șugubață, de Aurica cea drăguță, de Jenică cu ochii lui mari, de Virginiu cel isteț și de filosoful Liviu. Iar lui Costi aș vrea să-i scriu că mi-e dor de el, am auzit că-i voinic și aș vrea să am și de la el știri. Poate, la întoarcere, voi trece prin Fiume, și atunci am să-l sărut în treacăt.

Să dea Dumnezeu, dragă tată, să trăiești încă mulți ani și toate se vor îndrepta cum e mai bine.

Deci multe sărutări pline de dor la surori și la frați, iar dumitale mă plec să-ți sărut amîndouă mîinile, bunul și mult doritul meu tată!

Ștefan

Neuburg a. D., 19 august 1901

Adresa mea e: Neuburg a/D. Weisenstr. C. 141 (Bavaria).

V

Dragă tată,

Te rog dacă poți să te repezi pănă la Brașov și să-mi scoți încă un duplicat după atestatul meu de botez, de care am nevoie ca să-l prezint la Cameră pentru a cere recunoașterea. Atestatul meu e la Galați, la Oficiul stării civile, și, după nu știu ce dispoziție, nu se poate scoate de-acolo; mi-au dat în schimb o copie infamă, neesactă, cu numele meu pocit, deși legalizată pe coală de un leu, și mi-e rușine să mă înfățișez cu el, mai ales că numele meu e scris *Iosep!?* Te rog dar fii așa de bun și trimite-mi-l pe adresa de la București, și cît se poate mai curînd, ca să-l dau la deschiderea Camerei.

Noi sîntem încă la țară, îngropăm via, eu — în congediu pînă la 15 nov. Plecăm zilele acestea la București. Natalia și Corina sînt sănătoase și vă doresc pe toți. Corina își mai aduce vag aminte de Victoria și Aurica și de d-ta. În curînd Natalia îți va scrie mai multe. Cred că sînteți sănătoși cu toții. Sărutări din partea noastră și matale sărutări de mînă.

Steo

VI

Dragă tată,

Îți trimit o salutare de pe Cîmpul Libertății din Blaj.

Ștefan

1911, aug. 29

Către MIHAIL DRAGOMIRESCU

Stimate domnule Dragomirescu,

Aflînd că d-l Socec a reluat în editură *Convorbirile,* vă rog cu multă insistență să binevoiți a-l întreba dacă n-ar fi dispus să-mi editeze un volum de poezii originale, intitulat *Idile.* Poeziile le cunoașteți. Cred că stăruința dv. ar avea un bun efect și v-aș rămînea pentru totdeauna recunoscător.

Observ că la d. Müller s-au grămădit atîți literați și neliterați, încît neamțul s-a luat de cap!

Eu o duc cam prost p-aci prin Iași. Alăturat vă trimit o mică traducere pentru *Convorbiri* și vă promit colaborarea, dacă va fi primită, bineînțeles.

Aștept cu nerăbdare răspunsul dv. și vă salut

cu toată stima,
St. O. Iosif

Iași, 2 martie 1897

Hotel Cernăuți, nr. 11
Str. Sf. Andrei.

Către HORTENSIA IOSIF

I

5 martie 1897, Iași

Dragă și dorită Hortensia,

Întîi te rog să mă ierți pentru toate supărările directe și indirecte pe care ți le-am pricinuit. Și apoi iartă-mă dacă nu ți-am răspuns încă la scrisoare! De multe ori am dorit să-ți scriu. Mi-a fost imposibil, căci mă simt vinovat față de tine, care ai suferit așa de mult și te trudești așa de grozav, dîndu-ți seama de datoriile pe care le ai față de tata și față de frați și surori. Deja îmi vine greu să continuu scrisoarea, și cred că ai observat această silă din faptul că, de cînd sunt la Iași, nu ți-am scris decît cărți postale. Dar prin aceste cărți postale te-am ținut, pe cît am putut, în curent cu viața mea. Cum ți-ai putut închipui că n-am ce mînca, unde dormi etc.?

Am scris la gazete, am fost ajutat de Constantinescu în cîteva rînduri, m-ai ajutat și tu cu multă dragoste. E drept că am dus-o greu, foarte greu chiar cîteodată, ca orice băiat sărac, fără slujbă, dar de aci și pîn' la mizerie absolută e mult.

Iar cînd am căzut bolnav s-au găsit oameni de inimă, prieteni pe cari nu-i voi uita niciodată, ca să mă îngrijască. Unul dintre aceștia a fost Hax. Îi făcusem cunoștința abia de două săptămîni și venise la mine într-o duminecă, aflînd că sunt bolnav. Chiar atunci veni și d-l Hulubei. Peste un ceas, Hulubei a plecat; la poartă mi-a spus că Hax e un stricat, că ce caută la mine etc. Natural, eu am căutat să-l apăr pe Hax, despre care am și azi cea mai bună idee. D-l Hulubei a găsit de cuviință să-ți scrie și ție, vorbindu-ți despre un om pe care nu l-ai văzut niciodată. Restul? E prea dureros ca să-l mai amintesc. Dar voiesc să-ți spun ceva despre Hax, și aș fi foarte vesel să ți-l descriu așa cum e, căci atunci trebuie să-l simpatizezi, ori, cel puțin, să-l compătimești.

Numele ăsta Hax nu e pseudonim. Leopold Hax, neamț de origine, este fiul unui farmacist din nu știu care orășel de provincie. Rămas orfan de tată, copil naiv și încrezător, a încăput pe mîna unor șarlatani, cari îl făcură să piardă în cărți o avere nu tocmai mare. De atunci începe mizeria lui, viața plină de dureri. Prea inteligent, prea mîndru, prea bun e pentru lumea care nu-l poate înțelege. Îți scriam că are un singur defect: bea. Dar dacă vei căuta să pătrunzi viața socială din jurul tău, vei vedea că sunt mulți, foarte mulți cari din cauza nenorocirilor cad în patima asta. Sunt alții cari o au prin moștenire; un exemplu e d-l Hodoș, despre care totuși cred că ai cea mai bună părere. *Eu nu sunt bețiv și nici nu voi fi niciodată.* Dar nu aș îndrăzni să condamn pe un om care bea, și mai ales pe Hax, care simte cel mai mare dezgust de viața pe care o duce. Cît trebuie să fi suferit omul ăsta așa de curat moralicește, cu mintea atît de limpede, pentru ca să ajungă aci! El știe că-i nenorocit, și de multe ori mi-a vorbit de patima asta îngrozitoare, de suferințele pe care le-a îndurat și le mai îndură. Era bolnav de febră, și tot venea la mine de cîte trei ori pe zi să mă vadă ce mai fac. De cînd m-am însănătoșit, nici n-a mai venit. Desigur, are un alt bolnav, la care să duce tot așa de regulat să-i ție de urît. Își face o plăcere din asta, să îngrijască și ajute pe orice bolnav. Întotdeauna are prin buzunare doftorii pe care le prepară în farmacia spitalului „Sf. Spiridon" pentru femei sărace din mahala, și mulți îl binecuvîntă. Dar astea toate nu le știe d. Hulubei, care, deși e un om cumsecade, totuși mie îmi pare cam sec.

Ieri l-am văzut pe Hax. Era mult mai slab și mai palid ca altădată. Era cu George Panu, care îl iubește foarte mult.

Ce zici acum de bietul Hax, Hortensio dragă?

Află că eu am găsit o ocupație cu 80 fr. pe lună la d-nul profesor Tiktin.

Te sărut și te rog încă o dată să mă ierți dacă te-am supărat mult cu scrisoarea mea din rîndul trecut.

Scrie-mi pe adresa știută deocamdată; în curînd am să mă mut la o gazdă, căci hotelul mă ține 30 fr. pe lună.

Al tău frate iubitor,
Ștefan

II

Dragă surioară,

E-atîta liniște senină
În crîng ... Și ce-ți doresc eu ție?
Decît și-n zbuciumatul suflet
Senină liniște să fie ...

O! de-am putea să ne durăm
La margine de crîng căscioara,
Și-n jurul tatii s-ascultăm
Poveștile-i frumoase, seara ...
Cum le-ascultam odinioară,
Surori și frați în orice seară ...

Ștefan

Primește, dorită Hortensia, aceste versuri destul de slabe, Şi... mi-e dor de voi, mult, mult. Cum ai petrecut de ziua ta?

București, 20 mai '99

III

București, 27 august 1899

Dragă Hortensio,

Deși aș dori foarte mult ca să viu pe la Caracal să te văd înainte de a pleca la P., totuși mă văd silit de împrejurări a renunța la această bucurie, deoarece nu voi lua linia Vîrciorova, ci Iași—Lemberg. Te doresc. Cred că Costică va veni pe la tine. În tot cazul, îți voi scrie cît mai des. Te rog răspunde-mi pe adresa *Epoca*.

Fratele tău,
Ștefan

IV

Dorită surioară,

A nu știu cîta oară vin să te rog frumos de iertare că nu m-am ținut de făgăduială și nu ți-am scris la vreme. Să nu crezi însă că te-am uitat; cu cît ești mai departe, cu atît imagina celor iubiți o ai mai vie în minte. De cîte ori nu mă gîndesc cu drag și cu dor nespus la voi, la toți; mi-aduc aminte de vremurile acele fericite cînd eram toți împreună, dar împrejurările ne-au risipit, și de-atunci sînt atîția ani, de cînd tot încercăm zadarnic să ne adunăm iar la un loc, subt un singur acoperămînt! Eu la Paris, Costică la Fiume, tu la Caracal, mîine-poimîine va pleca și Virginiu poate în străinătate, dacă se va distinge... Însă bun e Dumnezeu, și cu atît mai puternică va fi bucuria unei revederi, cu cît va fi cîștigată după mai multe sacrificii. Un singur loc va rămînea pustiu întotdeauna; ființa adorată care ne-a părăsit pe veci trăiește însă în inima noastră și ne va însoți pretutindeni, apropiind distanțele oricît de mari dintre noi.

Dragă Hortensia, scrisoarea asta aș fi dorit să fie mai veselă, dar eu nu mai știu să scriu și să cuget decît trist, de multă vreme. Tristețea mă-nsoțește în orice parte, nu știu cum s-a furișat și a reușit să-și facă așa bun cuib din inima mea.

Și cu toate astea sînt la Paris, orașul pururi în sărbătoare, și mai ales acum, pe vremea expoziției. Te așteptai și poate chiar ți-am făgăduit să-ți scriu o serie de impresii de la exp. La drept vorbind, eu am și uitat-o că există, de cînd n-am mai dat pe acolo. N-am văzut propriu-zis decît marele palat de arte: sculptură și pictură. Celelalte părți — mașinele, industria, coloniile, spectacolele — le-am vizitat în treacăt într-o singură zi, cu gîndul de a reveni pe rînd asupra lor — tocmai la toamnă. Cred că ai aflat și tu din gazete ce călduri înspăimîntătoare au năpădit asupra Parisului luna asta. La al 6-lea, unde locuim noi, nu e chip să stai un ceas peste zi, zăpușeala te-neacă și te doboară. Iau cîte o carte și mă tîrăsc pînă în Luxembourg, una din cele mai splendide grădini din toată lumea și foarte aproape de casa noastră. Acolo, pe alee, e răcoare, e bine și frumos. Dar frunza a-nceput deja să-ngălbenească, și pe nesimțite se rărește. Castanii sînt foarte delicați, și pentru ei toamna sosește de timpuriu. Ca mîine toată podoaba asta verde care îmbracă superba grădina va fi măturată de vînt în toate direcțiile. Numai frumoasele statui de marmură și de bronz vor rămînea pe locul lor predestinat, impasibile în mijlocul eternelor shimbări din natură.

O curiozitate a Luxembourgului și în genere a tuturor grădinelor din Paris sînt păsările: porumbeii și vrăbiile. Bătrînii și copiii le hrănesc; sînt așa de domesticite, încît vin să-ți fure firimitura de pîine din palmă. Cunosc un moșneag care poartă după el întotdeauna un stol întreg de vrăbii..., pe-o babă am văzut-o mustrîndu-le cu atîta drag, parcă ar fi vorbit cu copilașii sau nepoțeii ei.

De trei ori pe săptămînă e muzică; din cînd în cînd, cîntă garda republicană, orchestră militară vestită în lumea întreagă. Adevărate concerte de elită: muzică de Wagner, Massenet, Berlioz. Totdeauna mă gîndesc la tine și nu știu ce-aș da să te am aici... Astă-iarnă — nu știu dacă ți-am scris — am auzit pe Enescu la un concert Colonne. De cînd cu expoziția, am mai fost la două concerte date de celebrul „Gesangverein“ din Viena. Niciodată nu mi-a apărut așa de uriaș acel geniu muzical care a scris *Sonata lunei*. Eu n-aveam program, nu știam ce se esecută, dar de la primele acorduri am tresărit, și toată ființa mea a-nceput să vibreze, șoptind în extaz, fără să-mi dau seama: „Beethoven“. Și nu m-am înșelat, cu toată lipsa mea de educație muzicală. Cînd ne-om întîlni la București și vei avea pianul la dispoziție, nu-i așa că ai să-mi cînți în fiecare seară cîte-o sonată de Beethoven, precum îmi cîntai pe vremuri vechea serenadă a lui Schubert? Ce fericite-au să fie serile acelea! Nu le-aș da pe oricare seară petrecută aici, în capitala lumei. Mi-e dor, mi-e așa de dor de intimitatea care-a domnit totdeauna în familia noastră, de bătrîna lampă fără glob de la Brașov, de tata, așa de mulțumit cînd își plimba ochii peste capetele noastre, de buna Victorie, de drăguța Didina, de tine — de toți, în fine! Tu ai să-i vezi în curînd, să-i săruți și din partea mea, ia pe Jenică în brațe, mîngăie pe Aurica, spune-le cîte-o vorbă bună lui Costică, Virginiu, Liviu, de la fratele vostru înstrăinat, care te sărută de nenumărate ori,

Ștefan

Paris, 28 iulie 1900

P.S. S-a pornit o furtună cu tunete și fulgere, de crezi că se prăpădește lumea. Mîine, probabil, o să fie frumos și răcoare; era și vremea.

E tîrziu de tot, noapte bună!

Alătur fotografia, aveam de gînd să ți-o trimit mai de mult, dar am tot amînat de pe-o zi pe alta.

Către inginerul C. STĂNULESCU

I

D-lui Coriolan Stănulescu
Școala de poduri, București

Domnule Cîntăreț,

Joi 12 martie ora 9 seara, ședința la „Cercul liber".
Chestiuni arzătoare!

11 martie 1898

Casierul et secretarul

II

18 martie 1898

Domnule,

Joi 19 martie ora 8 jum. seara ședință *plenară* la „Cafe Naționala".

Foarte importante comunicări.

Manuscrise pentru album.

Secretarul

III

[6 august 1898]

Muzică, Muzică dragă
Mai trăiești ori ai murit?
Dumnezeu să te-nțeleagă
Că eu sunt nedumerit.

Nu mi-ai scris nici două rînduri
Din Brăila, — cum spuneai ...
Stau și mă întreb pe gînduri
Muzică, ce dracu ai?

Te arăți așa de rar
Pricina care să fie?
Vreun defect de buzunar?
Te dorește
Poezie

IV

5 februarie 1899

Dragă Stane,

E foarte drăguță amintirea și păcat că a sosit prea tîrziu, dar tîrziu de tot! O vom publica însă în numărul viitor însoțită de cîteva schițe-caricaturi, dacă tu vei fi așa de bun să ni le aduci sau să ni le trimiți pînă luni maximum. N-am anunțat, prin urmare poți fi sigur că n-ai să pați ca cu romanța.

Trimite-le însă cît se poate mai repede ca să le putem da la zincograf.

Ai, ce zici? Oricît de simple, chiar neterminate, prezintă un interes.

Ne-am înțeles?

Iosif de la *Floarea-albastră*

P.S. Alătur și o schiță a mea. După cum vezi, schiță pentru schiță.

V

Dragă Coriolys, de treisprezece zile port piesa ta muzicală, dar tu nu mai vii acum prin București. M-am hotărît să te calc eu odată, pe negîndite.

Dar rămîn cu gîndul. Cine știe cînd voi fi în stare să văd pe fratele *Caraiman* mai neguros ca sufletul meu în aceste momente. Munții, mă!

Iosif

VI

Dragă Stane,

Mă mustră cugetul că nu ți-am scris pînă acum nici un cuvînt de cînd sînt în epoca — nu la *Epoca* — de fericire.

Ce și cum se mai aude pe la voi?

P-aici scrie bine chiar și de cei calici! E o vreme senină, dulce, mai mare dragul. Azi e o zi așa de frumoasă că aș vrea s-o sărut! Alerg toată ziulica prin silhuri și mă-mbăt de parfumul brazilor.

Aștept de la tine vreun semn de viață.

Scrie-mi. Salve,

Iosif

Bușteni, 18 septembrie '99
Vila Maria.

VII

Dragă Coriolys,

Mai am cîteva zile, foarte puține la număr, și plec. Sunt mîhnit. Situația mea nu e tocmai așa de clară, precum crezi.

Am legături familiale — și cum plec în acest moment, îmi pare că dezertez de la un post ce nu trebuie să-l părăsesc, deși tata se învoiește.

Sunt și trist din pricina lui Stans, care nu-mi scrie măcar două cuvinte, deși l-am rugat în două scrisori și putea să-mi facă un serviciu, ușor pentru el și foarte însemnat pentru mine.

Stans este omul pentru care aș face totul, este cel mai nobil suflet pe care l-am întîlnit în viață pînă azi, e un prieten pentru care am adorație și văd cu durere că el nu mai vrea să mă bage în seamă. Ce i-am făcut? Nu pot avea decît recunoștință și dragoste față de el și de aceea mă doare nepăsarea asta parcă voită cu tot dinadinsul.

Dacă îl întîlnești, te rog să nu îi arăți scrisoarea asta, poate nu am dreptate, o fi necăjit de multe și nu mai are nici vreme, nici chef să se ocupe de necazurile altora.

De acum, fie ce-o fi! Merg la noroc și pace! Știi despre ce e vorba.

Dacă însă găsești tu vreo soluție, scrie-mi *imediat!* și te rog în orice caz păstrează cea mai mare discreție de *nume*, căci poți să mă pierzi.

Salve,
Iosif

VIII

Paris, 19 noiembrie 1899

Dragă Coriolis,

Laconica ta c.p. am primit-o cu un strigăt de bucurie. Mă, ce-am mai ajuns! și cînd văd slova unui prieten bun din țară, nu-ți poți închipui cum mă înveselesc. Am început să mă dezmeticesc și pot zice că sunt fericit — de ce să-mi mai bat capul întrebîndu-mi ziua de mîine?

Mă hărțuiesc cu năzuroasa muză toată vremea. E așa de avară și vicleană, îmi făgăduiește comori întrevăzute și abia îi pot fura cu sila cîte un crîmpei.

După multe ezitări am oferit *Paginelor* colaborarea cu plată, căci vreau să am și eu de o cafea, de un tutun și alte alea, fie! ca omul.

Lui Stans i-am trimis o salutare-n versuri, cred că-i va face plăcere.

Ce mai e nou?

Măi Stane, zilele trecute am fost la operă de am auzit pe *Tannhäuser*.

Voi ați început *faivoclocurile?*

Ce mai știi de Alecu Bărcănescu?

Pe Sandu îl mai întîlnești?

Salutări amicale fraților Orășeanu, pe tine te sărut frățește.

Iosif

P.S. Te rog trimite-mi un număr din *România jună*, dacă a apărut.

Adresa o poți scrie pe numele meu simplu — 4 Rue Léopold Robert.

Găzdoaia mea te salută!

IX

Paris, 27 noiembrie 1899

Din Ausland* (va urma)

ROMANȚA

(muzică de C. Stănulescu)

Trecea în cîrje sprijinit
Pe ulița pustie.
Și-n caterincă, ostenit,
Tot învîrtea necontenit
O veche melodie.

Era un cîntec ce-l știam
De-acasă, dintr-o sară...

---

* Din străinătate.

Cum l-ascultam, pierdut, la geam,
Mi se părea că mă vedeam
La noi acasă, iară...

Și-atîtea lucruri s-au ivit
În mintea mea cu dînsul!
Dar cînd bătrînul gîrbovit
Sfîrși romanța, m-a lovit,
Pe negîndite, plînsul.

St. O. Iosif

P.S. Trimite-mi *Pagini literare.*

X

Paris, 3 decembrie 1899

Dragă Coriolis,

Îmi aduc aminte cu drag de o seară petrecută la Viena. După ce ne învîrtisem vreo două ceasuri pe străzile ticsite de lume, scoțînd exclamări de admirație, căci frumoasele vieneze cu ochii lor albaștri ne fermecau, trecînd vesele pe lîngă noi, obosiți și amețiți de atîtea priviri languroase, ne-am luat inima în dinți și intrarăm la „Drei Raten".

Birtul avea două săli cu intrări deosebite.

Din cea mai luxoasă se auzea plînsul unei viori și părea a fi multă lume acolo; noi am rămas în sala cea mai modestă, pentru că nu era nimeni, afară de un tinerel blond, care venise cîteva clipe în urma noastră și luase loc — locul obișnuit, probabil — la o masă din fund.

Abia sorbise o dată din halbă și dinspre bucătărie veni o fetiță cu cozi bălaie.

Era, desigur, logodnica lui, că se așeză lîngă dînsul și imediat începură să vorbească încet, dar foarte vioi.

Chelnerul era un pitic drăcos, fracul îl prindea minunat. Am mîncat admirabil.

La a doua halbă, tocmai mă pregătisem să-mi aprind, o țigară, cînd vioara de alături începu o romanță plină de sentiment! Conversația din fund se stinse ca prin farmec. Era un *Volkslied* *, și neamțul tinerel începu să-l cînte strofă după strofă, întîi abia îngînat, apoi tot mai cu suflet, făcînd să răsune bolțile întunecate.

Logodnica lui îl asculta sentimentală, cu mîinile căzute în poala șorțului.

Am petrecut o seară frumoasă.

Ascultam visător și, urmărind fumul de la țigare, mă gîndeam la Strauss... și la tine.

Te sărut,
Iosif

XI

Paris, 18 decembrie 1899

Dragă Coriolis,

Întrerup lectura unui roman de Maupassant pentru a-ți răspunde la cele două scrisori.

Mi se pare că te-am nedreptățit prin tăcerea mea de cîteva zile și-mi propun cu tot dinadinsul să continui cu *Auslandu*, pentru că îți bucură inima micile mele prostii, care dealtminteri nici nu au altă pretenție. La scrisoarea închisă, am de gînd să-ți răspund odată mai pe larg (în versuri), cînd anume nu știu, poate chiar în cele dintîi zile de primăvară.

---

* Cîntec popular.

Mi-e dor de tine ca și de luna lui mai, căci mi-ați făgăduit să veniți împreună la Paris, pentru expoziție. Pînă atunci mă lupt cu iarna, pe care nu o pot suferi în urma mizeriilor ce mi le-a făcut anii trecuți și care, ca un dușman urît, dar neputincios acum, m-a urmărit pînă la Paris, *mon cher*!

Bieții parizieni se plîng mirați, căci de cînd e lumea, n-au văzut ei atîta ger *dans le doux pays de l'ille de France* și se întreabă care să fie pricina?

Eu, simțindu-mă cu musca pe căciulă, merg tot cu gulerul ridicat pe stradă.

Pe Răd... cel care... etc. (cu tramvaiul) nu l-am dibuit încă. E frig al dracului și nu-mi dă mîna să alerg după el.

Am să-i trimit însă revistele, cu o scrisoare, și cum s-o mai îndrepta vremea îl caut.

Această „spirituală“ c. p. se explică — e scrisă din culmea Parisului, din vîrful Turnului Eiffel (penița cu care scriu avînd forma lui). Ce mai știi de Stans? Am primit de la el o c. p. ilustrată, care mi-a făcut multă bucurie.

Scrie multe și mărunte,
Iosif

P.S. Salută pe toți amicii cîți îi crede de cuviință, îndeosebi pe Orășenii și pe Bărcănescu. L-am întîlnit de vreo două ori pe conu Iorgu, zis p-aici Baciu.

XII

Paris, 17 ianuarie 1900

Dragă Coriolis,

După cîte înțeleg din *România jună*, această gazetă a produs oarecare agitație în presă, avînd darul de a enerva pe unul dintre tinerii gazetari, cam necumpănit la vorbă cîteodată.

Regret că nu am posibilitatea de a citi *Dreptatea*. Trebuie să fie mai interesantă ca oricînd. Mie mi se pare că *România jună* este adevărata gazetă românească, chemată a regenera sentimentul național și moral atît de decăzut în țară.

Tu ce crezi?

Ce se aude la „Gambrinus“?

Serile trecute am fost la „Concert Rouge“, am auzit pentru prima oară *Simfonia a 3-a (Eroica)* de Beethoven. Eram cu conu Iorgu și am vorbit despre tine.

Am văzut și pe Mounet-Sully în *Oedip rege* și pe Sarah Bernhardt în *Hamlet*.

Vremea pe aici tot așa de ticăloasă, plouă mereu. În asemenea împrejurări cel mai bun lucru este să dormi!

Noapte bună!
Iosif

P.S. Te rog prezintă salutările mele bunei familii Bărcănescu. Dacă întîlnești pe Stans, adu-i aminte să nu uite făgăduiala și să-mi scrie, dîndu-și noua adresă din capitală.

XIII

Paris, 11 aprilie 1900

Iartă-mă că am tăcut mîlc de atîta amar de vreme. Îți făgăduiesc însă că-ți voi scrie în curînd o scrisoare lungă. Mi-e dor teribil de tine, scrie-mi cînd vii și nu uita vioara, vorba ăluia din *Floare*.

Și cînd ești hotărît să poftești cu vederea pe la noi?

Salve,
Iosif

XIV

Paris, 28 mai 1900

Dragă Stane,

Ai toată dreptatea, minunile din expoziție îți leagă limba-n gură. Nici caut să-ți scriu cîteva despre ele; oare n-ai să vii tu la vară să te încredințezi? Vino, mă, că n-are să-ți pară rău, ai să te întorci altul!

Pe mine, care n-aveam multe simpatii pentru francezi, m-a îngenuncheat, abia acum am început să mă încredințez de geniul măreț al acestui popor; îl admir și-l iubesc.

Închipuiește-ți, pe amîndouă malurile Senei, o îngrămădire de palate, fermecător de bizare și fantastic de albe, și în ele toată bogăția lumei și babilonia popoarelor, furnicînd înăuntru și pe afară, într-o veșnică agitație. Pretutindeni figuri vesele și mulțumite; ici orchestre zgomotoase, colo uruitul obsedant al trotuarului mobil, dincolo ropotul viu al jocului de ape, și din locul acesta plin de armonioase priveliști trecătoare se înalță o melancolie senină, un dor vag după o viață netrăită, întrezărindu-se abia, în negura viitorului: *frăția universală, fericire perpetuă* ...

Dar iată c-am început să-ți înșir la năzdrăvănii — și sunt de prisos... nu pe o cartă postală și nu cu sărăcăcioasele mele puteri aș putea să evoc miraculoasa arătare a expoziției. Mai bine o las încurcată și cedez condeiul fratelui Cioflec.

Te sărut,
Iosif

XV

Paris, 7 iunie 1900

Dragă Coriolane,

Trista veste, pe care o primesc în ultimul moment, m-a atins dureros și nu numai simțul de datorie și mai ales adînca dragoste ce ți-o păstrăm eu și Virgil mă îndeamnă să-ți adresez aceste rînduri. Primește din partea noastră o mîngîiere frățească.

Eu personal am avut prilej să te cunosc și să te prețuiesc îndestul, așa că orice durere te-ar lovi m-am deprins s-o socot ca și a mea, de aceea poate și sunt așa de mișcat în momentul cînd îți scriu.

Virgil e dus în oraș și, dacă vorbesc aici și în numele lui, este că-l cunosc și știu că această știre îl va impresiona adînc.

Te sărut și rămîn prietenul tău devotat,

Iosif

XVI

Paris, 8 ianuarie 1901

Dragă Stane,

N-am fost, nici nu-s defel supărat, dar mai neglijent ca niciodată, am tot amînat de pe o zi pe alta să-ți scriu. Cu gîndul ăsta m-au apucat sărbătorile pe care ți le urez fericite.

Crede-mă, dragă Stane, că nicicînd n-aș putea să mă înstrăinez de tine, mai ales că nu mi-ai dat nici un motiv, în afară de laitmotivul prieteniei care acompaniază pretutindeni imaginea ta.

Pe Antimireanu l-am întîlnit numai de două ori de cînd a venit la Paris, în seara de revelion la o berărie și în altă seară tot acolo. Mă tem că o să continue firul din București și cred că-i păcat.

Dealtminteri, eu nu mai am nici o mînie împotriva lui, cred că s-a încredințat despre asta. Îmi face impresia unui copil rătăcit!

Trebuie să știi că am acum odăița mea pe același coridor cu apartamentul lui Virgil, plus o priveliște măreață asupra Parisului. Se vede pînă la „Madeleine“!...

Azi-noapte a nins și nenumăratele coperișuri albe îmi înveselesc sufletul.

E o frumusețe!

Nădăjduiesc să redeschid seria cu *Ausland*, numai de dragul scrisorilor tale totdeauna nostime. De cînd nu mi-ai scris, îmi pare c-am pierdut o comoară. Nu mă uita deci și scrie-mi multe.

Te sărută
Iosif

P.S. Cele încurcate s-au descurcat de-a minunea; am trecut hopul, deci să nu mai insistăm asupra acestora. Fii discret!

XVII

Neuburg a. D., 19 august 1901

Dragă Stane,

Fiindcă ți-am închinat un sonet, din multele ce le-am scris în timpul din urmă, vreau să ți-l transcriu aici, ca tu să-l așezi frumos între celelalte primite de la mine din *Ausland*.

Vezi, tu nu-mi scrii nimic de o vreme încoace și vreau să mi te-mpac, dacă inima ta cea bună te rabdă cumva să fii supărat pe tăcerea mea. Te-am rugat să-mi scrii adresa lui Stans, căci aș vrea să stau cu el puțin de vorbă.

Am tot auzit că vrea să scoată o revistă la toamnă. Multe perspective de reușită nu-s, eu însă m-aș angaja să-l potopesc cu versuri, căci de cînd am venit pe aici am prins aripi. Drăguțul de Virgil e prin Geneva.

Dar iată sonetul. El deschide seria unor impresii din călătorie și din Paris.

ADIO

Lui C. S. St.

Aleargă trenul — zi și noapte-aleargă!
Prin gări o clipă, gîfîind, petrece.
N-așteaptă mult semnalul ca să plece,
Și chiotă!... și-i gata iar să meargă.

Lung șuieră cînd peste poduri trece...
Carpații-ncep din zare să se șteargă...
Ce-i pasă lui? Se duce-n lumea largă,
Nici zmeul din povești nu mi-l întrece.

Măretul soare joacă printre nouri...
Sub ochii mei fug șiruri de tablouri
Cîmpii și văi și munți și ape iară!

Ah! zi și noapte zboară, zboară trenul,
În ropot viu tot repetînd refrenul...
Adio dar! adio, dragă țară!...

Te sărut și să-mi scrii, auzi?

Adresa: Neuburg a D., Waisenstrasse C. 141, Bavaria.

XVIII

Neuburg, 9 septembrie 1901

Drag inspector al visurilor mele
Și al căilor ferate!... Miserere!
Nevoia-i mare: *Poezia piere!*
Bătută de necazuri și belele.
La tine aleargă, despletită, cere
Un ajutor prin aste vremuri rele.
În țară-s vremi afurisit de grele —
Dar orișicum la tine e putere.
Ești Browe — doar, ai oareșicare leafă,
Găsești și credit la vreun nenea Nae.
Cu lira mea n-ai după ce să bei,
Vai! sărăcia-mi pune gheara-n ceafă,
Trimite-mi, bre, că nu mai am lescaie,
În împrumut, vreo *cincisprezece lei!*

Lăsînd gluma la o parte, uite ce s-a întîmplat. Am făcut prostia să mă duc pînă la Nürnberg, unde mi-am păpat toți banii și pînă la 1 octombrie nu mai văd alții.

Sunt deci prăpădit!

Lui Stans i-am scris și mi-a scris. Revista va apare așadară. Noroc să dea Dumnezeu!

În țară, nu știu ca pămîntul cînd o să ne întoarcem.

Mă las în voia lui Virgil și știe el ce face.

Te sărut,
Iosif

P.S. Dacă întîlnești pe Stans, spune-i salutări și că am să-i scriu curînd.

Tu ce mai faci? Ai început să scrii ghidușii pentru no. 1?

XIX

București, 23 ianuarie 1907

Dragă Coriolis,

După ce nu ne văzusem de un car de vreme, deunăzi, cînd m-ai întîlnit pe Calea Victoriei, mi-ai spus o vorbă care m-a făcut să tresar.

„Bine, mă, *Poezie neică,* da' tu n-ai să mai ajungi odată om mare?“

Vorba asta a ta m-a urmărit de atunci și m-a împins la o serie întreagă de reflecții melancolice. Căci în ultima analiză, pentru ce ne zbatem toți, dacă nu pentru un petec de glorie?

Nici o ființă nu e mai nenorocită ca artistul care s-a încrezut într-un vis ce-l credea realizabil, l-a urmărit ani de zile, o viață întreagă s-a luptat și a suferit, pentru ca la urmă să vadă că zădarnică a fost zbuciumarea — și ar fi fost mult mai cuminte să se abată din drumul lui, să apuce cărarea tuturor și să părăsească himera ce o socotea mai presus de toate bunurile pămîntești.

La cîteva zile după întîlnirea noastră, răsfoind printre scrisori și caiete vechi, am dat peste un fragment dintr-o dramă a mea, începută de mult și rămasă în stare de proiect.

Sunt poate 11 ani de cînd o port în suflet, drama asta, și în fiecare an venea să mă ispitească, dar nu îndrăzneam să m-apuc de ea, îmi ziceam că e mai bine să aștept să se limpezească situațiile, să mai cîștig în experiența vieții — și mai ales să fiu și eu odată la largul meu, scăpat de grijile meschine ale vieții de azi pe mîine, să am măcar o lună întreagă de liniște, de seninătate, de libertate. Dar grijile și necazurile au crescut an cu an și mă năpădeau tot mai multe și mai amare. Cele mai modeste speranțe ale mele au fost înșelate, cînd acum doi ani am fost dat afară — da: *dat afară* ca un simplu agent electoral — dintr-un colțișor de adăpost ce mi-l crease fostul ministru Haret — și expus în mijlocul iernei să n-am unde găsi un acoperiș pentru nevasta mea. Redus la ridicola leafă ce o primesc la Biblioteca Fundațiunii, în schimbul unei munci destul de migăloase, și la puținul ce cîștig pe urma scrierilor mele, am dus-o totuși tîrîș-grăpiș, cînd mai bine, cînd mai rău, pînă astăzi.

În împrejurările grele în care trăim, a trebuit să renunț zi cu zi pe rînd la toate proiectele mele literare mai mari.

Trebuia să mă ocup numai de mărunțișuri, să cizelez sonete și cîntece mici, cînd sufletul meu striga după ceva mare și puternic.

Și iată că te întîlnesc pe tine și cu o întrebare atît de simplă, dar atît de adîncă, mă turburi așa de tare, încît de atunci nu-mi mai găsesc liniște. Da, am să ajung și eu „om mare", dragă Coriolis, și cît de curînd. Am reluat fragmentul dramei mele de mult proiectate, l-am continuat și trei nopți am lucrat incontinuu pînă ce am dat gata un act.

Singur mă mir acum cum l-am scris, parcă cineva mi l-ar fi dictat și eu, tremurînd de emoție, ca să nu pierd nici un cuvînt, scriam tot ce-mi dicta. Credeam că este autosugestie și numai mie mi se pare așa de frumos. Ca să alung îndoiala chinuitoare, l-am citit atunci cîtorva prieteni și am rămas surprins de efectul neașteptat ce l-a avut citirea asupra lor. Nu mi-au plăcut niciodată complimentele și laudele exagerate și nu le-am cerut aceasta —, dar au început, după ce am terminat lectura, să vorbească aprins despre persoanele piesei, să le analizeze vorbele și faptele, să prorocească ce au să facă în actele viitoare, în fine, întocmai ca despre oameni pe cari i-au văzut și au vorbit cu ei.

Faptul acesta singur numai a fost în stare să mă încredințeze că într-adevăr am scris ceva nou, că am creat o lume în carne și în oase și că am o datorie, mai presus de toate celelalte, de a face pe acești oameni creați de mine să se miște și mai departe, să se izbească unul de altul, să se lupte și unii să biruiască, alții să cadă înfrînți.

Iar cînd ți-oi mai spune că drama e națională, că acțiunea se petrece într-un sat din Ardeal în 1848,

că cele mai multe scene sunt de un dramatism zguduitor prin ele însele și că *totul este adevărat*, petrecut în familia mea și povestit de tata cînd eram copil, și că eu n-am făcut decît să le privesc prin prisma artei, atunci vei înțelege, dragul meu *Browe*, de ce sunt așa de fericit că pot, în sfîrșit, să dau și eu viață din viața sufletului meu unei opere de valoare.

Așa! Pîn-aci toate ar fi bune, n-aș avea altceva de făcut decît să mă așez la micuțul meu birou de stejar și să continuu a scrie pînă ce aș termina.

Da! Dar lîngă mine, oriunde stau și oriunde merg, latră, latră turbată o cățea și, cînd mă fac că n-o bag în seamă, tocmai cînd mi-e lumea mai dragă, mă apucă de picior și nu mă lasă să lucrez, căci e neîndurată dihania asta care pe limba de toate zilele se cheamă *sărăcia*.

Înainte de sărbători, două luni de zile, nevasta mea a fost greu bolnavă, în pericol de moarte, dar, mulțumesc lui Dumnezeu, a scăpat. Am cheltuit însă enorm, a trebuit să mă vîr pînă în gît în datorii, pe care trebuie să le plătesc. Și iată, tocmai acum, cînd aș avea nevoie mai mult ca oricînd de a fi scăpat măcar pentru 2—3 săptămîni de orice gînduri și griji, care ar putea să mă abată și să mă stînjenească, cînd ar trebui să mă adîncesc cu totul în lucrarea asta, tocmai acum se ridică amenințătoare spectrele a două poliți pe care am să le achit, căci nu le pot amîna...

Preocupat de drama mea, uitasem de ele cu totul, dar nu m-au uitat ele. Unde să mă duc?... la cine să mă adresez? Dacă ar trăi bunul și nobilul Stans, aș alerga la dînsul, i-aș citi ce-am scris și sufletul lui entuziast s-ar aprinde și m-ar ajuta.

Ah! dragă Coriolis, n-ai putea tu să faci acest gest mîntuitor pentru mine? Gîndește-te că scapi nu numai pe un om care se îneacă, nu numai un prieten vechi, dar și un scriitor, un „*Poezie neică*", pe care vrei să-l vezi și tu odată „om mare".

Am două polițe, una de 50 fr. săptămîna asta chiar, alta de 150 fr., săptămîna viitoare. Dacă scap de ele, pot să lucrez liniștit, altfel sunt expus la cele mai penibile restricţiuni în zilele acestea grele de iarnă — şi, cînd ai nevastă şi copii, nu ţi-e iertat să-i laşi să degere de frig.

Dacă scap de ele, în cîteva zile pot termina piesa, care sper că o să-mi aducă şi bani — afurisiţii de bani — căci măcar 500 fr. tot am să iau de la editor, dacă punem cazul că nu se va juca la teatru imediat.

Gîndeşte-te, dragă Coriolis, că nu ţi-am cerut niciodată servicii de natura asta, şi dacă mă adresez acum, ştiu că eşti un *Browe* bun.

Mă oblig să-ţi restitui banii în rate, începînd cu luna lui aprilie, dacă n-oi putea să ţi-i dau pe toţi odată.

Gîndeşte-te şi închipuieşte-ţi că eu sunt sigur că nu mă vei refuza.

Te sărut şi aştept răspuns,
Iosif

XX

Bucureşti, 16 februarie 1907

Dragă Coriolis,

Încurcătura în care mă găsesc s-a limpezit ca prin farmec, graţie unui bun prieten, aşa că sunt acum liniştit. Dar scrisoarea mea tot a avut un bun, a răscolit atîtea amintiri comune, şi cu multă înduioşare am citit răspunsul tău. E nedreaptă însă bănuiala că noi te-am fi uitat, dimpotrivă.

Şi ca să-ţi dovedesc, iacă, îţi promit că de aci înainte îţi voi răspunde de cîte ori vei avea chef să-mi mai scrii cîte ceva şi aş fi fericit, dacă vremea ţi-ar permite, să-mi scrii cît mai des, ca astfel să legăm din nou corespondenţa noastră întreruptă de atîţia ani. Iar cînd vii

pe la Bucureşti şi ne vei căuta, să ştii că ai să fii primit întotdeauna ca un oaspe drag tuturor.

Poate mai încolo — cînd s-o desprimăvăra, să-mi iau nevasta şi să vă facem o vizită la Piteşti — dacă ne primeşti — căci tot vrem să vedem monastirea Argeşului.

Scrie-mi deci, dragă Browe, şi te sărut,
Iosif

P.S. Respectuoase sărutări de mîini doamnei iar pe îngeraşi îi sărut.

Am şi eu un drăcuşor de fată.

XXI

Bucureşti, 6 mai 1911

Dragă Coriolis,

Nu mă adresez d-lui inspector al căilor ferate române, care probabil e un domn foarte grav şi ocupat actualmente, ci bunului meu Coriolis, de care se leagă cele mai frumoase amintiri ale debuturilor mele literare.

Fi-va ascultată cel puţin cu bunăvoinţă rugămintea ce i-o fac şi nu va părea prea din cale afară de îndrăzneaţă? Nu ştiu, dar mă adresez ţie ca unui prieten bun şi vechi, care chiar dacă nu mi-ar putea veni în ajutor, îmi va rămîne tot aşa de drag ca şi pînă acum.

Iată despre ce e vorba.

Sunt foarte strîmtorat şi ar fi prea lung să-ţi descriu tot zbuciumul şi truda mea din anii din urmă, ani de muncă, de griji, de luptă disperată şi vai!... aşa de puţin răsplătită!

Şi dacă n-aş avea lîngă mine două fiinţe adorate, de mult m-aş fi dat bătut. Dar trebuie să trăiesc şi să rezist şi să biruiesc pînă la sfîrşit pentru ele.

Într-un moment de descurajare, urmărit de spectrul unei poliţi pe care trebuie s-o achit fără întîrziere luna aceasta, iată, alerg la tine Coriolys, şi te rog, dacă poţi, dacă ţii, dacă ţii puţin la mine, dacă ai încredere în cuvîntul meu, împrumută-mi suma de 500 fr. pînă în luna decembrie anul acesta. Pentru tine suma aceasta, oricît e de considerabilă, cred totuşi că nu înseamnă o ruină — dar pentru mine e mîntuitoare.

Aşteptînd răspunsul tău, oricare ar fi, rămîn al tău,

Iosif

Fundaţia universitară „Carol I", str. Vienei nr. 1

Către VANDA VERMONT-MIHAIL

Bucureşti, 24 iulie 1898

Trebuie să te miri, domnişoară Vermont, că mă ţiu de promisiune şi-ţi scriu — două lucruri mai rar obişnuite la subsemnatul. Aveam intenţia să nu-ţi scriu însă nici un rînd măcar de proză, pînă cînd n-aş fi în stare a-ţi trimite ceva versuri frumoase. Cum însă poezia lîncezeşte — vorba d-lui T. Maiorescu — n-am ce face. Dar n-ai d-ta destulă poezie acolo? Poezia eternă există numai în natură: munţii cu negurile, codrii cu izvoarele etc. Şi eu...

Cred că Fuchs e în Piatra. L-am întîlnit în ziua cînd trebuia să plece, după multe amînări — dumineca aceea furtunoasă, în care am auzit din pian un cîntec aşa de frumos şi aşa de original în simplitatea lui, ca şi povestea unei bunici. Ba eu l-aş intitula chiar *Povestea bunicii* şi-aş turna o poezie pe tema asta, dar sunt prea

ocupat şi prea plictisit şi obosit de munca de la redacţie. Mi-au mărit leafa şi mi-au încărcat în spete *Chestia zilei*. Sunt obosit şi plictisit — sărmana muză zace într-un colţ şi plînge. Ei, dragă poezie, tu nu-mi plăteşti nici abonamentul la birt, nu-mi dai nici haine, nici ghete — fără calambur — şi, vezi, mi-e imposibil astăzi să mai cutreier străzile Bucureştiului flămînd şi desculţ, ca odinioară.

Ce zici, domnişoară Vermont, n-am eu dreptate?

Scrie-mi dacă ţi-am înapoiat cartea lui Jonas Lie. Eu nu-mi aduc şi nu-mi aduc aminte de aşa ceva.

Dacă nu, atunci negreşit am uitat-o la un prieten intim, la care trebuie s-o găsesc.

Scrisoarea d-tale mă găseşte, adresînd-o la *Epoca*.

Cu plecăciune,
Iosif

Către ILARIE CHENDI

I

2 aug. 1899

Dragă Chendi,

Recapăt curajul păgîn din trecut,
Zbor parcă pe-un roib furtunatic,
M-adast-adorata şi dornic zoresc
Spre vechiul castel singuratic.

Recapăt curajul păgîn din trecut,
Zbor parcă pe-un roib furtunatic,
M-aşteaptă rivalul şi-alerg îndîrjit
De dorul de luptă sălbatic.

Străbat peste codri și văi și cîmpii
În goana-mi nebună, turbată;
E scris ca să moară și cruntu-mi rival
Și gingașa mea adorată.

(Heine)

Trimite-o la *Familia*
Salve! Ura!

Iosif

II

Dragă Ilarie,

Ai avut o idee fericită scriindu-mi în nemțește și regret că nu posed îndeajuns limba lui Heine pentru a-ți răspunde și eu tot astfel. Regret mult lacuna asta din educația mea, mă mîngîi numai gîndindu-mă că dacă nu aș fi fost ursit să scriu versuri, poate nu învățam nemțește nici atît cît știu.

Am descifrat scrisoarea ta nu tocmai greu, repet însă că mi-a făcut o mare plăcere.

Două zile de cînd m-am întors a fost o vreme strălucită, zile înecate de lumină, nopți fermecate de lună. Și, ascuns în pădure, lucram și mă minunam cînd amurgul mă surprindea fără veste lucrînd. Dar azi de dimineață, ce coviltir posomorît de neguri acoperă tot văzduhul! Munții nu se mai zăresc și e frig. E potrivită vremea asta cînd știi că trebuie să lucrezi, dar parcă te apasă și te-ndeamnă la somnolență. De s-ar însenina odată! Nu plouă, dar picură lacrimi grele din zarea văzduhului, picură încet și rar, monoton și trist. E toamnă. Pînă și cuvîntul ăsta *toamnă* are ceva posomorît, e natura mahmură care se deșteaptă din beția visurilor de peste vară.

À-propos! Ați mai făcut libații la „Căpitanul"? Mai spumegă halbele ori a murit Veturia?

Frate Ilarie, alăturat îți trimit în mărci poștale 80 de bani, ca să-mi cumperi de la Herz sau altă librărie: Ed. Reclam *Romanzero* și *Neue Gedichte*[*] pe cari le-am pierdut; totodată roagă pe Borhină să copieze din *Nachlass*[**] următoarele poezii semnalate de noi, căci sper a da gata tot materialul înainte de a pleca din țară, neavînd astfel la dispoziție ediția Elster.

Iată „piesele incriminate":
Altes Lied, pag. 90 *(Letzte Gedichte)*
Babylonische Sorgen (Mich ruft der Tod) pag. 172 *(Nachlass)*
Zum Lazarus, pag. 235, 1, 2, 3, 5.
Ein Wetterstrahl 9
Mich locken nicht die Himmelsauen...
Lass mich mit glühenden Zangen kneifen
Es kommt der Tod, Seite 257
Zur Kitty (Aus dem Nachlass)
Das Glück das gestern mich geküsst
Lass ab!
Katarine (4)
Emma, sage mir die Wahrheit
Clarisse (4)
Diana
Ich halte ihr die Augen zu[***].

Cele din urmă dacă se află între *Neue Gedichte*, atunci, firește, nu mai trebuie copiate.

Neue Gedichte poartă no. 2241
Romanzero... „ „ 2251

Cred că Borhină nu se va supăra de serviciul pe care i-l cer...

Ce se mai aude cu Stans? Tu ai început să lucrezi la Heine?

---

[*] Poezii noi.
[**] Postume.
[***] În ordine: *Cîntec vechi (Ultimele poezii), Griji babilonice (Mă cheamă moartea), Postume, Către Lazăr, Un trăsnet, Tărîmurile cerești nu mă ademenesc..., Lasă-mă să ard cu fierul roșu, Vine moartea, Către Kitty (Din Postume), Fericirea ce m-a sărutat ieri, Renunță!, Katarine, Emma, spune-mi adevărul, Clarisse, Diana, Îi țin ochii închiși.*

Încheind scrisoarea asta, îți doresc multă bună voie și te rog comunică salutări la toți ai noștri.

Salve, *Iosif*

Bușteni? (luni), 9 septembre 1899

P.S. Noua mea adresă este Vila Maria.

III

Paris, 15 janvier 1900

Dragă Ilarie,

Îți mai trimit următoarele versuri, tot pentru proximul număr al *Convorbirilor*. Țin ca să se publice toate odată, una după alta,— dacă vor fi admise. Iată-le:

LA MORMÎNTUL UNUI POET

Dorm visurile tale cu tine dimpreună
Și-n sărbători nu vine nici o femeie-n doliu
Pe groapa ta să toarne vin și oliu,
O lacrimă să verse, o floare să depună...

Căci vremea noastră-i tristă și de mizerii plină,
Dar alte generații în urma ei veni-vor:
Din negura uitării cu drag ademeni-vor
Icoana Muzei tale, frumoasă și senină.

Cînd s-or preface-n țărnă acei ce te-ngropară,
Vei tresări, poete, chemat la viață nouă ...
Va picura din gene dumnezeiască rouă
Și-ți va-nflori pe groapă eterna primăvară

Ștefan O. Iosif

N.B. Răspunde de primire cît mai curînd. Dacă ai posibilitate, trimite-ne *Noua revistă* — Motru. Din *R.j.* aflu lucruri interesante. De pildă: nerușinarea ovreilor de la *Moș Teacă*. Campania întreprinsă de *R.j.* e sfîntă.

Salve!
Iosif

Către VIRGIL CIOFLEC

I

Turnu-Măgurele, 13 aug. 1899

Dragă Vergil,

Am sosit sănătos acasă și nu mă-ncerc să-ți descriu scena de bucurie cauzată de venirea mea în sînul familiei. Nu-ți mai descriu nimic și te las să-ți închipuiești tu singur.

Natural, după primele momente de îmbrățișeri, sărutări și esclamări, au urmat o serie de întrebări și răspunsuri precipitate și — într-o jumătate de ceas chestiunea plecării mele era pe deplin elucidată. Tata, cu vocea mișcată, a spus la urmă: „toată binecuvîntarea mea!“

Și care va să zică, plec... Te rog nu te supăra pe mine, dar tot nu-mi vine încă să cred. Mi se pare acum că viața mea s-a transformat fără de veste într-un vis, că sînt conștient de visul acesta și mi-e frică să nu mă deștept. Și totuși nu mă-ndoiesc de tine. Prea sincer a răsunat glasul tău în inima, în fundul inimei mele, pentru ca să mai păstrez o umbră de îndoială. Totuși te rog scrie-mi, îndată ce primești scrisoarea.

Eu voi rămîne aici vreo zece zile, în care timp mă voi pregăti pentru plecare. Mîine mă duc să-mi comand niște haine.

Alta ce-aș putea să-ți scriu, decît să te plictisesc cu vecinica întrebare: Visez?...

Sînt vesel și mă simt mai puternic și mai senin ca niciodată.

Te îmbrățișez și te sărut,
Iosif

II

T-Măgurele, 17 august '99

Dragă Virgil,

Chiar dacă nu mi-ai fi procurat decît bucuria vremelnică de a sta cîteva zile în sînul familiei, fără grijă de nimic, și tot aș avea cuvinte puternice ca să-ți mulțumesc din inimă. Dar tu persiști în ceea ce nu îndrăzneam la început, cu nici un preț, să cred. Credeam odată — și nu e mult de-atunci — că inima mea e atinsă de o lovitură mortală. Astăzi mă minunez că simt renăscînd în mine toate iluziile de care mă-nvățasem mai tîrziu să rîd amarnic.

Eu voi mai sta aici încă vreo șase zile, apoi viu la București ca să ne-ntîlnim. Scrie-mi cînd te-ntorci de la țară, ca să mă pot orienta. Scrisoarea ta am primit-o. Îți mulțumesc.

Cu dragoste frățească,
Iosif

Cînd ți-e urît, scrie-mi. Cu chipul acesta voi recăpăta și eu vechiul obicei de a scrie scrisori lungi... Nu știu cum, mi se pare că sînt acum cu șase ani în urmă, vesel și plin de visuri.

Și numai ție am să-ți mulțumesc!

Dacă dragostea de frate e de ajuns ca să te răsplătească, atunci încrede-te în mine.

Îți mulțumesc.
Salve!
Iosif

III

T-Măgurele, 21 aug. '99

Dragă Virgil,

Eu eram ăl cu scrisorile lungi, și eu-ți scriu acum o c.p. — parcă aș fi cine știe, Doamne, ce ocupat. Eu viu la București în curînd, peste 2—3 zile; marți seara plec, așa socotesc. Aprob fără rezervă tot ce dorești — căci e frumos oriunde poate trăi o umbră de armonie sufletească. Dar am să-ți mai scriu. Văd eu că o c.p. n-ajunge. Citesc pe *Faust*. Sînt cu totul absorbit de puterea supranaturală cu care evoacă marele Goethe icoana vieții pămîntești. Tu ce faci, măi?

Salve și frăție,
Iosif

IV

Dragă Virgil,

Primii scrisoarea ta tocmai acum. Am fost un leneș că nu ți-am scris. Dealtminteri, eu nu-nțeleg ce repede trece ziua cînd e senină și lucrezi cu poftă. Alergi cîtva prin pădure, faci o baie, mănînci, lucrezi — şi pe nesimţite se-ntunecă. Numai serile îmi par mai lungi şi mai pustii, nu e nici lună şi singurătatea mă-nfioară. Iau cîte ceva să mai citesc, dar adorm, mă deştept pe la 12 noaptea şi nu mai pot închide ochii pînă pe la 4.

Încolo toate bune. Timpul de... ori las' să-ţi povestesc cînd ei veni!

Nu uita să-mi aduci peniţe aluminium sau Klaps şi nici o testea de hîrtie nu strică.

Îţi mulţumesc din inimă pentru stăruinţele ce le faci în daravera familiei.

Te aştept cu mult dor,
frăţie,
Iosif

? sept., sîmbătă, Buşteni '99

V

Dragă Virgil,

Azi de dimineaţă am primit c.p.; după-masă am primit din Bucureşti, de la tata, o altă carte poştală. Tata e în Bucureşti şi-mi scrie între altele: „Îmi vine să sper într-un rezultat favorabil. Te voi aviza. Dacă ar fi posibil să-mi mai trimiţi 10 fl. m-ar obliga şi, cîştigînd procesul, îi voi reîntoarce bunului tău prieten."

Tata stă la Bragadiru, chiar în local. Întreabă acolo de d. Cabaş, directorul localului, şi dacă poţi te rog trimite printr-un comisioner (Calea Rahovei). Mă simt aşa de încurcat că tu trebuie să faci mereu sacrificii pentru mine, pe cînd eu pînă azi n-am avut ocazie să-ţi dovedesc prin nimic, decît cu vorbe, dragostea mea frăţească.

Sînt cam neliniştit în afară de asta, căci acel d. Robescu nu mi-a scris nimic; ieri chiar am scris şi lui Stans, amintind şi altui prieten care era cu Robescu

în momentul cînd am pus la cale daravera. Aştept acum din amîndouă părţile. Afurisită hîrtie!

Vezi, dragul meu, că nu prea sînt vesele ştirile ce ţi le dau; eu aş fi vrut din toată inima să nu fie aşa, dar n-am ce face. De cînd ai plecat tu şi pînă în momentul ăsta a fost tot senin, tot frumos, dar acum a început o ploaie cu tunete şi ziua s-a cam întunecat. Dar, fire optimistă, mă-ndărătnicesc în speranţa că iar se va-nsenina şi o să fie bine. Desearä, brrr! trebuie să sfîrşesc traducerea unei piese în care e vorba de strigoi! Cadrul pustietăţii care mă înconjoară îmi convine minunat pentru aşa ceva.

Mă! să nu fii supărat pe mine, c-apoi mă supăr şi eu (pe mine) şi-mi iau lumea-n cap prin codrii ăştia seculari de nu-mi mai dai de urmă nici într-un secol. Ai înţeles? Mi-e dor de tine
şi te sărut frăţeşte
Iosif

20 (?) sept. '99, Buşteni

VI

Luni, 4 oct. '99, în Buşteni

Dragă Virgil,

Odată cu plecarea ta, s-a-nnorat, azi e frig d-a binelea şi Caraimanul iar şi-ascunde preacinstita faţă în neguri, eu cred că moşneagul ăsta s-a cam plictisit — negurile sînt visuri, iluzii efemere cari îl dezmiardă. *Moi aussi*, departe de a fi Caraiman, mă plictisesc pe-o asemenea vreme şi visez, un vis pierdut în negura depărtărilor.

Încolo — nimic nou. Infatigabila *m-me* Mitza și-a luat sarcina de a mă tortura cu fel de fel de istorii galante din viața ei — și asta de două ori pe zi. Mă, să mă vezi cum tac, și tac, și tac, pînă cînd simt că plesnesc, atunci cer repede socoteala și o șterg.

Salve,
Iosif

Ai aflat ceva despre af. bătrînului??

VII

Dragă Virgil,

Îți poți închipui cît de mult m-a contrariat vestea ce mi-o aduse acceleratul de amiază. Bătrînul a comis o mare indiscreție care nu se poate explica decît prin multele năcazuri și griji ce le are și poate într-un moment de distracție a pus acea întrebare d-lui B., mai ales că l-am rugat de atîtea ori să nu mai vorbească nimănui despre plecarea noastră la Paris. Se vede însă că a venit vorba despre mine — și — în cursul vorbirii — a scăpat acele întrebări cari probabil îl preocupă, deși întotdeauna mi-a dat toată latitudinea de a face ce vreau, din momentul ce am fost în stare a mă susține singur.

Cît despre durata șederii noastre împreună, n-am vorbit decît în termeni vagi, ca de-o ocazie fericită de a vedea Metropola lumei și l-am asigurat chiar că nu sper a-mi fi cu putință să urmez acolo regulat cursurile, după cum convenisem chiar din primele zile cînd ne-am cunoscut. Nu știu și mă mir de unde și cum s-a născut legenda celor patru ani!

Patru ani la Paris! Dar mi se pare un vis imposibil, ți-o mărturisesc, dragă Virgil. Cum era eu să-i spun aceasta cînd singur nu îndrăznesc să cred așa ceva! În tot cazul însă, pricep foarte bine că trebuie să te fi durut felul acesta de a ți se cîntări intențiile cele mai curate și durerea asta o resimt și eu.

Iartă, te rog, imprudența comisă de tata și n-o lua ca o lipsă de delicatețǎ. Spre că de aci-nainte nu vei mai avea să-nduri nici o neplăcere de soiul ăsta! Nu-i voi scrie acum, fiindcă vrei tu așa, dar îi voi scrie din Paris, lămurit și fără-ncunjur, intențiile mele. Tu le cunoști, mi se pare. Eu mă voi înscrie la Facultatea de drept din Buc. Mai curînd sau mai tîrziu îmi voi cîștiga și eu un titlu academic ca să-l pot tipări pe o cartă de vizită. Dar simt că toate diplomele din lume n-ar putea să-mi deschidă mie o carieră fericită.

Cariera mea? Dar parcă am mai vorbit noi de așa ceva. Ți-am mărturisit atunci că dorința mea ar fi să știu un meșteșug ori să mă fac învățător la țară. Astea nu sînt gînduri de ieri; m-au frămîntat pe mine multe nopți în vremea cînd vegetam la *Epoca* și, probabil, că tot acolo o să ajung. Desperarea mea era că nu voi putea să scap niciodată din acea atmosferă înăbușitoare. Atunci ai venit tu și, după multă ezitare, mi-ai zis: „Vrei să vii cu mine?“ Eu, fără să ezit, ți-am răspuns *da* și pe urmă mi-am zis că aceasta va fi epoca cea mai frumoasă, cea mai luminoasă din viața mea.

Și acum îți poți închipui dacă vei putea fi învinuit vreodată de a-mi fi *brizat* cariera! Dar bătrînul va trebui să știe că, înainte de a te întîlni pe tine, eu eram un om aproape cu totul pierdut, un om fără carieră, căci munca de hamal nu-mi pregătea un drum spre viitor, nefiind ceea ce se cheamă un bun ziarist și neavînd însușirile necesare de a parveni pe calea asta, cel puțin. Aș fi dus-o așa, pînă ce m-aș fi dus și eu pe apa Sîmbetei. Ei, ș-apoi?

Eu cred că și cariera unui om depinde de el însuși. Dacă voi fi așa de păcătos ca să nu-mi pot face o carieră ca atîți alții, vina tot a mea va fi.

Tu știi însă că eu n-am încredere nici în talentul meu, decît numai atunci cînd scriu. Ce vrei să-ți promit alta decît că voi scrie? Da, voi scrie tot ce-mi va trăsni prin minte, toate năzdrăvăniile atît de iubite, voi căuta să încheg în versuri frumoase tot ce mă va durea sau mă va face să tresar de fericire. Voi stoarce și ultima picătură de simțire ca să dau viață unei iluzii. Ce vrei să-ți făgăduiesc alta?

Fii sigur că voi căuta să folosesc bine ocazia ce vrei să mi-o oferi cu prețul oricărui sacrificiu. Pînă acum numai ai făcut atîtea și-ai îndurat multe pe urma mea. Și încă nici n-am plecat! Doamne, dă-mi puteri și noroc!

Te sărut,
Iosif

Bușteni, 5 oct. '99

P-aci splendid senin.

VIII

Paris, 31 dec. '99

Dragă Virgil,

Nu-nțeleg deloc pentru ce nu-ți dai adresa; crezi oare că noi n-am avea nimic important să-ți comunicăm? Află că O. plînge toată ziua, orice i-aș spune, de cînd a primit c.p. în care o anunțai că nu poți veni în curînd. Eu nu știu ce să mai fac, pentru ca să înțeleagă că venirea ta e imposibilă deocamdată. Scrie-i tu și cu vorbe blînde încurajaz-o. Eu am desperat.

Ai primit o sumedenie de scrisori, între altele o c.p. din Paris — ieri — un oarecare Tatu te anunță că e de 4 zile aici și vrea să te vadă. De ce nu-mi dai adresa?!!! Vreau să-ți scriu mai pe larg.

Vei primi scrisoarea asta? Dumnezeu știe! Mie nu vrei să-mi mai scrii nimic? Îmi închipui starea ta sufletească, de aceea nu-ți fac nici un reproș.

Fii sănătos și cu curaj!

Te sărut,
Iosif

Eu lucrez la o poemă, cînd te vei întoarce cred că-ți voi putea citi ceva...

Ai primit scrisoarea noastră? De ce nu răspunzi?...

IX

Dimanche [13 august 1900]

Dragă Neamțule,

Iertați-mă amîndoi dacă nu v-am scris încă; tu mă cunoști, dealtfel. Apoi sînt cu totul preocupat de Heine și... încă de ceva. Totuși mă gîndesc mereu la tine și la gentila ta fată cu care — știi bine — mai de frică, mai de bună voie, totdeauna am fost în relații prietenești. De-ar da D-zeu să se-ndrepte; îți spun drept că mi s-a făcut dor de serile de astă-iarnă cînd steteam toți trei acolo, în cuibul ei curat și drăguț, și ea imita pe toți precupeții Parisului, *pour dix sous.*

P-aici e cald teribil — și toamnă. Corespondență — slavă Domnului — destulă: vreo șase scrisori închise. Ce să fac cu ele? Mă mir foarte mult că n-ați găsit *Le petit Parisien* — eu l-am trimis. Scrie-mi numărul *exact,* cu dată, ca să-l cer d-rei Laport, care vă trimite multe complimente, ție și fetei.

Te sărut,
Iosif

Chère Madame, d'abord milles remerciements pour la carte illustrée que vous m'avez envoyée. Je suis très, très content de vous savoir en meilleur santé, vous voyez bien donc que votre état n'était pas si désespérée comme vous craigniez. Rien n'est perdu et nous aurons encore de beaux jours à vivre ici-bas, tous les trois, nichés dans un petit village montagnard pendant l'été, et l'hiver à Paris. J'accepte avec joie vos projets pour l'avenir.

Je vous serre les deux mains. Mes meilleures amitiés à tous les deux,

Octave

La serbarea venețiană din Exp. a fost catastrofă. Găsești amănunte în *Le Journal.*

X

[21 august 1900] Mardi

Dragă Virgil,

Nu știu dacă această c.p. o să te mai găsească p-acolo — dealtminteri, ar fi chiar în interesul sănătății tale să mai rămîi cîteva zile, căci Parisul a reînceput să devie insuportabil. Ai un car întreg de corespodență: între altele o scrisoare recomandată de la Obedeni, două de la Slănic, una de la T. Florescu dacă nu mă-nșel, două de la Peltea, una de la d. Colțescu. Eu o duc bine; decît spre marea mea părere de rău te anunț că am fost silit să contractez datorii; bate-mă, fă-mi ce vrei: cînd te vei întoarce am să-ți esplic pe larg cum a devenit chestia!

Sînt dezolat că trebuie să-ți anunț aceasta.

Zilele trecute a venit Anghel — foarte grăbit și neliniștit, a întrebat de tine, îi trebuia o sumă oarecare, și a plecat imediat. După cum poți vedea din gazetă, în țară spiritele sînt foarte agitate: războiul iminent! Încolo — toate bune. Complimente de la *Cannò*. De ce nu-mi scrii mai des?

Te sărut.

Quant à la Dame, milles tendresses de ma part; qu'elle n'oublie surtout que nous *allons nous marier ensemble,* comme il était convenu depuis longtemps. Je crois qu'elle va de mieux en mieux, c'est qu'il faut et je serais heureux de recevoir toujours de meilleures nouvelles. Je vous embrasse tous les deux.

Octave

M-me Clemence qui est venue aujourd'hui m'a demandé aussi des nouvelles. M-elle Laport aussi; vous voyez, madame, que personne ne vous oublie.

XI

Miercuri [22 august 1900]

Dragă Virgil,

Îți mulțumesc pentru mandatul care m-a sculat azi-dimineață din somn, căci mă culcasem tîrziu de tot. Munca mă ademenește așa de mult, încît ieri uitasem și de prînz; cînd m-am scoborît jos, erau ceasurile 4 și jum. De aceea poate vor fi suferit oarecare întîrziere jurnalele, căci le-am pus la cutie pe la 5. Octave Uzanne n-are nimic de cînd ai plecat, nici Aurore. Cercetez în fiecare zi. Cu banii ce mi i-ai trimis, eu pot să trăiesc aici încă 10 zile fără ca să duc nici o lipsă. Deci dacă alte griji nu te-ndeamnă să vii la Paris, de mine să nu duci grijă. Am primit de la d. Bogdan o c.p. Mă roagă să-i trimit ceva. Iată-mă silit să întrerup pentru moment cu Heine. Cred că o să-i trimit ceva drăguț. Scrisori ai: 2 de la Peltea, una: Obedeni, una Colțescu, una T. Florescu, 2 Slănic — și atît. Îți trimit și *Rom. jună. Familia* are două poezii războinice de Sandu. Bravo lui! Ăla trebuie să fie nebun de cum a-nceput să miroasă a praf de pușcă. După cît se pare, în țară domnește o mare agitație. Cine știe ce surprize ne-așteaptă ! Pe Strîmbu l-am întîlnit prin Luxembourg, luînd schițe. Kimon de-asemenea. I-am citit fraza ta din c.p. A rîs turcul, care urăște grozav pe bulgari și sta să mă sărute cînd i-am citit o depeșă din *Le Temps*, unde se zice că ministrul român din Sofia va fi rechemat. P-aici se schimbă vremea în fiecare clipă, acu senin, acu nor, ploi repezi, vînt și frunze spulberate.

Spune fetei tale că-i strîng mîna voinicește și mi-e dor de ea. Vă sărut pe amîndoi,

Ștefan

Am întîlnit pe Murgoci și pe Tițeica. Pleacă săptămîna viitoare. Marți și miercuri seara vor veni pe la Closerie ca să-și ia adio.

De ce nu-mi comunici numărul esact din *Petit Parisien*, ca să-l trimit?

Barbară, nebarbară, dar nu te dai dus cu una [sic !] din țara nemților.

XII

Paris, Jeudi, le 23 Août '900

Dragă Virgil,

Trimisu-ți-am azi șapte jurnale și opt scrisori, te plîng cînd mă gîndesc că ai să le citești pe toate. Îmi scrii că jurnalele nu vin regulat, mă miră foarte mult faptul, căci pînă azi n-am lipsit nici o zi de la datorie. Protestează la poștă. Azi-noapte m-a [sic !] apucat năbădăile inspirației, am dat gata o „baladă" intitulată *Voievodul*, pe care am s-o trimit *Convorbirilor*. Citește pe Sandu, îți place? De cîteva zile sînt foarte agitat de cele ce se petrec în țară, aștept ca pe spini să vie

dimineața *Rom. jună*. Mi se pare că aud deja sunetul trîmbițelor și-al tobelor și văd regimentele pornind la război. Poate am să scriu ceva în sensul ăsta. Totuși, după cît am cunoscut din jurnalele franțuzești, conflictul e pe cale de a se aplana. Îmi pare bine că vă amuzează nemții mei, la cari nu renunț odată cu capul. Te sărut.

Chère Madame, en êtes vous contente d'avoir Vergile près de vous, hein? Je vous assure que, par moments, suis un peu jaloux de votre bonheur à tous les deux, surtout à l'heure de repas, quand je me rapelle les belles soirées passées ensemble, dans notre petit nid du Bd. Montparnasse, tour-à-tour cuisine, réfectoire, salon de lecture, etcaetera. Mais, fichtre ! Je ne me plainds pas, je suis heureux de vous savoir heureux, mes meilleurs amis ! Paris devient insuportable, pensez donc qu'on a mis encore un omnibus en circulation sur les boulevards Montparnasse et St. Michel, c'est une machine à vapeur qui fait un fracas épouventable.

Je vous serre les mains à tous les deux,

Octave

Complimente de la Strîmbu, Kimon, Murgoci, Tițeica.

XIII

[24 august 1900]

Dragă frate,

Mîine, în sfîrșit, voi pune gheara pe numărul fatal și mă voi grăbi să-l espediez. Ți-am trimis azi — ca de obicei — cele trei jurnale franțuzești; *Rom. jună* le urmează. Răspunde-mi de primirea celor 8 (opt) scrisori, espediate de ieri. — Azi n-am primit nici o scrisoare de la voi; ce s-a făcut reglementara c.p.? Și mai zici de mine că sînt leneș. Uitasem să-ți scriu că Anghel — cînd te-a căutat — mi-a comunicat că n-a primit încă nici un răspuns de la Stavri. Adam ți-a trimis o carte: *Le Carilloneur* mi se pare — de Rodenbach. Buletinul sănătății mele e satisfăcător: numai insomnia mă tortureazä, dar asta-i floare la ureche! Nimica nou.

Ura!
Iosif

La moitié de la c.p. est reservée à vous, Madame, puisque ça vous fait plaisir de lire mon affreux français. Je me donne assez du mal pour consulter le dictionnaire et la grammaire, si je ne me trompe pas, il me semble que j'ai gagné un peu même en litterature, en vous écrivant chaque jour quelques lignes. Vous voyes comme je suis égoiste. Aujourd'hui j'ai vu André, qui demande toujours après „la dame". Il a maigri beaucoup, le pauvre garçon!

Si vous regretez Paris, vous avez tort, — il fait un temps très capricieux, le ciel est à chaque instant couvert de gros nuages. — Je serais bien curieux de savoir si vous vous portez toujours bien, si'l y en a par là des biches de bois, sauf vous? Car Vergile ne m'a rien dit de pareil.

Une bonne poignée de main à tous les deux.

O.

Paris, vendredi

XIV

Dragul meu,

Ieri am primit o scrisoare pe hîrtie albastră, deci de la Baciu, — nimic important — doar că era să-l prăpădească la Agapia o copită de cal. Mai stă p-acolo vreo 10 zile, unde se afla și Vlahuță, despre care spune că-i un mare admirator al lui Grigorescu — și atît. Nici un cuvințel despre eventuala venire la Expoziție. Eu, parcă-i un făcut, de cînd ai plecat, n-am primit nici o scrisoare din țară; m-au uitat toți.

Ah, și numărul fatal nu-l pot căpăta decît tocmai luni, adecă poimîne, căci trebuie să-l caute. Nimica nou. Ba da! Murgoci și Țițeica au plecat la Londra, de unde se-ntorc săptămîna viitoare. Trebuie să știi că tu le inspiri o simpatie deosebită, de asemenea și Iliescu mă-ntreabă mereu cînd ai de gînd să te-ntorci. Eu sînt sănătos tun. Ieri uitasem să-ți trimit *Rom. jună*. Iartă. Salut, *madame*.

Vă sărut,
Oct.

Sîmbătă [25 august 1900]

XV

Dragul meu,

M-am hotărît să-ți scriu ceva mai lung ca de-obicei — eroică hotărîre — și nu știu dacă oi duce-o la capăt. Știi că pentru mine a scrie o scrisoare e cea mai mare pedeapsă; i-am scris și lui Bogdan azi, uf! bine c-am scăpat, nu i-am trimis însă *Voievodul* care nu binevoiește să se desprindă cu una, cu două, din negura vremilor, deși l-am somat cu cea mai mare asprime; i-am trimis poezioara alăturată, care parcă ar vrea să spuie ceva și se oprește tocmai unde deșteaptă interes — e un sistem al meu de a năcăji pe cititor. Am o sumă de subiecte în cap, nimic nu te predispune la scris ca melancolia toamnei care te năpădește din toate părțile, pustiul ei îți deșteaptă-n suflet mii de amintiri îndurerate...

Azi-dimineață am primit o c.p. de la Coriolis, îmi scrie că o să-l ia dracul dacă n-o veni cu Stans la Paris, măcar pentru 10 zile. Cînd? Nu-i nimic hotărît.

Ieri am întîlnit în Luxembourg pe Popescu; am stat toată seara de povești cu el, la Closerie. Știi că s-au dat recompensele și la secția artelor române; după cît mi-aduc aminte, căci nu prea m-am interesat, Kimon a luat mențiune, Strîmbulescu, nu știu ce, Serafim, medalie de bronz, Simonide, de argint, dar nu pot afirma esact. Popescu însă n-a luat nimic; era cu drept cuvînt foarte năcăjit, spunea că se duce la Ollănescu azi, să-l ia la trei parale. Și ca o ironie amară, naiba-l aduce și pe Iliescu pe la cafenea; îi prezint — Popescu știi cum e; Iliescu, naiv, scoate numaidecît carnetul și-ncepe să-nșire pe artiștii premiați la Expoziție. Îți poți închipui ce se petrecea în sufletul lui Popescu! Ălalalt îi da zor mereu cu mențiunile și rîdea, cum are obiceiul; era un moment penibil; Popa numai își mușca mustața și tăcea, tăcea. Tîrziu de tot a băgat de seamă Iliescu cu cine are de-a face și a-nceput să-i trîntească laude cu nemiluita, esprimîndu-și mirarea că n-a fost premiat un artist așa de tare în meseria lui. La dreptul vorbind, i s-a făcut o mare nedreptate bietului Popa — era furios și descurajat, spunea că nu se aștepta ca să primească un așa brevet de incapacitate după atîția ani de muncă și năcazuri. Încet-încet a adus vorba și despre tine, spunea că e foarte jenat, că dacă n-a mai dat pe la noi, să nu te superi, a avut o încurcătură cu subdirectorul poștelor căruia nu-i plăceau timbrele lui Mirea —, dar imediat ce va isprăvi lucrarea cu care e însărcinat și va pune mîna pe parale, se va grăbi să se achite, recunoscînd că tu te-ai purtat foarte gentil față de el. Apoi mi-a povestit, în doi peri, proiecte de însurătoare etc.

Murgoci și Țițeica sînt londonezi de cîteva zile, după cum ți-am scris; mîine se-ntorc și de joi pleacă în Italia, de-acolo se-ntoarce Murgoci prin Grecia în țară. Fericit muritor, Murgoci! Ți-am scris că tu le inspiri o deosebită simpatie, dealtfel, ăsta e secretul tău, Iliescu nu mai poate după tine. — Ce să-ți mai spun?

Conflictul nostru cu Bulgaria încă tot nu s-a aplanat, după cît se pare însă totul se va mărgini la un schimb de note diplomatice, deși *Rom. jună* dă zvonuri alarmante. Bulgaria e încolțită din toate părțile și o să fie silită să facă scuzele cele mai umilite. Popescu — *ça va sans dire* — are mare încredere în bulgari.

Vă doresc multă sănătate la amîndoi; ia vezi și nu pierde din ochi pe nemții mei: să mi-i aduci în buzunar.

Cu dragoste,
Krüger

Lundi

Quant à la dame, je l'a salue mille fois et j'espère qu'elle se porte bien. André m'a demandé encore: quand viendra la dame?

Complimente din partea Popii ție și fetei.

SERAFINA

În codru, lîngă un izvor,
Pe-o margine de drum ce duce
Sus, la Ceahlău, e un mormînt
Și pe mormînt o simplă cruce.

Bătrînii spun că doarme-aici
Un suflet urgisit de soartă:
A fost găsită într-o zi
O tînără copilă moartă.

Trecînd cu turma spre izvor,
Se-nchină cuvios păstorul —
Și în preajma dîmbului tăcut
Ce trist se tînguie izvorul!

Doar florile d-abia șoptesc,
Mișcate lin de-o adiere,
Păstrînd un dureros secret
În parfumata lor tăcere,

Căci nimini, nimini n-a știut
Să spună cine-a fost străina
Ce n-a lăsat în urma ei
Decît un nume: Serafina...

Și zi, că n-am trecut niciodată p-acolo! Dar Bogdan cere să-i trimit material și-a trebuit să mă esecut.

XVI

Dragă Vergil,

Ieri seara am primit două cărți poștale prin care Coriolis și Stans ne anunță că peste 8 sau 10 zile vor părăsi patria și că o să fie o frumusețe cînd or intra amîndoi cu expresu cu tot în gara „noastră". Cred că-ți va face plăcere această noutate. De la Adam, din București, am primit o c.p. plină de fraze bombastice cărora acum știu să le dau prețul cuvenit.

Încolo — nimic. Din Heine am tradus 10 poezii — azi, nu știu vremea o fi vinovată — nu-mi mai place nici una. Nu mă las însă și-i dau înainte. Poezioara trimisă n-a plecat în forma aceea imperfectă la Gőbersdorf. I-am introdus modificări radicale.

Vă sărut pe amîndoi *en camarade,*
Oct.

Paris, marți '900 [28 august]

XVII

[31 august 1900]

Moralistule Cronje!

Trăiască nemții! Văd că ți-au venit de hac și nu știi cum mă bucur. Așa te vreau — și-ți mulțumesc pentru lecția ce mi-ai tras-o. Drept să-ți spun, la-nceput m-am cam „strîmbat în suflet". Noroc însă că ceea ce mi-ai scris tu se cam potrivea cu ceea ce simțeam eu în sinea mea. De-un singur lucru îmi pare cam rău: cartea ta poștală, cea dintîi — a căzut pe-o dimineață însorită și veselă cum nu cred să mai fi văzut la Paris. Ce mai dimineață și ah! ce mai săpuneală! Dar amîndouă au trecut acum. Bogdan a fost avizat dinainte. Nimic nu este ireparabil. Te-nșeli dacă socoți c-am renunțat la murmurul de izvor și freamătul de codrii din „lunga poemă" — al cărei epilog imperfect ți-a făcut atîta supărare. Decît, *Serafina* e o figură prea senină și pînă nu s-o risipi toată ceața din sufletul meu, zadarnic aș încerca s-o evoc. *Voievodul* însă trăiește și ia proporții mari, — cu toată sfiala (căci m-ai băgat în fiori!) îți recomand fragmentul *La pîndă*, pe care l-am trimis și *Convorbirilor*, căci, în sfîrșit, trebuie să le trimit ceva. Chiar dacă se publică într-o fază imperfectă, nu face nimic. Oricînd poți să revii; dealtminteri, tu cunoști tot așa bine ca mine lucrurile astea.

Ei, nu mai fi supărat, dragă Vergil! Mi-ai iertat multe, iart-o și pe asta.

Odaie imposibil de găsit. Am întrebat peste tot. O singură cameră — *une belle chambre* — în rue de Grd. Chaumière. Complimente fetei.

Vă sărut,
Krüger

Citește *Le Journal*, vorbește despre frate-meu, Cronje.

XVIII

Sîmbătă [1 septembrie 1900]

Burule,

După cît se pare, s-a deschis seria zilelor frumoase și căldicele de toamnă. Acum e de trăit p-aici! Tocmai primesc o c.p. de la Stănulescu, în care m-anunță că pe la vreo marți ori miercuri o șterge cu Stans peste granița — dar *nu* trec pe la Strassburg — probabil că Adam le-a spus că ești p-acolo.

Toate bune; am reluat pe Heine, trebuie să-l termin odată pentru totdeauna. Mă, da inimă acră mă crezi tu! Îți închipui că oricît m-ar fi usturat unele fraze — aș putea să nu văd în ele decît cea mai sinceră dragoste? Apoi, așa cîte o c.p.-vezicatoare nu strică să-mi aplici din cînd în cînd, căci talentul meu suferă de reumatisme.

Cu toată dragostea vă sărut pe amîndoi,

Krüger

Ieri, vineri, am fost pe la Anghel. Spunea că va trece marți seara pe la Closerie căci:
„Wer einmal von der Reise kommt,
Der kann es was erzählen!"* zice un cîntec nemțesc.
Madame, ich grüsse Ihnen [sic!] tausendmal!**
Comprennez-vous?

XIX

Dragă Cronje,

Sînt destul de îngrijat în urma celor ce-mi scrii cu privire la sănătatea ta. Aseară — sîmbătă — m-am întors destul de tîrzior acasă; fusesem, cum ți-am scris, cu Biloul și pictura română la „Concerts Rouge"; am găsit c. ta poștală în prag și la lumina unui chibrit am căutat s-o citesc, nerăbdător să aflu vești bune. Spre dezolarea mea am aflat că starea ta nu s-a ameliorat și te-a silit să alergi la Saaralben, unde iai băi de sulf. Tu-mi ceri și mie un sfat, îl găsești în ilustrata ce ți-o trimit; spirtul în chestie a avut un rol foarte frumos, pe vremuri, în viața noastră casnică. Biata mama spunea adeseori că e singurul medicament care poate veni de hac reumatismelor. Deci încearcă și tu, dacă-l găsești prin farmaciile din Nemție; felul de întrebuințare e foarte simplu, torni în palmă cîteva picături și-ți frotezi brațele pîn' ce spirtul intră în piele. Asta o repeți în fiecare seară și chiar dimineața. O condiție însă ca să aibă efect pare a fi indispensabilă: trebuie să fii neamț, măcar prin educație. Ori tu, de cînd ești p-acolo, cred că ți-ai inoculat destul spirit nemțesc! Nu renunța, firește, nici la băile de sulf și, îți repet, nu te-ngriji de singurătatea mea. Te rog însă să nu-mi mai scrii fraze ca: „acum cînd nu-ți mai stau pe cap etc." Nu vreau să-ți fac morală aici — trebuie să fii tu destul de năcăjit; dar te rog să nu crezi că nu mi-ar fi dor de tine, *par exemple!* Cu toate astea, nu-mi purta grija; caută de biruiește răul care te-a năpădit din senin și vino teafăr la Paris peste 6—10 zile, cum crezi!

Simpaticul Casio ți-a lăsat o scrisoare la *concierge;* am avut indiscreția de a o desface, crezînd că e ceva important — se scuză că pe picior de plecare a trebuit să lase baltă o grămadă de afaceri și-ți lasă proba negativă a unei fotografii. Vezi că nu prea mă pricep în daraverile astea.

Adam îți trimite *Logofeteasa* — pe care abia acum am norocul s-o citesc, căci, mizerabile! înainte de a o trimite lui Gorun, nici n-ai catadicsit să mi-o pui și mie sub nas. Eu n-am zis nimic atunci, am tăcut mîlc — dar acum îți mărturisesc că mult m-a durut acest semn de înstrăinare din partea ta. Vezi că sînt și eu o fire ciudată, nu-i așa?

Unde pot găsi manuscrisele lui Adam, dacă socoți de cuviință să i le trimit. Ori, mai bine, scrie-i tu d-acolo și descurcați-vă singuri, căci mie — drept să-ți spun — mi-e cam silă să-i scriu tipului.

Stans și Coriolan vin săptămîna viitoare. Într-o carte poștală ne spune Coriolan: „Pregătiți saloanele?" Unde, la ce hotel crezi tu că aș putea să-i duc, căci probabil vor veni înaintea ta. Ideea ta e bună: am să mă esecut; mare șiret mi-ai fost deșteptîndu-mi ambiția! Dar mai e încă ceva, care a produs și continuă a produce o schimbare fericită în sufletul meu: este dragostea. Da, poți să rîzi de mine, știu că sînt copil și mă simt chiar ridicul, dar nu-mi pasă. O întîlnesc cînd se-ntoarce seara de la atelier, căci lucrează acum, și petrec momente delicioase. Simt o căldură binefăcătoare care încetul cu încetul va reuși cred să-mi dezghețe inima de mult amorțită. Și pe fiecare zi observ cu mirare că viața nu este așa de tristă, că mai am de trăit zile senine și mă cîștigă iar dorul de muncă, dragostea de versuri. Trei poeme am în cap — *Lăpușneanul, Patriarhale* și *Serafina*. Iar m-apucă groaza să nu mor înainte de a le scrie, eu care credeam că voi trăi fără ca să mai scriu nimic! Nu știu dac-au parvenit pînă la tine strofele trimise alaltăieri.

---

* Cine vine din călătorie / Are de povestit cîte ceva!

** Vă salut de o mie de ori!

Convorbirile au venit cu un sumar destul de bogat de astă-dată:

D. Zamfirescu — *La Orșova* — versuri limpezi, muzicale ca un murmur de izvor —, cu izbucniri neașteptate de avînt național

Bunica mea!

G. Murnu — *Iliada*, cîntul II

L. Șăineanu — *Influența orientală* — tot mai interesant

S. Pușcariu — *Ritm de resignare* (poezie)

F. Becescu — *Fericire* (poezie drăgălașă)

G.B.-Duică: O recenzie asupra de curînd apărutei colecții de poezii populare despre *Avram Iancu* (adunate și publicate de popa Simeon Fl. Marian — Suceava, 1900 (prețul 1 leu 30 bani).

Ai văzut în *Journal* pe Bagesen de Capiello? Am trimis și fetei un număr.

Ți-a scris și Bârsan o c.p. — ți-o espediez. Vineri, dup-amiaz, am fost pe la Anghel și... i-am citit fragmentul *La pîndă*. I-a plăcut, Anghel era cam desconcertat, spunea că ar dori să se deplaseze din Paris măcar pentru o săptămînă, dar *nervus rerum* lipsește. Încolo — totdeauna preocupat de ȏ populară frumoasă. Strîmbu a primit în fine bursa și s-a schimbat mult, nu-l mai vezi așa tulburat ca-nainte. Kimon așteaptă bani să plece la mare. — Àpropos! Strîmbu a-nceput s-o rupă binișor pe franțuzie, Kimon însă o scîlciază rău. Popescu — cum ți-am scris — fusese recompensat cu medalie de bronz, dar n-a aflat-o decît acum în urmă. — Domnișoarele din față sînt tot așa de cuminți; le-am întîlnit mai ieri la postă și m-au privit drept în ochi ca pe o veche cunoștință: aveau aerul să mă-ntrebe ce s-a făcut tovarășul? M-am împrietenit grozav și cu gentila papetăreasă; vreau-nu vreau, în fiecare dimineață trebuie să-i sacrific cel puțin cinci minute de conversație. Uite, bre! cum încep să mă dau și eu pe brazdă? De asemeni, mă găsesc în cei mai buni termeni cu conciergea care nu încetează să-mi surîdă cu aerul ei de *grande dame*. M-me Meunier mă-ntreabă dacă odaia Octaviei se poate evacua înainte de termen?

Mă grăbesc să-nchid plicul, e patru fără un sfert și țiu să plece azi această scrisoare.

Te sărut, nu-ți neglija sănătatea!
Krüger

Paris, dimanche, 2 sept. '900

Finanța cam pe sleite, dar echilibrul se menține.

XX

Les Débats de mercredi, 5 sept. [1900]

Dragă Cronje,

Nu știu dacă ți-ai lăsat cioc, dar așa te-am visat astă-noapte. Ce-ar însemna visul ăsta, nu știu. Sămănai însă grozav c-un uncheș verde și sfătos; la un moment dat, m-ai apostrofat cu vorbele: *Du bist ein Taugenichts!** Tocmai cînd să te întreb pentru ce așa, m-am deșteptat în strigătele precupeților din stradă. Astfel că am rămas fără lămuriri.

---

* Ești un pierde-vară!

Aseară pe Boul-Mich am întîlnit pe distinsul nostru prieten Anghel, ca-ntotdeauna, însoțit de o damă și de inevitabilul P. Mi-a cerut imediat adresa ta și spunea c-are să-ți scrie. E bun băiat Anghel, din ce-l pătrund mai mult recunosc în el o natură de elită. Avea o poezie nouă, dar n-a fost chip să mi-o citească.

Mă mir că n-ai primit încă cele două cărți postale mîzgălite cu versuri; ori faci pe șiretul: nu ți-au plăcut și nu vreai să-mi zgîndărești amorul propriu. E drept că au fost adresate la Ottweiller și scrise cu creionul; pesemne că nemții tăi nu admit asta din urmă și le-au confiscat. Azi de dimineață am espediat lui Adam *Omul și leul,* imediat ce am primit scrisoarea ta. Îți alătur scrisoarea lui Patrașcu. Stan și Stans probabil că se plimbă azi pe Ringstrasse, în Viena, în urmărirea vreunei vieneze frumoase... I-aștept cu inima bătînd.

Îmi umblă prin cap niște strofe: *În pădure.* Apoi un nou fragment din *Lăpușneanul: Ospățul.* Și o poezioară ca *Nucul* și *Bunica: — Întîiul camarad.* În urma celor ce ne scrie Adam despre criza din țară — deși cunosc moftangismul lui — încep a deveni cam îngrijat de soarta manuscrisului meu de traduceri; dar nu cred că un neamț ca d. Bogdan să-și uite făgăduiala. Îți spun drept că nu le-aș mai trimite nimic; m-aș adresa atunci la *Lit. și artă* sau *Noua revistă.*

P-aici e frumos de te sacă la inimă; te cuprinde un regret nespus cînd vezi cum trec zilele, fără ca să le poți opri, tot mai senine, mai poetice și mai pustii. Dar seara e frig, (și) mi-am scos pardesiul și pălăria de bandit.

Cred c-ai primit pînă azi carta lui Bârsan; ți-am trimis azi o scrisoare a Peltei. — Cum o duce fata? (adecă Octavia).

Am primit și *Familia,* număr festiv în amintirea lui Vasile Alecsandri. Biloul a plecat la țară și se-ntoarce pe la vreo luni. Primești regulat jurnalele? Ai citit vestea despre moartea fostului nostru inchizitor G. Dem.

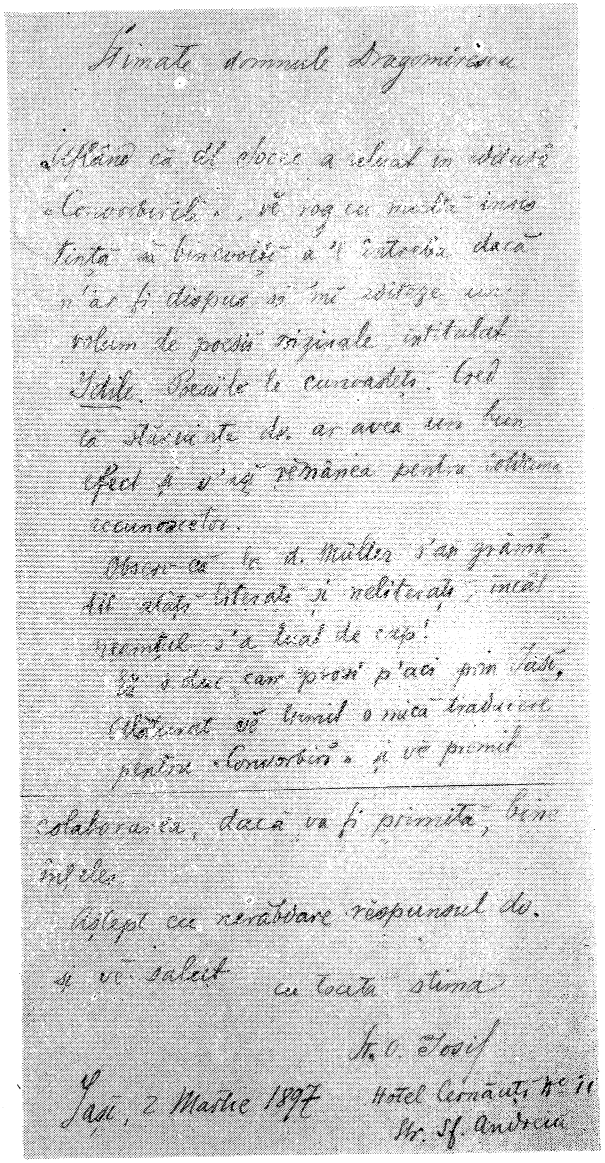

Stimate domnule Dragomirescu

Aflând că d-l Socec a luat în editură «Convorbirile», vă rog cu multă insistință și bunăvoință a-l întreba dacă n'ar fi dispus să'mi editeze un volum de poezii originale intitulat Idile. Poeziile le cunoașteți. Cred că stăruința dv. ar avea un bun efect și v'aș rămânea pentru totdeauna recunoscător.

Observ că la d. Müller s'au grămădit atâți literați și neliterați, încât neamțul s'a luat de cap!

[illegible] o duc cam prost p'aci prin Iași. Alăturat vă trimit o mică traducere pentru «Convorbiri» și vă promit colaborarea, dacă va fi primită, bine înțeles.

Aștept cu nerăbdare răspunsul dv.

Și vă salut cu toată stima

St. O. Iosif

Iași, 2 Martie 1897 Hotel Cernăuți No 11
Str. Sf. Andrei

Scrisoare către M. Dragomirescu — Iași, 2 martie 1897
(Biblioteca Academiei R.S.R.)

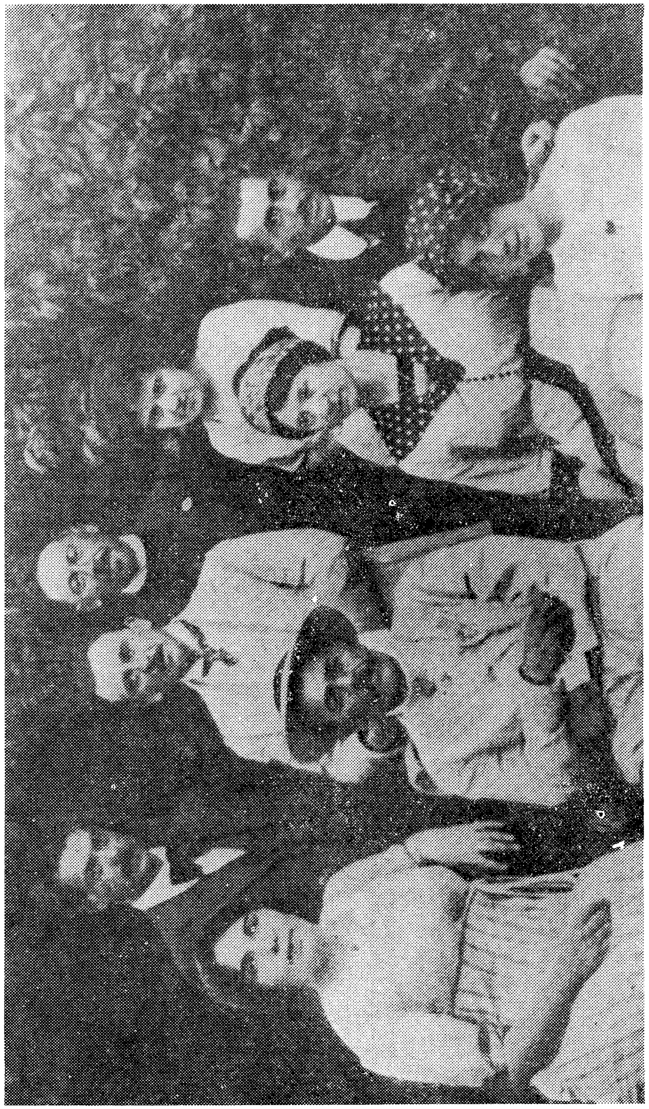

St. O. Iosif la Blaj, în 1911, cu I. L. Caragiale, O. Goga, Al. Ciura, A. Vlaicu, în *Flacăra*, nr. 7, 1912

Teodorescu? Zi-i cu mine: Dumnezeu să-l ierte! Dealtminteri, eu n-am trăit în termeni tocmai răi cu dînsul. Sandu are un articol scris pe fugă; tristă e meseria asta — sau mai bine mizeria — de gazetar!

Tu cum o duci cu sănătatea; ai încercat remediul ce ți-l indicasem?

Te sărut,
Krüger

XXI

Dorite Cronje,

Azi n-am primit nici o scrisoare de la tine. Ți-am trimis *Le Temps* de acum cîteva zile, deoarece cred că te-nteresează foiletonul lui Larroumet și mai mult ca să te convingi cît de superficiali sînt în literatura universală uneori franțuzii. De pildă, d. L. se pare că nici nu știe de existența unui oarecare *Prometeu înlănțuit* de Shelley, care — orice s-ar zice — nu e tocmai de teapa unui Jean Lorrain. Nu ți-e iertat să vorbești de tragedia lui Eschyl, fără ca să amintești măcar de sublimul poem al lui Shelley.

Noutăți: de două zile avem între noi doi artiști: Popescu și Storck. Popescu îmi arată o deosebită simpatie și mărturisesc că mi-e foarte simpatic, contrar așteptărilor. Storck e mai voinic și mai rezervat. Azi-dimineață te-a căutat un domn, rugîndu-mă să iau în primire un obiect de lux aparținînd d-lui Saligny și să-l păstrez pînă la reîntoarcerea ta. Ai vreo cunoștință preliminară asupra acestora? — Adam ne trimite foiletoanele; pe copertă: „manuscrisele!!“

Cum te mai proslăvești cu sănătatea? Stan și Stans îmi scriu să le caut o cameră cu două paturi solide. Cum vezi, colonia crește și-nflorește; cînd ei veni și tu, o să fie o frumusețe. Pe cînd ai de gînd să pornești încoace? Sper încă să te surprind cu noi „emanațiuni ale spiritului meu". Mă, și sînt hamurezat lulea, *comme un carlia, ma parole d'honneur!* Sînt capabil să fac cele mai mari prostii — d-aia mă bucur de venirea amicilor, în societatea lor sper să-mi mai viu în fire.

Te sărut,
Krüger

Mai ceartă-mă din cînd în cînd, îmi faci un mare bine.

Mes salutations amicales pour M-me Octavie.

Paris, dimanche [9 septembrie 1900]

XXII

Dragul meu,

Ieri eram așa de bolnav — din cauza unei mizerabile indigestii — încît abia am reușit să-ți arunc vreo cîteva șire pe o c.p. Toată noaptea m-am chinuit, fel de fel de visuri urîte m-au cercetat; azi, deși mă simt obosit și mă doare puțin capul, pot să mă felicit că am scăpat ieftin. Dar credeam că nu se mai isprăvește noaptea.

În asemenea dispoziție îți poți închipui că n-am putut face nimic; acum însă reiau firul

„și cu multă plecăciune rima mîndră o aștept", după cum zice bătrînul Gr. Alexandrescu.

Nu găsești un mare haz în felul cum primim noi scrisorile? Nu pot socoti cîte zile îi trebuie unei scrisori ca s-ajungă la Saaralben ori viceversa. Atîta știu că primesc răspunsuri la întrebări pe care nu le-ai primit încă și revenim a doua, ba chiar și a treia oară asupra unor lucruri deja învechite. Tot așa se-ntîmplă și cu jurnalele? Octavia îmi scrie *joi* că și-a primit jurnalul de marți, pe cînd pe cel de *miercuri* îl primise deja. Azi l-am trimis a doua oară. Cum vezi e o harababură întreagă și, întrucît mă privește, nu mă știu deloc vinovat. Eu am scrupule d-astea copilărești pentru că am suferit foarte mult de pe urma neglijenții, pe vremuri. Dar s-o lăsăm încurcată.

Tu-ți esprimi dorința de a citi cît mai curînd cele făgăduite, și asta înainte de sosirea simpaticilor buzoieni la Paris. Cum ăștia ne anunțară prin șase cărți postale ilustrate că vor pica în Paris tocmai joia viitoare, dimineața — sper că voi putea fi la-nălțime, mai ales că-ți pot procura prin acest fapt o satisfacție sufletească. Dar drept să-ți mărturisesc, prea mă-ncarci de laude și calități. Ce-o fi atunci cînd ți-oi trînti poema întreagă! O am toată în minte; îmi lipsesc numai cîteva detalii istorice, pe cari sper să le pescuiesc din Xenopol, Șăineanu și cronicari. Trebuie să știi însă că e o poemă în toată puterea cuvîntului, împărțită în două cînturi: întîia și a doua domnie a Lăpușneanului, plină de peripeții, scrise din viața vechilor curți domnești și din popor, cu intercalări de doine etc. Nu vreau însă iar să cad în păcatul de a-ți da prea mari iluzii, și deci nu mai insist.

D. Bogdan mi-a răspuns afabil ca-ntotdeauna și toate au ieșit de minune, așa cum prevedeam. N-am vrut însă să-l mai molestez cu rugăciunea de a îndrepta strofa 4, căci espediase deja manuscrisul. Dealtfel, acum în urmă am mai intercalat o strofă, simțeam eu că lipsește ceva. Ceea ce mă cam supără este că în *Convorbiri* n-are să se publice decît fragmentar și dezordonat, de pildă *La pîndă* formează un capitol tocmai către sfîrșit. *Ospățul* este anterior și nicidecum partea a doua, cum îți închipui tu. În sfîrșit, om trăi și om vedea.

Îmi scrii că aștepți venirea lui Stans cu oarecare grijă și încredere totodată. Pînă în momentul de față, habar n-am de intențiile lui literare; după cît îl cunosc însă, îmi închipui că s-ar asocia din toată inima la o întreprindere nouă, dacă nu cumva esperiența amară de anțerț l-o fi desmîntat pentru multă vreme. În tot cazul, eu îi aştept pe amîndoi. Stan vine cu vioara şi „trage nădejde să găsească vreo Chimay careşicare" ca un ţigan veritabil (nebotezat) ce este.

Quant à Madame Octavie, je l'a supplie de ne pas se formaliser si les journaux n'arrivent pas régulièrement; je le répète: ce n'est pas de ma faute; il faut réclamer à la poste. J'espère que le grand air de la campagne lui fait du bien et va finir par chasser toutes les idées noires.

Je vous embrasse fraternellement,
Octave

Paris, samedi

XXIII

Miercuri spre joi — Paris, 12 sept. '900

Dragă Kneipp,

Vei fi îngrijat şi poate chiar cam năcăjit că nu mai primeşti de vreo două zile încoace nici o veste de la mine. Mă simt şi eu vinovat, mai ales că te deprinsesem cu cîte-o carte postală în fiecare zi. Dar nu ştiu nici eu cum s-a făcut, căci de uitat nu te-am uitat nici o clipă, în fiecare moment tresăream şi-mi ziceam: „Trebuie să-i scriu lui Cronje" — însă totdeauna m-a stingherit cîte ceva.

Adevărul e că am fost foarte zăpăcit aste două zile din urmă. Un neastîmpăr sufletesc nu-mi da răgaz să stau locului. Umblat-am rătăcitor prin Luxembourg şi pe Boul-Mich, ceasuri întregi, fără să mă pot linişti. Nici de citit, nici de scris nu-mi ardea — eram ca luat de iele. Mă apucase şi un dor nebun de ţară şi de voi, dar cu atîta putere încît abia mă puteam stăpîni să nu mă podidească lacrimele, hoinărind pe stradă, şi mă simţeam singur, singur pe lume. În aşa situaţie am întîlnit pe fratele Mitif, dar n-am putut sta mult de vorbă cu dînsul, căci era grăbit. Hazardul mi-a scos

înainte şi pe drăcoaica ceea cu ochi negri — puţin a lipsit să nu-i cad în genunchi, întocmai ca într-o poezie a lui Heine.

Azi-dimineaţă (miercuri) primesc o depeşă de la Avricourt: „Sosim ora 1 p.m." M-am îmbrăcat repede şi tiva la nr. 1 din strada noastră, unde mi s-a spus că pot găsi două camere mobilate, la etajul al 3-lea. V-am espediat apoi jurnalele, am mai stat de vorbă cu papetăreasa, — la birt, am încercat să-ţi scriu repede o c.p. dar am stricat-o fără să pot lega două rînduri şi pe la 1 fără cinci, iată-mă-s la gară. Din momentul intrării trenului în gară, mi-ar fi greu de tot să-ţi povestesc ce-am mai făcut. Ştiu numai că am dus-o toată ziua într-un hohot de rîs cu poznaşul de Coriolis şi cu Stans; — dacă va continua tot aşa, apoi eu o să mă bolnăvesc, căci acest prisos de veselie nu-i semn bun.

Acum e tîrzior — poate să fie ceasurile trei dimineaţa şi, pentru că sînt singur cu mine acasă şi nu pot închide ochii cu nici un preţ, m-am decis să te ţiu de vorbă, dragul meu Virgil. Ştiu bine că nici mîine n-o să prea am timp să-ţi scriu, deci profit de acest ceas de insomnie, căci de lucrat mi-e peste putinţă. Dar nu te supăra şi nu te îngriji — lasă-mă la largul meu aste cîteva zile, vreau să mă-mbăt de viaţă pînă la saturaţie, să mă ţiu numai de nebunii săptămîna asta — las tot baltă pentru moment şi m-arunc orbeşte în valurile Parisului. Va trece volbura asta cum a venit, nu te teme; şi vei vedea pe urmă cît am să fiu de liniştit şi cuminte, şi sîrguincios. Asta ţi-o făgăduiesc formal — deci prelungeşte-mi poliţa pînă atunci.

Tot ce-am scris zilele din urmă nu-s decît începuturi de strofe răzleţe, altminteri aş dori mult să-ţi trimit ceva, după cum îţi promisesem. Afară de asta am înghiţit un volum întreg de proză insipidă din *Istoria* lui Xenopol şi-am tradus cîteva poezioare din Heine. Cam uşurel bagajul literar, cu atît mai mult că n-am avut alta de făcut. Dar s-o ia dracu meseria asta de poet! Cel mai mic fleac de subiect trebuie să-l răsuceşti de sute de ori pînă să-mbrace forma fatală. Îţi vine cîteodată să-ţi iei lumea-n cap — singura mîngăiere ce ți-e dată este să observi cum treptat-treptat subiectul prinde viață, să-l urmărești cum se-ncheagă în cele mai mici amănunte — ah, dar de cîte ori îți surîde o clipă și se stinge-n întuneric! De aceea versurile cele mai frumoase sînt acelea cari nu se scriu niciodată.

Stans ne-a adus cîte o colecție din *Floare*. Am răsfoit-o cu oarecare strîngere de inimă. Am adus vorba despre misterioasele noastre proiecte. Chestiunea fiind însă foarte delicată, am lăsat-o să doarmă pînă la venirea ta — și, într-o seară, cînd om fi cu Anghel și cu Crucean la un *bock*, ne vom sfătui băbește — nu-i așa? — Coriolis se recomandă p-aici fetelor ca *"auteur humoristique comme Alphonse Allais et Georges Auriol"*. Are un haz băiatul ăsta în tot ce spune — fericiți acei cari pot să-l aibă totdeauna aproape. Și are un succes nebun cu damele, mai ales cum vorbește el greoi și stricat franțuzește, îți vine să te prăpădești de rîs.

Dar uitasem ceva: Ți-am scris că mai ieri s-a prezintat un domn lăsîndu-mi în pază un obiect de artă. Este o pipă a fostului rege al Bavariei, Ludwig II, aparținînd d-lui Saligny, care voia s-o vîndă aici la Paris. Spre acest scop o încredințase d-lui Popovici-Hațeg *(chef du Laboratoire de géologie au Service des Mines de Roumanie)*; acesta a lăsat-o cîteva zile în vitrina unui negustor, dar cum d. Hațeg nu mai putea să rămînă la Paris și nici nu se putea întoarce cu pipa nevîndută, s-a prezintat la noi acasă, crezînd ca să te găsească și să te roage s-o plasezi tu la vreun ebenist oarecare. Mi-a lăsat și adresa d-lui Saligny. Iat-o:

Monsieur le Professeur
Dr. A. O. Saligny
Dr. Lahamann's Sanatorium
Weisser Hirsch
bei Dresden (Deutschland).

Spunea acest d. Hațeg că tu cunoști foarte bine pe d. Saligny și chiar bănuiește că te-nrudești cu dînsul; deci îi vei scrie. Eu am închis-o în *armoir*, căci ce era să fac? A trebuit, vrînd-nevrînd — s-o primesc în pază. Pipa e evaluată la vreo 1 000 fr. — deci îți poți închipui cam ce fel trebuie să fie. Eu, care n-am avut niciodată curiozitatea măcar de a privi de-aproape asemenea obiecte de lux, n-aș schimba-o pe țigareta mea de cireș.

À propos! Popescu — pictorul — m-a rugat să-i scriu „ceva idilic“ ca să încadreze o pagină din *Ileana*. I-am răspuns prietenește că mie revista asta nu-mi place, dar, dacă voi scrie ceva, asta numai de hatîrul lui o fac. Și cum nici el nu știe sigur dacă o să mai apară nr. 2 din *Ileana* — a rămas lucrul baltă. Atît mai bine. Însă simpaticul Popescu trebuie menajat. Îmi pare cel mai răsărit și mai cult din cercul tinerilor pictori. Eu i-am făcut o mică mizerie într-o seară, păcălindu-l frumos și, ca băiat deștept, nu s-a supărat, dar m-a amenințat c-o să se răzbune. N-am vorbit încă nimic cu ei despre „revistă“. Dar mai e vreme.

Dar tu, cum o mai duci cu ale reumatisme? Sper că pe la vreo duminică să te-avem între noi?

Et notre chère malade, va toujours mieux, j'espère. Je lui envoie toute une charrette *(un car!)* de salutations amicales. Mais je suis aussi un peu faché après elle, parce que elle me neglige depuis quelque temps et ne daigne pas m'envoyer un mot.

Te sărut,
Iosif

XXIV

München, 16 mai 1901

Dragă Virgil,

Mizericordie!!

Azi am primit de la Steinberg o scrisoare prin care mă vestește că volumașele mele se tipăresc — curînd vor apărea. Doamne, cînd mă gîndesc că roțile unei tipografii din București se învîrtesc zorite în vreme ce motorul pufăie obosit și coală după coală trece pe sub „furcile caudine“ ale d-lui corector — mă apucă groază. Bine era să fi văzut măcar ultima corectură; aș fi fost lipsit de palpitațiile cu care aștept apariția — mă tem grozav de vreun bucluc. O virgulă greșită poate distruge versul cel mai reușit. În sfîrșit — om trăi și-om vedea.

Ieri am primit și scrisorica voastră ticluită cu două cerneli și cu biletul magic. Căutatu-l-am pe Hattler în preajma locuinței mele; dar dacă n-aș fi avut fericita idee să cer la o cafenea așa-numita *Adressbuch* — nu l-aș mai fi găsit cît e lumea și pămîntul! E tocmai dincolo de Pinacotecă, și eu stau hăt, în sus. Azi am fost pe la dumnealui; foarte amabil neamțul; scrisoarea lui Kimon l-a zăpăcit de bucurie; am povestit aproape un ceas întreg cu el și cu nevastă-sa — o bavareză groasă și limbută. Nu mai spun nimic de laudele ce curgeau droaie la adresa lui Kimon și Storck.

Mi-am tocmit un rînd de haine — saco, stofă solidă, închisă: prețul 70 m. Neamțul m-a asigurat că marfa lui e escelentă, ca orice negustor. Dealtminteri cred că e cinstit. Dar nu găsești cam scump? Îmi vine greu să mă deprind cu gîndul că am să port pe mine așa scumpete! Pesemne s-a-ntors lumea pe dos; cînd m-ei vedea, te-asigur că nici n-ai să mă recunoști. Ceea ce mă pune pe gînduri însă mai ales este că nu-mi mai rămîn în buzunar decît 10 mărci, căci 100 fr. fac tocmai 80 m. 50 pf. Cel puțin o să am și eu odată o haină bună, croită pe trup și după gustul meu.

Ieri dup-amiază am întîlnit pe Murnu, seara am petrecut-o cu el admirabil. O nouă cunoștință: d-ra Claudia, sora d-nei Murnu — tip de moldoveancă cu grai „dulșe di pi la Ieși“ — și foarte simpatic. Cînd zic „foarte“, să nu-ți închipui alte bazaconii; mi-a alunecat condeiul să mărturisesc că-mi place. E o fată veselă, rîde cu atîta haz că-ți face poftă. Apoi Murnu are și el darul să vorbească într-un stil cam poetic și plin de umor firesc. Ai să-l cunoști și tu, fără-ndoială; i-am comunicat complimentele; spunea că nădăjduiește să rămînă în München cel puțin încă două luni.

Am plănuit împreună o escursie la Starenberg. Turcul, probabil, îți va descrie pe larg frumusețile din împrejurimea Münchenului. Voi cînd veniți?

Murnu m-a întrebat dacă sînt dispus să cunosc pe o cocoană din vecini — o literată cu care aș avea prilej să vorbesc nemțește. L-am rugat să mai întîrzie pînă ce m-oi înțoli. Am băgat de seamă că în ochii lumei totdeauna prețuiești mai mult dacă ești bine îmbrăcat.

Cu doamna mofturoasă — Muza — mireasa fără zestre cum a botezat-o Nanu — sîntem în relațiile cele mai intime; peste două zile cel mult sper chiar să-ți trimit ceva isprăvit, făcut și refăcut de o mie de ori. Titlul: *Lebăda*. Merge greu, ca-ntotdeauna; greu picură vers cu vers.

Azi-dimineață m-a deșteptat furtuna și
auzind pe sfînt-Ilie
trăsnind în carul lui de foc,
am chiuit de bucurie
și-am început să joc.

Plouă cu găleata, tună și fulgeră; nu-i chip să faci un pas în stradă. Ieri însă a fost o splendoare: trei ceasuri am rătăcit prin Englisch-Garten.

Nu-mi scrii nimic despre Mitif și Sextil — inimi de aur. Mitiful n-are de gînd să scuture odată jugul plictiselei și să s-arunce pe aripele năzdrăvanului Pegas? *Zadarnic?...* (citație etc.) Îmi pare rău sincer că neputînd face însumi corecturile n-a fost chip s-adaug dedicația la *Cavalerul* — la o a doua ediție însă... dacă s-o întîmpla „minunea“.

În colecția lui Ghedem am dat peste a opta variantă a *Irinei* — și cea mai desăvîrșită. Îmi pare rău destul că n-am cunoscut-o înainte de a făuri balada mea. Sînt acolo lucruri frumoase cari mi-au scăpat poate pentru totdeauna. N-am găsit în schimb *Ielele* — cîteva descîntece, foarte interesante, nu-mi ajută îndestul. Nu știu cum și unde aș putea găsi balada populară de care ți-am vorbit odată. S-a publicat demult în *Țara nouă*, de acolo a fost reprodusă într-una din cărticelele editate de Socec — dacă nu mă-nșel. Eu am avut-o, dar n-o mai găsesc. Iată cum se pedepsește neglijența. Aș dori să citesc și studiul lui Șăineanu — dacă nu l-oi găsi la Murnu — și nu cred, căci toată biblioteca lui e în țară — te-aș ruga pe tine să-l scormonești de unde știi — numai tu ai misterul de a face să iasă la lumină cărțile cele mai rare. Am pe masă o cărticea apărută aici de curînd: *Deutsche Chansons* — nu-i decît un amestec de nerozii și nostimade, aberații printre cari strălucesc totuși versuri frumoase, chiar inspirate. După titlu poți ghici că nemții încearcă să introducă prin cafenelele lor genul chansonierilor din Montmartre. Dar ce departe sînt acești trubaduri de bîlci de Goethe, Schiller, Heine. Aceștia se pare că au secat pentru multă vreme izvoarele inspirației senine și pentru epigoni n-a mai rămas decît drojdia.

Vrei un specimen:

„Rumplumplumplum,
Rumplumplumplum,
Mir plumpt ein Backstein in Kopf herum
Rumplum!
Au, au, au, au!
Verfluchtes Gehau,
Vertrakter Diskant,
In der Schädelwand“

sau altul:

„Tidlidei! Tidlidei
Ei, verfluchte Hopferei!“

altul:

„Je suis Adèle, la reine blonde —
On me connait, messieurs, parbleu!
Je suis la reine, la reine du Demimonde.
Adèle est là — faites votre jeu!“

Turcului în curînd am să-i scriu o scrisoare lungă, lungă.

Scrisoarea făgăduită rîndul trecut o aștept încă; te sfătuiesc însă ca mai întîi să iai luleaua neamțului. Sextil știe bine unde se găsește. Juchuchu!

Nu uita să strîngi mîna tuturor tovarășilor. Tu primește o mulțămire și o frățească sărutare.

Iosif

Sandu, bietul de el, trebuie să stea ca pe jar.
Cîte telegrame a trimis în gînd ministerului?
Dar voi cînd o porniți încoace, spre Alpi?
Fapte diverse?... Crime nu se prea întîmplă în München.
Ca fapt istoric: am asistat la înălțarea unui clopot enorm.
Biserica Marienkirche. Pe bronz scria: „*Annum Jubilaei 1901 anuntiavi, abhinc festa Domini glorificabo*“.*

XXV

Dragă Virgil,

Nici acum încă nu te pot bucura cu vreo poezie, nimic nu-mi reușește. Toată truda mea e zadarnică, știu bine că ești amărît de multe și de mine îndeosebi. Mai am o singură ambiție: să nu te mai văd nemulțumit; gîndul ăsta mă însuflețește, oricît m-aș simți de istovit, și alungă departe ispita vieții de toate zilele. Mai este oare omenește posibil să mă aștepți? Mai ai tu cea mai slabă licărire de speranță în viitorul meu poetic? Atunci îți mai cer o singură favoare. Aș vrea să mă-nfund cît mai curînd într-un sat apropiat, să n-am nici o figură cunoscută în preajma mea și acolo să lucrez. Dacă nici acolo nu voi face ispravă, atunci Dumnezeu să se-ndure! Aveam de gînd s-o fac asta încă din luna trecută; dădusem concediu gazdei și rămăsesem pe drumuri. Greșeala a fost în partea mea; odaia am regăsit-o, dar am anunțat gazdei că plec la 1 august. La țară cred că și viața e mai ieftenă. Scrie-mi dacă planul ăsta e realizabil. Poate ar fi bine să vorbim împreună mai pe larg, înainte de a lua vreo hotărîre? Aștept răspunsul tău.

Te sărut,
Iosif

12 iulie 1901, München

---

* Am vestit anul jubileului 1901, de acum înainte voi slăvi sărbătorile Domnului.

XXVI

Vineri, Neuburg a. D., august 1901

Dragă Virgil,

Milles et milles remerciements d'abord — cum aș zice în franțuzeasca mea stricată. Trebuie să știi că din puțin ce știam mi-a rămas pe sfert. Restul ăsta îl păstrez însă ca pe-o comoară scumpă. De el se leagă amintiri... Dar nu vreau să plîng! Iartă-mă. Aș fi voit să te întreb ceva, dar mai bine las, pe cînd ne-om întîlni. Și sper cît mai curînd în acea întîlnire. Lasă Geneva și vino aici la Poteva! Nu mai fi supărat pe mine!

Pentru întîia oară de cînd ne-am despărțit, simt de cîteva zile că vîna poetică prinde viață. Ieri, alaltăieri și toată noaptea am scris. Sînt aproape mulțumit cu mine însumi, tremur ca-n vremurile vechi de dorul unui viers frumos. Dumnezeu să-mi ție reumatismul la piciorul stîng, care mă face să stau mai mult pe acasă și în curînd am să te bombardez cu producții de-o să zici: ce-i asta! Dacă însă te hotărești să te ridici — vorba ta — pîn-aici, apoi o fi poate și mai bine. E frumos — și Dunărea cîntă ca o nebună. Deocamdată îți trimit un crainic modest. Mai am încă o baladă aproape gata, dar nu mă-ndur s-o transcriu fără coadă. Cîntecul de mai jos vrea să fie un *pendant* la: *Acolo*, din volum. Îmi pare grozav de rău că s-a publicat; nici nu-și avea locul, acolo. În sfîrșit, iată cum sună:

II

Lucea pe cer așa tăcută
Și parcă, izvorînd schintei,
Vrea să pătrundă printre storuri...
Ah, cîte visuri, cîte doruri
Nu-i încrezusem ei!

Ca un prieten de departe,
Departe-n veci și-n veci străin,
O așteptam în fapt de sară
În colț acolo să-mi răsară
Senină din senin!

Dar într-o noapte blestemată,
Cînd parcă strălucea mai viu
Cum s-a făcut nici eu nu știu —
Pieri din bolțile celeste ...
De-atunci pustie lumea este
Și cerul e pustiu.

De-atunci o vreau în orice sară
Și-o caut nopțile-n zadar ...
O spuneți, stelelor vecine,
În care sfere mai senine
O să-mi răsară iară?...

Atît a rămas din o duzină de strofe! Dar mai bine așa decît... Caron în Paradis!

Steaua mea — adevăr spun — n-o mai găsesc pe cer. În schimb am văzut pe *Mercur*. Știi că zăbovește puțin, după apusul soarelui. E o minune!

Ce zici tu de un subtitlu în volumul viitor: *Note simple — Un șirag de cîntece.*

Lui Kimon, Mitif, Sextil — le-am scris la toți. Vreau să mă-mpac cu toată lumea; pesemne am intrat în anul morții.

Frigura ta ce mai face? Vino aici și-o aruncă pe Dunăre la vale! E frumos mai ales în amurg, numai țînțarii ca niște recenzenți obraznici, cari trăiesc din sîngele poeților, nu ne lasă în pace.

XXVII

Neuburg a. D., 14 aug. 1901

Nu pot săți scriu decît în versuri, dragă!
M-a apucat o furie nebună
Să fac sonete ... Asta nu-i a bună!
Scriu repede și-ntruna ziua-ntreagă.

De-o merge tot așa, în astă lună
Scot un volum. Să știi că nu e șagă.
Dar mă cam tem. Vin nemții și mă leagă,
Cînd or simți că-s un „împușcă-n lună".

Vrei să-ți mai scriu despre Paris? ... Sînt gata!
Ori de amor? ... Fac pe Rosetti marț.
Îmi curge-aicea Dunărea, helbet!

Ea-mi spune multe; — cîntă, fermecata,
S-o tot asculți, să nu te mai desparți...
Acuma simt și eu că sînt poet!...

În adevăr, dragă Virgil, nu știu pe ce lume sînt. Scriu aproape fără să-mi dau seama cum. Orice gînd se schimbă-n vers de sonet și *numai* de sonet. Tu ce crezi despre această șotie demonică?

Te sărut cu dor și te aștept p-aici,

Iosif

Am o veste bună despre volume, dar nu în privința vînzării. Aia nu merge. E vorba de o făgăduială bănească... Ghici de unde?

XXVIII

Neuburg a. D., simbătă, august 17, 1901

Dragă Vergil,

Îmi pare rău că nu-ți pot scrie mai pe larg, căci ispita versului nu-mi dă răgaz. Am întins pînzele pe mare și bate vînt cu noroc și mă duce ca-ntr-un vis către o lume fermecată... Nici eu nu știu unde și cînd am să mă opresc din această călătorie prin împărăția basmelor. Am planuri mari de tot; poemul început îmi cere cel puțin douăsprezece cînturi. Mă bate gîndul să fac chiar douăzeci și patru. Dar partea întîi e sigură, o văd crescînd mereu și înflorind tot mai mîndru din depărtări înnegurate. Așa că *A fost odată...* va fi. Și va fi o carte minunată, dacă mi-o ajuta Dumnezeu sfîntul și... bunica povestitoare cu fusul ei sfătos. (Subiectul e luat aidoma din Ispirescu.)

Atît sonetele cît și povestea sînt, firește, abia aruncate pe hîrtie în goana condeiului; va trebui să mai revin pe ici-colea, să mai cioplesc versul, dar acum n-am vreme. Ce-o fi, om trăi și-om vedea.

Carta ta postală primită azi odată cu banii m-a făcut să-mi dea lacrimile. Nu, nu merit, dragă, dragă Virgil, tot ce spui tu! Dacă am ajuns aici, apoi numai tu, numai tu și iarăși numai tu ești pricina binecuvîntată. Mi-ai turnat în suflet farmecul vieții, m-ai ridicat — ca un vultur — spre cer și acum văd cu spaimă dedesubtul meu prăpăstiile în cari era să mă prăbușesc pe veci! Sînt ca un om care trebuie să plece undeva departe — și are multe orînduieli și porunci de lăsat în urmă și se grăbește să le zică pe toate și nu știe de care să s-apuce mai întîi. Iată cum și ce fel zăresc viitorul:

A fost odată... (poveste în versuri) vreo 120 pag.
Sonete din călătorie (un volum întreg)
Balade (alt volum)
Și pe urmă?...

Te sărut,
Iosif

XXIX

Neuburg a. D., 19 aug. 1901

Dragă Vergil,

Azi vreau să mă odihnesc, *par exemple*! Vreau să mă-mbăt de aer, s-alerg pe cîmp, să rătăcesc pe țărmul Dunării, deși e cam posomorîtă vremea. Cele două capitole ce urmează trebuiesc frămîntate mai mult. Într-unul voi descrie Parisul oglindit în mintea unui țăran. Dar ca să nu-mi calc principiul de curînd inaugurat: *„Nulla dies sine linea“*, îți transcriu sonetul de mai jos... Perspectiva unui sutar era la Castelui Peleș prin influența unui prieten cunoscut la München. Dar... văd că nu se mai realizează... iată și sonetul ce l-am făurit azi jucîndu-mă:

CURTEA-VECHE

Azi Curtea-Veche e ruină goală.
Zac prin grădină cruci pustii, crăpate,
Cu slove-adînci, chirilice, săpate...
Și numai vîntu-n ierburi dă răscoală.

Cînd însă-n turlă miez-de-noapte bate,
De prin morminte umbre mari se scoală.
În șoapte, pe furiș, s-adună-n sală;
Sînt vechi boieri din veacuri depărtate...

Grăiesc încet de treburile țerii?...
Ori nu se-mpacă vodă cu boierii:
Îi pun la cale cărți de mazilie?...

Vreun sfat ascuns, de-o pildă... Cine știe!
Năluca unui pașă-n umbra porții
Stă nemișcată ca un sol al morții.

Mie nu mi s-a urît p-aici, dimpotrivă. Numai cît nu știu pe ce mi se duc banii, căci trăiesc destul de modest. De aceea ar fi bine să vii aici, ne-ar costa mai ieften laolaltă. Închipuiește-ți că încă nu mi-am plătit chiria, deci te-aș ruga — dacă nu ți-e în gînd să vii înainte de sfîrșitul lunii — fă așa ca să primesc suta de fr. pe la 27 august și toată luna lui septembre nu-ți mai cer apoi nimic. E lucru mare să ai odată o sumă întreagă în mînă, te aranjezi bine, și pe urmă nu-ți mai pasă. Apoi vreau să trimit pe la reviste din țară cîte ceva și *trebuie* să iasă parale. Kimonelo îmi scrie că vrea să vie p-aici să petreacă vreo două zile, mai colo, în toamnă; atunci ar fi bine să fii și tu...

Cu musiu Pătrașcu nu mai stăm de vorbă?... Vreau să-i scriu și lui Motru.

Dacă vii în septembre 5, atunci, firește — poți să-mi trimiți mai puțin. *Cronicarii* și un viitor sonet și cel d-alături vreau să le trimit lui Bogdan.

Scrie-mi, dragă, tot ce-ai pe suflet, că doar sîntem frați.

XXX

Mon très cher ami,

Voilà trois jours que j'attends impatiemment une lettre — l'habituelle — de ta part. Es-tu malade? Je suppose plutôt que ta dernière c'est egarée, comment m'expliquer autrement ce subit silence? Es-tu faché, peut-être? Écris-moi un seul mot, je te prie, car je ne peut pas même travailler comme avant, je suis inquiété, allarmé, agacé.

Ce e cu tine, frate? Scrie-mi!

Te sărut,
Iosif

Neuburg a. D., 24 aug. 1901

XXXI

Dragă Vergil,

A mai ieșit unul din fabrică și ți-l trimit. Aceste zile din urmă nu știu ce aveam, că n-aveam chef de nimic. Cum nu primeam nici o scrisoare de la tine, îmi închipuiam că ești bolnav și văd cu durere că nu m-am înșelat. Nu te lăsa, frigurile sînt afurisite și numai dacă le tratezi țapăn, poți scăpa de ele. Tu mă-ncarci de bunătăți. Mă-ntrebi ce și cum. Eu nu știu ce să-ți răspund. Tot ce zici tu e sfînt. Aș dori numai înainte de Crăciun să văd pe tata, surorile și frații, pe urmă sînt al tău. Lui Steinberg știi că nu i-am scris în chestia volumelor? Nu știu cum să redactez scrisoarea. Aș avea nevoie de sfatul tău. Lui Bogdan mă apucasem să-i trimit sonetele, cele două, și acum, după scrisoarea ta, îmi pare foarte rău. Știi cît e de lacom și nu mai lasă cînd a pus gheara pentru *Convorbiri*. Dar am de gînd să scriu altele. De la Sextil n-am mai primit nici un semn. Ție ți-a scris? Încă o dată, pune piept bărbătesc valului ce te țintuie; dacă eu aș putea să-ți aduc puțină mîngîiere, sînt fericit. Iată și

RĂZMIRIȚA

Frînturi de oaste-aleargă pe-apucate...
Ard satele... Departe se năzare
Un greu convoi cu strigăt de pierzare
Prin pîlcuri mari de praf întunecate.

Catîri cu saci de bani, întregi bazare
De-arginturi, scule, grabnic încărcate,
Chervane vechi, căruțe cu bucate
Se duc spre munți și curg mereu din zare.

Sînt tot averi domnești, strînsura, rodul
Atîtor lacrimi și sudori cumplite!
Se zguduie pe stîlpii șubrezi podul...

În miezul nopții, ropot de copite...
Pe-un roib sălbatec fuge voievodul
Gonit de umbra doamnei despletite...

Te sărut,
Iosif

Neuburg, marți [27 august 1901]

Curtea-Veche a suferit serioase modificări; acum mai are aparență de sonet.

Ți-am scris o carte franțuzească. Cred că ai rîs cu poftă. Cu Turcu sînt în vie corespondență. L-aștept aici de pe o zi pe alta. Lui Stans i-am trimis cîteva rînduri pe o carte postală. Aștept să-mi răspundă și pe urmă vom mai sta de vorbă...

XXXII

Miercuri [28 august 1901]

Dragă Vergil,

Să nu te crucești cînd vei citi această carte postală. Vreau să profit de ocazia unor mari serbări populare și să văd minunea cea mai bătrînă a Bavariei: Nürnbergul, care nu e departe de-aci. Azi cu trenul de 1 plec și sîmbătă voi fi înapoi. Mă duc, pentru că mă atrage acolo o dorință irezistibilă și cred că voi profita bine și mult de acele două zile. Mi-am aranjat astfel socotelile ca banii ce mi i-ai trimis în urmă să-mi ajungă pînă la 1 octombre. Vei vedea că toate au să iasă la capăt bun. Pe urmă iar am să te bombardez cu sonete. Mai am cîteva schițate — impresii din Paris — iar *Cronicarii* abia acum încep să-i pătrund. Înainte vreme îi citeam așa, mai mult de mîntuială, astăzi însă petrec ceasuri întregi în societatea lor, îi citesc cu tot așa de mult interes cum aș citi un roman modern. Limba lor veche ce mi se părea odinioară greoaie și încurcată, astăzi îmi sună limpede ca un izvor de munte.

Azi-dimineață a picat mandatul. *Ich danke schön.* P-aici, de două zile, vremea s-a posomorît; plouă și e cam frig. Dar nu cred să ție mult și mă bucur de pe-acum gîndindu-mă la zilele senine de toamnă, cînd o să rătăcesc prin purpura aleelor pustii din Englischgarten.

Așadară — pe mîine. Cel mai apropiat sonet va fi datat în Nürnberg. Pînă ce te-ajunge carta asta și-mi răspunzi la ea, voi fi iarăși în colțișorul ăsta de rai, căutînd s-aștern pe hîrtie ce-am văzut și auzit prin tîrgul acela din poveste. Îți doresc mai multă sănătate, precum și tărie în mijlocul atîtor năcazuri.

Te sărut și-ți mulțumesc *mille fois*,
Iosif

XXXIII

Neuburg a. D., 2 sept. 1901

Dragă Vergil,

Carta e din Nürnberg, sonetul, pe drum, peste noapte făurit. Am văzut așa de multe, încît m-au zăpăcit. Două nopți n-am putut închide ochii. Sosind acasă, am căzut mort. Ieri și alaltăieri pînă acum, la 10 ceasuri, am tot dormit, dormeam da-n picioarele. Abia azi încep să simt că trăiesc pe lumea asta.

Cît am stat în N., mi se pare că am *visat* și că au trecut veacuri de atunci.

POEZIA

Te văd venind... Dar nu purtînd brățară,
Nici diadem, nici haine orbitoare,
Ci tristă-n șalul vechi de cerșetoare,
Averea ta întreagă e-o ghitară.

Pe vremuri zei și crai ți se-nchinară,
Tu le-mpleteai cununi nepieritoare,
Și rar un trecător îți cere-o floare:
Desculță rătăcești din țară-n țară.

Pribeagă, prin străini, te-apucă sara,
Dormi prin spelunci, la căpătîi ghitara;
Iar ziua cînți în uși de cafenele.

Aprinzi în oameni patime rebele,
Tu care-i desfătai cu ambrozie
În alte vremi, sărmană Poezie!

XXXIV

[Neuburg a. D., 4 septembrie 1901]

Dragă Vergil,

Zilele trecute ți-am trimis un sonet slab, deși îmi părea că este ceva într-însul. Ieri n-am scris nimic, azi iar n-am făcut decît să mîzgălesc hîrtia. Totuși mai am încă așa de multe de spus, încît cred și aștept. Nimic nu-i mai ciudat ca modul cum răsar sonetele. De multe ori începi versul dintîi fără să știi cum ai să dezvolți ideea, iar pînă să-ți dai seama, e făurit gata. E un simplu capriciu. Imediat ce vrei să-l forțezi, imaginele se risipesc, versurile nu mai vor să rimeze, atunci orice chin și trudă sînt zadarnice! În asemenea momente cel mai bun lucru e să te ocupi cu altceva. Deci — deschid o carte și citesc. Mai ales Goethe. Marele păgîn îți împrospătează totdeauna sufletul și e atît de vast, încît nu te înlănțuiește într-un cerc vrăjit, ca alți poeți, d. p. Heine, dimpotrivă, îți lasă toată libertatea, te introduce și te plimbă prin universul nemărginit. Din asemenea călătorii te întorci totdeauna mai cuminte și mai sănătos. E odihna binefăcătoare ce numai natura ți-o poate da.

La Nürnberg m-am zăpăcit, o zi întreagă, în muzeul germanic — cel mai mare muzeu din toată împărăția nemțească — și de nu mă dădeau afară servitorii, acolo aș fi rămas. O noapte am tremurat pe terasa burgului Hohenzollern, de unde se desfășură panorama vechiului oraș. Era lună. Am văzut apoi cîteva minunate interioruri de biserici, dar nu mi-a dat mîna să intru în toate, căci englejii au introdus p-aici mizeria bacșișului. Gysis mi-a scăpat din vedere: cunosc însă o schiță a panoului din expoziția müncheneză. — Am mai văzut apoi toate instrumentele de tortură de prin evul mediu. Brrr! Mi se face părul măciucă și acum. Dar impresie neuitată mi-a lăsat populația orașului, ziua. Mi se părea așa de ciudat să văd oameni din ziua de azi alergînd în toate direcțiile prin ulicioare strîmte, pieți străvechi, și locuind prin ruini, toate iluminate cu electricitate.

La *Volksfest* m-au amuzat colosal două maimuțe și un circ de purici! În fața monumentelor lui Hans Sachs și Albrecht Dürer m-am descoperit.

Am făcut un mic șahăr-mahăr, dar mi-e frică să ți-l mărturisesc pînă ce ne-om întîlni. E întîia oară cînd îți ascund ceva, dar n-ai nici o grijă!

XXXV

5 sept. joi, Neuburg a. D.

Dragă Vergil,

Deși se pare că nu ții deloc la povestea mea, eu totuși nu mă-ndur s-o las în părăsire și mă-ntorc la ea ca un tată bun către un făt răsfățat. Cele două capitole trimise le-am contopit acu într-un singur cînt, căci nopțile de iarnă sînt lungi și o bunică harnică poate înșira mai mult de 40 de strofe în octav pe seară. Astfel că povestea va lua dimensiuni mai mari. Mă rog la Dumnezeu numai să-mi dea răbdare, eu cred că aceasta este *mon livre à faire*. Poate mă-nșel, și aș dori încă o dată să am părerea ta fără ocol. Îmi dau eu bine samă de greutăți, dar nu mă pot stăpîni și trebuie s-o duc înainte. E adevărat că te obosește și-ți uzează elasticitatea gîndirii; într-un poem de felul ăsta trebuie să-ngropi o viață-ntreagă. Dar ceva tainic îmi spune că voi duce-o la bun capăt.

Vezi tu, fac atîta caz de prostiile mele și poate n-o să rămînă nimic din toate. Fie ce-o fi. Iată un nou sonet:

LĂUTARUL

Vestit era odată Lăutarul!
La zile mari sărmana-i alăută
De cîte ori cu galbeni fu umplută,
Și-n loc de vin cu galbeni plin paharul!

N-a fost vreo nuntă fără el făcută:
Îl prețuia și vodă și plugarul...
Azi, gîrbov, orb, abia-și mai duce-amarul:
Trist și-amintește gloria trecută...

Uitate dorm în vechea lui vioară
Comori de doine dragi ce-odinioară
Au fermecat boierii la ospețe...

Să-ți povestească el, ce mai mîndrețe,
Ce avuții, ce luminate fețe
Au stat pe (vremuri) în această țară...

I-am scris lui Steinberg la cererea lui Sextil. Plouă, frig tomnatec, mi-aduc aminte de Bușteni. Stans mi-a scris și i-am răspuns o scrisoare lungă de 6 pag. în chestia revistei. M-a întrebat de nu găsesc vreun titlu. Nu știu dacă i-o plăcea *Flamura literară*. Mie-mi place. Îmi cere sonete, dar aș vrea [sic!] să le mai păstrez pentru a le da la rîndea. Tu ce mai scrii?...

XXXVI

Dragă Virgil,

De două zile un afurisit de colț de măsea nu mă lasă în pace. Vremea s-a răcit și tremur de-a binelea. Cerul mai tot înnorat... Vine toamna, a venit, e aici. Nădăjduiesc încă în zile calde și senine, căci nici n-am simțit cum a trecut vara asta. Neputînd să scriu ceva nou, am încercat să mai dreg cele scrise. Povestea o las iarăși pentru dispoziții mai fericite; nu fi gelos de bunica-mea, căci îți aparține în mare parte și tot ție am (să) ți-o închin, la urma urmelor! Dar acu văd eu: aici e vorba de muncă, nu glumă! De aceea nici n-am s-o pripesc.

Iar sonetele, nu mă las odată cu capul de ele. Nu știu cum se face că tu-mi ghicești toate gîndurile. Dacă mi-o ajuta Dumnezeu, măcar zece voievozi d-ai noștri tot trebuie să treacă pe sub furcile caudine! Deocamdată îți mai trimit un sonețel care m-a chinuit mult, fără să reușesc a spune tot.

CEL DIN URMĂ

Te uită-n aer frunza-i risipită
Și vîntul geme prohodind departe...
O zi, o clipă (Puțină vreme) încă ne desparte
De-nghețul iernei — prea curînd sosită!

Ca un palat măreț, cu geamuri sparte,
Pădurea moartă zace părăsită.
Eu singur cînt cu vocea obosită,
Cutreierînd potecile-i deșarte...

S-au dus privighitorile măiestre,
Pustiu e cuibul blîndei turturele
Și mut e glasul viu al mierlei sure:

Pierdut (Căzut? Rămas?) din stolul mîndrei lui orchestre,
Ce trist răsună cînturile mele
În liniștea pustie din pădure!

Ghici cine e *mierla sură? Lăutarul* a îmbrăcat o formă mai cuviincioasă. O sărutare dulce,

Iosif

9 sept. 1901

XXXVII

LĂUTARUL

Oștean din zile vechi, albit în lupte,
Era vestit odată dintr-o sută!
Vioara-i azi atîrnă-n cui tăcută:
Arcușu-i frînt și strunele sînt rupte.

Așa e viața; pe schimbări făcută!
Cu valul vremii cine-ar sta să lupte?...
Învins de ani, de griji neîntrerupte,
Trist și-amintește gloria trecută.

Uitată doarme-a doinelor comoară
De-un sfert de veac în vechea lui vioară
Ce-a fermecat o lume-n tinerețe!

Să-ți povestească el ce frumusețe,
Ce mîndre nunți, ce luminate fețe
Văzură (Orbiră) ochii săi odinioară...

CĂTRE TINERI

Întunecată-i steaua țării noastre
De-un șir de ani —, și vremurile-s grele.
Poporul e pe moarte. Cobe rele
Vestesc osînde numai și dezastre.

Spre voi se-ndreaptă gîndurile mele,
O tineri! Către inimele voastre!
Poeți rătăcitori prin zări albastre,
Ce nu visați decît la flori și stele!

O, dovediți că nu-n zadar purtară
Bătrînii noștri lupta mult amară,
Că viața noastră are înc-o țintă:

Cîntați mărețul vis ce ne frămîntă,
Acoperiți de flamura cea sfîntă
A dragostei de tron, de neam și țară!

Îți trimit, dragul meu Virgilică, *Lăutarul* prefăcut, precum și un apel către tinerii poeți, pe care aș vrea să-l dau pentru primul număr al revistei lui Stans. Aș vrea însă mai întîi să-mi spui tu dacă ești de părere să-l trimit ori ba. *Poate* să fie urmat de altele în felul ăsta; după cum vezi, am început să devin cam primejdios. Stans mi-a scris multe, sperînd că ne vom întîlni mai curînd. Mi-a trimis și o bucată a lui ce am să ți-o trimit cu cea mai apropiată scrisoare.

Revista e vorba să apară la 5 octombre. Tu de ce nu-mi scrii nimic? În curînd sper să-ți trimit mai multe, încheind astfel cu cinste bilanțul acestei luni, cît mai rămîn p-aici.

Neuburg a. D., 10 sept. 1901

XXXVIII

Neuburg a. D., 19 sept. 1901

Dragă Virgil,

Sînt multe zile de cînd nu ți-am scris nimic, dorind din tot sufletul să-ți trimit ceva nou. Dar n-a fost chip. Vreme urîtă pînă azi și de trei zile mîna stîngă amorțită, rece ca gheața — degetul mic nici nu-l mai simt.

La început m-am cam speriat, acum însă m-am obicinuit. Aș vrea să m-arăt la un medic, mi-e teamă de un început de paralizie — resturi de reumatism moștenite din vremea cînd umblam fără căpătîi nopțile de iarnă prin București. În afară de asta o știre neplăcută m-a izbit: Sextil îmi scrie că termenul de prezentare la Ac. a trecut; eu știam că expiră la 1 oct. v. Totuși mai e puțină speranță: d. Bogdan avea să scrie lui Bianu în această chestie. Deoarece nu pot lucra nimic, citesc și caut să-mi îmbogățesc cunoștințele așa de reduse! Ca să duc la bun sfîrșit un proiect vechi, ar trebui să mă adîncesc cu totul într-o bibliotecă românească, să studiez bine istoria națională și atunci galeria de voievozi visată trebuie să se realizeze. Deocamdată, ce pot stoarce din „cronici". Sper în curînd să-ți trimit ceva, dar sînt așa dezorientat și plictisit, pentru moment! Doresc știri mai vesele de la tine.

Te sărut,
Iosif

XXXIX

Dragă Virgil,

Am fost bolnav. Pesemne aerul Dumbrăvenilor nu-mi priește, ori poate sufăr acum consecințele vieței de București. Destul că nu mă simt nici acum bine, deși viața pe care-o duc aici e de pustnic. Cum d. Leon Ghica e dus la București, sînt singur cu fratele d-sale și un alt musafir cari zilnic se informează de sănătatea mea și caută să mă-ndoape cu fel de fel de medicamente. Credința mea este însă că boala de care sufăr e mai serioasă decît să poată fi lecuită cu chinină și piramidol. Simt o indispoziție permanentă, junghiurile mă silesc de multe ori să stau ceasuri întregi întins în pat, într-o complectă nemișcare, în consecință stomacul nu mai vrea să funcționeze, și, ceea ce pune vîrf

la toate, un oaspe care mai înainte mă cerceta foarte rar, migrena, s-a hotărît după cîte văd să-și stabilească domiciliul în tigva mea. Am petrecut nopți de insomnie pe cari nu le-aș dori nici celui mai cîinos recenzent al versurilor mele. Și nu pot scrie nimic, deși fiecare moment îmi vine-n minte *Semănătorul* ca un „*Mane, tekel, fares*". Volumul ce trebuie să apară zilele acestea l-am neglijat din același motiv. Nu i-am scris nimic lui Socec, căruia trebuie să-i mai trimit materie pentru a putea pune sub tipar versurile și nu știu ce-o fi crezînd. Pe Kimon, dacă-l mai întîlnești, roagă-l să nu se supere și dacă ține încă și are vreme poate să-mi facă o copertă cît se poate de simplă. Deși d. Vlahuță se împotrivește, aș dori să dau un titlu — oricît ar fi de banal — volumului. *Dor de țară* cred că e cel mai potrivit și nepretențios. Dacă ție nu-ți place, găsește altul, ori mai bine să-l lăsăm în plata Domnului.

Vrei să-ți descriu viața pe care o duc aici? Mă scol amețit și fără chef, încerc să scriu și nu pot, caut să citesc și nu înțeleg nimic, iau prînzul fără nici o poftă și dacă îndrăznesc să iau parte la vreo plimbare cu trăsura — pe jos e imposibil din cauza cîinilor din sat — a doua zi cu siguranță zac. Oamenii casii sînt foarte gentili și politicoși, dar ce folos, că nu-s din lumea mea! Toți mă privesc ca pe un musafir bolnav și — poate — nesuferit, de felul meu fiind prea puțin expansiv în stare normală. Dac-aș putea să mai trag măcar cîte-un chef o dată la săptămînă, poate mi-aș mai veni în fire. Dar n-am cu cine și mi-e urît.

Lăsînd gluma la o parte, dragă Virgil, văd prea bine că situația asta de castelan de contrabandă nu se prea potrivește cu firea mea. Aș prefera să stau într-o casă simplă acoperită cu paie, la un țăran.

Concluzia este că Dumbrăvenii — cu toată primirea binevoitoare ce mi-au făcut-o — n-o să mă aibă multă vreme. Aștept să treacă luna asta, dacă nu voi fi silit să-mi caut serios de sănătate la vreun doctor — și o șterg de-aici. Ori mă înfund în munții Moldovei, ori mă întorc iar în babilonia Bucureștilor.

Pîn-atunci ce-aș putea face ca să-l împac pe d. Vlahuță, care are tot dreptul să mă considere ca pe un ingrat și să-mi taie — odată cu considerația — și leafa ce mi-a servit-o în mod aproape gratuit pînă azi. Să scriu o duzină de sonete sau cîntece! Voi încerca. Numai de m-aș simți sănătos.

Tu cred că nu ești așa de îndîrjit în contra mea, ca, de pildă, Ghiță, căruia îi trimit salutări frățești. Te rog răspunde-mi, dă-mi curaj, fă-mă să te simt iar aproape de sufletul meu, căci poate niciodată n-am avut mai multă nevoie ca astăzi de mustrările tale pline de bunătate.

Te sărut,
Iosif

Vineri, 22 martie 1902

XL

Dragă Virgil,

Iată-mă-s la Cîmpulung, în „dulcea Bucovină", cununa răpită a Moldovei. Îți spun drept că numai chef de escursie n-aveam, acum însă nu-mi mai pare rău — de altă parte nici nu puteam refuza să particip la această escursiune, aranjată întrucîtva și în vederea mea.

Călătoria în tren pîn-aci nu se poate descrie. Dac-ai ști ce lanț uimitor de frumuseți mi-au desfătat ochii! și mi se spune că asta e numai introducerea. Mîine pornim la Dorna, de-acolo, dacă s-o însenina, pe Bistrița-n jos. Îmi pare rău că n-am cu mine cartea meșterului nostru, unde pagină cu pagină se-nșiruiesc toate surprizele ce ți le desfășură coborîrea pe plută.

Sîntem șapte la număr, între cari și Levaditi care te cunoaște. Anghel lipsește — e dus la Paris, cred c-ai auzit și tu. Doctorul îl caută prin București, poate l-ai întîlnit zilele trecute.

Societate foarte veselă și mai ales zgomotoasă. Eu însă găsesc mijlocul de a mă izola și țiu cu o încăpățînare desperată la principiile mele, desigur, prea puțin boierești. Distracția principală fiind cărțile de joc, eu, care nu le pot vedea în ochi, sînt lipsit de ea și esclus spre marea mea bucurie din orice combinație. Dealtfel, gruparea e perfectă: trei de-o parte, trei de alta, rămîn totdeauna singur cu mine însumi, al șaptelea fiind în ceată.

Îți trimit ceva pentru revistă, dar nu-s deloc mulțumit de măzgăliturile mele din urmă. Volumul cred că se tipărește, mîine, poimîine trebuie să apară. Tremur — și nici nu vreau să mă gîndesc la toate prostiile îngrămădite pe 89 de pagini. Tu nu-mi scrii nimic, nimic. Dacă te vei îndura să-mi scrii, poți adresa scrisoarea la Piatra, post-restante.

Aș avea nevoie de ceva bani, dar nu îndrăzesc să reclam chenzina pe martie, deoarece n-am scris nimic în cele trei numere din urmă. Cei de-acasă iar aveau nevoie și i-am amăgit, fără să vreau, contînd pe puterile mele. Am pornit în escursiunea asta cu cîțiva gologani în buzunar, rezultatul unei economii severe. Nu-i vorbă, nu duc lipsă de nimic, dar sînt cheltuieli inevitabile. În tot cazul, aș dori mai curînd să-i știu pe cei de-acasă asigurați și dacă *Semănătorul* poate să mă considere încă de colaborator cu leafă, încasează tu cît va crede de cuviință și te rog trimite suma acasă prin vreun comisionar.

Cu sănătatea merg mai bine, tusea, care mă chinuia înainte oribil, m-a părăsit aproape cu totul, grație unei cutii de hapuri de catramină ce mi-a pus-o la dispoziție dl. Ghica. Numai durerile de cap mă străfulgeră cîteodată de stau să cad amețit — dar asta, la urma urmei, e nimica toată. Dealtfel, sînt bine îmbrăcat, am o pereche de cizme blănite și potcovite, și un brîu de haiduc. Paltonul e bun, haina călduroasă, astfel că nu mă tem de aerul munților.

Deci — nu-mi duce grija. Dar scrie-mi, pentru Dumnezeu, măcar două vorbe; iată, ai vreme de zile pînă să ajung la Piatra; ori poate ești mîhnit și vreai să mă pedepsești astfel? Eu vinovat față de tine mă simt, însă vina mea e fatală: în mine trăiește un diavol afurisit cu care mă lupt aproape fără nădejde de ani întreg și rar de tot cîștig biruințe efemere, căci are atîtea mijloace de a mă supune iarăși! Și după fiecare înfrîngere să ridică mai puternic și mai bine înarmat ca-nainte, pe cînd puterile mele scad pe nesimțite. Și totuși aștept cu nerăbdare și mă pregătesc pentru lupta mare, definitivă, la care moartea va fi arbitru neîndurat.

Dar m-am întins prea mult la vorbă și e tîrziu. Afară plouă cu găleata.

La revedere și te sărut,
Iosif

2 aprilie 1902, Cîmpulung

XLI

Dragă Virgil,

Ieri seară am scoborît de pe plută, lăsînd Bistrița cu toată panorama de munți în urmă. Azi pornim spre Văratec, Agapia, Neamț, Fălticeni și de-aici ne întoarcem la Dumbrăveni, tocmai de Paști.

După atîtea minuni ce-au lunecat sub ochii mei în aceste zile, azi-dimineață, două decepții: nici un rînd de la tine; o scrisoare de la Chendi cu vestea că ilustra noastră Academie a premiat *Diplomele* lui Mihali. Singura mea mîngăiere e că sînt în bună companie, printre concurenții refuzați fiind Caragiale și Gorun. Mă împac de voie de nevoie cu „destinul" — și nici un cuvînt mai mult asupra acestora.

Chendi îmi mai scrie că d. Haret e foarte indispus în contra mea pentru chestia pe care tu o cunoști în toate nostimele ei amănunte. Eu ce-i pot face? La urma urmei nu mă sinchisește mult supărarea d-lui ministru. Ceea ce m-ar durea însă ar fi supărarea ta. De ce nu-mi scrii nimic? Tăcerea ta mă neliniștește și-mi taie orice chef de muncă. Mă simt părăsit și lăsat în voia gîndurilor rele.

Alătur aici o scrisoare-petiție către d. Vlahuță, rugîndu-l să-mi acorde — dacă va crede de cuviință — 150 fr., dintre cari te rog mult trimite acasă 100 și mie 50. Sînt poate prea îndrăzneț în cererea mea, deoarece după vrednicie n-am dreptul să reclam nici un ban din leafă. Am încredere însă în multa bunătate a d-lui director.

Te rog deci încă o dată, nu mă părăsi tocmai acum de sărbători, scrie-mi rezoluția pusă pe jalbă. Aș dori ca chestia să se tranșeze înainte de Paști.

Iartă-mi acest stil oficial *et pour la dernière fois je t'en prie ne m'oublie pas!*

Ton meilleur ami,
Iosif

Dacă fără petiție merge, ar fi mai bine. Scrisoarea adreseaz-o la Dumbrăveni, prin g. Verești. Cred că după Paști voi reuși să decid pe burgrav să mă lase singur absolut într-un pavilion de vînătoare, în mijlocul unei sălbătăcii de pădure, la *Cornii*. E singura mea nădejde acolo să pot lucra. La Dumbrăveni sînt prea legat de conveniențe.

Te rog, încă o dată, răspunde-mi,
Iosif

Sărbători fericite!

XLII

Dumbrăveni, 9 mai 1902

Dragă Virgil,

Iată — în cinci minute — ce am putut găsi. Am materie, dar e fără legătură, bucăți începute, o baladă și două sonete, imposibil de trimis în forma lor actuală.

Carta ta am primit-o abia acum la 4 ore p.m., peste o jumătate de ceas trebuie să plec la gară. Mîine espediez volumele cu dedicația respectivă și o scrisoare mai lungă. Îți mulțumesc pentru *vestea* care mi-a umplut inima de bucurie și te sărut (idem pe Ghiță).

Iosif

N.B. Puteți reproduce ceva din volum cu o notiță? Ai primit pe *Lenore?*

DIN HEINE

Iubito, te-oi duce departe în zborul
Cîntărilor mele nebune,
Pe mîndrele șesuri udate de Ganges
Cunosc o grădină-minune!

Visază-ncărcată de roșii podoabe
Sub tainica lunei văpaie —
Flori albe de lotus adastă acolo
Pe dulcea lor soră bălaie.

Șoptesc viorelele-albastre o taină,
Surîd și se uită la stele;
Povești parfumate își spun la ureche
Frumoasele roze-ntre ele.

Gazele sfioase scot capul din iarbă
Și sprintene-ți sar înainte —
Iar rîul măreț își urmează departe
Descîntecul apelor sfinte.

Acolo, la umbra ce-o dă palmierul,
Din floare un pat ne-am așterne,
Sorbi-vom odihnă, cu inimă beată
De visul iubirii eterne.

I. Darie

Am fost la Cernăuți.

XLIII

Dragă Virgil,

Nu știu ca pămîntul dacă ești la București ori petreci zilele senine culcat în iarba mătăsoasă din poiana Agapiei. Mitif mi-a spus că te-a întîlnit prin Iași. În tot cazul cred că scrisoarea mea îți va da de urmă, deoarece nu-ți comunică știri tocmai vesele.

Sînt plictisit amarnic și — ca să nu-mi dezmint nici o clipă ursita — încurcat de tot în socoteli. Stau și mă mir singur cum o să mă descurc, ce-o să fie mîne. De-acasă vești neliniștitoare: una dintre surori, spirituala Didina, e bolnavă mereu și doctorul a spus că are nevoie de băi de sare. Fratele meu din Fiume caută o sumă enormă ca să-și facă uniforma de sublocotenent, mă-ntreabă pe mine, cînd eu trăiesc la țară, fără o para în buzunar. Și cîte și mai cîte!

Peste vreo două săptămîni se inaugurează aici monumentul lui Eminescu, serbare la care veți fi invitați și tu și d. Vlahuță, dacă veți binevoi să veniți. În tot cazul, va fi multă lume și tămbălău în sat. Aș dori să plec la București pentru vreo zece zile, ca să fac rost de niște haine mai subțiri, căci sînt ridicol în acestea de iarnă și mă topesc de căldură. Dar n-am cu ce. Dacă tu ai vreo 40 fr. de prisos, îndură-te și mi-i trimite mie, și Dumnezeu să-ți răsplătească pentru toate bunătățile de care n-am fost vrednic.

Volumul meu a căzut cu succes; nici o gazetă n-a vorbit, cred, despre el și Socec probabil regretă o dată mai mult că a editat versuri.

În afară de cîntul al III și IV din *A fost odată* n-am scris nimic aici, și tot ce-am scris e oribil. Dl. Bogdan îmi cere continuarea pentru *Convorbiri.* Aș vrea să vorbesc cu dînsul, ca să ne înțelegem, căci fără parale nu mai pot colabora.

Și ca o ironie aflu că am fost decorat de 10 mai cu *Bene merenti!* Dacă d-l. ministru de Culte crede că astfel poate fi încurajat un pîrlit ca mine, să-i fie de bine. Nu știu de ce mă dizgustă și mă indignează această distincție ce mi se face; crede-mă că o spun sincer; n-am cerut-o și nici nu doream s-o am. Tu știi dealtfel, cu amănunte picante, cîtă mizerie s-ascunde sub ea! Dar nu mai spun nimic, căci am prea multă amărăciune în suflet și aș merge poate prea departe. De fapt mă părăsește din ce în ce credința în bine și nu sînt departe de deznădejde. Norocul meu că am destul bun-simț ca să mă opresc la marginea prăpastiei. Tu însă nu mă judeca cu asprime și răspunde-mi cît mai curînd,

al tău,
Iosif

Dumbrăveni, 5 iunie 1902

XLIV

29 aug. 1902, Buc.

Dragă Virgil,

Circulă cu insistență zvonul p-aici că în curînd vei pleca *pisti America.* Eu la-nceput n-am vrut să cred, pe urmă mi-am adus aminte că ai un prieten prin New-York și pesemne ți s-a făcut dor de el. Sper însă că scrisoarea mea te va apuca încă la Gleichenberg. Dacă e adevărat că pleci, apoi rog pe Dumnezeu să te țină voinic și teafăr — și să ne mai scrii cîte ceva de peste Atlantic, să nu ne dai uitării, îndeosebi pe mine, care m-ai lăsat cu lacrimele pe obraz, războindu-mă cu fel de fel de daraveri. Și nici *Semănătorul* să nu-l uiți: eu și Chendi ne-am hotărît acu să punem umărul cu tot dinadinsul, doar om urni puțin publicul nostru ruginit din amorțeală. Moșu e așteptat pe zi-ntîi. Vezi de trimite ceva.

Am întîlnit pe Baciu zilele astea și-era f. îngrijat de niște numere din *L'Art decoratif* ce ți le-a împrumutat și cari sînt ale lui Niculae. Cred că ți-a scris, fiindcă m-a rugat să-i dau adresa ta.

Eu dau zor să mîntuiesc povestea, și sînt plictisit că nu vrea să meargă așa cum vreau eu. Abia aștept să scap odată de beleaua asta — să m-apuc de altele. „Creangă“ cred că va apărea peste 10 zile, *Călindarul* pe la 1 octombrie și o carte *sui generis,* în colaborare cu Chendi, tocmai de Anul nou. O fițuică d-aici, *Vremea nouă,* ne înjură strașnic, adică după ce ia la refec pe Vl., Coșb., Bogdan, Hodoș, se leagă și de mine și de Ch., zicînd că ne îmbuibăm din banii lui Haret, săracii de noi! Și n-am văzut o para chioară. Eu zic să-i cerem acum lui Haret de-a binelea, ca să aibă încalte băieții motive binecuvîntate să ne înjure, nu-i așa?

Încolo, toate bune. Her. cum îl știi. Noi, acasă, la Acad., la „Kübler“, la „Caru“, și pe urmă iar de la capăt. Ion Adam se-nsoară cu o mocancă din Săcele, prof. în Dobrogea. Ion Bârsan, tot la Mărcuța. Pe Anghel îl așteptăm. Dacă nu pleci curînd ori îmi dai altă adresă, îți trimit și *Conv.* cu Verlaine.

Te sărut,
Iosif

Salutări de la cuviosul Ilarie.

XLV

Dragă Virgil,

N-am avut vreme cu răgaz până astăzi să-ți scriu mai pe larg ce prefacere s-a produs în redacția *Semănătorului*. Lucru e simplu dealtfel: Vl. și Coșbuc rămîn directori pe copertă, revista însă intră în proprietatea noastră și e redactată de fapt tot de noi. Întrebarea mea dacă vrei și tu să intri în combinație are rostul următor: dacă nu poți veni până la primăvară în țară, să te legi față de noi că ne trimiți pe fiecare număr cîte ceva, adică să colaborezi regulat, dar *regulat*, căci numai avînd sprijinul tău și al celor încă vreo cîțiva prieteni ai noștri, vom putea s-o ducem la capăt cu cinste. *Semănătorul* a prins; e citit; apariția lui e asigurată și stă acum în mîinile noastre să-l prefacem într-un puternic organ al tinerilor. Niciodată poate nu s-a prezintat o mai bună ocazie de a ne grupa, visul nostru este aproape de realizare. Bine ar fi fost să te avem și pe tine între noi, să ne sfătuim, să citim dimpreună materialul — dar dacă nu se poate, ne mîngăiem cu gîndul că nu ne vei da uitării.

Nu-ți poți închipui ce frumoasă e viața asta de neastîmpăr și luptă, după atîta lîngezeală. Să-l vezi mai ales pe Mitif, nici nu-l mai cunoști. Aleargă în dreapta și-n stînga, face abonamente, înhață pe cel dintîi venit care crede el că ar putea să dea ceva interesant pentru revistă și combină fel de fel de planuri. Ca prin farmec și-a recăpătat verva de pe vremuri și adesea stăm serile împreună, povestind. Dup-amiază de obicei traducem din Verlaine, avem până acum 13 traduceri. E o halima cu ele! Toată lumea care ne cunoaște nu găsește decît cuvinte de laudă și-ncurajare, și asta îl împinge pe Mitif s-atace bucățile cele mai grele. Să vezi cum ne certăm, eu — cîteodată și din lene — spun de la-nceput că nu se pot traduce asemenea versuri, că sînt prea rafinate și nu-mi plac; el atunci s-aprinde cum îl știi și stăruiește până ce mă convinge — și pe urmă merge strună. Cînd găsim un vers frumos, e un triumf! Sare în sus și strigă și se bucură parcă ar fi descoperit o comoară. Cîteodată-l apucă nostalgia Parisului. Atunci nu mai are astîmpăr și dac-ar avea parale sînt sigur că-n asemenea momente ar lăsa și traduceri, și revistă, și tot, și ar lua primul expres și s-ar duce. Bre, mare pacoste și pe capul nostru străinătatea asta! Ce putere magnetică o fi avînd Parisul pentru sufletul nostru, bietul, nu pot să-mi dau seama. Nu știu dacă ai aflat că e vorba ca și Vlahuță să plece zilele astea către Paris. Poate vă-ntîlniți p-acolo? Îți va povesti el atunci pe larg și în felul lui cîte sfătuiri și alergături au trebuit până să punem la cale reapariția *Sămănătorului*. Numai eu știu cîte dificultăți de tot felul am avut de întîmpinat! Chiar numărul ăsta dintîi l-am făcut eu și Mitif singuri, nepregătiți, căci cu o zi înainte de apariție nu știam dacă mai apare sau nu. Acum, în sfîrșit, avem situația limpede; încurcăturile sînt aproape toate înlăturate și numai muncă, muncă neîntreruptă și sistematică ne trebuie. Eu, mai ales, trebuie să-mi întocmesc un program de care să mă țiu strict, căci altfel nu știu, zău, cum voi dovedi. Pe lîngă *Sămănătorul* voi fi aproape cu siguranță numit custode la Fundație. Mai am apoi pe cap și contractul cu „Minerva“, în același timp, trebuie să scriu și pentru mine. Cum vezi, trăiesc în plină agitație și pe zi ce merge îmi pare că viața deschide orizonturi tot mai largi înaintea mea. Merg fără șovăială și-mi urmez cărarea hotărît, ce-o fi o fi. Nu uit însă că ție îți datoresc încrederea ce am căpătat-o în forțele mele, că acum cîțiva ani cînd ne-am întîlnit eram un om pe jumătate pierdut. Numai dragostea ta calmă și cuminte, sacrificiul enorm — ce abia acum pot să-l cîntăresc — m-a rechemat la viață. De-ar da Dumnezeu să-ți pot răsplăti măcar pe jumătate binefacerea de care m-ai făcut părtaș.

Te sărut,
Iosif

Noutăți: Chendi și Bârsan s-au mutat împreună la hotel „Imperial"; Mitif e la „Metropole"; Eliad a scris pînă acum două foiletoane despre versurile mele în *Independența* și promite al treilea. Cel din urmă e plin de enormități. L-ai primit de la cineva ori să ți-l trimit? Scrie-ne cît mai curînd, așteptăm *materie.*

București, 30 sept. 1902

XLVI

[București, 3 decembrie 1902]

Dragă Virgil,

A trecut vara, foile s-au scuturat, toamna a trecut și o iarnă cum n-am mai pomenit a troienit văile și a astupat cărările și e frig și crivățul urlă — dar pe coastele Franței de miazăzi e soare și cald și senin și bine, nu-i așa? De ce atunci atîta răceală din partea ta? Nu înghețăm noi destul p-aici? Numai inima, săraca, își mai găsește cu greu un ungher de vis, la adăpostul amintirilor. Trimite-ne puțin soare pe o pagină, căci ai destul p-acolo. Noi luptăm aici cu elementele și... cu indiferența publicului. Nu crezi că e timpul să ne dai și tu un ajutor? Primești *Sămănătorul*? El îți va grăi mai limpede despre nopțile noastre nedormite... Deci, nu ne uita!

Încă ceva: jertfește pentru mine un pol și joacă-l la Monte-Carlo: am visat că am cîștigat și nu mă părăsește gîndul ăsta. Încolo, ce mai faci? Noi, sănătoși și tot pîrliți.

Te sărut cu dor și drag,
Iosif

Dacă cîștig, trimite jumătate lui Sandu, căci ne scrie bietul într-o mizerie cumplită: ne cere 100 fr. și nu puturăm până azi să i-o trimitem.

I

[Zürich, 28 octombrie 1899]

„Stă castelul singuratec, oglindindu-se în lacuri,
Iar în fundul apei doarme umbra lui..."

Să-l saluți pe Sîn-Petreanul
Că mi-e dor de el, sărmanul!
Și pe Chendi să-l saluți,
Iară tu ... să te săruți,
Dacă poți, din partea mea!

Iosif

Le-am jucat la unguri festa,
Și-am trecut mai ieri prin Pesta,
Ieri am stat o zi întreagă
În Viena ... Mult mi-e dragă!
Azi voi trece prin Tirol...
Mîine-s la Paris... Parol!

Fahr wohl, fahr wohl,
Fahr ewig wohl,
*Du schöner Knabe aus Tirol!**

Iosif

II

Fraților Sandu & Ilarie,

Vă trimit cîte-o fotografie și în curînd voi trimite una și drăguțului Zaharia. Nu-mi luați în nume de rău dacă nu v-am mai scris de mult, pricini sînt cam multe.

---

* Drum bun, drum bun, / Drum bun mereu, / Frumosule flăcău din Tirol!

Primesc mereu *Familia* şi de pe-o zi pe alta tot amîn să trimit şi eu ceva zgîrcitului de Vulcan; mi-e frică să nu-mi suspende într-o bună dimineaţă trimiterea revistei, în vederea unei economii de cîţiva fileri.

Sandule şi tu, Ilarie, ce mai faceţi voi, fraţilor? Mi-e dor de voi. Mai scrieţi-mi cîte-o *Bierkarte* măcar, ce dracu! Ori nu găsiţi ocazia? Aud...?

Frate Ilarie, să nu crezi c-am părăsit ideea noastră cu acel nenorocit de manuscris. Am făgăduieli formale pentru toamnă şi pînă atuncea îl mai dau la rindea; dar muncesc în silă deocamdată, căldurile tropicale şi o pustie de dragoste stau să-mi pună capul. Lui Stans i-am răspuns în chestia *Floarei*.

Sandule dragă, n-ai face rău să-mi trimiţi şi mie o colecţie, dar nu te face niznai!

Vă sărut, salutări la toată ceata.

Paris, 28 iulie 1900

Iosif

O specială strîngere de mînă din partea lui Cioflec.

Dragă Ilarie, şi eu, şi Cioflec am dori să ştim adresa poetelor Ciobanu şi Cunţanu; tu care eşti — ca să zic aşa — tutorul lor literar, trebuie s-o cunoşti; te rugăm deci să ne-o trimiţi cît mai curînd posibil.

Pe Nanu l-aţi mai întîlnit?

III

[Neuburg a.D., 22 sept. 1901]

Dragul meu,

Ţi-am scris pînă acum în două rînduri, o dată la Senneville, p. Nantes, alta la S., depart. Eure. Cum văd din ultima c.p., eşti la Verrière. N-ai noroc, nici

eu n-am. Scrie-mi cît mai stai acolo, ca să-ţi expediez volumele ce de mult stau împachetate pentru tine. Acum însă, momentan, n-am mărci. Mai scrie-mi şi altele. Ştii de apariţia revistei? Cred că vei colabora şi tu.

Noroc şi te sărut,
Iosif

IV

Caru cu dor, 9 aug. 1902

Frate dragă,

Sîntem la Sinaia, am fost, plecăm, ne pare rău, ce mai faci? Vivat! vin burii, sănătate şi *năroc!*

„Mărioară dintre bălţi
Cu dragostea-n patru părţi,
Na de la mine cinci zloţi
Şi nu te iubi cu toţi..."

Steo

V

Dragă Sandule,

Din cauza sărbătorilor, am fost siliţi să scoatem *Sămănătorul* ieri, miercuri, aşa că eu, fiind ocupat ziua-ntreagă la redacţie, am primit tocmai seara scrisoarea ta — deci revista era tipărită gata şi n-a mai fost chip să facem schimbarea cerută de tine.

Instantaneul e o minune de haz — am rîs de ne-am prăpădit citindu-l, e un monolog care pe scenă, ajutat și de mimica unui artist de talent, ar face să leșine publicul de rîs. Dar și ca bucată literară e un mic cap d-operă, și sînt sigur că numărul de Anul nou va înveseli multă lume care citește *Sămănătorul*. Îți mulțumesc din toată inima că te-ai gîndit la noi.

Am auzit de la Șerbănescu că de Anul nou ai de gînd să vii la București: noi te așteptăm și să știi că ești invitat la masă la mine; a venit și marinarul de la Galați, așa că vei avea prilejul să vorbești și să petrecem un ceas de mulțămire împreună.

Îți doresc de sărbători, dragul meu, voie bună și sănătate.

Al tău,
Iosif

Buc., 24 decembrie 1903

VI

București, 8 februarie 1904

Dragă Sandule,

Pentru că văd că ești un leneș și nu mai vrei să ne scrii nimic, viu să te cert și să te rog să faci bine să nu ne lași cu totul uitării — că e păcat! Ce-nseamnă tăcerea, muțenia asta? Pesemne zilele astea de primăvară nu-ți mai lasă răgaz să te gîndești și la noi.

Află că Filip a terminat săptămîna aceasta cu volumele lui Pann și Alecsandri, așa că, după angajamentul ce și-a luat, ar trebui să înceapă tipărirea volumașului tău. Eu am să-i aduc aminte și am să stau de el, dar scrie-i și tu, că știi cum este — nu-i om să se țină de făgăduială. Pe la București cînd te mai arăți? S-a întors Steriadi de la Paris și are de gînd să mai stea în țară vreo șase luni. Mă întreabă dacă sînt dealuri și e frumos pe la Laza, ar voi să se stabilească p-acolo cîtva timp, să facă studii. Mi-a mai spus că a făcut o schiță de copertă la volumul tău, dar nu ți-a trimis-o pentru că lui nu-i place. Nici mie n-a voit să mi-o arate.

Noi sîntem sănătoși, te dorim și așteptăm vești nouă de la tine, — ori ai mai amînat iară chestia?

Scrie-mi imediat și, vezi, răscolește prin saltare, doar găsești vreun manuscris pentru revistă, care-ți duce dorul de cînd n-a mai fost numele tău tipărit! Mai ales acum, în ajunul tipăririi volumului, ar fi bine să ne scrii mai des.

Te sărut,
Iosif.

VII

Dragă Sandule, *einen Kuss* de la St. O. Iosif.
Lieber Sandu, einen zweiten Kuss von deinem

I. Scurtu
I. Ursu

VIII

10 iulie 1906

Vă salutăm din Predeal
Cu durere pentru-Ardeal,
Că-l vedem peste cel deal.

Steo și Lia

Dragă Sandule,

Vă dorim tot mai mult, cu cît se apropie ceasul revederii. Cînd veniți?

Îți dorim succes.

Al tău,
Iosif

Adresa: Fabrica de bere Azuga.

Către NICOLAE PETRAȘCU

Paris, 28 noiembre 1900

Stimate d-le Pătrașcu,

Mă simt destul de jenat; sper însă că mă veți ierta dacă abuzez prea mult de bunăvoința dv. Vă rog anume foarte mult să dispuneți ca în poezia mea *Visează codrul* să se introducă încă următoarele ULTIME modificări:

În str. 3-a versurile din urmă trebuie să sune astfel:

DEODATĂ-n urma unei ciute
APARE-N luminiș Diana — și-n adîncimi necunoscute
SE PRĂPĂDEȘTE fără veste...

În str. 5-a versul întîi:

Convoi de umbre diafane plutind MĂREȚ, se risipește.

Iar str. 6-a e schimbată astfel:

Deodată-și zguduie bătrînul din somn puternica-i coroană!
De plîns amar, de hohot jalnic
HUIEȘTE antica poiană...
CĂLĂRI pe cai sirepi, sălbateci, punîndu-i visele pe goană,
Vin barbarii-n potop năvalnic!

Țiu foarte mult ca poezia să se tipărească astfel modificată.

Mulțumindu-vă și rugîndu-vă încă o dată să mă scuzați, vă rog să primiți asigurarea profundului meu respect.

St. O. Iosif

Monsieur NICOLAE PATRAȘCU
homme de lettres
Roumanie
Bucarest
str. Fîntînei 46.

Către I. A. BASSARABESCU

Iubite domnule Bassarabescu,

Mai zilele trecute ne-am întîlnit — ca de obicei — ai noștri, adică cei iscăliți pe contrapagină, și am speriat cafeneaua cu hohotele noastre, cetindu-ți frumoasa nuvelă din *Convorbiri*.

Cu drag noi ți-am cetit nuvela
Și-am zis: Bassarabescu-acela
De ar mai scrie o duzină,
Cum e nuvela *Pe drezină*,
Toți pictorii s-ar angaja
Să ilustreze-așa ceva.

St. O. Iosif

Către SEXTIL PUȘCARIU

I

München, 21 iulie 1901

Cînd au apărut *Patriarhalele*, era să mă-mpușc și nu făceam rău; ar fi avut atunci un rost tot zgomotul ce se produse în jurul prostiilor mele. Căci deși eram pe deplin edificat în ce privește valoarea lor, totuși le iubeam, și oricît mi se păreau de simple, bănuiam că n-au să fie pricepute. De fiecare vers se lega ceva ce m-a durut adînc, dar socoteam așa lipsită de importanță durerea asta, încît mă mir cum am fost în stare s-o torn pe hîrtie, chiar în forma asta imperfectă sub care se prezintă. Tu vii acuma și dezgropi atîtea frumuseți din versurile mele, încît mă faci să cred că m-ai înțeles și mă cunoști mai bine decît eu pe mine însumi. Și în același timp mă faci să sufăr. Sunt ca o fată urîtă căreia îi pui în față o oglindă măritoare și se înspăimîntă, ascunzîndu-și fața cu rușine. Astfel pui tu într-o lumină strălucitoare defectele firii mele, în contra cărora am încercat să lupt fără folos. Ce mult aș fi dorit să fiu, sau cel puțin să par altul! Vesel, sănătos, plin de curaj, nu un plîngăcios cum sunt. Am nutrit totdeauna iluzia tainică de a fi un discipol al lui Coșbuc și un continuator al lui. N-am să-ți iert niciodată că mi-ai distrus iluzia asta. Și ca să mă răzbun și să-ți fac în ciudă n-am să mai scriu decît balade de-aci-nainte! Iac-așa. Atunci să te văd ce ai să mai scoți din ele. Numai din curiozitate de a le vedea analizate de tine am să le scriu...

... Eu voi pleca într-o înfundătură prin Alpi și am să tîrăsc muza de păr pe cărările cele mai prăpăstioase. Inima însă-mi gravitează cătră Brașov.

... Scriu pe *Corbea*, da-i greu al dracului, că-i

„legat în fiare
de mîni și picioare
și-i pecetluit la gît
cu trei litre de argint
cum n-am văzut de cînd sînt!“

— vorba rapsodului.

II

Neuburg a.D., 9 august 1901

Nu știu acu: mi-e dor de tine, pentru că mi-e dor de Brașov, ori mi-e dor de Brașov, pentru că mi-e așa de dor de tine. Destul că mi-e dor; mi-e dor!

Și dorul ăsta m-apucă deodată — nu pot zice din senin, căci plouă cu găleata — din prima zi cînd descălecai la bariera acestui vechi orășel, unul dintre cele mai drăgălașe, poate, din regatul binecuvîntat al Bavariei.

La început, ploaie și frig, plictiseală, sărăcie goală. Era cît p-aci să mă spînzur de năcaz. Pe urmă s-a îndurat Dumnezeu și la rugăciunile mele fierbinți a deschis iar seria seninelor zile de vară; de-atunci e tot frumos. Văzduhul s-a dezbrobodit din nori albastru ca ochii Brunhildei; numai Dunărea vine mânioasă și turbure, clocotindu-și cu zgomot valurile spumegate, căci a plouat zdravăn la munte.

Castelul măreț — azi cazarmă — își oglindește turnurile seculare în apele Dunării, o luntre pustie dănțuie jos, lîngă țărm. În dreapta, la stînga, coboară și urcă uliți strîmte, măturate de curînd; căsuțe albe dorm cuminți în șir, cu flori la ferestruici și cuiburi de rîndunele sub streașini. Iar armonia gravă a clopotelor consacră liniștea asta patriarhală. Militari țanțoși trec zornăind din pinteni; o slujnicuță aleargă desculță și dispare în colț; un țărănoi lung de nu se mai sfîrșește se oprește-n loc nehotărît; de departe mă măsoară din ochi, parcă ar pofti să-mi ceară socoteală ce caut în țara lui, străin venetic. Vreau să-l ocolesc și, trecînd pe lîngă el, l-aud mormăind. Știi ce mi-a zis? *„Grüss Gott!"*

Dar pe ulicioara unde mi-am ales eu reședința este mai totdeauna pustiu. Peste drum, *eine wunderliche Familie**: tatăl cîntă din corn, băiatul din vioară, fata la pian. Oamenii ăștia parcă nu trăiesc decît pentru Beethoven și Wagner. La anumite ceasuri, mă postez la fereastră și ascult; mica orchestră are un ansamblu perfect. Cel puțin pe mine mă-ncîntă. Dar fără de veste concertul se-ntrerupe tocmai în inima unei partituri: a sunat clopoțelul de la ușa prăvălioarei de jos, deasupra căreia atîrnă modesta firmă: „Wilhelm Fink". *Herr* Fink lasă muzica la o parte și coboară tacticos în boltă ca să-și servească mușteriul; apoi se întoarce iar la copii și concertul reîncepe. Eu stau la pîndă după storuri; figurile lor abia se disting în clarobscurul odăiței; din cînd în cînd copila ridică grațios căpșorul, aruncîndu-mi priviri nevinovate, pe furiș.

Astăzi e numai bătrîna acasă. M-am obicinuit așa de bine cu vecinii mei, încît parcă-mi lipsește ceva zărind ferestrile pustii. Ca să-mi alung urîtul, îți scriu ție. Ar trebui să-nnegresc însă pagini întregi, dac-aș sta să-ți zugrăvesc viața ce duc eu pe-aici. Niciodată n-am fost în mai bune dispoziții poetice; ziua mi se duce ca un vis și toate gîndurile mele tind să se prefacă în armonie. Seara mă plimb singur pe țărmul Dunării ori prin Englischgarten—o superbă grădină pustie. Și... făuresc versuri! Păcat numai că cele mai frumoase se duc în risipă ca o negură și prea puține izbutesc să se-nchege în rime sonore. Totuși mă bucur simțind cum pe zi ce merge recapăt încrederea ce-o bănuiam pierdută pe veci.

Sunt iarăși nebunul din vremi de-altădată,
Iar umblu ca-n vis, poticnindu-mă-n mers;
Tot gîndul mi-e farmec, simțirea mi-e beată
Și inima-mi iarăși începe să bată,
Și bate-n cadență de vers.

Așa zău! Îmi pare că murisem odată și acum mă deștept dintr-un somn lung, renăscut. Din păcate însă în această a doua viață m-am pomenit șchiop! Pesemne m-au „călcat" ielele pe cînd dormeam, abia mai pot mișca piciorul stîng de vreo două zile-ncoace. Asta sper că n-are să mă împiedece să încalec pe Pegas... Brrr! Ce mai de proză!

Știi care-i poetul meu favorit acum? Goethe! Nu-i așa că sunt cam îndrăzneț? Dar fii pe pace! N-am chef de traduceri acum. Te rog comunică cele mai umile plecăciuni dimpreună cu toată recunoștința mea d-nei Dima; *Cîntecul* sună mult mai frumos pe nemțește; dar originalul, pe cinstea mea, nu merită atîta atenție!

Iată și un *pendant* la cîntecul *Acolo,* din volum. Dar te rog să nu-l publici:

II

Lucea pe cer așa tăcută
Și, parcă, aruncînd schintei,
Vrea să pătrundă peste storuri...
Ah, cîte visuri, cîte doruri
Încredințasem ei!

Ca un prieten de departe,
Departe-n veci și-n veci străin,
O așteptam în fapt de sară
În colț, acolo, să răsară
Senină din senin!

---

* O familie originală.

Dar într-o noapte blestemată
S-a dus... Și, scăpărînd mai viu,
S-a prăbușit în vecinicie...
De-atuncea lumea e pustie,
Tot cerul e pustiu...

De-atunci o strig în orice sară
Și-o caut nopțile-n zadar...
O, spuneți, stelelor vecine,
În care sfere mai senine
Vrea să-mi răsară iar?

III

Neuburg a.D., 4 septembrie 1901

... Să dea Dumnezeu noroc și voie bună, deși — ca să-ți spun drept — eu mă simt cam jenat în piele de om celebru. Auzi, auzi! o conferință despre pîrlitul de Iosif la adunarea Asociațiunii? Măi, voi sunteți niște infami, cari v-ați hotărît cu orice preț să mă scoateți din sărite. Rezultatul începe să se vadă. M-am năcăjit și eu odată și am scris, am tot scris la verzi și uscate, așa-numite sonete — mă, niște prostii pe care, ca să mă răzbun, vi le-am dedicat vouă, la fiecare cîte unul. Și mai scriu încă, măcar că știu de-acum că mă fac de rîs. Scriu cît pot și cum mi se năzare. Începui și o poveste în versuri, adecă un poem, dar m-am înnămolit la capitolul al 3-lea. Vezi tu, vina e a voastră dacă azi scriu. Eu îmi spăl mîinile. Mult m-am frămîntat cu mine însumi pînă m-am hotărît odată să m-arăt cu pieptul deschis în fața lumii. Acum e acum. Știu bine că joc ultima carte. De succesul ce l-oi întîmpina în direcția apucată depinde tot viitorul meu. Căci dacă voi vedea că ajung ridicol, apoi mă-mpușc fără multă vorbă. Eu nu-mi pot da seama dacă

e ceva de cele scrise ori nu. Virgil spune că da, firește, cu mici rezerve pe ici-colo, și-mi dă ghes mereu să-i trag înainte cu sonetele. Una numai pot să bag și eu de seamă: că am căpătat multă ușurință în mînuirea condeiului. Sunt versuri de cari mă-ntreb singur dacă le-am făcut eu ori mi le-a șoptit cineva la ureche. Am cîteva impresii de la Paris și din călătorie, turnate la versuri; acum în urmă am scăldat-o prin cronicari, unde am găsit comori de lucruri frumoase; dar vai! niciodată n-am simțit mai adînc și mai dureros ce restrînse sunt cunoștințele mele. Sunt atîtea lucruri pe care le simt în sufletul meu și nu le pot așterne pe hîrtie, pentru că-mi lipsește siguranța unei culturi universale, iar bibliotecă aici n-am. Umblu pe dibuite și caut mai mult să ghicesc aceea ce ar trebui să știu pe dinafară. Singura mîngăiere îmi rămîne tot meșteșugul de a spune puțin, dar clar, din multul ce-l simt așa de vag! Dar mă ispitește o dorință irezistibilă de a lărgi sfera în care m-am mișcat pînă acum; mi-e sete de spațiu. Aș vrea să zbor, și aripile nu m-ajută încă, iar cîrma balonului, desigur că n-am s-o descopăr eu...

... Aș lăsa Bavaria și Italia și tot, măi, dac-aș putea petrece măcar o lună prin Țara Bîrsei ori prin Munții Apuseni. Dar porțile Ardealului mi-s închise...

IV

[Neuburg a.D., 4 ori 5 septembrie 1901]

Zilele trecute am fost la Nürnberg, care nu-i departe de aici. Totuși am cheltuit o grămadă de parale și mi-am cam zdruncinat finanțele. Zic și eu însă ca țiganul: fie, că face! Ce-am mai văzut pe acolo n-am răgaz să-ți mai spun acum și tu cred că-l cunoști, dealtfel. Una știu: că n-am să-l uit niciodată. În fața monumentului lui Hans Sachs (care, deşi cizmar, totuşi n-a fost vacs) m-am închinat ca un epigon nemernic. Dar ce animaţie în oraşul ăsta de ruină! Mă uitam nedumerit şi tot mă-ntrebam dacă nu sunt prada unui vis...

Virgil e tot la Geneva şi mi-a scris că e silit să mai stea încă acolo. Nu ştiu dacă se va întoarce ori nu în ţară, singur ori cu mine, ori zburăm spre Italia, ori Dumnezeu ştie în ce colţ de rai mă mai duce hoţul ăsta de înger. Eu aş vrea să văd pe tata, care a împlinit 70 de ani şi nu şi-a văzut de atîta amar de vreme feciorul! Mi-e dor şi de Braşov şi de tine...

... În Bucureşti e vorba ca Stans să scoată o nouă revistă, cred că nu e o veste nouă pentru tine. Eu voi colabora din toată inima şi mi-ar plăcea mult să te văd şi pe tine alături de noi. *Gelt?* *

Măi, să nu mă batjocureşti rău la Asociaţie, şi, dacă nu-i cu supărare, te rog s-o săruţi pe cea mai frumoasă fată dintre drăguţele vînzătoare. Să-i spui că-i din partea mea, ba chiar poţi să le săruţi pe toate în şir, în vreme ce eu tînjesc şi făuresc sonete.

Iată unul închinat ţie: *Carnavalul.*

V

Neuburg a.D., 19 septembrie 1901

Postalele tale se bat în capete: una m-a înveselit, alta m-a turburat. Eu ştiam că termenul de prezentare la Academie este 1 oct. st. v. Din această pricină nu m-am grăbit. De unde voiai însă să aflu cînd de două luni de zile trăiesc în oraşelul ăsta străin şi dat cu desăvîrşire uitării? Sunt plictisit nu atît de gîndul că am scăpat ocazia — dealtfel, destul de problematică — de-a fi premiat, căci, sincer ţi-o repet, nu cred prostiile mele vrednice de aşa cinste, dar o eventuală premiare mi-ar fi dat posibilitatea să-mi ajut familia şi să-mi termin studiile. În sfîrşit, probabil că aşa a fost să fie...

De cîteva zile mă plictisesc oribil pe-aici, nu mai aflu nici un farmec, sunt neliniştit şi aş vrea să mă duc în altă parte. Pesemne e un blestem pe capul meu să nu pot sta mai mult la un loc. A fost tot frig şi vreme urîtă, o veche rămăşiţă de reumatism mă chinuieşte şi-mi strică pofta de scris şi de citit. Cu toate acestea eu aş avea acum atîtea şi atîtea de scris şi-mi vine să turbez de năcaz că dispoziţia şi sănătatea nu m-ajută... *Curierul literar* poate să-mi dea ghes...

VI

Neuburg a.D., 1 octombrie 1901

E ultima scrisoare din Neuburg. Părăsindu-l, văd cît e de drăguţ şi mi-aduc aminte de multe momente fericite în cari m-am bucurat singur ca un avar de toate frumuseţile risipite în colţul ăsta de rai. Adio, parc iubit cu alee pustii, adio, castel înnegrit, şi mai ales ţie nu mă-ndur să-ţi zic rămas bun, Dunăre dragă! Dar nădăjduiesc să ne găsim în curînd acolo unde cursul tău devine mai potolit şi mai grav, între malurile largi, acasă la noi, în ţară...

...Cît despre conferenţă nu mă îndoiesc că ai fost aplaudat cu frenezie, căci ardeleanul e entuziast de felul lui şi nu-i lipsesc adeseori decît motivele. Dacă versurile mele au avut succes... îmi închipui ce ar fi cînd un adevărat poet, un cîntăreţ mare ar veni în mijlocul lor; sunt oameni înseta̧ţi de adevăr şi frumos. Tu însă ai făcut un lucru pe care nu-l meritam, în schimb mi-ai dat un ghiont de îndemn la muncă.

---

* De acord?

Îmi scrii să mă port bine; îți făgăduiesc că voi fi cît se poate de cuminte. „*Ça n'empèche pas le sentiment*“, cum însă spuneai tu odată...

...Nu mă uita pe mine, Iosif cel de toate zilele... Te rog, dacă poți, trimete ceva material lui Stans. Eu am mult material adunat. Între colaboratori e Chendi și Zaharie, Virgil, cred și Anghel — prin urmare toți ai noștri.

Dar oricît viața e de tristă,
Ne reamintim cu drag de vremea veche
Și-am vrea la chef și-am vrea și la revistă
Să te avem părechе.

...Revista cred că o să meargă. E vorba nici mai mult, nici mai puțin decît de o redeșteptare națională. Îți poți închipui deci cu cîtă dragoste voi lupta eu!

P.S. Deoarece într-o scrisoare trecută ți-am trimis niște versuri neisprăvite, îți transcriu mai jos cele trei strofe rugîndu-te să distrugi cele primite.

ACOLO

Lucește sus așa tăcută
Și, parcă, izvorînd schintei,
Vrea să pătrundă printre storuri...
Ah, cîte visuri, cîte doruri
Încred în taina ei!

Ca un prieten de departe,
Departe-n veci, și-n veci străin,
Stau și-o pîndesc în fapt de sară
La geam acolo să-mi răsară
Senină din senin.

Lucind singurătății mele,
Ea-mi este singurul odor...
Și nimenea, pe lumea-ntreagă,
Nici steaua-n univers pribeagă
Nu știe c-o ador...

VII

Dragă Sextil,

Ai dreptate cînd spui că m-am schimbat, în bine sau în rău, nu știu, dar s-a făcut în adevăr o schimbare în mine. Mai întîi, cred că ai aflat că am fost numit custode la Biblioteca Fundației universitare „Carol I-ul“ — o funcțiune destul de agreabilă, ușoară, deși poate cam... expusă. Și tocmai aici e aici. Să vezi, dragul meu, poznă nemaipomenită — de vreo două săptămîni umblu zăpăcit, nu pot dormi nopțile, prietenii mă plictisesc — afară cînd nu sînt cu ei la bere, bineînțeles, căci atunci rîd și beau, ca să nu-mi aduc aminte de... doi ochi vineți cari țin strajă gîndurilor mele.

Dragă Sextil, sînt îndrăgostit lulea de un drac de copilă drăguță și cuminte și deșteaptă, mă! Unde mai pui că e și poetă! E o studentă în anul al II-lea la Litere și o cheamă Natalia. Dar să-ți povestesc de la capăt...

Printre numeroasele vizitatoare — unele de o frumusețe remarcabilă și mai toate drăguțe — era mai ales una care venea cu o regularitate de școlar premiant la bibliotecă, în toate după-amiezile cînd aveam eu slujbă. Mi-a atras atenția de la început — felul simplu și totuși elegant de a se îmbrăca, gesturile și mișcările corpului ei plin de armonie, figura luminoasă cu trăsături așa de nobile și mai ales ochii; ochii aceia vineți bătînd în verde m-au pus pe gînduri. Avea locul ei și nu vorbea cu nimeni. Am observat că mai mult visa decît citea. De multe ori am surprins-o cu ochii pierduți în gol, rămasă la aceeași filă. Atunci figura ei căpăta o expresie îngerească, și nu îndrăzneam să mă uit mult și lung la ea, de teamă să nu-i sperii visurile care trebuia să-i fie așa de dragi. Ei, dar te joci cu hoațele de fete? Cine știe dacă nu era o prefăcătorie și-și lua aerele acelea de mironosiță melancolică, numai ca să mă zăpăcească cu totul, săracul de mine! Fie cum o fi, destul că mi-a fost dragă din capul locului!

Zilnic luam hotărîri eroice să nu mă mai uit la dînsa decît de două ori în cele trei ceasuri, cît ține slujba, — și chiar dacă m-oi uita, să mă arăt senin și nepăsător. Dar mi-era cu neputință să caut la dînsa, fără să simt că mi se umple inima de lumină — și atunci, pas de te mai încruntă! Azi așa, mîine așa, pe nesimțite, m-am prins în laț. Și gîndul că am s-o văd zilnic începu să-mi ocupe ceasuri întregi; pe stradă, la redacție, acasă — inima mea gravita veșnic către Fundație.

A venit apoi vacanța Crăciunului. Primele zile mi-a fost greu de tot; îmi lipsea. De Crăciun am fost însă la Dumbrăveni, în nordul Moldovei, și am uitat-o aproape cu desăvîrșire. Mă credeam scăpat, mai ales că după vacanță nu și-a mai făcut apariția la bibliotecă și mă liniștisem.

Dar iată, bre, că acum două săptămîni, într-o zi primăvăratică mă pomenesc iarăși cu ea! Am tresărit — și nu știu dacă mi-a părut bine sau rău, dar știu că eram foarte mișcat cînd, fără să ridic ochii, am simțit-o trecînd pe lîngă mine și așezîndu-se nu departe, la masa de scris. Era mai veselă parcă și mai îndrăzneață acum; a doua zi mi s-a părut că văd chiar un zîmbet ironic încrețindu-i buzele. Nici n-a rămas ca de obicei la locul ei, ci a trecut, sprintenă și legănată de răsfăț, într-o sală din fund. Aceasta m-a lovit în mîndria mea și, ți-o spun pe cinste, în ziua aceea m-am uitat numai o dată la ea, și atunci pe furiș!

A treia zi s-a așezat iar lîngă mine, serioasă, o! foarte serioasă și a tot scris... Apoi, deodată, văd că se ridică și cu pași ușori se duce la catalogul de fișe, se-ntoarce spre mine, se apropie și-mi spune față de toată lumea, dar așa de încet, încît numai eu am auzit-o:

— Domnule Iosif, vă rog să-mi corectați niște versuri...

Îi iau hîrtia din mînă, mulțămindu-i, și — îți poți închipui în ce situație caraghioasă eram, cînd dau să citesc... Erau niște versuri închinate *Unui poet*.

Cum am citit titlul și primele două versuri, am îndoit fila la loc, am lăsat-o pe masă și am plecat, cu mîinile la spate, prin sălile din fund, să văd dacă nu scrie vreunul pe cărți sau rupe vreo filă, după cum au obiceiul studenții noștri.

Eram furios. Auzi, să-și bată joc de mine — și față de toată lumea! Ce îndrăzneală nemaipomenită.

Cînd m-am întors la scaunul meu de custode din capul mesei lungi, ea, roșie, speriată, tulburată, stetea cu capul răzimat în cot, ca un copil, și era mai drăguță ca-nainte, bat-o norocul! M-am îmblînzit; am deschis din nou fila-ndoită și am citit versurile pînă la capăt. Iată-le:

„Te iei numai cu haiducii și prin codru o pornești
Și de gît cu ei, zici doina, nebunatec crai ce-mi ești!

E frumos, nu zic, prin codru; dar nu ți s-a mai urît?
N-ai dori și o fetiță ca să-ți ție de urît?...

Eu mă prind că multă vreme așa n-o să poți s-o duci,
Dacă în tovărășie vei fi numai cu haiduci.

Și cînd, stînd pe iarbă verde, doina o să zici mereu,
Din adîncuri de pădure te voi îngîna și eu.

Te vei supăra și-n ciudă îmi vei face-o... dar aș vrea
Să mă-ngîni cum zici că cucul îngînă o turturea..."

Îți poți închipui acum scena cînd a venit să-și ia buletinul, la plecare. A rămas anume în urmă, ca să-și ceară iertare. Eu i-am luat înainte, i-am spus cu un aer părintesc că sînt foarte drăguțe versurile — deși ochii ei mi se păreau tot așa de drăguți — și am îndemnat-o să continue a scrie. În vremea asta ceilalți vizitatori plecaseră și m-am pomenit deodată singur cu ea, fața-n față, în sala cea mare. Îmi venea s-o iau în brațe, s-o sărut ca pe-un copilaș ștrengar, care ți-a făcut o poznă și-l ierți pentru că-i drăguț. Ea m-a rugat s-o iert, îndrugînd cîteva fraze, dealtfel foarte bine legate, spunîndu-mi să nu mă supăr, căci a fost o pornire de care nu-și dădu seama, cînd a venit așa de brusc la mine, că versurile acelea să nu le iau în nume de rău, căci sînt expresia entuziasmului etc. I-am răspuns că e prea șireată, ca s-o pot crede. Ea a protestat, zicînd că de multă vreme a nutrit dorința de a mă cunoaște.

I-am răspuns că nu cred.

— Cum, d-v. n-ați observat încă? și cu ce aer de mirare, Doamne! spunea vorbele astea.

Discuția se lungea, mă temeam să nu ne surprindă cineva acolo, în sală, singuri-singurei, și să se răspîndească apoi vorba că noul custode, abia intrat în post, a și început să corupă fetele care cercetează biblioteca.

I-am întins mîna, în sfîrșit, și ne-am despărțit ca doi prieteni.

Ce-a urmat, pe urmă, poți să-ți închipui. A doua zi a lipsit, pe urmă iar a venit, mi-a dat alte versuri, din care am căpătat încredințarea că e un copil de talent, are o vedere justă și umor firesc, de la țară, notă care predomină în toate versurile ce mi le-a dat pînă acum — numai cu versificația nu se prea împacă și nici cu ortografia. Ei, dar astea-s lucruri secundare! Eu am nădejdea să scot din ea o scriitoare faină! Mai ales dacă oi lua-o de nevastă! Ce zici?

Ho, țară! Am luat-o razna. Tu trebuie că faci haz de toate prostiile ce ți le înșir aici, dar dacă te interesează cîtuși de puțin, îți făgăduiesc că te voi ține în curent cu această intrigă amoroasă, unică în analele vieții mele.

București, 4 febr. 1903

Te sărut,
Iosif

VIII

Dragă Sextil,

Nu ți-am scris după cum îți făgăduisem, și se poate ca iarăși să-mi reiau deprinderea mea veche: de a amîna o scrisoare de pe o zi pe alta și a n-o mai scrie

niciodată. Vezi că între cele două scrisori — cea dintîi și aceasta — a trecut tocmai atîta vreme cîtă a fost de trebuință ca „dragostea“ mea să crească, să se aprindă, să strălucească o clipă și apoi să se potolească. Azi abia mai tresar cînd aud pronunțîndu-i-se numele. Am recăzut în vechea indiferență — și cu toate astea azi poate o iubesc mai mult ca oricînd pe sărmana mea domniță albăstrică.

Cîteva zile după ce ți-am scris, am avut îndrăzneala nemaipomenită de a o ruga să-mi permită s-o însoțesc. Și a primit, drăguța! A primit cu un zîmbet așa de amețitor de drag, că m-a îmbătat. Și am pornit cu ea pe stradă, vorbindu-i alături, înșirîndu-i cîte nu mi-au trăsnit prin minte, cu o dezinvoltură care simțeam că nu e a mea proprie. Vorbeam și mă ascultam pe mine însumi, mirat oarecum de verva asta neașteptată. Îi spuneam anecdote din viața mea de vagabond, întîmplări triste, pățanii vesele, amestecate toate la un loc într-un vîrtej de simțiri, într-o armonie de gînduri pe care nu le-am mai avut niciodată. Ne-am pomenit la marginea Bucureștiului, și abia atunci am băgat de seamă că e-n amurg. În marea de flăcări a apusului luceafărul sclipea proaspăt ca o lacrimă.

Am apucat cuminți și tăcuți drumul înapoi către casa ei. Și cum mergeam, așa deodată — ce mi-a venit, nu știu — i-am spus cu aerul cel mai simplu din lume că mi-e dragă.

— Vai, ce-ai spus, rîse ea, făcîndu-mă astfel să repet din nou și încă o dată iarăși că într-adevăr mi-e dragă.

Ea zîmbea mereu și se uita pe furiș la mine. Mi-a spus apoi că peste cîteva zile pleacă la părinți, la Galați, ca să-și prepare examenele și se-ntoarce tocmai după Paști. Firește că eu am protestat și am rugat-o să renunțe la această hotărîre. Apoi ne-am despărțit — fără multă greutate.

A treia zi a venit la bibliotecă — avea un corsaj albastru de mătase care o prindea de minune. Dragă, dragă Sextil, de-ai fi văzut-o ce frumoasă era, dar așa de frumoasă, frumoasă! Să-ți pierzi mințile cînd te uitai la ea, nu altceva! De aceea nici nu vroiam să mă uit cu dinadinsul, eram zăpăcit și mi se părea că toată lumea știe că dracul ăsta de copil m-a fermecat cu totul.

La plecare s-a apropiat de mine, mi-a apucat mîna și mi-a strîns-o ușor, șoptindu-mi:

— Adio, domnule custode.

Apoi s-a dus și de-atunci n-am mai văzut-o.

Să-ți spun aici dorul, neliniștea, jalea, îndoiala și toate sentimentele felurite ce se amestecau în sufletul meu; de cîte ori nu tresăream, cînd, cu gîndul veșnic la ea, mi se făcea că o zăresc în silueta vreunei femei ce trecea pe stradă; cîte seri n-am rătăcit prin preajma casei unde sta, crezînd că poate voi avea norocul s-o văd!

Și închipuiește-ți apoi că mi se spune dintr-o dată că Natalia a plecat — la Nisa! Are un frate bolnav pe moarte acolo — observasem de mult că tușește și dînsa, și odată i-am spus glumind că trebuie să se îngrijească, deoarece *Sămănătorul* ar fi nemîngîiat să piardă o colaboratoare atît de prețioasă.

Din fericire însă vestea nu s-a adeverit — peste cîteva zile am primit o scrisoare de la Galați; două strofe pe-o pagină, iar pe cealaltă, cîteva rînduri drăguțe.

În timpul ăsta însă lumea, care simte o plăcere de-a otrăvi izvoarele cele mai curate ale sufletului nostru, a început să se „ocupe“ de „idila domnului custode“. Comentarii, critici, ironii, vorbe murdare — știi tu bine povestea asta! Toate astea au sfîrșit prin a mă indigna și a mă plictisi. Orele de serviciu nu mai au nici un farmec pentru mine — nopțile le petrec în cîrciumă; sînt dezgustat de mine însumi, nu mai lucrez aproape nimic — înțelegi că în asemenea împrejurări sufletești *nu poți iubi*. În zadar caut să mă-nșel pe mine însumi, simt că n-o iubesc pe copila asta, pentru că nu sînt vrednic să mă ridic pînă la ea. De aceea, ca om cinstit, am întrerupt orice corespondență. La ce-aș căuta să-mi însușesc sentimente ce nu le am? Mai bine să-mi urmez drumul, purtînd veșnic în sufletul meu comoara neatinsă a unei amintiri fericite, poate cea mai fericită

din viața mea. Ceasul acela cînd ne întorceam în amurg cuminți și liniștiți, pășind alături ca doi tineri logodiți. Atunci... a fost. Azi nu mai este. Deci ar fi de prisos să mai insist asupra acestora, nu-i așa?

Te sărut,
Iosif

IX

Iorga ne-a părăsit. Era de așteptat. Îl știi cît e de dificil, bănuitor, curios și nedrept. Toate sforțările noastre de a-l cruța, evitînd o hotărîre funestă, au fost zadarnice. Or mai fi fost și intrigi la mijloc. Destul că cu demisia ne amenința de cîte ori i se năzărea ceva. Știi povestea telegramei. De data asta a venit din chiar senin. Cum ar fi ieri, am fost toți trei „redactorii“ la dînsul și ne-a primit, mă rog, ca pe niște redactori ce eram. Se-ntorsese, abia, de la Iași și, ca de obicei, cu o grămadă de amănunte, mai mult sau mai puțin picante, de la inaugurarea statuii lui Alecsandri. Ne despărțim în cei mai buni termeni, după ce stabilim cu bună înțelegere sumarul numărului viitor. Și a doua zi — pac! demisia. O scrisoare foarte frumoasă, nu-i vorbă, cu litera ei măruntă — și învîrtită — la început doar o înțepătură și la capăt alta. Încolo — regrete eterne!

Ce era să facem noi? Să ne punem cenușă în cap și să ne pocăim? Dar n-aveam de ce. Sîntem tineri și avem toți teren destul de muncă trainică de aci înainte. Este loc pentru toți sub soare, nu-i așa? Deci, ca dintru-nceput, ieși-va-n țarină *Sămănătorul*, ca să arunce-n brazdă sămînța cea bună. Uriașul, cu gestul lui larg, îmbrățișa zările și arunca sămînța mai departe, desigur, uneori chiar prea departe. Ogorul nostru i s-a părut prea mic. Lui îi trebuie *Neamul românesc*, întreg neamul, nu numai o mînă de cititori. Și mai de mult am prins limbă că vrea să încorporeze *Sămănătorul* la

Neamul românesc. Vezi, asta nu mergea, odată cu capul.

Cînd s-a încredințat că nu merge și că nu poate să facă din noi ce vrea, un fel de „dălcăuci“ docili, buni de alai, dar de nici o treabă — ne-a părăsit. E mai bine așa. Și e mai cinstit din partea lui, că a făcut-o din vreme. Drumurile ni se despart de-acu. El se angajează tot mai mult în țara plină de aventuri primejdioase și de succese mai mari, dar efemere, a politicii militante — noi rămînem pe țărmul plin de basme și cîntece fermecate. Și cine știe dacă nu se va întoarce odată la noi, obosit, dezgustat, îmbătrînit, și nu va găsi alinare tot în mijlocul nostru, cei rămași cu inima curată! Și cînd zic *noi*, te înțeleg, firește, și pe tine, frate Sextil. Ocupațiile tale îți vor permite să ne scrii din cînd în cînd, nu-i așa?

X

O întîmplare curioasă ne-a făcut să dăm peste poeziile lui Robeanu. Anghel, entuziasmat, mi-a comunicat entuziasmul pe care, dealtfel, îl aveam în stare latentă. De-aici am urmărit toată opera lui publicată, am citit și copiat împreună cele publicate în *Convorbiri literare*. E un precursor, incontestabil, care nu s-a manifestat însă decît ca diletant și nu și-a desăvîrșit opera, fiind ocupat desigur în altă direcție. E un spirit complex, pozitiv poate, dar care a avut o parte misterioasă de visător. Poezia la el a fost un refugiu, un loc de hodină, o streșină de umbră supt care a căutat un loc de adăpost liniștit, fericit că nu știe nimeni unde se ascunde. Pseudonimul lui discret a fost masca sentimentului în mijlocul mulțimei pe care a trebuit s-o suporte. În el sunt indicați „trouvaille“-uri, gesturi abia schițate, neguri care trebuiau să se risipească, aspirații care trebuiau să se cristalizeze, evocații istorice care trădează mai mult decît dragoste de neam și istoricul, ci însuși omul de rasă. E un instinctiv, un senzitiv care, supt înfățișarea concretă cu care l-a îmbrăcat natura, ia parte inconștientă la toate imboldurile pe care cine știe ce atavism le-a sădit în el. E un adevărat erou, înzestrat cu toate darurile omului care trebuie să învingă și care cu toate aceste cade jertfă convențiunilor sociale.

Toate indiciile unei drame superior de mișcătoare se ghicesc din puțina lui operă poetică. Îți poți închipui deci interesul ce comportă viața acestui om.

Cum ești acolo, în Bucovina, te rugăm să faci tot ce-ți stă în putință să aduni pentru noi — fie și prin alții, d.p. un student devotat — toate datele, dimpreună cu anectodele ce s-ar lega de viața lui. În revista *Junimea literară* sunt puține urme că acest excepțional om a trăit în Bucovina. Un singur articol și cîteva reproduceri din *Convorbiri literare*. Poemul *Novela din castel*, pe care l-am citit demult, nu-l mai găsim nicăiri. A fost reprodus din *Gazeta Bucovinei* într-o broșură pe care am dori absolut s-o avem. Intenția noastră este de a scoate un volum, fiind dat că bucovinenii n-au făcut-o pînă acuma și că întîmplarea ne-a îndrumat pe calea aceasta. Dorim deci a-l face cît se poate de curînd și de complect. Am scris în această privință și venerabilului savant Eusebie Popovici, tatăl scriitorului, căruia vei fi așa de bun să te adresezi în numele nostru și să ne recomanzi, arătîndu-i la nevoie scrisoarea ce ți-am scris.

Contăm pe concursul tău, fiind siguri că ești tot așa de convins ca noi că vom face operă utilă și dreaptă, punînd acest nume în adevărata lui valoare.

București, 20 mart 1908

XI

Nu știu cine mi-a spus în treacăt că societatea „Junimea“ cu prilejul serbărilor jubilare din mai ar avea de gînd să joace piesa mea *Zorile*. Te rog pe tine să te interesezi dacă e adevărat zvonul acesta, căci eu pîn-acum n-am primit nici o comunicare oficială. Mărturisesc însă că mi-ar face o mare plăcere dacă s-ar adeveri. Și poate eu aș mai scrie chiar un act pe care l-am schițat de la început și am făcut prostia să-l esclud, socotind că astfel acțiunea se strînge mai mult. Din pricina aceasta am în piesă atîtea povestiri. Las' că ideea de a o publica înainte de a se reprezenta a fost cea mai mare greșeală. Eram însă indignat, pentru că direcția Teatrului Național n-a primit s-o joace, pe motiv că e politică și s-ar preta la agitații. A venit apoi „competenta“ critică română și a căutat s-o asasineze ca pe o încercare nereușită. Orce mi s-ar spune însă, eu susțin că e cea mai puternică lucrare a mea și că pe scenă, bine jucată și montată, ar avea un mare efect. Eu o simt asta. Și tu știi că nu-s lipsit de autocritică. Aș ține mult, foarte mult, să se joace la Cernăuți:

1. Pentru că s-ar potrivi cu a 60-a aniversare a revoluției din '48, al 2-le, pentru că ar fi o palmă pe obrazul celor d-aci cari au respins-o supt un pretext ridicol.

Noi, „sămănătoriștii“, am hotărît să venim în corpore la serbările din mai.

Te rog interesează-te și răspunde-mi imediat, căci dacă vor s-o joace, vreau să introduc unele modificări și aș mai adauge și actul de care ți-am vorbit, frate, chiar două; — timpul e scurt.

Către JEAN STERIADI

SCRISOARE

Mi-e dor de Caraiman, mi-e dor
Și tresărind, dus în extaz,
Îl văd și parc-aud sonor
Un freamăt depărtat de brazi.

Frumos e și p-aci, iubite,
Și-mi cîntă Dunărea mereu,
Dar nu e Caraimanul meu
Cu vîrfuri-nalte, însorite.

Nu sună toaca, nici talanga
În vale nu răsună clar.
Ah! doina tristului păstor
Cînd oi mai auzi-o iar!

Tu, Jeane, și tu, Dobrogeanu,
Gîndiți-vă și la sărmanu
Care stă singur și departe,
Stingher... Mai scrieți-mi o carte
Și salutați-mi Caraimanul!

Către ION ADAM

I

București, 4 decembre 1902

Neică Bujor,

1) Ai văzut că s-a publicat o parte din capitolul ales — cu o singură schimbare propusă de Anghel la corectură: „cucernicie“ în loc de „religiozitate“. 2) Nu m-am învrednicit până azi să-ți trimit cărțile făgăduite, dar nu te supăra, mai dă-mi răgaz de o zi: mîine după-masă fac corespondența și tu vei fi cel dintîi. 3) și important: fără nici o diplomație te întreb verde românește: vrei sau nu să colaborezi la *Sămănătorul?* 4) Ce faci cu manuscrisul despre care ne povesteai lucruri așa de minunate? 5) Ce mai face Vulcan?

Răspunde la aceste 5 puncte și să ne vedem sănătoși.

Iosif

Scrie-i lui Ciocîrlan!

II

Dragă Adame,

Am lipsit în vacanțe din București, și Anghel e încă dus la Dumbrăveni, de aceea nu ți-am putut răspunde la scrisoarea ta. Azi mă duc pe la tipografie și Filip îți va trimite eșantilioanele ce le ceri, dimpreună cu prețul. Manuscrisul nuvelei îl păstrez, pentru ca paginatorul să se conformeze indicațiilor date de autor, cînd va aranja volumul. Cred că ai văzut în ultimul număr avizul „Către cititori". Ar fi de dorit ca în n. 1 să figureze toți colaboratorii *Sămănătorului*. Trimite deci materie cît mai în grabă, căci revista se tipărește de-aci înainte joia. Scrie totodată — te rog foarte mult — și lui Ciocîrlan, căci imnurile lui cîmpenești au un farmec deosebit. Ce mai e nou prin Constanța?

Salve,
Iosif

Buc., 30 dec. 1902

III

Iubite Adame,

Am luat imediat dispoziția să ți se trimită numerele ce-ți lipsesc, de asemenea și Marioarei Ciocîrlan, căreia îi voi scrie ca să-i mulțămesc pentru paginile în adevăr frumoase cu cari ne farmecă. Manuscrisul tînărului Petrescu îl am la mine și-l mai păstrez încă două zile pentru a-l citi în viitoarea noastră întrunire. E incontestabil un băiat de talent, dar prea tinerel încă. Tu de ce nu ne trimiți nimic, ori te-ai dat lenei? Te salut cu dragoste,

Iosif

Buc., 22 ian. 1903

Dacă-ntîlnești pe Jean Bart, te rog comunică-i salutările mele.

Către SOCEC

Stimate domnule Socec,

Sînt nevoit să vă comunic că, cu toate stăruințele mele, mi-a fost imposibil să cad la învoială cu editorul pentru a-mi pune la dispoziție numărul de exemplare cerut de dv. în schimbul sumei de 120 fr. ce vă datoresc.

Vă rog deci să mă scuzați și fiți încredințat că la prima ocazie voi căuta să m-achit, în caz cînd nu admiteți soluția ce vi-o propusesem eu și de care cred că vă mai aduceți aminte: de a considera acea sumă ca avans pentru prima mea lucrare ce o voi face-o pe viitor sau de a o trece în contul volumului de *Poezii* apărut în editura dv.

Primiți, vă rog, asigurarea deosebitei mele stime,

St. O. Iosif

București, 21 dec. 1902

Către ION CIOCÎRLAN

I

Stimate domnule Ciocîrlan,

Mă surprinde faptul că n-ai primit *Sămănătorul*, deoarece luasem de la început dispoziția să ți se trimeată regulat. A fost probabil o încurcătură și te rog s-o ierți. În același timp te rog să mă scuzi și pe mine, că nu ți-am scris imediat după primirea scrisorii d-tale; eu aveam de gînd să-ți scriu încă dinainte și să te rog — în numele revistei — să continui a ne trimite cît mai multe schițe de la țară în cari d-ta știi să pui atîta poezie românească. Dar n-am avut răgaz. Noi te apreciem și te iubim; am fi fericiți dacă și pe viitor vei rămînea alături de noi.

Cu toată dragostea,
St. O. Iosif

București, 24 ianuarie 1903

II

Dragă domnule Ciocîrlan,

Ești supărat, nu-i așa, pe noi și pe mine îndeosebi, că nu ți-am răspuns nici un rînd la drăguța schiță ce ne-ai trimis-o și care s-a publicat în *Sămănătorul* — fără dedicație însă. Nu fi supărat! Am fost tot hărțuiți de nevoi și ocupați — și sîntem așa de plictisiți cu toții p-aici, că o ducem și noi destul de greu. D-ta ce mai faci? Scrie-ne din cînd în cînd. De ce nu continui cu amintirile din munții Vrancei cari au plăcut așa de mult? Te rog comunică doamnei, soției d-tale, respectuoasele mele salutări, iar d-ta primește o mînă frățească,

Iosif

Buc., 31 mai 1903

III

30 iulie 1903

Iubite domnule Ciocîrlan,

Am vorbit în două rînduri cu directorul Institutului „Minerva" și am căutat să-l hotărăsc să primească ultimele condiții puse de d-ta pentru tipărirea volumului — n-am putut face însă nici o ispravă, ține morțiș la prețul pus de dînsul, astfel că nu rămîne altceva de făcut decît să te adresezi din nou tipografiei „Eminescu". Cu corectura mă angajez eu cu cea mai mare plăcere, iar pe copertă — dacă ne permiți — putem pune tot „Biblioteca Sămănătorului", ca și la celelalte volume ale noastre. Te rog scrie-mi imediat ce trimiți manuscrisul la „Eminescu", pentru ca să mă duc eu p-acolo să mă interesez de-aproape de tipărire.

Aștept răspuns, al d-tale,
Iosif

Noroc, frate! Ionică unde-i? Chendi.

IV

București, 6 sept. 1903

Iubite frate Ciocîrlan,

Cu toată tărăgăneala pe care-o pune tipograful în tipărirea cărței, eu îi dau zor mereu cu corecturile și cred că în maximul de o săptămînă vom termina — zic o săptămînă pentru că eu aș fi gata și mai curînd, dar toți tipografii sînt niște mincinoși.

Recitind în corectură schițele d-tale, rămîi fermecat de atîta armonie de limbă și simțire — ești un poet cum puțini avem noi și nu mă-ndoiesc că volumașul acesta se va bucura de o primire entuziastă din partea celor cari pricep ce va să zică suflet românesc.

Țineam de mult să ți-o scriu asta, și altele multe — sînt fericit că pot contribui și eu la apariția volumului d-tale — a face corectura unei asemenea cărți e o adevărată plăcere. Să-ți dea Dumnezeu sănătate ca să poți munci cu îndîrjire.

Nu te lăsa!

Al d-tale,
Iosif

Salutări de la toți și te rog comunică respectuoase sărutări de mîini d-nei.

Ios.

V

București, 3 noiembrie 1903

Iubite domnule Ciocîrlan,

Carta d-tale postală din urmă m-a întristat foarte mult și văd că ai dreptate să te plîngi, totuși nu e bine să deznădăjduiești, căci aici la București mai sînt oameni cari se interesează de soarta d-tale. Astfel, după cît am înțeles din convorbirile mele cu Chendi, premiarea cărței d-tale de către Academie e aproape sigură și dacă volumul d-tale de schițe a fost înadins trecut cu vederea la toate gazetele unde *am trimis* cîte-un exemplar, în anumite cercuri intime însă ești apreciat în mod cît se poate de favorabil. De aceea și Ilarie a fost întrebat de către un personaj din anturajul ministrului de Culte dacă s-ar putea face ceva pentru d-ta și care ar fi dorința d-tale expresă. N-ar fi bine, de pildă, să te numească diriginte într-o comună mai bogată, unde condițiile de trai ți-ar fi mai lesnicioase? I-am comunicat lui Ch[endi] de asemenea și cele scrise de d-ta, și dînsul va face tot ce-i stă în puteri ca să-ți cumpere cîteva exemplare din volum. Nu știu însă totuși dacă va reuși.

D-lui Calinderu încă nu i-am trimis volumul, aștept un prilej binevenit, căci altfel mă pot aștepta la o simplă mulțumire pe o cartă de vizită. Sper că pînă la 15 noiembrie să-ți dau un rezultat favorabil. Din volumele care le am la mine, am dat cîte 25 ex. la Alcalay și Socec — nici unul n-au vrut să-l primească în depozit general. Te rog să nu fii supărat pe mine, că nu sînt destul de versat în asemenea chestii. Nu mă pricep — și pace! De aceea ideea d-tale e foarte nimerită și țiu la dispoziția persoanei indicate de d-ta toate volumele, ca să le plaseze. Credeam, ce e drept, la început, că voi fi și eu în stare să fac acest lucru — am avut însă atîtea mizerii pe cap, încît n-am putut face nimic pentru d-ta. Îți mărturisesc că simt un fel de mustrare de cuget — dar ce să fac? Eu însumi cu cărțile mele sînt foarte încurcat și n-am cîștigat *nimic* pe urma lor, deși toată lumea mă felicită, că *se vînd*. Binențeles, în afară de editori cari se tînguiesc pe toate tonurile că nu și-au scos nici cheltuielile. Te-am înscris între concurenți la premiul divizibil la Academie și am trimis și cele 12 ex. de lux reglementare. În Ardeal trimit săptămîna aceasta, odată cu *Sămănătorul*.

Alaltăieri fiind la Fundație, am vorbit despre d-ta cu d. Mehedinți, profesorul universitar, care te-a citit cu mult interes și m-a întrebat de aproape să-i spun cine ești și ce faci? Spunea și dînsul că ar trebui să fii încurajat, ca să poți munci înainte; i-am vorbit și despre proiectul d-tale de roman *Din munții Vrancei* — o idee fericită pe care n-ar trebui s-o lași în părăsire.

Îmi scrii că ești bolnav; nu te lăsa, mai mult curaj și încredere în forțele d-tale, scrie-mi cît mai curînd și te rog să nu-mi mai mulțumești pentru servicii atît de infime ce ți-aș fi făcut eu — mă simt destul de nenorocit că nu pot să fac ceea ce reclamă meritele și suferințele d-tale. Să nădăjduim însă în vremuri mai bune, cît mai curînd!

Al d-tale,
Iosif

VI

Iubite domnule Ciocîrlan,

Dl. Teodorescu mi-a adus săptămîna trecută un manuscris al d-tale. L-am citit, ideea e drăguță, dar majoritatea prietenilor a fost de părere că ar fi bine să mai revii asupra lui, mai ales că d-ta ne-ai trimis vorbă să nu-l publicăm, dacă vom avea cea mai mică îndoială asupra lui. Unii spuneau că schița e prea lungă, ar trebui concentrată, să tai multe pasaje de prisos, cum sînt de pildă desele reveniri asupra Crivățului, care nu spun nimica nou.

Părerea mea este că motivarea psihologică lipsește cu totul, astfel că sfîrșitul pare adus mai mult pentru efect și apariția acelei „zîne binefăcătoare" sau mîntuitoare este un fel de *deus ex machina*. Un om pe care l-a părăsit sau care și-a părăsit iubita sau soția în asemenea împrejurări triste nu-și poate trece vremea fără ca să-și aducă aminte de ea. Nu uita că schița d-tale e un monolog, prin urmare trebuie să ne dea o stare sufletească, mai mult viața interioară a eroului care vorbește, iar împrejurările externe nu pot servi decît cel mult de cadru, și acesta schițat abia în cîteva reflecții fugitive. Dar la d-ta tocmai descrierea, adecă acel cadru necesar numai ca să scoată la lumină *ceva*, ocupă tot și întunecă restul. Nici un cuvînt aproape din care să bănuim *tortura sufletească* în care se găsește eroul.

Dealtfel, bucata e bine scrisă, nu mai încape îndoială, dar e prea puțină acțiune într-însa. Mai mult real, mai multă viață.

Pentru ce *Plutașul* sau *La vatră* sau *Ispita* și atîtea alte schițe din volumaș ne atrag și ne farmecă? Acolo fiecare rînd, simplu și fără înflorituri, ne spune ceva, ne introduce în anumite împrejurări pe nesimțite, fără silă și fără a vîna efect.

Aceasta e părerea mea. De ce nu ne trimiți vreun fragment din romanul la care *cred* că lucrezi? Cu volumul ce-ai mai făcut? Aștept vești bune de la d-ta.

Nu te descuraja niciodată deplin și, dacă nevoia te-ngenunche o clipă, ridică-te mai semeț și mai îndîrjit ca-nainte. Te vei minuna singur cîtă energie doarme în suflet, trebuie însă zidărită și aplicată. Dar dacă ne-am lăsa toți biruiți de mizerii, ce s-ar alege din noi? Bucuria dușmanilor și a invidioșilor neputincioși și a celora cari ne cred incapabili de ceva mare, bun, frumos. Energie!

Rugîndu-te să-mi scrii imediat, comunică respectuoase salutări d-nei.

Al d-tale devotat,
St. O. Iosif

București, 9 fău. 1904

VII

Iubite domnule Ciocîrlan,

„Societatea turiștilor români" scoate un album și prin d. Tzigara m-a rugat pe mine să interviu și pe lîngă d-ta ca să le trimiți cîteva pagini de *descrieri de prin munții Vrancei*, sau altă parte, așa cum au fost cele publicate în *Sămănătorul*. Te rog răspunde-mi imediat dacă ai ceva pregătit, dacă nu, caută și fă negreșit ceva, mai ales că oamenii sînt foarte dispuși să-ți remunereze munca prin o sumă oarecare.

Așteptînd răspuns, te rog primește cele mai sincere felicitări prietenești pentru succesul ce l-ai repurtat la Academie. Eu am fost cel dintîi care m-am bucurat. Scrie-mi imediat.

Te salut,
Iosif

București, 13/26 martie 1904

Pentru revistă pe cînd???

VIII

[București, 4 mai 1904]

Iubite domnule Ciocîrlan,

Primit manuscrisul și c.p.— și mă grăbesc să-ți răspund că am vorbit și cu d. Vlahuță și cu d. Coșbuc, care și-a luat chiar notă. Cred că dorința d-tale va fi împlinită. Sînt vesel că am fost în stare să-ți fac acest mic serviciu — dealtfel, puteai să te adresezi și direct, căci amîndoi maiștrii noștri te cunosc din frumoasele schițe ce le-ai publicat în *Sămănătorul*.

Nuvela trimisă — deși cam lungă — voi căuta s-o public întreagă în nr. de duminică — are părți splendide — și-ți mulțumesc că te gîndești la noi. Trimite-ne înainte și primește de la mine o frățească strîngere de mînă.

Al d-tale,
St. O. Iosif

Reclamă de cîte ori nu primești revista, care ți se trimite regulat.

Către NATALIA NEGRU

I

Slăvită domniță,

Sînt un biet grămătic, nevrednic de prietenia d-tale, o mărturisesc, dar mă tem ca pedeapsa ce-aș merita-o să nu fie prea aspră, ca s-o pot îndura. Drept aceea iartă-mă — frumos te rog să mă ierți că nu m-am ținut de făgăduială și că nu ți-am scris... ori, mai bine, pentru că-ți scriu aceste rînduri.

Și ce era să-ți scriu alta decît că, de cînd nu mai zăresc strălucirea ochilor așa de ciudați și albaștri, s-a-ntunecat pămîntul și cerul, și tot nor și posomorît e pretutindeni?

Pesemne ai luat și primăvara cu d-ta, plecînd pe nesimțite cu un gest discret, o slabă strîngere de mînă și o șoaptă de adio.

Că pustiu a rămas „colțul cu dor", unde-i plăcea așa de mult să zăbovească domniței visătoare?

Că ceasurile mele trec anoste și grele, și mor de urît... nu știu, de urît ori de dor, dar atîta știu, că mor?...

Dar, d-ta, domniță, care ești mare măiastră și „farmazoană" — cum ar zice moș Creangă — ai înțeles de bună samă de mult un lucru așa de firesc și de simplu.

Eu însă, să mă bată Apollo!

Nu mai înțeleg nimic, nimic, și nu-ndrăznesc să-nțeleg prea mult.

Vezi dar ce primejdios e să-mi vorbești în tîlcuri, și să-mi ceri să răspund la ghicitori?

Fără voia mea, încep să aiurez — iar d-ta vei rîde atunci de sărmanul grămătic de la Fundație.

Știi atît de bine să tulburi un biet suflet și să-l amăgești cu farmecul unui vers — și mai mă întrebi pe mine dacă e poezie într-însul? Dar d-ta ești *poezia* însăși! Orice-ai spune capătă un înțeles — și cîteodată mai multe, ca în pricina de față. În versurile d-tale e ceva din acel zîmbet misterios, ceva din misterul ochilor albaștri cari mi-au robit toate gîndurile.

Și de aceea ești de două ori mai primejdioasă și mă tem de d-ta, cum s-ar teme un rob înamorat de stăpîna lui.

Cine știe?... Mă iertați, domnișoară?...

Cum v-au plăcut poeziile d-rei Maria Cunțanu? N-ați fi dispusă să țineți o conferință la Universitate?... Și pentru *Sămănătorul* nu mai aveți nici un vers?

Cu deosebită stimă,
St. O. Iosif

4 febr. 1903

II

Nici un rînd, nimic — nimic! Nici măcar o poezioară pentru revistă? Ce face drăguța domniță, prietena mea scumpă?

A trecut și sf. Vineri, trecu și sîmbăta, parcă văd cum trece greu și dumineca în așteptare zadarnică.

Steo, plictisit amarnic, lucrează pe capete, căci mîine se-nchide biblioteca și cată să termine toate lucrările, vin apoi eternele griji și nemulțumiri cu revista, și cîte și mai cîte!

Dar, o vorbă bună de undeva i-ar aduce viață Steluței, o vorbă, să știe că Lia a sosit cu bine acasă și e sănătoasă și nu-și mai închipuie cine știe ce — ce bine i-ar face!

O noutate: d. prof. Densusianu m-a întrebat ieri cine iscălește în *Sămănătorul* versuri așa de drăguțe? Credea că e un pseudonim...

Aștept un răspuns și rămîn
Steluța

III

Îngropat în corecturi și manuscrise, scriu aceste rînduri, ca să mulțămesc drăguței Lia pentru versurile pe care, hotărît, nu le merit.

Vroiam să-i mulțămesc azi, la bibliotecă, dar mi s-a părut așa de serioasă, încît n-am mai avut curajul să leg nici două vorbe. Dac-ar ști Lia cea dragă — dar mai bine nu-i spun nimic. Mă tem să nu-și închipuie că se laudă

Steo

IV

Dragă Li,

Sînt la Ploiești, la un prieten, și condamnat să stau aici pînă deseară, să aștept legătura cu trenul de Burdujeni, căci permisul meu nu era valabil pentru trenul expres, și astfel era cît p-aci să mai rămîn o zi în București. Am venit mai bine la Ploiești, unde tot aveam puțin de vorbit cu Vasile Pop, și... și dragă Li, abia m-am depărtat cîțiva zeci de kilometri, și m-a apucat dorul de tine.

În tren am călătorit cu doi domni cari nu vorbeau decît de afaceri și de o căsătorie recentă. M-am speriat cînd i-am auzit cu cît cinism vorbeau de căsătorie, pe care n-o consideră decît ca un fel de tîrg, cum a refuzat unul dintre ei să ia pe o fată, deoarece tatăl ei n-a avut să-i consemneze 30 mii de franci, iar 15 mii să-i dea în rate, cîte cinci anual, ca să poată trăi la Paris. Parisul! Iată idealul lor. I-am ascultat cu dezgust și cu milă — și mă gîndeam la noi, cîtă depărtare între lumea asta de toate zilele și de toate drumurile și noi amîndoi.

Cum o să trăim noi pe lumea asta, Li? O să găsim un colțișor, ca să ne ascundem, să nu ne tulbure nimini norocul, să nu ne plictisească vecinic cu socotelile lor!

Aștept trenul, să plec. În Ploiești am rătăcit ziua întreagă — seara am fost la o întrunire publică. Cu Pop am evocat o parte din viața mea trecută. Ar trebui să cunoști de-aproape viața acestui prieten, ca să-ți dai seama cît de mult ține la mine. I-am arătat fotografia ta. A insistat așa de mult, încît a trebuit să mă esecut. N-a fost chip să scap. E încîntat. Mi-a spus că e amorezat de dragostea noastră. Și am vorbit multe, multe... Și numai despre tine, de ochii tăi, de dragostea noastră, de viața noastră în viitor. I-am făgăduit un tacîm la masa noastră, la două săptămîni o dată, cînd poate veni la București. E un băiat foarte bun, ți-aduci aminte că-ți povesteam despre dînsul, cînd am trecut prin dreptul fabricei Lemaître, pe cheiul Dîmboviței?

Peste zece minute plec — şi... dragă, adorată Li, mireasa mea scumpă, te las — noapte bună, mîine dimineață îți scriu din Burdujeni.— Dar sînt foarte îngrijat de sănătatea ta. Ești bine? Te rog, dacă ții la mine, Li dulce, lasă pensionul acela mizerabil, mută-te — și... pleacă trenul.

Mînuța ta, ochii, Li!

Steo

Liei „Gingășiei“ trimete Vasile Pop salutări și cele mai respectuoase sărutări de mîini.

Vasile Pop

V

Miercuri seara, 8 1/2

Lia mea dragă, îți scriu de la Fundație, din fugă, foarte neliniștit că nu te-am putut vedea azi. Amicul meu Bârsan îmi comunică astă-seară că, pe la orele 5 și 10 minute, te-a întîlnit pe drum spre bibliotecă și te-a recunoscut, salutîndu-te fără să-și dea seama — involuntar a dus mîna la pălărie. E adevărat? Tu erai? Vroiai să-mi spui ceva? Sînt nenorocit că nu te-am întîlnit. Te rog scrie-mi dacă tu ai fost, poate s-a înșelat, deoarece el numai bănuiește că te cunoaște. Eu tocmai vroiam să-ți trimit un bilet, prin care mă plîngeam că nu-mi scrii; acum nu ți-l mai trimit. De ce nu m-ai anunțat că vii? Dac-ai ști ce rău îmi pare că nu te-am întîlnit!

Am plecat de la bibliotecă pe la 5 și am alergat într-un loc unde aveam o afacere de rezolvat, apoi, cu gîndul la tine, am luat-o spre strada Academiei în sus, și mă gîndeam ce bine ar fi să te găsesc din întîmplare, să te întreb dacă ești sănătoasă și să-ți strîng numai mîna. Dacă întîrziam numai cîteva minute, te-aș fi întîlnit. Vezi că n-am nici un noroc. Și cu toate astea, aveam o presimțire.

Scrie-mi, dragă surioară, Natalițo scumpă, dacă în adevăr ai venit să mă găsești. „Doi ochi mari și albaștri, foarte albaștri, și se uitau așa de ciudat oarecum“ — așa mi te-a descris. Eu știu că numai Lia are ochi așa de adînci și de albaștri — erau ochii Liei, nu-i așa? Te rog răspunde-mi cît mai în grabă și nu mă lăsa în prada acestei neliniști. Steo te dorește așa de mult, că nu mai poate lucra nimic — vai, și are atîta de lucru astă-seara: mîine e ziua *Sămănătorului*.

Scrie-mi, Lio dragă, ești sănătoasă, și de ce erai așa de tristă vinerea trecută, cînd ne-am despărțit? De ce era Lia tristă? Întrebarea asta mă urmărește de-atunci.

Vai, Lia, ce bine era să te găsesc și să vorbim numai o clipă! Dar trebuie să închei — noapte bună, dragă Natalițo! (Îmi dai voie să-ți zic așa, din cînd în cînd?)

Noapte bună și...

Steo

Te sărută Steluța.

VI

Duminecă

Din ce judec mai mult, văd că ar trebui să-ți cer încă de o sută de ori iertare, cel puțin, cu toate că mi-ai spus că mă ierți. Acum văd cît am fost de rău și pornit, și nebun, și... nu mai știu cum să-mi zic. Auzi, să fac eu pe Lia să sufere, să-ntunec eu ochii Liei cei frumoși, în loc să mă bucur de strălucirea lor! Ochi frumoși, m-ați iertat? Nu-i așa că mă iertați?...

Dacă voi mă iertați, eu nu pot să mă iert așa, cu una, cu două. Mă mustră cugetul și totuși sînt fericit, așa de dureros de fericit, pentru că de-acuma știu ce trebuie să fac și cum să mă port. Poate Lia să-mi facă toate „farsele“ din lume, și n-am să mă supăr, ba am să rîd cu poftă, din toată inima, am să rîd chiar „cu lacrimi“. Poate Lia să-mi spună că nu mă iubește deloc, dar deloc — n-am s-o cred. Uite-așa! Știu eu ce știu, și nu mai vreau să știu altceva.

Numai dorul — bată-l pustia — de mi-ar da pace. Mi se pare că e cel puțin o săptămînă de cînd nu ne-am întîlnit. Mi-e dor, mi-e dor de tine, Lia dragă, dragă!

Azi, la prînz, am vorbit despre tine cu sora mea și te-am lăudat și am spus atîtea lucruri frumoase despre tine, cît ești de cuminte, și multe, multe altele, și toate cu un aer indiferent ca să nu ghicească totuși că mi-ești dragă, așa cum mi-ești. Iar sora-mea a spus că ar dori să te cunoască mai de-aproape și sînt sigur că te iubește acum numai din spusele mele.

După-masă am fost la Filaret cu fratele meu de cruce. Am stat amîndoi culcați în iarbă, și cînta ciocîrlia, și iar i-am vorbit de Lia.

Pe stradă, de zece ori cel puțin, mi s-a părut că te zăresc. Alerg într-un suflet — și nu ești. Numai acolo, unde știu aproape sigur că am să te întîlnesc, nu cutez să alerg. Sînt nerăbdător să știu cum ai reușit conferența? Sînt sigur că va fi frumoasă. Mi-o dai și mie s-o citesc? Și pot spera astăzi să te văd, să-ți strîng mîna și să te felicit? Zic *astăzi*, pentru că e trecut de unu, prin urmare e luni.

Noapte bună, dragă Cicoare!
Steo

VII

Binecuvîntată să fie crenguța de liliac cu care Li, zîmbind amețitor de dulce, mi-a alungat orice umbră de supărare, lovindu-mă cu ea ușurel peste față, și

uitîndu-se la mine pe furiș! O duc la gură și o sărut; deși s-a vestejit, tot mai păstrează mireasma ei primăvăratecă. Floare de li de la Li, nu-i așa că Lia e tot bună cum a fost totdeauna? Spune ea cîteodată unele lucruri care sînt foarte triste și ar fi mai triste, dacă ar fi adevărate și dacă Li n-ar avea aerul că glumește. Vrea cîteodată Li să-l chinuiască pe Steo, pe urmă nu se-ndură pănă la sfîrșit. Așa e Li. Iar Steo crede tot și se tulbură și tremură, dar furtuna trece, topită într-un zîmbet de pace. Și Steo iar e fericit; așa e Steo. Și uite-așa ar trăi și-ar înflori două suflete, dacă lumea le-ar da pace. Dar lumea nu le dă pace. Și viața e tristă. Și lumea e rea. Traiul e plin de amărăciuni. Și Li e plictisită de atîtea mizerii cîte sînt pe lume. Și din multe ce sînt, mai bănuiește și altele. Sufletul ei de senzitivă se-nfioară și plînge. Iar Steluța, atunci, se întunecă și moare. Și totuși, Li nu-l lasă să moară, îl cheamă la viață și la luptă, îl ceartă și caută să-i inspire curaj...

Steo se-ntoarce acasă obosit și fermecat de frumusețea nopții, de strălucirea stelelor, de oftările unei privighetori — și, mai ales, de ochii, mînuțele și vorbele Liei. Se trîntește în pat îmbrăcat și adoarme. Și ce visază?... Visază că e un mieluș, un mielușel mic, mic și răsfățat, cu panglicuță albastră la gît, cu lîna de zăpadă și creață și stă lîngă pătuceanul Liei, care doarme dusă. Iar cînd stăpîna lui adorată deschide ochii, mielușelul întinde supus căpșorul și se lasă dezmierdat de mînuța ei scumpă. Și Li îi spune vorbe de mîngîiere, așa de dulci și de nemaiauzite, îl gătește frumos și iar îl dezmiardă. Iar cînd Steo se deșteaptă, vede cu mare părere de rău că nu-i mielușel. Și-i pare așa de rău că nu-i. Ar fi un mielușel foarte, foarte cuminte. Și drăguț. Ar sta mereu lîngă Li și, dacă l-ar răbda lînga dînsa, ar învăța și el dialectul istrian și ar da examen la Ovidică. Păcat!

Dar așa, ce să fac, dragă Li? Stau la „Minerva“ și aștept corecturi. Și tare mi-e urît. Mor de urît. Mi-e dor de Li și mi-e silă de toate și iar mi-e dor de Li, numai de Li. Eu nu vreau decît Li pe lumea asta. Tot ce e frumos și sfînt e Li. Încolo nu mai vreau să știu.

Vine Li deseară?
Ste.

VIII

Suflet drag, nu rîde de versurile mele — dar, vezi tu, mă tem să-ți mai spun în proză cît mi-ești de dragă, ai să-mi zici iar că nu sînt destul de cuminte. Și eu *vreau* să fiu cuminte, Lia dragă — în proză, bineînțeles. Am să te-ascult, ca un copil bun, și n-am să-ți mai scriu că „te sărut", ci puncte, puncte, ceea ce înseamnă mai multe sărutări, dar tu să te faci că nu pricepi... Cît despre versuri — o vorbă latinească spune că poeților li se iartă multe... dacă nu toate...

Scrisorica ta frumoasă am primit-o, Lia dragă. Nu te îndoi de mine și de vorbele mele, numai atîta pot să-ți spun. De cîte ori nu mă sperie pe mine gîndul că visul acela poate să rămînă numai vis, și îndoiala mă chinuiește și pe mine, dar din nou ridic fruntea și-mi zic iar că poți face tot, cînd iubești în adevăr.

Azi am început să citesc pe *Jocelyn*, la îndemnul tău. Și nu regret. Simt că renasc sufletește. Îți mulțumesc, dragă Lia.

Nu știi ce bucurie mi-au făcut versurile tale. Poezioara dintîi, mai ales, e o minune de gingășie. Ce mai drăguț de volumaș o să alcătuim peste vreun an, doi. Nici nu le arăt la nimeni, dintr-un motiv de pur egoism, vreau să mă bucur eu singur de ele. Te rog să-mi trimeți și versurile în care spui că ai vrut să faci filozofie — sînt curios să le citesc.

Dar spune drept, Lia mia, pănă de mîne într-o săptămînă nu vrei să ne întîlnim deloc? Să nu-ți fie cu bănat, dacă ți-oi cădea la picioare atunci. Două săptămîni! Și să mai fii cuminte!

Se-mpacă Steo, la urma urmei, cu toate. Bietul de el, n-are încotro. E destul de fericit și așa. Lia, dulce și scumpă surioară, scrie-mi încalte mai des... „Steluța" licărește numai cînd te vede sau primește vreo veste de la tine — atunci s-aprinde de fericire — încolo, îi tot plouă și-i ninge.

Te las, cu părere de rău — aș mai fi vrut să stau puțin de vorbă cu tine... dar trebuie să amîn pe altădată.

Îndrăznesc să-mi fie dor mult de tine...

Steo

Dragă Natalițo, ai primit scrisoarea mea de ieri?

Mă mir că revista nu ți-a venit, eu am dat ordin. Dar sînt prea bun, și nimeni nu vrea să-mi știe de frică.

Deși mi-ai scris că nu vii mîine, eu tot te aștept, și parcă am o presimțire că tot ai să vii...

Steluța

IX

Drăguța mea Cicoare,

Dacă aș fi un rău, te-aș mai lăsa oleacă măcar în credința că, în adevăr, mie-mi era adresată acea scrisoare frumoasă publicată în *Sămănătorul*. Dar nu mă rabdă inima și mă grăbesc să-ți spun, Lia dragă, că scrisoarea aceea a primit-o altcineva, acum doi ani — vezi că e o poveste veche! Și acel cineva, un bun și drag prieten al nostru, a și scris în mai multe rînduri despre d-ra Maria Cunțanu și tot dînsul i-a adunat versurile într-un volum, știi, volumașul care ți l-am dat înainte de Paști.

Eu nici n-o cunosc pe sărmana „Mărioara", cum îi zici tu, decît din auzite și din versurile ce le-a publicat prin revistele noastre de peste munți. Dar, dac-ai ști, draga mea, ce poveste tristă e viața acestei poete, care a scris:

„Mă strînge haina cea de lut"...

n-ai mai putea să fii geloasă. Dimpotrivă, dacă ar fi cu putință, tu, care ești un suflet așa de bun, ai căuta s-o chemi la tine, s-o mîngăi așa de dulce, pănă ce ar zîmbi de dragul tău. Mi se spune că zîmbește așa de rar și așa de trist în singurătatea ei. Acum cîțiva ani, venise pe la București, cu gînd să-și caute un mijloc de a se cultiva, a intrat ca pedagoagă la un pensionat, Manliu, mi se pare, dar n-a fost chip să rămînă mai mult de-un an. Firea ei ciudată de poet și starea sănătății, de altă parte, o făceau inaccesibilă vieții din București. S-a întors la Sibiu, unde a continuat să scrie, dar tot mai rar — aud că acum pregătește o dramă...

Atîta știu despre această copilă. Mai știu încă ceva: avea o soră, un talent muzical fără pereche, s-a dus în străinătate, a uimit pe profesori, făgăduia să devină o cîntăreață mare — și ftizia a pus capăt brusc tuturor visurilor ce își făcuse bătrînul ei tată, un preot simplu, pe care Chendi — dacă-ți aduci aminte — îl compară într-un articol cu un „mag însuflețit".

Știi de unde-ți scriu aceste rînduri? În sala cea mare a bibliotecei, de ciudă că nu vii. Cel puțin, așa tot stau de vorbă cu tine. Dar sînt trist astăzi, Lia; Chendi e bolnav, și mă doare, cînd îl văd cum tînjește. Îmi scrii și tu că ai fost bolnavă, sărmana mea Liliana, te-a durut capul și ai plîns, căci ai avut o supărare mare, mare... De ce nu mi-o spui?

Vezi tu, dragă Lia, că tot trebuie să ne vedem ceva mai des — măcar numai în treacăt — eu îți făgăduiesc că am să fiu cuminte ca un înger. Mi-e dor să-ți strîng mînuța și să te-ntreb ce te doare și dacă ești mulțămită de Steo, care te dorește așa de mult. Să nu-ți mai închipui lucruri cari nu pot exista, dragă Lia. Ai încredere în Steluța, care nu mai strălucește decît pentru tine.

Dar iar trebuie să închei scrisoarea asta făcută pe furiș; mă tem să nu ghicească cineva că în orele de serviciu îți scriu ție. Ei, ș-apoi ! N-are decît... Cine ce treabă are?

Mă așteaptă *Jocelyn*. Citindu-l, mă gîndesc tot la tine.

Cînd ne vedem, scumpă Lia?... Nu mă uita...

Steo

X

Lia mea,

Îți scriu sub impresia grandioaselor descrieri din cartea lui Chateaubriand, pe care am citit-o azi într-un suflet. Ți-aduci aminte ce drăgălașă pedeapsă mi-ai aplicat, cînd ți-am mărturisit că nu o citisem încă. Aveai dreptate să mă pedepsești și mai aspru — era o rușine pentru un poet, și încă logodnicul Liei, să nu cunoască decît din antologii aceste pagini sublime ale romantismului creștin din veacul trecut. Cum îți înalță sufletul o asemenea carte veche, ieșită din modă, și care, cu toate astea, mai păstrează darul misterios de a te zgudui adînc. De mult n-am mai citit cu atîta încordare, pot spune că de o vreme-ncoace n-am mai citit nimic, așa de mult mă furase larma zadarnică a vieții și fleacurile efemere ce se tipăresc prin revistele moderne. În ce atmosferă curată și-au plăsmuit eroii acești bătrîni geniali și simpli, cîtă evlavie pentru frumos și bine îi călăuzea.

Dar altfel, în alte împrejurări aș dori să citesc asemenea cărți. Ai ghicit, nu-i așa?

Într-un colț uitat, în mijlocul naturii, să fim amîndoi, să citim împreună și să vorbim de cele citite, să ne uităm chiar și pe noi înșine, în sfînta armonie a sufletelor noastre.

Acesta-i visul visurilor mele, și ce poate fi mai frumos, Lia, ca o tovărășie literară? Mînă-n mînă, nedespărțiți, să pășim către lumină și adevăr, să ne îmbărbătăm unul pe altul, și la fiecare pas să descoperim un motiv mai mult ca să ne iubim. Dac-o vrea Dumnezeu, așa are să fie, Lio dragă. Numai răbdare, răbdare și multă stăruință, să înlăturăm pe rînd toate piedicile ce ni se pun în cale și să fim cu băgare de seamă, să așteptăm cuminți, căci cel mai bun aliat al nostru e vremea, azi, cînd nu ne mai îndoim unul de altul și știm ce avem de făcut.

Trebuie să recunosc că și aici tot tu ai fost mai cuminte ca mine, cînd ai luat hotărîrea să nu ne întîlnim decît o dată pe săptămînă, deși eu mă împac foarte anevoie cu gîndul ăsta. Dacă mi-e dor mereu, mereu de Lia!

Duminică seara, nu-i așa că erai tu, singurică, la fereastră? Vai, Lia, ce rău mi-a făcut că n-am putut să-ți vorbesc măcar în treacăt! Dacă prietenul meu care mă însoțea nu m-ar fi dus de braț, mă pomeneam la tine, fără să-mi dau seama ce fac, și de teamă ca să nu fac vreo prostie, aș vrea să renunț la aceste plimbări. Dar am ajuns așa, că pașii mei involuntar mă poartă spre tine, îndată ce dispun de puțin timp liber.

E așa de mult pănă vineri! Sfînta Vineri! Și atunci, abia cîteva ceasuri am eu parte să mă bucur de apropierea Liei. Pe urmă, iar umblu fără căpătîi o săptămînă întreagă și te caut și nu te întîlnesc niciodată.

În fiecare seară, înainte de a adormi, aceeași rugăciune o repet, ca un copil naiv, ce-și spune *Tatăl nostru*:

Treci mai iute săptămînă,
Ca să-mi vină Lia dragă,
Să pornim iar mînă-n mînă,
Să uităm iar lumea-ntreagă...

Lio dragă, ce mai faci tu? Nu ți-e urît să stai închisă în casă, pe vremea asta ploioasă? O păsărică măiastră, pe care am trimis-o ca iscoadă la tine să vadă ce faci, mi-a adus răspuns că ai scris niște versuri. De ce nu i le trimiți lui Steo, să le citească și el? Ieri am fost cam indispus, m-a durut capul toată ziua. Nici n-aș fi plecat de-acasă, dar trebuia.

Știi că m-am instalat definitiv, sînt mult mai liniștit ca înainte, cred că voi putea munci cu spor. Scrie-mi, Lio dragă.

Te sărut cu dor,
Steluța

Marți.

Ai primit revista?

XI

Draga mea Lia,

E prima scrisoare pe care ți-o scriu *de-acasă*, adică din mijlocul familiei mele. Toți sînt veseli și mulțumiți astă-seară. Nu se așteptau, fără-ndoială, să le aduc vestea că m-am decis să stau cu ei, să-mi fac examenele și să mă îngrijesc de viitor și de sănătate.

Și mă gîndesc că ei nu știu, că n-au cum ști de unde vine schimbarea asta fericită, și că numai *Liei* o datoresc; ei cunoșteau mai de mult părerile mele în privința titlurilor la noi.

M-au înconjurat din toate părțile, și li citesc bucuria în ochi; bătrînul chiar vorbește cu mai puțină sfială ca de obicei, cînd venea vorba despre studiile mele întrerupte de atîta amar de vreme.

Numai eu sînt tot neliniștit și nu pot să mă arăt destul de vesel, cu toată sila care mi-o fac — pentru că Lia nu mi-a mai scris nimic, și nici n-am întîlnit-o, și-mi pare un veac de cînd nu i-am vorbit.

Norocul meu că, ieri, cînd am trecut cu Il. pe strada Tudor Vladimirescu, te-am zărit, măcar în treacăt, imediat parcă mi s-a potolit sufletul, cel puțin pentru moment, cînd te-am văzut, cu o mișcare, deschizînd aripa ferestrei. Și în zadar am mai trecut apoi pe la 10 seara; fereastra era luminată, și perdeaua tremura în vînt, dar tu nu erai, Lia!

Azi, am pierdut aproape toată ziua la Universitate, în emoțiile examenului. Și a trebuit să plec dezolat că nu te-am văzut. Și pănă mîine e așa de mult, și cine știe dacă mîine Lia vine sau nu la bibliotecă, unde trebuie iarăși să muncesc toată ziua... Te rog frumos scrie-mi, scrie-mi că *ai uitat*.

Nu-i așa, Lia, că nu mai ești mîhnită de purtarea mea, pentru care sînt destul de pedepsit? Tu ești prea înger, ca să nu ierți lui Steo un pas greșit, făcut fără voia lui, pe care-l regretă amar. Niciodată n-am fost mai cuminte. Dar mă chinuiește teama că tu, Lia, nu mai ții la mine, și cu atît mai dureros mi-e gîndul acesta, cu cît mă simt vinovat. Tăcerea ta, lipsa ta de atîta timp — făgăduiseși să vii sîmbătă, și n-ai fost — și pornirea mea nenorocită de a mă lăsa totdeauna amăgit de gînduri negre — îmi întăresc presimțirea unei despărțiri apropiate. Nu mă părăsi, dulcea mea Lia! Nu-i așa că m-ai iertat definitiv, chiar din ziua cînd mi-ai făcut acel rechizitoriu atît de aspru, pentru ca, pe urmă, totuși să-mi zîmbești așa de dulce, cum numai tu știi? Și cînd ți-am strîns mîna, pe care am sărutat-o cu lacrimele-n ochi, și mișcarea acea bruscă, ieri, cînd m-ai zărit, trecînd pe dinaintea ferestrei — nu-i așa că n-am înțeles greșit? Spune-mi, spune-mi că toate astea înseamnă că Lia e tot a mea, că n-am pierdut-o și nici n-am s-o pierd. Scrie-mi: cînd ne vedem? Gîndește-te că vremea trece, mă sperie gîndul că peste cîteva săptămîni pleci din București și mă lași iarăși pustiu p-aici, și ce-o să mă fac eu?

Cine știe dacă Lia n-a glumit, cînd mi-a spus că *se poate*, la vară, s-o văd la Buciumeni, în mijlocul naturii? Ce frumoasă are să fie ziua aceea! Spune drept, Lia, are *să fie vreodată?* Și pot spera mîine să te văd?

Scrie-mi, chiar dacă nu mai ți-e drag deloc

Steo

Luni, seara.

XII

27–28 mai 1903

Mă întorc spre tine, dragă Lia, ca la un izvor de gînduri sfinte, de bucurii curate, la care sufletul meu, obosit de mizeriile vieții de peste zi, găsește totdeauna dulce alinare. Vai, numai de nu l-aș tulbura, mă tem; tu nu știi cît e de rea lumea, dar eu o cunosc, și pe zi ce merge, mă încredințez tot mai mult.

Ferește-te, Lia, de lume și de vorbele ei, că e numai otravă.

Azi n-ai venit și, pentru ca tortura mea să fie complectă, am fost silit să stau și seara de la 7—10, să tresar de cîte ori se deschidea ușa, deși eram sigur că nu poți veni seara. Ești bolnavă sau, poate, supărată pe mine? Vezi tu cît sînt de copil! Nu mă pot opri să interpretez lipsa ta în fel de feluri!

De vineri, nu te-am văzut și sînt îngrijat — ce-ai făcut atîta vreme? Ca să mă liniștesc, citesc și recitesc rîndurile tale din urmă, și nu-mi vine să cred că *mie* îmi sînt adresate.

Am meritat eu oare norocul acesta suprem, de-a te întîlni pe tine? Merit eu, oare, acele cuvinte așa de frumoase? Dumnezeu să-mi ajute și mie, să nu le regreți niciodată.

Dar mă tem de sufletul tău delicat, înger drag ce-mi ești! Să nu înduri prea multe din pricina mea și a mizeriilor cari se țin grapă de mine. Ți-ai legat viața de un om pe care poate mîine îl vei vedea lovit fără cruțare și tîrît în noroi din toate părțile. Am ajuns, pesemne, acolo, unde încep să reprezint o primejdie pentru liniștea sufletească a unor mișei — și ce bine au pîndit momentul ca să mă izbească. Ieri, pamfletul pe care-l cunoști, azi, o notiță răutăcioasă și trivială într-o gazetă, mîine, cine știe ce altă surpriză îmi pregătesc. Mă aștept la toate. Și, dacă nu te-aș avea pe tine, Lia, aș rămînea indiferent la toate. Dar gîndul că tu ții la mine îmi dă curaj, și tot același gînd mă face să mă-ndoiesc de puterile mele, despre cari nu mi-am făcut niciodată iluzii prea mari. Se zice însă că iubirea face minuni și poate împrumuta unui pitic forțe de uriaș. Dacă e adevărat, apoi vor avea de furcă cu mine domnii aceștia cărora mă mir ce li-am făcut, de mă urăsc așa de mult.

Numai pe tine să te simt mereu aproape, să nu mă lași, iubita mea Lia, tu ești norocul și mîndria mea.

Al tău,
Iosif

Mîine, miercuri, sînt liber ziua-ntreagă. Viu la cursul d-lui Maiorescu, după-masă.

XIII

Duminică

Draga mea Liliana,

În odăița mea, o singură ferăstruie îngăduie să se vadă un petec de cer, în care norii se fugăresc într-un joc capricios de umbre și lumini, cum numai într-o mansardă se poate vedea. Și, în liniștea asta de duminică dup-amiază, stau singur-singurel cu scrisorelele tale drăguțe pe masa mea de scris. Le iau pe rînd și le dezmierd cu vorbe drăgălașe și le duc la buze cu evlavie, apoi le desfac și le citesc și iar rămîn pe gînduri — mă gîndesc la tine cu atîta drag! Atîtea scene frumoase, cari mi-au îmbogățit pentru totdeauna viața asta, de-o jumătate de an, de cînd ne cunoaștem, se perindează în mintea mea. Și surîd fericit, și aș vrea să alerg la tine și să-ți cad în genunchi și să-ți mulțumesc de tot.

Apoi mă întristez deodată, Lia, și odăița se întunecă fără veste, un nor trecător acoperă fereastra

și-mi aduc aminte de unele lucruri cari pe mine mă dor. Mă doare, Lili dragă, că din unele vorbe ale tale, din cîte-o privire sau un gest, am ghicit de-atîtea ori momente de îndoială din partea ta. De ce te îndoiești de mine, Lia! Pentru ce n-ai încredere în mine, cînd știi bine că-mi ești așa de dragă? Uită-te odată mai mult în ochii mei, ei singuri pot să-ți spună cîtă adorație am pentru tine, pentru sufletul tău frumos — cum nu citești tu în ei toată teama de a nu te supăra cu ceva, nu vezi dragostea lor pentru tine „de cum zîmbești, de cum te miști?“ Citește odată bine și adînc în ei și, cînd îndoiala se va mai furișa în sufletul tău, adu-ți aminte de ce-ai citit.

Dar nu te îndoi, dulcea mea Lia!

Odată te vei încredința pe deplin cît de mult te iubește „Steluța“ ta și că tu ești viața și steaua lui Steo. Tu și numai tu, încolo toată viața e o glumă sarbădă, dacă ar fi s-o mai trăiesc fără de tine.

Ți-l spun lucrul ăsta, Lili dragă, și ți-l repet: nu te îndoi de mine, razimă-te cu încredere de brațul meu, dacă vrei să împărtășim de-aci-nainte și bucuriile, și năcazurile. Ce fericit aș fi, dacă aș putea să te port numai pe cărări înflorite, dar nu pot să-ți făgăduiesc decît un lucru: toată energia de care sînt eu capabil voi pune-o în mișcare, pentru ca să te poți mîndri cu mine. Și cu atît mai mult, cu cît eu niciodată nu speram să fiu așa de norocos pe lumea asta, să întîlnesc o Liliană așa de drăgălașă și de cuminte, încît uimește pe toți, cari abia încep să o cunoască. Bietul Ilarie, cu cît entuziasm vorbea aseară despre Lia mea! Cum mi-o ridica în ceruri și-mi da sfaturi cum să mă port și-mi spunea că nici nu se aștepta ca Lia mea să fie așa de simpatică. Și eu stam și-l ascultam pierdut, ca unul prea fericit ce sînt. Și făceam ce făceam, și iar aduceam vorba, ca să-l mai aud vorbind frumos despre Lia. Iar cînd ne-am despărțit, mi-a zis: „dacă-i scrii, te rog, nu uita s-o saluți din partea mea“. Iată dar, Lia, că n-am uitat. Din parte-mi, și eu te rog s-o saluți respectuos pe d-ra Gabor, precum și pe mica prietenă pe care, deși n-o cunosc, o stimez. **Iar ție**, Lia mea scumpă și dragă, ce să-ți spun? Adă mînuța ta să o pup.

Steo

Cînd să plec, întîlnesc în drum pe curier, care-mi dă scrisorica ta. Îți mulțumesc, Liliana dragă, că te-ai gîndit la mine. Ce drăguță ești tu, Lia! Degețelul cel drăguț... mîine?... Da?...

XIV

23 mai 1903

Dulcea mea Lia,

Îndată ce ne-am despărțit, am alergat la redacție, să întreb de rostul scrisorii tale, dispărută în chip așa de misterios. Din nenorocire însă, administratorul revistei plecase acasă; în lipsa lui, am vînzolit toate hîrtiile, am răscolit prin toate sertarele, și degeaba! — n-am dat de urma acelei scrisori scumpe și atît de mult așteptate. Sînt nemîngîiat și năcăjit rău, dar las că mîine dimineață am să cercetez eu din nou și-ntreb pe toți, și *trebuie* să iasă la lumină, dacă nu cumva s-a rătăcit pe la poștă. Cît despre telegramă, nimeni nu mi-a pomenit. E de neînțeles; mă tem să nu fie vreo intrigă la mijloc.

Tu fii liniștită, dragă Lia, că nu mă dau eu pănă ce nu descopăr pe acel mișel care îndrăznește să se joace astfel cu mine. Deci n-ai nici o grijă, cu toate că ard de nerăbdare să citesc ce mi-a scris mînuța ta dragă, deși mi-ai schițat în treacăt conținutul acelui plic albastru pe care nu mi-a fost dat să-l deschid încă.

Dragă Lia, știi tu ce fericit sînt eu?

Nu știi — ar trebui să înțelegi ce-nsamnă pentru un om rătăcit într-un pustiu întunecat apariția unui înger, care cu un gest i-ar lumina deodată cărările. Ar trebui să fi trecut prin toate mizeriile, grijile, deznădejdile care m-au frămîntat pe mine atîta amar de vreme și erau chiar să mă îngroape pentru totdeauna, pentru ca să simți acum toată bucuria dumnezeiască ce mi se revarsă în suflet, cînd îmi repet în gînd fiecare vorbă fermecată care mi-ai spus-o azi. Și simt o pornire neînvinsă în fiecare clipă să întind brațul, să te cuprind cu drag, ca și cum ceva din ființa ta dezmierdată ar fi rămas tot lîngă mine, cu mine, și m-ar întovărăși pretutindeni. Te simt așa de aproape, răzemîndu-te dulce, dulcea mea logodnică, mireasa mea dulce și dragă și adorată!

De-acum, am încheiat cu nehotărîrile; la o parte griji meschine, frămîntări nedemne! Mă simt *om* — am o țintă bine definită, pentru care trebuie să lupt. Vei vedea tu în curînd o schimbare desăvîrșită în felul meu de a fi, și nici un oftat nu vei mai auzi, și nu vei mai surprinde nici o clipă de ezitare din partea mea. Tu și numai tu mi-ai deschis porțile iubirii adevărate, puternice — și azi am simțit adînc, pentru întîia oară, că trăiesc și trebuie să trăiesc — pentru tine.

Dragă mi-ai fost tu de la-nceput, o știi și ți-am spus-o, de luni de zile ai fost icoană scumpă gîndurilor mele, dar numai în momente de dulce visare mă amăgea iluzia că poți fi odată a mea. Apoi venea demonul îndoielii și pe urmă deznădejdea, și renunțarea, la sfîrșit.

Dar binecuvîntată fie ziua de azi! Vezi tu, a trebuit să mergem în mijlocul naturii — și unde?... în cimitir!... pentru ca sufletele noastre să se apropie așa de mult, pînă ce s-au logodit într-o sărutare.

De-aci 'nainte sînt al tău, și ești a mea. Fă ce vrei cu mine, stă în puterea ta, dar nu uita că te iubesc, te iubesc cum n-am iubit niciodată, și încă ceva: mi-ești dragă, dar dragă de nespus! Și te sărut, și noapte bună Lia, și nu uita pe

Steo

Scrie-mi pe adresa bibliotecii (str. Vămii). E mai sigur. Noapte bună, ochi frumoși!

XV

Dragă Lia, am primit toate scrisorile tale — și pe cea din urmă — nu știu cum să-ți mulțumesc mai drăguț. Numai minunea albastră parcă a intrat în pămînt. Mă întreb și eu cu ciudă cine-o fi Steo- și Lia-cidul, care a pus gheara pe acea scrisorică — ori, poate, unde era așa de mică și drăguță, sărmana de ea, s-a pierdut printre miile de grave scrisori de afaceri, cari zilnic asaltează cutiile poștei.

Și, pentru că veni vorba de afaceri, și încă grave, iartă-mă că nu ți-am scris imediat și nu ți-am răspuns măcar cu o strofă modestă la frunzele de iederă ce mi-ai trimis.

Crede-mă, Lia, am fost așa de ocupat, că mi-a lipsit timpul material ca să-ți scriu, și cu toate astea gîndul meu mereu la tine era, căci tot ce cuget și simt e străbătut de o rază de soare din ochii tăi albaștri.

Și nici catrenul tău drăgălaș nu-mi mai iese din minte:

„Logodiți cu o sărutare, drept inel, un fir de iarbă . . .“

Scrisoarea ta din urmă am primit-o azi, pe la $11^1/_2$, cînd am alergat la Fundație, ca să cer să fiu înlocuit, căci *Sămănătorul* îmi reclama după-amiaza. După prînz, am mai trecut p-acolo, și n-am îndrăznit să întreb de tine, eram și foarte grăbit. Mîine, vineri, sînt toată ziua acolo, de la 9—12 și 2—5. Vii, cum mi-ai făgăduit?

Eu te aștept, că, vezi tu, glumă, glumă, dar mi-e dor de tine, și e păcat să mă lași să tînjesc așa, că, uite, e o săptămînă încheiată de cînd nu ne-am mai văzut.

Am să-ți povestesc și scena cu domnul Maiorescu, la care *am fost ieri*, în cancelarie. Foarte amabil bătrînul cu mine, mi-a iscălit carnetul, după ce mi-a vorbit părintește, cu toată puterea lui de convingere. Mi-a lăsat o impresie așa de adîncă, încît am plecat altul de cum venisem și cu hotărîrea de a cîștiga toată vremea pierdută în zbuciumări inutile.

Pe scări, am stat o clipă la îndoială — simțeam că ești aproape, și cred că erai în sala unde te așteptai să mă vezi intrînd — dar n-am fost în stare să ascult îndemnul inimei, care striga de dor după Lia.

Toată seara am umblat zăpăcit, fără de rost, cu părerea de rău că nu te-am întîlnit — eram așa de vesel în același timp, cînd mă gîndeam la bucuria ce am să ți-o fac, povestindu-ți cele întîmplate.

Deci, mă voi prezinta la examene.

Și nu mai sînt trist astăzi, mi-am recăpătat curajul — căci e destul să recitesc scrisoarea ta din urmă, ca să apuc pe Dumnezeu de un picior (expresia mamei).

Încă o dată, îți mulțămesc și te sărut, și te ador, și te aștept cu dor.

Steo

XVI

Dragă prietenă,

Sînt cam bolnav și, cu toate sforțările ce le-am făcut, mi-a fost imposibil să vin azi la bibliotecă. Gîndul că tu poate ești acolo și m-aștepți îmi da puteri pentru moment, de două ori pornisem, și am fost silit să renunț, dar nu te speria: acum mi-e mai bine și sper că pănă mîine dimineață să nu mai am nimic. Te rog însă, Lia dragă, scrie-mi pe adresa de mai jos, dacă m-ai căutat azi la bibliotecă și cînd pleci? Te rog.

Steluț

Mă simt mai bine acum și, pentru că tot trebuie să duc scrisoarea asta la poștă, voi trece și pe la Universitate; poate voi avea norocul să te întîlnesc?

Adresa: Str. Chimistului (Aleea Alexe Marin 5).

XVII

Dragă Degețel, te rog foarte mult, în virtutea prieteniei noastre, să ai bunătatea să te grăbești și să-mi scrii numaidecît, drăguț ce ești, dacă Lilia cea scumpă a sosit în bună pace acasică la iubiții ei părinți și dacă e sănătoasă. Steo se poartă bine și e cuminte nevoie mare, dar nu știu ce are, că e cam trist și dus pe gînduri — ba ieri seară, cînd trecea spre casă pe o uliță pustie, mi se pare că plîngea, și-i era dor de tine și de buna ta stăpînă, de la care așteaptă să-i scrie multe, multe. Spune-i, micuțul și dragul meu prieten, acestea — și primește o sărutare mică de la

Steluța

XVIII

Dorită prietenă,

Amînai de pe o zi pe alta scrisoarea, dorind a ți-o trimite odată cu volumașul de traduceri din Verlaine, care se tot tipărește de vreo săptămînă și încă nu e gata. Trebuie să știi că tipografii ăștia nu se țin niciodată de cuvînt, și astfel m-au purtat cu vorba și m-au făcut să pierd o grămadă de vreme.

Să nu crezi însă că te-am uitat, *petite fleur!* În fiecare seară, îmi notez într-un carnet micuț, pe care l-am numit *Ad Liam*, gîndurile mele cele mai dragi — sînt și versuri pe ici, pe colo, dar nu prea-s acătării și mi-e oarecum să ți le trimit — tot ce scriu mi se pare mai prejos de ce ar trebui să fie, și de cele mai multe ori distrug cu ciudă file întregi... Sînt nemulțumit de mine însumi și încă n-am reușit să-mi regăsesc echilibrul sufletesc, pentru ca să atac un subiect

mai mare — mai am apoi și grija examenelor pe care le prepar căci:

„E păcat de un poet *bun* (? !)
Să fie-n anul comun..."

vorba poetului... Am mai făcut și imprudența de a mă angaja, zilele trecute, după multe insistențe, să colaborez la o gazetă. Mai am și *Sămănătorul*.

Și-i atît de trist și de pustiu orașul ăsta și din pricina căldurilor miroase parcă ar fi ars — un miros nesuferit care mă-năbușe și mă doboară. Ce frumos și răcoare trebuie să fie acum în raiul Buciumenilor! Să stai tolănit într-o poieniță și

s-asculți uimit la freamătul pădurii
ca un copil cuminte al naturii...

Ilarie — tot cum îl știe Lia — plecase în vilegiatură, dragă Doamne, la munte, și deși luasem toate precauțiunile ca să rămînă acolo măcar 10 zile, să se odihnească, peste o zi m-am pomenit cu el, spunînd că-i e urît singur. Mă chema să merg cu el, dar n-a fost chip, așa că s-a hotărît să rămînă și el la București, mai ales că aveam de esecutat o mulțime de lucrări pentru „Minerva".

Dealtfel, e mai vesel. Dar acum eu sînt mai trist, căci mi-e cam dor de cineva... Ieri am citit la Fundație niște scrisori de ale lui Li-Hung-Ciang către fratele său, cînd era la Berlin, și le iscălea tot ca Lia, adică „Li", iar în *Adevărul* am citit cîteva reflecții asupra poeților iscălite „Natalia".

Și cînd văd de departe ceva albastru, tresar...

Ah! toate, Lia, toate
Te fac să plîngi de dor...

Doch still, nur still, mein Herz! Sie werden kommen die blauen Tage...[*]

Nu-i așa, *petite fleur*, vă vor veni zilele acelea de aur?...

---

[*] Dar liniștește-te, liniștește-te, inima mea! Vor veni zilele senine.

Păn-atunci, răbdare, suflete! Scrie-mi.
Mi-e dor. Sărut mînușița fără mănușă.
Ce mai face degețelul cel drăguț și cuminte?
Spune-i *mille choses* din partea

Steluței

Dacă găsești prilej, te rog transmite din parte-mi cele mai respectuoase salutări iubiților părinți, iar frățiorului spune-i că-i string mîna o dată, frățește.

Te-aș mai ruga ceva: să-mi scrii cum îl cheamă pe „vărul Nică". Eu numai sub acest nume drăguț l-am cunoscut și-l știu. Aș dori să-i scriu, și nu știu cum s-alcătuiesc adresa.

Steo

XIX

ICOANE DIN CARPAȚI
PROLOG

Un șuier lung — gem osii ferecate —
Un strigăt viu, nebun de libertate!
Vagoanele urnite
Pe roți uruitoare
Alunecă ușoare,
Mai iute, mai grăbite —
Dar inima-mi nebună
Mai iute vrea să meargă
Și bate-n piept să-l spargă,
Să zboare-n lumea largă
De dor și voie bună!

Griji amărîte, zbuciumări deșarte,
Vă las de-acum!
Vă las cu bine! La o parte!

Am eu un bun tovarăș de drum:
Iubirea!
Pieriți, întunecate duhuri!
Sînt liber ca o pasere-n văzduhuri
Și-a mea-i nemărginirea!
Îmi flutură părul în vînt,
Și rîd și cînt.
Căci văd în zare munții, munții mei —
Ce dor, ce dor mi-a fost de ei!
Ce dor i-a fost poetului
De freamătul brădetului,
De murmurul izvorului,
De fluierul păstorului,
De glasul păsărelelor
Și de vecinul stelelor,
De culmea Caraimanului,
Ce dor, ce dor adînc i-a fost sărmanului!

Ce zice Lia de aceste versuri poliritmice? Dînsa e cea dintîi care le citește, înainte de-a fi date la tipar, și Steo ține morțiș să știe dacă plac ori nu Liei — încolo, nu-i pasă de părerea celorlalți muritori.

Prologul anunță o serie, un ciclu de „icoane din Carpați", pe care am să le scriu numai de ciudă că sînt osîndit să tînjesc aici la București și am să le-nchin cuiva toate, toate, binențeles, dacă cineva mă încurajează să continuu. Sînt ecouri depărtate din rătăcirile mele prin munți și, în cadrul acesta de brazi, nădăjduiesc să ademenesc și icoana acelei zîne drăguțe — steaua atît de depărtată a Steluței...

Ilarie s-a apucat de pozne. I s-a cerut la *Voința națională* să scrie o serie de „portrete literare". Și cu toate protestările mele, vrea cu orice preț să deschidă seria cu mine. Auzi, ce gust! Pe urmă, urmează, mi se pare, Delavrancea, Iorga etc. Bună societate, nu-i vorbă! Dar n-o prea merit. Și aceasta, las' că dacă n-are să enerveze toată ceata de cățel literari de pe la gazetele evreo-greco-bulgărești din capitală, cari, și fără de asta, nu mă pot suferi. Dar, la urma urmei, ce-mi pasă mie? Eu urc liniștit pe poteca mea de munte, mă pierd în nori și-n senin — cu gîndul mereu la Liliana.

Steluța

Mult mă mir de-un degețel —
Cum l-aș prinde-ntr-un inel?

O fi frumos la Veneția, surioară, dar ca la Galați nu cred...

XX

Scrisorica ta a picat ca un strop de nectar în sufletul meu și m-a zăpăcit de bucurie, tocmai cînd îmi luasem nădejdea de-a mai primi vreo veste de la tine și-mi ziceam că Lia m-a uitat și nu mai vrea să mă știe. Îmi ziceam eu așa, dar nu vroiam să cred cu nici un preț, Lia dragă, și zilnic alergam într-un suflet acasă, cînd scăpam, cu gîndul că voi găsi scrisoarea ta pe masă. Tocmai ieri însă, cînd nici nu visam, văd pe bătrînul cu o scrisoare-n mînă, i-o dase factorul pe drum — a recunoscut de departe ce fel și cum — bătrînul își ștergea ochelarii și se pregătea să citească adresa, dar nu i-am dat răgaz și i-am luat scrisoarea din mînă, m-am urcat repede în odăița mea din mansardă, și acolo am sorbit-o cu ochii dintr-o dată.

Eu nu știu, tu cum citești scrisorile mele, dar eu, cînd primesc vreuna de la tine, mă zăpăcesc așa de mult de bucurie, încît trebuie s-o citesc de două sau de trei ori, pînă să pot prinde înțelesul — la început, nu pricep nimic și abia la a doua citire începe să-mi răsară de ici, de colo, cîte o frază cu înțeles. Și nu știu ce dar ai tu de a scrie așa de drăgălaș și delicat întotdeauna, încît mi-e imposibil să-ți văd slova, fără ca să te am înaintea mea; în fiecare cuvînt se oglindește sufletul tău frumos, și te zăresc așa, cu zîmbetul

tău amețitor și gesturile tale pline de grație, și toată ființa ta, care m-au făcut să te îndrăgesc de la început.

Sînt vesel că te lauzi bine la Buciumeni și ți-ai regăsit zburdălnicia din copilărie — eu aș vrea să fii mereu veselă și răsfățată de drag, să nu mai aud că ești tristă și că plîngi, căci mă doare și mi-e milă de ochii tăi mirați de domniță din basme.

Mi-a rămas în suflet, și cred că are să mă urmărească toată viața remușcarea dintr-o zi, cînd te-am văzut plînsă și eu eram vinovat — erai supărată pe mine atunci, dar ce frumoasă a fost împăcarea! Ți-aduci aminte? Eu cred că-n ziua aceea ceva dumnezeiesc s-a petrecut între noi, cînd tu mi-ai zis întîia oară „tu“, cu aerul cel mai simplu din lume, parcă am fi fost frate și soră, iar eu credeam că mi se rupe inima de bucurie.

Lia, Lia dragă, ce copil frumos și drăguț și bun ești tu — cum ar putea să nu te iubească cineva! Orice faci te prinde de minune, și mai ales cînd te-alinți, ai putea să scoți din minți chiar pe sfinți, de aceea nu mă mir eu de bietul Steo, că e îndrăgostit de tine pănă după urechi și nu mai știe ce face. Îmi vine cîteodată să iau primul tren și să alerg la Buciumeni, pentru un ceas măcar, să-ți spun măcar o vorbă și să mă uit o dată în ochii tăi, dar mă țin legat aici o mulțime de îndatoriri.

E vorba ca duminica să merg cu Ilarie pînă la Sinaia, căci nu-l pot lăsa singur, e așa de amărît, bietul de el, și nu se poate împăca defel cu gîndul că s-a înșelat amar, cînd și-a făcut atîtea visuri zadarnice — „Carolina“ e un suflet sterp și pervers, care-l torturează în așa fel, că la urma urmei m-a revoltat și i-am spus că ar face bine s-o lase în plata Domnului, că nu merită nici un zîmbet de dispreț, darmite o lacrimă! El ia hotărîri eroice în fiecare zi, dar ce folos! O vorbă adusă cu meșteșug e de ajuns ca să-i spulbere toată voința. Cîtă dreptate aveai tu, Liliana, cu instinctul tău de copil bun, cînd spuneai că e rea și n-o poți suferi, deși nu ți-a făcut niciodată nimic. Are ceva fatal în ochii aceia mari, și figura ei mi-a făcut întotdeauna o impresie de ceva demonic și respingător... Dar de ce te plictisesc eu cu asemenea mizerii?

Știi tu, dragă Liliana, de unde-ți scriu eu această scrisoare? Sînt la o mătușă a mea, care a plecat la țară și a lăsat casa în grija surorilor mele. E așa de frumos aici, sus, tocmai dasupra Cotrocenilor — din livada din dosul casei se vede toată panorama Bucureștilor, și e liniște, și bine, și răcoare, ca la țară. Pentru două zile, m-am mutat și eu aici, dar e cam departe, și păcat că n-am vreme să stau culcat în iarbă și să mă cred la Buciumeni. Aș sta toată ziulica așa, dar trebuie să mă cobor din raiul acesta de verdeață și s-alerg la „Minerva“, unde m-așteaptă un car de corecturi.

Serile însă sînt frumoase și p-aici — mai ales ceasul divin al amurgului te încremenește de multe ori în drum, cînd vezi culorile nemaipomenit de frumoase ce le revarsă-n văzduh și îmbracă tot orașul cu străzile lui întortocheate într-o lumină fermecată. E frumos, Lia, pretutindeni, și e atîta poezie-n lume, vorba lui Eminescu:

„Atîta foc și-atîta aur
Și-atîtea lucruri sfinte,
Asupră-ne ai revărsat,
Cerescule părinte!“

Dar darul cel mai scump lăsat de Dumnezeu oamenilor e fără-ndoială iubirea! Iubirea sfîntă, care ne leagă și pe noi și ne face să vedem soarele mai strălucitor, și luna mai frumoasă decît alții. Iubirea e cheia care deschide tainele cu comori nesecate de frumuseți ale naturii și care dă vieții noastre înțelesul ei adevărat și farmecul noutății, al primenirii neîncetate. Ce variată și interesantă îmi pare mie, de pildă, lumea, de cînd te cunosc pe tine. Și cum mă strecuram înainte plictisit printre oameni, cu ochii împăinjeniți și fără nici un vis de noroc în suflet! Sînt ceasuri în cari mă socot omul cel mai norocos din lume, pentru că te-am întîlnit pe tine și am credința că vom fi fericiți odată, împreună. Ce mai „cabinet poetic“ o să înfiripăm atunci, Liliana! Ai să vezi...

Tu-mi scrii să-ți trimit *Voința* cu „portretul“... Dar să știi că nu ți-o trimit decît cu o condiție: să-mi trimiți și mătăluță conferința făgăduită și de atîta amar de vreme zadarnic așteptată — precum și *Daina*, pe care știu eu că o păstrezi printre hîrtiuțe și numai ca să-mi faci mie în ciudă nu mi-o trimiți. Și... să-mi mai trimiți „ochii cu sprincenele“...

Era să-nchei scrisoarea, căci sînt grăbit — și uitam să-ți spun că fotografia aceea e esecutată la un atelier de a treia mînă și că ne-am fotografiat mai mult în glumă, de haz, într-o zi cînd veneam amîndoi de la baie — de aceea e și cravata la ureche. Eram însă amîndoi foarte triști.

Și-aduce aminte Liliana că mi-a promis și ea mie că-mi va trimite o fotografie mare? Eu o tot aștept d-atunci.

Lia scumpă, spune-i frățiorului tău mulțumiri pentru carta postală și că-l salut — sărut și mîna bunelului și mă-nchin cu smerenie și „sărut frumos“ mînuța proprietară a degețelului de care mi-e dor...

Steo

Din culmea Vîrfului cu Dor
Mă uit în zări senine, —
Și iar m-apucă aprig dor,
Odorul meu, de tine.

Departe, peste munți și văi,
E casa ta cea mică...
Sînt duși de-acas' părinții tăi
Și-n prag stai singurică.

Ah, nu-s un vultur... să mă salt
Din plaiurile-aceste,
Din largul cerului înalt
Căzînd fără de veste,

Să mi te iau cu mine, sus,
Şi să te duc cu mine,
Departe, unde lacrimi nu-s,
Spre zări în veci senine...

De cînd îl cheamă pe d. Petrovici „Ionel"?

XXI

Dacă mi-aduc bine aminte, azi, 26 august, e onomastica Liei, şi ce veselie trebuie să fie în salonaşul de la Buciumeni. Parcă văd pe domniţa Liliana alintîndu-se drăgălaş în haina ei de sărbătoare şi primind cu un zîmbet plin de bunătate îngerească felicitările celor cari o iubesc şi au norocul să-i fie aproape, să se bucure în fiecare zi de farmecul ce-i împresoară toată fiinţa — pe cînd, departe, Steo rătăceşte visînd şi nu-şi mai află locul nicăiri.

Şi ce-i rămîne lui Steo decît să se roage din tot sufletul lui Dumnezeu ca să-i dăruiască Lilianei, Domniţei scumpe, ani mulţi, fericiţi şi, din vălmăşagul vieţii de Bucureşti, să-şi trimită dorul călător spre plaiurile Moldovei, acolo unde-i place dorului să călătorească de nenumărate ori pe zi şi de unde se întoarce trist şi obosit, dar mai aprins în nebunia lui de dor ştrengar şi neastîmpărat.

Cu ce bucurie aş fi alergat eu, ca să-ţi strîng mînuţele amîndouă şi să mă uit drept în ochii tăi, Lia dragă, să te-ntreb dacă mai ţii la mine, aşa urît cum sînt, dar a trebuit să renunţ, din multe motive, la gîndul ăsta răsfăţat şi pe care l-am crezut pînă în ultimul moment realizabil. Nu se poate. Înăbuşeşte-ţi, suflete, dorinţa care te frămîntă şi aşteaptă vremuri mai bune...

Dar nici n-am început bine scrisoarea asta, şi iacă factorul — o întrerup, pentru ca să sorb dintr-o privire rîndurile ce mi le trimite Lia, aşa de neaşteptate... Citesc şi recitesc şi simt că se-nvîrteşte lumea cu mine...

Cum să nu-mi aduc aminte, dragă, de zece ori dragă Liliana, de norocul fără seamăn al unui ceas care m-a răsplătit nu numai pentru o poezie frumoasă, dar pentru toate mizeriile ce le-am îndurat eu pe lumea asta!

Şi mă simt voinic să îndur încă o dată pe atîtea, numai să ştiu că totdeauna mă aşteaptă aceeaşi răsplată, să mă las cu ochii închişi în voia mîngăierilor tale de surioară dulce, tu, visare întrupată! Să trăiesc numai prin tine şi pentru tine — ce vis nebun de frumos! Şi ţie să-ţi şoptesc seara cîntecul care, a doua zi, să răsune în lumea largă, şi din mişcările tale pline de graţie, din scăpărarea ochilor tăi albaştri, din zîmbetul tău ameţitor şi din muzica glasului tău dulce să-mi fac o problemă de fiecare clipă a vieţii mele întregi. Atunci, şi numai atunci cred c-am să văd întrupîndu-se, ca prin minune, visul care mă zbuciumă de ani de zile şi de care nu îndrăznesc să m-apropiu de teamă să nu-l risipesc: un poem măreţ, care să clocotească de viaţă nouă şi să răscoale din somn spiritele amorţite, în epoca noastră lipsită de avînt şi de credinţă.

Da, Lia mea dulce, acolo, în cuibul tău de la Buciumeni, visez eu să muncesc alături de tine, să răsfoim împreună cartea sfîntă a istoriei neamului şi să evocăm figurile mari ale voievozilor noştri, să ne pierdem în lumea lor, iubindu-i şi iubindu-ne... Iată de ce-ţi zic eu „Domniţă"!... Şi păn-atuncea, dă-mi, Doamne, putere să lupt şi s-aştept şi păstrează-mi pe Lia, logodnica mea adorată!...

Poezia care ţie ţi-a plăcut aşa de mult face parte dintr-un ciclu despre care ţi-am scris şi care e închinat tot ţie, se-nţelege de la sine. Cred că dacă oi scăpa de povara plicticoaselor examene, am să-l termin curînd, şi de Crăciun să-l tipăresc în volum.

Uf! şi cînd mă gîndesc că săptămîna viitoare trebuie să se deschidă biblioteca şi o lună de zile am să revăd aceleaşi figuri cari mă plictisesc, iar pe drăguţa mea surioară n-o s-o am decît poate prin octombre, dacă nu și mai tîrziu. De ce nu pot să viu măcar de culesul viilor la Buciumeni, bineînțeles în urma unei invitații prealabile... Dar nici asta n-ar fi cu putință, mai ales acum, cînd, pe lîngă ocupațiile obișnuite, m-au pus păcatele să mă angajez să dau cîte-un foileton pe săptămînă la *Voința*.

Mi-aduc aminte, dragă Liliano, că odată ți-ai exprimat dorința de a citi cîte ceva în proză de Steo. Odată cu scrisoarea asta, îți trimit deci și două foiletoane din *Voința*, publicate în timpul din urmă. Eu nu țin la ele și le-am scris mai mult din îndemnul lui Ilarie și altor prieteni, cari vor să mă scoată cu orice preț și „prozator". Ceea ce-i mai nostim însă: schița dintîi — o încercare destul de slabă, după părerea mea — a plăcut foarte mult și mi-a atras laude și felicitări, iar d. Iorga nu-mi dă pace acum și-mi spune să scriu și pentru *Sămănătorul* asemenea schițe. Mie-mi vine să rîd, altfel înțeleg eu proza, dar... pentru *Voința* e bună și așa.

Lui Nică i-am scris că are, pe lîngă alte calități superioare, una care îl ridică în ochii mei mai presus de toate, anume: e unchiul d-rei Natalița, care mi-e dragă, și pace!

Tata, bătrînul meu, despre care tu-mi spui că trebuie să fie așa de frumos și-l iubești, e foarte mulțumit acum. A fost acasă, în satul natal, unde trăiește moș-popa, un unchi al nostru, de peste 80 ani, și pe care bătrînul meu nu-l mai văzuse de vreo 15 ani. Mult aș fi dat să pot asista și eu la scena îmbrățișării acestor doi frați-moșnegi, cu bărbile albe.

Surioarele sînt bine mersi. Cea mai mică, un drac și jumătate, se prepară pentru Centrală.

Eu mă închin cu sănătate și sărut cu dor și pe furiș pe cine știu eu.

Steluța

XXII

Drăguța mea prietenă Li o fi supărată, de nu-mi scrie nici măcar un rînd, ori poate în vîrtejul veseliei de la nuntă l-a uitat cu totul pe Steo.

Am scris vărului N. verde, românește, ca unui prieten vechi. Nu știu dacă am făcut bine sau rău, eu cred că am făcut bine, la urma urmei. Am scris sincer și hotărît. De ce să nu știe din vreme cei în drept că Lia mi-e dragă!

Complimente de la Ilarie.

Mi-e dor, mi-e dor de cineva...

Steluța

XXIII

Scumpă Li, prietena mea fără seamăn și surioara cea mai dulce dintre surorile mele, ai să ierți tu că nu ți-am răspuns de atîtea zile? Desigur, vei fi și supărată și neliniștită de tăcerea mea, dar eu aș fi vroit să-ți scriu mai mult — și iată, nu ți-am scris nimic, deși gîndurile mele sînt toate la tine și tot la tine. Dar cîte am mai avut și eu pe cap zilele astea! A trebuit să alerg pe la minister, pe la diferiți dascăli din comisiune pentru un frate al meu, pe care, în sfîrșit, am reușit — deși e cam ștrengar și a fost anii din urmă destul de leneș — să-l scot de urechi, făcîndu-l student.

Surioara mea — o cheamă Aurica — n-a avut același noroc, cu toate că e o copilă și deșteaptă, și silitoare. A căzut la Centrală.

Sămănătorul e în plină campanie, atacat, sfîrticat, dar citit în toate părțile. *Voința* îmi cere material, Fundația, mai multe ceasuri de lucru ca de obicei, nevoi am multe și acasă — într-un cuvînt, iar sînt

„foarte ocupat". Știu, și cu drept cuvînt, ai să zici că toate astea nu mă pot împiedeca de a-ți scrie mai des, și dac-ai ști cum mă mustră conștiința, de cîte ori îmi spun: „Iar n-ai scris Liei!" Eu pe tine te am, dacă nici ca să-ți scriu ție nu găsesc vreme, mă socot un nevrednic! Și cu toate astea, de cîte ori n-am încercat să-ți scriu măcar cîteva rînduri, dar eram în așa stare sufletească, încît ți-aș fi spus poate cine știe ce lucruri triste, cari îmi trec mie prin cap, lucruri cari n-ar trebui să-mi treacă niciodată, pentru că eu singur le zic pe urmă „prostii" și mă rușinez de ele; vezi tu, cîteodată sînt așa de zdrobit, încît îmi închipui că niciodată n-am să mai pot să mă ridic — și numai ce mă gîndesc la Lia cea bună și cu ochi luminoși și la mînuța ei delicată, care știe să alunge gîndurile, îmi mai viu oleacă în fire. Dar și tu ești departe! Ești așa de departe și vei fi încă multă vreme...

Dar, la o parte toate gîndurile astea!

Să nu m-acuzi, Lia dragă, că eu nu vreau să-ți comunic grijile și năcazurile *toate*, că voi fi în stare să-ți ascund ceva din viața mea. Dar pentru ce să-ți tulburi sufletul de p-acum? Și nu m-ai ghicit tu, și n-ai citit adînc, ca nimeni pe lume, în sufletul meu? Tu *mă știi*, n-am nimic să-ți ascund, cu o privire mă poți face oricînd să-ți mărturisesc orice taină și chiar să calc un jurămînt, de pildă, făcut unui prieten. Dar micile mele griji de toate zilele, cari îți amărăsc sufletul la fiecare pas, aș dori să te cruț de ele, și cred că te voi cruța totdeauna. Asta nu înseamnă însă că n-am încredere adîncă în tine, știu eu că ești un suflet-poet, în care e o lume întreagă de gînduri. Îți scriam că aș dori să te văd totdeauna vioaie și zglobie ca un copil, și tu mă-ntrebi dacă nu mi-ar plăcea o domnișoară Lia gravă, cuminte, mai mult decît Lia cea copilăroasă și sprințară, care cîteodată n-are astîmpăr și face tot felul de nebunii nevinovate. Mie amîndouă mi-s dragi, dar poate, prin felul meu de a fi și de a simți, prin educația care am căpătat-o în casa părinților și prin viața ce am trăit-o, mi-e dragă nespus domnișoara Lia, tocmai pentru că e un spirit contemplativ, că nu-i plac mult spectacolele, excepție făcînd balurile, unde știu că aleargă cu bucurie, pentru a se pierde în vîrtejul unui vals, lucru care și pe Steo îl încîntă, de cînd i-a spus și i-a descris Lia senzația negrăită ce-o încerci în vîrtejul valsului. Și mi-e dragă, dragă domnișoara Lia cea cuminte și serioasă, pentru că știu că are să fie o tovarășe care n-are să mă părăsească niciodată, așa cum mi-a spus-o — și o cred.

Dar știi o veste, Lia dragă? Nică, adică vărul Nică, în trecerea lui pe la București spre și de la Giurgiu, m-a întîlnit de două ori. Și n-am putut vorbi cu el despre ce-mi ardea mie sufletul, n-am putut scoate un cuvînt, pentru că era totdeauna cu prieteni, iar într-o dimineață, cînd am alergat la gară să-l întîlnesc, nu l-am mai găsit. Nici el nu mi-a spus nimic, m-am uitat numai în ochii lui, și acolo voiam să citesc *ceva*. Dacă mi-ar fi spus să-l urmez, aș fi alergat într-un suflet, cu toate că mie îmi pare bine de-o parte că au rămas lucrurile așa. Vreau să-mi dau întîi examenele, să am cel puțin un titlu real cît de mic, un punct, de la care să pot porni mai departe, pe un teren sigur. Dar despre astea vom vorbi, nu-i așa, Liliana mea drăguță?

Toamna s-a întors și p-aci, Lia mea, și e atît de tristă. La început, parcă nu-mi venea să cred, castanii totuși o anunțase încă din august, dar soarele părea tot vesel și că nu și-a pierdut nimic din puterea lui de Făt-Frumos, pînă într-o dimineață înnorată și rece, cînd am văzut frunzele veștede alergînd în toate părțile, m-am înfiorat... Iar, mai nopțile trecute, pe cînd citeam la masă, la Ilarie, ne-au speriat pe amîndoi deodată țipetele nespus de dureroase ale bietelor berze, cari plecau în pribegie.

Mai ales Ilarie, fire excesiv de impresionabilă, n-a mai fost chip să doarmă toată noaptea, și fel de fel de amintiri dureroase l-au năpădit, așa că nu mi-a fost tocmai lesne să-l liniștesc.

Nu-i așa, Liliana, că nimic nu-i mai trist ca plecarea berzelor?

Trebuie să închei scrisoarea și te las cu părere de rău. Cîte zile de tortură voi avea până să primesc un răspuns drăguț de la mînuța pe care o sărut cu evlavie? Cîte?...

Steluța

Te rog salută din parte-mi pe frățior.

Alătur două foiletoane — deși foarte slabe, pentru că ți le-am făgăduit, ți le trimit. Am stat mult la îndoială...

XXIV

1 septembre 1903

Azi am deschis biblioteca, și se putea oare să nu-mi aduc aminte de toate? Lia, Lia mea dorită, ți-aduci și tu aminte, drăguța mea surioară, cînd ai venit așa de ștrengărește la d. custode și i-ai lăsat niște versuri cari l-au tulburat așa de tare, încît căuta zadarnic să se stăpînească?

Inima-mi bătea atunci în piept așa de tare — mi-aduc aminte bine acum — încît mi se părea că toată lumea i-aude bătăile nebune. Și pe urmă, cînd am rămas singur cu Liliana! Și am vorbit cu ea, cum mă uitam pe furiș în ochii ei și mi-era frică să nu ghicească așa de curînd că mi-e dragă de mult și să rîdă de mine!

Vai, ce pustie era azi sala bibliotecii fără de tine! — și „colțul cu dor“, mai ales. Cartea d-nei de Staël nimeni n-o cere; la cinci, cînd servitorul sună clopoțelul, știu bine că nimeni, la capul scării, nu-și aranjază pălăria și nu-și pune mănușile zîmbind drăgălaș — singur, singurel ghiozdanul mă așteaptă credincios, îl strîng sub braț cu dragoste, ca atunci cînd mergeam alături cu stăpîna lui iubită.

Și cum mi-aduc aminte de toate, toate, mi se face dor de Liliana mai mult ca oricînd, dor de mînuța ta, de șuvița neastîmpărată de lîngă ureche, și nu știu ce-aș face, Lia, să te văd venind.

Mai ales acum, cînd mi-a scris și vărul Nică o scrisoare. Dar ce scrisoare frumoasă! Parcă l-ai învățat tu, și dac-ar fi aici, l-aș săruta ca pe un frate. Am să-i răspund, dar spune drept, nu cumva l-ai învățat tu? El ține la mine și-mi dă sfaturi înțelepte, tocmai ca și tine. Cum să nu-l ascult, dacă vorbește întocmai ca și tine! Cum să nu fiu vesel că are încredere multă în mine, întocmai ca și tine! Sînt așa de fericit!

Scrie-mi, draga mea Liliana, și salută din parte-mi pe dragul tău frățior — ard de nerăbdare să-l cunosc mai curînd.

Ewig dein,*
Steo

Complimente de la Ilarie.

XXV

5 ianuarie 1904

Scumpă Lia,

Scrisorica micului și drăgălașului tău ștrengar de secretar am primit-o cu o întîrziere de două zile cel puțin, abia azi de dimineață, deși citesc pe ea data de 2 ianuarie. Poate a rătăcit printre gratulările de Anul nou. Eram destul de trist și tulburat, mai ales că d-ra Gabor îmi spusese sîmbătă că i-ai scris, iar eu așteptam nerăbdător un rînduleț de la Lilia, și nu mai venea.

---

* Veșnic al tău.

Acum sînt liniștit, cît poate fi liniștit un om care a luat o hotărîre mare, nestrămutată, de care depinde norocul și viața întreagă.

M-ai întrebat tu, Lia dragă, așa de frumos, cum numai tu știi să pui o întrebare: în ce calitate vine Steo la Galați și dacă a găsit cumva „situația“ atît de mult discutată. Steo răspunde că vine în calitate de logodnic, dorește să se prezinte în mod ceremonios d-lui și d-nei Negru și, foarte simplu, să ceară în căsătorie pe Liliana lor iubită. Cu toate astea, „situația“ e aceeași, neschimbată, și dacă mai întîrzie cîteva zile, este că așteaptă Steo *ceva* și că *poate* să se schimbe. În orice caz, dacă se va schimba ori nu, Steo va fi în curînd la Galați, și speră că în scrisoarea viitoare îți va spune precis și ziua. Pănă atunci, draga mea surioară, te rog să fii liniștită și să nu te îndoiești de mine. O săptămînă sau zece zile vor trece ele; mai curînd, în nici un caz, nu pot părăsi Bucureștii. Eu mă gîndesc la tine mereu, și parcă toate vor să mi te amintească. Nu e zi ca să nu vorbesc cu Ilarie despre noi, ieri am întîlnit pe vărul Nică și am stat de vorbă cu dînsul un ceas; am vorbit cu el foarte serios, e un om cu judecată și mă înțelege.

Închei scrisoarea, pentru ca să pot apuca poșta, la celelalte întrebări, răspunsul ți-l rămîn dator pănă mîine și te rog să nu te superi, dragă Liliana. Uitam să-ți comunic că Ilărică s-a mutat la hotel, iar eu m-am întors la vatra părintească, unde am fost primit cu brațele deschise de către surori.

Fratele a plecat la Galați încă de la Anul nou, căci îi expira concediul. Cînd voi veni eu, am să ți-l prezint.

P.„D“. Dragul meu drăguț, îmi dai voie să te sărut numai un pic?... Dacă-mi scrii, nu uita adresa: Aleea Alexe Marin 5.

Steluța

XXVI

Dragă Lia,

Azi-noapte, tîrziu, către dimineață, abia adormisem „cu tine-n gînd“ — cum zice poetul. Și se făcea că sînt deștept, cu ochii deschiși, culcat pe canapea, și te vedeam venind. Atunci am închis ochii și am auzit așa de lămurit pașii tăi ușori și rochia ta foșnind. Te-ai aplecat încet spre mine și, apăsîndu-mi pe brațe mînuțele tale calde, m-ai sărutat pe frunte.

Atîta luciditate n-am avut niciodată în vis — eram așa de sigur că ești lîngă mine, încît trebuie să fie ceva real în visul ăsta. Și înadins parcă închisesem ochii, ca omul prea fericit care vrea să se bucure pe deplin de un noroc neașteptat, să-l simtă pătrunzînd în tot adîncul sufletului său. Și, repet, am simțit dezmierdarea mînilor tale, *ele* erau, numai ele pot să dezmierde așa, în felul lor, nu altfel. Le cunosc așa de bine! Și glasul tău, topit într-o șoaptă, l-am auzit, infinit de dulce: „Noapte bună!“ Atunci, de teamă ca să nu mă părăsești, am voit să te apuc, să te rețiu, să te rog să mai rămîi o clipă — și m-am deșteptat, dar n-am găsit decît:

„Dorul inimii,
Scris pe fața perinii
cu cerneala ochilor...“

Spune acum, dragă Lia, ce-nsemnează visul ăsta? Eu cred că am avut friguri astă-noapte. Așa, cel puțin, ar spune toți, dacă le-aș cere o explicare a visului meu. Eu însă cred și altceva.

Mie mi se pare că ești o zînă mică vrăjitoare și ai inelul fermecat din poveste, cu darul de a te face nevăzută. Plictisită de Lemaître, de care sînt gelos în așa grad, că nu-l mai pot suferi, ți-ai adus aminte de mine, ai lăsat cartea deschisă la fila 99 și șoptind:

„ineluș învîrtecuș“

într-o clipeală ai fost lîngă Steo.

Ce zici de această cheie a visului meu?...

XXVII

Ziua mea. Ghici ce felicitare am primit întîi și-ntîi? De dimineață, pe la 8, a venit factorul cu o cartă poștală ilustrată, pe care am sărutat-o ca un nebun; cu o zi-nainte, primisem și vestea de la drăguțul Degețel. Pe urmă, s-a esecutat Ilărică, a venit și m-a sărutat pe frunte într-un chip foarte stîngaci, urîndu-mi „cele dorite“. Apoi, acasă: de la ușă, Aurica, abia intrasem, s-a repezit să mă sărute, pe urmă toți la rînd; am sărutat frumos mîna bătrînului, și eram foarte tulburat, întocmai ca pe vremea cînd eram copil. La urmă, iacă și marinarul cu un mic cadou în mînă.

Credeam că s-a încheiat. Dar iacă, după-masă, Pârvănel. Am plecat de-acasă cu el și m-am întors în str. Credinții. Acolo, ce să vezi? Mă aștepta frățiorul Lilianei. Îți poți închipui ce bucurie am avut, găsind în societatea lui Ilărică un musafir așa de drăguț? Mi-a strîns mîna prietenește și m-a felicitat și pe urmă am stat de povești vreo 3/4 de ceas. Ne-am înțeles toți trei să sacrificăm o seară viitoare, să mergem undeva, la muzică. Va fi prima seară pe care o petrec în societatea fratelui celui mai fericit — și, ascultîndu-l cum vorbește, mi se va părea că sînt lîngă Lia adorată și dragă. Dar nu știu de ce mă emoționez ca un copil cînd stau de vorbă cu dînsul, ori cînd vreau să mă uit drept în ochii lui. Mi-e așa de simpatic, și ce mult aș [da] să știu că mă iubește și el puțin, numai puțin. Cu Ilărică se înțelege de minune; i-am găsit sfătuind la gura sobei, ca doi moșnegi. Era și unul dintre frații mei la Ilărică.

Ce să-ți mai scriu, dragă Liliana? Mi-a fost așa de urît în sărbători, am stat tot pe-acasă și am citit, am început să lucrez la un episod dramatic, de care mi se pare că ți-am vorbit, merge slab însă; am fost și cam bolnav, un fel de influență, de care sper că voi fi scăpat. Citesc, încerc să scriu — și dorm. Cînd dorm sînt fericit. Dar cînd nu dorm, fel de fel de gînduri mă iau; mă gîndesc cu dor la tine, la viitorul nostru, și caut un nou punct de razim, care să mă facă să ajung mai repede acolo unde trebuia să fiu de mult — alături de tine, legați înaintea altarului. Ah, de ce nu se poate mai curînd, într-o săptămînă?

În orice caz, Lili dragă, să știi că pe la sfîrșitul lui ianuarie sînt la Galați, fie ce-o fi!

Așteaptă-mă și nu mă da uitării.

Urîndu-ți un an nou fericit ție și d-lui și d-nei Negru, rămîn al tău,

Steluța

Cu poșta de azi, am trimis *Geniu pustiu*.

Spune-i degețelului că-i mulțumesc și-i urez și eu stăpînei sale drăguțe întocmai ce mi-a urat dînsa și că-l sărut de cel puțin o mie de ori, că e cel mai gigea și mai cuminte degețel din lumea întreagă.

Steo

XXVIII

Vineri, seara [9 ianuarie 1904]

Scumpa mea prietenă,

Scrisoarea asta nu e tocmai veselă, nu-ți aduce vești tocmai fericite, dar trebuie să te țiu în curent cu cele ce se petrec cu mine — și oricît aș dori să nu te întristez, și oricît m-ar durea faptul acesta, ți-l comunic.

Îți făgăduisem anume să-ți scriu chiar a doua zi de la ultima mea scrisoare, îți spuneam că aștept *ceva*, acel ceva era înaintarea mea la Fundație, unde se vorbea ca dr. Sîrbu să fie înlocuit, deoarece era bolnav și nu se prea împăca, fiind om ciudat, cu șeful bibliotecei. Era așa de firesc să nădăjduiesc ca în urma purtării mele cinstite să fiu la cea dintîi ocazie înaintat, încît n-am stăruit prin nimeni, ci am lăsat ca lucrurile să-și urmeze calea lor firească, mai ales că nu mi-a plăcut să sap groapa nimănuia, și o stăruință din parte-mi în acest sens, cînd nu se știa încă nimic sigur despre un loc vacant, s-ar fi putut interpreta rău. S-a întîmplat însă un lucru la care nu s-aștepta nimini dintre cei ce sînt în curent cu rostul lucrurilor, și anume că dr. Sîrbu a fost într-adevăr înlocuit, dar, prin surprindere, cu un oarecare dr. Hrisu (ovrei naturalizat!), iar eu am rămas cu aceleași atribuții și retribuții ca și-nainte, adică pe loc.

În alte împrejurări, faptul acesta m-ar f făcut să dau din umeri cel mult, știind din experiențăi că, pentru a plăcea celor mari și a fi sprijinit de ei, nu-s de ajuns nici cinstea, nici meritul, ci însușiri străine de firea mea. Astăzi însă, acum, cînd aveam nevoie de-un razem, acest fapt m-a amărît și m-a demoralizat așa de mult, încît până acum mi-a fost cu neputință să iau condeiul și să-ți scriu. Iartă-mă deci, dragă Lia, dacă te-am făcut să aștepți zadarnic o scrisoare, care îmi închipuiam eu că-ți va aduce bucurie, și, iată, e cu totul dimpotrivă. Se vede că n-am nici un noroc eu pe lumea asta, și tremur la gîndul că, legîndu-ți viața ta dragă de-a mea, să nu cadă asupră-ți lovituri, pe care eu, pesemne, sînt ursit să le primesc, atunci chiar cînd mă aștept mai puțin. Cînd mi s-a comunicat vestea de mai sus, nu m-am gîndit decît la tine și mi-am zis: ce va zice Lia cînd va afla eșecul suferit? Va mai avea încredere în Steo, în vorbele și-n viitorul lui? Cum să-i scriu eu o veste supărătoare, tocmai în ajunul venirii mele la Galați? Și am stat mult la gînduri, și îți mărturisesc fără-ncunjur, scumpa mea Lilia, că o clipă m-am îndoit...

Dar criza a trecut acuma, și hotărîrea mea e nestrămutată. Dacă încă nu pot să-ți precizez ziua, voi veni însă cu siguranță zilele acestea. Păn-atunci, te rog scrie-mi, scrie-mi sincer tot ce ai pe suflet.

Pe Augier sper să-l capăt, dar, cum prietenul care-l are e bolnav într-un sanatoriu, nu cred să-l pot avea mai curînd de o săptămînă.

Mă întrebi de Aurica. Urmează tot la Moteanu. La minister nu s-a putut face nimica, deși am stăruit prin oameni cu influință. Dl. Haret a zis ”la anul“.

Ai crede că e un făcut, orice încerc eu trebuie să iasă pe dos. Parcă mă urmărește o fatalitate. Mă tem să nu deraieze trenul, cînd voi porni la drum, sau cine știe ce altă împrejurare neplăcută să mă împiedice de-a pleca. Și mi-e așa dor de tine! Scrie-mi și iartă-mă dacă te-am mîhnit. Sper ca viitoarea scrisoare să-mi fie mai veselă.

Noapte bună, Liliana!...

Steluța

XXIX

Marți, dimineața

Lia dragă, tu ești un înger — și s-a-ncheiat socoteala. Scrisorica ta scrisă pe toate părțile și-n toate sensurile, cu doina ei splendidă, mă mîngăie, mă dezmiardă și fiecare rînd taie o dungă de lumină în sufletul meu, până ce toată întristarea se risipește ca o nălucă. Zău, dacă nu ți-aș cunoaște slova și n-aș vedea pe plic sigiliul poștei din Galați, aș jura că e scrisă de un îngeraș din alte regiuni. Dar, la dreptul vorbind, tu ești mai mult chiar ca un înger; ai un suflet românesc, pe cînd „îngerii n-au naționalitate“, cum zicea Bolintineanu, și într-asta stă superioritatea ta față de toată ceata îngerească, pe lîngă celelalte calități comune cu ei, ce ți le-a dăruit Cel-de-sus.

Mi-aduc aminte cum mă mustrai odată, cînd începusem să-ți vorbesc de strălucirea Parisului, și-mi spuneai că ție mai drag ți-e să trăiești la țară și nu mă săturam să te ascult, cînd îmi povesteai așa de drăguț despre frumusețile Buciumenilor, cu poiana Tecucelului, și despre casa bunichii. Cîtă dragoste pasionată de neam și cîtă duioșie adîncă era în vorbele tale. Eu te-ascultam fericit și ziceam: Steo, tu ești prea fericit! Steo, tu n-ai nici un drept să te mai plîngi, o mare fericire ți se păstrează pe lumea asta. Tu ai găsit un suflet care să te-nțeleagă. Trebuie să fie foarte rar lucrul ăsta, de vreme ce toți poeții, din toate timpurile, sau mai toți poeții și mari și mici s-au plîns și se plîng pe toate tonurile că n-au avut norocul să-ntîlnească un asemenea suflet frumos. Aș putea să-ți citez o mie de versuri cari vorbesc toate în acest sens. Fii, dar, vrednic de Liliana, să n-o mîhnești cu nimic, s-o cruți și s-o adori. Cîtă vreme imagina ei luminoasă nu te va părăsi, nu te teme de nimic. Lia este îngerul de pază a norocului tău rar de poet fericit.

Așa-mi ziceam în gînd, Lia mea, pășind altături de tine — și tot așa îmi repet și acum, recitind, nu știu a cîtea oară, scrisorile tale. Și mă cuprinde o evlavie și un dor de tine, Lia, și aș vrea să fiu lîngă tine și să-ngenunchez liniștit, ca să simt mîngăierea mînuței tale pe frunte. Azi e marți, mîine, miercuri, joi am *Sămănătorul*, și vineri seara — vezi, tocmai într-o vineri! — plec, așadară sîmbătă voi fi lîngă Liliana și-i voi săruta mînuța care știe să dezmierde așa de dulce, și de departe.

Păn-atunci, îți mulțumesc pentru cuvintele tale, cari mi-au dat curaj și rămîn al tău,

Steo

Scrie-mi, te rog, adresa exactă, ca să știu unde să vin, și ora la care mă pot prezinta.

Asupra noiei numiri de la Fundație e un murmur între prof. universitari cu Bogdan, Iorga, Onciu, Bianu. Dar despre astea vom mai vorbi.

XXX

Să nu-mi iei în nume de rău, Liliana dragă, că nu ți-am scris, de cînd am plecat din Galați.

Reîntors la București, am căzut într-un fel de toropeală, o descurajare complectă, pe care nu mi-o puteam esplica, mai ales că am fost primit așa de bine în casa părinților tăi. Cu toate astea, prea m-am simțit fericit cîteva ceasuri petrecute lîngă tine și nu mi-am dat seama atunci că trebuia să stăruiesc, să insist cu mai multă energie. Poate că lucrurile luau altă față și nu plecam fără nici un rezultat pozitiv, în nedumerirea asta nesuferită care mă chinuiește acum. Dar e așa de greu să-ți pledezi singur cauza! Venisem plin de încredere, și am plecat cu inima îndoită. E așa de greu, după ce te-ai crezut aproape de liman, să te vezi dintr-o dată iar depărtat de el, în nesiguranța viitorului, în prada unor presimțiri pe cari nu le poți alunga. Cine știe ce va mai aduce ziua de mîine! Ce noi piedici, ce complicații, cînd lucrurile stau așa de simplu, încît mă mir singur că nu s-au aranjat definitiv din primul moment.

Eu cred că oricît ar fi de serioasă chestia asta, toate amînările și ezitările nu pot s-aducă nici un bine; dimpotrivă, constituie cea mai mare tortură sufletească pentru noi. E vorba de încredere reciprocă. Eu nu ți-am ascuns nimic, dragă Liliana, nici ție, nici părinților tăi, n-am tăgăduit greutățile destul de mari cu cari voi avea de luptat, ca orice om pe lumea asta, am esprimat însă și credința mea că voi fi în stare să le înving pe rînd și pe toate, cu atît mai ușor însă cînd vei fi alături de mine, tovarășa mea scumpă, la bucurii și la năcazuri. Că va merge mai greu în primii ani, pănă ce-mi termin eu studiile? Se poate, dar în nici un caz nu va fi mai rău ca acum. Ce ne trebuie nouă ca să fim fericiți? O căsuță mică, relațiuni restrînse și stăruință, muncă. Nu există dificultăți pe cari să nu le poată birui doi oameni tineri, două suflete cari se înțeleg deplin. Și noi ne înțelegem, nu-i așa? N-am vorbit noi despre aceste lucruri în atîtea rînduri, nu ne cunoaștem îndestul, ca să putem prevedea dacă vom trăi împreună fericiți sau nu? De ce, atunci, să mai amînăm un eveniment, care mai curînd sau mai tîrziu va trebui să se întîmple?

Eu, dealtminteri, înțeleg foarte bine pe bunii tăi părinți; îmi dau seama cît de mult te-adoră și cît sînt ei de geloși și îngrijați, cînd e vorba de viitorul copilei lor adorate. Eu nu le aduc decît numele meu cinstit și — făgăduieli pentru viitor. Dac-aș putea ști însă că Lia va fi mai fericită dacă aș renunța pentru totdeauna la mîna ei, dacă aceasta ar fi condiția pentru a o cruța de lupta și decepțiile unei vieți legate de a mea, aș face-o, indiferent ce s-ar alege din mine. Și atunci însă Lia va rămînea icoana mea scumpă, pînă ce voi trăi.

Aștept să-mi răspunzi, dragă Lia, ce crezi și tu. Nu-mi ascunde nimic; te rog să comunici bunilor tăi părinți cele mai respectuoase salutări din partea mea.

Iar ție — întreabă pe Degețel, lui i-am încredințat multe taine

ale lui
Steo

Fiindcă nu sînt „Făt-Frumos", ci, dimpotrivă, „urît", nu mă voi duce la sihastru din codri, am să merg însă zilele astea să fac o vizită d-lui Bianu, la Academie. Te voi ține în curent.

Versurile — foarte drăguțe — le-am așezat alături cu celelalte — odată și odată vom alcătui din ele un volumaș mai mare dragul.

Am întîlnit pe Mitică aci, m-a întrebat cînd vine Lia la București. Cînd?... întreabă și Steluța.

XXXI

După o noapte de chin și o zi de muncă și de plictiseală, aș vrea acum să plîng pe umărul tău. Nu știu de ce aș vrea să plîng cu hohot, dragă Lilia, poate de fericire. Fericirile prea mari pe mine mă doboară, mă dor — nu sînt deprins cu ele. Și mult a trebuit să lupt azi cu mine și cu dorul; de mi-aș fi ascultat inima, acum aș fi lîngă tine, și totuși nu îndrăznesc să viu. De-aș ști măcar că tu ești sănătoasă și ți-ai regăsit liniștea. Desigur, citești pentru examene. Caută, dragă Li, și citește, și învață, dar pe furiș să te mai gîndești și la Steluța, căci el simte din depărtare cînd gîndurile tale se îndreaptă către dînsul și tresare.

Sînt neliniștit, dragă floricică scumpă. Scrie-mi un cuvințel — mi-e dor de slova ta drăguță. Și înc-o dată mă tem, așa mă tem să nu fii bolnavă. Erai cam răcită, tușeai, și cînd ne-am despărțit, ieri seară, aveai o voce așa de slabă și obosită, cuvintele-ți mureau pe buze, sfîrșite parcă de dor, și mereu îmi sună în urechi șoaptele acele dulci cari voiau să zică „bună seara". Lilio dragă, scrie-mi... Niciodată nu mi-a fost așa de dor de tine, Li.

Eu am lucrat azi de dimineață până acum, seara — înainte de prînz, la Fundație, după-masă, la „Minerva", pe urmă, m-am chinuit două ceasuri cu corectura unei traduceri după Carmen Sylva. Mă doare capul. Sînt zăpăcit. Poate și scrisoarea asta e zăpăcită. Dar tot îți scriu, Lilio, scumpă și nespus de dulce dragoste a mea, singură, tot îți scriu, că știu bine că-ți fac bucurie, deși nu-ți scriu lucruri vesele. Tu nu m-ai urît, Li? Nu-i așa? Ții la Steluța tot așa de mult ca-nainte, așa e, domniță adorată și sfîntă ce ești, că iubești pe Steo, mult, mult, așa urît cum este el, și în ciuda celor cari vor să te depărteze de sufletul meu însetat de tine. Lilio, comoara mea de visuri, idolul meu fără preț, iubirea mea peste măsură, să nu mă lași. Apleacă-te ușor spre mine, cum știi tu, și adîncește-ți ochii adînc, adînc în ochii mei, citește acolo, căci scrie frumos, așa de frumos — sînt cîntece mii de dragoste și dor, cari dorm în sufletul meu, le simt parcă crescînd din depărtare, armonioase, răsfățate, vesele și nespus de dulci în tristețea lor. Le simt cîteodată gata să se închege și să izbucnească victorioase din închisoarea lor. Și odată vor izbucni. Are să vină ziua aceea binecuvîntată, clipa de farmec și durere, cînd voi începe să cînt, frumos cum n-am cîntat niciodată, și în cîntecele mele te vei simți deodată, plutind, urcînd ca în vis. Atunci ai să înțelegi pe deplin cît de adînc și nebun te iubește Steo și o să-ți pară Steo frumos, așa de frumos, transfigurat de avîntul inspirărei. Pe urmă, nu mi-ar păsa dac-aș muri, fiind sigur că te-am făcut să te simț fericită, măcar o clipă, dar fericită cum n-a mai fost iubita vreunui cîntăreț pe lumea asta. Visul meu e acesta, singurul și cel mai sfînt și cel din urmă. Am să mă sting apoi, ca o flacără care n-a ars în zadar, căci s-a oglindit în ochii tăi adorați și i-a făcut să strălucească și mai frumos, dacă se poate.

Steluța

Chiar cînd voiam să închei scrisoarea, mi-aduce Ilărică scrisorica ta, și o sărut și-ți trimit și ție o sărutare, ba nu, două, o mie, Li.

Nu știu ce ți-am scris aici. Noapte bună, Li!

XXXII

4/17 febr. 1904, miercuri

”... Son regard s'abaissa vers la page negligée. Il reprit sa lecture.

Céladon parlait.

Il dit que quand le grand Dieu forma toutes nos âmes, il les toucha chacune avec une pierre d'aimant, et qu'après il mit toutes ces pierres en un lieu à part, et que de même celles des femmes, après les avoir touchées, il les serra en un autre magasin separé... Que, depuis, quand il envoie les âmes dans les corps, il mène celles des femmes où sont les pierres d'aimant qui ont touché celles des hommes, et celles des hommes à celle des femmes, et il leur en fait prendre une à chacune.

S'il y a des âmes larroneuses, elles en prennent plusieures qu'elles cachent.

Il advient de là qu'*aussitôt que l'âme est dans le corps et qu'elle rencontre celle qui a son aimant, il lui est impossible qu'elle ne l'aime,* et d'ici procèdent tous les effets de l'amour... Car, quant celles qui sont **aimées de plusieurs,** c'est **qu'elles** ont été **larroneuses** et en ont pris plusieures pièces.

Quant à celle qui aime quelqu'un qui ne l'aime point, c'est que celui-là a son aimant et non pas elle le sien".

Ce zici, Lilia, de teoria d-lui d'Urfé din sec. 17, nu se acordă perfect cu „demonstrația" ta din ultima scrisoare? Nu-i așa că fraza subliniată de mine se potrivește de minune la noi, iar cît despre Ilărică, pesemne *„qu'il a l'âme larroneuse"*, sau, cum zici tu, cu mai multe „valențe". Noroc însă n-a prea avut, bietul!

I-am povestit acestea și lui, și zîmbea melancolic, eu însă eram foarte vesel și fericit astăzi, „*et pour cause*".

Ah, dragă Lili, cum aș săruta porumbița aceea drăguță care te-a făcut pe tine să te înduri și să te grăbești cu scrisoarea. Tu nu știi cum veneam eu de tulburat în fiecare zi și alergam spre casă de cîte două, trei ori, cu gîndul că doar-doar, voi găsi o scrisorică mititică de la tine. Cînd vedeam că scrisoare nu-i, mi se întunecau ochii și rămîneam aiurit, apoi, cu un aer de nepăsare, întrebam pe surori dacă n-a venit azi curierul. Și, oricît încercam eu să mă arăt așa și pe dincolo, ele ghiceau totdeauna de ce fac zilnic aceeași întrebare de prisos. Parcă ele mai așteaptă să le întreb, cînd este vreo scrisoare. Aurica mi-a adus-o pe cea de azi, și să vezi cum îi străluceau ochișorii, ca la un drăcușor! Eu m-am schimbat la față deodată, din posomorît și ursuz ce eram. Dacă nu mi-ai scris tu de așa de mult!

Eu — mă știi tu acum ce pornire am să m-aștept tot la rău — mă hotărîsem de-atîtea ori să-ți scriu din nou, dar nu îndrăzneam. Mă temeam să nu te supăr. Îmi închipuiam că tu, sufletul meu adorat, nu mai vreai să știi de Steluța ta și o lași să se-ntunece cu totul, pînă ce s-ar stinge. Ce vrei! Cînd ești așa de departe și încă atîtea mizerii mă despart de tine, încep să mă tem și mă chinuiesc fel de fel de gînduri, cărora nu vreau să le dau crezare, dar tot nu mă lasă-n pace, întocmai ca un roi de viespi pe care-l gonești și se-ntoarce iară cu încăpățînare. Eu n-am avut încredere-n mine niciodată, nici acuma n-am, decît numai atunci cînd simțeam că mă cucerește vreun gînd frumos sau care-mi pare atunci nespus de frumos și vrednic să-l îmbrac în vers, sau cînd ești lîngă mine, cînd simt mînuța ta. Tu și poezia — e tot ce am, și vă înrudiți așa de mult, că am început să vă confund și nu vă mai pot despărți una de alta. Dar cînd mă părăsiți și mă lăsați singur, cad în prada gîndurilor mele, și atunci mă văd mai de plîns ca un pribeag pe o cîmpie ninsă, gonit de-o haită de lupi. Nu e o figură poetică, am viziunea asta clară de cîte ori mă năpădesc blestematele de gînduri care-mi sfîșie sufletul bucată cu bucată și vor parcă să mă despoaie de toate nădejdile mele cele mai scumpe. Să nu te miri atunci, tu, Liliana, tu, dragă, că viu tulburat la tine și nu știu cum să te rog să-mi spui și caut să mai smulg de la tine încă mărturisirea norocului meu. E așa de dulce mîngăierea de a auzi încă o dată și încă de-o mie de ori, încă, vorba fermecată de care nu te mai saturi. Și pe urmă e drept că sînt și puțin cam alintat de tine și, dacă nu-mi zîmbești într-o zi, atunci îmi plouă și-mi ninge.

Iar dacă nu-mi scrii cu săptămînile, te miri că se cufundă pămîntul sub mine! Să nu mai mă lași așa niciodată; ieri, mai ales, nu mai știam ce fac, am întîlnit pe Ștefan, bunul Ștefan, la curs la Iorga, și am vorbit despre tine, mi-a spus că poate să vină d. Negru la București, e adevărat? Eram amîndoi, dar mai ales eu, așa de mișcat, cuvintele păreau sugrumate de emoție. M-a întrebat de ce nu merg pe la Mitică, și-n vorba lui parcă era o dojană prietenească. Eu vreau să merg la Mitică, dar nu știu ce mă oprește, mi-e drag și cu toate astea, ca și față de părinții tăi, mă cuprinde o sfială, o frică, aș putea să zic, de cîte ori vorbesc în fața lui. Am aerul unui hoț care vrea să le fure comoara lor neprețuită, pe tine, Lia mea scumpă și adorată. Și văd eu că degeaba li-o cer, cu voie, la urma urmei, va trebui s-o fur cumsecade!

Cu d. Bianu încă n-am găsit prilej să vorbesc. E așa de ocupat omul acesta; în schimb, Ilărică a preparat terenul unei întrevederi, așa că el are informațiile cele mai esacte asupra mea și-a situației mele.

O veste fără mare importanță, dar care o să te bucure pe tine: volumașul meu de la „Socec“ s-a desfăcut în 1 500 de ex. pănă acum. Ar fi interesant să pot ști cîte din cele vîndute-ți datoresc ție și prietenelor tale. Eu nu credeam, îți spun drept, să fiu așa de popular — căci e ceva pentru țara noastră, unde nimeni, se zice, că nu citește „poizele“.

Lia dragă, te las, noapte bună; ți-am scris scrisoarea asta la Fundație, în orele de serviciu, seara, n-aveam altă hîrtie.

Acuși bate zece, m-au năpădit cărțile, buletinele. Mă grăbesc să închid biblioteca și să alerg la gară, să pun scrisoarea, ca mîine, de dimineață, să primești de la Steo rîndurile astea.

Da, Lili... ochii... noapte bună...!

Să nu mai plîngi, Lia, că mă doare.

XXXIII

8 februarie (1904)

Am să-ți povestesc o scenă, drăguța mea cicoare.

Ieri, la amiaz, după oarecari ezitări, am chemat pe tata la o parte ca să povestim. A venit la mine, i-am oferit singurul fotoliu din odăița mea și, după ce i-am aprins țigara, am început să-i spun pe-ndelete cum stau lucrurile, i-am vorbit frumos despre tine și despre părinții tăi — și l-am întrebat, în sfîrșit, ce crede: să caut a mă grăbi cît se poate ori să mai amîn?

Bătrînul a stat puțin la gînduri, s-a uitat în pămînt și asculta, parcă și-ar fi amintit din alte vremi, mi-a pus cîteva întrebări, apoi deodată i s-a luminat fața și mi-a zis privindu-mă drept în ochi:

— Fătul meu, îți spun drept că mi-ar părea foarte bine să te văd însurat mai curînd. Să te văd liniștit și vesel, sînt sigur că are să fie mai bine, ai să muncești mai cu spor. Că nu ți-ai terminat încă studiile?... Asta nu-i nici o piedică. Dacă vă înțelegeți bine amîndoi, o să fiți fericiți, și eu mă bucur.

Apoi, trecînd la altă ordine de idei, m-a întrebat nu cumva am vreo fotografie de-a ta? I-am arătat-o pe cea de la Oppelt, care mie îmi place foarte mult.

— E blondă? m-a întrebat.

— Nu tocmai. Dar are niște ochi foarte albaștri.

Bătrînul ridică la lumină, cercetînd de-aproape fotografia. Rămase cîteva clipe așa și, tot uitîndu-se la tine, cu atîta drag, îmi repetă de cîteva ori:

— Bravo! E frumoasă, dar frumoasă!

Apoi îmi dete fotografia înapoi și era foarte mișcat. Glasul îi tremura.

—Foarte bine, dragul meu, foarte bine... Eu, ce să zic, n-am nimic de zis... Aveți toată aprobarea mea. Să vă dea Dumnezeu noroc! — și ridică mîinile tremurînd în semn de binecuvîntare.

Aceasta e scena pe care țineam să ți-o povestesc. Bătrînul meu ar fi fost dispus să mai povestim, dar păcat că eram grăbit. Am dat fuga la bibliotecă, unde am întîlnit pe papa Kepler, care mi-a adus o însemnare de niște cărți. Sper că le voi avea în curs de o săptămînă cel mult. Am un prieten la Paris căruia i-am scris imediat și l-am rugat să caute pe la anticarii de pe cheiul Senei, unde asemenea cărți se vînd pe un preț derizoriu — așadară nu te vei supăra, nu-i așa, dragă Li, dacă-mi permit să-ți fac acest mic serviciu. Și odată nu vor face ele parte din biblioteca *noastră?* Eu am și început să-mi adun cărțile de pe la prieteni — sînt între ele vreo două cu dedicații de preț, iar tinerii pictori, cari au aflat nu știu cum și de unde că mă însor, mi-au făgăduit cîte un tablou ca dar de nuntă — numai să-i invit și pe ei! Toată lumea mă întreabă însă: cînd? Iar dacă dezmint, nu mă crede, și le răspund că nu știu...

9 februari

Astă-noapte am visat un viscol — prăpădul pămîntului! Ningea din greu și urla Crivățul și eu stam la fereastră, tulburat de gîndul că tu ești pe drum și s-a-nămolit trenul de Moldova în zăpadă. Cînd m-am deșteptat și am văzut atîta senin și aur afară, îți poți închipui ce vesel eram. Curînd însă mi-a scăzut veselia. Credeam că primesc vreo veste de la tine — și n-a venit. Azi sînt invitat în *high-life* — la o dup-amiază muzicală, în dealul Mitropoliei. Mă duc — deși prevăd că o să mă plictisesc amarnic. Dar poate că mai uit...

10...

Nici pe ziua de azi — nimic. Ba nu — am găsit la redacție o scrisoare desfăcută (probabil de vreunul dintre redactori), și-n ea o poezie drăguță, iscălită Natalia. Scrisoarea, firește, era adresată revistei, prin urmare, oricine avea dreptul s-o desfacă, iar eu, Steo, n-avem nici un drept să mă supăr, nu-i așa, Liliana mea dragă? Și de ce mă frămînt? De ce nu-mi scrie Lili, Liliana, de ce ești răutăcioasă? Las' că am să știu eu cum să te pedepsesc... numai să-mi dai tu voie... Sînt un copil, și nu mai știu ce-ți scriu. Sînt și supărat și-n același timp nu sînt, nu pot fi și te ador, și aș cădea-n genunchi ca să mă ierți pentru că nu-mi scrii și pentru că sînt așa de trist, încît toți prietenii mă plictisesc cu întrebări. Parcă tu nu știi ce rău e s-aștepți o slovă, numai una, dar pentru tine să fie scrisă și tu s-o citești întîi, nu altul! Ce caută altul! Lia dragă, dragă, tu n-ai să-mi scrii nici mîine, nici poimîine, cum nu mi-ai scris nici pînă azi. Mă lași să mă chinuiesc? De ce?...

11...

Așteaptă, Steo, așteaptă...

XXXIV

Dragă Li,

Am fost la d. Haret și am vorbit cu dînsul vreo jumătate de ceas aproape. Îți voi povesti pe larg, cînd ne vom vedea, tot. Deocamdată, află numai că, nefiind nici un loc în *momentul de față*, d. ministru a spus că nu va înceta de a se ocupa de mine și mă va numi în cel dintîi post vacant, potrivit cu ocupațiile mele. În același timp, a primit fără nici o obiecție propunerea ce i-am făcut-o la urmă, de a mă însărcina cu misiunea literară despre care am vorbit mai demult.

Drumul deci mi-e deschis de aci nainte; îmi voi da toată silința să fac o lucrare frumoasă, pe cît îmi vor ierta puterile, și pe calea asta voi putea să-i cîștig, cît mai curînd, toată încrederea.

Pune-ți și tu toată încrederea în puterile mele, în gîndul meu de-a învinge orice, pentru a fi mîndria ta.

Cu suma ce o voi încasa la terminarea lucrării, vom putea dura o nuntă să-i meargă vestea și să trăim mai netulburați cîteva luni. Și celelalte vor veni de la sine. Cînd ne vedem?

Li dragă, mîine sînt la bibl. de la 9—12, și rîndurile astea tot la Fund. ți le scriu, pe fugă, așa că pe furiș de mai pot să-ți prind mînușița și s-o sărut lung, lung, fără ca să ne vadă nimeni.

Al tău singur,
Steo

XXXV

Dragă Lio, iar ai să-mi faci mustrări că-ți scriu numai de mîntuială. Dar mă crezi că azi m-am sculat la 5 — și n-am înțeles nimic din ziua întreagă. E joia *Sămănătorului*, la Fundație stau cărțile claie una peste alta, domnul care mi-a ținut locul mi-a făcut numai încurcături. Sînt plictisit și năcăjit și mor de căldură.

Tu ce faci, Liliano, floare de crin? Să știi că Steo mult, mult te iubește și te adoră și te dorește și ar zbura la tine, dacă n-ar fi așa de ocupat. Ah, și ce mult e pănă sîmbătă! Și ce greu e s-aștepți.

Lilio dragă, sărută-mă ușor pe ochi și-mi trece orice supărare.

Da?

Steo

XXXVI

Joi

Dragă Li, nu ți-am scris ieri seară, deși gîndul meu tot la tine a fost. Îți scriu acum, de la ”Minerva“, între două corecturi, după ce am alergat o dată la Fundație și de două ori pănă la ministru; aștept acum nerăbdător răspunsul pe la șase seara, să știu dacă și cînd e dispus să mă primească.

Mă gîndesc la tine cu grijă, să nu fii bolnavă, dragă și dulce Li, accesul de aseară m-a speriat, dac-aș fi știut că nu te simți bine, te-aș fi rugat frumos să nu mai vii la Fundație. Îmi fac mustrări și mă gîndesc că eu sînt vinovat de toate. Și mi-e dor, dor de tine, parcă nu te-am văzut de mult, mi-e dor de ochii tăi adorați și aș vrea să-i am aici, lîngă mine, să-i simt cum se

Îți mulțumesc pentru cutioara care-mi povestește de tine și-mi spune cît ești tu de drăguță și cum știi tu să-mi porți grijă și cum vrei să mă faci „mumos". Numai să reușești, aici e întrebarea.

Încolo — toate bune. Și... să nu mai visezi pe d. I.

Noapte bună, drăgălașa mea floare de cîmp, drăguță și scumpă cicoare. Să nu fii supărată pe mine. Eu te aștept mîine, sîmbătă d. amiaz, la „Minerva", între orele 3—4 1/2. Vino, dacă poți, și îngăduie-mi să-ți pup mînușițele amîndouă, și pe dos și pe față, și să mă prostern înintea ta, sufletul meu drag și adorat!

Încă o dată, noapte bună de la

Steo

XXXVIII

Sîmbătă, 9—10 seara

Am venit până la poartă — și am trecut repede înainte, după o clipă de nehotărîre, fără să mai îndrăznesc să mă-ntorc, să întreb de tine, după cum făgăduisem, și iată de ce nu mi-am ținut făgăduiala, dragă Lia. După cum vezi, tot mai am momente d-astea de timiditate, pe care mai demult n-o puteam birui cu nici un preț. Dar de cînd te cunosc pe tine și am ajuns prieteni buni, am căpătat mai multă încredere-n mine, și numai rar mi se întîmplă să fac prostii d-astea. Mă mir eu singur de ce n-am intrat, cînd tu însăți mi-ai spus să vin, să stăm de povești, mai ales că afară e vreme urîtă și numai bună de stat la taină.

Îmi pare cu atît mai rău, cu cît am pierdut un prilej scump de-a vedea și eu odăița în care Liliana mea își petrece o bună parte din zi, lucrînd și visînd. Parcă mi te văd la fereastră, cu o carte pe genunchi și cu ochii urmărind vreo viziune scumpă, în atitudinea care te prinde așa de minunat și care mi-a atras de la început toată ființa către cititoarea cu ochii albaștri-albaștri și strălucitori, din „colțul cu dor". Ți-aduci aminte, iubită Liliana, ce fericit eram eu atunci, cînd pe furiș observam că domnișoara Negru se uită din cînd în cînd, lung și ciudat, la mine. Și nu știam ce să cred, și mi-era teamă să nu te supăr, abia îndrăzneam să ridic ochii la domnița mea necunoscută, pe care simțeam că o ador cu toată puterea sufletului meu tulburat de presimțiri. Și ce sărbătoare dumnezeiască a fost pentru Steo ziua cînd ne-am dus amîndoi pe același drum, ca doi copii înfrățiți, ca și cum ne-am fi cunoscut de mult. De cîte ori mi le-aduc aminte, mi se par tot mai frumoase clipele acelea de amurg. Mi se părea atunci că întîia oară am simțit adevărat că viața e frumoasă totuși, oricîte amărăciuni ar cuprinde. Și tot așa mi se pare și acum. Simt așa de limpede că ar fi fost mare păcat să murim înainte de a ne cunoaște, ori să trăim departe și înstrăinați unul de altul. Iar cînd mă gîndesc ce drum lung am făcut de cînd ne cunoaștem, mă mir eu singur. Ți-aduci aminte, Lili, ce zăpăcit și fără nici un rost pe lume mă credeam eu? Tu ai venit și m-ai rugat frumos, ca o soră, să te ascult pe tine, și fiecare cuvînt al tău era o rază de mîngăiere care-mi încălzea inima și mă cucerea pentru *vita nuova*. De aceea cred eu că prietenia noastră va fi trainică și nici o putere de pe pămînt nu va fi în stare s-o desfacă. Pentru că noi ne-am înțeles de la început, și tot sufletul meu l-am pus într-o vorbă, cînd ți-am spus-o. Și de aceea tot ce ne spunem noi are un farmec nou, chiar cînd cuvintele sînt banale și cînd vorbim lucruri indiferente. Și de aceea „povestea" noastră ne pare la amîndoi „o minune, cum sînt rare", în care „împărăteasa nopții" își îmbogățește poemul etern al iubirii. Ce ne pasă nouă că lumea se uită cu ochii răi la noi, noi avem soarele și luna de partea noastră și le-am avut de la-nceput. Eu te-am cerut de la ei.

Oricît o fi rîs moșneagul „soare, scoțînd capul dintre dealuri", dar tot se uită cu drag la noi, ca la doi copii cuminți — cît despre lună, nu mai încape îndoială că ne iubește mult. Și mă bate gîndul să-i invit la nuntă, să fie încalte povestea noastră ca în povești. Până atunci însă, sînt destul de fericit că mîine vă pot avea pe voi la masa noastră, pe Mitică și pe tine. Mitică n-a opus nici o rezistență și a primit de la-nceput. Cred că ți-a vorbit, astfel că mîine dimineață vă aștept. Și tu ai să fii frumoasă, Lia, și eu am să mă topesc de dragul tău. Ai să vezi cît de simplă e viața noastră în familie și ce repede ai să-i cîștigi pe toți. Și de mult n-a fost o sărbătoare așa frumoasă în casa noastră, căci noi am trăit străini de lume, de ani de zile. Să fiți dar bineveniți, și „într-un ceas cu noroc“ — vorba mamaiei.

Dar trebuie să închei scrisoarea, pentru ca mîine s-o poți primi de dimineață, cînd vei deschide ochii. Christos a înviat! dragă, adorată Liliana.

Steo

XXXIX

Miercuri, 7 aprilie [1904]

Li scumpă,

Ești tare, tare supărată pe Steo, răul și nesocotitul, care trebuia să-ți scrie mai devreme? Dar... ce fericit aș fi și cum ți-aș scrie cu drag, dac-aș putea să-ți aduc cel puțin o veste bună din partea lui H. Nimic — și iar nimic. E dus în provincie și nu știu cînd se întoarce. Aștept, și de o mie de ori desperez, și iar prind curaj.

Dar tu, Li dulce și dragă lui Steo, Li scumpă și adorată și cuminte și bună ca îngerii îmbrăcați în alb și frumoși, mai ții tu oleacă la mine? Mai ai tu încredere în steluța ta fără noroc și fără protecție ministerială? Ce bine ar fi să se stingă odată pentru totdeauna steluța asta care ți-a adus numai supărări și griji, și lacrimi, și nopți de veghere. Să nu mai fi răsărit niciodată — ori să fi licărit departe, nevăzută de Lia, și numai pentru ea totuși. Ar fi fost mai bine să se piardă fără urmă în haos decît să licărească așa, în zadar, uitată de Dumnezeu și de oameni, și să-ți întunece ție ochii aceia albaștri și nevinovați. Ce-ați greșit voi, ochi frumoși, ca să plîngeți? Cine v-a menit așa de rău? Nu-i așa, dragă Lia, că de multe ori îți pui asemenea întrebări? Dar nu-i așa că încă n-ai desperat în soarta noastră? Cine știe dacă nu e o lege ascunsă a rostului lucrurilor din lume, ca o fericire s-o răscumperi numai cu mari suferinți. Și noi *trebuie* să fim fericiți, în ciuda tuturor cari ne cobesc rău, o să fim așa de fericiți, că are să se vorbească și în cărți despre fericirea lui Steo și Lia, sau a Liei și Steo, ca de o pildă de fericire rară, peste veacuri. Și toate cele îndurate până acum vor fi uitate, nu-i așa, Li? Sau ne-am aduce aminte zîmbind de ele...

Dragă Li și adorată, luceafăr al Steluței, ce mai faci tu? De ce nu mă certi prin cîte-o scrisoare, și cînd vii la noi? Azi am vorbit cu bătrînul despre tine, și mult te iubește. Iar surioarele te doresc.

Și Steo ar vrea să aibă mînuța ta delicată, s-o strîngă la piept.

XL

[8 aprilie 1904] vineri

Dragă Li,

Iartă-mă. Te-am așteptat un ceas — la 4 trebuia negreșit să mă duc la Fundație, căci mă chemase Tzigara, apoi acasă, unde credeam să găsesc vreo scrisoare, în chestiunea pe care-o știi — până acum n-am primit însă nimic. Te rog, nu te supăra, dragă. Eu sînt destul de pedepsit că nu te-am putut vedea azi. Altă dată, să știi că am să te aștept chiar și o zi întreagă.

Scrie-mi cînd ne mai vedem? Dar nu ești supărată, nu-i așa?

Încă o dată, te rog să mă ierți și sper că mîine ne putem vedea. Eu, în tot cazul, te aștept mîine, între 3—4, tot la „Minerva“. Vii?

Steluțicu

XLI

Nu ți-am scris, dragă, pentru că eram — ai ghicit — iarăși plictisit. Să te ferească Dumnezeu să ai de-a face cu autoritățile noastre — și mai ales pe căldurile astea tropicale, cînd ochii se-nchid de la sine și lenea te doboară. Se vede că d. ministru s-a dat lenei pe ziua de ieri: n-a primit în audiență pe nimeni, în afară de obicinuiții funcționari. Astfel că eu a trebuit să las raportul meu la minister, azi mi s-a spus că d. H. se va duce să vorbească dînsul cu d-na Aman — și pe urmă se va pune rezoluția pe hîrtia mea. În raportul ce l-am făcut, am fost, dealtfel, foarte hotărît și am pus în vedere d-lui ministru că față de atitudinea ostilă a d-nei Aman eu nu pot lua muzeul în primire cu nici un preț, decît numai sub condiția ca d-na Aman să nu mai aibă nici un amestec în această afacere. Vom vedea acum cine va ieși biruitor, căci lupta e angajată. Eu, în tot cazul, sper să fiu primit în audiență săptămîna viitoare. Pînă atunci trebuie să ne înarmăm iarăși cu răbdare. În nici un caz însă nu trebuie să desperăm, căci dreptatea e de partea noastră, și din toate părțile am asigurări că lucrurile vor lua întorsătura dorită de noi — și d-na Aman va fi nevoită să plece, cu voie, fără voie.

Azi i-am scris tataii. În sfîrșit! Hotărîrea mea rămîne nestrămutată, de a face nunta la data convenită. Chiar în cazul cel mai rău, cînd adică d-na A. n-ar pleca pănă în septembre, pe noi nu ne poate stingheri întru nimic: dimpotrivă, am fi liberi și degajați de orice răspundere, aceste două luni.

Aseară, am fost cu Sc. la Sadoveanu. E instalat într-o căsuță modestă, cu o minune de grădină în fund. Am stat în grădină, de povești; „Moțul roș", cu atitudinile ei serioase, ne-a amuzat mult; se uita cînd la mine, cînd la Sc., cu ochii ei pătrunzători și mici, ca două puncte albastre. D-na Sad. ne-a tratat cu dulceață și cafele turcești și caise din grădină. Au un chioșc îmbrăcat numai în viță de vie. Și par așa de fericiți oamenii aceștia și împăcați cu soarta lor!

Și noi vom fi fericiți, Lilio dragă. Numai să nu ne pierdem răbdarea. Să nu desperăm la cea dintîi piedică ce ni se pune-n drum. Să mergem ca și păn-acum mînă-n mînă. Și să luptăm.

Lilia mea e de aceeași părere, știu bine eu. Ea citește de examen, și pe urmă trebuie să se prepare pentru alt examen, nu-i așa, Li? Examenul acela îl dăm împreună în bisericuța din Buciumeni, în fața altarului. Ce frumos are să strălucească atunci Luceafărul Steluței! Lilio dragă!

Steo

XLII

Nu pot să dorm, dulce Li. Mă tot gîndesc la tine și te văd chinuită, tristă, scumpa mea floricică! Nebun ce-am fost, mă simt vinovat și-mi fac mustrări amare că n-am știut să prețuiesc îndestul momentele ce le-am petrecut lîngă mireasa și crăiasa și dulcea mea Liliana. Trebuia să te alint mai mult și mai dulce să te dezmierd, și în genunchi să fi rămas mereu lîngă tine, să-ți șoptesc toate minunile de pe lume.

Eu te-am cuprins în brațe ca un sălbatec, te-am sărutat nebunește, parcă un demon m-ar fi orbit și mi-ar fi luat mințile. Iartă-mă, Lilio scumpă! Nu fi mîhnită pe Steluța ta, că nu știa ce face. I se rupe inima și plînge ca un copil pe urmă, cînd se gîndește că Lilia lui stă singurică în iatac, că poate o fi bolnavă, că nu poate să se odihnească. Și Steluța e departe.

De aș avea eu putere acum să te adorm lin și dulce, nici să nu simți, și să-ți trimet în vis raiul cu îngeri! Cel puțin, dacă eu nu pot închide ochii, să-ți dau partea mea de odihnă. Căci tu ai nevoie de odihnă și de visuri frumoase, pentru ca mîine dimineață să te deștepți veselă și fericită. Auzi tu, Liliano dragă? Să nu mai plîngi, să nu te mai zbuciumi. Și pe Steo să nu-l condamni, pentru că el te iubește cu toată patima tinereții lui, pe care nu poate s-o înăbușească. Dar îți făgăduiește că de-acu va fi cuminte, are să cruțe pe Liliana, să n-o mai facă să sufere. Tu pentru Steo ești altar! Și el e prea fericit să-și culce fruntea pe genunchii tăi, sau să se uite la tine cu evlavie, nemișcat, o eternitate! Căci numai în ochi porți tu un cer întreg, care e de-ajuns să mă facă să uit pe toate celelalte. Și mi-s așa de dragi ochii aceia, încît nu mă-ndur să-i sărut. Ei m-au fermecat la-nceput și mi-au povestit despre Li, atunci cînd eu abia o bănuiam și nici nu îndrăzneam să mă gîndesc cu tot dinadinsul la logodnica mea de astăzi. Cu ei m-am împrietenit în taină, și pentru ei aș muri bucuros, dacă mi-ar cere-o. Dar ei vor să trăiesc și mi-au spus-o de la început. Ochi adorați! Vă jur acum că de-aci înainte n-o să mă mai vedeți slab și n-o să vă mai dau prilej să vă-ntunecați de lacrimi. Eu vreau să străluciți de noroc, să rămîneți senini totdeauna! Veți vedea pe Steo energic și încrezător în steaua lui și veți fi mîndri de el! Dar să nu-l părăsiți niciodată!

Nu-i așa, dragă Li, că n-ai să-l părăsești pe Steo niciodată? Dar ochii mi-i dai?

Lilio dragă, mă culc acum, e patru fără un sfert, și mîine dimineață trebuie să fiu la slujbă. Știu bine că n-am să pot dormi, sînt prea tulburat. Nu știu de ce-mi vin mereu lacrimi, aș plînge amar și mi-e dor, dor de tine, Lilia mea. Sînt îngrijat, te rog mult să-mi scrii, nu uita nici traducerea, dacă poți, trimite-o imediat, ca s-o dau la tipar miercuri de dimineață.

Lilio dragă, ghici ce-ți cere Stero, acum, înainte de-a se despărți cu părere de rău de tine? Scrie-mi cînd te pot găsi pe drumul spre Universitate mîine, dacă te duci pe acolo. Îmi scrii?

Steo

XLIII

Liliano dragă,

Mi-e dor de tine și nu mai am stîmpăr. Am petrecut o noapte rea, de insomnie, am plîns în somn și te-am chemat mereu, și abia către zori am adormit liniștit, cînd te-am visat că stai la căpătîiul meu, tu, păzitorul meu îngeresc, și nu mă mai durea nimic. Dar acum sînt bine.

Ieri am trecut pe la facultate. Mi s-a spus că Ștefan s-a bolnăvit și-a amînat conferința pe duminica viitoare. Atunci poate voi fi departe. Cînd mă gîndesc că se apropie ziua plecării, dragă Li, mi se-ntunecă sufletul. Cum o să te las pe tine singurică! Dar nu-i așa că trebuie să fim cuminți și liniștiți? Cuminți, da, putem fi — dar liniștiți? Eu nu pot fi liniștit decît cînd te am lîngă mine, și nici atunci nu pot fi cuminte. Nu pot uita privirea ta plină de o dulce dojană, cînd mă ceartă așa de drăguț și cu o milă care-mi sfîșie inima. De ce ești tu așa de dragă, Li? De ce a trebuit să te apleci spre Steo, ca să-i prefaci viața într-un rai de dureri? Cum o să mă despart eu de tine vreodată, fie chiar numai pentru o lună? Simt că nu mai am puterea, parcă cineva mi-ar spune că n-o să ne mai vedem!..

Vino tu! Ca și odinioară, strînge-mi în mînuțele tale mîna mea și uită-te cu încredere în ochii mei și spune-mi că trebuie să luptăm, să nu ne dăm învinși. Spune-mi că trebuie să plec acum, pentru ca să nu ne mai despărțim apoi niciodată, și să mergem fericiți, mînă-n mînă, totdeauna. Nu-i așa, Li, că tu ai încredere în viitorul nostru? Uită toate năcazurile cari îți amărăsc sufletul și fii sigură că, dacă te încrezi deplin în Steo, el are să fie vrednic de încrederea ta și n-are să te întristeze niciodată cu voia lui. Să nu-l bănuiești pe Steo niciodată de lucruri cari nu pot încăpea în inima lui, unde Lia este singura icoană adorată. Și dă-mi mînuța s-o sărut.

Steluțica

XLIV

Li scumpă,

Sînt în restaurantul unei stații mici, unde trebuie să aștept nu mai puțin de 3 ceasuri; din greșeală, am luat un tren care mă ducea spre Cernăuți, în loc să iau o trăsură la Pătrăuț, lîngă Suceava. Greșeala nu e tocmai a mea, ci a oamenilor cari m-au informat greșit și nu mi-au spus că sînt două sate care poartă numele de Pătrăuț; astfel că am fost silit să mă cobor din tren aici și să aștept un altul, care să mă întoarcă la Ițcani. Pe mine m-a amuzat mult zăpăceala asta, mai ales că am tot timpul ca să-ți scriu ție. Cum mi-aș trece vremea mai bine decît stînd de vorbă cu tine! De ce nu ești acum lîngă Steo, aici, unde nu ne știe nimini, și nimini nu s-ar interesa de noi.

În tren, am călătorit în același compartiment cu doi însurăței. Păreau așa de fericiți! Se uitau pierduți unul la altul și nu îndrăzneau să se sărute, din pricina mea. Văzînd eu cum stau lucrurile, m-am retras într-un colț și am închis ochii făcîndu-mă că dorm dus. Dar nu puteam să dorm, gîndul meu zbura mereu la Li, și tot la Li m-am gîndit, pănă ce m-a învins oboseala fără de veste. Cînd am deschis ochii, se luminase de zi, eram aproape de Roman. Dimineața se arătase ursuză, cerul aproape tot acoperit de nor — numai spre răsărit o dungă de un albastru așa de dulce și de limpede, știi tu...

Oamenii erau la lucru, femeile desculțe se opreau răzemate în sapă și se uitau lung în urma trenului. Și eu, somnoros, nu mă mai săturam să privesc țara Moldovei!...

Vai, ce frumoasă e Moldova, Li!... Ce frumoasă e țara domniței Li, frumoasă ca și fata lui Negru-împărat de la Buciumeni. N-aș schimba un petec de pămînt din țara asta pe toată împărăția pămîntului, cu frumusețile lui îndepărtate. Aici aș vrea să trăiesc și să mor, alăturea de Lia mea adorată, și-mi sîngeră inima cînd mă gîndesc că tu ai rămas la București, unde e praf, căldură, plictiseală. Te văd tînjind, scumpa mea floare, și nu pot să-ți ajut cu nimic, și am remușcări că singur, singurel mă bucur de libertate și voi vedea atîtea locuri frumoase.

Aproape de Pașcani, un nor greu a întunecat dintr-o dată bolta cerului. Eu stam la fereastra vagonului. O păsărică speriată se lasă la pămînt și cearcă iar să se ridice, bătînd din aripioare, parcă ar fi vrut să zboare spre mine, să-mi spună ceva. Dar trenul aleargă cu o viteză nebună, vrea, pesemne, să scape de furtuna care a început să vîjîie în sîrmele de telegraf. Vîntul îndoaie cu furie copacii de pe marginea drumului. Trenul fuge speriat spre zarea luminoasă, unde sclipește un orășel scăldat în soare, cu biserica la mijloc, al cărei turn parcă-i face semn să se tot apropie.

De la Pașcani încolo, rămîn singur. Atunci, cu sfințenie, scot din buzunar fotografia Lilianei, pe care o port vecinic la mine, atîta mîngăiere am și eu. Și mă uit, mă uit lung la acel chip adorabil și sfînt, pănă ce mi se pare că prinde viață și parcă-mi șoptește:

„Steluțico, ce te uiți așa la mine?“

Dar conductorul apare în ușă, repede ascund fotografia. „Cine s-a urcat la Pașcani?...“ și conductorul trece mai departe, tușind. Iar eu aduc iar la gură talismanul meu adorat și-i spun vorbe dragi de mîngăiere, pănă ce mi se lasă o ceață pe ochi. Cine m-ar vedea ar crede că plîng. Steo nu plînge, e cuminte, și nici Li nu plînge, așa e că nu plînge Li?...

....

În restaurant e liniște. Doi funcționari de la gară vorbesc într-un colț, și din cînd în cînd mă fixează, pesemne nu sînt obișnuiți să vadă oaspeți la ora asta. Chelnărul, crezînd că-mi face plăcere, dă drumul unui fonograf, care se pornește să cînte un vals zgomotos — după cum vezi, nici aici, în colțișorul ăsta depărtat de țară, nu poți scăpa de calamitatea invențiilor moderne. Stăpînul restaurantului e rutean, chelnărul, neamț, și amîndoi vorbesc românește foarte stricat. Îi întreb de țărani, și-mi spun că cea mai mare parte sînt unguri, șvabi și ruteni, iar români sînt prea puțini și foarte săraci. Străinii îi înăbușe pretutindeni, și dacă n-ai vedea portul, care e, dealtfel, aproape același și la ruteni, nici n-ai crede că mai sînt români în Bucovina. Pretutindeni, numai limbi străine. Pe la stații, găsești cîte-un chip neaoș de moșneag, cu pletele revărsate, sau cîte un copilaș, a căruia figură îți evocă numaidecît tipul clasic al plăieșului, care contrastează așa de mult cu hidoșenia rutenilor cu ochii mici și nasul turtit.

Mă duc prin sat. Abia aștept să ajung seara la Pătrăuți, sînt obosit, căci am dormit rău și puțin. Dacă deseară oi putea, îți mai scriu.

Deocamdată, te las, drăguță Lili.

Strînge din parte-mi mîna frățiorului nostru și sărută-l și să nu mă uitați.

Tausendmal küsst dich Dein ewig[*]

Steo

Hadikfalva, 7 mai 1904

Scrie-mi dacă ai primit vreun răspuns de la tataia, oricare ar fi el, și nu lăsa să aștepte mult Steluța pribeagă.

Dragă Li, dacă te muți de la pension, scrie-mi pe adresa „Venerabilității sale păr. Const. Morariu, paroh Pătrăuț (lîngă Suceava)".

Nu mă uita. Sînt nerăbdător să știu dacă ești sănătoasă. Scrie-mi. Peste două zile sper să mă stabilesc la Putna și să mă aștern pe muncă.

Ajută-mi, Doamne, să fac un poem frumos, ca să fie mîndră Lia, căci numai pentru ea îl scriu și ea îl va citi cea dintîi!

....??...

Steluța

---

[*] De-o mie de ori te sărută al tău veșnic.

XLV

Suceava, 10 mai 1904

Dragă și dorită mult,

Lupt între două tentații — între somn și dorința de a-ți scrie ție. Trebuie să știi că pic de oboseală — sînt zdrobit și prăpădit de atîtea impresii cari se grămădesc în sufletul meu pas cu pas — și vremea trece așa de repede, și oamenii cu cari am de-a face sînt așa de moi, încît am desperat că voi putea ajunge vreodată să mă-nchin cu evlavie la mormîntul lui Ștefan cel Mare. Sînt acum de două zile în Suceava, am cercetat muzeul, toate bisericile vechi, am fost și la Zamca, o cetățuie veche de pe timpul lui Ștefan cel Mare, și mai am să mă duc la castelul marelui voievod, unde se fac săpături arheologice.

Alaltăieri am petrecut în Pătrăuți, unde iarăși este o biserică, fostă mănăstire de maici, zidită tot de Ștefan, după bătălia de la Scheia, pe Siret, în anul 1487. Bisericuța e la poalele unor dealuri, tocmai în capul satului, un loc strategic ca toate pe cari Ștefan le alegea pentru biserici și mănăstiri. Pustiit de turci și tătari, în repețite rînduri, schitul a rămas părăsit timp de vreo 160 de ani, așa că pe zidurile sale se văd copaci — și până azi a rămas o rădăcină de copac în zid. Prin 1709 a fost restaurat, iar azi e singura biserică a Pătrăuților, unde păstorește părintele Morariu, gazda mea. E un preot înalt, frumos, cu barba albă, cu figura impozantă, un adevărat apostol. Nu-ți mai descriu primirea ce mi-a făcut-o. E destul să-ți spun că abia picasem în casă lor și, pe cînd steteam de vorbă cu părintele, deodată în odaia alăturată aud niște puternice acorduri de pian — era feciorul lui care cînta... imnul regal român!

Oamenii ăștia, cînd văd un român din țară, lăcrimează de bucurie și nu știu cum să-i intre în voie, numai să plece mulțumit din casa lor.

Închipuiește-ți o casă parohială cu odăi largi, luminoase; pretutindeni, curățenie exemplară, o grădiniță drăgălașă în față, în fund, ogradă mare, care dă într-o livadă minunată. Și totul situat într-o poziție neasemănat de pitorească, iar oamenii cari locuiesc în această casă, buni, buni ca pîinea caldă, ba așa de buni, că te omoară cu bunătatea. Îți pîndesc orice mișcare, cu gînd să-ți previe orice dorinți —, te *silesc* să mănînci, chiar dacă nu ți-e foame (și asta-i o calamitate!) din bucatele lor, dealtfel, minunat gătite; îți pun tot la dispoziție și se supără, se mîhnesc, dacă-i refuzi. Din mîinile lor nu scapi cu una, cu două, și, pe de-o parte, mie nu-mi pare rău că văd cu de-amănuntul tot ce e vrednic de văzut — și vai !! multe mai sînt. Mai ales aici, în Suceava. Ba cutare biserică, începută de pe timpul lui Alexandru cel Bun, terminată de Ștefan; alta zidită de fiul său, alta de Petru Rareș — fiecare petec de pămînt e istoric. Am fost la Dragomirna, zidită în timpul domniei lui Ștefan Tomșa, la Zamca, azi în mîna armenilor, unde a petrecut Sobiețki. În cutare casă, a locuit împăratul Iosif al II-lea etc. etc.

Și rătăcind de la un monument la altul, căutînd să-mi adun cît mai multe elemente pentru poemul meu, evitînd pe cît se poate de a face cunoștinți cu oameni, ziua trece, seara cad mort de obosală, mă simt bolnav, îmi vîjîie capul și nu pot dormi.

Li dragă și adorată, vecinic îmi zic de ce nu ești cu mine, ce bine ne-am simți prin locurile acestea sfinte, să rătăcim împreună printre ruini. Gîndul meu se-ntoarce însetat la tine. Și mă mustră cugetul că ți-am făgăduit să-ți scriu zilnic și, uite, două zile au trecut de cînd nu ți-am scris. Crede-mă, Li, că mi-a fost peste puteri. Uite, chiar acum, peste cinci minute, vin doi teologi să mă ducă la castelul lui Ștefan cel Mare, pe care încă nu l-am cercetat. Seara, mă-ntorc în Pătrăuți, de-acolo, mîine dimineață, plec la Rădăuți, apoi la Vicov, și de-acolo, în sfîrșit, la Putna! Acolo, cred că voi avea liniștea de care simt atîta nevoie, și după ce voi săruta lespedea de pe mormîntul marelui voievod, am să încep să lucrez.

Dar, dacă ai ști, dragă Liliano, cît mă simt de mic și neputincios față de subiectul grandios ce am să tratez. A ajuns păn-aici vestea despre însărcinarea cu care am fost onorat, de-a scrie un poem eroic despre Ștefan cel Mare; toți oamenii cu cari mă-ntîlnesc se uită la mine ca la un mare bard național (!) și vorbesc cu atîta entuziasm, încît mi-e rușine. Caut să-i evit și nu reușesc. E destul ca unul să mă știe, și vestea trece din gură în gură. Am refuzat pănă acum vreo zece invitații și, deși aș fi vrut să mai rămîn o zi la Suceava, mă grăbesc să fug, căci altfel nu scap teafăr.

Dar trebuie să-nchei scrisoarea asta, scumpă și dulce Li, e 3 d.a., trăsura mă așteaptă.

Din Rădăuți sau Vicov îți voi scrie iar. Nu fi supărată pe mine, scrie-mi și tu cîteva rînduri, căci sînt așa de neliniștit dacă ești sănătoasă. Te-ai mutat? Ce mai face frățiorul? De-acasă, ce veste? Pe la noi ai mai fost? Lor nici nu le-am scris nimic.

Și pentru că trebuie să închei scrisoarea, o sărut, fiindcă merge la tine, și pe tine te-aș săruta cu drag pe frunte, dulce și adorată domnița lui

Steo

XLVI

Dulce Li, adorată și dorită, aștept zilnic un rînd de la tine, să știu ce faci, ești sănătoasă? Mi-e dor, așa mi-e dor de tine, de mînuța ta duioasă, de ochii tăi cuminți, de glasul tău adorat de mîndră domniță, în aceste locuri sfințite de pașii mărunți ai altor domnițe, surori ale tale din zile vechi.

De ce nu-mi scrii? Ori ești supărată, ori ești bolnăvioară, drăguță Lioară? Scrie-mi multe, și nu-l mai lăsa pe Steo să se topească de dor, căci Steo e băiat cuminte și harnic și s-a apucat de scris, și scrie și șterge, și iar scrie, și nu-i place nimic, dar așa o pățesc eu totdeauna la început.

Astă-noapte am visat un vis frumos, dar nespus de trist. Eram parcă luați, și trăiam într-un palat minunat, un palat din povești. Și eu eram parcă fecior de crai, iar tu domnița Li erai. Și nu știu cum și de ce, tu erai tristă, iar eu mă făceam că nu bag de seamă și inima mi se rupea de jale, cînd te vedeam că-ți întorceai de la mine ochii plini de lacrimi și nu voiai să-mi spui un cuvînt. O dată m-am apropiat de tine și vroiam să-ți apuc mînuța s-o sărut. Atunci, tu ai alergat speriată, ai deschis fereastra, te-ai prefăcut într-o porumbiță, o dată numai te-ai uitat la mine și te-ai tot dus, cu aripele-ntinse, fîfăind ușurel. Și zadarnic te-am strigat și-am plîns, întinzînd brațul după tine. Căci nu te-ai mai întors.

Atunci, m-am gătit de drum și am pornit în lumea largă, să te caut. Și-am mers, am tot mers, pe drumuri pustii și cu vîrful toiagului meu loveam fiecare piatră și-o întrebam: N-ați văzut pe Li? Am întrebat cîmpul și pădurea, și la fiecare floare din cîmp, și la fiecare copac din pădure am cercetat despre tine. Dar nici pietrele, nici florile, nici copacii n-au știut să-mi dea răspuns. Iar eu am alergat mai departe și vroiam să merg pînă la capătul lumii, să te găsesc. Și m-am tot dus, m-am tot dus, și parcă-mi crescuse barba și părul mare, și albisem și eram gîrbov de ani, abia mai mă sprijineam în toiag, dar mergeam înainte, pe căi pustii, pe poteci neumblate și te strigam pe nume, plîngînd:
— Li, domnița mea dragă, porumbița mea pribeagă, unde ești? Unde te-ai ascuns?

Și, iată, numai deodată se deschide înaintea mea o grădină împărătească, și tocmai în fundul acelei grădini strălucea un palat măreț, un palat cum nu mai văzusem niciodată. Și pe drumul care ducea la palat urcai tu, nepăsătoare, liniștită, frumoasă și tînără, îmbrăcată ca paj și cu pletele revărsate pe umăr. Picioarele mele slăbite de drum și bătrînețe nu-mi îngăduiau să te ajung și aș fi vrut să alerg, glasul mi-era stins, și aș fi vrut să te strig. Iar cînd am ajuns la poarta palatului, tu pieriseși de mult în umbra arcadelor minunate. Iar eu am căzut zdrobit pe pragul de piatră și am început să plîng cu hohot. Într-un hohot de plîns m-am deșteptat.

Așa-i că e frumos visul meu? Să mă crezi că n-am adăogat nimic, dar niciodată n-am avut un vis mai frumos și mai trist.

Cînd m-am trezit, se lumina de zi. M-am sculat și am ieșit în grădina mănăstirii, să-mi fac obicinuita plimbare. Aerul e așa de dulce, că nu te mai saturi. Și păsările ciripesc, și cucul îmi cîntă toată ziua. Din grădină, am luat-o apoi pe șinele drumului-de-fier și m-am dus pănă la chilia de piatră, unde se spune că trăia sihastrul Daniil. Apoi, m-am întors acasă la mănăstire.

Am o odaie largă și luminoasă. Viața mănăstirească îmi priește de minune. Cu părintele prior, un bătrîn adorabil, glumeț și foarte sfătos, mă întîlnesc numai la vremea mesei și vorbim de lucruri bătrînești. E un preot cult, cu însușiri frumoase și, mai presus de toate, un bun român. Hazliu din fire, știe multe anecdote din viața de la țară și o spune cu fală că e copil de țăran; în ochii mei mai are un preț, care mi-l face și mai drag: a fost coleg cu Eminescu prin cl. VI gimnazială, în anii 1859, la Cernăuți.

Ieri am cercetat întîia oară vechea biserică a lui Ștefan cel Mare, restaurată de curînd. Am văzut mormîntul marelui domn, mormintele fiului său Bogdan, al doamnei Maria și al copiilor, precum și sfintele odoare rămase din vremea lor. Alături, se văd portretele ctitorilor, lucrate în fir și mătase de mîinile gingașe ale prințeselor. În mijlocul altarului e o piatră comemorativă, unde se înfige crucea. Acolo se zice că ar fi picat săgeata repezită cu putere din arcul domnesc. Din curtea mănăstirii, se vede și înălțimea de unde voievodul ar fi întins arcul. Dar acolo n-am fost încă.

Pănă ieri a plouat mereu și nu m-am putut depărta din casă. Cînd am sosit aici, negurile îmbrăcau toate dealurile dimprejur, alcătuind un zid mișcător în jurul vechilor întărituri ale mănăstirii. Abia ieri dimineață au început să se desfunde zările. Acum e un veac mai mare dragul! Senin și cald.

Priveliștea e o minune, un rai. Mănăstirea își înalță turnurile ei nouă într-un brîu de dealuri acoperite de brad și fag, care se prelungesc în păduri și poienițe, în cari nu se sfiesc să coboare cîteodată rătăcitorii cerbi și sperioasele căprioare.

Cerbii ajung să fie așa de îndrăzneți, încît nu se tem să împungă vitele cari pășunează prin acele locuri — și fac mari stricăciuni. Vezi, prin urmare, că locurile tot mai păstrează ceva din sălbăticia lor primitivă.

Și în cuibul acesta de brazi își doarme somnul de veci bătrînul voievod, tatăl neamului românesc! Iată un șoim! Se rotește măreț, în cercuri tot mai largi, dasupra mănăstirii, apoi se pierde departe, spre apus.

Dar dacă-ți întorci ochii spre sat, nu departe de mănăstire, vezi instalațiuni de fabrici, mai încolo, gara — prilej și mijloc pentru străini [. . .] de a pătrunde fără sfială, a pîngări acest hotar, unde ar trebui să se înalțe numai rugi evlavioase, în sunet de toacă și glasuri de clopote și tălăngi îndepărtate [. . .]. Dar în zadar te revolți: românii noștri dau din umeri ori se tînguiesc pe toate tonurile că pier, se prăpădesc și n-au nici o putere. Sînt și între români unii cu durere de neam, oameni cuminți și harnici, cari se trudesc din răsputeri să lumineze poporul și să-l abată din calea-nstrăinării. Dar peste tot sînt divizați în două partide care se ceartă vecinic, se ponegresc și se mănîncă între dînșii, iar în vremea asta străinii își fac de cap și-i cuceresc pe toate terenurile. E o priveliște nespus de dureroasă: sate întregi cu nume românești, azi, nu mai vorbesc decît rusește [. . .] Eminescu simțea bine, pesemne, că Bucovina e ca și pierdută pe veci pentru noi, cînd nu-i mai rămăsese altă mîngîiere decît să ceară o *minune*: Ștefan însuși să se scoale din mormînt, să sune din corn, să-i vină codrii în ajutor — numai codrii, căci urmașii de azi ai lui Ștefan cel Mare nu l-ar auzi și n-ar putea să-l urmeze — să alunge pe străini din țară. El striga pe Ștefan din mormînt, pentru că nu credea, poate, că un al doilea Ștefan se va mai naște pe pămîntul românesc. Cine știe dacă aceia cari cred astfel nu sînt amăgiți sau amăgitori!

Dar să lăsăm aceste gînduri întristătoare; înainte de a încheia scrisoarea asta destul de lungă, aș vrea să te rog ceva. Îți trimit azi primele coale din cursul d-lui Onciul, cari le-am luat cu mine. Dacă se poate și nu te stinghereşti la citit, te-aș ruga frumos, dragă Li, să-mi trimiți partea aceea a cursului unde se tratează domnia lui Ștefan cel Mare. Dar numai dacă te poți lipsi timp de o săptămînă. Îmi închipui că și tu prepari examenul și n-aș dori cu nici un chip să te împiedic.

Și te-aș mai ruga, mări ruga, încă și mai frumos, să-mi scrii. Gîndește că o vorbă de la tine îmi dă sănătate, inimă, entuziasm. Nu, nu uita că ești Li. Nu uita pe Steluța ta, care mult te dorește și-ți sărută ochișorii amîndoi, întîi pe unul, apoi și pe celălalt, și mînuțele *idem*. Și să știi, domniță dulce, că Steo te iubește ca un nebun. Și te visează mereu. Portretele tale amîndouă sînt pe masa lui de scris, iar cînd pleacă le poartă cu dînsul. Și așteaptă să-i scrii.

Te vei îndura?...

O sărutare frățească lui Mitică.

Dar, încă o dată, Li scumpă, nu uita pe logodnicul tău pribeag și înstrăinat, care în fiecare zi și în fiecare ceas întreabă inelul: Ce face Li? Scrie-mi.

Al tău,
Steo

XLVII

Eram în biserică și mă rugam, gîndindu-mă la tine, cînd a venit dascălul și mi-a adus corespondența; o scrisoare de la Fundație, *Sămănătorul* și, îndată am ghicit-o, scrisoarea ta roșie ca para focului. Îți poți închipui cum mi-a tresărit inima de bucurie, dar biserica era plină de poporeni, și era în toiul slujbei mari, în această sfîntă duminică a Rusaliilor, cînd altarul şi toate icoanele sînt împodobite cu ramuri verzi. Am stat pînă la sfîrşitul slujbei, smerit, am ascultat în genunchi evanghelia şi pomenirea ctitorului adormit întru Domnul acum patru sute de ani — Ştefan vodă cel mare şi sfînt.

Apoi, pîndind un prilej, m-am furişat încet printre oameni şi am alergat în camera mea şi-am sorbit cu suflet însetat rîndurile tale pline de entuziasm, de drag, de dor, de jale, de fericire — şi te-am regăsit dulce, bună, mîngîietoare, alintată — aşa cum te-am ştiut totdeauna şi de la-nceput.

Dar pentru ce crezi în visuri urîte, Li?... De ce te laşi biruită de gînduri triste, cînd ştii bine că Steo e al tău, că numai la tine-i zboară gîndul? Şi eu am avut un vis posomorît, pe care ţi l-am povestit în scrisoarea trecută. Eu am visat aşa de trist, pentru că eram foarte neliniştit de tine, te credeam bolnavă ori supărată şi nu-mi puteam explica de ce nu-mi scrii. Acum sînt vesel şi fericit că te-ai mutat de la pension şi ai scăpat de viaţa aceea imposibilă care-ţi ruina sănătatea. Sînt fericit şi pentru că „tataia" ţi-a scris vorbe aşa de împăciuitoare, şi toate au să apuce calea cea bună. Eu îi voi scrie, după cum îmi spui, deşi nu prea mă pricep ce să-i scriu, fiindcă în prima scrisoare i-am arătat tot ce aveam pe suflet, fără nici un încunjur, ca unui părinte. „Mamaiei", pe care o ador, îi scriu de asemenea. Tu fii liniştită şi n-ai nici o grijă de-acum, împacă-ţi gîndurile şi visează fără teamă la viitorul nostru, în care eu mă uit încrezător.

Dar tu îmi scrii, dulce logodnică, să mă îngrijesc şi să mă hrănesc bine. Nu te teme, Li, am încăput pe mîna unui egumen care mă îngrijeşte ca pe un copil al lui. Nu-mi lipseşte nimic — numai *tu*. Ei, dac-ai fi tu aici cu mine, să rătăcim printre brazii seculari cari, poate, unii dintre cei mai bătrîni îşi vor fi clătinat cetina, tînără p-atunci, în faţa voievodului.

Ce dimineţi strălucite, ce amurguri mărețe am trăit, de cînd sînt prin aceste locuri. S-auzi tu Buga, clopotul cel vechi al lui Ştefan cel Mare, cum geme de lugubru, de se cutremură turnul mai tînăr decît el! El povesteşte, plîngînd şi bocind şi preamărind pe măreţul viteaz, atîtea lucruri minunante, eu l-ascult înfiorat; îmi vorbeşte în glasul lui întunecat despre războaiele lui Ştefan, de faptele lui sfinte, epopeea întreagă a evlaviosului voievod, pe care nu sînt vrednic să-l cînt. Simt atunci că mă covîrşeşte povara ce mi-am luat-o pe umeri, mă speriu singur de umbra uriaşă care creşte tot mai mare în închipuirea mea şi, înspăimîntat, dau în lături. Dar un gînd luminos îmi dă din nou curaj, mă sprijineşte şi mă inspiră, gîndul că un suflet drag, departe, tremură neliniştit şi aşteaptă; el, adoratul, şi-a pus toată încrederea în mine, în puterile mele. Şi cu gîndul acesta trăiesc şi, dacă s-ar întuneca vreodată, simt că aş muri.

Li dragă, poate cu scrisoarea viitoare să-ţi trimit un fragment din ce-am scris pănă acum; desăvîrşit însă n-am nimic; scriu în fiecare zi cel puţin cîte 20 de versuri. Eu nu-mi pot da seama dacă sînt bune sau rele.

Închid scrisoarea şi toată inima mea o pun într-însa. Şi-ţi sărut mîinile, ochii, Li dragă!

La revedere,
Steluţa

Duminică

Nu mai visa urît!!

XLVIII

Mănăstirea Putna, 22 mai 1904

Li mult dorită şi scumpă floare,

Zilele acestea, am lipsit din Putna, am fost dus prin împrejurimi, la Rădăuţi şi apoi la Straja, unde am petrecut în familia părintelui Dan, membru coresuită la mine așa cu drag și să fiu mai fericit ca un serafim, cînd îl sărută Dumnezeu pe frunte.

Dragă Li, am să-ți dau și o veste hazlie în felul ei: anume, înalta oblăduire, reprezentată prin amabilul meu șef de la bibliotecă, văzînd străduințele mele de funcționar model, s-a gîndit să mă încurajeze, pesemne, și mi-a sporit leafa cu... o, nu te speria! Nu te-aștepta la cine știe ce. Sporul lunar al lefei mele modeste se ridică la colosala sumă de 10 lei. Buni și ăștia, intenția cel puțin de a fi încurajat e lăudabilă și n-am ce face, trebuie să mulțumesc.

Cel puțin, dacă ar fi de bun augur, sînt în frigurile așteptării, dacă mă primește astă-seară d. ministru, soarta noastră se hotărăște. Roagă-te și tu la Dumnezeu, căci tu ai mai multă trecere ca mine, și să nu fii bolnavă, drăguța mea logodnică, și să știi că eu te ador ca un nebun. Scrie-mi, mîine te aștept la ”Minerva“ pe la trei după-amiaz, da? Și e o vreme ruptă din rai, e-așa de cald și bine de plimbat.

Nu ți-e urît ție singurică? Ce faci? Mitică a fost pe la tine? Dacă vine, nu uita să-i vorbești despre proiectata serbare familială, de Paști. Aș fi și eu fericit, dar mai ales surioarele și bătrînul s-ar bucura mult să vă aibă cîteva ceasuri în casa noastră.

Te las: motorul a început să pufunească, roțile se învîrtesc, și culegătorul stă de strajă la o distanță respectuoasă, așteptînd să închei scrisoarea și să reîncep corecturile.

N-am avut vreme nici să trec pe-acasă, să-mi iau haina de toate zilele. Fac corecturi în redingotă. Mai pe seară — poate înainte de a primi scrisoarea mea — îți las revista la portar, dacă o apărea la timp, căci sîntem în întîrziere.

Aș avea să-ți mai spun încă multe, dar ne întîlnim mîine. Atunci îți spun și ce am vorbit cu Haret, dacă mă primește astă-seară.

Te las și, încă o dată, dulce și drăguța și scumpă Liliana, să nu fii bolnavă și să știi că Steo te dorește mult, mult și te așteaptă.

Steluța ta

XXXVII

Vineri seară 10—11

Dragă Lia mea, mă întorc de la „Sf. Spiridon“, unde am voit să stau și eu la denie, cu nădejde de a te vedea, poate. Dar era așa de multă lume și atît de puțin serioasă, iar mirosul de lumînări — pe care nu-l pot suferi de cînd eram mic — mă-năbușa, încît mi-am pierdut răbdarea și am plecat, mai cu seamă cînd am văzut că în gloata aceea ar fi aproape imposibil să pot deosebi unde poate fi Lia. Mi s-a părut că e lumină la tine, și de aci bănuiam că ai rămas acasă, așa că te-aș fi așteptat în zadar. M-am întors așadară acasă și, pentru că mi-e dor de tine și nu te-am putut întîlni astăzi, vreau să stăm puțin de vorbă, deși n-am nimic nou să-ți comunic, decît că sînt bine mersi și mi-ești nespus de dragă.

În odăița mea e cam frig — surioarele lucrează jos, în sufragerie — și toată casa e învăluită într-un miros de cozonaci calzi. Bătrînul și cu Aurica sînt la biserică, tocmai acum au început clopotele, vestind înconjurul și trecerea pe sub sf. aer. Nu știu de ce, mă pătrunde un fior de evlavie auzind clopotele și mi-e așa de drag să le ascult. Aș fi dorit mult ca să ocolim împreună și noi biserica, să ne înfiorăm de misterul sfintei legende a lui Isus. Dar, cel puțin, cred că ne va fi dat să ciocnim un ou roșu de Paști, în casa noastră. Surorile te așteaptă cu drag, vor să te cunoască, și parcă te văd în mijlocul lor, și sînt încredințat că ți-ar ședea așa de bine! Vii, Lia mea scumpă? Și dulce... Cu Mitică ai vorbit?

De la d. H. n-am încă nici o veste. Aștept o scrisoare pe mîine; poate că amînă audiența pînă după Paști. Sînt într-o continuă încordare, și am alergat de vreo trei ori pănă acasă, de teamă ca nu cumva să fi venit scrisoarea și să nu ajung la timp. Cînd mă gîndesc, drăguță Li, că toată fericirea mea acum atîrnă de acel sfert de ceas în care trebuie să-l conving pe d. H. că am și eu sub soare un drept la viață! În sfîrșit, ce-o fi om vedea.

pondent al Academiei Române, căruia i-am cerut mai multe lămuriri ce-mi trebuiau pentru poemul meu. Dînsul este autorul unei monografii a comunei Putna; n-a putut să mi-o pună la dispoziție, deoarece a trimis-o la București, unde cred că se va tipări și va apărea zilele acestea. În schimb, m-a primit foarte bine și mi-a împrumutat cîteva cărți, de care aveam absolută nevoie. Am cercetat tot ce era de văzut prin împrejurimi. Din pricina asta, dragă Li, nu ți-am scris de atîtea zile, n-am putut avea nici un moment de singurătate, deși cu gîndul eram tot la tine. Nu ești tare supărată pe mine, nu-i așa? M-ai iertat? Iartă-mă și scrie-mi, dragă Li. De la „minunea roșe“ n-am primit nici un rînd de la tine, și aștept nerăbdător poșta în fiecare zi.

Eu, poate, voi fi silit să cer o prelungire a congediului pănă la 15 iunie, dar nu știu dacă mi se va acorda, tocmai acum, în preajma vacanțelor. Ar fi bine, că aș putea să termin o parte din lucrarea mea, s-o prezint d-lui Haret. Așa cum am conceput eu poemul, ia proporții destul de mari. Ți-am făgăduit să-ți trimit un fragment, îl am și transcris pe curat, dar nu-ndrăznesc. De ce nu ești aici, lîngă mine? Ți-aș ceti cu drag tot ce scriu, în fiecare zi, te-aș întreba dacă-ți place și cum e mai bine?

În tot cazul, la Putna nu pot să rămîn mai mult de soroc, adecă pănă pe la sfîrșitul lunei, deoarece începe sezonul cu oaspeți, și, afară de asta, gazetele de p-aici au prins de veste și au anunțat petrecerea mea aici — și adio, liniște!

Dacă mi se acordă prelungirea congediului, va trebui să-mi caut un alt cuib, poate chiar în preajma Bucureștilor, fără ca să știe nimeni, afară de tine și familia mea.

Păn-atunci, scumpă și dragă floare, să nu mă uiți și să-mi scrii.

P-aici, zile splendide. Eu stau ziua întreagă în casă și lucrez. În liniștea mănăstirii, numai toaca și clopotele mă tulbură; cucul, ziua cîtu-i de mare, mă cheamă departe în pădure, îl las să strige pănă se satură. Sub streșinile mănăstirii, se grămădesc lăstunii și cearcă în zadar să-și facă cuiburi, dar n-au parte de ele. În fiecare seară, un servitor cu o prăjină lungă le dărîmă. Să vezi ce țipăt și jale e pe bietele paseri, cari zboară neliniștite și se-ntorc speriate, dar nu se mai învață minte; a doua zi reîncep iar — servitorul însă dărîmă cuiburile, pentru că „murdăresc zidul“ și „strică albinele“. Ce inimă de piatră au oamenii!...

Scrie-mi, adorată Lili, și nu uita pe logodnicul tău

Steo

XLIX

Li dragă, fiindcă insiști așa de mult, îți trimit un fragment din lucrarea mea. Am început pănă acum poemul în vreo zece chipuri, și în toate ritmurile posibile, întîi în hexametri, pe urmă în alexandrini de calibrul acestora:

O, Doină, viers străbun al munților străjeri,
Tu, leagăn de comori, izvor de mîngăieri,
Tu, care-ai plămădit în cîntece de dor
Din neamul păstoresc o țară și-un popor,
Tu care-mbărbătezi pe tineri și bătrîni
De cînd s-au pomenit românii din români
Și întovărășești pe șesuri și pe văi,
Din leagăn la mormînt, pe toți copiii tăi, —
O, zînă sfîntă, tu, ca pavăză și arc,
Mă-nvață să slăvesc pe cel mai sfînt monarc,
De nimeni întrecut în pace și război —
Recheamă umbra lui măreață între noi,
Coboară duhul tău cel falnic, din trecut,
Asupra mea, să-l simt în preajmă-mi renăscut,
Dă-mi suflet, dă-mi puteri, dă-mi glas înalt să cînt

Pe Ștefan cel viteaz, cel mare și cel sfînt.

Și așa mai departe, vreo sută de versuri, în care căutam, după modelul epopeilor, învățate în cărți, să descriu neamul, nașterea, încoronarea eroului, starea Moldovei din acele timpuri. Nimic mai simplu decît să tot înșiri asemenea versuri ca niște mărgele fără strălucire pe un fir de ață. Curînd însă mi-am dat seama că nu merge așa. Și, după cîteva zile de trudă zădarnică, m-am descurajat cu totul. Vroiam să las baltă și poem și tot — și mai bine să mă-mpușc. Am rupt și am ars tot ce scrisesem. Eram desperat și începusem să blestem ceasul cînd am primit însărcinarea oficială de a scrie acest poem, pe care totuși eu îl port în sufletul meu și-l văd așa de clar în diferitele lui părți. Ca să-mi mai viu în fire, am luat refugiu la corespondența noastră, pe care o am aici cu mine, am citit și recitit toate scrisorile tale atît de frumoase și pline de farmec și de entuziasm, și pare-mi-se că am plîns puțin. Apoi m-am ridicat îndîrjit și mi-am zis: Nu, nu se poate ca Li să piardă încrederea ce-a pus-o în mine! Tu, Steo, trebuie să scrii, măcar de s-ar surpa cerul pe capul tău! Și am scris, fără frîu, fără rimă, căutînd să mă apropiu de sufletul unui rapsod simplu, din munții noștri — și sînt încredințat că numai în așa chip poate fi cîntat legendarul Ștefan.

De aceea am adoptat versul doinelor și al baladelor. Nu știu însă dacă am reușit. Tu judecă cu toată asprimea și nu-mi ascunde părerea ta. Iată fragmentul (se înțelege, nu în forma definitivă):

I

În castelul din Suceava
Pacea nopții e stăpînă,
Nu se mișcă nici o umbră,
Nu *răsună* nici un pas.

Doar din ceas în ceas străjerii
Mai trezesc cu glas lugubru
Liniștea pe *uliți strîmte* —
*Și-*amuțesc pe urmă iar.

În castelul din Suceava
Singur Petru Aron-vodă,
Chinuit de gînduri negre,
Stă în jilțu-i de stejar.

În iatac, crivatu-i încă
Neatins. Veghind dasupra,
Candela slab luminează
La icoana de argint.

— Pentru ce, o, Petre-vodă,
Nu poți tu închide ochii?
Pentru ce nu afli tihnă
La un ceas așa tîrziu?

Toată partea asta trebuie refăcută!

Dormi, căci iată la fereastră
Zorile *se și iviră* —
Primăvara-i noaptea mică,
Scurt e al domniei vis.

Crunt în jilț stă voievodul,
Pentru că nu vrea s-adoarmă.
Truda însă îl doboară,
Somnu-l prinde pe furiș.

*Ci un vis grozav s-*arată
Minții sale tulburate:
— În castelul din Suceava
Sfatul țării e-adunat.

Toți boierii, dregătorii
Cei înalți, bătrînii sfetnici
Sînt de față — *și el, Petru,*
Stă în scaunul domnesc,

Dar deodată crește-un freamăt,
Ușa sălii se deschide:
Umbra lui Bogdan viteazul,
Cel ucis la Răuseni,

Printre sfetnici drum își face,
Către scaun 'naintează —
Cruntă-i și scăldată-n sînge
Fruntea fratelui ucis.

Spăimîntați se dau în lături,
Ca să treacă Bogdan-vodă,
Toți boierii — și se-nchină
Fostului stăpîn și domn.

Dar cu mare glas acesta
Strigă: — Petre, amar ție!
Ucigaș de frate, ceasul
Răzbunării *a sunat!*

Dă-napoi coroana țării
Ce cu sînge ai pătat-o
Și-ai furat-o mișelește!
Dă coroana înapoi!

Greu în somn se luptă Petru,
Vrea să strige slujitorii,
Vrea să fugă, *dar nu poate*
Și se zbuciumă, gemînd...

Îngrozit deschide ochii,
Cată-n jur — e ziua mare,
Lîngă el stă pîrcălabul
Ce intrase chiar atunci:

— Doamne! Ștefăniță-vodă
E la porțile Sucevei!
Fîlfăie biruitoare
Steagurile muntenești.

Oastea ta e fugărită,
Fugi, măria-ta, degrabă —
Toată țara i se-nchină,
Toată țara e cu El!

II

Bucură-te azi, Moldovo,
Și de nuntă te gătește
Bucură-te *de lumina*
Cerului senin de-april!

Primăvara, *mama* noastră,
De pe plaiurile tale,
A gonit cumplita iarnă
Și pe cruntul voievod.

Primăvara, *mama* noastră,
Îți deschide veac de aur
Și-ți aduce mire tînăr,
Tînăr și frumos ca ea!

Bucură-te, tu, Suceavă,
Bucură-te și te saltă,
Falnică cetate sfîntă
A străbunului Mușat.

Sune toate clopotele
La bisericele tale,
Lasă-ți porțile deschise,
Ca să intre cu alai

Ștefăniță, prinț de viță,
Fiu *al lui Bogdan, nepotul*
Vrednic al lui Alexandru
Celui Bun și *plîns de toți.*

III

Pe un cal *alb fără pată*
Ce aruncă foc pe nară,
Ștefan-vodă e călare,
Îmbrăcat în *tort de fir.*

Pletele-i balaie joacă
Revărsîndu-se-n inele —
Și-i *măreț* ca un arhanghel
Coborît acum din cer.

Pana *de la gugiumană-i*
Fîlf*ăie* în vînt vioaie,
Flutură în *falduri* manta-i
Aruncată peste umăr.

Mîna-i dreaptă strînge frîul
De argint, cealaltă, pala
Cu mîner de pietre scumpe.
Scări și *pinteni* sînt de-argint.

Astfel trece Ștefan-vodă
Pe Siret în sus. Aprozii,
Călărind în juru-i, strigă:
— Să trăiești, măria-ta!

Și popor de pretutindeni
În vesmînt de sărbătoare
De pe șes, din văi și dealuri
Curge-n jos, pe *drum, puhoi.*

Toți aștern în țărnă fruntea
Și-i aruncă flori în *cale*
Și-l întîmpină *c-un* strigat:
— Să trăiești, măria-ta!

Toți aleargă și, *cucernici,*
Gîrbovii moșnegi *se-nchină:*
— Mulțumescu-ți *ție, Doamne,*
Că m-ai ajutat să-l văd!

Toți aleargă — lung oftează
Fetele cu ochii galeși:
— Doamne, mîndru i se șade
Ai jura că-i Făt-Frumos!

Saltă flamurile-n aer,
Spumegă-n zăbale caii,
Sulițele *schin*teiază,
Surle sună, tobe bat.

Dar la locul Direptate
Ștefan-vodă *poposește.*
Țara-i adunat-acolo
Și-l așteaptă-n cîmp deschis.

Episcop*i* *în* mantii scumpe
Și cu cîrjile a mînă,
Între ei, mitropolitul
Teoctist — cu mitra-n cap.

Preotul purtînd 'nainte
Evanghelia *cea mare,*
Și diaconi-n stihare,
Cu cădelnițele-n mîni

Și citeții, *doi la număr,*
Cu făclii aprinse-n două
Sfeșnice de-argint; în urmă,
Vin boierii mari și mici.

Ștefan-vodă sare sprinten
De pe cal. Înaintează,
Se descopere, se-nchină,
Cuvios, sărut-apoi

Evanghelia *și crucea.*
Îngenunche voievodul.
Teoctist mitropolitul
Unge *creștetu-i* cu mir.

În genunchi stă tot poporul.
Nu s-aude nici un murmur.
Ștefan-vodă *se ridică*
Și se-ntoarce spre *norod:*

— Este *între* voi vreunul
Care-mi pizmuie domnia?
Au cu voia tuturora
M-a *sfințit* Moldova domn?

Ca o mare *răsculată*,
Chiuind, tresaltă gloata,
Brațele spre cer înalță,
Mîndre plete scuturînd,

Și din mii de mii de piepturi
Izbucnește-un singur strigăt:
— În mulți ani, mulți ani cu pace,
Să domnești, măria ta!

Iată, Li, acesta e fragmentul. Nu te supăra că-ți scriu numai cîteva rînduri, dar trebuie să dau scrisoarea la poștă, care aici merge numai o dată pe zi. Îți făgăduiesc o scrisoare mai lungă, de la Cernăuți. Eu mă-ntorc peste 2—3 zile la București.

Steluța

L

Dragă Liliana,

Am fost ieri pe la minister și am vorbit în chestia cunoscută cu d. Spiridon Popescu. D-ra Florescu e detașată la Bivolari, jud. Iași, dar pănă în septembre rămîne la Călărași. Pănă în septembre deci, sau pe la sfîrșitul lui august nu se poate face nimic, deoarece acum *nu se fac transferări nouă*. Aceasta este tot ce am putut afla din gura d-lor funcționari.

Dealtfel, chestia e destul de încurcată, și eu n-o pricep în ruptul capului. Țin însă ca în septembre să fac acest serviciu d-lui Mihăilescu, mai ales că oamenii aceștia sînt așa cumsecade și se poartă așa de frumos cu tine.

Lilio dragă, sînt numit; numirea s-a publicat și prin ziare, dar mie nu mi-a venit încă ordinul de numire. L-aștept cu nerăbdare. Iată dar că zi cu zi, clipă cu clipă, ne apropiem de realizarea gîndului nostru

dezmierdat de atîta vreme, de-a ne întovărăși pe viață și moarte. Vei fi tu fericită, alăturea de mine, Li? Eu am îndrăzneala s-o cred, căci mult mi-ești dragă și „încă ce drăguță"...

Iartă-mă că nu-ți pot scrie mai mult de astă-dată. Sînt așa de ocupat.

Sărut mînușița, scumpa mea stea,
și rămîn al tău

Steo

LI

Știi ce-am visat astă-noapte, Lilia mea? Am visat că eram fecior de domn și tu erai doamna mea, dar duși în pribegie, într-o țară străină și la mare strîmtoare: n-aveam nici un ban roș în pungă! Gazda ne slujea princiar și ne făcea adînci temenele. Ce scumpeturi, ce mîncări alese! Tu aveai o salbă și voiai s-o zălogești, deși îți părea rău după ea! Norocul meu că m-am trezit la timp, altfel muream de năcaz și supărare!

Pe urmă am adormit iar și te-am visat lîngă mine, pe-o bancă, într-un parc, sub un tei înflorit. Și eram așa de fericiți! Dar visul acesta nu se poate povesti, fiindcă e prea frumos. Ce e mai frumos încă: visul continuă, deși cadrul a dispărut, căci eu te simt pururi lîngă mine și n-am decît să închid ochii, ca să te văd aievea, întreagă, dulce și alintată — și nu cred că a existat vreodată un logodnic mai nebun de fericire ca mine! Mă simt așa de puternic și renăscut și sînt așa de vesel și așa de trist, Lio dragă, încît aș cînta ziua întreagă. Cînd merg pe stradă, mi se pare că nu merg, ci plutesc, și cu oricine mă-ntîlnesc, nu-l ascult ce-mi spune, și parcă-mi vine mereu să-l întrerup: „Lasă asta, frate! Uite ce fericit sînt eu! Am o Lie, decît care nu socot să fie alta mai frumoasă și mai scumpă comoară — și tare mi-e dragă!" Se înțelege că nu-i spun nimic, ci numai în gînd — și mă felicit singur, spunîndu-mi mie astea și altele multe.

Astăzi nu mă duc nicăieri, pănă pe la 4, cînd voi trece pe la Fundație. Am chef de lucru, și ăsta-i semn bun. Numai de nu mi-ar fi așa de dor de tine. Eu cred că toată ziua să stau în iatacul tău cel drăguț și toată ziua de te-aș avea lîngă mine și te-aș alinta, nu m-aș mai sătura în veci. Credeam odată că n-am să te pot iubi mai mult de cum te iubeam, dar azi te iubesc și mai mult.

Ieri erai așa de frumoasă, așa de ideal de frumoasă, Li! Cum o să fii la nuntă, în rochie albă de mătasă! Cînd mă gîndesc numai, simt că un asemenea lucru trece peste puterile închipuirii mele. Ziua aceea, Doamne! fă-o să vie mai curînd.

Te las, Li dragă și scumpă Steluței, și reiau firul poemului.

Pe acasă, toți te pomenesc cu drag și mă-ntreabă cînd vii pe la noi? Ieri, am povestit cu Ilarie multe.

Steluța...

Am scris mamaiei.

Să nu te superi, dragă Li, că-ți trimit scrisoarea pătată de cerneală. Dar eu, care rîdeam ieri, cînd am găsit secetă în călimara de pe măsuța ta de scris, am pățit-o aidoma. Vrînd să torn cerneală, am pătat scrisoarea.

LII

Dragă Li,

Aveam intenția să mă reped mîine, marți, pănă la minister, să mă informez în chestiunea de care-mi scrii. Întîmplarea a voit ca, mergînd la Fundație, să întîlnesc chiar acum pe drum pe d. inspector Halița, pe care l-am întrebat, rugîndu-l să intervină dînsul. Mi-a spus însă că acum nu se fac transferări, ci să viu în septembre să-i amintesc, și atunci va face el tot posibilul. Deci d-ra Natalia Florescu poate fi liniștită deocamdată la Călărași; în septembre voi căuta să-i amintesc d-lui Halița de promisiunea dată și chiar să intervin și la alte persoane.

Li, acum ar trebui să te cert puțintel, pentru că în scrisoarea ta n-ai vrut să strecori nici un cuvințel pentru Steo, afară de „dragă“, dar nu te cert, scumpă Lilio, pentru că probabil erai plictisită.

Dar știi ceva nou? Tare, tare mi-e dor de tine. Și-mi ești dragă, Li, ca ochii din cap. Ce faci tu, scumpa mea „vagabondă“ adorată, zefirițo dragă? Să nu mă uiți de tot, din cauza lui Onciul ursuzul!

Steo pupă degețelul, Steluțica, ochișorii, Steluța, gurița.

Să nu mă uiți de tot,
Steo

Complimente resp. d-lui și d-nei M.
Sărutări de la surioara.
Întreabă mereu, cînd vine Lia?

LIII

Floare mîndră și dragă, Li, Lilian scump și *adorée!* M-ai lăsat ieri la Periș, iar tu periși cu trenul. Și, nemîngăiat, cum umblam încoace și-ncolo, am dat peste un parc superb și pustiu. În mijloc, un pavilion înalt, îmbrăcat în viță-sălbatecă. M-am întins acolo pe o bancă și nemișcat am stat trei ceasuri, ascultînd cum cîntă vîntul, mișcînd perdelele de frunză, și mă visam un prinț surghiunit departe de prințesa lui, pe care i-a furat-o un balaur cu ochii de foc. Și tu erai prințesa, iar balaurul cel năprasnic era trenul care te ducea departe, tot mai departe de mine, Lilian scump și mărgăritar al meu! Am stat așa culcat pănă ce-am ațipit. Un somn chinuit și plin de vedenii. M-am deșteptat cu un sfert de ceas înainte de sosirea trenului. La 5 eram în București, acasă; pe la 6 nu mai știam unde mi-e capul de dor. Și de-atunci te caut și mi se pare că te văd pretutindeni, și aștept să te-ntîlnesc pe negîndite-n stradă, deși știu bine că ai plecat. Și mi-e dor. — Știi cîntecul?

„Și de dor ce mă cuprinde
Dac-aș sta-n loc, m-aș aprinde —
Dar cu-atîta am noroc
Că mă mișc, nu stau pe loc...“

Adevărat că nu stau pe loc. Azi am avut *Sămănătorul*, acum sînt la Fundație și dau zor să isprăvesc odată cu un teanc de cărți care mă așteaptă de o săptămînă. Mîine dimineața merg la d. Mihăilescu, apoi trebuie să mai port de grijă altor pregătiri pentru sfîntul eveniment. La nunta noastră se anunță mulți invitați, dragă Li. Eu însă n-am să-i chem decît pe cei mai intimi. Aș dori însă să știu pozitiv unde o facem: la Buciumeni? În acest caz, *poate* ar veni și d. Iorga, dimpreună cu Scurtu, care vine sigur. Aștept să-mi scrii toate cele ce ați decis cu d. Negru.

Aș fi curios să știu cum a petrecut Mitică la părintele din Bușteni și cu ce impresii a plecat din cuibul fermecat al Sinaii. Dacă e în stare să-și biruiască lenea, mi-ar face mare bucurie să-mi scrie. Pe Ștefan nu l-am întîlnit, și-ți spun drept că mă cam jenez să-i amintesc eu un angajament pe care, poate, e forțat să-l neglijeze.

Actul de deces al mamei încă n-a sosit, imediat ce-l primesc, ți-l expediez. Încă ceva, Li dragă. Am uitat să te rog să-mi faci o listă de cumpărăturile cari mai sînt necesare la rochița de mireasă a Liei mele scumpe — ori ai lăsat-o la d-na M? În tot cazul, mîine dimineață mă duc pe la dînsa. Drag Lilian, ai uitat să-mi lași poezia ta despre Dante, ciorna n-o găsesc. Trimite-mi-o, aș vrea s-o dau în numărul viitor. Căci acesta s-a completat.

La proiectul nostru de poem te mai gîndești? Eu mi-am făcut un plan admirabil, nu știu însă dacă se poate realiza și dacă are aprobarea ta. Căci de tine depinde totul. Ce zici tu e bine. M-am gîndit ca imediat după nuntă să plecăm la Viena, unde vom cerceta ce ar fi mai interesant de văzut, apoi să ne ascundem într-un sătuleț din Tirol, unde să nu ne descopere nici un cunoscut, și acolo să lucrăm amîndoi, tu la *Daina*, eu să-mi termin pe *Ștefan cel Mare*? Ce zici, e realizabil planul acesta? Ar fi superb! Frumos ar fi și în munții noștri, dar am fi expuși de a întîlni zilnic fețe cunoscute — pe cînd acolo nu ne știe nimeni, și nici viața n-ar fi așa de scumpă, în afară de drum. În septembre ne-am întoarce în țară și direct la București, ne-am instala aici, am prepara examenele. Ce crezi, dragă Li? Scrie-mi tot, fără nici un încunjur.

Dar mai ales aștept cu nerăbdare să-mi scrii cum ai sosit și dacă ești sănătoasă. Eu sînt foarte îngrijat de tine, dragă Liliano.

Salutări respectuoase tataiei, sărut mîna mamaiei, și lui Mitică sărutări. Iar ție, tot sufletul meu!

Steo

LIV

Dragă Li, ești neliniștită și supărată că nu ți-am scris zilele astea. Dar tu bănuiești cîte am eu pe cap acum, du-te-ncolo, aleargă-ncoace, vino și pleacă, cumpără, pune la cale, sînt cu totul zăpăcit. Apoi sînt năcăjit că actul, de care avem nevoie, întîrzie, s-a întîmplat — nici nu se putea altfel — ca primarul să fie în concediu, numai ca să-mi facă mie în ciudă. Bătrînul a scris din nou, și azi am dat și eu o telegramă, cerînd să mi se trimită urgent. Astea sînt neajunsurile mici cari se leagă totdeauna de nunți și botezuri, de aceea să nu ne supărăm degeaba.

Eu, dealtfel, sînt sănătos, deși îmi lipsește parcă tot, de cînd ai plecat. Mi-e dor tare de tine și mă simt așa de singur, cînd trec pe aceleași străzi, pe unde am rătăcit noi glumind și hîrjonindu-ne, într-o vreme.

Dragă Lilian, am fost și la d-na Mihăilescu. Cred că i-ai scris și tu, dînsa aștepta o scrisoare de la tine. Dacă nu i-ai scris pănă acum, scrie-i negreșit, știi cît de mult ține la tine, și tot timpul cît am stat acolo nu mi-a vorbit decît de Lia mea și o lăuda strașnic și mă felicita că am o mireasă atît de mîndră și cuminte.

Dragă Li, mireasă tu scumpă a lui Steo, ce faci tu acum? Rochița ta are să fie gata vinerea viitoare, o iau pe urmă la noi acasă, s-o vadă și surorile, dintre cari Hortensia se gătește de nuntă.

La *cununia civilă va veni bătrînul* odată cu mine, iar Hortensia vine direct la Buciumeni. Mi se pare un veac păn-atunci. Zilele îmi trec plicticoase, lungi, de cînd nu te mai văd în fiecare zi.

Ieri am fost cu d-ra Florescu la minister, m-a rugat d-na M. s-o conduc și am reușit în sfîrșit s-o introduc la un șef de birou de la care a luat informațiile necesare.

Dintre prieteni vor veni la nuntă: Sandu, Scurtu, Sadoveanu și un pictor, Kimon Loghi — aceștia s-au anunțat păn-acum. Ilarie zice că nu vine! M-am supărat și i-am spus că nu mai vorbesc cu el, dacă face una ca asta.

Vestea despre moartea bietului Bercuță, prietenul meu, m-a întristat mult. De aceea voi căuta să-l suplinesc eu pe lîngă stăpîna mea adorată și sper că o voi face cu oarecare succes. *Pauvre* Bercuță. *Requiescat in pace!* Mie știi cît mi-era de drag.

Îți alătur aici o poezioară a lui Nanu, care, se vede, n-are de lucru. Cred că-ți va face plăcere s-o citești, căci e dedicată ție, pe cît se pare. Ți-o trimit *à titre de curiosité*.

Încolo nimic nou, dragă. Dar mi-e dor de tine, Li, nu mai pot de dor.

Frățiorul meu marinar e la Măcin, cred că va veni și el la nuntă.

Scrie-mi, Lilianule scump și bun, și nu fi supălat pe Steo, care-ți sărută ochii și mîinile de o mie și una de ori.

Comunică părinților iubiți cele de cuviință din parte-mi; asemenea și lui Mitică.

Te sărut dulce,
Steluța

Scrie-mi dulce mi-li (adică mireasă Liliana).
Te iubesc mult, cît luna, și stelele, și pămîntul.
Nu uita pe Steo, dragă Youm-Youm!...

LV

Dragă Li,

Azi a sosit actul și ți-l trimit, ca să-l alături la celelalte; totodată să-mi scrii cînd trebuie să mă prezint la primăria de aci. Nu te superi, dragă Li, că mă adresez tot ție și pentru asta?

Dar eu vreau să știu categoric *unde* facem nunta, adică cununia religioasă, căci pentru cea civilă viu eu la Galați cu bătrînul, pe ziua de 25 c. Cînd am primit scrisoarea ta din urmă, ți-am răspuns imediat; de-atunci sînt într-o continuă neliniște, mă doare foarte mult că te știu atît de contrariată și aș dori să știu dacă lucrurile s-au mai îndreptat, ceea ce îmi place să sper. Dealtfel, să nu te mire nimic, scumpă și adorată, toate evenimentele mai însemnate din viață sînt împreunate cu năcazuri și plictiseli, mai mari sau mai mici; nu trebuie să disperăm, ci să mergem înainte, să nu ne pierdem cumpătul și seninătatea.

Eu am multă încredere în tine, tu ești așa de cuminte și bună. Încrede-te și tu în mine, și toate au să meargă bine.

Diseară sper să-ți scriu mai multe, acum te las și te sărut cu dor mult.

Scrie-mi. Nu-i așa că nu mă vei lăsa în neliniștea asta?

Dl. Iorga s-a anunțat că ar fi dispus să asiste și el la nunta noastră, eu nu știu ce să-i răspund pănă acum. Aștept hotărîrea ta. În orice caz, însă, scrie-mi, și înc-o dată, nu te descuraja, Liliano dragă.

Al tău veșnic,
Steo

LVI

Mult m-a întristat scrisoarea ta din urmă.

De ce, Lilianule scump, de ce te lași în voia unor gînduri așa de urîte? Eu așteptam să-mi scrii veselă și mulțumită, și cînd colo, aflu că o duci numai într-un plîns. Asta însamnă că nu ești cuminte, dragă Li, și ar trebui să te cert serios și să-ți demonstrez că nimic nu-i mai zadarnic pe lumea asta ca lacrimile. Dar cum n-am puterea asta, hai să plîngem împreună. Vino aici, la Steo al tău, și el are să fie tot Steo care te iubește mult, și rîde, cînd rîzi tu, și plînge cînd plîngi. Ai făcut bine, Lilio dragă, că mi-ai scris mie și ți-ai ușurat sufletul, sufletul meu adorat. Așa să faci totdeauna, păsărica mea rănită! Să-mi spui frumos ce te doare. Cu drag și sfios am să viu să îngenunchez lîngă tine, cînd te voi vedea tristă. Și am să-ți apuc amîndouă mînuțele și am să mă uit în ochii tăi, și între două sărutări am să-i rog să fie cuminți, că-i mare păcat de ei! Eu ți-am mai spus de atîtea ori că tu trebuie să ai milă și să-ți cruți ochii aceia frumoși. Dacă oamenii nu te cruță, cel puțin tu să te cruți pe tine. De ce nu m-asculți? Mi se rupe inima cînd mă gîndesc că suferi, și eu sînt departe. Dar cred că, sosită la țară, ți-ai regăsit codrul, fratele nostru iubit. Și te-ai plîns lui iarăși și v-ați recunoscut, așa e, Lilianule scump, că nu mai ești așa desperată? Admit că poate sînt puternice motive de nemulțumire în împrejurările în cari a căzut nunta noastră, dar așa e viața, dragă Li. De ce să ne mai amărîm sufletul și să nu iertăm greșeli oricît de mari ale celor care le fac din orbire, inconștient. Trebuie să ne obișnuim, Lilio dragă, să considerăm lumea și viața așa cum sînt și, pe cît e posibil, să le împăcăm cu firea și aspirațiile noastre. Iar unde nu să poate altfel, să nu renunțăm la luptă, cu cea din urmă energie.

Tu-mi scrii, draga mea mireasă, că e mai bine să nu facem nunta la Buciumeni. Eu aș fi vrut mult să te văd pe tine zîmbind mulțămită. *Scrie-mi care este ultima hotărîre, pentru ca să mă orientez și cînd să vin la Galați?* Și nu mai plînge, dragă Li, lasă că are să vină Steo și „te ia în brațe" și zburăm amîndoi cu trenul, departe, departe!

Scrie-mi, dragă Lilian.

Te sărut cu dor,
Steluțică

Ieri ți-am trimis o scrisoare pe adresa din Galați? Ai primit-o?

Ste.

LVII

Lilian tare scump și foarte drag!

După zile lungi și triste de secetă, s-a îndurat Dumnezeu și-a deschis jgheaburile cerului, și ploaia binecuvîntată a căzut din belșug peste ogoarele arse cari au înghițit-o cu lăcomie. Cu aceeași sete am sorbit eu amîndouă scrisorile tale, cari au picat deodată, și de atunci sînt liniștit și vesel și aștept cu încredere ziua cea mare, cea mai frumoasă din viața mea. Dup-atîtea griji, începe să se lumineze și pentru noi. Nici nu se putea altfel. Îți mulțumesc.

Lilianule drag, tu știai că Steo trebuie să fie foarte trist și de aceea i-ai scris frumos și atît de mult, și așa de drăguț ciripești tu din cuibul tău de păsărică răsfățată. Un lucru însă mă supără și mă întristează mult, dragă Li, că mi-e peste putință să plec din București pănă joi seara, deși aș fi dorit din tot sufletul meu să nu te contrazic și eu, după ce ai avut atîtea năcazuri de îndurat.

Și dac-ai ști ce dor mi-e de ochii tăi și mai cu seamă de cînd mi-ai scris că mîine vii la Tecuci și mă aștepți, și eu n-am să fiu acolo. Eu voi face tot posibilul să plec de miercuri seara, dar nu cred că voi putea, între altele, mai am să mă întîlnesc joia viitoare și cu d. Iorga, care vine la București anume pentru *Sămănătorul* o dată pe săptămînă. În tot cazul, pentru foaia dotală nu cred că încape atîta discuție, ca să-mi răpească mai multe zile; este, mi se pare, un act care trebuie legalizat la tribunal, după ce se face învoiala — și atîta tot. Tu știi bine, dragă Liliano, că eu nu pun condiții și sper că ne vom înțelege cum nu se poate mai bine cu tataia. E adevărat însă că ar fi foarte bine să ne rămînă ceva și pentru noi și, dacă s-ar putea, să facem și voiajul proiectat, sau altul.

Eu, dragul meu Lilian, sînt strîmtorat pănă-n septembre. În vederea asta, și părerea mea, și a bătrînului este să nu se facă nuntă mare, ci intimă, în familie, și fără pretenție, cum zici și tu. Cred că vom fi și mai mulțămiți astfel. Cît despre prietenii mei, nu duce nici o grijă; sînt toți oameni cari nu țin la formalitățile obicinuite și mai ales d. Iorga, pe care prea multe ceremonii și zgomot prea mult mai curînd l-ar indispune și l-ar face să fugă.

De aceea, dragă Lilio, nu te îngrija în privința asta; toate vor ieși bine și frumos. Ce păcat că nu pot veni mai devreme, să ne înțelegem și să vorbim de toate.

A rîs cu poftă bătrînul meu, cînd i-am spus de dorința bunelului tău, care mi-e foarte drag. Mie îmi plac mult bătrînii și copiii. M-a întrebat dacă e mai bătrîn ca dînsul.

Rochița ta e la mine acum, am văzut-o ieri, e foarte drăguță, ca și stăpîna ei, care o va însufleți, și o așteaptă. Stă împachetată gata într-o cutie mare și o aduc cu mine.

Cele ce-mi scrii în ultima scrisoare le voi cumpăra cu soră-mea aici — altceva însă n-am cumpărat, cum e peteala, mănușile (ce nr.?) și lămîița.

Scrie-mi cum te-am rugat, ca să știu ce să fac. Nu te sfii și scrie-mi tot. De ce nu pot să viu mîine! Dar mai sînt cîteva zile la mijloc, la nevoie am putea amîna cununia civilă cu 2—3 zile; cea religioasă însă rămîne tot la 29, nu-i așa?

Cum aș zbura la Lia în brațe, dragul meu Lilian, vițioarele de mult n-au fost mîngăiate și ochii triști! Abia aștept să îngenunchez iar lîngă domnița mea ursită. Lui Mitică sărutări, idem, vărului Nică, pe care-l doresc.

Sărut amîndouă mîinile mamaiei duioase și bunelului.

Îmi voi da toate silințele să cîștig și pe tataie, care știu bine că nu e om rău.

Te sărut,
Steo

Iartă-mă, dragă Liliano, că ți-am scris așa urît.

Arată cele mai respectuoase complimente întregei familii, atît din parte-mi, cît și din partea familiei mele. Și spune-i degețelului că-l sărut pe unghie.

LVIII

Mărgăritar scump nespus! Lilian dulce și adorat, mîine pe vremea asta trebuie să te gătești de drum. Cînd mă gîndesc că vei zbura din brațele mele și multe zile n-o să te mai strîng la piept, îmi e nu știu cum. Ia-mă cu tine, dragă Li, și ascunde-mă în lunca Tecucelului, cum mi-ai făgăduit odată, că și mie mi-e dor de umbra din crîng.

Ieri seară am fost cu Ilarie și cu Sandu într-o grădină și am stat de povești. Eu nu prea ascultam spusele lor, mă uitam la cer și mă gîndeam la Li. Și cînd închideam ochii mi se părea că ești lîngă mine. Din boschete îndepărtate ajungea pînă la noi o romanță suspinată pe vioară, și atît de tristă, că-mi rupea inima. Oare de ce cîntecele triste sînt mai frumoase, ori ne plac nouă mai mult? Cîntecul ne-a pătruns pe toți și conversația noastră a luat o față foarte melancolică. Sandu se tînguia că i se trece viața pustie, fără un fior de iubire, fără o schinteie de farmec. Ilarie îl combătea, dar în fond simțea și el același lucru. Și între dînșii eu păream un străin, venit din alte lumi și gata să se reîntoarcă iarăși acolo. Ce dureros e să te simți fericit și să vezi în jurul tău atîta dezastru și mizerie! Eu sînt fericit, Li, și uneori fericirea mea îmi apare așa de nemărginită, încît mă întreb cu spaimă dacă o merit, dacă nu este o iluzie. Și atunci aș vrea să alerg la tine, să te iau în brațe, să te sărut, să te strîng la piept, de teamă că te pierd.

Să știi, dragă Li, că sînt atît de rare sufletele care se-nțeleg pe lumea asta și se pot topi unul într-altul. Și sînt atît de multe piedici firești care le zădărnicesc întîlnirea. De aceea noi trebuie să ne credem norocoși, că totuși ne-am întîlnit, și nu prea tîrziu — cine știe dacă peste cîțiva ani n-ar fi fost un dezastru! Să ne lăsăm dar în voia gîndurilor noastre scumpe, să ne bucurăm de viață și să uităm lumea întreagă, ca cei doi frați îmbrățișați, într-o haină îmbrăcați

din poveste. Să trecem cu ochii închiși pentru tot ce ne-ar deștepta din vis. Și atunci viața o să ne pară un basm frumos. Vrei?

Steluță

Azi, după-amiaz, trimit un frățior cu geamantanul. Am fost de dimineață pe la Școala Centrală și am lăsat caietul la portar. D-ra Gabor nu se sculase încă. Acum merg la minister. După-masă, la Fundație.

Iar deseară, Stea dragă, deseară... știi tu: un degețel micuț și drăguț, o guriță micuță și drăguță și doi ochișori mari și schinteietori, fericitule! Cine are să-i sărute?

LIX

București, 10 sept., vineri, 1904

Sînt foarte plictisit și amărît că nu pot pleca spre Lia mea astă-seară, după cum aveam de gînd. S-a întîmplat însă că Tz., de la care trebuie să-mi cer concediu, lipsește din București și trebuie să aștept venirea lui. În afară de asta, am răcit așa de strașnic, încît azi de dimineață nu mai puteam să mă mișc din pat, și nici n-am fost la Fundație. Acum numai capul mă doare, încolo sînt bine, căci nu mă las eu cu una, cu două. Deci să nu fii îngrijată, dragă Liliana, e o simplă influență — boală comună toamna tuturor bucureștenilor — și de care sper să scap în curînd. Mai neliniștit sînt de starea sănătății tale: *tăcerea* ta nu e semn bun. Mîine cer și sper să obțin concediu, și dacă — este un *dacă* — nu se va ivi o nouă dificultate, atunci duminică dimineața sînt la Berheci. În tot cazul, eu îți voi telegrafia de mîine. Dacă nu primești telegrama mea până la orele 3 p. m., te rog să nu mă lași fără răspuns și să-mi scrii curat dacă tot mai ești bolnavă. Grijește-te bine, scumpă nevestică.

Te sărut,
Steo

Mitică a fost azi pe la mine și eu pe la dînsul. Tare i-e dor de voi! Spune multe complimente mamaiei din partea familiei. Asem. ție. Și să mă ierți că-ți scriu numai pe o c.p. Sărut forfecuțele.

Vai ce dor mi-e de tine, Li!

LX

Vineri [București, 16 sept. 1904]

Dragă Li, am sosit teafăr la București, unde mă așteptau la gară Didinache cu Jenică, deși nu-i vestisem că sosesc. Cu cîteva ceasuri înainte fusese și Mitică pe la noi, crezînd că trebuie să sosim. A doua zi, pe cînd mergeam la slujbă, eu adică, l-am întîlnit pe stradă — am trecut pe la Fundație și de-acolo acasă, unde am mîncat struguri și am băut un păhărel de vin împreună. Mitică vă dorește mult și așteaptă nerăbdător să te vadă cum arăți ca doamnă, scumpa mea domniță dragă.

Cel dintîi lucru ce l-am făcut venind aici a fost să scriu lui Haret, care însă nu era la București și i-am trimis scrisoarea recomandată la Sinaia. Acum aștept să mă cheme în audiență cît mai curînd, deoarece săptămîna viitoare, poate chiar miercuri, după cum scrie prin gazete, își va lua congediu și pleacă în străinătate. Astfel zilele acestea sper să termin definitiv cu chestia Aman și să iau în primire muzeul. Căci, firește, ministrul nu poate pleca lăsînd lucrurile încurcate. Imediat ce termin cu această afacere, îmi iau concediu pentru cîteva zile și alerg la tine, să te iau și să venim împreună, căci fără tine îmi pare toată lumea pustie și zadarnică. Și ai mei te doresc foarte mult; ei credeau că venim amîndoi. Am făcut bine însă că m-am grăbit să vin eu întîi, cu toate că la Fundație puteam să mă prezint și cu întîrziere de cîteva zile. Un lucru mă contrariază foarte mult, anume Tzigara nu s-a întors încă în București și fără avizul său nu pot să încasez leafa, după cum speram, iar cei de-acasă n-au bani deocamdată. Eterna chestie a banilor, care te exasperează pe tine. Dar, te rog, dragă, scumpă Li, să nu fii nici supărată, nici îngrijată, căci lucrurile se vor aranja în scurtă vreme cum e mai bine. Eu mă simt așa de odihnit și cu puteri înzecite de muncă; am vorbit cu d. Gîrboviceanu să mă angajez și la *Albina*, unde voi fi plătit — prin urmare, un nou izvor de cîștig, care ne va prinde bine. Mă gîndesc — dar mai întîi te întreb pe tine dacă îți convine — să mă adresez lui Banu, care cred că ar putea să te recomande ca profesoară de l. română la vreo școală particulară, deși e cam tîrziu acum și mai toate locurile sînt angajate. Tu ce crezi?

Dragă Lilio, scrie-mi imediat și te rog încă o dată să nu fii îngrijată.

Rog pe mamaia mult să mă ierte că nu-i pot espedia banii ce-i datorez, dar imediat ce încasez mîne sau poimîne — cînd trebuie să sosească Tzigara — vă espediez telegrafic o sumă mai mare. Am nădejde să storc și de la ministru leafa pe cele două luni de vară și dau zor în același timp să termin poemul, care a stagnat tot timpul verii. Îmboldit însă de griji, am aici chef de lucru și am pornit ca o furtună. Nu fi îngrijată și înarmează-te cu răbdare. Gîndește-te că Steo e veșnic cu gîndul la tine — și răspunde imediat. Încă două-trei zile și alerg în brațele tale. Mi-e dor de Lilian adorat și ex topilaș și te sărut de cel puțin de o sută de ori,

Steo

P. S. Trimit deocamdată 20 fr. — și pe luni, dacă nu duminică, după cum ți-am spus mai sus, vine și restul. Încă o dată, Li dorit cu lacrimi, scrie-mi și așteaptă. Poate să aduc și pe Didinache cu mine.

Sărutări de mînă mamaiei.

Al tău,
Steo

LXI

[București, 24 septembrie 1904]

Iată-mă silit din nou să-mi amîn plecarea cu cîteva zile, din motive de economie, pe care cred că le vei aproba și tu. Anume, secretarul general al Ministerului de Culte îmi făgăduise că-mi va pune la dispoziție niște bilete de drum. Am fost și ieri și azi pe la dînsul și mi-a spus că n-are acum, dar să trec peste cîteva zile, marți sau miercurea viitoare, cînd îmi va da negreșit. Îți poți închipui cît de mult mă supără acest lucru, dar n-am încotro. Mă gîndesc c-am putea realiza o economie destul de mare, și cu banii pe cari i-aș cheltui pe tren am putea să plătim transportul mobilei de la Galați la București. De aceea te întreb pe tine, dragă Li, ce să fac. Să aștept pănă pot pune mîna pe biletele făgăduite? Scrie-mi dacă mai te simți în stare să rămîi zilele astea la țară sau să renunț la bilete și să iau primul tren. Aștept răspunsul tău. Dar să nu fii supărată pe mine, că nu sînt vinovat. Nu-ți poți face idee în ce stare de tulburare mă găsesc. Îmi vine să cred că n-am nici un noroc, și fiecare zi îmi pare un veac de chin. Sînt așa de neliniștit și mă simt așa de departe de tine, parcă mări și țări ne-ar despărți. Toată lumea p-aici mă-ntreabă de tine, și eu întorc ochii în altă parte, pentru ca să nu vadă că se umplu de lacrimi. Lui Mitică i-am spus că eu plec azi. Nu prevăzusem chestia cu biletele.

Mîine mă duc la d-na Aman, care a căpătat poruncă să-și ia catrafusele. Aș întrebuința zilele acestea ca să iau muzeul în primire, și astfel se poate să tragem d-a dreptul la casa noastră. Am improviza acolo un adăpost, pănă cînd ne vine mobila.

Dar încă o dată, dragă Lilian, scrie-mi dacă mai e chip să aștepți. Dacă nu, sînt gata să renunț la tot și să alerg la tine.

Al tău,
Steo

LXII

Mein herzallerliebstes Kind,

Sei so gut und sende mir die *Korrekturen* Bolintineanu, die ich für „Minerva" abfertigen muss.*

Ich hab' mit dem Herrn Prof. Densusianu gesprochen — der hat mir gesagt, er mache eine Ausnahme mit mir, und so kann ich im Februar, oder wenn ich will — vielleicht noch eher — meine Prüfung machen.

Was macht meine süsse Lilie? Ich küsse sie tausendmal, und ich liebe sie toll.

Dein**,
Steo

* Sînt în sufragerie, mi se pare.

** *Scumpa mea copilă,*

Fii atît de bună și trimite-mi corecturile Bolintineanu, pe care trebuie să le fac pentru „Minerva". Am vorbit cu domnul profesor Densusianu, care mi-a spus că face o excepție cu mine, așa că-mi pot da examenul în februarie, sau cînd vreau — poate încă mai curînd.

Ce face dulcea mea Lilie? O sărut de o mie de ori și o iubesc nebunește.

LXIII

27 aprilie 1905

Dragă Li,

Am călătorit bine, dar m-am plictisit așteptînd prin gări. La Tecuci am stat aproape un ceas. Acasă i-am găsit pe toți sănătoși — și mulțumesc mamaiei pentru admirabilul cozonac. Cu Mitică încă nu m-am găsit. Aurica e bine, dar tot slabă: numai pielea și oasele. La Fundație merg acum să văd ce mai e pe acolo. Toate ar fi bune, dar... tu lipsești, Liușor. Astă-noapte m-am deșteptat de vreo trei ori, și de dimineață eram foarte mirat, zăpăcit de somn, că nu-ți aud glasciorul: „Scoală, Steluțico“. Tu, dragul meu drăcușor, să te îngrijești bine, că erai destul de răcită, cînd am plecat. Îți trimit deocamdată 80 fr., douăzeci mi i-am oprit să cumpăr semințe și să-mi mai rămînă și mie de sămînță. Răspunde-mi imediat.

Te sărut, floricică scumpă din deal, și mi-e dor de tine. Sărutări de mînă mamaiei și complimente de la toți,

Steo

Ce mai face „Topilaș“? Ai dat mîncare boboceilor pe ziua de azi? Salut pe Regele și Osman.

LXIV

Duminică, 1 mai 1905

Draga mea soțioară,

Azi e zi-ntîi mai, iar mîine se-mplinește un an de cînd am schimbat inelele, aici, în aceeași odaie din care îți trimit azi scrisoarea aceasta. Bine ar fi fost să fim

împreună într-o zi ca asta, și mînă-n mînă să ne rechemăm amintirile scumpe, să ne mai întoarcem o dată cu gîndul pe drumul ce l-am făcut de atunci încoace.

Ce dor mi-e de tine, dragă Li! Oare ce faci tu în momentul ăsta? Te gîndești și tu la mine și la viața noastră trecută și viitoare? Aș vrea să te strîng în brațe și să-ți sărut ochișorii și să-i întreb de ce mi-s așa de dragi?

Mitică a plecat tocmai acum de la noi. L-am reținut la masă și l-a apucat ploaia — trebuie să știi că pe-aici plouă mereu de vreo două zile. Dacă și p-acolo plouă, apoi cred că trebuie să-ți fie tare urît.

Aseară am fost la Iorga, care s-a-ntors cu un bogat bagaj de impresii și de vești de prin Basarabia — cartea e jumătate scrisă. M-a întrebat și cucoana lui despre tine, și amîndoi îți trimit complimente. Iorga pleacă peste vreo două săptămîni iar în Basarabia, căci în vacanța Paștelui n-a putut s-o cutreiere toată.

Mîine, Filip pune sub tipar poemul meu. Am renunțat la ilustrații, pentru că ar zăbovi prea mult, și eu țin să-l dau în librării cît mai curînd. Îmi pare rău, căci desenurile lui Mantu ar fi încadrat bine cîteva momente principale și ar fi adaos o șansă de succes. Dar desenurile se fac greu; compoziția e mai complicată ca în volumul lui Sadoveanu, unde desenatorul avea sub ochii lui elemente îndeajuns — cu atît mai grea e o compoziție istorică, în care intră atîtea considerații de culoare a vieții de pe atunci, cu ideile, tradițiile și costumele ei uitate.

Ar fi trebuit ca Mantu să ia din timp și să studieze poemul și să răsfoiască volume întregi; în schimb însă, deși i-am lăsat o parte din manuscris cînd am plecat la țară, el n-a lucrat nimic și spunea că de aci-nainte să s-apuce, iar Filip voia cu orice preț să scoată întîi volumul celălalt, versurile, pe cînd toată lumea așteaptă poemul. Eu aș vrea să apar cu amîndouă odată sau la un scurt interval.

Nici Kimon n-a făcut nici o ispravă cu coperta, e dus în Macedonia dinainte de Paști, și eu nu pot să-l aștept pănă ce se-ntoarce, deși sînt sigur că are să se cam supere. L-am rugat pe Steriadi, cel care a făcut pe *Bunica*, și mi-a făgăduit să-mi alcătuiască el o copertă.

La poem o face tot Mantu, cred că coroana lui Ștefan cel Mare, cît se poate de simplu, cu titlul *Din zile mari* — Poem istoric de... și atît.

Tu ce-ai făcut, dragă Li, de cînd am plecat? Ai scris ceva? Ori ai uitat făgăduiala noastră? Deseară, sîntem la Sadoveanu, eu și Scurtu, invitați după-masă.

Mîine mă duc la Universitate (vezi că mă țin de vorbă) și de-acum încep să prepar examenele.

Vreau să termin însă și pe *Tannhäuser* — știi pentru ce. Tu cum te simți, dragă?

Ce face mamaia? Tot așa de rău tușește? Ar trebui numaidecît să trimiteți pe Nastasachi la Nicorești, s-aducă gudron, și-i garantez că scapă de tuse în cîteva zile.

Aurica e bine, și toate surorile îți trimit sărutări și complimente mamaiei, căreia îi sărut și eu mîinile, și pe tine te sărut.

Dacă ți s-a urît p-acolo, vino la București, Liușor. Dar mie tare mi-e nesuferit, parcă se dărîmă casele pe capul meu, cînd trec pe stradă, și e murdar pretutindeni, și aer stricat, și oameni meschini, și mutre sarbede. La noi în casă e o liniște de mormînt, căci veselia erai tu; bătrînul tînjește într-un colț, cînd nu se adîncește în vrun clasic, surorile lucrează zi și noapte, cum le știi, și eu mă gîndesc la Li, care e raza binecuvîntată ce luminează și înveselește toate fețele, cînd e aici, și aduce spor la muncă și îndemn la viață totdeauna; iar mie mi-e cald și bine, căci în sufletul meu ți-ai sălășluit lumina pe veci, tu, rază dulce și sfîntă!

Te sărut și te îmbrățișez, al tău logodnic cuminte și soț înamorat.

Steo

P. S. Adresa lui Mitică e: str. Știrbei-vodă, 182. El mi-a făgăduit că o să vă scrie.

Studentul furnizor al nostru de caiete mă întreabă ce anume caiete dorim. Scrie-mi tu, că eu nu le știu.

Te pup,
Steluța

Știi că Vlahuță s-a însurat? Mitică zice că ia și el pe Bubi și se face medic rural.

Ați găsit purceluș cu coada sfredeluș?

LXV

Luni, 2 mai [1905]

Dragă Liule,

Ieri seară, era vorba să mergem la Sadoveanu, dar Scurtu n-a venit pe la mine să mă ia, și mai bine mi-a părut, că am stat acasă și am lucrat pănă la 4 dimineața. Mai am epilogul și sînt gata cu poemul, peste vreo zece zile, sper să-l văd și tipărit. M-a apucat o furie și o sete de lucru, cum n-am mai avut de vreo doi ani. La facultate încă n-am fost, că m-am sculat pe la 10, și la fundație e oribil de mult de muncă, mai ales că se apropie ziua raportului — 9 mai. Și căldurile au început p-aici; astfel, peste zi sînt tare plictisit, dar noaptea e o plăcere să lucrezi.

Pe-acolo, pe la *noi*, e vreme frumoasă ori plouă? Nu ți s-a urît? Dacă aș putea să mă reped măcar pentru o zi, să te pup și să mă-ntorc cu expresul, sau să te iau și pe tine la București — ce zici?

Închei această c. p. la Fundație, în orele de serviciu. Mă grăbesc s-o trimit la cutie, ca s-o primești mîine.

Ai primit bomboanele? În curînd, o scrisoare mai lungă, dar păn-atunci, te sărut și rămîn al tău,

Steo

Scrie-mi cînd e termenul de pl. la bancă. Eu, deocamdată, n-am parale. Filip nu mi-a achitat încă restul. Sărutări de mîini mamaiei și părintelui, iar lui Ștefan sărutări.

LXVI

Miercuri

Dragă Li,

Sînt foarte plictisit, deoarece nu ne-a plătit lefurile astăzi, astfel că tocmai sîmbătă vei primi banii. Acasă, altă belea; le lipseau 40 fr. din suma chiriei, și scadența era ieri, 10 mai, așa că trebuia să-i scot din pămînt. Am alergat și eu și m-am împrumutat. Hortensia ia leafa ei pe la 17 c. și atunci mi-i înapoiază.

Nici Filip nu mi-a plătit nici un ban, pentru că n-are, deși i-am făcut scandal.

În schimb, am primit hîrtia de la minister, prin care sînt însărcinat cu traducerea operilor lui Wagner, plătindu-mi-se patru sute chiar de acum. Mîine sau poimîine sper să încasez.

Bătrînul a fost la d. Haret, dar nu l-a primit și a trimis vorbă să scrie ce vrea să-i comunice, deoarece e foarte ocupat. I-a scris. Nădăjduiesc că chiar săptămîna ac. se va întruni comitetul, și are multe șanse ca să-și vadă, în sfîrșit, visul cu ochii.

P-aici sînt călduri caniculare, de-ți lepezi sufletul, și în alee e o atmosferă nesuferită. Și îți poți închipui în ce hal mă găsesc eu, cum îmi lipsește și Tecucelul răcoros, și tu.

Dragă Liușor, eu sînt desperat de dorul tău. Ce mai face mînuța? Să te grijești, puiule scump, să nu te rănești, cînd te ciupesc bobocеii.

Te pup din fugă și închei scrisoarea asta așa, ca să nu scap poșta. Dar aș vrea să fiu mai bine bobocelul moțat decît custodele la Fundația măriei-sale.

Dragă Liuș, scrie-mi și nu te supăra. La Bîrlad poți pleca în tot cazul sîmbătă. *Mîine* merg la Universitate.

Te pup încă de cîteva mii de ori și sărut mîinile mamaiei. Pe Miticuță nu l-am întîlnit, căci eram la bancă, cînd a venit el pe la noi.

Al tău,
Steo

În ultimul moment primesc de la „Minerva“ 20 fr., pe care ți-i trimit ca să-i ai pentru Bîrlad. Mîine cred că-ți voi trimite și restul.

LXVII

[12 mai 1905] vineri

Dragă Liușor,

Astăzi ți-am pus la cutie două cărți postale venite pe adresa muzeului. Aștept o scrisoare de la tine. De ce nu vine? Nu cumva n-ai primit încă cele trimise de mine? Sau ești bonavă ori năcăjită? Te rog răspunde-mi și combină astfel lucrurile, ca la fiecare postă să am o știre de la tine, altfel mă lași să-mi fac fel de fel de gînduri și nu îmi pot găsi liniștea nicăiri, știindu-te departe de mine. Ori poate boboceii și celelalte afaceri ale gospodăriei te absorb cu totul și nu mai ai timp să scrii o carte postală pentru Steo? Mi-e așa de dor de tine, încît aș răbda orice tortură, numai să te pot avea lîngă mine. Și tu nu-mi scrii. E frumos? Haide, răspunde-mi imediat că sînteți sănătoase și tu și mamaia și toate sînt bune. Ce veste ai de pe-acolo? A plouat? Osmănel se poartă bine, ori la fel cu Nastasachi?

În pachetul cu semințe am trimis și trifoi roșu, și zorele. Fasole *țucără* n-am găsit, am trimis, în schimb, *grasă*. Ai primit pachetul? Chioșcul, dacă-l faci, că e un lux, și numai dacă nu costă prea mult, să-l faci între cei doi nuci de pe zăpodie. Gardul s-a isprăvit?

Scrie-mi, dragă Li, nu mă lăsa așa.

Te pup de o mie de ori la cub, și sînt al tău,

Steo

Complimente lui Ștefan.

Sărutări de mînă mamaiei și părintelui.

Am încunoștiințat cele de cuviință la administrație. Cum o cheamă însă pe d-ra Virginia? Banii ți i-a trimis ție?

LXVIII

Liul meu scump,

Îți scriu aceste rînduri tot așa în pripă, pentru că toată ziua de azi am pierdut-o pe la minister. Știi ce anevoie merg lucrurile, cînd e vorba să ți se facă un mandat. În sfîrșit, am pus mîna pe mandat, și mîine dimineață încasez banii.

Din leafa pe luna asta n-am înțeles nimic, mi-am cumpărat o haină subțire de alpaga, am plătit croitorului — și atît.

Tu ce faci, dragă Li, ești bine? Dacă pleci mîine la Bîrlad, poate că scrisoarea mea nu te ajunge la Tecucel.

Dar iarăși sînt foarte neliniștit că n-am primit nici o știre de la tine, de cînd am plecat. De ce nu-mi scrii?

Mîine, în sfîrșit, trimit negreșit lucrurile cu balercele. Ieri am fost la Universitate și am luat carnetele amîndouă; pîndesc acum pe d. Onciul, ca să-l rog să ne iscălească frecvența. Am rugat pe un student să-mi procure cursul lui pe anul trecut și anul acesta. Scrie-mi tu, deslușit: *ce caiete să caut, ce examene să prepar?* Tu știi că eu nu reușesc niciodată să fiu în curent cu asemenea lucruri.

Poemul se pune mîine sub tipar. Filip zice că pănă marți e gata și apare. Dar coperta n-am văzut-o încă.

Te sărut, te sărut și iar te să... și te pup.

Al tău,
Steo

Sărutări de mîini mamaiei.

Aseară am fost la concertul lui Popovici-Bayreuth cu Hortensia; m-am cam plictisit. Ai primit scrisoarea mea de miercurea trecută cu 20 lei?

LXIX

Dragă Lilio,

Nu știu dacă te-ai întors din *voiaggio* [sic!]. Mă așteptam să primesc vreo c. p. din Bîrlad, dar să vede că n-ai avut timp încă pentru asta. Noi, ăștia din București, sîntem sub impresia vizitei institutorilor bulgari, cari au venit în număr de vreo 150. Două zile, Calea Victoriei împodobită cu steaguri a gemut de mutre grosolane și cefe late, și la fiecare pas te izbeai de cîte-un zarzavagiu cu șalvari, care-și plimba pe străzi rudele cari căscau gura pe sus și se minunau de toate halea.

Încolo, în afară de această invazie balcanică, Bucureștii încep să devie suportabili, căldura a scăzut, cerul amenință mereu a ploaie, și lumea e veselă, căci din toată țara vin vești că sămănăturile sînt splendide. Mi-a crescut și mie inima de bucurie, cînd am citit în scrisoarea ta că și pe la noi a plouat strașnic. Desigur că mamaia trebuie să fi fost foarte veselă în ziua ceea. Și desigur că ați... * examenul de l. germană trebuie să fac o petiție la decanat și cred că mi se va admite.

---

* Din neatenție, Iosif a omis cîteva cuvinte.

Dar cînd mă gîndesc la *estetică*, nu pot să nu suspin din adînc, cugetînd la ironia sorții, care pune la facultate inteligența cea mai vulgară, sufletul cel mai grosolan să predice principiile nemuritoare ale artei. Nu știu dacă voi fi capabil să-mi înăbuș repulsiunea, cînd voi fi silit să mă prezint d-lui Blagomirescu care, spre desperarea mea, contrar zvonului răspîndit, continuă imperturbabil cursul la Universitate.

În foiletoanele lui din *Epoca*, a mers așa de departe cu obrăznicia, sub ochiul benevol al pontifului Maiorescu, încît a batjocorit prostește pe Iorga, în 10 coloane. D-l Ovidică nu se lasă mai prejos — și în ultimul număr din revista lui îl acuză pe Iorga de... lăcomie de bani! Iorga e foarte indignat, dar declară că ar fi sub demnitatea lui să răspundă lui Densusianu, care prin asemenea apucături se pune în rîndul lui Caion și Tanoviceanu. Sînt foarte curios însă să văd dacă e în stare Iorga să rabde pănă la sfîrșit, pentru că mie îmi face impresia că Ovidică vrea să caute cearta cu lumînarea.

Sămănătorul merge și nu prea. Tu îl mai primești?

Scrie-mi, dragă Liușorel mititel și scump; ce mai este p-acolo. Mi-e dor de grădinița noastră, și de-oi căpăta bilete, mă reped drept în brațele tale!

Sărutări de mîini mamaii și bunelului, sărut pe Ștefănică și te sărut pe tine pe ochișori și guriță îndeosebi.

Ce face ștrengarul nostru? Te mai supără?

Te pup cu dor mult,
Steluța

LXX

Draga mea Li,

De cînd am primit telegrama lui Jenică, prin care îmi vestea intrarea în lume a fetiței noastre, nu mai am o clipă de liniște și nu mă pot stîmpăra; îmi vine

să plec și să las totul baltă aici. Dar mi-e cu neputință să mă mișc pînă mîine seară, luni, căci încă nu ni s-au plătit lefurile, și aici mai e berechet de lucru. Mîine seară însă, am vestit pe d. Tzigara că ori isprăvesc, ori nu, trebuie să plec.

Mă consider omul cel mai nefericit din lume că nu pot să alerg mai curînd, să stau lîngă căpătîiul tău. Ai suferit mult? Sărmana mea Liușor!

Didinache zice că fetița noastră are să aibă noroc, deoarece s-a născut într-o vineri, și vinerea e o zi norocoasă pentru tine. S-o punem și noi, așadară, sub protecția sfintei Vineri. Ard de nerăbdare să-i văd ochișorii, și să vă pup pe amîndouă, mult, mult. Mi se pare așa de curios să am un copilaș pe care nu-l cunosc încă.

Tu cum te simți acum, dragă Liușorule scump? Vezi, fii cuminte și liniștită, că eu cu gîndul și cu inima sînt tot acolo. Ce greu îmi vine să stau aici, lipsit de orice vești, căci azi n-am primit nimic, nici o scrisoare, nimic. Poate e prea ocupată lumea p-acolo și n-are vreme să-mi scrie. Și ce încet trece vremea, Doamne! Pănă mîine seară, parcă n-am să mai ajung niciodată.

Dar nu te neliniști, dragă Liușor, căci acuma ai nevoie de odihnă, după atîta zbucium.

Și Steluțica marți dimineața e lîngă tine.

Te pup cu dor mult,
Steo

LXXI

Dragă Liuș,

Am sosit aici după o mică aventură, ce era cît p-aci să ia proporții neplăcute. Anume, am sosit în gara Tecuci cu două minute înainte de plecarea trenului, și casierul — o tîndală — umbla așa de încet, încît, pe cînd îmi socotea restul, aud deodată semnalul de plecare şi văd trenul pus în mişcare. Mă reped şi urc. Cînd să caut biletul, nicăieri. Comunic conductorului că am plătit biletul, dar că a rămas la casier, deşi nu ştiam sigur de nu cumva l-am pierdut. Conductorul nu vrea să ştie şi mă taxează pînă la Mărăşeşti. Eram hotărît să mă dau jos aici şi să cer lămuriri telegrafic de la Tecuci. Casierul din Tecuci se grăbise însă a telegrafia şefului de la Mărăşeşti cazul meu, şi acesta, care mă aştepta pe peron, îmi dete o legitimaţie, cu care am sosit teafăr şi neturburat apoi pînă la Bucureşti.

Acasă i-am găsit pe toţi bine, Aurica însă tot slabă. Am aflat că cu vreo două zile fusese şi Victor p-aici, chemat într-un proces d-ale lor şi a stat două zile. Toţi mă întreabă de Steluţa, cum este, ce ochi are, ce face — şi nu mai pot de dorul şi de dragul ei. Bunicu-său rîde cu faţa luminată, cînd îi povestesc de mofturile ei.

Iorga are tot fată, şi-i zice Maria Magdalena. A sosit în lume de vreo 4 zile. Fireşte că eu n-am văzut-o încă la faţă, şi nu pot, prin urmare, să-ţi spun dacă e frumoasă ori nu. Dar şi mai fireşte că nu poate fi aşa drăguţă ca Steluţa noastră !

Ieri şi azi de dimineaţă am fost să mă întîlnesc cu maiorul Verzea care, auzind că sînt în Bucureşti şi că am de gînd să replantez la toamnă, mi-a trimis vorbă să viu să-l văd şi mi-a dat cîteva indicaţii preţioase. El s-a ocupat şi se ocupă cu via, a replantat vreo 14 pogoane mari şi a cheltuit pănă acum vreo 30 de mii de franci! Ce-i drept, mi-a spus că multe parale a aruncat de prisos şi, dacă ar fi avut experienţa de azi, l-ar fi costat mai puţin. El are patru oameni devotaţi din armată la vie, şi în timpul replantării mergea în fiecare săptămînă să vadă ce se petrece p-acolo. Spune că fără un om priceput şi fără o severă supraveghere voi cheltui zadarnic. Şi părerea lui ar fi ca să mă adresez mai bine unui inginer Paiano din Iaşi, care se ocupă cu replantarea viilor şi se angajază, în schimbul unui avans de vreo 600—700 lei, să replanteze toată via, cu oamenii şi pe cheltuiala lui, rămînînd apoi tovarăş la cîştig, cînd o da via rod, cîţiva ani, după condiţiile în care e făcut contractul. Astfel că, fără a risca nimic, peste trei ani am avea via întreagă replantată. I-am spus că mă voi mai răsgîndi şi că vreau să te întreb şi pe tine. El se oferă, ca bun cunoscător al lucrurilor, să vină şi să fie de faţă la stipularea condiţiilor, pentru ca să nu putem fi amăgiţi.

Ce zici, dragă Liuşor?

De altă parte, am văzut pe italian. După cît am înţeles, e un om cumsecade. Mi-a spus că ştie să replanteze şi să îngrijească viţa americană, se pricepe la stupi şi la toate cele ce se ţin de agricultură, care-i place grozav. E un vînător pasionat, şi puşca e tovarăşul lui cel mai scump, de care nu s-a despărţit niciodată. Cere însă cel puţin 30 de franci lunar şi o bucăţică de pămînt, ca s-o cultive. E simpatic. Femeia lui, pe care n-am văzut-o, ar dori să intre în serviciu la noi. Au şi o fetiţă, care umblă la şcoală. Mi-a spus că, dacă s-ar înţelege cu noi, ar vrea să rămîie în serviciul nostru toată viaţa. Eu i-am oferit 25 fr. şi ceva pămînt. A rămas să mai vorbim. Eu cred însă c-ar fi o bună achiziţie pentru noi şi din alte puncte de vedere, pentru că nu e un sălbatec à la Nastasache, cu care să nu poţi schimba o vorbă. Româneşte, ce e drept, nu ştie mai deloc, şi franţuzeşte vorbeşte stricat, dar eu m-am înţeles foarte bine cu el. Are toată înfăţişarea unui om cinstit şi muncitor. E de fel din Veneţia şi, ca orice italian ce se respectă, îi place muzica şi pictura şi le cultivă pe amîndouă. Ţi le spun acestea toate, fireşte, ca amănunte de curiozitate; principalul este că s-a ocupat de-aproape de cultura viei şi că-i place.

Sînt foarte plictisit însă că nu găsii nici pe Tzigara aici, după cum era vorba. I-am scris la ţară şi aştept să-mi răspundă. Ai mei sînt toţi bine şi trimit complimente la toţi, iar ţie şi Steluţei multe sărutări.

Iar eu, de prin Tecuci începusem să tînjesc de dorul vostru şi vă pup pe rînd de multe, multe ori.

Scrie-mi, dragă mămăică.

Al tău,
Steo

LXXII

Buc., 4 aug. 1905

Dragă Liușor, nu-mi scrii nimic, și asta e semn că și tu, și Steluța sînteți foc de mănioase pe mine. Și eu nu mai pot de dorul vostru, și sînt, cu toate astea, condamnat să mai rămîn aci, pănă marți sau miercuri.

Iorga a plecat la serbările de la Sibiu, Scurtu e la Constanța, și eu am rămas cu *Sămănătorul* în spate. Așa că n-am încotro, trebuie să rămîn aci pănă-n săptămîna viitoare.

Azi m-am întîlnit cu Mitică, el îmi spunea că mi-ai scris o scrisoare; eu n-am primit-o. Scrie-mi, dragă, numaidecît, căci în fiecare noapte vă visez, ce faceți, ca să mă liniștesc.

P-aici a plouat strașnic, dar, după două zile de răcoare, căldurile au reînceput. Mai am și o nevralgie care mă supără. Încolo, toate bune. Ziua de la 8—12 lucrez la Academie, unde am fericirea să văd regulat mutra fioroasă a d-lui Ch.; după-masă, stau acasă și traduc. Abia aștept să mă văd lîngă voi. Steluța cum se poartă? E tot așa cuminte? Ați găsit doică? Scrie-mi. Te pup și te ador.

Al tău,
Steo

LXXIII

[15 septembrie 1905]

Dragă Lilian,

Mi-e dor, și mi-e urît, și mi-e cald. Am început și slujba — cititori puțini și plictisiți. Tzigara nu se întoarce decît pe la 25 sep., și pe de o parte e mai bine, că sîntem liberi și mai pot citi pentru examene. Pe de altă parte, e rău, că nu pot tranșa cu Socec pănă atunci. Cu Filip încă n-am ajuns să vorbesc.

Iorga e tot prin Ardeal și stă p-acolo pănă în octombrie. Am întîlnit pe Nică, foarte plictisit de căldură, în niște haine groase. Am stat vreun ceas de vorbă și am vorbit, de cine crezi? Ia ghici? Îi e dragă și lui Steluța noastră, și tare mi-e dor de voi, Liuș dragă.

Scrie-mi, pui scump, ce faci tu și puiul nostru? Tot așa rîde de drăgălaș? Simte lipsa mea? (Vorbă să fie!) Eu știu atîta, că departe de voi mi-e greu de tot. Am să caut în fel și chip să găsesc o căsuță, unde să ne așezăm cuibul pe iarnă. Păn-atunci, dragă Liuș, ar fi bine să faceți sobă în casă, mai 'nainte de orice; mă tem să nu dea vreun frig și să ne degere floricica adorată.

Să-i vezi pe-ai mei, cum întreabă și ispitesc pe Jenică și cum rîde cu lacrimi în ochi bătrînul, cînd îi povestesc cîte-o ispravă de-a Steluței.

Te sărut, și vă sărut mult, mult, mult. Sărutări de mîini mamaiei și complimente la toți. Mitică e sănătos.

Mîine îți scriu mai multe.

Te pup,
Steo

Ștefan ce-a făcut cu nunta? O noutate: Sextil s-a însurat la Brașov cu d-ra Dima.

Îți trimit și *Luceafărul* care te interesează.

LXXIV

Dragă Liușor,

Profitînd de plecarea unui prieten, d. Neagoe Popea, fost elev al lui Iorga și acum numit profesor la Tecuci, l-am rugat să primească și să dea nașei pachetul cu bucata de stofă a ta, la care am mai alăturat și o mușama și niște flanelă pentru odorașul nostru. Adică, vreau să zic că am de gînd să alătur, deoarece până acum n-am făcut încă pachetul.

Sînt foarte îngrijat însă că tu n-ai o rochie mai groscioară p-acolo și, judecînd după vremea de-aici, trebuie să fie pe la voi un frig insuportabil.

De astă-dimineață, p-aici plouă întruna și vremea e așa de întunecată, încît nici nu poți citi clar decît la fereastră. Guturaiul meu, departe de a se cuminți, a devenit foarte supărător și mă silește să stau în casă. Stau și mă bat cu gîndurile și nu știu ce să-ți scriu. Ți-aș propune să vii cît mai curînd la București, dar știu cît de antipatică ți-e aleea. De altă parte, n-am găsit casă, și toată lumea-mi spune că până s-apropie de sf. Dumitru nici nu găsesc o casă bună, în care să ne putem muta de pe acum. Dar mă apucă o mie de griji iarăși: ce faceți voi, dacă vremea nu se mai îndreaptă, ci, dimpotrivă, v-apucă vrun ger p-acolo. Cum o să veniți, tu și Steluța, în tren, singure? etc. etc. Eu cred că, la urma urmei, tot ar fi mai bine să vii odată cu Mitică. Ne-om așeza cum o fi mai bine, până om găsi casă, mai ales că aș dori să vezi și tu casa în care ar fi vorba să ne mutăm, de-ți place sau nu.

Hortensia îmi spune că a găsit două apartamente în aceeași curte, unul în fața, spre stradă, cu 3 odăi, bucătărie etc. și altul în fundul curței, unde ar vrea să se mute ei, în str. Plevnei, lîngă Cișmigiu. Eu n-am fost să văd casele până acum, dar nici nu mă grăbesc, pentru că casele sînt ocupate până la sf. Dumitru și până atunci firește vei fi și tu aici și vei putea să-ți dai părerea.

Aurica e vorba să plece la Agapia, unde să petreacă toată iarna. Liviu a reușit la examenul de cl. VIII, mai are capacitatea, dar bietul băiat e silit să se retragă acum, deoarece n-are de unde plăti taxa de 40 lei. Astfel că a scăpat de liceu, dar porțile Universității îi rămîn închise!

Dragă Li, fă cum socoți că va fi mai bine, eu însă cred că cea mai bună soluție este să te întorci cît mai curînd. Scrie-mi în tot cazul dacă e vremea tot așa

de urîtă și friguroasă p-acolo. Ș-apoi, ce mai vorbă! Mi-e dor de voi și mi-e silă să mai trăiesc așa. Nu pot.

Pe văru Nică nu l-am mai văzut de 2 zile și nu știu ce-o fi făcut: a plecat sau tot p-aici este?

Să nu te superi că-ți scriu așa pocit și alandala, dar sînt cu totul amețit de guturai. Sînt așa de plin de guturai, încît mă tem să nu ți-l transmit prin scrisoare, cu toate astea, te pup nebunește și mi-e dor de tine și de Steluța de nu mai pot. Nu uita pe Steo, Liuș, și scrie-mi.

Al tău,
Steo

Nică umblă să se-nsoare, și mare minune dacă nu ne-o invita la nuntă peste vreo 2 săptămîni. Ce-a făcut Ștefan? Sărutări lui Mitică și sărut mînile mamaiei, bunelului, căruia am uitat să-i mulțămesc pentru mai multe, dar știu că e om bun și nu se supără. Ai primit banii? Scrie-mi.

LXXV

[2 octombrie 1905]

Dragă Li,

Îmi pare bine că ești acum la nașa în Tecuci, pentru că putem coresponda mai ușor. Dacă mi-e dor de voi?! Eu nici nu mai știu ce să fac de dor și mă gîndesc și mă răzgîndesc cum s-ar putea să vă aduc mai repede, să vă am toată ziua lîngă mine. Mi-e dor tare, tare, de tine și de Steluța, care trebuie să fi crescut. Casele care le-am găsit până acum sînt toate ocupate până aproape de sf. Dumitru, dar nu disperez și cred că am să găsesc mai curînd. Ieri am fost la M., care însă e la Galați de vreo 4 zile, așa că n-am putut vorbi cu bărbatu-so, care, firește, era haimana prin oraș.

Dragă Li, ai primit scrisorile mele din urmă? Erau lucruri f. importante în chestia viei și a vinului. Între altele, în primul rînd, de vin, pe care vrea Gh. să-l cumpere. I s-a trimis o balercă, după cum ceruse prin scrisoarea lui Tempea? Sînt nerăbdător să știu. Reclamă deci la Buciumeni scrisorile pe care ar fi bine să le citească și mamaia, dacă e la Buciumeni, ca să dispună să trimită vinul cerut de d-l Ghica la Dumbrăveni.

Iarăși, mă surprinde foarte mult că n-ai primit pachetul încredințat d-lui Neagoe Popea, care a fost numit profesor la Tecuci. I-am scris imediat astăzi. Sînt foarte năcăjit de acest lucru și nu pot înțelege nimic.

Conservele de care-mi scrii se vor face. Eu aștept zilele acestea să încasez mandatul de la minister. Va fi însă o mică întîrziere, pentru că fondurile sînt sleite!!!... Dar rezoluția min. există și *trebuie* să-mi dea.

Zilele astea vine Tzigara din străinătate și... poate să obțin un mic congediu, și atunci ne vedem în curînd.

Scrie-mi, dragă Li, căci cît stai în Tecuci poți să-mi scrii în fiecare zi. Te rog arată sărutări de mîini nașei și complimente la cei în drept. Iar pe voi vă sărut cu dor nebun.

Al tău,
Steo

LXXVI

Miercuri seara [5 oct. 1905]

Dragă Li,

A dat o ploaie strașnică p-aici și iar s-a făcut frig, dar știi, frig de-a binelea. Și de ieri plouă întruna, și cu grijă mă gîndesc la voi, ce-ți fi făcînd. Vezi de te păzește, să nu răcești. Pe dulcea noastră Steluță știu bine c-o îngrijești, de aceea nu-ți mai spun. Nu-ți poți închipui ce dor mi-e de voi! Ar trebui să veniți cît mai curînd, căci mă tem să nu se înăsprească vremea, și va fi foarte greu atunci, pe drum.

Am găsit o casă la Credit, și cum iau parale, mă duc să fac oferta. Creditul cere 800, eu ofer 700. Mi-am făcut socotelile și cred că o să ieșim la capăt. Tu ce zici? Trebuie să ne gîndim că nu putem să stăm cu fetița într-o casă rea, și mai jos de 700 nu găsești casă bună în București. Aici am fi singuri în curte, în două odăi bune sus, o sofragerie și bucătăria jos, curtea pavată și cu fîntînă. Dacă mi-o lasă Creditul cu 700, o luăm pe jumătate de an până la sf. Gheorghe. Dar mai întîi aștept răspunsul tău. Ai primit *toate* scrisorile mele, și cele de la Buciumeni?

Răspunde-mi imediat, dragă Li. De cînd vă știu la Tecuci, sînt totuși mai liniștit și cred că n-ar trebui să vă întoarceți la țară, căci, peste cîteva zile, vin eu să vă iau la *casa noastră*, sau, dacă n-oi putea veni, ceea ce nu cred, o să puteți veni voi singurele?...

Aștept pe Tzig, dintr-o zi într-alta, ca să-mi schimbe și orele, căci pân-acum sînt silit să stau tot seara.

Ieri și azi, am muncit serios la Fundație, și am rămas în urmă cu Onciul. Sper să mă *ratrapez* mîine, și nu mă mișc din casă până la 11, cînd mă voi duce la minister.

Sînt foarte îngrijat de voi! Măcar de-aș primi mîine o scrisoare de la mînuța pe care n-am dezmierdat-o de atîtea săptămîni! Scrie-mi, Liule, și mai spune-mi cîte un moft de-al Steluței.

Vă sărut nebun,
Steo

Sărutări de mîini nașei. Ai primit acum stofa? Eu încă tot nu mă pot dumiri cum de nu ai primit-o. Răspunde.

LXXVII

Dragă Liliano,

Am picat aici în mijlocul serbărilor, şi toate autorităţile sînt închise pănă miercuri. Păn-atunci, deci, nu pot face nimic. Am vorbit cu Filip şi voi face un împrumut la Banca poporului, de vreo 400 fr. pe cari îi va plăti *Sămănătorul* cu scadenţa în februarie, fără ca noi să avem nici o încurcătură. Astfel, tu trebuie să te resignezi şi să mai petreci săptămîna asta în Azuga, dar dac-ai şti ce călduri sînt p-aci şi cît de greu îţi vine să te deprinzi cu ele, ai fi bună bucuroasă să mai rămîi. E cald topenie! Şi în odăiţele noastre te înăbuşi. Eu stau în chioşc, unde este oleacă de umbră, dar lipsa de aer mă îneacă. Şi eternul zgomot de pe stradă te scoate din sărite. Cînd mă gîndesc la liniştea şi frumuseţea parcului, mi se pare că n-am profitat destul de ele. Caută cel puţin tu şi cu puiu şi mergeţi de cu dimineaţă în parc şi înmagazinaţi aer mult, că aici nu prea găsiţi.

Încolo, casa am găsit-o curată, odăile şi antreul vopsit pe jos şi toate la locul lor. În căutarea unui prosop, am dat peste coşuleţul fetiţei, şi acolo am găsit gulerele şi manşetele împachetate frumos, aşa cum le-a luat Mitică în ziua plecării. Le-am dat la spălătorie. Pesemne că el a uitat de ele. Sînt şi două ale tale.

Ieri am fost pe la Vater. Didina se prepară de examen. Toţi mă întreabă de Steluţa şi de tine. Hortensia, care era dusă la lecţii, a trecut p-aici seara, fără să ştie că am venit. M-a găsit la masă, în chioşc. A slăbit în vara asta aşa de tare, încît m-am speriat. Munceşte în fiecare zi de dimineaţă pănă seara pe la 8. I-e dor de tine şi de Corina, şi abia aşteaptă să vă vadă.

Şi în curte, *m-me* Mirea şi toţi ceilalţi mă întreabă de voi. Cînd am intrat în curte, bătrîna a dat fuga din fund, crezînd că aţi venit şi voi şi că v-aţi ascuns.

Am găsit acasă o felicitare de ziua ta, din partea Gîrlenilor. Răspunde-le la Bîrlad, căci de-acolo e datată telegrama.

Pe la Iorga n-am fost, aştept să merg cu Scurtu şi prevăd o şedinţă furtunoasă. Am să-i spun lucrurile pe şleau şi-om vedea ce-o mai fi.

P-aici lumea nu se mai preocupă de nimic alta, decît de bănăţeni şi bucovineni şi de ocrotirea lor. Duminică a fost serbarea de înfrăţire a corurilor în Arenele romane, şi toţi cari au asistat spun că n-au mai văzut o serbare mai înălţătoare. Ieri au fost la Sinaia. Era vorba să te duci şi tu să-i vezi. Ai fost?

Scrie-mi, dragă Liuşor, cum îţi petreci ziua şi dacă ţi-e tare urît. Mie îmi pare rău că nu mi-am luat nici un caiet, şi dacă crezi că mai este vreme, te-aş ruga să-mi expediezi cursul lui Onciul. Împachetează-l şi dă-l în grija lui Nae. Am poftă mare de învăţat.

Steluţa noastră ce drăcii mai face? I-a trecut guturaiul? Îmi vine aşa de greu să mă deştept dimineaţa şi să n-o aud gîngurind. Şi mi se pare aşa de pustie casa fără voi.

Îţi trimet aici o epistolie a lui Borhină, din care poţi constata progresul imens pe care l-a făcut. Eu sînt de părere să-i trimitem banii pe care-i cere aşa de clar, fără multă politică. Poate să avem noroc să dăm peste o fată cumsecade, mai ales că oamenii din Gorj sînt vestiţi pentru curăţenia şi hărnicia lor. Dacă ne-aduce el servitoare şi-l mai ţinem şi pe el, putem să lăsăm pe Victoria la tat-su şi să scăpăm de toate boroboaţele ei. Pentru asta e însă nevoie să te duci tu la ţară pentru cîteva zile, şi anume imediat ce reuşesc să iau bani. Apoi să ne aşternem pe brînci pe învăţătură. E greu numai pînă te-apuci. Cîtă vreme n-am cheltuit noi în discuţii zadarnice. Cînd mă gîndesc, îmi pare că n-am fi fost noi aceia cari vorbeau aşa, ci nişte demoni cari s-au deşteptat în noi şi ne îndemnau să vorbim astfel. Nimic nu e încă pierdut, dragă Liuş.

Vă sărut pe amîndouă mult, şi pupă pe Steluţa o dată pentru mine. Spune-i că-i aduce tata o jucărie frumoasă.

Al tău,
Steo

Dacă nu te superi prea tare, dragă Liuș, mai răscolește o dată prin cărți și hîrtii, poate dai de nenorocitul manuscris al lui V. Pop și trimite-l la Sinaia, hotel „Fontex“. Nu știu ca pămîntul ce s-a făcut.

Am să scriu și la țară, lui Mitică, să-i trimită lui Borhină biletul de *inditate*.

Scrie-mi imediat ce faceți, tu și Steluța, că mi-e dor de voi.

Păstrează epistolia lui Borhină ca pe un document interesant.

Complimente familiei Babeș și Ioanovici și sărutări lui Moise.

LXXVIII

Dragă Li,

Multă ușurare mi-a pricinuit scrisorica ta după atîtea zile grele de tăcere și neliniște. De bagaje să n-ai nici o grijă, sînt toate în cea mai bună stare, adăpostite de Hortensia, care s-a mutat într-o casă mult mai bună și mai ieftenă, dar foarte departe, tocmai la Obor. Mutatul, cu transportul mobilei în două camioane și o căruță, cu geamurile sparte și cheile care lipsesc, m-a costat 60 fr. În ziua aceea am muncit ca un hamal. Hortensia mi-a ajutat.

Zilele acestea, am dormit cu Nică la hotel „Gabroveni“. La minister nu se lucrează de dinainte de Paști. Tocmai luni se deschid birourile. Afacerea cu muzeul încă nu s-a tranșat, pentru că Haret nu vroia să-l suprime pe individ fără *motive pipăite*, pentru că ar fi făcut prea mare gălăgie. S-au găsit însă oarecari neregularități în sarcina lui și urmează o anchetă, în urma căreia va fi înlocuit sigur zilele acestea. Atunci vine numirea mea. Acesta este tot secretul tărăgănărilor de pînă acum. Cu anchetarea e însărcinat un prieten al lui Iancu — îl cunosc și eu — un profesor Valaori,

foarte de treabă și care sper că va aminti și el lui H. despre mine. Ți-am spus că am solicitat și eu o nouă audiență la Haret. Mult a fost și puțin a mai rămas. Peste cîteva zile cred că voi avea bucuria de a te invita la domiciliu, în str. Clemenței.

De mine, nu duce grijă, că eu mă descurc lesne singur. Sandu a stat o zi aici, cu nevastă-sa; le părea tare rău că nu ești în București. Toată lumea întreabă de tine ce mai faci.

De Puiu nu mă mir că face drăcii, mi-a povestit și Nică vreo cîteva. I-am trimis pătuceanul și niște jucării. Pe luni, cred că voi fi la Berheci.

Sînt însă foarte îngrijat de examene. E ceasul hotărîtor, o lună de sforțări ne trebuie, și vom scăpa cu siguranță. În curînd cred că-ți voi transmite vestea cea bună.

Te sărută al tău,
Steo

Să-mi scrii cum a primit puiul cele trimise.

Sărutări la toți și sărut mîinile mamaiei și părintelui. Mitică cînd vine?

LXXIX

Dragă Li,

Scrisorile tale sînt singurele bucurii cari mă cercetează de cînd ai plecat. De ce nu pot și eu să-ți trimit vești așa de bune? De-aceea nici nu-ți scriu nimic. Ar trebui să umplu coli întregi, ca să-ți pot arăta peripețiile prin care a trecut pînă acum chestiunea numirii mele. Dar la ce bun?! Săptămîna trecută, am căpătat asigurarea formală că voi fi numit „în trei zile“; vroiam să-ți telegrafiez, dar am avut prudența să aștept... și bine-am făcut, căci te tulburam degeaba. Ancheta de care-ți scriam durează încă, sînt acolo încurcături mari, închipuiește-ți numai că celebrul Sterian e acuzat că ar fi furat *lemne* de la muzeu! De altă parte, Sterian a făcut un raport prin care își mărturisește greșala pe care a săvîrșit-o față de mine, dar zice că a fost silit s-o facă, și cere să fiu reintegrat!!!

Cu Haret încă n-am reușit să dau ochii.

Sînt revoltat pănă-n adîncul sufletului meu de toate, și totuși singura soluție cuminte este așteptarea.

La Universitate nu s-a anunțat încă nimic; Iorga și-a reînceput cursurile și a ținut o lecție de trei ceasuri!

Tu ar fi bine să vii cît mai curînd, dar nu știu cum ți-aș putea trimite bani de drum înainte de 15 mai. Scrie-mi în tot cazul, și voi găsi eu mijlocul. De la hotel „Gabroveni" mă mut, căci îmi vine prea scump, și e zgomot mult. Mă simt așa de singur și strein, și mă chinuiește cumplit dor de voi. Mă mir că n-a sosit încă patul puiului.

Voi căuta o cameră mobilată, iar, dacă n-oi găsi, vom sta la hotel „Kübler" sau „Bratu", unde trage de obicei Sandu, și e curat.

De lucrurile noastre să n-ai nici o grijă; sînt toate grămădite într-o odaie unde nu umblă nimenea.

Cum să-ți mulțămesc, dragă Liușorule, pentru eroismul cu care întîmpini o situație așa de grea ca a noastră? Ai dreptate însă: vor trece acestea și vor veni vremuri mai bune. Trebuie să vie! Grijește bine de Puiu, să nu-l răstoarne mielul și să nu-și spargă căpușorul scump. Dac-oi putea, vin eu să te iau zilele acestea.

Scrie-mi și mai trimite-mi aer mult și sănătos de la țară.

Te sărut cu dor mult,
Steo

Leonte e f. amărît, dar, în schimb, o să facă parale. A căzut și el, ca orice om cinstit în țara noastră, jertfă intrigilor.

Sărutări de mîini mamaiei. Chestia cu Creditul viticol s-a aranjat.

LXXX

Dragă Liule,

Întors de la Azuga, unde am stat o zi, și două prin munți, găsesc scrisorica ta de 4 rînduri. Eu nu ți-am scris, fiindcă așteptam cu aceeași nerăbdare două răspunsuri: unul de la H. și altul de la tine. Lui H. i-am scris încă de la sosirea mea aici o lungă și documentată scrisoare, i-am trimis-o recomandată, și de atunci alerg pretutindeni unde sper să găsesc un sprijin. H. însă tace!

Azi de dimineață, am primit o vizită neașteptată, care m-a mai înseninat puțin și mi-a dat nădejde.

A venit d. Chernbach (Gh. din Moldova), prefectul de Iași, care m-a rugat să trimit ceva revistei *Viața românească*. Firește că am primit, după ce l-am rugat să facă astfel ca, în n-rele în care public eu, să nu mai fie atacat *Sămănătorul*. De o gentileță extremă, mi-a făgăduit apoi că în drumul spre Iași, chiar astăzi, cum tot se va opri vreo 2 ceasuri la Valea Călugărească, va vorbi lui H. de afacerea mea și-mi va scrie imediat și lămurit. I-am spus că nesiguranța în care mă lasă e mai chinuitoare ca orice. Și Ch. spunea că H. e extrem de ocupat, dar că e sigur că mă va numi. Dacă nici pănă în 2—3 zile nu am un rezultat pozitiv, atunci îi scriu din nou lui H., cerîndu-i audiență, și de la el vin la țară.

Eu o duc aici destul de greu, în toate privințele. Stau tot la hotel „Imperial" și trăiesc cu 2 fr. și 50 b. pe zi.

Am dat traducerea la minister, dar nici de-acolo păn-acum n-am un rezultat.

La Azuga, am găsit pe Moise, și pe biroul lui o scrisoare începută către tine de vreo săptămînă.

Toți sînt tot cum îi știi.

Alaltăieri am dus pe Drăgănescu la Peștera Ialomicioarei și ne-am întors în Sinaia pe la Piatra-Arsă; din Sinaia, el a plecat la Galați, iar eu m-am întors aici.

Apartamentul de pe bulevard s-a închiriat. Am în vedere însă o căsuță pe Calea Traian, aproape de tramvaiul electric, și mîine mă duc s-o văd. Deși tu spuneai că n-ai vrea să te mai muți așa departe, strada aceea e însă foarte liniștită și curată, iar chiria nu mai mare de 400—500 fr. Eu încă n-am văzut casa. Îți voi scrie după ce voi vedea-o.

Tu-mi scrii că puiul m-a uitat, dar eu nu cred și sînt sigur că mă pomenește, cum v-am pomenit și eu pe amîndouă, de cînd am plecat, și vă pomenesc mereu. Pe drumul prin poiana de brazi spre peșteră, v-am strigat de multe ori numele: „Lia“ și „Corina“.

Uitam să-ți scriu ceva: întreabă pe Ștefan sau pe cine poate ști pozitiv dacă în adevăr e de vînzare moșia lui Pană de la Cucuieți, ce întindere are, ce fel de pămînt (pășune, arabil etc.) și ce preț (Ștefan îmi spusese că vreo 40 mii lei, ceea ce ar fi foarte ieftin) și dacă are vreo sarcină asupra ei. Drăgănescu ar cumpăra-o. *Dar nu uita și răspunde-mi imediat.*

Eu lucrez la dramă, în care am pus atîtea nădejdi. Trimit tataiei biletele de loterie, care au rămas la mine. N-am cîștigat nici unul.

D-l Babeș mi-a spus că un d. Butculescu de la palat i-a vorbit cu mult entuziasm de mine. Mă crezi că l-am rugat să mă prezinte, ceea ce se va întîmpla zilele acestea, cînd B. vine la București? Am să încerc să-l pun și pe acest d. la contribuție, să stăruiască.

Am mai multă nădejde ca oricînd. Cred că în scurt timp se va limpezi și situația mea, și așa va ieși dreptatea la suprafață. Nu-ți pierde răbdarea deci, dragă Li. Nu ți-o pierde. În cel mai rău caz, mă angajez la un institut, să dau ore. E vacantă catedra de istorie la Lohmeyer, unde se plătește bine. Cărțile de la Fundație nu ți le pot trimite pănă ce nu vine Tzigara din Dobrogea, zilele acestea.

Scrie-mi mult, te rog frumos, nu mă lăsa așa. Dac-ai ști ce bucurie mi-au făcut cele cîteva rînduri. Începusem să cred că nu mai vrei să știi de mine. Să nu crezi că situația în care v-am lăsat nu mă doare și că nu fac

tot ce-mi stă în putere ca să scăpăm odată de seria asta de năcazuri. Prepară-ți licența fără grijă, eu lucrez aici, astfel ca la toamnă să fim așezați și liniștiți.

Te sărut cu dor, și sărută de multe ori pe Corinușa cea dulce și cuminte.

Steo

LXXXI

Dragele mele,

Abia de două zile m-am despărțit de voi, și m-a cuprins un dor cumplit. Mi-e dor de amîndouă și vă duc grija. Ce faceți voi, acolo, singurele-n deal?

Eu, deocamdată, alerg toată ziua. Am fost pe la minister, dar n-am găsit încă pe Teodoru. Mandatul încă nu mi s-a făcut. Totuși, cred că pe marți voi fi în stare să trimit una sută lei.

Am fost și la d-na Mihăilescu, care m-a primit cu „nostim“, deși se cam plîngea că nu ai mai dat pe-acolo. Mîine ne dă răspuns dacă ne poate găzdui. Are un salonaș drăguț, unde ne-am putea cuibări pînă la sf. Dumitru, dar trebuie în tot cazul să ne aducem patul și cele ce trebuie la el. Ei sînt tot cum îi știi.

Încă ceva, Liuș dragă. Anghel îmi comunică din partea soc. „Obolul“ că ni se oferă două mii de fr. pentru o piesă de teatru. Mîine iscălim contractul. Vezi, dragă, și literatura a început să producă.

Cu drama mea, am urnit-o iarăși. Azi am făcut o scenă, adică am terminat-o pe cea începută.

Scrie-mi imediat la hotel „Regina“ sau la Fundație.

Vă sărut mult, mult, și sărutări de mîini doamnei Moruzzi, căreia îi mai mulțumesc încă o dată pentru extrema sa gentilețe.

Vă pup iar și iar, al vostru,
Steo

LXXXII

Dragă Li,

Am sosit cu bine până la Pașcani, după trei zile petrecute în Bucovina. Îți voi descrie pe larg toate, cînd voi sosi acasă, adică sîmbătă dimineața.

Acum sînt sechestrat de deputatul Stere pentru o zi la Iași, unde merg cu Mitif, să cunoaștem redacția revistei *Viața românească* și să punem la cale oarecari condiții nouă de colaborare.

Sînt foarte îngrijat însă de voi — ce faceți? Sînteți bine? Te rog, telegrafiază-mi măcar două cuvinte pe adresa: hotel „Traian“ — Iași.

Deocamdată te-anunț numai că ți-aduc o *coroană de argint* ce mi s-a oferit la Cernăuți. Piesa a reușit destul de bine pentru o reprezentație de diletanți.

Vă sărut cu dor, al vostru,

Steo

LXXXIII

Dragă Natalițo, sau Li, sau Liliană, și scumpa mea Corinușa,

Mi-e dor tare, tare de voi, și pînă sîmbătă, cînd sper cu ajutorul lui Dumenzu să vă strîng în brațe și să vă sărut pînă m-oi sătura, pînă atunci nu mai știu cum aș face să treacă vremea mai repede. Mă plictisește tot ce nu e voi și ce nu-i al vostru.

Mi-e nesuferit Bucureștiul și mi-e urîtă casa pustie, și numai la voi e liniștea și fericirea și bucuria mea.

Numai atît aveam să vă scriu.

Dar pentru că am început scrisoarea asta, hai s-o continuu. Află, dragă Li, că pe ziua de ieri am avut înfățișarea unui mic ciclop, adică am fost redus la un singur ochi. Plictisit de urciorul ce-l aveam la pleoapa stîngă, am fost la Colțea și, fără multă ceremonie, am lăsat să mi-l opereze.

Acum mi-a rămas un semn care cred că se va vindeca în 2—3 zile. Internul mă oblojise așa de teribil, încît probabil că aveam o înfățișare prea puțin estetică și provocam senzație pe unde eram silit să mă duc, la „Minerva“, la Fundație etc. Îmi pare bine că nu m-ați văzut în halul ăsta, nici tu, nici Corina. Dealtfel, toată operația a fost un moft de cîteva secunde.

Diploma ți-o aduc. Peste vreo 2 zile apare și *Caleidoscopul lui A. Mirea*. Joia viitoare sînt invitat cu Anghel la d. Pompiliu ca să-i citim *Cometa*.

Dragomirescu mă-njură în *Convorbiri* și-mi neagă pur și simplu dreptul de-a iscăli *Cometa* alături de Anghel. Mie mi-e indiferent ce spune lumea și mai ales Mihalache. Sînt fericit că piesa își face drum. E mai mult ca sigur că se va juca la toamnă. Joi prezint lui Pomp. și pe *Egmont*.

Eu cu Anghel nu știu ce să fac. Avem unde-l adăposti acolo? Nu știu încă. Telegrafiază-mi acasă, dacă poate veni odată cu mine. E încurcat cu afacerile lui p-aici. Ar fi păcat însă să pierdem vacanța. În tot cazul, mi-aduc pe Detter.

Ce să-ți mai spun? Ți-am dat două perechi de ghete la dres. Lucrurile încă n-am apucat a le expedia. Dar am fost și ocupat.

Mi se pare grozav de mult de cînd m-ați lăsat aici. Nu mai uit pe puiu cum rîdea la fereastra cupeului.

Și scrisorica ta o recitesc mereu, căci o port în haină. Și regăsesc pe Lilian al meu din zile bune și-l văd așa cum nimenea nu poate să-l vadă și să-l simtă.

Ce mult e pînă sîmbătă! Dar am să mă răzbun eu.

Vă sărut, al vostru

Steo

LXXXIV

4 sept. 1908

Dragă Li,

Scrisorica ta mi-a făcut o bucurie adevărată. Ești *„une brave femme“*! Îmi pare foarte bine de hotărîrea eroică ce ai luat-o și-ți urez s-o duci la îndeplinire. Acum nu-s nici eu de părere să mai luăm o casă mare cu chirie, cel mult, dacă voi putea face o combinație cu Anghel, să ne adăpostească în timpul iernei. Anghel se mută și el în oct.

De cărțile ce mi le spui, mă interesez și am să ți le comand imediat pe cele ce nu se găsesc prin librăriile indigene.

Voi vorbi și cu Filip despre volumul tău, dar știi că 130 fr. din cei 150 ce mai aveai tu de luat de la „Minerva“ mi i-ai cedat mie. Ți-aduci aminte? În tot cazul, eu mă consider debitor cu suma întreagă. Banii — cei 400 — îi am intacți, și imediat ce întîlnesc pe Hortensia voi urma prescripțiunilor tale. Dar tu n-ai nevoie acolo de bani? Să nu faceți economie de la mîncare, că mă supăr.

La catedra din Tecuci s-a numit o *titulară* cu capacitate, Irina, nu știu cum. Mai erau catedre de l. română la Buzău, Bacău, C.Lung și Slatina. Firește că n-am mai făcut nici un demers pentru vreuna din ele. Ce era să cauți tu în aceste orășele? Prepară-te numai serios de capacitate. Scrie-mi cînd faceți culesul, căci se poate întîmpla să viu cu Stere, Anghel și Sadoveanu pentru o zi, două. Dacă ei nu vin, eu în tot cazul am să mă răped în curînd, căci nu mai pot de nerăbdare să te văd cu două coade pe cap, ca o școlăriță cuminte.

Sfîrșește *Colomba*, dar nu uita că trebuie s-o copiezi și trimite-mi-o imediat. Nu știu cît ți se va plăti, dar sper că vei fi mulțumită, căci am propuneri pentru ea și din partea lui Socec, și o dau celui care plătește mai mult.

Toate comisioanele ți se vor împlini cu esactitate.

Poezia, în n-rul viitor. Scrie-mi de puiu tatei. Iacă, nici acu n-am vreme să-i scriu o potece cu fetița cea „urrrîtă...“ Inventează tu ceva. Pupă-l!

Sărutări de mîini mamaiei.

Scrie-mi repede și mult.

Te sărut cu toată credința și dragostea și mi-e dor tare de voi,

Steo

LXXXV

Dragă Li,

Librăria Națională ți-a trimis un pachet cu următoarele cărți: 1) *Pedagogia practică*, traducere de Gh. B.-Duică; 2) *Méthodologie* de Collard; 3) *La science de l'éducation* de A. Bain.

Dacă le vei citi pe aceste trei pe rînd, adică în ordinea de mai sus, ai să fii dobă de carte și cuirasată pe deplin p. examenul de capacitate. Deci, poftă bună!

În același pachet, vei găsi și traducerea *Iliadei* de G. Murnu. În același timp vei primi și un alt pachet cu 5 vol. *Histoire de la lit. anglaise* de Taine.

Am cumpărat și 2 vol. din operele lui Shakespeare, o traducere nouă, și le-am dat la legat. Restul pănă la 6 volume le-am comandat la Paris, căci nu erau în librărie.

Voi căuta zilele acestea și programa examenului de capacitate și ți-o voi aduce eu, dacă voi putea veni mai curînd. Se poate, cum ți-am mai scris, să vin cu Stere, Sadoveanu și Anghel. Dar despre asta te voi vesti la vreme.

Să nu te întristezi p. că n-ai obținut catedra de la Tecuci. Am vorbit cu Duică despre examenul tău, și el mi-a indicat cărțile de pedagogie. Am răsfoit și eu traducerea lui, pare f. interesantă și cu adaptări la nevoile noastre. Citește-o cu atenție și, după bunul tău obicei, ia-ți note. Duică spunea că e de ajuns să faci 2—3 lecții, cînd vii la București, și că ex. de capacitate nu e lucru așa de mare. Nu e nevoie să-ți încarci mintea cu toate elucubrațiile pedagogilor vechi și moderni. Pentru istoria pedagogiei, e bună și cartea lui Găvănescu.

Acum, să-ți cer iertare că încă nu ți-am trimis drogurile cerute. Le vei avea însă.

Dar tu nu-mi scrii nimic despre Corina? Se mai supără pe mama-mare? E cuminte?

P-aici a plouat zilele acestea și s-a lăsat frig. Citesc în gazete că temperatura a scăzut mult în toată țara. Desigur că la voi trebuie să fie grozav de frig. Mi se strînge inima, cînd mă gîndesc că poate suferiți de frig, și abia aștept să scap pentru 2 zile măcar, să alerg la voi. N-am îndrăznit să cer încă concediu, și, în tot cazul, pănă la 1 oct. n-aș putea să-l obțin. În nici un caz însă nu veți putea rămînea acolo peste iarnă!

Anghel se mută, și cred că voi aranja cu el astfel ca să avem și noi unde ne adăposti. Lucrul se va hortărî zilele acestea.

Scrie-mi mult și sincer, spune-mi tot, dar tot ce ai pe suflet! Să nu te ascunzi de mine, dragă Lio, nu lăsa gînduri negre să ți se furișeze în suflet. Urmează principiul lui Goethe, care cînd avea o mare năpastă, vreo durere care-l apăsa, căuta să se scape de ea turnînd-o în versuri, și nu uita pe *Colomba*, căci mă tem să nu-ți ia alții înainte.

Vă pup cu dor,
Steo

Sărutări de mîini mamaiei.

Mitică a fost p-acolo? L-am așteptat să mă caute pe la Fundație, că el e prea departe să mă duc.

Scrie-mi, scrie-mi, scrie-mi!!

LXXXVI

Dragă Li,

Cred că ai primit telegrama mea. Am fost la Credit și am aranjat cu casa, iar mîine, imediat ce încasez de la Socec banii, mă duc și achit rata. Trebuie să știi însă că Socec nu dă decît 250 fr., și pe aceștia cu destulă greutate. În definitiv, traducerea e totuși binișor plătită. Filip nu mi-a dat decît 100 lei, rămînînd ca 50 să ți-i dea la apariția și punerea în vînzare a volumului. Pe acești 50 fr. poți să-i consideri ca și cum i-ai avea la economie. Era frumos că la început să făcea că nu vrea să-mi achite mie nimic, spunînd că, după cum i-ai scris tu, el n-are dreptul să tranșeze cu mine. Mă cam înfuriasem, și atunci mi-a spus că a glumit.

Acasă — spre marea mea surprindere — am găsit pe Viorica Nicolau, care a venit să se prezinte la licență. E desperată, căci a trebuit să-și aleagă franceza ca specialitate principală, și ea a citit toată vara la filologie. Mă implora să rog pe Anghel să vorbească cu Pompiliu. Anghel însă lipsește de vreo 10 zile din București și în afară de asta am auzit că ar fi avut un diferend cu nebunul de la teatru. Aștept cu nerăbdare pe Mitif, care e vorba să sosească diseară din Moldova, să-mi povestească. Aud că Eliad este acuma furios pe mine, că eu am stîrnit chestia drepturilor de autor și aș fi pus la cale și pe Anghel. *Cometa* probabil că nu se mai joacă. Dealtfel, e vorba ca Pompiliu să-și dea dimisia.

P-aici, dragă Li, e multă mișcare, și lumea discută cu aprindere evenimentele din Balcani; astă-seară e o mare întrunire la „Dacia“, vorbește Iorga. Noi, în vîrful dealului, habar n-aveam de toate astea. Cred că am să merg și eu deseară să mai aud pe Iorga; dealtfel, pe mine mă preocupă azi mai mult daraverile noastre. Nu știu cum, dar cînd am intrat în casă, m-am simțit tare bine. Mobila care o avem e drăguță și putem să ni facem pe iarnă un interior frumușel și o s-o ducem bine. Am să instalez soba, comand cărbuni și lemne.

Căciulița puiului n-o găsesc nicăiri. Pentru tine, ca să ai pe drum, m-am gîndit să-ți cumpăr de la Fain o cascheta drăguță de voiaj, căci pălărie nu îndrăznesc, și e mai bine să ți-o alegi tu. Am văzut multe cocoane călătorind așa, și pe urmă o ai pentru totdeauna. Scrie-mi imediat ce mai trebuie să-ți cumpăr în afară de mănuși (6 1/4?) și cordon.

La voi e tot frig și urît? Îmi închipui că da, pentru că și pe aici e destul de frig și vreme ploioasă. Vă doresc mult și abia aștept să mă-ntorc. Voi fi nevoit însă să rămîn până vineri, cînd vine Sadoveanu.

Dragă Liule, dacă ai vreme, încearcă de tradu cea mai lungă din nuvelele lui Mérimée. Poate o să-ți găsesc eu însă ceva mai potrivit p-aici, pentru că din Mérimée a apărut și la „Minerva" o traducere a nuvelei *Carmen*, așa că Filip mă tem să nu facă zîmbre.

Fetița tatei e cuminte și ascultătoare? Dacă da, atunci îi aduc ce mi-a spus. Păziți-vă amîndouă să nu răciți cumva. Scrisoarea asta ți-o scriu din casa lui Anghel care, cum ți-am spus, e de vreo 10 zile în afaceri prin Moldova.

Teodorian a vîndut lui Steriade toată mobila de salon și iatacul, cu 500 fr. Anghel a cumpărat și el o dormeză și niște covoare, precum și scaunele împletite.

Scrie-mi mult, dragă Liușor.

Din volumul tău se pune azi sub tipar coala 1-a. Apariția lui are să fie o mică revelație pentru mulți. Sînt versuri frumoase de tot unele! Și eu, ca prim cititor, te felicit, poeteso!

Pe Mitică nu l-am întîlnit încă. La Fundație am găsit pe Tzigara în cele mai bune dispoziții și l-am anunțat de pe-acum că o să plecăm de sărbători la Viana! Numai să fim sănătoși, și toate să meargă bine.

Vă țuc,
Habacuc

Eu stau mai mult la Mitif, că e liniște desăvîrșită și pot lucra. Tare mai sînteți departe, dragă Li! Pune pe puiu să-mi scrie și el o *hărcătie*.

Dacă aduci două pături de la țară, putem să expediem imediat patul cel mare de la Tecuci, căci tot n-avem ce face cu el. Făceai o mare prostie dacă rămîneai în Tecuci.

Te pupesc,
Steo

Cele de cuviință bătrînilor. Vi-i urît tare, acolo, singurele? Marioara cum se mai poartă? Scrie-mi adresa părinților ei. Am să caut și o bucătăreasă bună.

LXXXVII

Dragă Liușorule,

Am fost reținut la corectura în pagină și n-am mai avut răgaz să viu la masă, pentru că încep slujba la ora 2.

Dacă lucrurile se complică, atunci trimite-mi răspuns grabnic, chiar prin acest comisionar, ca să chem doctorul. Sînt foarte îngrijat.

Răspunde-mi cum te simți. Ce face puiul?

Am recitit poezia ta în pagină, e splendidă, cea mai frumoasă din cîte-ai scris tu.

Te pup, al tău,
Steo

LXXXVIII

Dragă Li,

Ar fi prea lung să-ți înșir toate peripețiile drumului nostru la București. Destul să afli că Sadoveanu a pierdut expresul la Adjud, a venit cu noi până la Mărășești, a pierdut și-acolo trenul și, desperat, s-a urcat în trenul nostru. Abia instalați, trenul se pune-n mişcare, şi atunci băgăm de seamă că biletele noastre nu-s valabile p. acel tren. Noroc că conductorul a uitat să ni le ceară. Şi aşa am ajuns la Ploieşti, unde ne-am dat jos, ca să nu ne expunem. Am aşteptat la Ploieşti trenul de persoane şi, în sfîrşit, la 11 am sosit în Gara de Nord. Pe Sadoveanu l-am lăsat la Chitila. Să-i fi văzut ce rău le părea că n-au mai rămas măcar o zi la Tecucel! Pedeapsa lui Sadoveanu a fost mai mare, pentru că, în loc de 6 ceasuri de călătorie, a trebuit să facă 16!

Ajuns în Bucureşti, ieri am căutat să mă informez de numirea ta. Ministru şi Theodoru sînt plecaţi în Moldova. De la Duică am aflat că numirile sînt făcute şi rămîne să le iscălească ministrul, dar de tine, fireşte, nu ştia nimic. Am vorbit cu Adamescu, inspectorul general al înv. sec., şi am telegrafiat lui Stere, la Iaşi.

Mîine iau banii de la Socec. Să-ţi trimit ţie prin poştă 400 lei? O să fii nevoită să faci un drum păn' la Nicoreşti în cazul acesta. Răspunde-mi.

Mîine se deschide şi biblioteca.

Spune-i puiului că în scrisoarea viitoare am să-i trimit o *potece* şi că-l sărut de mii de ori. Pe tine asemenea, dacă-mi dai voie.

Al tău,
Steo

Sărutări de mîini mamaiei şi salutări la toţi. Mitică s-a întors?

Uitam să-ţi scriu un lucru: grăbeşte cît se poate cu traducerea *Colombei* şi s-o dai gata în 8—10 zile, că iei *imediat* banii. Şi afară de asta, dacă nu o termini mai curînd, are să-ţi ia alţii înainte. Îmi închipui că ţi-e urît acolo singură. Mamaia s-a mutat la tine, cred. Scrie-mi de puiu ce mai face şi drege. Mi-e dor de voi şi de dealuri.

Al tău,
Steo

Poţi să-mi adresezi scrisorile la „Minerva" sau la Fundaţie. Eu pe-acasă nu prea mă duc, am găsit pe H. care are grijă, dar e aşa de pustie casa aceea!

LXXXIX

Dragă Li,

Găsesc în cutia *Sămănătorului* o scrisoare cu un plic cam boţit şi, fără să mă uit la adresă, îmi zic: „iar vreo poezie fără nici o noimă!" Îţi poţi închipui bucuria mea, cînd recunosc scrisoarea ta! Cum n-aş pleca imediat de-aici, dacă ar fi posibil. Dar, spre marea mea indignare, mă pomenesc azi, după ce credeam că am terminat cu biblioteca, cu o listă de vreo 300 de cărţi pe cari trebuie să le controlez, volum cu volum, în catalog, dacă le avem sau nu. Sînt furios. Asta îmi ia cel puţin 3 zile, dacă nu mai mult, şi n-am încotro, trebuie să mă supun ca şi ceilalţi, căci tot personalul e reţinut de Tzigara.

Leafa nici până azi, vineri, n-am luat-o! E vorba ca mîine s-o luăm, şi atunci imediat plătesc paturile. Am fost pe-acolo şi le-am văzut: sînt superbe.

Sînt foarte năcăjit, dragă Li, că la Fundaţie, acum, sînt mai ocupat ca în cursul anului şi nici nu pot să lucrez măcar pentru mine. Hortansa a dat perdelele la spălat, sînt gata marţi.

Îţi voi trimite zilele acestea şi cele despre cari îmi scrii. Salteaua e gata.

P-aici s-a mai răcorit puţin, ieri a plouat toată ziua.

Ieri a fost Leonte prin Bucureşti şi am stat împreună la masă, dar nu mai e veselia care ne lega odinioară.

Scrie-mi, te rog, imediat ce face Corina. S-a mai îndreptat? Pe cît e posibil, ţine-te strict de regimul prescris de Jacobson.

Cum vă prieşte viaţa de ţară?

Eu sînt plictisit, plictisit, plictisit.

Vă sărut cu dor,
Steo

La toţi cele de cuviinţă.

XC

Dragă Li,

Eu plec în străinătate pentru o lună de zile. Înainte de plecare însă vreau să-mi iau adio de la voi, de la Corinel și de la tine, și deci îmi voi întrerupe călătoria pe-o zi, ca să mă abat pe la țară. Rog pe tataia să trimeată cabrioleta la *Berheci* la *trenul de dimineață, sîmbătă, 20 aprilie.*

Am să mîn la dînsul, pentru a-ți evita scene penibile ca aceea la care, fără să vreau, te-am expus rîndul trecut.

Sărut pe Corinel și ție degețelul,

Steo

XCI

Dragă Li,

Vreau să plec la Sibiu, de sărbători, cu Corina, pentru 3—4 zile, te rog să nu te superi că ți-o iau, dar îi faci și ei o mare bucurie. Te rog, deci, să fii așa de bună să-i împachetezi cîteva lucrușoare, strictul necesar, ca să aibă schimburi.

E și o nuntă la mijloc: se mărită sora lui Goga după un avocat de acolo.

Îți urez cele mai fericite sărbători, *sans rancune.*

Steo

Dacă găsești cumva șalul, care mi se pare că a rămas la tine, te rog alătură-l la bagaj, pentru drum.

XCII

București, 9 decembrie 1913

Li,

Am stat azi după-amiază, de la 2, neclintit la birou, și acum e 12 fără un sfert, cînd am terminat ultimul șpalt de corecturi al volumului tău. N-a fost o muncă plicticoasă, cum sînt de obicei corecturile; dimpotrivă, cînd am terminat cu șpaltul 32, mi s-a părut că prea repede a mers.

Îți scriu acum sub impresiile ce mi le-au dat foile citite cu atenția migăloasă a corectorului și cu ochiul atent al unui prieten, care ți-a publicat întîia poezie a ta în *Sămănătorul.*

Ce mănunchi parfumat și proaspăt de flori nepieritoare va fi volumașul ăsta al tău. Sînt printre ele adevărate perle literare, cum este, de pildă, *O taină*, care ar putea să facă cinste oricărui scriitor mare. Și nu știu de ce îmi place mie mai mult asta, poate pentru că e mai românească, deși nu disprețuiesc nici povestea reginei, nici impresiile din pădurea de la Fontainbleau. În bucățile astea, deși foarte frumoase, mi se pare că observ însă, pe ici-colo, o ușoară umbră de influență — a cui, nu vreau să spun. Dar acolo unde ești tu, în bucățile pline de nuanțe gingașe, de observație justă, de nevinovată ștrengărie, te-am urmărit cu o bucurie de copil și-ți mulțămesc pentru ceasurile frumoase pe care le-am petrecut, recitindu-le.

Să trăiești, dragă Li, și să scrii, să scrii, să-ți faci romanul, care are un început așa de fericit!

Corinușa e o elevă foarte silitoare și, de cînd umblă la școală, a căpătat și poftă de mîncare. Te dorește foarte mult și mă tot întreabă cînd vine „mămaicu".

Eu sărut mîna care știe să scrie lucruri așa de minunate.

Steo

A trecut ziua ta, dar primește și acum, din partea Corinușei și a mea, toate urările de bine și dragostea noastră, Liule!

Cred că schița *O taină* s-ar putea transpune admirabil într-o dramă în două acte. Tu ai dialogul facil și firesc; gîndește-te, și în cazul cînd o vei face, eu voi uza de toată trecerea pe care o am pe lîngă Davila, ca să ți-o joace.

Te rog răspunde-mi imediat ce titlu vreai să dai volumului, căci zilele astea trebuie să se pună sub tipar. Scrie-mi deci!

Către GEORGE COȘBUC

I

București, în 24 mai 1903

Iubite domnule Coșbuc,

După cum te-am anunțat azi cînd am trecut pe la d-ta, d-l Vlahuță a plecat de ieri dimineață la Piatra-N. și nu se întoarce decît peste vreo săptămînă. A lăsat însă petiția, care e la mine dimpreună cu vorba ca să te rog să faci d-ta referatul, așa că aș dori să te întîlnesc negreșit astăzi după orele 5 1/2, cînd scap de la slujbă, ca să-ți dau petiția și să te rog și verbal, precum te rog și acum în scris, să nu ne părăsești, căci acum totul atîrnă de d-ta. În mijlocul năcazurilor și mizeriilor și intrigilor de tot felul, cari de multe ori m-au orbit și m-au împins să fac lucruri pe care azi le regret din toată inima, am căpătat convingerea că ești bun și că m-ai iertat, chiar dacă ți-am greșit destul.

Poate va veni cît mai curînd vremea cînd vei avea o satisfacție deplină din partea noastră — cred că ești convins și azi că intențiile noastre sînt cinstite și numai dorul de a munci și a putea să răsplătim și munca altora ne animează. Sînt atîția băieți tineri și de talent care merită o încurajare! Dacă ministerul ne va înlesni cît de puțin calea către o organizare în acest sens, vom ști că avem să-ți mulțămin d-tale și sînt sigur că, atunci cînd vei vedea că muncim serios, vei fi uitat toate cele ce au fost și vei veni și d-ta, sărbătorit ca mai mare, între noi. Te rog dar încă o dată să nu ne părăsești și să ne răspunzi cînd și unde te pot întîlni astăzi, ca să putem vorbi și despre nevoile mai apropiate. Ce bucuros aș fi dacă împrejurările nu m-ar sili să te tulbur măcar de astă-dată cu rugămintea veche — dar n-am încătrău.

Așteptînd un răspuns, rămîn al d-tale,

St. O. Iosif

II

Iubite bade Gheorghe,

Nu știu dacă mai citești *Viața literară*. Dacă o mai citești, nu se poate să nu fii scîrbit de apucăturile josnice prin care d. d. Chendi și Cioflec caută să discrediteze munca noastră cinstită și jertfele curate pe care le facem de atîția ani în sprijinul unui ideal scump nouă tuturora.

Au încercat toate mijloacele, au umblat cu toate tertipurile și, văzînd că nu reușesc să ne abată din drum, îndrăznesc să vorbească acum în numele d-tale și al d-lui Vlahuță într-o chestie tranșată de mult: aceea a dreptului de proprietate asupra *Sămănătorului*. E o îndrăzneală aceasta, care trebuie pedepsită în chip exemplar. De aceea m-am adresat și d-lui Vlahuță, rugîndu-l printr-o scrisoare să-mi răspundă dacă aprobă neadevărul afirmat în numele d-tale în ultimul nr. din *Viața literară*.

Aștept și de la d-ta un cuvînt de bine, pentru ca știu ce să fac.

Aș fi venit eu însumi să te caut, dar sînt așa d ocupat cu examenele! În tot cazul, însă, situația ast trebuie lămurită o dată pentru totdeauna. Aș fi feric dacă mi-ai da o întîlnire pentru ca să ne înțelegem înainte de a pune supt tipar numărul cel mai apropia al revistei. Și poate că o poezie a d-tale în frunte acestui număr ar fi cel mai strașnic răspuns la toat infamiile. Nu?

Aștept răspunsul d-tale și rămîn cu toată cinste și dragostea al d-tale devotat,

St. O. Iosi
Hotel „Regina" 5

București, 15 iunie 1907

Către CONSTANTIN BERARI

Iubite domnule Berariu,

Am primit ultima c.p. iscălită de atîția prieteni d departe și dragi; le mulțumesc. Dacă eu nu ți-am scri nimic pînă azi, e că multe și felurite preocupări m-au distrat, deși întotdeauna cu multă dragoste îmi amintesc de frumoasa primire ce-am avut-o în cele cîteva ceasuri petrecute anul trecut la Cernăuți între dv.

Te-aș ruga mult să-mi scrii cît se poate mai curînd cîteva referințe asupra stației climaterice Solca, unde un bun prieten al meu vrea să petreacă vara asta dimpreună cu soția sa. Cam cît ar costa un apartament, eventual hotelul, întreținerea etc. Cred că viața acolo nu e așa de scumpă. Te rog să-mi răspunzi cît se poate mai curînd pe adresa: Str. Regală 6, Redacția revistei *Sămănătorul*. Poate mai tîrziu să vă vizitez și eu, deși sînt reținut aici în București de afeceri. Dar mi-e dor de dulcea Bucovină.

Cu toată dragostea,
St. O. Iosif

7 iunie 1903

Către ZAHARIA BÂRSAN

I

Dragul meu Zaharică,

Nu ți-am scris de cînd ai plecat dintre noi, deși cu gîndul și inima te-am însoțit pretutindeni — și la succese și la bucurii, și la năcazuri. Am aflat cu strîngere de inimă de moartea bunului tău tată, pe care l-am iubit, deși nu l-am văzut niciodată. Îmi închipui ce gol adînc a trebuit să lase în inima ta această pierdere, dar „toți o să murim", cum zice Gorki, și trebuie să ne împăcăm cu legea aspră a morții; fii tare și caută să înalți numele scumpului pierdut, fiind bun și vrednic de dînsul. Dacă ai fi lîngă mine, te-aș strînge-n brațe și te-aș săruta cu drag, căutînd să-ți spun un cuvînt de mîngăiere. Mi-e dor de tine și adeseori simt lipsa ta, aș avea atîtea să-ți spun! De unde să încep?

Mai întîi, vei fi bănuind că sînt ca și logodit, de Crăciun nădăjduiesc să merg la Galați, să mă prezint în ținută reglementară părinților: ard de neastîmpăr să pot spune odată lumei întregi: e a mea! Dar, firește, voi avea încă de învins multe și felurite greutăți, și cea mai mare este că n-am o *situație sigură*, dar bun e Dumnezeu! Voi munci de dimineață pănă seara ca un rob, pentru ca seara să pot fi rege! În asta e tot rostul vieții — e supremul noroc al ei — restul n-are nici o importanță. Și viața pe care am dus-o pînă acum un an a fost monedă pierdută — nu mi-a dat în schimb decît amărăciune și griji. Ah, dac-aș fi știut că voi întîlni-o în adevăr pe Lia, pe care o visam în așteptare de atîția ani pustii și nenorociți! O așteptam cu încăpățînare și nu credeam că o să vie! Și, iată, a răsărit din senin, cu ochii ei albaștri plini de povești și întrebări duioase, și o viață nouă mi-a revărsat în toată ființa mea! Sînt fericit, dragă Zaharia, așa de fericit, încît mă-ntreb dacă mai există pe lumea asta un om mai fericit ca mine. Eu, care mă credeam un copil fără de noroc, oropsit de lume, străin de bunurile vieții, rătăcind cu ochii plînși într-o ceață adîncă, m-am pomenit deodată în pragul celui mai frumos rai, scăldat într-o lumină fermecătoare. Iată de ce nu trebuie să deznădăjduiești niciodată. Fiecare dintre noi e dator să lupte și să nu-și piardă credința într-o răsplată viitoare. Mai curînd sau mai tîrziu, cu prețul multor lacrimi, în schimbul multor mizerii, capeți și tu stropul tău din fericirea risipită în lumea întreagă. Și cel ce se împărtășește o dată cu el uită tot ce-a îndurat și e de o mie de ori răsplătit pentru toate. Mă simt bun și vesel, fericit, foarte fericit!

Ce să-ți mai spun? Vezi ce egoist sînt! Nu vorbesc decît de mine. Vrei să afli vești despre prietenii noștri.

Ilarie, bunul și harnicul Ilarie, muncește din greu, ca totdeauna, și e mai liniștit acuma. A renunțat aproape cu totul la visul lui fără noroc — uite, cîteodată mă mustră cugetul, cînd mă gîndesc că el n-a avut norocul meu, deși poate că era mai vrednic decît mine. Dar a început să vadă și el clar rătăcirea în care căzuse, e mai vesel și mai împăcat cu sine, și eu tot sper că *odată* va fi și el fericit ca mine. Și tu, dragă Zaharie, vei fi odată fericit, cînd va suna ceasul. Ilarie însă a vrut să-l grăbească, să-l forțeze. Așa nu merge!

Iancu Scurtu muncește pe capete la Eminescu, a dezgropat pănă acum nenumărate comori de poezie, și de Crăciun va apărea un volum, cel dintăi. E tot băiat drăguț, cum îl știi.

Bârseanu, tot hain și caraghios, a intrat la *Adevărul* reporter. Anghel s-a întors și el de la țară mai ieri: cu aceeași melancolie în ochii lui obosiți. Pe Liciu nu l-am văzut de mult. Dacă nu ești cu mine!

Avem un nou tovarăș — pe Sadoveanu. E foarte simpatic și ni-e drag la toți. E cel mai zdravăn dintre noi. Se stabilește aici, caută editor, are lucrări minunate, stofă de scriitor mare!

Sîmbătă seara sîntem totdeauna la Iorga, care ține mult la noi. Celelalte seri, la „Bulevard", mai povestim, mai rîdem și, rar, ne mai abatem pe la vreun chef. Atunci mi-e și mai dor de tine, să te aud cîntînd, cu capul dat pe spate și cu ochii cine știe în ce lumi.

Scrie-mi ce mai face Sextil, că-l doresc, și vă sărut pe amîndoi.

Iosif

Trimite-ne vreun cîntec drăguț, leneșule! Vaporul mai umblă pe mări?

II

Dragul meu Zaharia,

La cele două scrisori ale tale, abia acum apuc să-ți scriu și eu un scurt răspuns, însoțit de mulțumirile mele. Tu te resfeți acolo, mîngăiat de soarele Italiei, pe cînd noi luptăm cu lapovița, poleiul și gerul Nordului. E o vreme mizerabilă p-aci și cărbunii sînt scumpi foc. Dar desigur că aceste considerații ale mele în ce privește combustibilul te lasă pe tine foarte rece.

Eu am scris un act din piesa mea, și am în această piesă un rol de preot, parcă anume pentru tine — ce păcat că ești așa departe, ți-aș citi-o bucuros ție și lui Liciu, cu care vreau să fac o combinație, ca să mi-o joace la Liric. Dacă ai fi tu în București, ar fi minunat, căci nu văd între actorii noștri cine ar putea să interpreteze tipul acesta de martir, de resignat, care merge senin la moarte și are numai cîteva momente de revoltă.

Mai e și faptul că tu, ca ardelean, ai crea ceva specific ardelenesc. De aceea mă tem că nu va avea succes, deși sînt scene care *trebuie* (auzi tu?) *trebuie* să zguduie.

Trimite-mi material la revistă, dacă poți, regulat, și eu, la rîndul meu, mă voi ține de făgăduială; numai un lucru îți cer: să nu mă esecuți până pe la mijlocul lui februarie, căci până atunci n-o să am multe parale în casă. Vei lua atunci mai bine o sumă mai mărișoară. *Gelt?*

Mai scrie-mi des, cît se poate de des și... te sărut, al tău

Steo

Complimente d-rei Brașovean.

Către N. IORGA

I

(Mînăstirea Putna), marți, 24 august 1904

Stimate domnule Iorga,

Vă scriu pe o carte poștală, fiindcă n-am la dispoziție nici plic, nici versuri deocamdată.

Totuși vă făgăduiesc sărbătorește că în curînd veți primi o scrisoare închisă, cu mostre, cu sau fără valoare, din noua producție poetică ce o voi pune în circulație.

Dealtminteri, eu cred că săptămîna viitoare voi fi în București, instalat în redacție.

Vă rog să ne scuzați că nu v-am scris pînă acum.

Al d-voastră devotat,
St. O. Iosif

N.B. O dificultate este că poșta nu circulă aici decît de trei ori pe săptămînă, astfel că și scrisoarea d-v. am primit-o abia astăzi.

II

Stimate domnule profesor,

Sîmbătă seara am uitat să iau cu mine cartea dăruită. Am lăsat-o pe măsuța de lîngă fereastră.

Vă rog să o dați servitorului să mi-o aducă, deoarece toată familia mea o așteaptă cu nerăbdare febrilă.

Cu stimă și dragoste, al d-voastră devotat,
St. O. Iosif

București, 1 noiembrie 1905

III

Primesc abia acum, la Fundație, un bilețel cu întrebarea d-v.: ce e cu Banciu, cu anecdotele lui? Pentru mine e un mister, ca și pentru d-v., deoarece eu i-am dat una din ele încă de azi-dimineață pe la orele 9, cînd a venit un băiat de la tipografie pe la mine, după manuscris, pe care am indicat și litera cu care să se culeagă.

Nu știu dacă s-a pus, n-am văzut încă numărul, fiind reținut la Fundație toată ziua. Mîine de dimineață am să trec însă pe la tipografie și să întreb pe d-l Vasilescu ce a făcut cu manuscrisul iscălit de autor cu pseudonimul S. Tamba.

Al d-voastră devotat,
St. O. Iosif

16 XII, ora 8 1/2 seara, 1904

IV

București, 29 decembrie 190

Stimate domnule profesor,

Nici o felicitare nu mi-a făcut mai multă bucuri ca cele două rînduri pe care le-am căpătat astăzi d dimineață.

Întîi, erau de la d-v.; pe urmă, veneau din locu meu de naștere și al copilăriei mele, pe care nu le-am mai văzut de vreo cincisprezece ani.

Vă mulțumesc din tot sufletul și vă urez și eu, dimpreună cu soția mea, sănătate, noroc și belșug.

Sărutînd mîna doamnei, rămîn cu tot respectul al d-voastră devotat,

St. O. Iosif

V

Stimate domnule profesor,

Vă anunț că *Sămănătorul* nu mai încape în modesta lui haină de o coală, și se face tot mai vădită nevoia organică de a-i croi una mai largă. Numai de la nr. trecut rămăsese aproape 7 pagini culese: poezia d-lui Marinescu și nuveleta tînărului Cioflec, pe care, dealtfel, sîntem în orice caz nevoiți să-l sacrificăm și de astă-dată.

Acum, d-l Mehedinți reclamă un teritoriu de șase pagini, dacă nu mai mult, și articolul d-sale a fost cules cu literă mică. Articolul d-v. și *Cronica* fac alte șase pagini — și aceasta cred că nu trebuie să lipsească cu nici un preț, ca să nu piardă revista nimic din fizionomia ei.

Am uitat pe Sandu, sfîrșitul nuvelei, cel puțin 6 pagini.

Mai este și o poezioară de Vîlsan, culeasă gata. Mai am eu o baladă, cu subiect de actualitate, o simbolizare a d-nei Aman — mama pădurii. Mai am vreo 5 pagini de d-l Slavici, pe care însă îl putem amîna, anunțîndu-l la *Cronică*. Iar bietul Ciocîrlan așteaptă de o lună în cartoanele paginatorului să-i vie rîndul.

Summa summarum, avem:

Materie culeasă de la nr. trecut	8 pag.
Articolul d-lui Mehedinți	6 pag.
Articolul și *Cronica* dv.	6 pag.
C. Sandu	6 pag.
Slavici	5 pag.
Ciocîrlan	5 pag.
Eu	1 pag.
....	37 pag.

Lăsînd la o parte pe Cioflec, pe Slavici, pe Ciocîrlan, totuși ne rămîn 22 pagini!

N-ar fi bine să amînăm și pe Sandu pentru un număr? D-v. ce credeți?

Al d-voastră devotat,

St. O. Iosif

P.S. Am fost la d-na Cantacuzino, care a avut gentileța de a-mi da o scrisoare către d. Vlădescu. Însă d. Vlădescu nu m-a primit nici de astă-dată, fiind bolnav în pat. Am cerut și o audiență la palat; m-aștept din ceas în ceas să mă cheme.

Dealtfel, mai mulți prieteni mi-au spus că au auzit cum că înlocuirea mea este un fapt îndeplinit, în urma unui raport *nefavorabil* al d-lui „inspector de Beaux-Arts“ Sterian.

Ce-a da Dumnezeu!

„Minerva“ Institut de arte grafice și editură, București, 1904

VI

București, 13 februar 1905

Iubite domnule profesor,

D-l Vlădescu nu m-a primit.

A venit un servitor care mi-a spus că „d. ministru e bolnav și nu primește pe nimeni". Astfel că nu-mi rămîne alta decît să vă rog pe d-v. să vorbiți azi d-nei Olănescu — și să-i arătați rețeaua de infamii pe care d-na Aman și adoratorii d-sale au aruncat-o asupra mea, ca să mă prăpădească.

Vă mulțumesc din toată inima. Cu stimă și dragoste al d-v.

St. O. Iosif

VII

Tecucel, 12 iunie 1905

Iubite domnule profesor,

Cartea d-v. am primit-o abia ieri, grație serviciului prompt al poștei rurale. Sînt foarte bucuros că *signor* Pasquale s-a ținut de cuvînt, dar răspunsul dorit de el nu i-l pot da *subito,* ci tocmai peste vreo 10 zile, pe cînd nădăjduiesc să viu la București, și atunci voi căuta să-l văd și să mă-nțeleg asupra condițiilor.

De un om străin aici avem mare nevoie; în țăranii localnici nu mai pot pune nici o încredere, după cele ce am pățit cu unul din ei.

Dealtfel, p-aici, pe la noi, e un rai — și cerul dulce al Moldovei cred c-are să-i placă italianului. Păcat că nu prea plouă, oamenii sunt cam triști din pricina asta.

Încolo, secerișul e aproape terminat și recolta e frumoasă.

Cred că și *Sămănătorul* are material din belșug. Noi suntem sănătoși — micul oaspe crește și înflorește văzînd cu ochii, iar eu îmi îndeplinesc cu multă sfințenie datoriile de tată fericit. Nevastă-mea jură că nu se află pe lumea întreagă copil mai frumos și mai deștept ca al ei — și fiecare zîmbet e un eveniment pentru noi. Noi amîndoi laolaltă vă rugăm să primiți cele mai afectuoase salutări.

Al d-v. devotat,
St. O. Iosif

VIII

(1906?)

Stimate domnule Iorga,

Am primit de la G. Proca (O. Carp) o splendidă poezie. Mai am una de Cerna și alta de Gheorghiu — cel cu *Smaraida* — acesta din urmă așteaptă mai de mult să-i vină rîndul. Așa fiind, cred că și d-v. sînteți de părere să le dăm pe toate trei în numărul de mîine, iar Moldovanu și Măricaș să aștepte pînă-n săptămîna viitoare. E curat îmbulzeală de colaboratori noi și vechi la poarta *Sămănătorului:* după Stavri, Vlahuță — acum și O. Carp.

Am dori să știm ce mai face Chichi — și eu în special, dacă sîmbătă seara viitoare îmi e permis, în fine, să-mi ocup din nou colțul favorit din biblioteca iubitului nostru director.

Sărutări respectuoase de mîni doamnei.

Al d-voastră devotat,
St. O. Iosif

IX

(1906)

Vă trimit corectura a 2-a la articolele d-v.— ultima revizie a *numărului întreg* vi-o trimit la orele 2, cel mult, din mașină.

Al d-v. devotat ucenic,
St. O. Iosif

X

Azuga, 18 iulie 1906

Stimate și iubite domnule Iorga,

Trimit cele alăturate pentru *Sămănătorul* — și în curînd o mică scrisoare din Azuga, dacă ar fi bine primită la *Neamul românesc.*

Este aici o „Asociație culturală" pornită de cîțiva români cumsecade, în societatea cărora petrecem. Toți sînt abonați și cititori inteligenți ai *Neamului românesc.* Am rămas surprins de interesul ce-l pun în urmărirea mișcării literare din București — și visul lor ar fi să veniți odată pe aici să le țineți o conferință. N-au îndrăznit însă pîn-acum să vă invite.

„Asociația", care e înființată de vreo doi ani, ține toată iarna prelecțiuni, șezători instructive pentru țărani, cu intrarea liberă. Are și un aparat de proiecțiuni tot așa de bun ca al Fundației. Cele din urmă conferințe, la care am asistat, au fost ale d-lui dr. Const. Popescu, cel care a publicat mai demult în *Sămănătorul* o admirabilă traducere din Byron. Știe foarte bine englezește și ne pune la dispoziție și alte traduceri, pe care mi le-a citit și sînt frumoase.

Peste cîteva zile deci vi le trimit dimpreună cu altele și prin aceasta sper să vă mai îmbunez măcar oleacă, pentru că m-am făcut vinovat — o știu — de o prea lungă tăcere.

Vă rog să nu fiți supărat și rămîn al d-voastră devotat,

St. O. Iosif

Respectuoase sărutări de mîni d-nei Iorga.

XI

București, 18 oct. [1906]

Mult stimate domnule Iorga,

Hotărîrea d-v. de a vă retrage de la direcția *Sămănătorului* m-a întristat mai mult decît m-a surprins, mai cu seamă că de data asta am înțeles că este irevocabilă.

N-am, firește, nici un drept să-i discut motivele, în împrejurările de față, dar nici n-aș dori să plecați dintre noi cu păreri greșite.

Cînd lucrurile se vor potoli, veți vedea atunci că nu v-a lipsit nici dragostea noastră, nici încrederea — atît de des bănuite — și nici chiar recunoștința pe care eu și tovarășii mei n-am ascuns-o niciodată și față de nimeni.

În ce mă privește, ar însemna să dau uitării binele ce mi l-ați făcut, fără să mai vorbesc de strălucirea colaborării d-v. din care s-o fi răsfrînt un crîmpei de rază și asupra modestei mele activități literare mai nouă.

Aș vrea să pot uita însă măcar jignirea nedreaptă ce mi-ați adus-o la Ateneu, în public, și peste care am trecut cu inima încleștată de durere, atunci cînd pe altul l-ar fi înstrăinat pe totdeauna. Ce alt decît dragostea mea sinceră pentru omul unei idei mari și încrederea nestrămutată într-însul m-ar fi făcut să țiu seama de îndemnul prietenilor — căci orice alte motive de interes meschin ce mi s-ar atribui vreodată le resping cu toată revolta cinstei mele de om sărac, care nu știe să lingușească pe nimeni și nici să alerge după favoruri și avantage?

Dar mai era încă ceva: Era admirația adîncă pe care, cu mult înainte de a vă cunoaște de aproape, am avut-o și o voi păstra — să credeți — neatinsă și de aci-nainte în sufletul meu, orice s-ar întîmpla.

Cu această încredințare, vă rog să primiți, stimate domnule Iorga, expresia desăvîrșitului meu devotament.

Al d-voastră obligat,

St. O. Iosif

XII

22 noiembrie 1906

Mult stimate domnule profesor,

Vă mulțumesc din toată inima pentru clișee. Azi am dat d-lui Gîrleanu și albumul lui Vlad Delamarina, precum și broșura lui Onciul și o serie de „cugetări“ pe cari bucuros le-am fi reținut pentru *Sămănătorul.* Poeziile lui Carducci vi le-am adus mai demult.

Vă rog să mă iertați că am zăbovit așa de mult cu înapoierea albumului pe care nu l-am avut la îndemînă pînă mai zilele trecute.

Mai adaug și rugămintea să binevoiți a da explicațiile la clișeele trimise.

Mulțumindu-vă încă o dată pentru toate, primiți încredințarea stimei și devotamentului ce vă păstrez.

Al d-voastră,

St. O. Iosif

XIII

București, 4 sept. 1908

Stimate domnule Iorga,

Sentimentul comun de admirație pe care l-am avut față de George Popovici ne-a făcut odată să adunăm puținele lui poezii, și aceasta pentru simpla plăcere de a le avea strînse la un loc și a le putea citi din vreme-n vreme.

Ne-am gîndit acum că ar fi păcat ca activitatea sa literară să rămînă necunoscută și de aceea le-am dat Institutului „Minerva“ pentru biblioteca de popularizare.

Intenția noastră era să scriem o prefață. Atunci ni-am adus aminte de articolul d-tale pe care l-am recitit. Credem că nimeni n-ar putea scrie mai frumos și cu mai multă pietate despre acel care a fost G. Popovici.

Te întrebăm dar dacă permiți să reproducem acest articol în fruntea culegerii, ca prefață.

Poeziile fiind culese, ne-ai îndatora dac-ai binevoi să ne răspunzi un cuvînt imediat.

Primește, te rugăm, salutările noastre distinse.

Bd. Academiei 4, București.

St. O. Iosif
D. Anghel

XIV

București, 30 iunie 1912

Stimate domnule profesor,

Fiind reținut la București, regret că nu pot lua și eu parte la frumoasa sărbătoare a culturei românești.

Primiți, vă rog, toate urările de bine din partea fostului și modestului d-v. colaborator.

St. O. Iosif

Către...

Stimată doamnă,

Fiind reținut în ultimul moment de interese familiale, regret foarte mult că nu pot avea onoarea de a mă conforma gentilei domniei-voastre invitații pentru astă-seară.

Vă rog să mă iertați și să primiți încredințarea celui mai adînc respect.

St. O. Iosif

București, 18 ianuarie 1906

Către MARIA BRĂILOIU

București, 14 mart 1906

Mult stimată doamnă,

În împrejurările actuale de agitație care continuă de cîteva zile, fiindu-mi peste putință a ceti la Societatea femeilor române, vă rog să binevoiți a contramanda lectura mea anunțată pentru ziua de mîne, 15 mart.

Primiți, vă rog, mult stimată doamnă, încredințarea celui mai adînc respect.

St. O. Iosif

Către MIHAIL SADOVEANU

I

CÎNTEC

Pasere pribeagă,
Floare de cireș —
Primăvară dragă,
Cînd mi le-aduseși?

Pluguri pe colină,
Stoluri de lăstuni —
Primăvară lină,
Ai făcut minuni!

Ai adus cu tine
Raiul lumii-ntregi,
Și așa de bine
Ai știut să dregi

Spre-a ieși din pupă
Fluturul ușor,
Gheața să se rupă
Lin de pe izvor,

Mugurii să scape
Frunze verzi și flori,
Să se scalde-n ape
Ceruri fără nori,

Că-ntr-o zi cu soare,
Într-o bună zi,
Toată-n sărbătoare
Firea se trezi!...

Zînă adorată,
Încă una faci?...
Mîndra-i supărată;
Poți să mi-o împaci?

St. O. Iosif

Dragă Mihai,

N-a fost chip să las păn-acum ceva, după cum era vorba. Îți trimit acest cîntec nepretențios și fă ce vrei cu el.

Portretul — mîine ți-l las la „Minerva".

Cu dragoste

II

14 spre 15 nov. [1906], ora 2 jum., București

Frate Mihai,

Abia pusesem scrisoarea la cutie, și a venit manuscrisul tău. Imediat ce se va culege, ți-l trimit, adică mîine seară.

În zăpăceala mea, nici nu-mi aduc aminte dacă ți-am pomenit ceva în vreo scrisoare despre planul nostru de a face un strașnic număr festiv de Crăciun. Ideea a fost a lui Iancu, și eu am primit-o cu entuziasm, Anghel de asemenea. În consecință, ne-am adresat lui Steriadi și lui Kimon Loghi, ca să-l ilustreze. A rămas ca să te întrebăm și pe tine. Cred că dacă ești dispus să scrii vreo poveste, sau povestire, sau impresie de sărbători, ar fi bine să te adresezi din vreme lui Stoica, cel care a prins așa de admirabil cîteva scene din *Șoimii*. Dar trebuiesc făcute cît de grabnic, materialul trebuie să-l avem tot gata cu cel puțin o lună înainte, cu ilustrații cu tot. Eu sînt dispus să fac orice sacrificii, ca să iasă splendid. O dată împlinim cinci ani de existență! Cîtă grijă, cîtă muncă, cîtă dragoste și luptă, cîte nemulțumiri și bucurii nu reprezintă acești cinci ani! Fiecare din noi are partea lui, și faptul că toți își discută drepturile cîștigate — pănă și păcătosul de Chendi — dovedește cît de adînc este rostul acestei reviste. Eu, cel puțin, nu mi-aș putea închipui viața fără *Sămănătorul*. De aceea aș dori ca toți vechii și noii colaboratori să figureze în numărul festiv, chiar dacă am fi siliți să facem un număr dublu. Scurtu a mai emis ideea ca să dăm cu acest prilej și portretele fondatorilor și al lui Iorga. Eu socot că atunci ar fi neapărată nevoie să dăm și actualul comitet de redacție, într-un grup, compact și indisolubil cum este astăzi. (Căci nu știu ce-ar putea să mai intervie ca să ne despartă pe noi astăzi!) Firește că lucrul trebuie discutat. Manuscrisele ar trebui să le avem pînă în 10—15 zile. Dacă ai vreme și pentru asta, frate Mihai, adresează și tu vreo două rînduri tovarășilor cu care ești în legătură mai strînsă, amintindu-le condiția ca bucățile să fie cît se poate de scurte. Pentru că doi sau trei membri din „Tinerimea artistică" ne dau concursul lor, vom avea un articol special și despre această societate, care împlinește și ea cinci ani. Cine știe dacă acest moment nu va însemna începutul unei legături mai strînse între pictori și scriitori, căci astăzi trăim destul de izolați și neînțeleși. Iar îndemnul care te-a făcut să scrii pentru teatru, iarăși e un semn al unei nouă stări de lucruri. Poate că modestul meu articolaș n-a rămas fără ecou în sufletul tău. Tu ai putea să faci un frumos început acolo, în Folticeni, organizînd un cerc de lectură dramatică. Ar fi și o pildă pentru alții și, fiind ceva nou și atrăgător, lumea ar veni de la sine. Nu-i vorbă, o să ai multă bătaie de cap, și tu desigur că ai nevoie de liniște. Dar vreo șezătoare n-am putea face, în vacanța Crăciunului? Ard de nerăbdare să citesc sceneta ta, ai putea să mi-o trimiți. Eu termin azi-mîine cu traducerea comedioarei lui Goethe, și pe urmă... pe urmă las toate la o parte și „atac" drama de care știi...

Măi Mihai, mi-e dor de-un „guleai", că n-am văzut de mult vin în pahare și veselie-n ochii prietenilor! Iancu îți scrie și el săptămîna asta, dar e foarte ocupat, săracu'. Pacostea cu red. a căzut tot pe capul lui și săptămîna asta.

Te îmbrățișez ca frate,
St. O. Iosif

III

[București, 26 noiembrie 1906]

Frate Mihai,

De nu aveam prea multe pe cap, ți-aș fi scris mai demult. Dar și nevasta, și fetița mi-au fost bolnave și am fost destul de supărat. Acum, slavă Domnului, sînt mai bine.

P-aici nu e nimic nou. Drăgănescu a fost p-aci și a plecat, alaltăieri am primit o scrisoare de la dînsul. Este în adevăr un copil escelent și mi-a făcut tot ce i-a stat în putință. La rîndul meu, voi ști să-l prețuiesc după cuviință. Mi-a citit și două poezii, una din ele foarte frumoasă. Îmi pare rău numai că zilele cît a stat pe-aici, fiind eu foarte ocupat, n-am putut să-l

însoțesc pretutindeni. Totuși am fost cu dînsul o dată la Expoziție, unde am cîștigat amîndoi la cazino (de-ar auzi Iorga), la teatru (Agata Bîrsescu în *Safo* de Grillparzer) și la un concert simfonic al lui Dinicu.

După ce-a plecat, n-am mai ieșit prin tîrg decît într-o seară cu Mitif, iar sîmbătă m-am întîlnit cu Iancu și am încheiat „procesul-verbal", pe care cred că l-ai primit. De la Tutoveanu a venit pe adresa ta un sonet cu salutări prietenești și cu rugămintea de a-i răspunde de primire. Am desfăcut scrisoarea, fiindcă era într-un plic mare și bănuiam manuscris pentru revistă. Sonetul — deși nu-i așa de frumos ca altele — îl dăm în numărul viitor.

M-a indignat și pe mine pățania de care-mi povestești. E în adevăr păcat de-atîta energie cheltuită și e păcat că nu poți să continui cu publicarea, mai cu seamă că foarte multă lume îmi spunea că se vestește a fi interesant și frumos. Eu mărturisesc că nu l-am citit, căci *Viața românească* e prea scumpă pentru punga mea, iar la Fundație încă n-a venit. Aștept cu nerăbdare să citesc și eu capitolul publicat. Dacă e cum zici și ai fi trecut peste orice considerație, publicîndu-l în întregime, firește că ar fi făcut mare vîlvă.

Frate Mihai, nu cred că vei fi supărat din pricina întîrzierii mandatului. Vina nu este a mea, eu luasem dispoziții imediat, cum ți-am și scris, și credeam că ți s-a trimis. Abia a doua zi am aflat că „n-au fost bani în casă". Am alergat la Filip atunci și imediat s-au pus banii la poștă.

De ziua ta, am închinat și noi un pahar de bere la „Bulevard". Te-am pomenit cu drag.

P-aci e vreme minunată, cam frig însă.

Uitasem să-ți comunic ceva: știi că era cît p-aci să mă fac berar? E vorba să intru în legătură cu fabrica din Azuga, ea să pună capitalul, și eu firma. N-am dat nici un răspuns definitiv. Aș vrea să știu tu ce crezi și dacă tu, în locul meu, ai face această negustorie? Ce mai ședințe literare am face la berăria noastră! Ce zici, frate Mihai? Am alcătui acolo numărul. Dar se-nțelege că nu v-aș da pe datorie nici un degetar de bere. Dacă mă fac negustor, am să fiu de o zgîrcenie harpagonică, căci vreau să mă-mbogățesc. Punînd însă cazul că eu nu pot primi, ai lua tu această întreprindere? Avem antecedente celebre, pe Gherea și pe Caragiale. Noi am putea să facem ceva mai mult: un soi de cîrciumă literară, cu lecturi și muzică națională și cu intrare. Ce zici?

Păn-acuma nu e decis nimica. E o simplă propunere ce mi s-a făcut. Era vorba să se închirieze chiar prăvălia de pe bulevard din palatul „Minervei", căci „Jubileul" închide peste cîteva zile. Era însă prea mică. Vezi dar că lucrul e totuși serios. Scrie-mi și tu ce socoți.

Te sărut,
Steo

IV

7 ianuarie 1907, București

Frate Mihai,

Multe sînt problemele cari cer dezlegare și multe trebuie să rămînă nedezlegate. Dar *Sămănătorul* e un Făt-Frumos (nu din Bîrlad) voinic, și dacă a scăpat el teafăr și din brațele zmeului din Buzești, apoi nu e loc să ne temem prea tare că n-o să scape și din alte încurcături mai mici.

Dar să trec, în amănunte, la întrebările ce mi le pui.

1) Sandu mi-a scris că a început cea mai frumoasă nuvelă a lui.

2) Neculai N. Beldiceanu ne dă o nuvelă pentru patru numere.

3) Am făgăduiala unui articol al lui Bogdan-Duică și ale altora.

4) Pe Doinaru nu l-am putut opri, căci ar fi necesitat o corespondență prea lungă, și el ne rugase să nu-i schimbăm nimic. Timpul era scurt, material pentru *Cronica veselă* n-aveam, cum n-am avut nici pentru no. trecut. Se pare că spiritul „Turbincei" moarte în fașă se răzbună. Așteptăm însă să vină Doinaru de-acasă — și atunci vom mai vorbi. Deocamdată am suprimat rubrica hazlie care — ca s-o facem bună — ar necesita o „concentrare" ca pe vremuri, adică să sacrificăm o sară pe săptămînă. Dar de unde s-o iei? Căci eu și Scurtu sîntem extrem de ocupați, și-apoi sîntem numai doi, și nu totdeauna bine dispuși.

Ceea ce remarci despre spiritul unor notițe ale lui Iancu e just. I-am arătat scrisoarea ta, și a luat act. E locul aici să-ți spun dealtfel un lucru pe care-l știi și tu, că rar am văzut un om îndușmănit mai mult și mai pe nedrept ca fratele Iancu Scurtu. Și cu toate acestea, cît e de îndatoritor și bun la suflet! Nu este om să s-apropie de dînsul, să-i ceară vreun serviciu, și el să-l refuze. Toată viața lui a fost o serie de jertfe. A trăit pentru alții, și cu toate astea o viață proprie, pentru că e un caracter. Eu-l urmăresc de mult, de pe cînd — aproape un copil — scria la *Tribuna*. A avut atunci un șir de articole superbe, întru nimic mai prejos de unele de astăzi ale lui Iorga în *Neamul românesc*. Dacă le-oi mai găsi — căci le-am păstrat, dar nu știu unde-s — și cînd ei veni odată, am să ți le citesc. Era vorba de Iancu, regele munților. P-atunci Iorga nu-nsemna încă nimic în literatura noastră curentă. Dacă le-ar fi scris Scurtu astăzi, toată lumea ar zice că imită pe Iorga! Alta. Știi că Iorga continuă cu șezătorile. Se duce unde-l cheamă, ridică gloatele, entuziasmează și cu cel dintîi tren se-ntoarce acasă, ca de obicei. Dar ce-l mînă? Ar fi nedrept să spui că nu e o bună parte de idealism în pornirea lui, dar și setea de popularitate îl îmboldește să facă ceea ce face.

Scurtu a pornit și el prin țară. Mai zilele trecute a fost la Brăila, săptămîna asta a ținut o conferință la Giurgiu, și e vorba să cutreiere toate orașele. Lumea o să zică și de astă dată că vrea să-l imiteze pe Iorga.

În realitate însă el se duce să mişte şi să cîştige publicul din România pentru gazeta din Peşta, şi astfel ştie el să răsplătească unor oameni care n-au ţinut socoteală nici de sfaturile, nici de dorinţele lui! Ar face oare Iorga una ca asta?

Dar nu mai e nevoie să insist, tu-l cunoşti pe Iancu şi-l iubeşti ca şi mine. Şi Mitif îl iubeşte mult. Mitif este pe aci de cîteva zile. Era vorba să facem o clacă pentru sumarul *Sămănătorului*, care trebuie dat în numărul care vine. Dar nu ştiu dacă s-o putea face, căci e mare grozav!

Acum, o nostimadă. Alaltăieri mă abordează cunoscutul acţionar al „Minervei", Otto; alergase după mine şi gîfîia. Îmi spusese că mi se cere să fac un mare serviciu „Minervei". E vorba anume să scoată un chiriaş neplăcut — un berar — din prăvălia lor de-alături şi mă roagă pe mine să iscălesc un contract de formă, precum că *Sămănătorul* închiriază pentru redacţie acea prăvălie. Am primit, făcînd mult haz, fireşte, şi mîine merg cu Filip la tribunal să autentificăm contractul pe trei ani, cu o chirie de 5000 fr. Probabil că pănă una-alta, de ochii lumei, ne şi instalăm — şi iată *Sămănătorul* cu local propriu, prăvălie mare, pe bulevard... Filip mi-e foarte recunoscător că i-am făcut serviciul acesta şi, ce-i drept, i-am scăpat dintr-o mare încurcătură.

Drăgănescu îmi scrie că s-a decis să plece în străinătate. Versurile lui plac foarte mult. Dar cîntecele din urmă ale lui Mitif? Ce zici de ele? Dar *Cîntecelul* lui Borcia nu-i aşa că e un mărgăritar? Răsfoiesc toate revistele ce apar acum, precum şi cele vechi — degeaba! Nici una nu aduce material aşa de bun şi cernut ca a noastră. Nu cred să fim prada unei iluzii. Dar uitam. Te vei fi mirat că n-avem articolul făgăduit în chestia hîrtiei. Pricina e că Filip nu ne-a dat informaţiile la timp. O să începem cu no. viitor această campanie, cu un apel la toţi scriitorii şi artiştii din ţară, rugîndu-i să adreseze sau să-şi spună cuvîntul. O asemenea chestie dusă la bun capăt ar putea să acopere de-o mare glorie activitatea revistei noastre. În ziarele politice n-avem

St. O. Iosif şi D. Anghel (din volumul *Corespondenţă*, Editura pentru literatură, 1969)

Natalia şi Corina Iosif (Muzeul Teatrului Naţional „I. L. Caragiale")

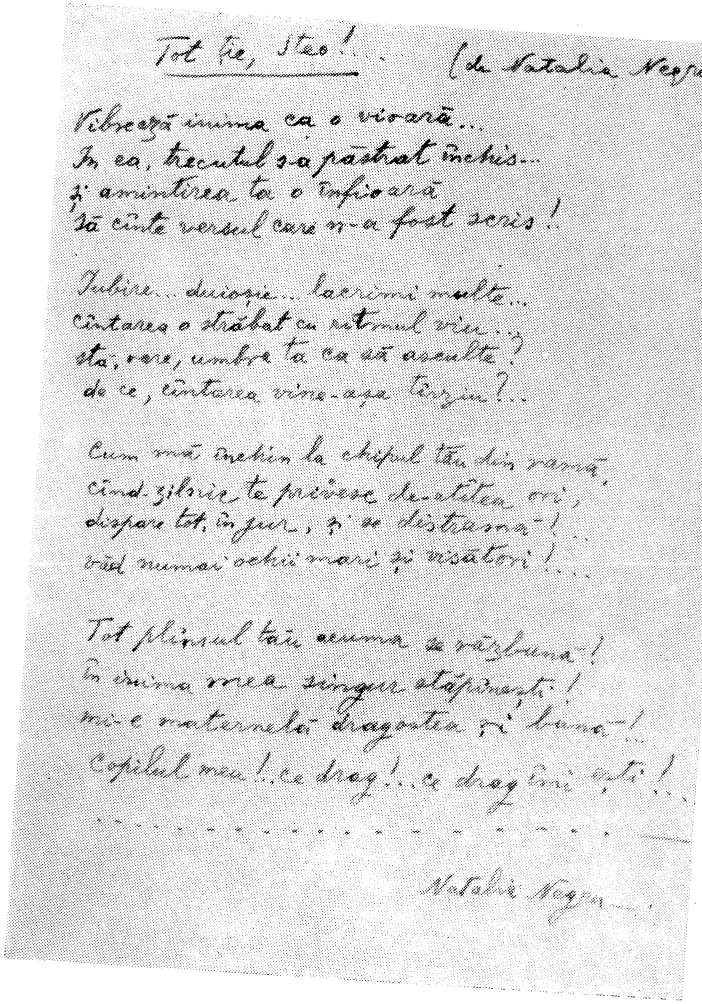

Tot ție, steo!... (de Natalia Negru)

Vibrează inima ca o vioară...
In ea, trecutul s-a păstrat închis...
și amintirea ta o înfioară
să cînte versul care n-a fost scris!

Iubire... duioșie... lacrimi multe...
Cîntarea o străbat cu ritmul viu...
stă, rece, umbra ta ca să asculte?
de ce, cîntarea vine-așa tîrziu?...

Cum mă închin la chipul tău din ramă,
Cînd zilnic te privesc de-atîtea ori,
dispare tot, în jur, și se destramă!...
văd numai ochii mari și visători!...

Tot plînsul tău acuma se răzbună!
În inima mea singur stăpînești!
mi-e maternelă dragostea și bună!...
Copilul meu!... ce drag!... ce drag îmi ești!...

. . . .

Natalia Negru

Manuscrisul unei poezii de Natalia Negru (colecția Ion Roman)

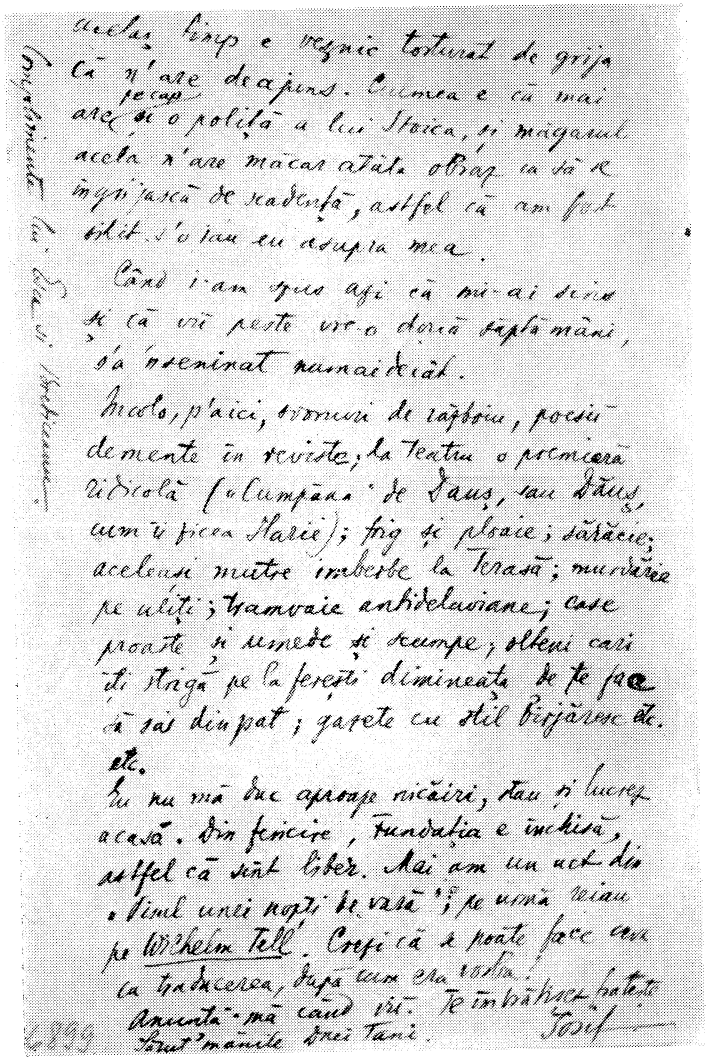

acelaș timp e veșnic torturat de grija
că n'are deajuns. Culmea e că mai
are *pe cap* și o poliță a lui Stoica, și măgarul
acela n'are măcar atîta obraz ca să se
îngrijească de scadență, astfel că am fost
silit s'o iau eu asupra mea.

Cînd i-am spus azi că mi-ai scris
și că vii peste vre-o două săptămîni,
s'a 'nseninat numaidecît.

Incolo, p'aici, trăncăneli de răsboiu, poezii
demente în reviste; la teatru o premieră
ridicolă („Cumpăna" de Dauș, sau Dăuș,
cum îi zicea Marie); frig și ploaie; sărăcie;
aceleași mutre imberbe la Terasă; murdărie
pe uliți; tramvaie antidelaviane; case
proaste și umede și scumpe; olteni cari
îți strigă pe la ferești dimineața de te fac
să sai din pat; gazete cu stil birjăresc etc.
etc.

Eu nu mă duc aproape nicăiri, stau și lucrez
acasă. Din fericire, Fundația e închisă,
astfel că sînt liber. Mai am un act din
„Vinul unei nopți de vară"; pe urmă reiau
pe Wilhelm Tell. Cred că se poate face ceva
ca traducerea, după cum era vorba!

Anunță-mă cînd vii. Te îmbrățișez frățește
Sărut'mînile Doamnei Tani. Iosif

Complimente lui Lia și Sextilianu.

1899

Scrisoare către Octavian Goga — septembrie 1912
(Biblioteca Academiei R.S.R.)

St. O. Iosif în ultimul an de viață
(din volumul *Corespondență*, Editura pentru literatură, 1969)

nici o speranță, căci, desigur, toate sînt vîndute. E bine să avem pe d. Haret de partea noastră.

Mă-ntrebi de serată. Ca multe alte proiecte, așteaptă. Până acum nu pot ști nimic ce-o să s-aleagă și din asta. Ar fi însă splendid și cred că ar avea succes. Ce facem însă cu „Societatea de traduceri“?

Ciuchi va fi pus la carantină.

Cred că ai primit măndățelul. Vei fi înțeles modestia lui, acum după sărbători. Ți-am spus că am dat un butoi de bere culegătorilor? A fost și Filip cu noi, și la urmă picase și Mitif. Scurtu a vorbit dumnezeiește!

Te sărut,
Steo

V

[martie 1907]

Dragă Mihai,

Șezătoarea s-a fixat definitiv pe ziua de duminecă, 11 mart. Cred că vei primi la timp și înștiințarea oficială și vei veni — căci dacă te-am așteptat cu dor păn-acum, apoi astăzi, pe lîngă dorința noastră de a te avea între noi, mai e neliniștea cu care așteptăm să ne aduci știri adevărate despre mișcarea țăranilor. Noi aici sîntem într-o continuă agitație și nici nu mai știm ce să credem.

Până cînd vii, te rog deci să ne mai scrii și să ne dai amănunte. Filip e desperat, căci i-a concentrat vreo 14 lucrători. Toată lumea nu se mai ocupă de altele și vorbește îngrijată de viitor.

Scrie-ne multe.

Te îmbrățișez,
St. O. Iosif

VI

Dragă Mihai,

Zilele acestea a fost pe la mine d. Chernbach și mi-a lăsat 2 poli, rugîndu-mă să trimit ceva pentru *Viața românească*. Cum materialul pregătit pentru această revistă îl dădusem la *Sămănătorul* chiar în ziua aceea, i-am făgăduit că voi copia actul I din *Tannhäuser* și azi l-am trimis. Sînt 16 pagini. Firește că e o traducere și, prin urmare, cred că mi se va face un tarif special, dar măcar vreo sută cincizeci de lei să-mi trimeată, ce bine mi-ar prinde! Dacă cumva vii în legătură cu ei, zilele acestea, te rog să le amintești imediat să-mi trimită cît mai urgent ceea ce cred de cuviință, scăzînd suma de 40 lei ce mi-a lăsat-o d. Chernbach. Eu sînt foarte, dar foarte mîhnit și lipsit de orice sprijin. Nicăieri nu văd posibilitatea de a mi se limpezi situația. D. Haret m-a uitat cu totul, deși i-am scris zilele trecute. Nici nu știu ce are de gînd. E un post la Aman, parcă anume pentru mine creat. De ce nu mă numește? Mister! Nu mi-ajung supărările ce le am și nevoile grele ce mă amenință să mă strîngă de gît, dar, pe cît se pare — prin colaborarea mea la *V.r.* — am provocat nemulțumiri și în comitetul nostru de redacție. Ar trebui să ne întrunim odată cu toții și să lămurim definitiv lucrurile acestea prea delicate. Am avut cu Anghel o esplicație pe care o regret, dar n-am provocat-o eu.

În sfîrșit, cum e mai rău. Tu ești acum sănătos? Ne spunea Drăgănescu că nu te-ai simțit bine și ce păcat că n-ai fost la Azuga. Am cercetat cu el Peștera Ialomicioarei. Cred că ți-o fi scris.

Te rog răspunde-mi imediat și, dacă nu-ți vine greu, fă-mi serviciul ce te-am rugat, căci stau aici pe veresie și nu mai am decît cîțiva gologani prin buzunare. Să mă ia dracul dacă mint! Dar și spunînd adevărul,

văd eu bine că tot o să mă ieie, de vreme ce m-au părăsit și Dumnezeu, și sfinții toți.

Te îmbrățișez,
St. O. Iosif

Scrie-mi pe adresa St. O. I. Hotel "Imperial", 18 (Calea Victoriei), unde mai stau vreo 4—5 zile.

•

Către ALEXANDRU HODOȘ

Cu prilejul împlinirii a cinci ani de viață a revistei *Sămănătorul* care v-a fost odată drag, am hotărît să tipărim un număr special. Dorința noastră a tuturor ar fi ca în această împrejurare să se întîlnească toți vechii colaboratori, fără deosebire de persoane sau de vederi.

Ne adresăm și d-v. și stimatei d-ne, rugîndu-vă a colabora la acest număr, care va apărea în preajma Crăciunului. Timpul fiind însă așa de scurt, sînteți rugați a ne da răspunsul până luni sau marți 18—19 dec.c.

Primiți, vă rog, încredințarea deosebitei mele stime. Respectuoase sărutări de mîni doamnei,

al d-voastră
St. O. Iosif

București, 15 dec. 1906

Către GEORGE TUTOVEANU

Iubite domnule Tutoveanu,

Pentru n-rul special de Paști, pe care-l scoatem în condiții excepționale, am fi bucuroși să avem ceva și de d-ta.

Timpul fiind scurt, te rog, dacă poți, să ne trimiți cît mai curînd, căci vrem să apărem cu o săptămînă înainte de sărbători.

Sărutări de mîni d-nei.

Al d-tale,
St. O. Iosif

București, 7 april 1907

Către SIMION MEHEDINȚI

București, 30 mai 1907

Stimate domnule profesor,

V-am căutat zilele trecute, dar n-am avut norocul de a vă găsi acasă. Împrejurarea care mă face să cer bunăvoința d-voastră o cunoașteți.

Atît eu, cît și soția mea, care mai are un singur examen la d-voastră, dorim să ne înscriem la examenul de licențe și vă rugăm să binevoiți a ne examina — dacă e posibil — chiar mîine, joi, 31 mai. Aceasta pentru că termenul de înscriere e scurt, și d-l Densusianu, la care ne-a mai rămas un examen, ne-a declarat fără încunjur că nu ni-l acordă pînă ce nu-i vom atesta că avem *toate* examenele date.

Avizul d-lui decan l-am cerut, după cum mi-ați spus d-voastră, și l-am obținut. Mă tem că d-l Densusianu, încheind cursul anului școlar vineri, 1 iunie, să nu plece din București și să nu fim siliți astfel să amînăm licența pentru toamnă, ceea ce ar fi un adevărat dezastru pentru noi, în împrejurările grele cu care avem de luptat.

Mîine dimineață îmi iau libertatea de a veni la d-voastră după răspuns.

Primiți, vă rog, domnule profesor, încredințarea adîncului meu respect.

St. O. Iosif

Către ION IOANOVICI

I

București, 4 april 1908

Frate Iancule,

Te rog foarte mult să recomanzi cu toată căldura pe fratele meu Virginiu pentru locul de contabil ce aflu că e vacant la fabrica de postav.

I-ai deschide astfel posibilitatea de a-și croi și el un drum în viață, căci gazetăria nu-i o carieră. E un băiat muncitor și cinstit și cred că toată lumea va fi mulțumită de dînsul. Are bacalaureatul.

Eu voi scrie și d-lui Babeș.

Încolo — ce mai faceți? Uitam să-ți comunic că fratele meu e și un bun muzicant și ar putea fi și maistru de cor.

Noi o ducem cînd mai bine, cînd mai rău. Sînt însă tot mai multe semne bune. Moise s-a întors din voiajul de nuntă?

Te rog comunică cele de cuviință tuturor și — răspunde-mi.

Al tău,
St. O. Iosif
Bd. Ferdinand 52

N.B. Cred că ai primit sumarul?

II

București, 22 ianuarie 1910

Dragă Iancule,

Am luat dispoziția să ți se trimită imediat toate numerile apărute păn-acum. Iartă-mi tăcerea și neglijența, dar eu, în special, am fost așa de ocupat și năcăjit toate lunile astea din urmă, încît am întrerupt orice relație și corespondență.

Aș vrea să te rog acum să-mi dai oarecare informații.

Printre resursele de venit ale revistei noastre, noi ne-am gîndit și la oarecare anunțuri, după cum fac revistele din străinătate, care în mare parte se susțin prin acest mijloc. Te rog să-mi scrii cui ar trebui să ne adresăm noi pentru a obține cîteva reclame de la fabricele din Azuga, cum e de pildă fabrica de bere, de postav, de șampanie Rhein etc. — și cam ce sume se dau de obicei publicațiilor similare. Dacă poți și tu să pui o vorbă bună pentru noi, fă-o, căci mai bine ca oricare tu trebuie să știi cu ce greutăți avem noi de luptat. Ținta noastră este ca din revista aceasta să ne creăm o platformă de unde să putem vorbi liber, să ne scuturăm de sclavia editorilor care ne exploatează în chip neomenos. Și avem așa de multe de spus, sînt atîtea nedreptăți care n-au glas, se petrec atîtea crime și mizerii cari trebuiesc date la lumina zilei!

Aștept să-mi răspunzi ce crezi și te sărut,

Steo

Salutări d-lor Babeș, Moise Boieru, Mîndru și celorlalți.

III

Duminică, 14 mart. 1910

Dragă Iancule, am ezitat până acum să-ți scriu cele ce urmează și să-ți cer ceea ce îți cer. Mi-am adus aminte de dragostea ta. Puțini oameni mi-au arătat atîta dragoste.

Tu cred că bănuiești situația mea. O duc foarte greu. Și anul acesta mai cu seamă nici nu știu cum am dus-o până azi. Am avut o serie de mizerii cari au sfîrșit să mă aducă într-o situație vecină cu desperarea.

Muncesc fără spor și tot ce clădesc se surpă, tot ce combin nu-mi izbutește. Știu bine că și tu ai greutăți familiale, dar vin la tine ca la un frate bun. Te rog mult să-mi împrumuți 500 de fr. Am săptămîna asta termenul chiriei la Credit și sînt amenințat de sechestru, ceea ce ar fi un dezastru complet pentru mine. Ți-aș restitui banii aceștia în rate sau, dacă ai putea s-aștepți, în septemvrie ți i-aș da odată pe toți. Dar te rog mult să-mi faci acest bine. De la 1 aprilie sînt numit corector la Analele parlamentare și cu postul de la bibliotecă și ce mai cîștig din scrieri — voi avea o situație mai bună. Voi fi deci în măsură să mă achit. Dar acum sînt foarte încurcat și năcăjit și nu știu cum și ce să mai încep. Și pe lîngă toate, mai sînt și bolnav. Doctorii mi-au recomandat liniște absolută și eu n-am o zi de odihnă. Iartă-mă dar că apelez la tine și te rog răspunde-mi imediat pe adresa Fundațiunei ”Carol I-iu“.

Cumpăna cred că o primești. Merge destul de prost, fiindcă n-avem capital s-o lansăm.

Te rog înc-o dată să-mi răspunzi și rămîn al tău devotat, cu toată dragostea,

St. O. Iosif

IV

Dragă Iancule,

Îți mulțumesc din toată inima. Trimite-mi, dacă poți, și 200. Lui Moise i-aș scrie, dar trebuie să-ți mărturisesc că mai am la el o datorie pe care nu m-am învrednicit să i-o plătesc până acum. Știu că e foarte bun și-l apreciez mult. Mai sînt dator și d-lui Babeș. Apelez dar la tine și aștept. Dar mă poți aștepta până la 20 sept.? Fă-mi acest serviciu, te rog, căci sînt așa de străin și așa de părăsit aici!

Mă surprinde că n-ai primit răspuns la scrisoarea anterioară. Eu mi-aduc aminte că ți-am scris. Dar, mai știi? Năcăjit și zăpăcit de multe belele ce au dat pe capul meu, poate că am pierdut scrisoarea înainte de a o pune la cutie. I-am scris d-lui Babeș, i-am trimis și revista. Îți spuneam și de Chendi că preferă lada cu bere, după cum ai opinat tu. Cu anunțurile *Cumpenii* nu știu ce-o să facem. Anghel e bolnav grav de vreo două săptămîni și, dacă nu s-o face bine mai curînd, e posibil să fim nevoiți a suspenda apariția revistei cîtăva vreme. În realitate e un sacrificiu aproape inutil, pe care-l facem. Revista nu produce nimic.

Și nici eu nu sînt tocmai sănătos. Toată vara nevasta mi-a fost bolnavă; toamna și iarna s-a bolnăvit copila, se vede că acum e rîndul meu. Ce să fac însă? Voi merge înainte, străduindu-mă, până ce voi cădea. Te rog răspunde-mi cît mai curînd. Am izbutit să obțin o amînare pînă la 23 martie, adică marțea viitoare. Păn-atunci, dacă primesc de la tine suma care spuneai, poate voi întruchipa și restul, și voi scăpa de hopul acesta. Pe urmă, din nou, pe muncă! Și trebuie să ies la capăt.

Dealtfel, dacă n-aș fi avut boală în familie, anul acesta aș fi stat binișor. Dar am cheltuit colosal cu doctorii și farmaciile.

Aș fi venit, dragă Iancule, eu însumi duminică, dar trebuie să plec la un cerc cultural.

Îți mulțămesc încă o dată pentru sentimentele tale de prietenie și te îmbrățișez

al tău,
St. O. Iosif

V

Dragă Iancule,

Îți mulțumesc din toată inima — atîta pot să-ți spun. Prietenii buni se cunosc la nevoie.

Eu am mari plictiseli, nu numai materiale, dar și morale. Dacă cele dintîi se pot înlătura sau amîna destul de greu, apoi celelalte sînt aproape incurabile. Nu știu ce-am să fac și cum o s-o mai duc până la sfîrșit. Îmi vin cîteodată în minte cuvintele presupuse ale lui Eminescu:

„Și totuși trebuie să cînt, —
Cînta-mi-ar popii pe mormînt!“

Întorcîndu-mă mai zilele trecute de la un cerc, am întîlnit între Barboși și Brăila, în tren, pe Moise. Dac-aș fi liber — să am o zi, o zi întreagă liberă — m-aș repezi până la voi. Dar am așa de mult de lucru — și mai ales acum, trebuie să lucrez îndoit. Mai scrie-mi cîte-un răvaș din cînd în cînd.

Te îmbrățișez cu toată dragostea,

al tău,
Iosif

București, 25 mart 1910

Către BABEȘ

Onorate
domnule Babeș,

De săptămîni plecarăți
Și parcă ne uitarăți
Că nici vreo ilustrată
Nu ne-ați trimis vreodată...

Pe-aici sînt toate bune,
Iar după Caraiman
Același soare-apune
Ca-n fiecare an.

Ș-același Kainzbacir
Consumă ce produce,
S-adapă cît un taur —
Iar noi ne facem cruce!

Merg fabricele strună
Cu fum-ncolo-ncoace,
Și berea-n noi s-adună
Ca-n niște poloboace.

O mie de ani pace!

I. Ioanovici

Șt. O. Iosif
Dr. C. Prișca

Către SOLOMON

Dragă Solomon,

Eu am lipsit mai multe zile din București, așa că abia azi am văzut c. ta postală. Am fost și la postă de am luat scrisoarea cu bani. Îți mulțămesc și, la rîndul meu, voi căuta să mă port și eu tot așa frumos și cinstit cu tine.

Să-ți dea Dumnezeu noroc și sănătate și, dacă și cînd aș putea să-ți fac și eu vreun serviciu, scrie-mi fără-nconjur.

Te îmbrățișez frățește,
Iosif

București, 8 dec. 1910

Către AVRAM NEGRU

București, 18 oct. 1911

Iubite tataie,

Îți mulțumesc pentru poamă, în numele Corinușei, căreia i-a făcut mare bucurie. Văzînd poama, a și apucat-o dorul de vie și ne-am înțeles să vi-o aduc zilele acestea, dacă voi putea să scap. E sănătoasă, cuminte, a crescut frumos, învață la pian după metodă și face mari progrese. Deocamdată e la surorile mele. La primăvară sper să iau o casă cu chirie, mai confortabilă, și atunci o iau pe Corina la mine. Pe Natalia n-am mai văzut-o de la deschiderea stagiunii teatrului din Craiova. N-am vorbit cu dînsa, deoarece era cu A. Citesc în gazete că și la Galați a fost. Eu am făcut tot ce era omenește cu putință, ca s-o abat din rătăcirea ei. Acum m-am încredințat că totul e zadarnic, și voi păstra-o în sufletul meu ca pe un copil pierdut, care mi-a fost foarte drag, dar nu m-a înțeles. Îi doresc să fie mai fericită decît cu mine — dar tare mă tem că nu va fi așa. Și-a robit viața de-un om *necinstit*. Să dea Dumnezeu să nu regrete.

Sărutări de mîini mamaiei.

Al d-tale,
Iosif

Către OCTAVIAN GOGA

I

București, 24 februarie 1912

Dragă Tavi,

Să nu crezi că nu mă gîndesc zilnic la tine, nici că nu ți-am scris pînă acum din neglijență. Dar am avut atîtea mizerii pe cap, și am fost și extrem de ocupat zilele acestea. A fost și Corina bolnavă, și multe, multe altele care nu se mai pot spune, o situație care mă exasperează. Uneori mi se pare că sînt un personaj dintr-o dramă sombră care nu avea să se mai sfîrșească. Și de-aș ști măcar cum are să se sfîrșească!

În orice caz, mi-ar părea mai bine să cadă cortina cît de curînd.

Vești tocmai vesele nu pot să-ți dau. Cu prilejul infamiei lui Vaida-Popovici și Comp., am constatat o dată mai mult ce secături sînt cea mai mare parte dintre colegii noștri întru Apolo. Am discutat cu mulți și m-am indignat, surprinzînd la ei un fel de bucurie ascunsă cînd citeau telegramele ticluite cu atîta perfidie din *Universul* și alte gazete de p-aici. Am încercat cu Chendi să adunăm iscălituri pentru un protest, dar n-a fost chip.

În sfîrșit, e bine că s-a încheiat într-un fel; cu toată împăcarea noastră însă, pentru oamenii în adevăr cumsecade d. Vaida rămîne descalificat.

Eu, cel puțin, n-aș putea să-i mai întind vreodată mîna, fără oarecare jenă, și dacă tu ai putut să împingi generozitatea pînă la iertare, aceasta-ți face cinste numai ție, dar pe el îl coboară.

Ce bine trebuie să te simți tu, dragă Tavi, liniștit, lăsat în pace de toți acolo. Mai că-mi vine să te invidiez. Ai început drama?

Despre Ilarie cred că știi că e cam suferind, dar boala lui s-a exagerat de către dușmanii lui personali, cari au răspîndit fel de fel de știri alarmante pe socoteala lui. De fapt nu e decît oboseala care l-a biruit pe acest erou al muncii cinstite. L-au iritat în cea mai mare măsură și cele petrecute cu tine. Îl vedeam zilnic tot mai întunecat și mai nervos — uneori de-o nervozitate inexplicabilă. Acum e mai calm, stă p-acasă, dar nu mai vine la cafenea decît rar de tot —, dar a slăbit foarte mult. Cred că la sanatoriul d-rului Marinescu, unde intră duminica asta, are să-și revină în fire, și cînd vei scăpa și tu din cușcă, o să ne regăsim odată toți trei la un păhărel cu vin, veseli ca-n alte vremuri! — Tu cînd isprăvești închisoarea? Am la mine materialul de un volum, pe care Ilarie mi l-a încredințat ca să ți-l trimit ție la Sibiu, să i-l tipăriți acolo. Cred că ți-a scris și ție și lui Tăzlăoanu în chestia asta.

Te sărut ca un frate bun,
Iosif

II

Dragă Tavi,

Sextil mi-a adus cu el mireasma vremilor trecute și ne gîndim cu drag la tine și ce bine ar fi să ne regăsim odată toți la un loc.

Te îmbrățișez,
Iosif

III

București, 25/8 sept. 1912

Dragă Tavi,

Îmi închipuiam eu că trebuie să fii foarte plictisit și ocupat. Vezi de scapă de toate și vino cît mai curînd. În privința șezătorii proiectate, nu era încă nimic fixat, astfel că putem s-o amînăm pînă poți să vii și tu, și anume pe ziua de joi 10/23 octombrie, în sala teatrului *Comoedia*. Trebuie s-o facem într-o joi, dup-amiază, deoarece numai atunci ni se oferă sala gratuit. Băieții au mai făcut și o cerere la minister, iscălită de mai mulți, pentru acordarea unui ajutor lui Ilarie.

Azi am fost la dînsul și am stat mult de vorbă. Era mai vesel ca de obicei, dar e foarte slab. Ar fi bine să se instaleze deocamdată iarăși la Pantelimon, până ce vom putea noi să-i strîngem banii necesari ca să meargă la un sanatoriu în străinătate. — Nădejde de îndreptare însă nu cred că mai este. O spun așa de crud și-mi pare rău că trebuie s-o spun. L-am văzut scriind. E penibil. Îi tremură mîna, se zăpăcește, încurcă literele. În îndeletnicirile zilnice e încurcat de asemeni și neajutorat ca un copil. Numai cînd dă cu ochii de vreun cunoscut, pe stradă, îl vezi că face toate sforțările să pară sprinten, vrea să vorbească repede, și de multe ori nu înțelege precis ce-i spui, rămîne absent și m-apucă strîns de braț, ca un om gata să cadă. Și pentru mine e cu atît mai dureros, că veșnic îl am dinaintea mea pe vechiul nostru Ilarie, cu umorul lui sănătos, care de multe ori mă făcea cu o vorbă să rîd cu lacrimi.

Dacă ar fi să cred ce spune nevasta lui, are și o manie de a risipi banii, în același timp e veșnic torturat de grija că n-are de ajuns. Culmea e că mai are pe cap și o poliță a lui Stoica, și măgarul acela n-are măcar atîta obraz ca să se îngrijască de scadență, astfel că am fost silit s-o iau eu asupra mea.

Cînd i-am spus că azi mi-ai scris și că vii peste vreo două săptămîni, s-a înseninat numaidecît.

Încolo, p-aici, zvonuri de război, poezii demente în reviste; la teatru, o premieră ridicolă (*Cumpăna* de Dauș, sau Dăuș, cum îi zicea Ilarie); frig și ploaie; sărăcie; aceleași mutre imberbe la „Terasă"; murdărie pe uliți; tramvaie antideluviane; olteni cari îți strigă pe la ferești dimineața de te fac să sai din pat; gazete cu stil birjăresc etc. etc.

Eu nu mă duc aproape nicăieri, stau și lucrez acasă. Din fericire, Fundația e închisă, astfel că sînt liber. Mai am un act din *Visul unei nopți de vară*; pe urmă reiau pe *Wilhelm Tell*. Crezi că se poate face ceva cu traducerea, după cum era vorba?

Anunță-mă cînd vii. Te îmbrățișez frățește. Sărut mînile d-nei Tani.

Iosif

Complimente lui Esca și Brediceanu.

IV

Dragă Tavi,

Dacă nu plecați așa degrabă, cred că ne vom întîlni în curînd la Paris. Eu am de gînd să plec sîmbătă din București.

Te pup și te rog să comunici respectuoase sărutări de mîni doamnei Tany,

Steo

Către ANA CHENDI

Doamnă,

Îmi scrieți pe un ton care jignește un om cinstit. D-v. știți foarte bine că nu vă datoresc nimic. Suma făgăduită o dau numai din dorința de a face un cît de neînsemnat bine unui prieten vechi, la care am ținut și țin și azi foarte mult. Drept aceea, cred că e o lipsă de politețe să-mi amintiți mereu de un lucru făgăduit o dată și care se va îndeplini înainte de a crede d.-v.

Primiți respectele mele,
St. O. Iosif

Către MIHAI...

Îți scriu cu toată încrederea în prietenia pe care mi-ai arătat-o în zilele cîte le-am petrecut împreună la București. Și viu și te rog să-mi faci un mare serviciu.

Am terminat de cîteva luni pe *Wilhelm Tell* şi Davila mi l-a primit la Teatrul Naţional, dar din motive bugetare nu se poate juca decît în stagiunea viitoare. Tavi îmi făgăduise demult să intervină la „Societatea de fond de teatru", ca să-mi cumpere manuscrisul şi să mi-l tipărească. Cînd a fost la Bucureşti, mi-a vorbit de aceasta ca de un lucru sigur. Cum însă el acum e foarte ocupat cu alte daraveri, mă jenez să mă mai adresez lui. Vin deci să te rog pe d-ta, dacă nu te deranjează prea mult, să mă pui în legătură cu cei cari conduc societatea şi să stărui, dacă se poate, să-mi cumpere manuscrisul. Eu nu cunosc pe nimeni mai de aproape, altminteri aş face singur oferta. N-am nici pretenţii prea mari: m-aş mulţumi cu 800 coroane la predarea manuscrisului şi 500 exemplare, la tipărire.

Te rog, dragă Mihai, dacă-ţi stă în putinţă, fă-mi acest serviciu. Sînt la o mare strîmtoare; deşi am muncit anul acesta mai mult şi mai cu spor ca niciodată, totuşi mă găsesc într-o situaţie mizerabilă. Am saltarul plin de lucrări pe care nu le pot plasa, din pricina crizei care bîntuie şi la noi. Sînt şi bolnav şi ar trebui să mă caut serios, dar n-am cu ce.

Încolo — p-aici — atmosferă apăsătoare, nesiguranţa zilei de mîni, zvonuri de război şi mobilizare dezminţite tot a doua zi, zăpadă, ger, plictiseală, sărăcie. Am o presimţire că n-am să scap teafăr din anul acesta 1913!

Aştept un răspuns neîntîrziat şi te îmbrăţişez cu toată prietenia.

Bucureşti, 3 ianuarie 1913

St. O. Iosif

Către HORIA PETRA-PETRESCU

Stimate domnule Petra-Petrescu,

Am citit până la un punct cu plăcere critica d-tale, dar n-am fost în stare s-o citesc mai departe, indignat de prostiile pe care le afirmi pe pag. 174. Nu e permis, e o ruşine şi o neobrăzare să afirmi că espresii dintre cele mai alese, mai energice şi mai idiomatice sînt nelalocul lor. Şi aceasta numai de dragul unui sistem de criticasterie, de care marele Bartels şi-a bătut joc admirabil cu flacăra spiritului său caustic. Previn pe oricine va îndrăzni să schimbe ceva din versul sau verbul genial al lui Schiller că voi aduna toate fulgerele şi trăsnetele cerului şi-l voi izbi la mir, drept în creştet, ca să pomenească cît o trăi! Se poate ceva mai ilogic şi mai caraghios? Nu vă place cuvîntul văgăună, ai? Pesemne că n-aţi supt lapte românesc la sînul maicei voastre.

Atît. Încolo te salut cu toată stima,

Iosif

Către CORINA IOSIF

I

Dragă Puiule,

Te doresc mult, mult şi te sărut de un miliard de ori.

Tata Steo

Pup şi degeţelul mămăichii.

II

Corina tatei, albă şi frumoasă,
Ca să-ţi urez, comoara mea, mă lasă,.
Ca să trăieşti, mulţi şi veseli ani,
Să ai o ladă plină tot cu bani.

Să poți fi bună ca nimeni ca tine,
Să faci pe lumea-aceasta numai bine,
Să fii curat model de modestie,
De cinste, dragoste și vrednicie.

Și harnică ca aurita albiniță
Și ca fluturul colorat zglobie,
În cuibu-ți alb și-mpodobit cu foi de viță,
Și dulce ca și strugurul din vie!

Aceasta, puiule-ți doresc eu ție!

1 iunie 1913

Steo-tătăicu

III

[București, 11 iunie 1913]

Dragă puiule,

Eu cred că voi veni zilele acestea pe la voi și-ți voi aduce o iie cu broderii țărănești de la o expoziție și *Fluierașul* și două cărticele cu basme. Te pup și spune degețelului mămăichii că are și el partea lui de pupat din partea lui

Steo

Către DIMITRIE ONCIUL

Domnule director,

Vă rog să binevoiți să-mi puneți cît mai curînd la dispoziție un aht de o mare însemnătate în ce privește familia mea. Dar este un document ce trebuie ținut în cea mai mare taină, deoarece se relatează la familia marelui Stirbey, cu care se înrudesc unele modeste rubedenii ale mele de clăcași și răzăși, cum le zice pe moldovenie; și știți dumneavoastră — celebrul și marele istoric care ați fost atît de ironic în niște împrejurări grele cum erați cam enervat de o neglijență a mea care nu izvora decît dintr-o timiditate înnăscută — știți că m-ați eliminat pur și simplu de la licență. Eu nu m-am tulburat nicidecum, că știam bine că d-v. veți regreta acest act foarte natural la un om obișnuit cu ceea ce se cheamă ”poet pletos“ — puteam să răspund la alte chestiuni pe care nu mi le-ați pus și d. Bianu a stăruit destul, dar vă mărturisesc că eu tot am fost jignit cît de puțin, un suflet care vă admira, care [a] trăit clipele fericite de la Cernăuți cu d-v. în mijlocul însuflețirei naționale din dulcea noastră Bucovină, care trebuie să devină cît mai curînd a noastră, am fost puțin năcăjit, dar foarte puțin de tot, vă asigur, de această nevoită a nervilor indelicateță a voastră. Și v-am păstrat aceeași prietenie curată și toată admirația mea pentru un mare și sfînt dascăl care a dezgropat din mormintele arhivelor noastre comorile chrisoavelor și achturilor și tuturor documente de care sînt așa de fericit să le răsfoiesc din cînd în cînd.

Printr-o întîmplare ciudată, care o m-a adus în apropierea unei persoane foarte cunoscătoare în ale istoriei neamului nostru, am căpătat o copie de document pe care o țin la dispoziția dumneavoastră cu toată osîrdia unui fiu de neam ales, și vă rog să-mi dați cu toată bunăvoința care vă caracterizează față de elevii care vă iubesc și vă au în cea mai mare cinste, să-mi puneți la îndemînă acest așa zis ”***aht***“ pe limba dulce moldovenească și a Bucovinei, care s-ar putea că e capul întregei Țări Românești, după cum țările Ardealului sînt brațele puternice și vînjoase ale Țării acesteia greu obidite de lifte spurcate, cu a Maramureșului vale, cu dealurile păduroase ale Tîrnavelor, cu toate celelalte părți minunate ale Hațegului și ale Albei-Iulia, ale Munților ei Apuseni și ale Bihorului celui aproape pierdut pentru noi. Această digresie vă rog să mi-o îngăduiţi şi vă rog cu toată credinţa în sufletul vostru bun şi mare să daţi negreşit acele ahte, acele documente, de care se leagă o taină neînchipuită, căci cunoaşteţi foarte bine ce multe familii necinstite din lepra bizantină şi-au însuşit această ilustră şi creştină mai întîi de toate familie.

Vă rog, domnul profesor, să-mi daţi să iau această copie deci în cel mai mare secret, căci, vă spun din nou, e mare primejdie să-ncapă în mîni streine acest act, care priveşte în puţine şire şi familia mea, din partea mamei mele bune şi a cărei amintire o preţuiesc cu toată bucuria unui copil bun, a Mihălţenilor ot Mihălţ şi a Muntenilor ot Munteni din Ţara lui Hrean a Ardealului mare. Aceasta voiam să cer, şi spaţiul nu-mi îngăduie să mă întind asupra altor lucruri pe care vi le voi comunica verbal.

Cu toată stima şi respectul,
St. O. Iosif

ADDENDA

Poezii făcute de amicii mei

1. IUBITA SOLDATULUI

dedicată amicului meu A.Pr.P.

Suflă vîntul printre arbori,
Spulberînd frunzele-n ceruri,
Desfăcînd fumul din hornuri,
Suflă vîntul! Pe o cîmpie părăsită,
Unde noaptea tristă fierbe de ţipete desperate,
Plînge, plînge o copilă cu pletele despletite,
Plînge, plînge o copilă pe iubitul mort în luptă!

*

Noi vrăjmaşi în şir s-adună
Şi cu furie nebună
Să reped ... Un fulger ... Tună ...
Tune! Fulgere întruna! Tunet, fulger n-o clinteşte
De lîngă mormîntul negru, din cîmpul de bătălie!
Mai cu foc îi este plînsul ca fulgerul ce sclipeşte,
Mai pătrunzător suspinul ca tunetul ce bubuie!

*

Pe ale cerului hotare
Lună blîndă iar apare,
Veselă şi rîzătoare,
Dară cînd, pe cîmpie, raza-i de argint
Au pătruns, odată văzu-nfiorată
O tînără copilă, ce era îmbrăţişată
C-o neagră movilă, cu un mormînt.

Braşov, 27 april 1889

St. O. Iosif

Către MINISTERUL CULTELOR ȘI INSTRUCȚIUNII

I

Domnule ministru,

Subsemnatul, fiind angajat încă din anul trecut de către d. director al Conservatorului de muzică din București, d. D. Popovici, cu traducerea dramei muzicale *Tannhäuser* a lui Richard Wagner pentru a fi pusă în studiu cu elevii acelui conservator și traducînd cea mai mare parte pe care am și predat-o d-lui director, viu prin aceasta a vă ruga să binevoiți a dispune să mi se mandateze suma de lei 400 ce reprezintă onorarul cu care am fost angajat, să-l primesc la predarea lucrărei întregi.

Primiți, vă rog, domnule ministru, încredințarea profundului meu devotament.

București, 5 mai 1905

St. O. Iosif

II

Domnule ministru,

Am onoarea a vă înainta traducerea mea *Rienzi*, mare operă tragică în cinci acte, de Richard Wagner, traducere făcută de mine în metrul original, și vă rog să binevoiți a dispune ca să mi se mandateze suma de lei 400, conform hotărîrei cu ordinul nr. 24.576 din 11 mai 1905.

Primiți, vă rog, domnule ministru, încredințarea adîncului meu devotament.

București, 9 august 1907

St. O. Iosif

III

Onorate domnule ministru,

Pierzîndu-se petiția mea cu n-rul 53.203, supt care este înregistrată în condica de expediție a ministerului cătră Casa școalelor, vin respectuos a vă ruga să binevoiți a dispune din nou ca să mi se mandateze suma de 400 lei, ce mi se cuvine pentru traducerea operei *Rienzi* de Richard Wagner, traducere ce se află acum în mîinile d-lui director al Conservatorului de muzică și declamație.

Primiți, vă rog, domnule ministru, încredințarea adîncului meu respect.

St. O. Iosif
Hotel „Regina“ 55

București, 21 septembrie 1907

22.IX.1907
Se va elibera,
Haret

Către NICOLAE GANE

București, 29 dec, 1905

Venerate maestre,

Ne împlinim iarăși, cu toată bucuria sufletului, datoria de a-ți trimite cele mai sincere urări de bine și de noroc în preajma Anului nou. Dea Dumnezeu să trăiască mulți ani încă povestitorul minunat, totdeauna senin, al lui *Cătrințaș* și *Aliuță*, expresia cea mai credincioasă a sufletului românesc; să-i ajute Domnul să mai îmbogățească, din bielșugul darurilor sale, literatura noastră. Noi, cei tineri, fermecați și acuma de *Fluierul lui Ștefan* din bătrîni, tresărim de cîte ori decanul povestitorilor ne dă pilda cea bună și nu lasă părăsirii pana-i măiastră.

Noi, cari am crescut în vraja povestirilor d-tale, ne-am socoti fericiți să putem aduce, din cînd în cînd, drept dar cititorilor noștri cîte una din povestirile așa de dragi tuturor; ar fi și un îndemn prețios în stăruința noastră pe căile deschise, acu-s aproape o jumătate de veac, de cei bătrîni, cu d-ta printre cei rămași tineri.

Așteptînd cu toată nădejdea și cu toată dragostea, rămînem ai d-tale cu totul devotați,

Redactorii *Sămănătorului*

St. O. Iosif, Mihail Sadoveanu, Ion Scurtu

ROMÂNI,

Astă-seară, vineri, cu trenul de Moldova, ora 8,25, sosește *dr. Lueger, primarul Vienei.*

Prietenul nostru și dușmanul tuturor dușmanilor noștri.

Să-i arătăm că românul e înțelegător, recunoscător și primitor, ieșindu-i întru întîmpinare la Gara de nord.

N. Iorga, I. Scurtu, Em. Gîrleanu, Em. Antonescu, St. Iosif, G. Bogdan-Duică, Aurel Popovici, G. Murgoci, Șerban Cantacuzino, Em. Staicu, Dr. Meruțiu, Em. Protopopescu-Pake

---

Către GEORGE COȘBUC

Ziua sfîntului Gheorghe 1907

Prinos de închinare și credință slăvitului Homer românesc, celui dintîi sămănător al vremii noastre literare.

D. Anghel, Leonte Moldovan, Luca Rusu, C. Sandu-Aldea, M. Sadoveanu, Ion Scurtu, St. O. Iosif

---

Către N. IORGA

RĂSPUNS LA O „SOMAȚIE"

D-l N. Iorga ne „somează" a publica *noi* pricinile adevărate ale retragerii d-sale de la *Sămănătorul.* Fie: d. N. Iorga a trebuit să ne părăsească, spre marea noastră părere de rău, pentru următoarele pricini:

1. D-sa, de la o vreme, nu mai vroia să țină seama că *Sămănătorul* a fost întemeiat ca o revistă *impersonală*, ci vroia să-i dea un caracter personal tot mai pronunțat, în paguba intereselor literare de obște.
2. D-sa ne cerea să ne solidarizăm cu orice atitudine publică a d-sale, chiar străină de literatură.
3. D-sa însuși, în loc să cimenteze armonia între colaboratorii *Sămănătorului*, era pornit să o tulbure prin firea d-sale bănuitoare și nestatornică, pe cînd astăzi, după un an și jumătate de la plecarea d-sale, armonia noastră e desăvîrșită, deși numărul membrilor redacției s-a îndoit.

4. Temperamentul despotic al d-sale, prea binecunoscut acelora cari au fost în legătură mai de aproape cu d-sa, este, din nenorocire, sfătuitorul statornic al d-lui Iorga în literatură şi aiurea.

Cu mîhnire ne-am văzut nevoiţi să facem aceste mărturisiri, ca foşti membri ai redacţiei *Sămănătorului* de supt direcţia d-lui N. Iorga.

St. O. Iosif, M. Sadoveanu,
I. Scurtu

Onor. LIBRĂRIEI-EDITOARE SOCEC&C

Prin aceasta facem cunoscut că cedăm manuscriptul piesei *Cometa,* cerut de d. Mihail Dragomirescu, în condiţiile următoare:

Se vor tipări 5 000 ex., dintre cari 4 000 pentru „Biblioteca de popularizare“ şi 1 000 pentru o ediţie de lux, cu preţul de 500 lei primiţi acum.

Lucrarea va apărea fără nici o altă adăugire, în afară de manuscrisul nostru.

La epuizarea acestei ediţii, va interveni un nou angajament între noi şi d. Socec.

Ultima corectură o vom face noi.

Bucureşti, 22 iulie 1908

St. O. Iosif
D. Anghel

Am primit suma de 500 lei
St. O. Iosif
D. Anghel

Adresa: Comuna Buciumeni prin Tecuci.

Către SOCIETATEA SCRIITORILOR ROMÂNI

Domnule preşedinte,

În urma incidentelor cu desăvîrşire regretabile petrecute în adunarea generală — simţul demnităţii de scriitor mă sileşte să renunţ la cinstea, ajunsă, vai, aşa de problematică, de-a mă mai număra printre membrii Societăţii scriitorilor români.

Ca membru fondator al acestei societăţi, n-aş fi crezut niciodată că adunările acesteia, care ar fi trebuit să fie adevărate sărbători de cunoaştere şi înfrăţire între scriitori, să degenereze în scandaluri incalificabile. Vă rog deci să mă consideraţi <retras> demisionat din societate.

<Primiţi asigurarea>

DIN GOANĂ

Ducîndu-şi viaţa solitară —
Un suflet trist şi visător —
Nevasta şefului de gară
S-a-ndrăgostit de-un călător,

Dar trenul a plecat — şi-n goana
Cu care monstrul a trecut,
În suflet i-a lăsat icoana
Frumosului necunoscut.

De-atunci trec zile, nopţi de-a rîndul
Şi trenuri trec neîncetat,
Ea stă şi astăzi aşteptîndu-l
La geamul veşnic luminat.

Şi trenuri vin şi pleacă iară
Şi nu-i ştiu ranele ce-o dor...
Nevasta şefului de gară
S-a-ndrăgostit de-un călător...

Goga — Iosif — Eftimiu

COMENTARII ŞI VARIANTE

DIN ZILE MARI

(p.9)

În volumul *Din zile mari*. Poem istoric, Bucureşti, Minerva, 1905.

Anterior apariţiei volumului, Iosif a tipărit părţi din poem în diferite periodice, adesea în variante mult diferite faţă de textul din 1905. Dealtfel, poetul considera chiar acest text din 1905 drept unul provizoriu şi-şi exprima intenţia, în prefaţa volumului, de a relua lucrarea. N-a mai făcut-o.

Chiar fragmentele — indicate de noi mai jos — pe care le-a reprodus în culegerea *Poezii*, 1910, apar în respectiva culegere fără modificări propriu-zise. Cele cîteva mici diferenţe fonetice faţă de ediţia din 1905 sînt consemnate aici la locul cuvenit. Notăm că pentru respectivele fragmente am preluat formele din 1910.

VISUL LUI PETRU ARON *I–II* şi PE CÎMPIA DIREPTĂŢII *I–V*.

Au apărut mai întîi în *Sămănătorul*, III, nr. 27, 4 iulie 1904, p. 421—422, cu titlul *Ştefan-vodă* (fragment) şi numerotate *I* (pentru *Visul lui Petru Aron*) şi *II* (pentru *Pe Cîmpia Direptăţii*).

Variantele din *Sămănătorul* faţă de ediţia 1905:

v. 4 Nu *răsună* nici un pas.
v. 5—8 lipsesc
v. 9 *Dar din ceas în ceas străjerii*
v. 10 *Mai trezesc* din porţi boltite
v. 11 Liniştea pe strîmte uliţi,
v. 12 *Şi*-amuţesc pe urmă iar.

După v. 16 urmează strofa suprimată în volum:

În iatac crivatu-i încă
Neatins. Veghind d-asupra-i
Candela slab luminează

La icoana de argint.
v. 18 *Nu poți tu închide ochii?*
v. 19 *Pentru ce nu afli tihnă*
v. 20 *La un ceas așa tîrziu?*
v. 21 Dormi, căci iată, *pe la geamuri*
v. 22 Zorile *încep să bată*

În revistă, acest prim grup de strofe nu este separat (prin II) de cel următor.

v. 2 *Pentru că nu vrea s-adoarmă,*
v. 4 *Somnu-l prinde pe furiș.*
v. 5 *Ci un vis grozav s-*arată
v. 9 *Toți boierii,* dregătorii
v. 11 Sînt de față — *și el, Petru*
v. 12 *Stă în* scaunul domnesc.
v. 13—16 lipsesc
v. 17 *Dar* deodată *crește-un freamăt*
v. 18 *Ușa sălii se deschide*
v. 21—28 lipsesc; în locul lor, strofa:
Printre sfetnici drum își face
Către scaun naintează —
Cruntă-i și scăldată-n sînge
Fruntea *fratelui ucis.*
v. 34 *Strigă: — Petre, amar ție!*
v. 36 Răzbunării *a sunat.*
v. 41—64 lipsesc
v. 65 *Și, zicînd așa,* întinde
v. 66 Mîna-*i amenințătoare*
v. 67 lipsește
v. 68 *Mîna-i crește uriașă*
v. 69 *Ca să-l smulgă* de pe tron...
v. 72 Vrea *s-alerge, — dar nu poate*
v. 73. *Și se zbuciumă gemînd.*

După v. 73 urmează strofa suprimată în volum:
Îngrozit deschide ochii,
Cată-n jur — e ziua mare.
Marele postelnic, palid,
Gîfîind răsare-n prag:
v. 75 *E la porțile Sucevei!*
v. 76 *Fîlfăie biruitoare*
v. 77 *Steagurile muntenești!*

v. 78 *Oastea ta e fugărită,*
v. 79 *Fugi, măria ta, degrabă —*
v. 81 *Toată țara e cu El!*
Titlul *Pe Cîmpia Direptății* lipsește.
[I]* v. 3 *Uită jalea* și zîmbește
v. 4 *Cerului senin de-april.*
v. 5 Primăvara, *mama* noastră,
v. 9 Primăvara, *mama* noastră,
v. 12 *Tînăr* și frumos *ca ea!*
v. 13—16 lipsesc
[II] v. 1 Bucură-te *și tresaltă*
v. 5 *Sună-ți clopotele toate*
v. 6 *La bisericele tale,*
v. 7 *Largă poarta ți-o deschide*
v. 8 *Ca să intre cu alai.*
v. 9—12 lipsesc
v. 14 Fiul lui *Bogdan, nepotul*
v. 16 Celui bun *și plîns de toți!*
[III] v. 1 Pe un cal *alb fără pată*
v. 2 Ce aruncă foc pe nară,
v. 4 Îmbrăcat *numai în fir.*
v. 5 *Pletele-i bălaie joacă*
v. 6 *Revărsate în inele*
v. 9 Pana de la *gugiumanu-i*
v. 10 *Fîlfăie* în vînt vioaie,
v. 11 Flutură în *falduri* manta-i
v. 12 *Aruncată peste umări,*
v. 24 *Casele rămîn pustii,*
v. 26 Și-i aruncă flori în *cale*
v. 29 Toți aleargă, — și *cucernici*
v. 30 Gîrbovii moșnegi *se-nchină*
v. 31 — Mulțumescu-ți *ție, Doamne,*
v. 32 *Că mi-ai ajutat să-l văd!*
v. 35 Doamne, mîndru i se șade
[IV] v. 4 *Surle sună* zgomotos.
v. 5 *Dar la locul* Direptate
v. 6 Ștefan-vodă *poposește*

---

* Cifrele romane puse de noi între paranteze drepte lipsesc în revistă.

v. 8 Să-l întîmpine *pe domn.*
v. 16 Cu cădelnițele-n *mînă,*
[V] v. *1—16* urmează v. *17—24*
v. 17 *Ștefan-vodă sare sprinten*
v. 20 *Cuvios*, în zvon de psalmi
v. 24 Unge *creștetu-i* cu mir!
v. 1 *În genunchi stă tot norodul,*
v. 6 Care-*mi pizmuie domnia?*
v. 8 M-a *sfințit* Moldova domn?...
v. 13 Și din *miile* de piepturi

ȘTEFAN-VODĂ ÎNFRUNTĂ PE PĂGÎNI

III și IV. Cu titlul *La Vaslui, la Curtea-Nouă*, s-a publicat mai întîi în *Convorbiri literare*, XXXIX, nr. 4, aprilie 1905, p. 290—291.

Variante în revistă:

[III] r. 17 lipsește
v. 20 ....*crezi că nu* mă-ntorc *iar viu?*
v. 21.......... mai curînd *ori* mai tîrziu?
v. 26 .... nu mai plînge-*așa amar!*
[IV] v. 9 Vede cum *pe* deal coboară
v. 10 Oastea cu Ștefan *în frunte*
v. 11 Scînteind în *zale crunte*
v. 16 *Cum pierea* la cotituri.

RĂZBOIENII

VII Fără titlu și numerotare s-a retipărit în *Poezii*, 1910, p. 119—121. În ediția 1905:

v. 3 Șade plînsă, — ochii-*i* galeși
v. 5 În z*ă*dar și azi l-așteaptă;
v. 22 Dar de m*ă*nie-aprins

VIII, IX și X. Au apărut în *Luceafărul*, III, nr. 22—23, 1 decembrie 1904, p. 373, cu titlul *Ștefan-vodă*— Fragment (fără numerotarea părților). Variantele din revistă:

v. 1 *Ștefan-vodă* rătăcește

[VIII] v. 3 Părăsit de *lumea-ntreagă*
v. 4 *Părăsit și de noroc.*
v. 5 Pe poteca *neumblată*
v. 6 *Merge singur* voievodul
v. 9 El, învins! El, *steagul* lum*i*i
v. 12 *Înger al* războaielor.
v. 15 Numai *spada, drept* tovarăș
v. 16 *E nedespărțită-n* șold.
v. 17—20 lipsesc

[IX] v. 2 De prin scorburi *și din* peșteri
v. 7 Ștefan nici n-o *bagă-n* seamă
v. 12 *Ce-au căzut pînă la unul,*
Suflete mari de viteji...
v. 13—16 lipsesc
[X] v. 4 Pe îngustele *poteci.*
v. 5—8 lipsesc
v. 9 *Și*, din cînd în cînd, o rază
v. 10 *Ce* străfulgeră în treacăt
v. 11 Prin frunzare, *însenină*
v. 12 *Fața* domnului pribeag.

(În ediția din 1905, numerotarea VIII se repetă, astfel că în continuare avem IX în loc de X și așa mai departe; am corectat eroarea.)

XII și XIII. Cu titlul *Visul lui Ștefan-vodă* (inexistent în ediția din 1905) s-a tipărit mai întîi în *Sămănătorul*, IV, nr. 19, 8 mai 1905, p. 304—305 (în subsol se menționează: „Fragment din poemul *Din zile mari* ce va apărea în curînd"); cu același titlu s-a retipărit și în *Poezii*, 1910, p. 122—125.

Variante în *Sămănătorul*:

[XII] v. 15 Căci *nădejdea* nu-i în brațe
v. 17 Nu te teme că *pizmașii*
[XIII] v. 6 P*ă*nă-n marginele zării
v. 23 Mulți găsesc *mormînt în tine,*
v. 24 Dunăre *clocotitoare!*

În *Poezii*, 1910, în v. 11 din II, o eroare de tipar, la sfîrșit, un: *iar.*

DUMBRAVA-ROȘIE *(I—V)*

Partea IV cu titlul *Craiul Albert* s-a tipărit mai întîi în *Sămănătorul*, IV, nr. 16, 17 aprilie 1905, p. 244; integral *(I—V)* s-a retipărit în *Poezii*, 1910, cu același titlu și aceeași împărțire, p. 126—136.

Variante în *Sămănătorul* (unde versurile sînt alăturate cîte două, formînd stihuri lungi):

[IV]v. 2 *Ce* zarea *stă* s-o soarbă
v. 3 *Se-ntoarce craiul Albert*
v. 4 *Purtat* în goană oarbă.
v. 5–8 *În urma lui suita-i aleargă* în risipă
Și paseri mari de pradă *plutind deasupra-i* țipă.
v. 9–12 *Polonia întreagă îl* blestemă pe cale,
De pretutindeni crește un freamăt greu de jale:
v. 13 — O, unde ți-e, crai *Albert*
v. 43–44 Blăstem, blăstem, crai-*Albert*, *asupra ta* să cadă.

În ediția din 1905, v. 13–33 sînt așezate cîte două alături formînd stihuri lungi, grupate cîte două (deci 5 distihuri), la fel v. 57–68 (trei distihuri).

Variantele din ediția 1905:

IV v. 7 *Paseri* mari de pradă-n stoluri
V v. 2 De cu zori și *pănă*-n *sară*,

Cîntecul despre preastrălucita izbîndă de la Podul-Înalt

Cu titlul *Podul-Înalt* — fragment — a apărut mai întîi în *Sămănătorul*, III, nr. 45, 7 noiembrie 1904, p. 708–710. Cu același titlu, același fragment. în *Calendarul Minervei* pe 1905, p. 209–211. Precedat de părțile I–II din capitolul *Zile de pace*, s-a retipărit în *Poezii*, 1910, p. 137–149.

Variantele din revistă:

v. 7 C-un pîlc de *oșteni*,
v. 8 *Plăieși* moldoveni,
v. 23–24 lipsesc
v. 25 *Ci* în Cel-de-sus
v. 27 Unde e nădejde*a*
v. 28 La *toată* primejde*a*
v. 31 Și-a trimes o ceață
v. 55 *Păn' prind turcii* știre
v. 56 *Cu mica* oștire
v. 57 Grabnic *să-i* lovească
v. 58 Și *să-i* dovedească...
v. 61 *Trîmbițele*-au prins
v. 62 Să țipe-*ntr-adins*
v. 102 *Spada-i de* văpaie

v. 119 Și-*o îneacă* toată
v. 120 *În Dunărea lată*
v. 128 *Domnului* de sus.
v. 144 *Ca s-o* mînuiască,
v. 151 *Pe* cum c-a purces
v. 169–176 lipsesc.

În ediția din 1905, v. 171 lipsește.

CÎND A FOST SĂ MOARĂ ȘTEFAN (*I–V*)

S-a retipărit în *Poezii*, 1910, p. 150 — 159, text neschimbat față de ediția din 1905.

Cum precizează Iosif în prefața volumului din 1905, poemul *Din zile mari* se încadrează printre manifestările prilejuite de comemorarea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, fiind chiar obiectul unei însărcinări oficiale date de Spiru Haret, atunci ministru al Cultelor și Instrucțiunii. Se pare — cum reiese dintr-o scrisoare a poetului către Natalia Negru — că propunerea pornise de la el, iar ministrul o acceptase cu oarecare întîrziere. Firește, poemul (comandat nu cu mult înainte de mai 1904) n-a putut fi terminat pînă la marile serbări organizate în luna iulie a aceluiași an. Aceste serbări, pregătite din vreme, au fost anticipate de o vie agitație în presă și de o serie de manifestări dintre cele mai variate. Ziarele și revistele au publicat literatură despre erou, studii, articole. La 2 iulie, s-au desfășurat serbări la București. A avut loc o defilare pe străzile orașului și prin fața tribunelor oficiale ridicate în Piața Victoriei. După ce s-au perindat unități militare, grupe de elevi și studenți, a urmat un convoi istoric înfățișînd pe voievodul însuși, însoțit de sfetnici și oșteni, în costume de epocă desenate de pictorul Costin Petrescu. Academia a ținut ședință festivă. Serbări au avut loc și la Iași (sub direcția istoricului A.D. Xenopol), la Brăila, Constanța și în alte orașe.

Poemul lui Iosif n-a putut apărea decît peste un an. Poetul a participat totuși la comemorare prin fragmentele publicate în *Sămănătorul* din 4 iulie 1904. În același număr al revistei, dedicat lui Ștefan cel Mare, mai semnează N. Iorga (*Învățături din viața lui Ștefan cel Mare*), M. Sadoveanu (*Moartea lui Ștefan-vodă*), G. Vîlsan (*Podul-Înalt*, poem).

Faptul că Iosif s-a angajat să scrie un poem istoric se datorează în primul rînd interesului său pentru trecutul poporului nostru. Multă vreme, cucerit de lectura cronicarilor, a năzuit să compună un ciclu — o „galerie" — despre voievozi (v. scrisorile către V. Cioflec și Natalia Negru). N-a realizat decît cîteva fragmente dintr-un poem despre Alexandru Lăpușneanu. Tematica istorică l-a preocupat însă permanent.

Inițiativa sa din 1904 a avut și stimulente materiale: în pragul căsătoriei, poetul nădăjduia că din onorariul pe care urma să-l primească va acoperi cheltuielile nunții și traiul familiei pe cîteva luni.

Nu prea încrezător în puterile sale, dar dornic să învingă dificultățile unei opere epice de mai mare întindere, a făcut unele pregătiri: și-a procurat cîteva lucrări despre domnitorul moldovean și s-a dus pentru vreo trei săptămîni (în mai 1904) în Bucovina. Amănunte despre încercarea sa de a se reculege și a-și biciui însipirația în atmosfera locurlor ce păstrau amintirea eroului, ca și despre șovăielile ce nu l-au părăsit nici după ce a găsit o formă ce i se părea adecvată temei, aflăm din corespondența sa de-atunci cu Natalia Negru (v. scrisorile din mai 1904, în volumul de față).

Încredințat editurii Minerva în martie 1905, poemul a apărut pe la începutul lunii iunie a aceluiași an, cu o copertă, desenată de pictorul Mantu, reprezentînd coroana voievodului. Cam în aceeași vreme, poetul reușea să obțină de la minister mandatul pentru onorariul cuvenit.

Prima recenzie pare să fie aceea, nesemnată, din *Viața nouă* (nr. 10, 15 iunie 1905, p. 239–240). Redacția revistei simboliste nu agrea în genere creația lui Iosif (și toată literatura de la *Sămănătorul*). Recenzentul se arată totuși obiectiv și, constatînd, pe bună dreptate, că în poem nu există „nimic epic", admite totuși că „e în general bine păstrată coloarea locală: limba, stilul, acțiunea ne îndreaptă spre vremea veche". Poetul e sfătuit să nu mai revină asupra subiectului, cum făgăduia, deoarece „firea sa mai mult sentimentală se împacă mai bine cu lirismul" – ceea ce e adevărat. Parcă în replică directă la reproșurile din *Viața nouă*, în orice caz ca răspuns la obiecții similare pornite din constatarea că, temperamental, Iosif nu era indicat să atace un subiect eroic, N. Iorga ia apărarea poetului într-un articol elogios pentru acesta și de o exagerată asprime polemică la adresa criticilor săi: *Poemul lui St. O. Iosif despre Ștefan cel Mare*, în *Sămănătorul*, IV, nr. 25, 19 iunie 1905, p. 421–424. Iorga nu contestă absența din poem a epicului și a tonului „eroic", dar e de părere că lui Iosif nu i se cerea „să povestească pe Ștefan, ci să-l cînte". Poetul a procedat aidoma cîntăreților populari, înțelegînd că „românii nu fac epopei și nici nu le pot ceti, căci felul lor de a slăvi trecutul e acela de a da chipuri, icoane în cîntece scurte cu versul răpede și vioi ". Aprecierile, evident subiective, ale lui Iorga n-au convins. Contemporanii au considerat poemul drept o încercare modestă (ca, dealtfel și autorul însuși), sau un eșec total. Dacă, după G. Bogdan-Duică, Iosif deprins să lucreze încet (?), va reuși să-și îmbunătățească opera, reluînd-o în liniște și fără grabă (recenzie în *Convorbiri literare*, nr. 9–10, septembrie-octombrie 1905, p. 949–959), după Eugen Lovinescu, poetul n-a avut din capul locului nici o șansă de succes, deoarece el „n-are nimic comun cu larga poezie lirică, izvorîtă din sentimente adînci sau cugetări înalte, și cu atît mai puțin cu poezia epică, care îi scapă cu totul". Subiectul însuși nu era „potrivit unui poet senzitiv și vizual" (cf. articolul *Din zile mari*, în vol. *Pași pe nisip*, Ed. Librăria națională, 1906, p. 148–150).

Sintetizînd, trebuie spus că graba explică poate întrucîtva rezultatele modeste obținute de Iosif în întreprinderea sa artistică, dar motivul principal se află totuși în insuficienta lui capacitate de a trata un subiect într-o operă epică. În zestrea durabilă a poetului se află și cîteva epice, însă acelea, cum remarcă și G. Bogdan-Duică, se bizuie pe modele populare. Să mai adăugăm că nici modelul popular n-a fost pentru Iosif un sprijin suficient, atunci cînd – ca în basmul versificat *A fost odată...* – n-a respectat condiția conciziei.

Ceea ce dă oarecare căldură evocării chipului marelui voievod și evenimentelor, în *Din zile mari*, este participarea afectivă a poetului, vibrația lui patriotică. Iosif privește trecutul în lumina năzuințelor prezentului, de unde și „actualizările" din finalul poemului. O imagine – ce-i drept convențională și forțată (domnitorul muribund cercetează viitorul printr-o „ocheană fermecată") – aruncă o punte între lupta antiotomană din trecut și relativ recenta cucerire a Independenței *(Cînd a fost să moară Ștefan...* III și IV). Impresionantă este însă propria viziune a poetului, din *Epilog*. Cu aproape zece ani înainte, el prevede cel de-al doilea război mondial: „Și va fi războiul mare / Între neamurile toate", premisă a reintregirii, prin luptă, a neamului: „Și vom rumpe orice lanțuri, / Vom sfărma orice hotare!" Transilvăneanul atinge aici coarda eroică, pe care o va face să vibreze puternic în 1912–1913, în preziua evenimentelor prevăzute în 1905.

DIN PERIODICE

POEZII

(p. 77) IZVORUL

În *Revista școalei* (Craiova), I, nr. 7, mai 1892, p. 269, cu semnătura St. Iosif.

Este prima poezie publicată de tînărul de șaptesprezece ani. Încurajat probabil de acest debut, Iosif se va adresa în toamna aceluiași an *Convorbirilor literare*, dar fără succes (v. scrisorile către Iacob Negruzzi).

Tema poeziei, sugerată de amintirea locurilor natale, este tratată de adolescent încă de pe cînd era elev la Sibiu (v. scrisoarea din 8 mai 1890, către Aurel Pop).

(p. 78) ȘI NU MĂ VEI LĂSA?...

În *Adevărul*, VI, nr. 1293, 14 septembrie 1892, p. 2.

(p. 79) CLĂTINÎNDU-ȘI...

Ibid.

În volumul *25 de ani de acțiune „Adevărul"*, 1888–1913 *(Morții noștri*, II, St. O. Iosif, p. 288–297), Ioan N. Roman evocă împrejurările în care Iosif și-ar fi început colaborarea la ziarul în redacția căruia el lucra pe atunci: „Deodată ușa ce da în pasagiu se deschise, și un tînăr, mai degrabă un copil, de vreo 16–18 ani, îmbrăcat sărăcăcios, palid, cu privirea blîndă, avînd aerul că sufere, intră înlăuntru, veni la biuroul meu, îmi întinse un plic și îmi spuse:

— V-am adus cîteva încercări de ale mele... și vi le las... să vedeți dacă sînt publicabile". Poeziile din plic — *Și nu mă vei lăsa?...* și *Clătinîndu-și...*, — a căror lectură l-a convins pe redactor că sfiosul solicitant „are talent", au apărut chiar a doua zi. După cîteva zile, Iosif a revenit cu alte versuri: *Ah! oamenii...* și *O carte...*. Impresionat de confesiunea lui („e lipsit de mijloace, [...] îl îngrijește o mătușă bătrînă, care nici ea nu e bogată"), Ioan N. Roman i-a propus să colaboreze în mod regulat și i-a oferit 60 de lei pe lună. La această ofertă — „fața i se însenină, parcă nu-i venea să creadă, și îmi mulțumi cu o bucurie copilărească".

După cum rezultă din corespondența poetului, întîlnirea sa cu Ioan N. Roman s-a produs însă abia în 1893, pe la sfîrșitul lui mai sau începutul lui iunie. Redactorul *Adevărului* îi cucerise afecțiunea. „Zilele trecute — îi scrie el lui C.D. Fortunescu — am făcut cunoștință cu Ioan N. Roman. Îl ador" (v. scrisoarea din 3 iunie 1893). Colaborarea lui Iosif la *Adevărul* a încetat însă în martie 1893, astfel că evocarea — tîrzie — a fostului redactor devine îndoielnică în amănuntele ei.

(p. 80) O CARTE...

În *Adevărul*, VI, nr. 1300, 21 septembrie 1892, p. 2.

(p. 81) AH! OAMENII...

Ibid.

(p. 82) EPIGRAME

I Amicilor; II Unui pesimist

În *Adevărul*, VI, nr. 1400, 4 ianuarie 1893, p. 2.

(p. 83) ÎN NOAPTEA...

Ibid, p. 3.

(p. 84) ESTE NOAPTEA

Ibid.

(p. 85)

VISUL CODRULUI

În *Viața*, I, nr. 3, 12 decembrie 1893, p. 4.

Tema poeziei a fost reluată și dezvoltată de Iosif după șapte ani (1900) în *Visează codrul*. De la o poezie la alta, progresul artistic este considerabil (v. vol. I din ediția de față, p. 93—94).

(p. 86)

SPRE TOAMNĂ

În *Gazeta săteanului*, X, nr. 23 (215), 5 ianuarie 1894, p. 574.

Poezia este precedată de nota: „Tînărul poet St. O. Iosif a cărui poezii, publicate în eșcelenta revistă *Viața*, au fost atît de apreciate, ne trimete următoarea pentru *Gazeta săteanului*. O publicăm cu plăcere, mai ales că d-l Iosif e din Brașov și, de-o vreme încoace, transilvănenii nu prea produc multe poezii".

Gazeta săteanului apărea la Rîmnicu-Sărat și se bucura de colaborarea lui G. Coșbuc, A. Vlahuță, N. Beldiceanu, Sofia Nădejde etc.

(p. 87)

SINGURĂTATE

— Cîntec —

În *Gazeta săteanului*, XI, nr. 1 (217), 5 februarie 1894, p. 3.

(p. 88)

ZĂDĂRNICIE

În *Gazeta săteanului*, XI, nr. 3 (219), 5 aprilie 1894, p. 81.

Ultima strofă a poeziei repetă, cu mici modificări, primul catren din *Și nu mă vei lăsa?...*

Cu același titlu, Iosif va mai publica două catrene în *Floare-albastră* (1898); reluate în *Patriarhale*, aceste două catrene vor purta titlul *Singur*

(p. 89)

VISUL UNUI SLUJBAȘ

În *Viața*, II, nr 17, 4 iunie 1895, p. 3.

(p. 91)

COPIL

Fragment

În *Epoca*, IV, nr. 802, 1 iulie 1898, p. 1—2.

(p. 94)

BASM NEISPRĂVIT

În *Floare-albastră*, I, nr. 7, 22 noiembrie 1898, p. 1.

(p. 95)

SFÎRȘIT DE VARĂ

În *Floare-albastră*, I, nr. 10, 13 decembrie 1898, p. 4.

(p. 96)

UNUI LUPTĂTOR

În *Floare-albastră*, I, nr. 19, 14 februarie 1899, p. 4.

(p. 97)

ELEGIE

În *Floare-albastră*, I, nr. 24, 21 martie 1899, p. 4.

V. și *Un cîntec* (1901), poezie înrudită prin temă.

(p. 98)

DINTR-UN BASM

În *Floare-albastră*, I, seria a II-a, nr. 28, 18 aprilie 1899, p. 4.

(p. 99)

O CLIPĂ

În *Pagini literare*, vol. II, nr. 7 (32), 28 noiembrie 1899, p. 3.

(p. 100)

TUDOR VLADIMIRESCU

În *Raport anual al gimnaziului real „Tudor Vladimirescu"* din *Tîrgu-Jiu*, Tîrgu-Jiu, 1899, Tipo-lito. N.D. Miloșescu, p. 25—26; același text în *Calendarul Minervei* pe 1901, p. 50.

În *Raport anual...*, poezia este datată: „Tîrgu-Jiu, 8 septembrie 1897".

(p. 102)

COSAȘUL

În *Convorbiri literare*, XXXIV, nr. 2, 15 februarie 1900, p. 82; în *Pagini literare*, vol. II, nr. 19 (44), 20 februarie 1900, p. 7.

(p. 103)

LA FEREASTRĂ

În *Pagini literare*, vol. II, nr. 20 (45), 27 februarie 1900, p. 2.

(p. 104)

STRĂIN

În *Pagini literare*, vol. II, nr. 22 (47), 12 martie 1900, p. 4.

(p. 105)

CERȘETORII

În *Pagini literare*, vol. II, nr. 23 (48), 19 martie 1900, p. 2.

(p. 106)

VOIEVODUL

Prima versiune, cu titlul *La pîndă* – fragment – în *Convorbiri literare*, XXXIV, nr. 9, 15 septembrie 1900, p. 46–47 (721-722); o a doua versiune, cu același titlu, în *Semănătorul*, I, nr. 15, 10 martie 1902, p. 234–235; a treia și ultima versiune, cu titlul *Voievodul*, în *Flacăra*, II, nr. 27, 20 aprilie 1913, p. 209.

Primele două versiuni sînt total diferite de ultima. Iată textul din *Convorbiri literare*:

LA PÎNDĂ

Fragment

În toropeala morții e cufundat palatul.
Arareori, departe, s-aud strigînd străjerii.
Dar voievodul palid e încă rob vegherii.
În camera-i tăcută nedesfăcut e patul.
O candelă, dasupra icoanei vechi, răspinde
Lumina-i sîngerată în clipe tremurînde.

E mult de cînd nu poate să doarmă voievodul.
Domnia lui temută a fost un lanț de crime.
Petrece singuratec și nu se-ncrede-n nime;
El știe că-l blestemă boierii și norodul. –
Cu mîinile la spate, tăcut, cu pași nesiguri
Se plimbă dus pe gînduri *și ochii-i ard în friguri.*

Din cînd în cînd tresare... aude parcă șoapte...
S-oprește crunt și-ascultă, în taină, dacă vine...
Hei, ce n-ar da să știe și el odată: cine
Îi sperie odihna în fiecare noapte!
De cînd mi-l tot pîndește! Cu ură și mîine
Își pipăie hangerul, rîzînd sălbatec: – Vie!...

Dar hohotu-i se stinge... tot sîngele-i îngheață...
Tiranul vrea să fugă, să strige slujitorii:
Puterea-l părăsește și-l zguduie fiorii...
Se-mpleticește, cade, pierdut și alb la față,
Pe jilț, în nesimțire... În groaznica tăcere
Sarcastic nebunia rînjește prin unghere...

– Treptat-treptat s-arată senina dimineață.
Un uruit de tobă, un freamăt de fanfară
Acopăr larma vagă ce vine din afară...
Bat clopotele vesel vestind o nouă viață:
Se redeșteaptă tîrgul în zvon de sărbătoare
Și zorile pe geamuri s-aprind strălucitoare!

Din acest text au trecut în *Voievodul* doar v. 11 și finalul v. 12 (subliniate de noi).

Textul din *Sămănătorul* prezintă următoarele variante față de cel din *Convorbiri literare*:

v. 1 În toropeala morții e *scufundat* palatul.
v. 2 *Din ceas în ceas*, departe, s-aud strigînd străjerii.
v. 4 În camera-i tăcută *stă neatins crivatul*
v. 5 O candelă dasupra icoanei *spînzurată*
v. 6 *Aruncă împrejuru-i lumina-i sîngerată.*
v. 9 *Trăiește* singuratec și nu se-ncrede-n nime;
v. 11 Cu mîinile la spate, cu *pașii mari*, nesiguri
v. 13 *La orice pas* tresare... Aude parcă șoapte
v. 14 S-oprește-*n loc* și-ascultă *cu spaimă* dacă vine...
v. 16 Îi *tulbură* odihna în fiecare noapte?
v. 17 De cînd *îl* tot *așteaptă!... Și-și pipăie hangerul*
v. 18 *Stînd gata ca să lupte cu iadul și cu cerul!*
v. 19 Dar *sîngele deodată de spaimă îi* îngheață
v. 20 Tiranul vrea *s-alerge*, să strige slujitorii...
v. 22 *Pe jeț încet se lasă îngălbenit* la față.

v. 23 *Dușmanu-i pretutindeni*... În groaznica tăcere
v. 24. *Rînjește* nebunia *prin umbră de* unghere.
v. 25–30 lipsesc.

St. O. Iosif a scris „balada" *Voievodul* în august 1900 la Paris și i-a comunicat lui Virgil Cioflec intenția de a o trimite *Convorbirilor literare* (v. scrisoarea din 23 august 1900). Textul a și fost trimis revistei, deși, după numai cîteva zile, poetul îl considera doar un „fragment" și într-o „fază imperfectă" (v. scrisoarea din 1 sept. 1900 către Virgil Cioflec). Cum reiese din scrisori ulterioare către același, Iosif intenționa să compună un poem mai mare, *Lăpușneanul*, din care *La pîndă* ar fi constituit o parte, ulterioară unei descrieri a sîngerosului ospăț. Sugestia inițială îi va fi venit de la nuvela lui C. Negruzzi, dar el ambiționa să realizeze o lucrare mai amplă, cuprinzînd ambele domnii ale lui Alexandru Lăpușneanu, pe un fundal social larg, cu scene din viața curții domnești și din popor. Evident, nu insuficiența documentării, de care Iosif se plînge, ci a capacității sale de a trata un subiect epic de anvergură l-a împiedicat să realizeze poemul. De remarcat că, de la primele versiuni ale fragmentului pînă la *Voievodul*, efortul poetului s-a orientat în direcția concentrării, prin eliminarea tocmai a elementelor de situare istorică mai concretă.

(p. 108) [CÎNTEC]

În *Convorbiri literare*, XXXV, nr. 9, 1 septembrie 1901, p. 769.

(p. 109) EPIGRAMATICE

În *Curierul literar*, I, nr. 2, 14 octombrie 1901, p. 5, semnate cu inițiala S.

Volumul *Epigrame* vizat în catren este probabil cel al lui D. Teleor, a cărui apariție e cea mai apropiată ca dată de șarja lui Iosif (*Epigrame*, Göbl, București, 1900).

(p. 110) CARNAVALUL

În *Semănătorul*, I, nr. 7, 13 ianuarie 1902, p. 101.

(p. 111) IMITAȚIE

În *Semănătorul*, I, nr. 10, 3 februarie 1902, p. 153, semnată cu inițialele I.D.

(p. 112) AMINTIRE

În *Semănătorul*, I, nr. 26, 27 mai 1902, p. 410.

(p. 113) IDEAL

În *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 27, 29 septembrie 1902, p. 14.

Tema celor două catrene a fost reluată de Iosif după cîteva luni în poezia *Credințe*..., în care termenul din titlu e de fapt un sinonim pentru „idealuri". V. 1–2 din *Credințe*... parafrazează primele două versuri din *Ideal*, iar v. 3–4 le preiau ca atare pe următoarele două (v. *Opere*, I din ediția de față, p. 384).

(p. 114) COPIL

În *Sămănătorul*, II, nr. 2, 12 ianuari 1903, p. 25, cu semnătura I. Darie.

(p. 115) SCRISOARE
Fragment

În *Voința națională*, XX, nr. 5537, ed. a 3-a, 17 septembrie / 1 octombrie 1903, p. 1.

Cine ar putea fi „poetul idilic" care-i ceruse lui Iosif sfatul în legătură cu o eventuală stabilire în capitală? Probabil unul dintre colaboratorii *Sămănătorului* sau poate un adresant imaginar, invocat ca pretext pentru o satiră la adresa moravurilor din lumea literaților. *Scrisoarea* reia oricum forma epistolară și chiar versul satirelor eminesciene, amintind întrucitva prin temă *Scrisoarea II*, dar netrecînd pragul dintre pamflet și poezie. Violența de limbaj amintește invectivele din *Delendum*... de Vlahuță, din care unele versuri, cu amprentă de pastișă, par de-a dreptul desprinse. Nota diferențială în *Scrisoarea* lui Iosif constă în ecoul tezei sămănătoriste a opoziției etice dintre sat și oraș.

Practicele reprobabile vor fi fost însă o realitate printre scriitori. Chiar în septembrie 1903, cînd Iosif scrie și publică *Scrisoarea*, Mihail Sadoveanu, adresîndu-i-se din Fălticeni, pentru a-și exprima satisfacția că o anumită neînțelegere dintre el și redactorii *Sămănătorului* fusese limpezită, se referă pe un ton critic la „acei tovarăși de litere cari se sfădesc și se împacă în jurul unei reviste, cu aceeași ușurință cu care și-ar da bună dimineața" și „cari își cheltuiesc puterile în rivalități înjositoare și zădarnice“ (scrisoare din 20 septembrie 1903, în vol. *Corespondență*, ediție îngrijită, note și cuvînt înainte de Horia Oprescu, 1969, Editura pentru literatură, p. 341).

(p. 117)

ROBUL
Baladă

În *Sămănătorul*, II, nr. 50, 14 decembrie 1903, p. 790.

Poezia *Robul* face pereche cu *La fereastra spre livadă...*, apărută tot în *Sămănătorul* în luna precedentă a aceluiași an. „Robul“ e poetul însuși, înlănțuit la București de obligațiile de serviciu, la biblioteca Fundației, unde era custode, în redacția *Sămănătorului*, la secția de corectură a editurii Minerva, și, ca atare, în imposibilitate de a se duce în Moldova, la Buciumeni, unde se afla Natalia Negru.

(p. 119)

ICOANE VECHI
A. Pann

În *Sămănătorul*, III, nr. 11, 14 martie 1904, p. 164.

Iosif a nutrit o adevărată pasiune pentru forma fixă a sonetului în perioada petrecută la Neuburg pe Dunăre, de unde, la 14 august 1901, îi scria lui Virgil Cioflec: „M-a apucat o furie nebună / Să fac sonete...“ Paralel cu „sonetele din călătorie “ *(Din Ausland)* și cu cele dedicate unor momente dramatice sau chipuri din trecut *(Răzmirița*, *Boierii*, *Lăutarul* etc. *)*, el a început atunci prin *Cronicarii* (1901) un ciclu pe care l-a continuat, fără stăruință și la răstimpuri mari, prin cîteva „icoane vechi“ în care evocă personalități de seamă din literatura noastră: acest *A. Pann*, apoi *Cîrlova* (1905), *Șincai* (1906).

(p. 120)

LUI STANS

În *Sămănătorul*, IV, nr. 2, 9 ianuarie 1905, p. 20.

Prieten al lui Iosif, încă dinainte de 1900, I. Constantinescu-Stans a scris el însuși versuri, dar prețuirea confraților săi de generație și-a cîștigat-o prin generozitatea sa de modest mecenat. Mai înstărit decît ei, a finanțat cîteva întreprinderi literare, unele nu lipsite de importanță. Dacă fondurile puse în 1898 la dispoziția „Cercului liber“ s-au irosit în zadar (v. evocarea lui Iosif *În treacăt — „Cercul liber“* — în vol. de față), cele cheltuite cu editarea revistelor *Floare-albastră* (11 octombrie 1898 — 23 mai 1899) și *Curierul literar* (7 octombrie — 4 noiembrie 1901), al căror director-proprietar a fost Stans, au dat roade. În jurul celor două reviste s-au grupat fruntași ai generației tinere de scriitori, care au trecut apoi la *Sămănătorul*. Dealtfel, *Curierul literar* și-a suspendat apariția tocmai pentru a elibera forțele necesare noului săptămînal pe care l-a și preludat ca orientare.

De notat că lui I. Constantinescu-Stans (stins prematur din viață la 25 decembrie 1904), Iosif i-a dedicat primul său volum de poezii originale, *Versuri* (1897).

(p.121)

UNUI CRITIC

În *Sămănătorul*, IV, nr. 42, 16 octombrie 1905, p. 778.

Criticul vizat este Ilarie Chendi, de care pînă în 1905 Iosif fusese legat printr-o prietenie frățească și o prețuire reciprocă manifestată public. În acest sens, de notat că v. 6 din *Unui critic* se referă la articolul elogios despre poet, publicat de Chendi cu un an înainte *(Figuri literare, St. O. Iosif*, în *Voința națională*, XX, nr. 5490, ed. a II-a, 20 iulie/2 august 1904, p. 1*)*. Ruptura dintre ei s-a produs în toamna anului 1905, în urma unui incident pe care Natalia Negru îl relatează astfel într-un text confesiv pe care l-a redactat anume pentru noi în iulie 1958 (lucram pe atunci la monografia *St. O. Iosif*): „Eram invitații lui Iorga la concertul cvartetului boem, la Ateneu. Era și Chendi în sală. A venit la noi să ne salute, să vorbească cu noi. S-a înfuriat Iorga, și imediat a plecat din sală odată cu d-na Iorga. Personal m-am simțit ofensată. Scurtu a transmis aceasta lui Iorga. Pentru a ne împăca, soții Iorga au venit a doua zi la noi, și cu toții ne-am dus să vizităm o expoziție de sculptură. Chendi, răzbunător, desigur a atacat în vreun fel pe Iorga. Fiind silit să aleagă între ei doi, Iosif s-a rupt de Chendi. I-a făcut niște versuri. Îmi amintesc abia: „Înjură cît mai ai venin pe cerul gurii“. Versul citat de Natalia Negru reproduce cu aproximație v. 8 din *Unui critic*. Incidentul de la Ateneu a constituit însuși momentul rupturii, fiindcă Iosif a fost pus să aleagă pe loc între cei doi, așa cum reiese din articolul *Scrisoare — Unui fost prieten*, publicat de Chendi a doua zi și așezat de el în fruntea volumului *Fragmente* (editura Minerva, 1905, p. IX—XIV). „De ieri — scrie Chendi — nu mai ești prietenul meu și nici tovarășul meu literar. La Ateneu, cînd sufletele noastre vibrau încă de puterea unei doine din Ardeal, comandatul tău s-a năpustit vijelios asupră-ți și ți-a pus alternativa de a alege între el și mine. L-ai ales pe el și ai plecat, iar eu n-am încercat să te rețin, fiindcă n-am cerșit prietenia nimănuia, dar am refuzat și am disprețuit multe, mari și mărunte, cari mi se ofereau cu condiții“.

Evident, respectivul incident presupune o animozitate existentă anterior între Chendi și Iorga. După ce preluase oficial, pe la jumătatea anului 1905, direcția *Sămănătorului*, Iorga dăduse revistei orientarea unei tribune personale, nemulțumindu-i prin atitudinea sa autoritară pe redactori, cu deosebire, probabil, pe Chendi, care era o fire iritabilă. Dealtfel, în anul următor, Iorga va trebui să se retragă de la *Sămănătorul*, pentru motivele arătate în *Răspunsul la o somație*, publicat mult mai tîrziu sub semnătura lui St. O. Iosif, M. Sadoveanu și I. Scurtu (v. textul în vol. de față).

Oricum, ostilitatea reciprocă mereu mai aprinsă ce-a dăinuit timp de cîțiva ani între Chendi și Iosif rămîne ciudată. Disputa dintre ei atinge punctul culminant în 1907 cînd criticul conduce *Viața literară și artistică*, revistă care polemizează violent cu *Sămănătorul*. În paginile celui din urmă apăreau rînduri malițioase ca: „Prichindelul Chendi, caricatura Mefistofelului semitizat, un soi de neo-Heine, numai cinic și niciodată de talent", în coloanele celui dintîi persiflări ca: „Tot așa îmi închipuiam odată că sunt poet mare. A trebuit să glorific pe Ștefan cel Mare, ca să dovedesc ce mic Ștefan sunt eu..." Un penibil război de vorbe, la care a participat și Dimitrie Anghel (v. ciclul *Cioflecării și hilariante* în *Caleidoscopul lui A. Mirea*), dar în timpul căruia s-au rostit și acuzații realmente infamante. În vol. II al ediției de față, în care am reprodus, ca a lui Iosif, deși semnată într-un mod neobișnuit pentru el, „pastișarea" după Goethe, *Hilariantă*, am menționat invinuirea de plagiat adusă de Chendi lui Iosif (v. p. 593). Acum sintem în măsură să indicăm și modelul goethean al „pastișării" (de fapt, o traducere), pe care l-am identificat între timp: este satira *Rezensent* (v. Goethes *Werke*, 2. Band, Leipzig und Wien, Bibliographisches Institut, p. 30).

În cele din urmă, cum era și firesc datorită convingerilor lor literare comune, cei doi s-au regăsit, reînnodind definitiv vechea lor prietenie. Au lucrat împreună, alături de Sadoveanu și Anghel, în redacția revistei lor, *Cumpăna* (1909—1910), și s-au stins din viață aproape concomitent. Contemporanii afirmă că moartea poetului l-a afectat în așa măsură pe Chendi, încît acesta s-a sinucis, la Spitalul Pantelimon, unde, bolnav de nervi, era internat de mai multă vreme. „În clipa cînd i-a cetit vestea morții — scrie Octavian Goga — Chendi, înțelegînd că nici viața lui nu mai are vreun rost, și-a făcut singur capăt..." *(Două morminte — St. O. Iosif și I. Chendi*, în *Luceafărul*, XII, nr. 15—16, 1 august 1913, p. 457—463; în vol. *Precursori*, București, Editura Cultura națională, 1930, p. 135—152).

(p.122) [SONET]

În *Sămănătorul*, IV, nr. 51, 18 decembrie 1905, p. 946.

(p.123) RECUNOȘTINȚA

În *Sămănătorul*, V, nr. 44, 29 octombrie 1906, p. 863, cu semnătura I. Darie.

În 1965, Emil Manu a descoperit într-un album achiziționat de Biblioteca Academiei o altă versiune a acestui catren și a publicat-o în *Steaua* nr. 3, martie 1956:

Recunștința e o floare scumpă
Ce rareori în suflet înflorește
Și-i trist că tocmai cel care-o sădește
E prea grăbit adeseori s-o rumpă.

Albumul (cu cota acutală *ms. 3307*) datează din 1912 și conține versuri și proză (autografe) de D. Nanu, Al. T. Stamatiad, O. Goga, V. Demetrius, Ion Minulescu, Elena Farago, N. Davidescu, V. Eftimiu; de asemenea desene de Jean Al. Steriadi și Bulgăraș. Catrenul, la f. 10 a albumului; la f. 11^r, Iosif caligrafiază cu titlul *Sonet*, probabil din memorie, sonetul pe care l-a publicat în volumul *Cîntece* cu titlul *Liniște*.

(p. 124) SFAT

În *Sămănătorul*, IV, nr. 44, 29 octombrie 1906, p. 863 (semnat I.D.). Catrenul va deveni, cu unele modificări, prima strofă a poeziei *Stelele* din volumul *Cîntece* (1912):

Trăind vremelnic pe pămînt,
Ești prea departe azi *de stele,*
Dar, suflete, nu-i un cuvînt
Să nu mai năzuiești *la ele.*

Am subliniat ce a reținut Iosif din catrenul publicat în 1906.

(p. 125) EU N-AM COVOARE-N PERSIA ȚESUTE

În *Calendarul Minervei* pe 1907, p. 113.

(p. 126) CATREN

În *Sămănătorul*, VI, nr. 29, 15 iulie 1907, p. 612, semnat D.[arie].

(p. 127) CÎNTEC DE PRIMĂVARĂ

În *Luceafărul*, XI, vol. I, nr. 5, 29 ianuarie 1912, p. 104.

Apărut la numai o săptămînă după ultima poezie din periodice pe care Iosif a inclus-o în sumarul volumului *Cîntece (Se-ntorc iar zilele noroase...)*, acest cîntec este una dintre creațiile în care poetul pare decis a se elibera de apăsarea suferinței ce-l tortura după despărțirea de Natalia Negru. Multe dintre poeziile pe care le publică după apariția volumului *Cîntece* dovedesc însă neputința sa de a se redresa sufletește, prelungind astfel prin tonul elegiac nota specifică a acestui ultim volum.

(p. 128) SONET

În *Viața românească*, VII, nr. 2, februarie 1912, p. 249.

(p. 129) MANDOLINATE

Ibid., p. 250–252.

(p. 132) CÎNTECUL HORELOR

Fragment dintr-un poem

În *Flacăra*, I, nr. 20, 3 martie 1912, p. 155.

Despre cele trei zeițe ale timpului, Iosif intenționa să scrie un poem mai amplu, cum reiese nu numai din subtitlu, ci și dintr-o notă inserată la rubrica *Ecouri* a revistei *Flacăra* în același număr, p. 160: „Distinsul nostru colaborator, d-l St. O. Iosif, lucrează acum la o operă mai întinsă, al cărei subiect sunt Horele".

Cum se știe, cu titlul *Die Horen*, Schiller a scos între 1794 și 1797 o publicație lunară, la care au colaborat Goethe, Herder, A. W. Schlegel.

(p. 133) SONET

În *Luceafărul*, XI, vol. I, nr. 11, 11 martie 1912, p. 212.

Elegiile publicate de St. O. Iosif în anii săi din urmă au făcut o adîncă impresie printre contemporani. La Lepzig, Panait Cerna a scris atunci poezia *Shakespeare* — „în care vorbea despre prietenul acestuia care i-a înșelat nevasta". Despre această poezie, pierdută, sîntem informați de Ion Grămadă, care adaugă: „Motivul acesta l-a căutat Cerna cu intenție,

fiind profund emoționat de suferințele d-lui Iosif" (scrisoare din 13 aprilie 1913, către Simion Mehedinți, la I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, București, 1940, Institutul de arte grafice „Bucovina", IX, p. 172).

Sonetul din *Luceafărul* a avut un ecou direct. Din Pătrăuți/Suceava, unde poetul fusese cu opt ani înainte în documentare pentru poemul *Din zile mari*, preotul Constantin Morariu, care-l găzduise atunci, îi scria lui N. Iorga la 16/29 martie 1912: „Îl cunosc pe fratele Iosif. E modestia întrupată. Cui să nu-i fie drag? Îi știu durerea revărsată în *Sonetul* din *Luceafărul* și de aceea vă năcăjesc cu răspunsul alăturat". Răspunsul e un sonet adresat „Fratelui St. O. Iosif":

„Iubirea neamului cînd îți zîmbește
Pe totdeauna, drăgălașă floare,
În razele ei dulci, dezmierdătoare,
Tu să te temi că bruma te topește?

Și visul cel mai sfînt de-ar fi să zboare
Din sufletul ce ni se pustiește,
Cît timp sărmanul suflet se-ncălzește
La soarele iubirii el nu moare!

Al tău se va încălzi, cît va fi-n lume
Și neamul nostru; nu e crivăț, iarnă
Pe tine în vreo groapă să te-aștearnă!

Cînd bine știi că scumpele-ți petale
Și-a noastre sunt, nu numai ale tale:
Cum poți să le mai scuturi? cum anume?"

(la I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, VIII, p. 19–20).

(p. 134) CÎNTEC DE BEȚIE

În *Flacăra*, I, nr. 26, 12 aprilie 1912, p. 209.

În tonul voios al unor poezii din tinerețe (*Veselie*, *Doi voinici*, *Eroica hotărîre* etc.), acest *Tischlied* nu poate surprinde decît pe cei ce și-au făcut o imagine unilaterală despre poet, privit ca un cîntăreț stăpînit de o permanentă melancolie, însingurat și inapt să guste plăcerile vieții. Ca și *Oda bachică* din *Cîntece*, e disonant numai în atmosfera întunecată din ultimii ani de viață ai poetului.

(p. 135) CÎNTEC

În *Luceafărul*, XI, vol. I, nr. 18, 29 aprilie 1912, p. 331.

(p. 136) STROFE

În *Luceafărul*, XI, vol. I, nr. 19, 6 mai 1912, p. 348.

(p. 138) ÎNTR-O SEARĂ DE BAL

Ibid.

(p. 139) VETERANUL

În *Flacăra*, I, nr. 32, 26 mai 1912, p. 250.

(p. 140) VIERIȚA

În *Viața românească*, VII, nr. 5—6, mai—iunie, p. 246.

(p. 141) IN HOSTES

Ibid., p. 247.

(p. 142) DUPĂ BOALĂ

Ibid.

(p. 143) CÎNTECE

Ibid., p. 248—249.

(p. 145) VARA-I PE SFÎRȘITE

În *Flacăra*, I, nr. 47, 8 septembrie 1912, p. 370.

(p. 146) AMINTIRE

În *Flacăra*, II, nr. 4, 10 noiembrie 1912, p. 25; același text în *Lumina literară*, I, nr. 2, 25 februarie 1913, p. 1.

(p. 147) LA ARME!

În *Flacăra*, II, nr. 8, 8 decembrie 1912, p. 57.

În anii imediat anteriori primului război mondial și în timpul acelui război, imnul *La arme !* a avut același răsunet larg și mobilizator pe care l-au cunoscut, în alte momente cruciale ale istoriei noastre, *Deșteaptă-te române* și *Hora Unirii*. Revoluția de la 1848, realizarea unității naționale și reîntregirea patriei și-au găsit astfel poeții și compozitorii inspirați care au oferit maselor cîntecele dorite și necesare. Textele respective trebuie prețuite și luate în considerare în primul rînd ca documente istorice. În această ordine de idei, se cuvine subliniat faptul că în versul al doilea din refren, precum și în versurile 16—17 ale imnului *La arme !* invocarea monarhului nu constituie expresia unei atitudini filodinastice: suveranul apare ca simbol al polarizării energiilor în amintirea rolului său de comandant al trupelor aliate româno-ruse jucat în războiul pentru independență de la 1877—1878.

Faptul că Iosif a făcut să vibreze cu atîta energie coarda eroică i-a putut uimi pe cititorii contemporani, mai ales pentru că aceasta se întîmpla într-o perioadă cînd poetul trecea printr-o criză sufletească prea bine cunoscută. Dar cu cîteva săptămîni în urmă apăruse, tot în *Flacăra* (nr. 52, 13 octombrie 1912, p. 409), un *Imn* al său, care prelua *La arme !*:

Către cer înalți întrebătoare,
Ochii, Țara mea
Vezi că negri nori vin să-nfășoare
Miazănoapte, răsărit-de-soare
Și presimți că vine vremea rea...

Ești deprinsă tu cu-astfel de vreme,
Azi ca și-n trecut...
[..............................
..............................]
Cînd în alte țări, pe care soarta
Le-a cruțat mereu,
Înfloreau științele și arta,—
Neclintită tu ai stat la poarta
Neamurilor și-ai luptat din greu!

Ai luptat — și alții se înfruptă
Azi pe urma ta —
Iia ta-i o zdreanță-n patru ruptă...
Totuși, țara mea vitează, luptă!
Luptă, pînă ce mai poți lupta!

Cel ce-ntoarce foile istorii
Ştie că tu ai
Multe-nfrîngeri, dar mai multe glorii;
Că de strajă treji îţi stau feciorii,
Căciularii marelui Mihai!

Ştie că nici Dunărea nu doarme,
Că voinici tu creşti,
Cari, cînd tu le vei striga „La arme",
Vor sări să-nfrunte şi să sfarme
Chiar mărețe oşti împărăteşti!

Vor urma alte „imnuri", concepute parcă pentru a fi puse pe muzică. Toate acestea sînt manifestări civice ale lui St. O. Iosif, explicabile prin doi factori. Pe de o parte, poetul, care a nutrit părerea de rău, declarată, de a nu fi jucat un rol similar aceluia al lui Octavian Goga (v. *Scrisoare lui Goga*), pare acum decis a-şi asuma un asemenea rol, poate şi cu speranţa de a se smulge astfel din marasm şi a afla o platformă de redresare morală. Pe de altă parte, eliberarea Transilvaniei i-a stat întotdeauna la inimă, iar de războiul ce începuse să pară iminent românii îşi legau speranţa — care se va realiza ca un act de dreptate istorică — de a obţine prin luptă această eliberare. *La arme !* este o chemare patetică izvorită din sentimentul nobil de responsabilitate patriotică a poetului. Ecoul imnului a fost imens şi, pentru o vreme, imaginea lui Iosif-autor al viguroaselor versuri din *La arme !* a acoperit-o pe aceea a cîntăreţului sfios, patriarhal şi elegiac.

Amănunte despre împrejurările în care Iosif a scris imnul, iar Alfons Castaldi i-a compus melodia aflăm de la Radu D. Rosetti (în *Eri...*, Editura Universul, 1931, p. 173—179). Rosetti îşi aminteşte că poetul putea fi văzut mai în fiecare zi la cafeneaua „Imperial" împreună cu Castaldi; poet şi compozitor, retraşi la o masă de lîngă sobă, se informau reciproc asupra proiectelor şi realizărilor lor. Într-o seară, în cadrul unei discuţii despre lipsa de entuziasm patriotic, Iosif ar fi exclamat: „— Ştii ce ne-ar trebui ca să ieşim din amorţeală? Un fel de *Marseilleză* care să mişte masele... Un cîntec cald şi-nălţător." A doua zi, poetul a şi adus textul, la care compozitorul a propus nişte modificări. În dimineaţa următoare, la ora zece, Iosif citea lui Castaldi textul definitiv în incinta bibliotecii Fundaţiei. Ascultîndu-l, compozitorul care — notează Radu D. Rosetti — „tremura tot, cu ochii aiurea" şi-a tras manşeta de sub mîneca hainei, a desenat un portativ şi a început să scrie notele. Pînă în seara aceleiaşi zile, Castaldi a scris melodia şi a pus pe o nepoţică de şapte ani s-o cînte. Acolo unde fetiţa a cîntat altfel decît indicau notele, compozitorul a modificat melodia după ea, ca s-o facă uşoară şi la îndemîna oricui. Mai departe, Radu D. Rosetti reproduce cuvintele lui Castaldi: „Cînd după alte două zile, în duo cu nepoţica mea... i-am cîntat lui Iosif compoziţia noastră, în casa din strada Cîmpineanu nr. 46, unde locuiesc şi azi, a-nceput să plîngă ca un copil. Văzîndu-l, plîngea şi fetiţa, şi, cît sunt eu de tare, plîngeam şi eu". „Am reuşit să facem ceva nemuritor " i-ar fi zis poetul la despărţire.

Despre starea de exaltare a lui Iosif în legătură cu scrierea imnului *La arme !* ne relatează şi Eugen Lovinescu: „Nu voi uita niciodată pe Iosif în preajma anului 1913... Sufletul lui chinuit se îndrepta spre tragedie. Umbrele morţii se aşterneau peste mintea lui zbuciumată. În zgomotul unei săli de teatru, în fundul unei loji, mi-a citit pentru întîiaşi dată marşul lui *La arme !* M-am uitat la bietul Iosif cu mirare. Nimic din fiinţa lui nu te făcea să bănuieşti o notă eroică. Şi totuşi din sufletul lui au ieşit aceste accente virile cari au zburat apoi din gură-n gură..." Şi mai departe: „*La arme !* era cea din urmă licărire a unui suflet pe care apropierea morţii îl transfigurase, ridicîndu-l la o înălţime nebănuită" (E. Lovinescu, *În marginea epopeei* — Note de război —, Socec, 1919, p. 10; v. acelaşi, *Memorii*, Cugetarea, Bucureşti, p. 207).

„Lui (Iosif) — va scrie G. Călinescu — i se datoreşte acea strigare naţională de vitejie, *La arme !* [...] Marsilieză română cu vibraţie proprie, independentă de vreun miraj muzical" (*Istoria literaturii române*, 1941 p. 535).

Anunţînd că Alfons Castaldi a compus muzica unui marş pe versurile lui Iosif, revista *Flacăra* scria: „Compoziţia aceasta, care abundă în accente de solemnitate religioasă sau de energie virilă potrivite unui mare imn naţional, a entuziasmat pe autorul versurilor şi pe puţinii ascultători de pînă acum şi e menită poate să devină expresia cea mai intensă a zbuciumului şi a aspiraţiilor noastre din aceste vremi nesigure.

Sperăm că cei ce au putinţa vor face ca muzica imnului patriotic să apară într-o ediţie patronată de oficialităţi pentru a împărtăşi tuturor nobilul sentiment ce o inspiră" (*Ecouri*, în *Flacăra*, II, nr. 13, 12 ianuarie 1913, p. 104).

Marşul *La arme !* a fost cîntat a doua oară în casa lui Nicolae Filipescu căruia îi fusese dedicat. Filipescu l-a chemat să-l asculte pe generalul Iarca, ministrul de Război, care a cerut autorilor autorizaţia de a pune să se cînte marşul la prima serbare ostăşească ce se va da. Prilejul l-a oferit inspecţia făcută de suveran la şcoala militară de infanterie (Radu D. Rosetti, *Eri...*" p. 179).

Îndată după *La arme !* s-au mai scris alte marşuri, între alţii de M. Mărgăritescu, E. Carini, Robert Cremmer; ultimul, aflat la studii la Paris, a pus pe muzică versuri de Al. Macedonski: „Sunaţi din trîmbiţe, sunaţi..." (*Flacăra*, II, nr. 46, 31 august 1913, p. 368).

(p. 149) CÎNTEC

În *Viața românească*, VIII, nr. 1, ianuarie 1913, p. 32.

(p. 150) DURAM UN VIS...

În *Ramuri*, VIII, nr. 1, 1 ianuarie 1913, p. 10.

(p. 151) CÎNTECUL SERGENTULUI

În *Flacăra*, II, nr. 13, 12 ianuarie 1913, p. 97; textul s-a reprodus integral în aceeași revistă, nr. 14, 19 ianuarie 1913, p. 110, cu nota: „Din cauză că în numărul trecut s-a publicat această poezie după un manuscris incomplet, din care lipseau două versuri, o republicăm întreagă." Versurile omise erau 6 și 22.

(p. 152) CÎNTECUL STEAGULUI

În *Flacăra*, II, nr. 17, 9 februarie 1913, p. 129; același text s-a reprodus în *Luceafărul*, XII, nr. 13–14, 1 iulie v. 1913, p. 407, număr dedicat poetului la moartea sa, împreună cu *Cum te-am iubit* și *Romanță*.

(p. 153) CÎNTEC

În *Ramuri*, VIII, nr. 4, 15 februarie 1913, p. 119.

(p. 154) SPRE IDEAL

În *Ramuri*, VIII, nr. 5, 1 martie 1913, p. 133.

(p. 155) ROMANȚĂ

În *Flacăra*, II, nr. 20, 2 martie 1913, p. 154.

(p. 156) GRĂDINA HESPERIDELOR

În *Ramuri*, VIII, nr. 6, 15 martie 1913, p. 171.

(p. 157) MEDUZA

Poem dramatic

În *Flacăra*, II, nr. 22, 16 martie 1913, pp. 169–170.

Un caiet conținînd *Meduza* – „dramă într-un act, în versuri" – se află la Institutul de istorie și teorie literară G. Călinescu (v. G. Călinescu și colaboratorii, *Material documentar...*, în *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, II, 1953, p. 230).

În r. 150–168, Iosif reia legenda despre împărăteasa blestemată de o vrăjitoare și preschimbată în lebădă, legendă folosită de el și în poezia *Lebăda* din volumul *Credințe*.

Desigur, subtitlul „poem dramatic" e mai potrivit decît acela – din manuscris – de „dramă în versuri". În *Meduza* – de fapt un poem de dragoste dialogat – St. O. Iosif dă personajelor în mod convențional un nume mitologic și unul istoric.

(p. 164) IMNUL MUNCII

În *Flacăra*, II, nr. 24, 30 martie 1913, p. 185.

(p. 165) CÎNTEC

În *Ramuri*, VIII, nr. 7–8, 1–15 aprilie 1913, p. 207.

(p. 166) CÎNTEC

În *Luceafărul*, XII, nr. 8, 16 aprilie v. 1913, p. 257.

După moartea poetului, poezia a apărut ca „inedită" cu titlul *Cel din urmă adio*, în *Flacăra*, III, nr. 13, 11 ianuarie 1914, p. 105.

Variante în *Flacăra*:

v. 3 *Și în* lacrimi să-mi înec
v. 7 *Vai!* și sufletu-*i* zglobiu
v. 11 Ah, *mă duc* cu tine-n gînd,
v. 12 Dulcea mea *frumoasă!*

(p. 167) O CLIPĂ

În *Flacăra*, II, nr. 28, 27 aprilie 1913, p. 219.

(p. 168) CÎNTEC

În *Viaţa românească*, VIII, nr. 5, mai 1913, p. 206.

(p. 169) FINIS

În *Flacăra*, II, nr. 30, 11 mai 1913, p. 233. În v. 6, greşeală de tipar: *atins.*

(p. 170) ASEMENI UNUI TRANDAFIR

Ibid., aceeaşi pagină.

(p. 171) AH, SOMNUL...

În *Ramuri*, VIII, nr. 10–11, 15 mai — 1 iunie 1913, p. 290.

(p. 172) CÎNTEC

În *Lumina literară*, I, nr. 6–7, 1 iunie 1913, p. 4.

Revista *Lumina literară* a apărut la 5 februarie 1913, la Bucureşti, propunîndu-şi un program menit să ducă mai departe ceva din spiritul *Sămănătorului*. În articolul program *Ce vrea să reprezinte această foaie*, D. Tomescu deplîngea „cumplita dezordine literară" a vremii şi afirma necesitatea unui organ care să se sprijine pe un „principiu conducător în stare să facă din miile de suflete *un singur suflet organizat*". În articol se afirma în continuare: „Generaţia de astăzi, dacă vrea să fie nu un laborator de experienţe pentru inovaţii inutile, ci o generaţie *creatoare de cultură*, ea trebuie să-şi asigure înainte de toate o superioară disciplină morală rezimată pe iubirea neîntreruptă a adevărurilor care se înalţă din lumea necesităţilor noastre naţionale." De pe o rigidă poziţie tradiţionalistă, ostilă inovaţiilor în literatură, *Lumina literară* a polemizat într-un mod elementar cu *Viaţa nouă* a lui Densusianu, dar s-a arătat mereu nemulţumită şi de *Flacăra* lui C. Banu. Colaborarea întîmplătoare a unor scriitori ca St. O. Iosif, Oreste, Gala Galaction, Ion Agârbiceanu, Octavian Goga nu a putut asigura trăinicia acestei publicaţii, cîtă vreme ea se sprijinea pe semnăturile unor scriitori mai mult perseverenţi decît talentaţi. *Lumina literară* a pîlpîit numai pînă la nr. 6–7 din 1 iunie 1913.

(p. 173) SĂRMANE FLORI!...

Ibid., p. 5.

(p. 174) CÎNTEC

În *Luceafărul*, XII, nr. 11, 1 iunie v. 1913, p. 341.

(p. 175) CUM TE-AM IUBIT...

În *Flacăra*, II, nr. 33, 1 iunie 1913, p. 259.

(p. 176) PASTEL

În *Viaţa românească*, VIII, nr. 6, iunie 1913, p. 339.

(p. 177) CĂTRE LUNĂ

În *Flacăra*, II, nr. 35, 15 iunie 1913, p. 273.

(p. 180) DUPĂ O CETIRE DIN EMINESCU

În *Flacăra*, II, nr. 36, 22 iunie 1913, p. 282.

POSTUME

(p. 183) ÎNTÎIUL CÎNTEC

În *Junimea literară*, X, nr. 7 şi 8, 1913, p. 114; în *Zburătorul* (Galaţi) I, nr. 5, 1 septembrie 1913 şi *Flacăra*, II, nr. 48, 14 septembrie 1913, p. 377. Fiecare dintre aceste reviste a considerat poezia ca inedită, afirmînd că posedă manuscrisul de la poetul însuşi. Într-un articol dedicat poetului mort de curînd, Gh. Codreanu afirma în *Junimea literară* (p. 138): „În numărul de faţă publicăm o poezie inedită, *Întîiul cîntec*, pe care ni-a trimis-o poetul printr-un prieten înainte cu cîteva săptămîni." (Presupunem că prietenul era Sextil Pușcariu). La rîndul ei *Flacăra*, începînd publicarea „ineditelor" cu *Întîiul cîntec*, făcea precizarea că toate poeziile pe care le va tipări „ne-au fost date chiar de poet înainte de a se îmbolnăvi grav" *(Ecouri. Iosif inedit*, în *Flacăra*, II, nr. 48, 14 septembrie 1913*)*. Dar *Întîiul cîntec* apăruse cu două săptămîni înainte și în revista *Zburătorul* din Galați. Redacția *Flacării*, care ignora apariția poeziei în *Junimea literară*, s-a simțit lezată de tipărirea ei în revista gălățeană, cu atît mai mult cu cît *Întîiul cîntec* era o poezie „rămasă între ultimele manuscrise depuse de regretatul poet la redacția" publicației lui C. Banu. Într-o notă intitulată *Moravuri literare curioase*, *Flacăra* se întreba: „Prin ce minune revista gălățeană în numărul său 5 posedă această poezie? Prin ce comunicație misterioasă? Am fi recunoscători revistei gălățene să ne explice cum se poate ca o poezie al cărei manuscris original se află în posesiunea noastră să fi apărut în paginile sale la o dată anterioară chiar apariției sale în *Flacăra*" *(Flacăra*, II, nr. 50, 28 septembrie 1913*)*. Din răspunsul revistei *Zburătorul*, comentat de *Flacăra*, reiese că poezia tipărită cu titlul *Primăvara (= Întîiul cîntec)* „îi fusese trimisă chiar de autor, care arăta o deosebită bunăvoință publicațiilor menite să reprezinte viața literară din provincie". *Flacăra* adăuga: „Înregistrăm cu titlu de document acest fapt care aruncă și mai multă lumină asupra chipului în care concepea regretatul poet misiunea artei sale". *(Ecouri*, în *Flacăra*, nr. 3, 2 noiembrie 1913, p. 32.*)*

Textele din *Flacăra* și *Junimea literară* sînt identice (în *Junimea*, trei neînsemnate diferențe: v. 2: Și-*acelora*; v. 18: *rentors*; v. 45: întâia). Textul din *Zburătorul* prezintă diferențe mai importante:

v. 6 Să afle-un *colț* în lumea *asta* largă –
v. 9 Cu flori în glastre, *în* cerdac zorele,
v. 10 Cu nuci bătrîni *cari* cu-ale lor *perdele*
v. 13 Și fericirea lor *ar fi* deplină...
v. 22 Ce *ciripesc*, se joacă între ele
v. 23 *Cu violete-albastre și glicine*
v. 24 *Înamorate, trandafiri*, verbine,
v. 25 *Și crini și parfumate* flori de tei.

După v. 25 urmează 4 versuri, inexistente în *Flacăra* și *Junimea literară*:

Și toporași drăguți și ghiocei,
Lalele și tulipe și-azalee
Și bănci de-amor ascunse în alee
Și ape săritoare-n curcubee,—

v. 30 În lacrimi, în dureri, *în* nopți *tîrzii*
v. 42 Cu lira-n *mînă*, el, *cîntînd* spre tine,

(p. 185) RUGĂCIUNE

În *Flacăra*, III, nr. 3, 2 noiembrie 1913, p. 25, cu mențiunea: „Ultima poezie".

La două săptămîni după moartea lui Iosif, revista *Flacăra* anunța că se află în posesia unor inedite ale poetului pe care le va publica „după isprăvirea stării de război, pentru ca ele să poată fi citite de toată lumea". Printre ele — adăuga redacția — „se află una — *Rugăciune* — scrisă în ajunul morții, care, suntem siguri, va face o mare senzație, atît prin cuprinsul ei, cît și prin valoarea ei artistică" *(Ecouri. Iosif inedit*, în *Flacăra*, II, nr. 38, 6 iulie 1913, p. 304*)*. În nr. 50 (28 septembrie 1913), revista își informa cititorii că „poeziile postume ale mult regretatului St. O. Iosif" vor apărea și în volum, în Editura Flacăra. Volumul de postume nu a apărut. Dealtfel, și în revistă s-au tipărit numai cîteva.

Să fi fost totuși aceste postume atît de numeroase, încît să ofere substanța unui volum? „Starea de război", respectiv războiul balcanic, s-a încheiat în iulie/august 1913 prin pacea de la București, astfel că, cel puțin pînă în 1916, ar fi fost timp destul să se editeze volumul. Poate că redacția revistei *Flacăra* denumea „postume" tot ceea ce St. O. Iosif scrisese după culegerea sa *Cîntece*, inclusiv poeziile publicate în periodice. Oricum, e greu de presupus ca manuscrisele unui întreg volum de inedite să fi dispărut fără urmă.

Cît privește *Rugăciunea*, textul are mai curînd înfățișarea unei ciorne, e adevărat surprinzătoare prin atitudinea religioasă, neobișnuită la Iosif, și prin forma liberă — „modernă". Versurile par aruncate din condei fără suficientă grijă pentru legătura lor logică (v. 15–18, 25–31), ca într-o însăilare grăbită ce urma să fie prelucrată.

(p. 187) AMURG DE DUMINICĂ

Reminiscență

Sub titlul comun *Inedite*, s-a publicat împreună cu *Cel din urmă adio* (v. mai sus), în *Flacăra*, III, nr. 13, 11 ianuarie 1914, p. 105.

(p. 188) TĂCERE

În *Flacăra*, IV, nr. 11, 27 decembrie 1914, p. 65, cu mențiunea: „Postumă". Semnat Steo și cu dedicația: „Liei", textul poeziei, același din revistă, se găsește în corespondența cu Natalia Negru care l-a și publicat în *Domnița mea erai* — Roman epistolar — Editura librăriei „Universala" Alcalay & Co, Buc., [1930], p. 229 (în volum, o măruntă deosebire în v. 7: *și-n*, în loc de: și).

PROZĂ

(p. 191) O ZI DE SĂRBĂTOARE

În *Adevărul*, VI, nr. 1473, 22 martie 1893, p. 3 (semnat St.O.I.). Subiectul schiței a fost reluat de Iosif în poezia *Sărbătoare*.

(p. 193) CERȘETORII

Ibid.

(p. 194) DANTELE

În *Viața*, I, nr. 4, 19 decembrie 1893, p. 7.

În numărul în care *Viața* a publicat pentru prima dată o poezie de Iosif *(Domnișoarei...)*, Vlahuță încheia răspunsul pe care-l dădea la *Corespondență* noului colaborator cu remarca: „Scrisoarea d-voastră e în adevăr atingătoare. De ce nu-ncercați o nuvelă?“ Tînărul de optsprezece ani s-a executat de îndată, scriind și expediind *Dantele*. Schița e de asemenea „atingătoare“, dar nu-l confirmă pe Vlahuță care vedea în poet un posibil nuvelist. Proza literară a lui Iosif nu e aceea a unui povestitor, ci a unui evocator liric-sentimental de episoade restrînse (uneori autobiografice) și tipuri.

Episodul e inspirat din viața propriei familii a poetului (e dedicat: „Surorilor mele“); a se confrunta cu poezia *Surorile*. Munca de cusătorese a surorilor Iosif avea s-o impresioneze, peste ani, și pe Natalia care-i va scrie soțului ei în primăvara anului 1905: „Mă gîndesc la fete cum se chinuiesc cu acul și-n aerul rău și eu nu pot face nimic pentru ele. Dacă nu sîntem oleacă mai bogați...“ (cf. *Corespondență*, ediție îngrijită, note și cuvînt înainte de Horia Oprescu, Editura pentru literatură, 1969, p. 235).

(p. 197) „LUME MINCINOASĂ...“

Schiță

În *Gazeta săteanului*, XI, nr. 4 (220), 5 mai 1894, p. 119–120; *Voința națională*, XX, nr. 5526 (ed. 3–2), 4 (17) septembrie 1903, p. 1 și, postum, în *Flacăra*, IV, nr. 33, 30 mai 1915, p. 327–328.

Variante în *Gazeta săteanului :*

r. 1–2: *E* un român (...) A fost *și pe* la Ierusalim. De *treizeci ani* e pensionar. r. 5–6: *pînă-și ;* r. 7–8: zîmbește blajin (continuarea frazei lipsește); r. 11–12: o dragoste *nespusă* îi rîde *în* ochi; r. 20: colțul *străzii ;* r. 21–24: la *birt ; sunt* o ceată de pensionari, *oameni* trecuți și hodorogiți. Bunul bătrîn le-a dat *numele ironic de „progresiști“ ;* r. 25–28: *Pe urmă în șleahta lor* nu primesc decît... *candidați. Ce interesant* (...); r. 29 *cu capul aplecat în jos ;* r. 30 rîd și *fac haz* – moșneagul; r. 31: *și* nu zice nimic. r. 38–41: noima acestui *proverb ;* (...) amintiri *îi mijesc în minte, în* clipa cind vorbește *astfel. Un* studiu îndelungat al *vieței, o* experiență; r. 42: *se rezumă* în această reflecție tipică, *dar* cu; r. 45–46: cu autoritatea *omului pățit ;* r. 47 lumea este *așa de falșă !* r. 47–48; să amăgesc și să mănîncă oamenii *unii pe alții ?* r. 51: o știe *aceasta ;* r. 52–53 și el, *să amăgească, să mintă și el*, căci n-*avea ;* r. 56–57: că *ar putea* să fie; r. 57-65: *pravoslavnic ; își* aduce aminte *de făgăduinți* neîmplinite, *de* visuri *nerealizate*, puzderie de *dorinți... și* oftează bătrînul:

– Lume mincinoasă, tinere. Lume *mincinoasă... Dar* n-ai ce să-i faci; trebuie să te ții de ea; r. 66–70: *Dar cînd* progresiștii *încep să discute despre vremi* trecute, se aprind *rău. Numai* ce-l vezi pe *bătrînul că* încruntă sprînceana și ridică mînile ca un profet; r. 71–73: Ia-*o-ncet*, tinere, ia-*o-ncet !* – și *spune niște fraze misterioase și neînțelese,* încît *toți pufnesc în* rîs; r. 74: Ia-*o-ncet ! ;* r. 76: Ia-*o-ncet*, repetă *toți progresiștii în cor ;* r. 78–79: *Dar* bătrînul își pleacă iarăși capul *în pămînt*, ori *să* uită; r. 80: măslinie, *dar nepătați,* parcă; r. 85: *din* palme; r. 86 își rîdică *iarăși* ochii; r. 88: – Sărut mîna, *conașule ! ;* r. 88–92: *nobilul cerșetor. Și* începe să cînte. r. 96–102: lipsesc. r. 103: În seara *aceea era* bine dispus hagiu; r. 104: emoțiune *puternică ;* r. 105: cu *capul în* pămînt. r. 108–111: Ionică *cobzarul cîntă o doină veche și tristă. Toți îl privesc pe hagiu cu băgare de seamă, făcîndu-și* semne pe tăcute. *Și fața lui se lumina și însuflețea* (...); r. 114: buzele i se *mișcă fără sunet.* r. 116: tremurător *și răgușit ;* r. 119: așa de dulce vocea aceasta ; r. 123–124: Cobzarul *încremenise cu* cobza în mînă, *dar moșneagul ;* r. 126: se *sfîrși ;* r. 127: erau *aproape* umezi; r. 132–134: *El își plecă iarăși capul în pămînt. Pe* fața lui *se întipărise un zîmbet* de silă *sau* de amărăciune:

– ...*Lume* mincinoasă (...)

(p. 202) DIN COPILĂRIE

În *Viața*, I, nr. 40, 13 noiembrie 1894, p. 6 (semnat: Ștefan). Iosif și-a iscălit multe colaborări în paginile *Vieții* cu inițiala numelui său de botez; stilul povestirii ne oferă un argument în plus să o trecem pe seama lui.

(p. 204)

VICTIMĂ

În *Viața*, II, nr. 18, 11 iunie 1895, p. 6–7 (semnat: St.O.I.); s-a reprodus în *Pagini literare*, vol. III, nr. 2 (52), 16 aprilie 1900, p. 5.

Variante în *Viața*: r. 20: a *căpătat o* palmă; r. 66: întotd*e*auna; r. 73 lipsește; r. 74: întotd*e*auna; r. 87–88: fîlf*ă*ia.

(p. 207)

MONUMENTUL

În *Viața*, II, nr. 26, 22 octombrie 1895, p. 6–7; *Sămănătorul*, II, nr. 12, 23 martie 1903, p. 178–179.

Variante în *Viața*:

r. 2: pînă acu; r. 3: acu*m* moartea; r. 4–5: *ziare* vorbiră de el și-i *făcură* biografia; r. 7–8: a fost biata *mă-sa. Cînd a venit ea de la țară, l-a găsit mort*. Singurul copil, odorul ei, lumina viaț*ei* r. 15: lacr*ă*mi; r. 20: domnul *ăla*; r. 22–23: firea lui *blajină, despre*; r. 25: va trăi în *mintea* tuturora; r. 27: a crezut tot ce *a înțeles*; r. 29: vor să-i *facă* un monument; r. 32: să facă ei atît *de mult* pentru *fiul*; r. 36–37: mai bine *lasă* să se păstreze; r. 39–40: Și se întoarse *bătrîna acasă*, cu inima *plină* de durere; r. 40–45: l-a *plîns* în singurătate zile *d*-a rîndul, săptămîni, luni întregi, *de i se păreau acum și florile negre, cînd se uita la ele*. Uneori, își chema moartea, că-i era dor, dar nu – întîi să-și vadă visul cu *ochii. Monumentul promis*, răsplata *poetului, îl* vedea...; r. 46–48: Trebuie să fie *cioplit* gata; alb, *sclipitor, tumea* trece; r. 51: a trăit cu *speranța* asta; r. 54: În lumea asta mare, *totul* se uită; r. 57–58: prind*e* în *sufletele nenorocite* o *promisiune* de ocazie; r. 59: nu *trecuse – poetul*; r. 64: și plec*ă*; r. 65–69: cu pas obosit și *trist* s-a întors *la* mormintele săracilor și acolo abia *l-a găsit*, cu *o* simplă *cruce la* căpăt*ăi*.– Nimeni nu se mai gîndește la el suspină *mă-sa* cu obidă; r. 70: era o *coroană. Era cineva care* încă; r. 71–72: primăvăratic*e*; r. 73–74: Era gazda lui, o *babă care-l iubise* – tot o mamă (...)

Poetul „tînăr și drăgălaș" mort în spital este desigur Ion Păun-Pincio, evocat adesea de Iosif. „Monumentul făgăduit, răsplata poetului mort în mizerie" n-a fost niciodată realizat.

Prin 1900, cîțiva foști prieteni ai lui Păun, cercetîndu-i mormîntul la Bellu, la doi pași de Valea Plîngerii, află la căpătîi „o scîndură veche, umflată de apă, înaltă de două palme... singura podoabă". Prietenii se decid să deschidă o listă de subscripție pentru așezarea pe mormînt cel puțin a unei pietre, cu inscripție. La 1904, pierise și scîndura. De atunci nu se mai știe unde este îngropat Pincio (Iosif Nădejde, *Ion Păun (Pincio)*, în *Adevărul*, XVII, nr. 5186, 9 ianuarie 1904).

(p. 210)

NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

Prefață la prima ediție din Alexandru Petöfi, *Apostolul și alte poezii* „Biblioteca pentru toți", nr. 99, Editura Librăriei Carol Müller), p. 5–8. Volumașul nu este datat; a apărut însă spre sfîrșitul anului 1896: la 5 decembrie 1896, ziarul *Seara* (I, nr. 28, ed. II-a, p. 2) publică o recenzie semnată Vior. *Notița biografică* s-a reprodus în ediția a doua, apărută în 1908.

(p. 212)

[ALEXANDRU PETÖFI]

Prefață, fără titlu, la volumul: Alexandru Petöfi, *Poezii alese*. Traduceri libere de St. O. Iosif. Institutul de editură Ralian și Ignat Samitca, Craiova, 1897, p. 5–7 („Biblioteca de popularizare pentru literatură știință, artă", nr. 32).

R. 6–7: St. O. Iosif nu și-a realizat intenția de a da o „serie" de traduceri din poeții unguri. În afară de poezii de Petöfi, el a mai tălmăcit numai un număr de „populare maghiare".

(p. 214)

[HEINRICH HEINE]

Prefață, fără titlu, la volumul: *Romanțe și cîntece* de Heine. Traduceri în versuri de St. O. Iosif, București, Editura Librăriei H. Steinberg, 1901, p. 5–9.

(p. 221)

„TINERIMEA ARTISTICĂ"

În *Calendarul Minervei* pe 1903, p. 92–94 (semnat: I. Darie).

Gruparea „Tinerimea artistică" a fost inițiată la Paris de pictorii Ipolit Strîmbulescu (Strîmbu), Kimon Loghi, G. Petrașcu, Ștefan Popescu și sculptorul Fr. Storck, prin 1900–1901, cînd și St. O. Iosif se afla în capitala Franței. Poetul, prieten cu acești artiști plastici, era desigur la curent cu inițiativa lor. Constituirea propriu-zisă a grupării s-a făcut în toamna anului 1901, la București, unde cei de mai sus și alții, printre care Luchian, Verona, Vermont, Grant, O. Spaethe, au votat și semnat statutele, la berăria „Gambrinus". Prima expoziție colectivă la care se referă Iosif s-a deschis la începutul lunii martie 1902, în sala „Exarcu" de la Ateneul Român. *Semănătorul* (I, nr. 14, 3 martie 1902), sub semnătura lui Virgil Cioflec, salutase cu simpatie constituirea societății și deschiderea expoziției. Nivelul Salonului oficial era în acea vreme foarte scăzut.

Referindu-se la faptul acesta, G. Murnu făcea constatarea, la 25 de ani de la înființarea „Tinerimii artistice": „Curentul nou al « Tinerimii » primenea această atmosferă de stagnare, de seră nevîntuită, aducînd o adiere proaspătă și înviorătoare și deschizînd orizonturi noi, perspective de viitor" (*O aniversare a artei românești*, în volumul *Păreri și sugestii*, Casa școalelor, 1928, p. 53–63).

Societate profesională, și nu grupare de aderenți la o concepție artistică comună, „Tinerimea artistică" a reunit artiști plastici de cele mai diferite orientări. De observat că, într-un mod discret, St. O. Iosif își exprimă dezacordul față de preluarea de către unii expozanți a unor modalități artistice străine. Poetul pledează, cum a făcut-o întotdeauna, pentru o artă care să-și asigure originalitatea prin specific românesc.

(p. 223)

„OPINCA ROMÂNEASCĂ"

Schiță

În *Voința națională*, XX, nr. 5512 (ed. 3-a), 17 (30) august 1903, p. 1–2.

(p. 229)

RĂGUTELE

În *Voința națională*, XX, nr. 5519, 26 august/9 septembrie 1903, p. 1; s-a reprodus cu mențiunea: „Pagini necunoscute", în *Flacăra*, IV, nr. 30, 9 mai 1915, p. 291–292.

Pentru aceste două schițe din *Voința națională*, v. scrisoarea din 26 august 1903 către Natalia Negru.

(p. 233)

POETUL PERSAN SAADI

Notiță care precede traducerea poeziilor *Thogrul și străjerul* și *Sfat în pustie*, în *Albina*, VIII, nr. 4, 24 octombrie 1904, p. 94–97.

(p. 235)

[DIMITRIE BOLINTINEANU]

Prefață la volumul *Poezii. Legende istorice — Florile Bosforului — Basme — Macedoncle — Reverii — Diverse — Traianida*. Ediție populară, București, Minerva, 1905, p. III–IV.

În *Cronica* din *Sămănătorul* (IV, nr. 10, 6 martie 1905, p. 159), N. Iorga consemnează cu satisfacție apariția volumului, cu remarca: „Foarte bună, scurtă și coprinzătoare prefața scrisă de poetul Iosif, care, și prin nuvelele sale din *Voința națională*, a dovedit că e, în același timp, un excelent prozator".

Bine informat asupra vieții și operei lui Bolintineanu, Iosif evită tonul convențional elogios obișnuit în prefețe, dar pune un accent critic prea apăsat pe lipsurile formale ale versurilor unui înaintaș, căruia ar fi trebuit să-i recunoască meritul foarte important de a fi conferit poeziei românești o calitate specifică și propriei sale opere poetice: muzicalitatea. Finalul prefeței anticipează comentarii ce s-au făcut și asupra destinului său. Și despre țărîna lui se va spune că va fi tresărit cînd armata română a pornit la luptă în 1916, intonîndu-i imnul.

În altă ordine de idei, e de amintit un moment anecdotic de istorie literară. Publicînd parodia lui I. L. Caragiale *Pașa din Silistra*, *Luceafărul*, XI, nr. 14, 1 aprilie 1912, p. 279–280, evocă (sub titlul *Cum scria Bolintineanu*) împrejurarea ce i-a prilejuit dramaturgului compunerea parodiei: „Într-un cerc de scriitori se discuta mai lunile trecute cum scria Bolintineanu. Poetul Iosif își exprima nedumerirea, cum poate un scriitor produce atît de mult? Scria el anevoie? Nea Iancu Caragiale îi răspunse: « Aș, deloc. Să vezi... scria cu o ușurință rară. Ia o bucată de hîrtie. Ei, scrie acum ». În douăzeci și cinci de minute, „balada" *Pașa din Silistra* a fost gata..." (cf. și I. L. Caragiale, *Opere*, III, ediție îngrijită de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin, Editura pentru literatură, 1962, p. 830–831). Momentul se situează, desigur, în august 1911, cînd I.L. Caragiale, St. O. Iosif și alți scriitori au fost prezenți la serbările „Astrei" pe Cîmpia Libertății din Blaj.

(p. 238)

ÎN TREACĂT

„Cercul liber"

În *Sămănătorul*, VI, nr. 40, 30 septembrie 1907, p. 825–826.

În articolul *St. O. Iosif. Amintiri și corespondențe*, inginerul C. Stănulescu precizează că „Cercul liber" s-a constituit în 1898, grupînd „o mare parte din tinerii ce făceau literatură, gazetărie, muzică, pictură etc." Iosif fusese numit secretar și instalat în camera închiriată în casele Kretulescu de pe Calea Victoriei (*Epoca*, XLII, nr. 28, 4 februarie 1923, p. 1). V. cele cîteva convocări ale „secretarului" către C. Stănulescu în vol. de față.

(p. 241) SULLY PRUDHOMME

În *Sămănătorul*, VI, nr. 40, 30 septembrie 1907, p. 831–833 (semnat: St.O.).

(p. 244) PREFAȚĂ

În fruntea volumului *Poveștile unchiașului sfătos* de P. Ispirescu, Minerva, București, 1907, p. 5.

Consemnînd apariția volumului, Ion Scurtu îl califica drept unul „de mare preț pentru publicul cititor, ca și pentru istoricii literari și scriitori" (*Cărți*, în *Sămănătorul*, VI, nr. 51, 16 decembrie 1907, p. 1059).

St. O. Iosif a îngrijit și vol. I (ed. II) al operei lui Petre Ispirescu, apărut tot la editura Minerva, în 1907, sub titlul *Legendele sau basmele românilor*.

(p. 245) „SANDA"

— Reflecțiile unui spectator —

În *Sămănătorul*, VII, nr. 10, 2 martie 1908, p. 198–200.

Sanda, piesă în trei acte de Alexandru G. Florescu (ministru plenipotențiar), reprezentată pe scena Teatrului Național din București, în stagiunea 1907–1908, s-a tipărit în 1908 și retipărit în 1909. Bunele aprecieri ale lui Iosif pe marginea acestei prime lucrări dramatice a lui Florescu (a doua, *Chinul*, a apărut în volum în 1910) sînt exagerate și se justifică prin interesul poetului față de literatura dramatică originală. Pentru precara situație a creației dramatice românești din acei ani, vom nota că în stagiunea 1905–1906 nu s-a reprezentat nici o piesă românească nouă, în stagiunea 1906–1907, s-au pus în scenă două, în stagiunea 1907–1908, trei (v. Pompiliu Eliade, *Teatrul Național din București în 1908–1909*, București, 1909, p. 51).

(p. 248) CORUL „MINERVEI"

În *Sămănătorul*, VII, nr. 11, 9 martie 1908, p. 216–217.

St. O. Iosif a lucrat mai mulți ani pentru editura Minerva, în calitate de corector, astfel că se găsea adesea în mijlocul personalului editurii. Dealtfel, *Sămănătorul* se culegea tot în atelierele tipografice ale aceleiași edituri.

Momentul pe care-l evocă se situează în primăvara anului 1907. Probabil că lui i se datorează nota apărută în *Sămănătorul*, VI, nr. 22, 27 mai 1907, p. 480, sub titlul *Diverse*: „Luăm știre, cu bucurie, de întîia serbare culturală și socială pe care o va avea vrednicul personal al Institutului « Minerva », organizat de curînd într-o « Societate de ajutor reciproc ». Serbarea se va da în sala cea mare de la Oppler, sîmbătă la 2 iunie seara; va fi un concert de cîntece populare executate de corul personalului din ateliere, condus de harnicul compozitor d. P. Ciorogariu, apoi se va încinge sprintenul joc românesc. Aflăm că vor lua parte la serbare și scriitori de-ai noștri cari știu prețui concursul însemnat al meșterilor slovei de metal ce asigură traiul îndelungat și răspîndirea de lumină a gîndului și graiului nostru românesc."

(p. 250) [TANNHÄUSER]

Prefață la volumașul Richard Wagner, *Tannhäuser sau Lupta cîntăreților de la Wartburg*. Traducere în metru original de St. O. Iosif, București, Editura Librăriei universale Leon Alcalay & Co., „Biblioteca pentru toți", nr. 318, [f.a.], [1908], p. III–IV.

Referitor la această traducere și la celelalte din Wagner, efectuate de Iosif, v. comentariul nostru în *Opere*, III, p. 935–936, și, în volumul de față, scrisorile din mai 1905 către Natalia, precum și cererile poetului către ministrul Cultelor și Instrucțiunii (la *Addenda*).

(p. 253) UN ARIVIST

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 2, 4 decembrie 1909, p. 27–28; în culegerea *Portrete*, apărută sub semnătura comună D. Anghel – St. O. Iosif, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, „Biblioteca pentru toți", nr. 580, [f.a.], p. 51–54.

Cine ar putea fi pictorul „arivist" din acest portret-pamflet? Șovăim în alegerea între I. C. Stăncescu și George Demetrescu Mirea, pictori din generația mai veche, prizonieri ai manierismului academic, deținători de funcții oficiale, priviți cu desconsiderare de artiștii mai tineri. Între aceștia din urmă și Stăncescu au avut loc dispute aprige, concretizate în „proteste, expoziții de artiști independenți, conferințe, articole și manifeste care se terminară cu fundarea societăţilor «Ileana» şi «Tinerimea artistică»" (G. Oprescu, *Grafica românească în secolul al XIX-lea*, II, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1945, p. 182). Apropiat de gruparea tinerilor artişti plastici, Iosif pune desigur în pamfletul său venin împrumutat de la aceştia. Cum însă I. C. Stăncescu nu era de origine rurală (cum este aceea a „arivistului"), iar în 1909, înainte de apariţia articolului din *Cumpăna*, murise, s-ar părea totuşi că pictorul vizat este G. D. Mirea.

(p. 256) *DIN CARNETUL UNUI POET*

PE GÎNDURI

În *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 18, 26 martie 1910, p. 290—291, cu pseudonimul Delabîrsa.

Revista *Cumpăna* era „scrisă" — aşa cum se precizează pe copertă — de M. Sadoveanu, D. Anghel, St. O. Iosif şi Ilarie Chendi. Din cei patru, doi erau poeţi, iar dintre aceştia Iosif se născuse la Braşov, era deci din Ţara Bîrsei. Acesta e motivul pentru care socotim că schiţa *Pe gînduri* îi aparţine. Să mai adăugăm că D. Anghel n-a reprodus-o în vreunul din volumele sale de proză. Ce-l va fi determinat însă pe St. O. Iosif să folosească un pseudonim la care n-a mai recurs altădată? În imposibilitate de a da un răspuns, trebuie să spunem însă că ar fi eronat să-i atribuim lui Iosif tot ceea ce apare în perioada respectivă cu pseudonimul Delabîrsa, cum a făcut-o Mihai Straje, în *Dicţionarul de pseudonime*, Editura Minerva, Bucureşti, 1973. Punînd semnul egalităţii între Delabîrsa şi St. O. Iosif, Mihai Straje face trimitere la bucăţi de proză apărute în 1908—1909 în *Convorbiri critice* şi *Minerva literară ilustrată*. Schiţa *Domnu' Năstase* (în *Convorbiri critice*, II, nr. 2, 15 ianuarie 1908, p. 71—73) nu poate fi în nici un caz a lui Iosif, pentru că poetul se găsea atunci în război declarat cu directorul revistei, Mihail Dragomirescu (v. *Caleidoscopul lui A. Mirea*), şi pentru că, stilistic, se află la antipodul felului iosifian de a scrie proză. Argumente stilistice ne împiedică să-i atribuim lui St. O. Iosif şi cele şapte schiţe apărute în 1909 în *Minerva literară ilustrată* sub pseudonimul Delabîrsa. St. O. Iosif şi Dim. Anghel au colaborat la *Minerva literară ilustrată* (din noiembrie 1909 pînă în februarie 1910) cu traduceri din La Fontaine, versuri din *Caleidoscop*... şi proză, semnate A. Mirea sau cu numele amîndorura. La întrebarea noastră (prin 1960), Natalia Negru ne-a răspuns că nu-şi aminteşte ca St. O. Iosif să fi publicat sub pseudonimul Delabîrsa, fapt ce ne îndreptăţeşte o dată mai mult să considerăm că poetul n-a folosit mai frecvent acest pseudonim.

(p. 258) CUM SCRIE CARAGIALE

Amintire

În *Flacăra*, I, nr. 16, 4 februarie 1912, p. 121—122.

Numărul respectiv din *Flacăra* este dedicat lui I. L. Caragiale, la împlinirea a şaizeci de ani. Pe copertă, admirabilul desen al lui Iser: *Caragiale şi tipurile sale*. Mai colaborează, între alţii, Emil Gîrleanu (*Scriitorii tineri şi Caragiale*), Dimitrie Anghel (*Numărul 27*), Radu D. Rosetti (*Caragiale profesor*).

În *Amintiri despre St. O. Iosif*, Mihail Sadoveanu notează: „Despre marele maestru al prozei noastre, despre laborioasele lui sforţări de a concentra şi cizela necontenit fraza, poetul mi-a vorbit într-o sară — pe cînd ne veneau din trecut amintirile ca nişte prietini vechi, purtînd buchete uscate de flori... «Caragiale — îmi spunea Iosif — mi-a dictat odată vreme de două ceasuri o istorisire... Mi se pare că era *Hanul lui Mînjoală*. Se plimba prin odaie şi-mi arunca una după alta frazele, aşa cum îi veneau. Într-un timp s-a oprit. Mi-a spus să pun manuscriptul în saltar. Mai tîrziu, am cetit undeva o nuveletă strînsă şi vioaie... N-am mai recunoscut nimic din ce-mi dictase Caragiale odată»..." (*Evocări*, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1954, p. 166). Episodul pare a coincide cu cel relatat de Iosif în articolul *Cum scrie Caragiale*. Dar atunci, ori Sadoveanu, ori poetul, cînd i-a relatat episodul, indică un titlu necorespunzător. Se poate şi ca „amintirea" împărtăşită lui Sadoveanu să se refere la altă împrejurare de pe vremea cînd Iosif era „secretar" al maestrului. În orice caz, din articolul *Cum scrie Caragiale* reiese clar că fragmentul despre care vorbeşte aici Iosif este ultima parte din „schiţa" *Poetul Vlahuţă*, apărută în *Epoca literară*, nr. 9, 10 iunie 1896 şi reprodusă, mai recent, în vol. III din *Opere* de I. L. Caragiale, ed. cit., p. 341—344. A se confrunta r. 96—98 din articolul lui Iosif cu paginile 342—343 din *Opere*, III; v. şi comentariul din acelaşi volum, p. 714—716, unde este redată integral şi „amintirea" poetului.

(p. 262) ÎNSEMNĂRI

În *Lumina literară*, I, nr. 3, 17 martie 1913, p. 5.

După publicarea unui fragment în *Flacăra*, II, nr. 21, 9 martie 1913, p. 114—115, *Chemarea codrului* de G. Diamandy a apărut în editura aceleiaşi reviste, în vara 1913. Pusă în scenă la Teatrul Naţional din Bucureşti, s-a bucurat de succes la public şi de preţuirea exagerată a unor cronicari dramatici şi recenzenţi. În *Viaţa românească* (VIII, nr. 7 şi 8, iulie-august 1913), O.B. (Octav Botez, probabil) o aşază mai presus de piesele istorice ale lui Delavrancea! Pentru C. Spiru Hasnaș (*Flacăra*, II, nr. 48, 14 septembrie 1913, p. 384), „povestea vitejească în trei acte" — cum și-a intitulat autorul lucrarea — face parte dintre operele „adînc răsărite din tainele pămîntului românesc". Așadar, eroarea de optică nu aparține numai lui St. O. Iosif. Poetul n-a remarcat artificialitatea construcției dramatice, oscilația ezitantă între patosul baladesc și idilismul convențional, retorismul replicilor. Cum reiese din succintele sale însemnări, s-a lăsat impresionat mai ales de cadrul piesei și chiar de artificiile scenografiei, evident și de perspectiva patriarhală asupra trecutului. Entuziasmul său a fost real. Cronicarul revistei *Ramuri* își amintea: „Mi-aduc aminte că bunul St. O. Iosif a venit entuziasmat de la reprezentația ei, atît de entuziasmat încît a scris și un articolaș ale cărui laude erau cu atît mai prețioase pentru d-l Diamandy, cu cît purtau semnătura sinceră a lui Iosif" (*Cronica*, în *Ramuri*, nr. 12—18, 15 iunie—15 septembrie 1913, p. 398).

(p. 263) O AMINTIRE

În *Luceafărul*, XII, nr. 12, 16 iunie 1913, p. 377—378.

St. O. Iosif s-a aflat în atîtea rînduri la cîte o „răspîntie a vieții" sale, încît ar fi imposibil să identificăm împrejurarea în care a simțit nevoia să-i scrie lui Caragiale, ca să-i ceară ajutorul. Pentru cronologia — aproximativă — a „conferinței" de la Ateneu avem însă un reper: poetul încă nu-l cunoscuse personal pe autorul *Scrisorii pierdute*. Era, așadar, înainte de 1896. Dar ce „nuvele" ar fi putut citi atunci Caragiale? Termenul folosit de Iosif e desigur inadecvat. Dimensiunea nuvelelor nu făcea posibilă citirea vreuneia dintre ele, și cu atît mai mult a cîtorva. E vorba fără îndoială de niște schițe, din care, cum se știe, dramaturgul obișnuia să-și alcătuiască repertoriul aparițiilor sale în public. Lipsa de precizie a „amintirii" ne interesează însă mai puțin decît adevărul cu care poetul surprinde, comportamentul — foarte „caragialian" — al lectorului din sala Ateneului.

POSTUME

(p. 265) WILHELM TELL ȘI AVRAM IANCU

În *Flacăra*, III, nr. 20, 1 martie 1914, p. 162—163.

Textul este precedat în revistă de următoarea notă: „Regretatul poet St. O. Iosif ne-a dat să publicăm acest articol cu prilejul apariției în românește a lui *Wilhelm Tell*. Fiindcă atunci n-a apărut, credem că el capătă o mișcătoare actualitate azi, cînd poetul ardelean O. Goga a obținut succesul extraordinar, pe care el îl visa dramei naționale pe care voia s-o scrie: *Avram Iancu*."

În 1914, Octavian Goga a obținut succes cu piesa *Domnul notar*. Dar actualitatea articolului lui Iosif consta în elanul patriotic ce-l străbate, în evocarea suferințelor românilor din Transilvania aflați sub stăpînirea opresivă a imperiului habsburgic. Europa se găsea în pragul primului război mondial, iar poetul, așa cum a făcut-o și în alte scrieri ale sale, aștepta de la evenimentele ce se anunțau eliberarea regiunii sale natale și milita, în acest sens, pentru mobilizarea conștiințelor. Paralela pe care o stabilește între situația elvețienilor din drama lui Schiller și aceea a românilor de peste munți, între eroul național helvet Wilhelm Tell și eroul nostru național Avram Iancu, o paralelă întru totul convingătoare, depășește cadrul unui comentariu literar și conferă articolului caracterul unui manifest patetic. În 1914, actualitatea articolului era într-adevăr mișcătoare cu atît mai mult, cu cît vocea poetului la unison cu năzuințele națiunii răsuna de dincolo de mormînt.

În privința momentului cînd Iosif a predat redacției articolul, nota introductivă e neclară. Traducerea dramei lui Schiller a apărut în iulie 1913, așadar postum. E posibil ca traducătorul să fi scris articolul pentru a însoți fragmentul din traducere publicat în *Flacăra*, I, nr. 28, 28 aprilie 1912, p. 222.

R. 16—18: reiau o imagine din sonetul *Șincai*: „Ca Dante, nențeles, pribeag prin sate, / Îl văd apoi purtînd, trudit de cale, / Gigantica sa operă în spate... / Un alt *Infern*..."; r. 24: anul 1913 reprezintă o greșeală: serbările „Astrei" (cincizeci de ani de la întemeiere) au avut loc în august 1911; r. 39—42: atitudinea celor doi fruntași ai ardelenilor, altminteri cu merite de necontestat în lupta națională, a fost totuși mai apropiată de aceea a preotului Reding; și ei au pledat, cel puțin o vreme, pentru împăcare, printr-o orientare prohabsburgică; r. 58—61: frumoasă, imaginea care compară tricolorul românesc desfășurat peste Transilvania cu feericul curcubeu lunar de la Rütli! r. 79—81: drama pe care Iosif intenționa s-o scrie ar fi fost, după *Zorile*, a doua sa piesă inspirată de revoluția din 1848 peste munți; o evocare dramatică a lui Avram Iancu va realiza alt poet transilvănean, Lucian Blaga (*Avram Iancu*, dramă în zece tablouri, Sibiu, 1942); r. 121—122: cercetările istorice au pus în altă lumină figura deputatului român Ion Dragoș, pentru care calificativul de „trădător nenorocit" este cel puțin prea drastic; ce-i drept, ca și ceilalți componenți ai grupării liberal-democrate, deputatul s-a pronunțat pentru legalitate, dar s-a asociat inițiativelor menite să asigure egalitatea în drepturi a românilor, iar în timpul Revoluției de la 1848 a încercat să realizeze o împăcare între revoluționarii români și unguri; a fost ucis la Abrud, sub bănuiala că fusese înțeles cu maiorul Hatvani, care comanda o unitate represivă.

(p. 270) ION PĂUN

Articolul a fost predat de Iosif, la două zile după moartea prietenului său, lui Vasile Pop, pentru a fi tipărit în *Adevărul literar*. Din motive neclare, Pop nu s-a achitat de comision, dar a păstrat manuscrisul. Îl transcriem după facsimilul reprodus de G. Călinescu și colectivul de documentare în *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, II, 1953, p. 224–225. Vasile Pop însoțește manuscrisul cu însemnările intitulate *Poetul St. O. Iosif despre poetul I. Păun*, din care extragem cîteva pasaje: „Un capriciu a lui I. L. Caragiale a făcut ca la berăria ce ținea în str. Sf. Niculae-Șelari să fie angajat ca « director de zi » Ion Păun (Pincio), iar « director de noapte » subsemnatul. Aci, St. O. Iosif, cu care legasem prietenie — pe urma unor glume — a făcut cunoștință cu Ion Păun, ale cărei [sic] versuri le citise în *Munca* și *Adevărul literar* [. . .] După cîteva luni de la retragerea din « directorat », Ion Păun a căpătat o bubuliță mică peste buză, în stînga. A uns-o cu lanolină și și-a infectat-o. Buba a crescut și i-a umflat enorm obrazul. La spital i-au ras frumoasa barbă și mustățile și i-au făcut incizii în obraz ca să-i scoată puroiul; dar în van. L-am vizitat cu St. O. Iosif cu o zi înainte de moartea lui. Aiurase în timpul nopții și dimineața. Cînd l-am găsit, vorbea limpede, dar foarte abătut.

Poetul St. O. Iosif, cînd a aflat despre încetarea din viață a lui Păun, a scris, după două zile, rîndurile de mai jos, pe care mi le-a remis ca să le dau la *Adevărul literar*. Însă atunci nu am putut da manuscrisul lui ⟨căci trebuia să ivise făcuseră schimbări⟩ și a rămas la mine, împreună cu alte ⟨multe manuscrise⟩ versuri ale lui St. O. Iosif." (*Ibid.*, p. 225).

R. 8–10: Ion Păun-Pincio a vizitat Italia timp de patru luni pe spezele lui Gheorghe din Moldova și Dimitrie Anghel, care l-au luat cu ei; cel din urmă îi dedică o evocare în volumul *Portrete* (ed. citată, p. 17–21); r. 17–18 confirmă, ca și v. 9–10 din *Elegie*, că Iosif s-a aflat pentru prima dată în Moldova înainte de 1894, cînd a murit Pincio; din ceea ce-și amintea Mihail Sadoveanu (*Evocări*, Editura de stat pentru literatură și artă, 1954, p. 167) că i-a povestit autorul *Patriarhalelor* despre prietenul său mort prematur, ar reieși că ei doi se cunoscuseră la Iași, ceea ce e în contradicție cu afirmația de mai sus a lui Vasile Pop.

CORESPONDENȚĂ

(p. 275) *Către AUREL POP*

Scrisoarea I a fost publicată în *Țara Bîrsei*, III, nr. 1, ianuarie-februarie 1931, p. 36–37. Originalele scrisorilor II, IV, V și VI se află la Biblioteca Academiei R.S.R. — ms. 4523 — fiind dăruite în 1918 de Vintilă V. Paraschivescu, după ce le publicase în *Convorbiri literare*, XLIX, nr. 2, februarie 1915, p. 177–181 (II), nr. 3, martie, p. 283–287 (IV și V); nr. 5, mai, p. 559–562) (VI). V. V. Paraschivescu a eliminat poeziile din Scrisoarea IV și fragmentul poemului *Carzic*. Ignorînd prima publicare, Gh. Cardaș a tipărit cele patru scrisori ca „inedite" (reproducînd poezii și fragmentul din *Carzic*) în *Adevărul literar și artistic*, seria III, IV, 1923, nr. 121, 122, 123, 124, din 18 și 25 martie, 1 și 8 aprilie, p. 7. În volumul *Corespondență* (ed. Horia Oprescu) sînt incluse II, IV și o parte din V.

Cartea poștală III este transcrisă după facsimilul reprodus în monografia noastră *St. O. Iosif*, Editura pentru literatură, 1964. Fotografia a fost făcută atunci după originalul păstrat de destinatar, inginerul Aurel Pop, pe care l-am cunoscut în 1963, la București.

Aurel Pop i-a fost coleg lui St. O. Iosif pînă în clasa a IV-a la Gimnaziul mare public de confesiune ortodoxă din Brașov, al cărui director era tatăl poetului. După ce a ieșit la pensie, Ștefan Iosif s-a mutat cu familia la Sibiu și, în lipsa unei școli românești corespunzătoare, și-a înscris fiul la liceul maghiar, în clasa a V-a.

I. R. 53–57: poezia lui Alexandru Sihleanu, din care sînt citate versurile, este *Sonetul I* („P-aste țărmuri depărtate. . ."); r. 70: despre Vasile Ancăn, fostul coleg de care Iosif „sufletește era mai apropiat", C. Lacea își amintește că „era foarte sărac, foarte de treabă și bun versificator. N-a apucat, bietul, să termine liceul, căci, după ce trecuse o iarnă aspră fără palton, a căzut la pat și în vacanța mare, după clasa a șasea, mi se pare, l-am ridicat din ultima căscioară din capul ulicioarei lui Pricop și l-am dus la groapă" (*Din copilăria lui St. O. Iosif*, în *Țara Bîrsei*, nr. citat mai sus).

II. R. 95–99: elogiul adus românului aproape că parafrazează cunoscutul pasaj din *Românii și poezia lor* de V. Alecsandri: „Mie mi-e drag românul. . . Mi-e drag să-l privesc și să-l ascult, căci el e simplu și frumos în înfățișarea lui; căci e curat, înțelept, vesel. . ."; r. 99-100: studiul lui Vasile Goldiș, *Pesimismul în poeziile lui Mihail Eminescu*, apăruse în *Tribuna*, VI, nr. 260, 12/24 noiembrie 1889, p. 1037–1038.

V.R. 55: la „Conferința națională" din Sibiu, care a avut loc în mai 1887, românii transilvăneni au formulat revendicări ce se vor cristaliza în *Memorandul* din 1892; r. 67–78: remarcabilă, critica antietimologistă a liceanului; este evident că Iosif, cititor asiduu al publicațiilor din „țară", aderase, în această privință, la punctul de vedere al lui Alecsandri, Maiorescu etc. și, ca și aceștia, opunea formelor artificiale propuse de latiniști graiul popular; de la debut, scrierile sale vor fi libere de orice influență a pedantismului pe care l-a dezaprobat încă din adolescență; r. 87: acest Rosetti este Radu D. Rosetti, fost coleg de clasă al lui Iosif la gimnaziul din Brașov, „editor", în clasa a III-a, al revistei șapirografiate cu titlul *Păcăleandru*, la care Iosif a colaborat cu o poemă epică: *Mihai Viteazul* (cf. A. Dumbrăveanu, *De vorbă cu d. Radu D. Rosetti despre el și despre alții*, în *Rampa*, XIV, nr. 3334, 4 martie 1929, p. 3); r. 105: poemul *Carzic* preia, pînă la pastișă, versul și stilul poemelor istorice ale lui Alecsandri; sublinierea și numerotarea cuvintelor la sfîrșitul unor versuri sînt însemnări de atelier, pentru revederea rimelor.

VI.R. 34–35: referitor la „episodul din anul 1848", v. comentariul la poezia *O mamă*, în *Opere*, I, p. 309–310.

(p. 294) *Către IACOB C. NEGRUZZI*

Originalele scrisorilor, la Biblioteca Academiei R.S.R.: S $\frac{36(1-3)\,*}{\text{LI}}$, au fost publicate pentru prima dată de Gh. Cardaș în *Adevărul literar și artistic*, seria III, IV, nr. 135, 24 iunie 1923, p. 7 (inclusiv poezia *Povestea florilor*, care acum lipsește din plicul de la Biblioteca Academiei); retipărite în *Studii și documente literare*, III, p. 109–111, și în *Corespondență*, p. 13–15. Pe originalul scrisorii I se află o însemnare cu creionul, probabil a lui I. C. Negruzzi: „poezia s-a trecut la ms. de rezervă". De la rezervă, se va fi trecut la coș: pînă în 1896 nu apare nimic de Iosif în *Convorbiri literare*.

III.R. 2–3: notița redacției care l-a „îmbucurat" pe poet e una sibilinică: „*St.O.I.*, în parte".

---

* Cotele pentru corespondența lui St. O. Iosif din depozitul Bibliotecii Academiei R.S.R. sînt cele sub care figurează scrisorile după recatalogarea fondului, cînd *corespondența* a fost diferențiată de *manuscrise*. Excepție fac scrisorile către Aurel Pop, menținute sub cota veche.

(p. 297) *Către C. D. FORTUNESCU*

Cu titlul *Patru scrisori ale poetului St. O. Iosif*, în *Ramuri*, VIII, nr. 12–18, 15 iunie – 15 septembrie 1913, p. 366–371, publicate de destinatar, în continuarea articolului său *Cum am cunoscut pe Iosif*.

Poetul s-a împrietenit cu craioveanul C. D. Fortunescu (viitorul director al *Arhivelor Olteniei*) prin corespondență, după ce *Revista școalei* din Craiova, la care Fortunescu era secretar de redacție, îi publicase prima poezie originală (*Izvorul*) și prima traducere (*Craiul ielelor*, după Goethe). În cele patru scrisori ale tînărului poet – va nota publicistul și profesorul craiovean – „vezi pe copilul cu sufletul neîntinat, timid și plin de entuziasm pentru frumos, capabil de avînturi eroice, dar și gata de a cădea degrabă în descurajare, iar mai presus de toate o fire duioasă și melancolică". Cei doi s-au văzut pentru prima dată în toamna anului 1893, la București. Fortunescu a fost impresionat de cadrul mizer în care locuia Iosif – „un adolescent subțire, slăbuț și osos, cu ochii lui mari și blînzi, în care se vedea parcă o teamă de ceva, cu fața palidă și prelungă, o figură de băiat bolnăvicios ori rău trăit..."

II.R. 81–87: D. S. Pamfiliu publicase în 1892, la Craiova, traducerea lucrării *Democrația în Franța* de M. Guizot. Traducerea aceluiași, din 1883, la care se referă Iosif, nu este *Robinson Crusoe*, ci *Robinson cel tînăr*, de J. Heinrich Kampe.

III. În timpul verii, poetul se află la Turnu-Măgurele, în mijlocul familiei, deoarece din 1891 profesorul Ștefan Iosif funcționa la gimnaziul din acest oraș: r. 98: patronimicul Omescu este derivat din Omul, nume pe care, după tradiția familiei Iosif, l-ar fi purtat unul dintre strămoși.

(p. 306) *Către ȘTEFAN IOSIF*

Originalele la Muzeul literaturii române, sub cotele – I: 5141, II: 4385, III: 2415, IV: 2197, V: 8143, VI: 2201. Scrisorile I, III, IV, V-au fost publicate de Horia Oprescu în *Corespondență*, p. 19, 28–29, 32–34, 268. Scrisoarea II și c.p. VI se tipăresc aici pentru prima dată.

II.R. 22–24: primejdia ce-l amenința pe St. O. Iosif dacă ar fi trecut munții în Transilvania era aceea de a fi arestat ca nesupus la încorporare; r. 25: Alexandrina (Didina) (1878–1965) e una dintre surorile poetului; celelalte surori: Victoria (1868–1948), Hortensia (1870–1941), Aurica-Ana (1886–1953); frații: Victor-Constantin (Costi) (1882–1962) Virginiu-Vasile (1883–1940), Liviu-Ioan (1884–1917), Eugeniu (Jenică) (1889–1917).

III.R. 6–9: nu știm la ce publicație se referă poetul; în *Gazeta Transilvaniei*, la care se face trimitere într-o notă la acest pasaj în volumul de *Corespondență*, n-a apărut nimic de sau despre St. O. Iosif în perioada respectivă; r. 23: poetul avea la dispoziție și gazetele de peste munți, deoarece acestea erau primite la ziarul *Epoca*, unde era corector.

IV.R. 31–33: culegerea de versuri *Patriarhale* a fost într-adevăr întîmpinată favorabil de presa din țară; în revista *Literatură și artă română*, V, nr. 8, 9 și 10, iunie-august 1901, p. 601–606, N. Petrașcu scria despre volum ca despre „o carte din acele rari, un fel de sărbătoare în viața noastră actuală [...], o speranță"; în *Convorbiri literare*, XXXV, nr. 7, iulie 1901, p. 601, M. Dragomirescu se bucura să vadă în Iosif „un poet liric de adevărat talent, care aruncă o dungă de lumină în noaptea ce începuse să domnească în literatura noastră poetică"; r. 62: „lucrarea mare" începută de Iosif în străinătate este basmul versificat *A fost odată...*; r. 96–102: speranța poetului de a obține restul din drepturile de autor pentru *Patriarhale* nu s-a realizat nici peste un an: în ianuarie 1902, Steinberg îl va informa că mai are „în depozit nevîndute" 1505 exemplare din volum; tot atunci Cincinat Pavelescu îi va adresa următoarea epigramă:

„BIBLICĂ

Pe Iosif frații îl vîndură,
Cumpărători găsind destui:
Privindu-ți cărțile-n vitrină,
Rîvnești și tu la soarta lui."

R. 104: Virgil Cioflec; r. 110–113: la Fiume, Costi urma școala de ofițeri de marină.

V. Nedatată, scrisoarea trebuie să fie din toamna anului 1906.

VI. În august 1911, St. O. Iosif se afla la Blaj cu prilejul serbărilor „Astrei" (între timp, cei ce se sustrăseseră de la serviciul militar fuseseră amnistiați).

(p. 314) *Către MIHAIL DRAGOMIRESCU*

La Biblioteca Academiei R.S.R.: $S\,\frac{8}{VII}$; reprodusă în *Corespondență*, p. 15–16.

Se pare că intervenția solicitată nu s-a produs: volumul de poezii originale, cu un titlu încă mai modest — *Versuri* — a apărut în 1897, dar nu la Socec, ci la Sfetea. Nici colaborarea la *Convorbiri literare* n-a fost primită; în 1897, revista nu publică nimic de Iosif.

(p. 314) *Către HORTENSIA IOSIF*

La Muzeul literaturii române — I: 896, II: 2200, IV: 897; la Biblioteca Academiei R.S.R. — III: $S\,\frac{9}{CCCXXXXII}$ Reproduse (I–IV), în *Corespondență*, p. 21–23, 29, 30, 30–32.

I.R. 16: gazeta la care a lucrat Iosif a fost probabil *Seara*, (în paginile căreia I. L. Caragiale publica *Cronica de joi*), care a întîmpinat cu o recenzie favorabilă culegerea *Apostolul și alte poezii* de Petöfi în traducerea poetului; cel ce l-a ajutat pe acesta la Iași este I. Constantinescu-Stans; r. 21–64: despre internarea sa în spital, în timpul acestei a doua șederi la Iași ce ne rămîne prea puțin cunoscută, Iosif narează în schița *În spital*, inclusă în culegerea *Cireșul lui Lucullus*; despre Iași, internarea în spital și ciudatul personaj Hax, i-a povestit și lui Mihail Sadoveanu, care scrie în *Evocări*, vol. cit., p. 166–167: „Am fost și l-am văzut, îmi zicea el altă dată. Am intrat în el cu religiozitate... M-au impresionat liniștea și tristețea lui de oraș abandonat. Am văzut cetățuile, bisericile cele vechi și artistice. M-am simțit bine între oameni subțiri, cu preocupări de artă și literatură. Am cunoscut și pe un tip faimos al Iașilor — un om dezordonat, rău îmbrăcat, cu o barbă mare. Avea reputație de prea asiduu vizitator la «Bolta rece» și de scandalagiu... L-am cunoscut și n-o să-l uit niciodată. Mă îmbolnăvisem și zăceam în spital la «Sfîntu Spiridon». Într-o dimineață, după o noapte de febră, deschizînd ochii, îl văd pe H. la căpătîiul meu, zîmbindu-mi cu prietenie prin barba-i stufoasă... Mi-a spus încet că mi-a adus țigări și cărți. Mi-a adus mai ales mîngîiere — ceea ce lipsește totdeauna pribegilor și singuraticilor"; r. 48: cel citat ca băutor prin... ereditate este scriitorul Alexandru Hodoș (Ion Gorun); r. 71–72: prin 1897, lingvistul H. Tiktin lucra la *Dicționarul român-german* și e posibil să-l fi angajat pe Iosif pentru această lucrare.

III.R. 4–6: poetul a plecat la Paris peste două luni, în a doua jumătate a lunii octombrie sau începutul lui noiembrie 1899; pe la mijlocul lui august își vizitase familia la Turnu-Măgurele, dar Hortensia se găsea la Caracal, unde fusese numită profesoară.

IV.R. 16–19: „ființa adorată" e mama poetului, Paraschiva Iosif, care murise la Turnu-Măgurele, la 26 iulie 1894; r. 28: este vorba despre Expoziția universală de la Paris, din 1900.

(p. 320) *Către INGINERUL C. STĂNULESCU*

Textele au fost publicate de C. Stănulescu în cadrul articolului său *St. O. Iosif, Amintiri și corespondențe*, în *Epoca*, XLII, 1923, nr. 28, 4 februarie, p. 1–2 (I–VII); nr. 30, 8 februarie, p. 1 (VIII–XII); nr. 32, 10 februarie p. 1 (XIII—XIV); nr. 33, 11 februarie, p. 1 (XV—XVII); nr. 35, 14 februarie, p. 1 (XVIII—XIX, pînă la r. 70); nr. 36, 15 februarie, p. 1—2 (XIX, de la r. 71 pînă la sfîrșit, XX—XXI).

C. Stănulescu ne informează că l-a cunoscut pe Iosif în toamna anului 1897 și adaugă: „Se apropia iarna și, la gîndul că poetul meu iubit avea să sufere de rigorile ei, l-am rugat stăruitor să se instaleze în camera mea din strada Atelierului, unde vom împărți frățește patul și masa de lucru. La început m-a refuzat, dar eu nu m-am dat învins și am reușit să-l decid. Timp de șase luni am fost nedespărțiți... "Studentul de la Școala de poduri avea și el preocupări literare și o oarecare pregătire de muzicolog și compozitor. A publicat schițe și nuvele, precum și cronici muzicale, semnate cu pseudonime care revin în corespondența lui Iosif: Coriolis, Browe. Poetul îi spunea Muzică, iar viitorul inginer îi spunea lui Poezie.

IV. C. Stănulescu trimisese la *Floare-albastră* amintiri despre caricaturistul C. Jiquidi, cu care fusese prieten și care murise de curînd; la cererea poetului, a expediat și cîteva caricaturi, care au apărut în cadrul textului. Schița alăturată de Iosif, ne informează Stănulescu, era „figura" lui „lucrată în cerneală" de poet, care „avea oarecare talent și la desen".

VII. Scrisoarea, nedatată, a fost redactată cu puține zile înainte de plecarea poetului la Paris, așadar la sfîrșitul lui octombrie 1899; precum se vede, îngrijorat de situația materială a familiei sale, St. O. Iosif nu s-a decis cu inima ușoară să dea curs generoasei propuneri a prietenului său Virgil Cioflec de a-l însoți în străinătate pe spezele sale pentru a lămuri această scrisoare, C. Stănulescu precizează: „Amicul nostru Virgil Cioflec — să-mi ierte indiscreția — apreciind talentul lui Iosif i-a propus să-l întreție în Franța și Germania cîtva timp. Iosif, care din puținul ce cîștiga, își ajuta și familia, era amărît că o va lipsi de acest ajutor. Atît eu, cît și Stans am insistat pe lîngă ei și l-am determinat să accepte oferta. Ultimul alineat se referă la o mică sumă de bani ce ar fi dorit s-o lase la plecare".

VIII.R. 12: revista menționată este *Pagini literare*, la care Iosif a colaborat începînd cu nr. 5 din 14 noiembrie 1899; colaborarea, cu poezii originale și traduceri, a continuat și în 1900; r. 22: este vorba despre prozatorul C. Sandu-Aldea, care fusese secretar de redacție la *Floare-albastră*.

IX.R. 8: față de textul apărut în *Pagini literare*, cel din această scrisoare prezintă o mică diferență: *Tot*, în loc de: **El**; „prea ocupat la căile ferate", C. Stănulescu n-a scris muzica dorită de poet.

XI.R. 37: „conu Iorgu, zis p-aici **Baciu**" este pictorul Gheorghe Petrașcu.

XII.R. 3—11: gazeta *România jună* a fost editată de Aurel C. Popovici (viitorul director, începînd din 1908, al *Sămănătorului*), împreună cu editorul Gheorghe Filip, începînd de la 2 decembrie 1899 pînă la 9 octombrie 1900. Printre colaboratori s-au numărat Ion Gorun, Gh. Bogdan-Duică, G. Coșbuc, A. Vlahuță, I. L. Caragiale (cu schița *Reportaj*, pe care o va relua în *Momente*).

XIII.R. 6: C. Stănulescu și I. Constantinescu-Stans au venit la Paris în septembrie 1900.

XV.R. 3: „trista veste" este aceea a decesului tatălui lui C. Stănulescu.

XVI, R, 11—16: disputa dintre St. O. Iosif și Antemireanu era una de principii; Antemireanu își declarase public desconsiderarea față de litelatura populară, afirmînd categoric: „În toată literatura noastră populară nu se găsesc nici două bucăți de adevărată artă". Datorită acestei opinii, asupra căreia a stăruit, autorul romanului *Din vremea lui căpitan Costache* a fost silit să părăsească revista *Floare-albastră*; ceva mai tîrziu, într-o braserie din Paris, Antemireanu a reluat discuția într-un cerc de români, dar aceștia — Iosif, D. Anghel, Virgil Cioflec și Sextil Pușcariu — se „năpustiră" asupra lui, reproșîndu-i disprețul față de folclor și obligîndu-l să plece, în timp ce ei ridicau „un imn poetului anonim al *Mioriței*" (cf. Sextil Pușcariu, *St. O. Iosif*, în *Luceafărul*, XII, nr. 15—16, 1 august 1913, p. 464); r. 29—31: asupra celor „încurcate" care se descurcaseră ne informează C. Stănulescu: cu prilejul călătoriei sale la Paris, Virgil Cioflec i se plînsese că Iosif e prea tăcut, prea închis față de el și, totodată, lipsit de sîrguință în scris; chiar în ziua plecării, la gară, Stănulescu îl dojenise pe poet pentru atitudinea sa, iar acesta, susceptibil, îi păstrase cîtva timp ranchiună, iar lui Cioflec îi reproșase implicarea unui al treilea în treburile lor.

XVII.R. 19—34: sonetul *Adio* face parte din ciclul *Din Ausland (Din străinătate)*, pe care Iosif îl va intitula la publicarea în revistă *Sonete din călătorie*; a apărut în *Curierul literar*, apoi în culegerea *Poezii*, 1902 (aici, fără dedicație) (v. *Opere*, I, p. 361—362, unde dăm și variantele textului din scrisoarea aceasta față de textul definitiv).

XVIII.R. 21: revista este *Curierul literar*.

XIX.R.20—30: poetul se referă la drama sa *Zorile*; r. 32—35: „colțișorul de adăpost" este locuința asigurată poetului prin funcția de custode al muzeului Theodor Aman (despre necazurile sale în legătură cu această funcție, v. *Opere*, I, p. 396—397); r. 42—47: pasajul, care pregătește solicitarea unui împrumut, își află confirmarea într-o însemnare personală din 2 ianuarie 1904 despre aceeași imposibilitate materială a poetului de a-și realiza proiectele literare mai importante: „Simt trecînd vremea — o neliniște m-a cuprins și ce păcat că trebuie să mă izbesc la fiecare pas de oameni, să-i servesc — și n-am o clipă de răgaz să mă pot reculege. Sărmanele mele proiecte literare! Cîtă vreme o să vă mai port așa: cînd voi avea puțină liniște ca să mă ocup de voi mai de-aproape! Voi cereți viață, cereți lumină — rămîneți mai bine acolo-n întunericul sufletului meu, în ceața viitorului! Numai din cînd în cînd cîte-un gînd mai îndrăzneț, mai nerăbdător, rupe zăgazul — și se-ntrupează-n vers. Ah, numai o lună de pace senină, de farmecul singurătății plină, lipsită de grijile zilei de mîine și a celor ce vin pe urmă — dați-mi o lună de muncă pe an! Nu vă cer mai mult" (Însemnarea, dintr-un caiet păstrat la Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu", a fost publicată în *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, II, 1953, p. 228—229).

(p. 340) *Către* VANDA VERMONT-MIHAIL

La Biblioteca Academiei R.S.R.: Corespondență S $\frac{11}{\mathrm{CCCXXXII}}$; se publică aici pentru prima dată.

R. 15—16: Iosif nu va scrie *Povestea bunicii*, ci *Povestea bunicului* (titlu schimbat apoi în *E mult de-atunci...*); poate că poezia pe tema la care se referă în scrisoare este *Bunica*, publicată în 1900; r. 18—19: pentru prima dată aflăm că, la *Epoca*, Iosif a fost însărcinat, în 1898, cu redactarea rubricii *Chestiunea zilei*. Rubrica, anonimă ca toate rubricile *Epocii*, apare zilnic, uneori la mici intervale, și cuprinde informații dinpresa franceză asupra unor evenimente ce interesau opinia publică europeană la un moment dat. În vremea în care, cum reiese din scrisoarea lui, a deținut-o Iosif, *Chestiunea zilei* tratează subiecte ca: funeraliile prințului Bismarck, asasinarea împărătesei Austriei, activitatea anarhiștilor etc. Nu lipsesc nici știrile culturale: cincantenarul Chateaubriand, o pledoarie francez pentru învățămîntul clasic etc. Un serial prelungit luni de-a rîndul îl constituie veștile despre afacerea Dreyfus. Pur informativă, rubrica e lipsită de orice accent personal.

(p, 341) *Către* ILARIE CHENDI

Scrisoarea I, la Muzeul literaturii române: 699; II, în *Hiena*, II nr. 12—13, septembrie 1930, p. 26—27; III, în *Luceafărul*, XIII, nr. 2, 16 ianuarie 1914, p. 45. I și II sînt reproduse în *Corespondență*, p. 400—402.

I. Cu titlul *Recapăt curajul păgîn*, sonetul a apărut în *Familia*, după plecarea poetului din țară (v. *Opere*, II, p. 547); în v. 3 cuvîntul *adorata* a fost înlocuit cu: iubita.

II. Iosif pregătea culegerea *Romanțe și cîntece* de Heine, care va apărea în 1901; el n-a tradus nici una dintre poeziile a căror copie o cere.

Numărul din *Hiena*, în care apare scrisoarea, este dedicat lui Ilarie Chendi, cu colaborări de Iorga, Gala Galaction, Tudor Arghezi, Ion Minulescu, Victor Eftimiu, F. Aderca etc.

III. Cu titlul din scrisoare, poezia s-a tipărit nu în *Convorbiri*, ci în *Pagini literare* (v. *Opere*, I, p. 343—344).

(p. 345) *Către* VIRGIL CIOFLEC

La Biblioteca Academiei R.S.R.: S $\frac{1-46}{\mathrm{CXCVII}}$ în *Corespondență*, p. 45—.110.

I. R. 13—20: nu cunoaștem amănunte despre felul cum s-a înnodat prietenia dintre St. O. Iosif și Virgil Cioflec; s-ar părea că s-au întîlnit pentru prima dată chiar în august 1899, cînd Cioflec îi scria poetului: „Mi-a fost de ajuns scurta noastră întrevedere, ca să te prețuiesc ca om, căci de artist numai cînd vom fi prieteni de aproape ți-oi spune din inimă ceea ce cu dreptate crez [...]. Impresia ce mi-ai făcut-o rămîne neștearsă. Tot meșteșugul e, iubite Iosife, să știu dacă la rîndul meu ți-am putut inspira aceeași prietenie. Încrede-te în mine ca într-o piază bună. De-oi fi în stare să-ți rechem orele odihnitoare de tihnită inspirație voi fi fericit" (*Corespondență*, p. 47—48); r. 24—25: Cioflec va răspunde peste cîteva zile îndoielilor poetului: „Da, da, domnu' Iosif pleacă la Paris... Lucrul e hotărît gata, și în timpul cel mai scurt..."

V. R. 27—28: nu știm ce piesă cu strigoi traducea Iosif în 1899; el n-a publicat o asemenea piesă și nici nu s-a mai referit vreodată la ea.

VIII. R. 5: O. este Octavie Osmont, prietena lui Cioflec; acesta era a Geneva și primea corespondența la post-restant.

IX. Octavie Osmont fiind suferindă, Cioflec plecase cu ea în Alsacia-Lorena, unde se stabiliseră în mica localitate Ottweiller *près* Drulingen; pînă la 1 septembrie 1900 (c. p. XVIII), corespondența lui Iosif este expediată pe această adresă și pe numele Octaviei.

X. R. 17—18: agitația spiritelor din țară era provocată de încordarea relațiilor diplomatice dintre România și Bulgaria în legătură cu anchetarea și judecarea autorilor unor asasinate politice comise la București: după uciderea, în februarie 1900, a unui tînăr de origine bulgară de către un compatriot, in noaptea de 23 spre 24 iunie fusese asasinat Ștefan Mihăileanu, profesor la liceul „Sf. Sava" și redactor al publicației *Peninsula Balcanică*; cele două asasinate au fost puse pe seama comitetului revoluționar macedonean de sub conducerea lui Boris Sarafoff; presa politică a exagerat enorm dimensiunile conflictului, creînd o adevărată psihoză belicoasă, pe care I. L. Caragiale a ironizat-o în cunoscutele sale schițe (din *Momente*) *Ultima oră!...* și *Boris Sarafoff!...*

XV. În volumul de *Corespondență*, această scrisoare, nedatată, este plasată greșit după aceea din 9 septembrie 1900; că a fost scrisă înainte de 31 august, mai exact la 26 sau 27 august, reiese clar din conținut: Iosif îl informează pe Cioflec că în dimineața zilei respective a primit o c.p. prin care Coriolis își anunță sosirea la Paris împreună cu Stans, la o dată încă *nehotărîtă*, iar la 28 august prietenii din București fixează sosirea peste opt sau zece zile; în scrisoarea din 31 august, poetul se referă la *Serafina*, ca la o poezie pe care Cioflec o cunoaște; așadar, poezia fusese expediată cu cîteva zile înainte de sfîrșitul lunii august; r. 20—41: în cadrul Expoziției universale de la Paris din 1900 a ființat și un „salon al artelor române", la care s-au acordat medalii și mențiuni celor enumerați de Iosif (pictorii Kimon Loghi, Ipolit Strîmbu, Dimitrie Serafim), precum și sculptorului Frederic Storck; mîhnit că nu primise nici o distincție, pictorul Ștefan Popescu intenționa să-l „ia la trei parale" pe Dimitrie C. Ollănescu-Ascanio, care era comisarul României la Expoziție; r. 71: Popa este pictorul Ștefan Popescu; r. 72: numele Serafina e preluat probabil de la Heine, care are un ciclu cu acest nume.

XVII. R. 2: în voioșia lor juvenilă, cei doi prieteni încep să se adreseze unul altuia cu nume devenite celebre în epocă datorită unui eveniment ce polariza atenția opiniei publice mondiale: războiul anglo-bur; Iosif devine astfel „Krüger" (numele președintelui republicii Transvaal), iar Cioflec „Cronje" (numele unui general bur, care capitulase în februarie 1900) sau „Burul".

XIX. Această scrisoare și celelalte cîteva ce urmează, din 1900, sînt expediate la Saaralben, localitate balneară din Alsacia-Lorena, unde Cioflec se dusese pentru un tratament medical; r. 62—63: *Serafina* trebuia să devină un poem; Iosif nu l-a mai scris, după cum n-a scris nici poemul despre Lăpușneanu; *Patriarhale* a devenit titlul culegerii sale de versuri din 1901; r. 82: grafia numelor proprii „Bagesen" și „Capiello" e derutantă; presupunem că e vorba de un portret al scriitorului danez Jens Immanuel Baggesen (1764—1826) datorat pictorului și caricaturistului italian Leonetto Cappielo (1875—1942); r. 84: actorul și scriitorul Zaharia Bârsan.

XX. R. 26: *În pădure* ar putea fi titlul inițial al poeziei *Visază codrul* trimisă de Iosif peste puțin timp la *Literatură și artă română*, unde a apărut în octombrie (v. *Opere*, I, p. 347—348); r. 27: „fragmentul" *Ospățul* din

poemul despre Alexandru Lăpușneanu n-a mai fost scris, ca și „poezioara" *Întîiul camarad* (r. 28); r. 43—44: în august 1900 se împliniseră zece ani de la moartea lui Alecsandri; numărul festiv al *Familiei* fusese prilejuit de această comemorare; r. 45—48: G. Dem. Teodorescu a murit în ziua de 18 august 1900; unde va fi fost folcloristul „inchizitor" al celor doi tineri? Poate ca profesor la liceul bucureștean „Matei Basarab", unde Iosif a făcut ultimele clase.

XXI. R. 3—4: foiletonul din *Le Temps* era probabil una dintre cronicele dramatice ale lui Gustave Larroumet (1882—1903); r. 6—11: desigur că Shelley „nu e de teapa" lui Jean Lorrain (1855—1906), pe care poetul român îl desconsideră pentru modernismul său decadent, și desigur că nu se poate vorbi despre tragedia lui Eschil fără a-l aminti pe Shelley care și-a conceput drama lirică pornind de la respectiva tragedie, numai că *Prometeul* poetului englez e *descătușat*, nu... *înlănțuit*, ca al scriitorului elin; r. 12: noua cunoștință a lui Iosif este sculptorul Frederic Storck, al treilea din familie.

XXII. R. 61: prințesa de Chimay, fostă *madame* Tallien, una dintre frumoasele Franței, în timpul Directoratului.

XXIII. R. 2: Kneipp — o nouă poreclă a lui Virgil Cioflec, după numele faimosului propagator al curei cu apă; r. 73—74: C. Stănulescu, autor de „glume" publicate prin revistele literare, era prezumțios cînd se compara cu Alphonse Allais (1855—1905) și Georges Auriol (1863—1938), dar numele celor doi umoriști foarte populari de la *Chat Noir* făceau impresie asupra tinerelor parizience.

XXIV. R. 4—5: „volumașele" puse sub presă la H. Steinberg sînt *Patriarhale* și *Romanțe și cîntece* de Heine tipărite concomitent; r. 37: George Murnu, traducătorul epopeilor lui Homer; r. 57: poetul Dimitrie Nanu; r. 60: poezia *Lebăda* va apărea, abia în toamna anului următor, 1902, în *Sămănătorul*; r.70: Sextil Pușcariu se găsea în primăvara anului 1901 la Paris; r. 73: „citația" în sens de: „citatul"; poetul se citează, făcînd aluzie la finalul poeziei sale *Zadarnic*: „Zadarnic, jos, la scară, Pegas îl mai așteaptă..."; r. 75: a doua ediție din *Romanțe și cîntece* n-a mai apărut dar Iosif n-a uitat ceea ce dorise să facă în 1901, iar cînd a publicat, în 1901, culegerea *Tălmăciri* a adăugat la *Cavalerul* de Heine dedicația: „Lui D., Anghel"; r. 77—81: pentru balada *Frumoasa Irină*, v. comentariul nostru in *Opere*, I, p. 351—352; r. 88: studiul lui Lazăr Șăineanu este *Ielele. Studii de mitologie comparată*, București, 1886.

XXVI. Ștampila poștei din Geneva, unde se găsea Virgil Cioflec, poartă data de 11 august 1901; r. 24—49: „*pendant*"-ul, redus la jumătate, va deveni poezia *Steaua* (v. comentariul nostru în *Opere*, I, p. 370—372).

XXVIII. R. 8–10: cum își va fi imaginat la început Iosif dezvoltarea basmului lui Petre Ispirescu, încît intenționa să scrie douăzeci și patru de cînturi? N-a realizat nici douăsprezece: în forma definitivă, *A fost odată...* are numai cinci părți, din care ultima va fi terminată abia exact peste un an, în august 1902, la București; r. 33–34: nici *Sonetele din călătorie*, nici *Baladele* nu vor fi suficiente pentru a oferi substanța cîte unui volum.

XXIX. R. 7: sonetul despre Parisul oglindit în mintea unui țăran nu va fi scris; r. 14–28: *Curtea-Veche* va deveni, cu modificări, sonetul *Boierii* (v. *Opere*, I, 356–357).

XXXI. Această primă redactare a sonetului *Răzmirița* va suferi unele modificări pînă la publicarea în *Curierul literar* (v. *Opere*, I, p. 360).

XXXIII. Pentru sonetul *Poezia*, v. comentariul în *Opere*, I, p. 369–370.

XXXIV. R. 22–25: impresia destăinuită în acest pasaj a fost atît de puternică, încît va rămîne neștearsă în amintirea poetului, inspirîndu-i după zece ani poezia *Clopotele din Nürnberg*; în 1904, Iosif a publicat sonetul *Nürnberg*, dar acesta e datat „1901".

XXXV. R. 11–14: îndoielile lui Iosif erau întemeiate : *A fost odată...* nu depășește nivelul unei versificări fără strălucire; r. 21–35: v. *Opere*, I, p. 358; r. 40: titlul revistei lui I. Constantinescu-Stans va fi altul: *Curierul literar*.

Virgil Cioflec, aflat la Geneva, a răspuns la această scrisoare, negînd, nu prea convingător, că i-ar displace basmul versificat. Scrisoarea – din 7 septembrie 1901 – este foarte elocventă pentru felul delicat în care „mecenatele" își încuraja protejatul: „Mi se pare că interpretezi pe de lături «opinia mea» despre băbușca ta. La drept vorbind, sunt și puțin gelos de tine. Tu știi foarte bine că domeniul ăsta e și al meu, și dacă nu te îndemn prea mult e că nu voi să-mi tai craca de sub picioare! Ei, măi băiete, tu pricepi foarte bine meseria ta. Tot ce faci are să fie frumos. Tu cînd te apuci de un lucru, nu te-ndură inima să-l lași pe jumătate. Prin urmare, legenda ta contată are să aibă rostul ei și anticipata mea aprobare. Am căzut în capcana sonetelor, fiindcă prea au fost abitir mînuite cîteva. Forma nemților moderni te-o fi îmbătat și pe tine. Ce pasiune însă cînd toate aceste invenții prozodice de azi, condamnate să dispară, au să-ți deie posibilitatea de a întrezări 14 versuri frumoase. Ar trebui să te îndemn pe drumul ăsta? Cum să te povățuiesc, cînd tu îl apuci singur și ai să-l părăsești cînd oi vedea că nu te mai duce nicăieri? E imposibil însă să fie așa. *Galeria de voievozi cine are s-o scrie?* E un teren nou, impracticabil pentru alții. Cuvîntul tău bătrînesc expus cu înțelepciunea unui centenar al viersului românesc o [sic!] pricep în tine: simplă, greoaie ca aurul, adîncă. Tu scrie tot așa de rău ca pînă acum. Nu te preocupa decît de gîndurile tale poetice. Pentru rest, ești prea filozofi ca să-ți dau eu noi puteri." *(Corespondență*, p. 95–96 *)*.

XXXVI. R. 19–33: definitivat, sonetul *Cel din urmă* va apărea cu titlul *Toamna* (v. *Opere*, I, p. 369).

XXXVII. R. 19–30: „apelul" poetic *Către tineri*, întregit cu o a II-a parte și intitulat *Către tinerii poeți* – 1901, – va apărea nu în revista lui Stans, ci în primul număr al *Semănătorului* (v. *Opere*, I, p. 365); r. 40: numărul 1 din *Curierul literar* a apărut în ziua de 7 octombrie 1901.

XXXVIII. Cu aceasta se încheie corespondența de peste hotare a lui St. O. Iosif; de la Neuburg an der Donau, poetul s-a întors poate la Paris, iar de acolo, după cîteva săptămîni, a revenit în țară. În nr. 3 din 21 octombrie 1901, *Curierul literar* publică știrea: „Prietenul și colaboratorul nostru iubit St. O. Iosif a sosit în Capitală, venind de la Paris".

XXXIX. Leon Ghica, proprietarul Dumbrăvenilor, obișnuia să invite la conacul său scriitori și artiști, pe care-i întreținea, oferindu-le un cadru propice pentru odihnă și lucru. El însuși avea oarecari veleități de literat: în 1907, revista *Convorbiri critice* i-a publicat aforisme, pe care el le dictase poetului D. Nanu, aflat atunci la Dumbrăveni.

Iosif a stat la Dumbrăveni mai mult de două luni: din martie pînă în iulie. Acolo, cum reiese din scrisorile către Virgil Cioflec, a scris, chiar dacă nu cu mult spor; tot acolo a început să traducă, împreună cu D. Anghel, din Paul Verlaine, cum aflăm din prefața la volumul de tălmăciri din poetul francez, publicat în 1903.

R. 28–31: volumul ce urma să se culeagă la Socec a apărut cu titlul cel mai nepretențios cu putință – *Poezii* – și cu o copertă grafică simplă; r. 37–50: pasajul acesta al „castelanului de contrabandă" reliefează nedreptatea ce avea să i se facă lui Iosif, cînd i se va reproșa că acceptase invitația lui Leon Ghica (cf. articolul trivial al lui Al. Cazaban, *Azilul Dumbrăveni*, în *Viața literară și artistică*, I, nr. 28, 22 iulie 1907, p. 224); r. 54–57: Iosif fusese angajat, de Vlahuță și Coșbuc, ca redactor cu salariu la *Semănătorul*, încă de la început, cu obligația de a colabora regulat; timp de cîteva luni se executase cu multă conștiincioztitate, publicînd în fiecare săptămînă poezii originale și traduceri, adesea mai multe în același număr, motiv pentru care semna nu numai cu numele său, ci și cu pseudonime și inițiale: I. Darie, I.D., St.O.I.

XL. R. 12–13: „cartea meșterului nostru" este *România pitorească* de A. Vlahuță, apărută în 1901; r. 15: medicul Constantin Levaditi, cam de-o vîrstă cu poetul (1874–1954).

XLI. R. 8–13: poetul prezentase la Academia Română pentru premiere volumul său din 1901, *Patriarhale*; raportul, în genere pozitiv, conținînd însă și unele obiecții privind „pesimismul" tînărului poet, fusese prezentat de D.C. Ollănescu, care recomandase pentru premiere volumul lui I.L. Caragiale, *Momente*; academicienii preferaseră însă colecția de documente din Maramureș a lui Ion Mihali. St. O. Iosif putea fi totuși mîndru: volumul său fusese respins cu patru la trei voturi, al lui Caragiale, cu cinci la două! R. 14—18: nu cunoaștem „chestia" pentru care ministrul Spiru Haret era „foarte indispus" în 1902 de poet.

XLII. R. 13: traducerea baladei *Lenore* de Gottfried Bürger fusese primită: a apărut în *Semănătorul* din 12 mai 1902; r. 36: St. O. Iosif s-a dus la Cernăuți și cu scopul de a-l cunoaște pe profesorul C. Berariu, care scotea gazeta *Deșteptarea*; era — își va aminti Berariu — „un bărbat mijlociu de stat, cu cap mare, ochi luminoși, ca ieșiți din orbite, și un surîs melancolic-dulce pe buze"; prezentat de profesor studenților, poetul a petrecut cu aceștia seara la o „convenire socială" cu cîntece și veselie (cf. C. Berariu, *La Dumbrăveni. Amintiri despre St. O. Iosif*, în *Floarea-soarelui*, I, nr. 8—9, august-septembrie 1927, p. 258).

XLIII. R. 16—19: inaugurarea monumentului lui Eminescu — un bust de O. Spaethe — a avut loc la sfîrșitul lui iulie 1902; au participat oameni politici, scriitori, artiști plastici, prinre care Petre Grădișteanu, Alexandru Davila, Cincinat Pavelescu, Dimitrie Anghel; bucovinenii au venit în convoi cu trăsurile, în frunte cu Simion Florea Marian; St. O. Iosif a îndeplinit cu zel oficiul de amfitrion, efort la care n-a rezitsat prea mult: a părăsit petrecerea de după-inaugurare, rezistînd ispitei butoaielor cu bere bavareză, și s-a afundat în pădure, de unde s-a întors a doua zi; r. 26—28: e-adevărat că despre volumul *Poezii* n-a apărut decît o recenzie, aceea lui Ilarie Chendi (în *Familia*, XXXVIII, nr. 17, 28 aprilie / 11 mai 1902, p. 200—201), dar această a treia culegere de versuri originale a lui Iosif avea să fie premiată în 1903 de Academia Română, în urma unui raport favorabil prezentat de Ion Bianu (din premiul în valoare de 5 000 de lei, împărțit la opt candidați, i-au revenit 600 de lei).

XLIV. Scrisă la 20 august, scrisoarea n-a plecat decît la 10 septembrie (data poștei București); r. 24—26: poetul se referă la ediția îngrijită în colaborare cu Ilarie Chendi: Ion Creangă, *Opere complete*, cu o prefață și un indice, București, Minerva, 1902, „Biblioteca scriitorilor români"; „Călindarul" este *Calendarul „Minervei"* pe 1903; „cartea *sui generis* în colaborare cu Chendi" ne e necunoscută; să fie oare *Tablouri culturale din trecutul românilor*, care va apărea numai sub semnătura poetului, abia în 1913, la Casa școalelor? R. 29—31: un ajutor din partea lui Spiru Haret salvase totuși *Semănătorul* de la dispariție, cu prilejul crizei prin care trecuse revista la schimbarea conducerii; cu siguranță însă că redactorii nu avuseseră nici un profit material; *Vremea nouă* era un ziar conservator, ceea ce explică motivele campaniei împotriva unor protejați ai ministrului liberal; în articolul *Frații de dincolo în literatură, sau literatura oficială* (nr. 11, 25 august 1902, p. 1—2) ziarul condamna revista „subvenționată de banii ministerului și de poeziile postume ale genialului Eminescu "(aluzie la publicarea de către Ilarie Chendi a postumelor eminesciene), după ce, mai înainte (nr. 8, 4 august 1902, p. 1), publicase două catrene intitulate *Saltă comerțul* dedicate „Semănătorilor":

„A fi director de revistă
E cel mai agreabil sport:
Vă procurați pe căi piezișe
Averea unui geniu mort,

Și speculînd nefericirea,
Produsul meritelor sale,
Din toate unghiurile țării
S-adună slavă și... parale."

R. 37: Ion Bârsan este poetul și prozatorul transilvănean Ion Bârseanul, care abia în anii următori se va dovedi productiv (*Primele cîntări*, 1906; *Povestiri vînătorești*, 1906; *Dor pustiu*, istorisiri, 1908 etc.).

XLV. R. 2—6: asupra preluării *Semănătorului* de grupul tinerilor scriitori, printre care St. O. Iosif, v. *Opere*, I, p. 365—366; r. 77—80: Pompiliu Eliade își va aduna foiletoanele din *L'Indépendance Roumaine* în *Causeries littéraires*, II-ème volume, 1903, p. 43—73; în final, Iosif e apostrofat în termeni ditirambici și situat în succesiunea „poeților definitivi" de la Heliade la Eminescu și Coșbuc.

Cu scrisoarea a XLVI-a, expediată la Nisa, ia sfîrșit corespondența dintre St. O. Iosif și Virgil Cioflec. Parcurgînd scrisorile lor, ai spune că doi tineri, legați sufletește cum au fost ei timp de mai mulți ani, trebuiau să înfrunte mai departe împreună viața, biruind neînțelegerile ce s-ar fi putut ivi la un moment dat. Generozitatea lui Cioflec, grija lui, interesul pe care l-a arătat creației poetului destăinuie o reală afecțiune. La rîndu-i, Iosif și-a mărturisit nu de puține ori recunoștința, întru totul întemeiată, față de prietenul care a avut față de el o atitudine frățească. Și totuși, această prietenie, mult profitabilă mai ales pentru poet, nu numai că s-a spulberat, dar a cedat locul ostilității. Cînd și din ce motiv s-a produs ruptura? Într-un articol din 1909 — reprodus în culegerea D. Anghel, *Opere complete — Proză*, București, Editura Cartea românească, 1924, p. 165—170, dar semnat la apariția în *Sămănătorul* cu pseudonimul comun A. Mirea, o pagină evocă grupul tinerilor de la Paris, cu o aluzie malițioasă la Virgil Cioflec și o trimitere pentru deslușiri, ca din partea lui Iosif, la D. Anghel: „Sunt aproape 10 ani de cînd îl cunosc pe Loghi. Trăiam la Paris pe atunci un grup de tineri pe care-i adunase întîmplarea și fiecare aducea nota lui aparte. Între aceștia majoritatea o alcătuiau pictorii, criticul de artă era numai epigramist pe atunci și un nume predestinat să ajungă ridicol (pentru mai ample comentarii cereți deslușiri de la prietenul meu D. Anghel)..." Se poate ca D. Anghel să fi contribuit la înstrăinarea lui Iosif de Cioflec. Critic de artă — a publicat cronici plastice și o monografie *Luchian* (1924) — dar și autor de schițe strînse mai tîrziu în volum *(Mălurenii*, 1916*)*, Virgil Cioflec s-a alăturat lui Ilarie Chendi, în anii cind acesta se afla în relații ostile cu St. O. Iosif și *Sămănătorul*. În martie 1906, colabora încă la *Sămănătorul*, dar după nici o lună Ion Scurtu îl ataca în paginile aceleiași reviste, imputîndu-i „ironia cam ciobănească" și „convertirea d-sale la sistemul de polemică levantin..." Virgil Cioflec criticase pictura lui Kimon Loghi, prețuit și în strînse relații amicale cu redactorii *Sămănătorului*. Grupările fiind astfel constituite, au urmat atacuri reciproce, mergînd pînă la injurii. Alianța literară St. O. Iosif — D. Anghel s-a arătat mai tare, datorită mai ales vervei veninoase a celui de-al doilea. În 1907 și 1908, s-au succedat o serie de pamflete în versuri, grupate mai apoi în *Caleidoscopul lui A. Mirea*, sub titlul *Cioflecării și hilariante*. Versurile au haz, dar nu-ți poți jugula un sentiment de jenă, cînd parcurgi un asemenea pasaj de rea ingratitudine, din *Cioflecărie*:

„Vom evoca trecutul prieteniei noastre
De care mi-e rușine... Să nu ne-nduioșăm...
Sîntem potrivnici doară... acuma pugilăm...
Vom evoca pe Loghi, pe Iosif, pe Sextil,
Pe Anghel, și pe tine, sărman pterodactil,
Vei fi din nou Mecena, distribuind cafea,
Vei pune pantalonii cei vechi de catifea
Spre a părea cu dînșii că ești și tu artist...
O, cînd mi-aduc aminte, nu pot să mai rezist...
Erai așa ridicol!... O țin de prea mult timp...
Mă întrebase Joe: «Ce caută-n Olimp
Contrabandistu-acesta?» — I-am spus: «Fiți indulgent!
Nu-i vina lui, stăpîne! Așa a fost născut!...»"

Proiectate pe fundalul scrisorilor din 1899—1902, de la care nu trecuseră decît cinci ani, pamfletele din *Caleidoscopul lui A. Mirea* destăinuie, oricum, la Iosif labilitatea sufletească a cuiva care nu acționează din proprie inițiativă, ci se lasă antrenat de alții, cu înrîurire mai puternică asupra sa la un moment dat. (În despărțirea de Chendi întrezărim același simptom).

(p. 407) *Către C. SANDU-ALDEA*

La Muzeul literaturii — I: 8739, II: 11.161, III: 4403, IV: 4436, VI: 4408, VII: 4295, VIII: 4405; în *Corespondență* — I: p. 402—403, III: p. 405, IV: p. 406, V: p. 414, VI: p. 416—417, VIII: p. 424. Scrisoarea II și c.p. VII apar în volumul nostru pentru prima dată.

I. În drum spre Paris, St. O. Iosif și .V Cioflec au făcut un scurt popas la Zürich, de unde poetul îi trimite aceste titluri lui Constantin Sandu, la redacția ziarului *Epoca* din București. Primele două versuri, incomplete, din *Scrisoarea IV* de Eminescu, se referă la imaginea de pe c.p. ilustrată: castelul Leopolds Krone din Salzburg; r. 4: Sîn-Petreanul este un pseudonim al lui Zaharia Bârsan; r. 10—11: cum știm, Ungaria era un teritoriu interzis pentru Iosif, ca nesupus la încorporare.

II. R. 13—15: „acel nenorocit de manuscris" se poate referi la culegerea de traduceri din Heine, sau la poeziile originale ce vor forma cuprinsul volumului *Patriarhale*.

III. De profesie agronom, C. Sandu-Aldea venise în Franța pentru pecializare.

IV. Pe c.p. ilustrată, Ilarie Chendi adaugă cîteva rînduri glumețe: „Ștefan-Pipașu e cam criță; trebuia să spuie și de ce plecăm. Fiindcă s-a *sprăvit* păralele. *Asta furisit!* Dar tu, franțuzule, ce mai faci puiuțule? Nu vii înspre Caraiman? Muntele ăsta e tare și voinic ca și tine și te salută cu dor, împreună cu mine, Ilarie al popii". Citatul folcloric e califgrafiat de Iosif deasupra portretului prințesei Maria.

V. R. 7—12: cu subtitlul *Instantance*, schița *Un toast* de C. Sandu-Aldea a apărut în *Sămănătorul*, III, nr. 1, 4 ianuarie 1904, p. 11; hazul e caragialesc, constînd în exprimarea pe cît de emfatică, pe atît de agramată sa unui flăcău de curind liberat din armată cu gradul de sergent.

VI. R. 6—7: nu plăcerile procurate de primăvară nu-i mai dădeau răgaz lui C. Sandu-Aldea să se ocupe de literatură, ci... muncile agricole; reîntors din Franța, prozatorul îndeplinea la ferma Laza (Vaslui) — unde îi e expediată scrisoarea — funcția de conferențiar de agricultură practică; r. 11: volumul lui Sandu-Aldea, apărut la editura „Minerva" în cursul anului 1904 — *Drum și popas*.

VIII. C. Sandu-Aldea era din nou plecat din țară, de astă dată la Berlin, pentru a-și lua doctoratul în agronomie.

(p. 412) *Către NICOLAE PETRAȘCU*

În I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, VI, p. 289—290.

N. Petrașcu era directorul revistei *Literatură și artă română*. Poezia *Visează codrul* a apărut în această revistă cu mai bine de o lună înainte de scrisoare (la 25 octombrie 1900), dar cu modificările cerute de autor (o singură excepție: „Răsare-n luminiș Diana" în loc de „*Apare*-n luminș Diana"). Cum se explică această inadvertență? A copiat Torouțiu greșit data scrisorii, sau poetul ceruse modificările și în scrisoarea anterioară?

(p. 413) *Către I. A. BASSARABESCU*

În *Viața literară*, V, nr. 130, 5 iulie — 1 august 1930,p.3, comunicată de adresant într-un interviu (semnat G.P.) *Cu d-l I. A. Bassarabescu*, din care extragem: „O am pe cea mai dragă *(amintire din timpul colaborării la Convorbiri literare)*. Era prin 1901. Apăruse un număr omagial pentru Maiorescu. În el publicasem nuvela *Pe drezină*. Printr-o fericită întîmplare ajunge la Paris în mîinile poeților și pictorilor noștri strînși — miracol ceresc — la același restaurant. Primesc o scrisoare. Pe hîrtia cu antetul «Hotel de France et de Bretagne», scria de mîna lui Iosif: *(urmează textul scrisorii)*. Pe verso erau desemne schițate după nuvela mea semnate de: Ștefan Popescu, Kimon Loghi și Strîmbulescu. Mai erau iscăliți: Anghel, Sextil Pușcariu și V. Cioflec. În colțul din dreapta sînt următoarele versuri ale lui Iosif: *(urmează versurile)*. E cea mai duioasă amintire din viața mea scriitoricească. E prima dată cînd o împărtășesc și altora".

(p. 414) *Către SEXTIL PUȘCARIU*

Scrisorile I—IV, în *Luceafărul*, XII, nr. 15—16, 1 august 1913, p. 466—469, transcrise (cu omisiuni marcate prin puncte) de Sextil Pușcariu, în cadrul articolului său *St. O. Iosif*; reproduse de același în capitolul *Ștefan Octavian Iosif* (p. 190—209) din volumul *Călare pe două veacuri* — Amintiri din tinerețe (1895—1906), apărut postum (sub îngrijirea Magdalenei Vulpe), la Editura pentru literatură, 1968 (din scrisoarea V se dă numai alineatul al doilea). Scrisorile VII—VIII sînt publicate pentru prima dată în același capitol din volumul memorialistic. Scrisoarea IX, *ibid.*, p. 275—276. Scrisorile X—XI au apărut în *Junimea literară*, X, nr. 7 și 8, 1913, p. 118—119.

Sextil Pușcariu, mai tînăr cu doi ani (1877—1948), l-a cunoscut pe Iosif la Brașov, dar prietenia lor s-a legat la Paris, unde se întîlneau săptămînal cu alți tineri români în atelierul lui Kimon Loghi, punînd la cale planuri de viitor, dintre care „unul cel puțin a luat ființă: planul de a scoate o revistă cu o nouă îndrumare literară". „În acele discuții interminabile — opinează Pușcariu — s-au pus temeliile *Sămănătorului* de mai tîrziu".

I. R. 11—23: „darea de seamă" despre *Patriarhale* nu a apărut în presă; era poate textul unei conferințe; Sextil Pușcariu avea să publice o analiză a poeziilor lui Iosif abia în 1904; asupra iluziei poetului de a deveni un „discipol al lui Coșbuc și un continuator al lui", de a crea — cum comentează Pușcariu — o poezie care să constituie „un îndemn optimist pentru viitor și nu un izvor de reflexii pesimiste asupra prezentului", lingvistul consemnează și următoarea destăinuire a lui Iosif: „Pe cînd scriam și eu, copleșit de influența gigantului Eminescu — mi-a spus odată — văicăreli asupra nemerniciei vieții, pe care nu ajunsesem s-o cunosc încă, m-am întîlnit odată cu d-l Gherea. Și din vorbă în vorbă mi-a povestit trecutul său plin de suferințe. Cînd am văzut însă la acest om, pe care soarta nu l-a cruțat, acel idealism neștirbit din tinerețe și un optimism fără margini, m-am jurat că n-am să scriu versuri niciodată cînd dureri vagi și o tristețe descurajătoare te ispitesc să iai pana în mînă" *(art. cit.*, p. 466*)*; r. 31: o baladă cu titlul *Somnul lui Corbea* va fi publicată de poet în 1907; *Corbea*, pe care-l scria în 1901, era poate altă baladă, sau o ciornă lăsată deoparte pentru mai tîrziu.

II. R. 62—66: versurile, modificate, vor constitui strofa a doua din *Dedicație* (v. *Opere*, I, p. 373); r. 76—80: doamna Dima, care, cum ne informează Sextil Pușcariu, avea o colecție de „traduceri foarte frumoase în limba germană din Eminescu și Coșbuc", tradusese poezia *Acolo* din *Patriarhale* și trimisese poetului tălmăcirea; r. 81 și urm.: *pendant*-ul la poezia *Acolo* va fi publicat de poet, cu modificări importante, sub titlul *Steaua* (v. *Opere*, I, p. 371—372).

III. Sextil Pușcariu a conferențiat despre poezia lui Iosif la Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român (Astra); r. 13—14: basmul versificat *A fost odată*...

IV. R. 29: Sextil Pușcariu nu transcrie sonetul *Carnavalul*, făcînd doar o trimitere bibliografică.

V. R. 7—10: scepticismul poetului s-a dovedit întemeiat: cum știm, volumul *Patriarhale*, care a ajuns totuși la timp la Academie, n-a fost premiat.

VI. R. 36—52: despre această a doua variantă a poeziei, Sextil Pușcariu îi va scrie poetului: „Poezia *La steaua II-a* în forma din urmă îmi place, afară de strofa din urmă, pe care o găsesc foarte banală" *(Corespondență*, p. 405*)*. Iosif va ține seama de această apreciere și va renunța la strofa a treia.

VII—VIII. Edificatoare documente pentru sfiala de adolescent a poetului, care, în 1903, avea 28 de ani! În sinceritatea lor naivă, rîndurile adresate lui Sextil Pușcariu dezvăluie ezitarea cu care Iosif s-a lăsat prins în „intriga amoroasă" urzită — cum reiese clar din aceste scrisori — cu o îndrăzneală vicleană de Natalia Negru. Descrierea jocului abil al fetei relevă indirect trăsături ale acesteia, care ar fi trebuit să-i dea de gîndit.

VII. R. 90—99: cu același titlu — *Unui poet* — distihurile Nataliei Negru, reduse la patru (se elimină al doilea) și modificate, au apărut în *Sămănătorul*, în 1904, după căsătoria celor doi (v. *Opere*, I, p. 383).

IX. V. scrisoarea XI către N. Iorga și *Răspuns la o „somație"* (în *Addenda*); r. 6: „povestea telegramei" nu ne e cunoscută; r. 11: statuia lui Vasile Alecsandri, operă a sculptorului Const. Vladimir Hegel, ridicată în fața Teatrului Național din Iași, a fost dezvelită în ziua de 14 octombrie 1906; r. 23—27: excelentă, imaginea plastică a tendinței caracteristice lui N. Iorga de a da activităților sale o amplitudine națională; dar cine și-ar fi putut imagina în 1906 cît de teribil de primejdioasă avea să devină, în perioada celui de-al doilea război mondial, „țara plină de aventuri" a „politicii militante"?

X. Materialul despre T. Robeanu (George Popovici) (1863—1905) adunat de Sextil Pușcariu, la solicitarea lui Iosif, îi va fi folosit acestuia și lui D. Anghel pentru redactarea în comun a *Notiței biografice și bibliografice* pe care au așezat-o ca postfață la culegere; pentru prefață, cei doi poeți i se vor adresa lui N. Iorga (v. scrisoarea XII către acesta și comentariul); r. 42—43: preotul Eusebie Popovici, tatăl poetului bucovinean, era profesor la Facultatea de teologie din Cernăuți.

Impresionați de poezia, dar și de sfîrșitul tragic al confratelui din Bucovina (acesta s-a sinucis în 1905), D. Anghel și St. O. Iosif l-au evocat și în strofele intitulate *Unui poet necunoscut* (T. Robeanu + 1905) din *Caleidoscopul lui A. Mirea.*

XI. R. 1—5: societatea bucovineană „Junimea" a reprezentat într-adevăr drama *Zorile*, către începutul verii 1908 (v. comentariul la scrisoarea LXXXII către Natalia Negru); r. 7—9 și 30—31: poetul n-a mai adăugat actul, sau actele, cu care voia să-și îmbogățească piesa; în 1912, Mihail Sadoveanu, pe atunci director al Teatrului Național din Iași, îi va scrie: „Era vorba să faci *Zorile* în trei acte. Ce-ai făcut? Dacă te hotărăști, n-o lăsa așa. Din pricina aceasta nu ți-am putut da piesa în stagiunea trecută" (*Corespondență*, p. 360); poetul n-a mai avut răgazul să dea urmare acestui îndemn; Teatrul Național din Iași și-a deschis totuși stagiunea în toamna anului 1913 cu *Zorile*, ca un act de pietate față de poetul mort cu cîteva luni în urmă; în *Cronica teatrală* din *Viața românească* (VIII, nr. 10, octombrie 1913, p. 98—100), G. Topîrceanu, aprobînd reprezentarea cu caracter omagial, subliniază că drama e „un fragment de piesă neizbutit", în ciuda unor „versuri splendide, deși cad prea des în retorică", și adaugă: „Liric prin excelență, Iosif n-a avut nimic din ceea ce-i trebuie unui autor dramatic"; r. 11—12: cu titlul *Fragment din „Zorile"* — Dramă istorică în 2 acte —, 108 versuri din actul I, scena II, au apărut în *Sămănătorul*, VI, nr. 39, 23 septembrie 1907, p. 815—818; în același an, editura Minerva a scos volumul *Zorile.* Dramă istorică în două acte și în versuri; r. 12—14: o notiță din ziarul *Viitorul*, I, nr. 17, 21 noiembrie (4 decembrie) 1907, p. 1, confirmă asertiunea lui Iosif privitoare la motivul pentru care Teatrul Național din București n-a acceptat piesa; apreciată dintr-un punct de vedere obiectiv, drama *Zorile* se aliniază celorlalte scrieri prin care poetul a năzuit să sprijine revendicările naționale și sociale ale românilor transilvăneni oprimați, dar modul în care este tratat conflictul de la 1848 dintre aceștia și populația maghiară (reprezentată în piesă printr-un conte și un exponent al puterii de stat represive) este eronat, ceea ce viciază și evoluția acțiunii; r. 15—20: că Iosif n-a fost „lipsit de autocritică", așa cum declară, s-a văzut și în cazul poemului *Din zile mari*; în privința dramei *Zorile*, dreptatea rămîne totuși de partea „competentei" critici române, pe care el o ironizează: „N-a creat și n-a putut aduce mișcare. Nu descoperim și nu urmărim o mare problemă" (N. Iorga, *O dramă de d. St. O. Iosif*, în *Floarea darurilor*, vol. II, nr. 36, 2 decembrie 1907, p. 562); „Ideea centrală — eroismul în resemnare — nu este pusă în relief cu claritate și fără contradicție, și de aceea drama nu emoționează deloc. Un efect rău face lunga discuție dinre erou și Groful, dar mai cu seamă continua neîndemînare scenică, care dă un aer copilăros întregei înjghebări a acțiunii" (M. Dragomirescu, *„Zorile" de St. O. Iosif*, în *Convorbiri*, I, nr. 22, 15 noiembrie 1907, p. 897—898); „Conflict dramatic propriu-zis nu există, iar omorîtorul Gabor nu e decît un *deus ex machina* de care autorul se servește pentru a da piesei un sfîrșit dramatic. Nici unul din caractere nu e susținut: al preotului e lipsit de unitate, dar celelalte abia dacă pot fi numite simple schițări" (*St. O. Iosif — „Zorile"*, în *Viața nouă*, III, nr. 20, 15 noiembrie 1907, p. 449); „Episodul ales de Iosif este palid, spiritul vremii apare șters, figurile lui nu sunt create din vînjoșia acestei culmi din istoria modernă a românismului. Fundamental greșit este, înainte de toate, eroul piesei" (Ilarie Chendi, *Noutăți literare*, în *Viața literară și artistică*, I, nr. 44, 11 noiembrie 1907, p. 349); r. 26—27: la serbările „Junimii" s-au dus nu numai „sămănătoriștii" bucureșteni, M. Sadoveanu, D. Anghel, Z. Bârsan, St. O. Iosif și alții, ci și reprezentanți ai *Vieții românești*, printre care C. Stere.

Către JEAN STERIADI

(p. 432)

La Muzeul literaturii române: 4420, într-o copie manuscrisă a altcuiva, cu următoarea adnotare: „Poezie trimisă de St. O. Iosif maestrului Jean Steriadi, din Germania, prin 1906 (originalul, în păstrarea maestrului Steriade)". Data e greșită: din r. 7 reiese că poetul, aflat peste hotare, este undeva pe Dunăre, așadar la Neuburg a.D., unde a locuit în 1901.

(p. 433) *Către ION ADAM*

La Biblioteca Academiei R.S.R.: $S\,\frac{29(1-3)}{III}$; în volumul *Corespondență* — II: p. 407, III: p. 408. C.p. I apare în volumul nostru pentru prima dată.

I. Distrat, cum i se întîmpla de multe ori să fie, Iosif adresează cartea poștală lui... Ion Ciocîrlan, la Păunești (Putna), dar, cum reiese din post-scriptum, destinatarul nu putea fi institutorul din Moldova. Pînă la urmă, c.p. a ajuns la destinatarul cuvenit, peste două săptămîni, ștampila poștei de sosire fiind: Constanța, 18 decembrie 1902; r. 3—5: ceea ce s-a publicat (în *Semănătorul*, I, vol. II, nr. 36, 1 decembrie 1902, p. 157—160) este un fragment — cu titlul *În cimitir* — din romanul *Sybaris* de Ion Adam.

III. R. 3—5: Marioara Ciocîrlan e o aluzie glumeață la pseudonimul cu care Ion Ciocîrlan debutase la *Sămănătorul*: Marioara Florian.

(p. 435) *Către SOCEC*

La Biblioteca Academiei R.S.R.: $S\,\frac{22}{CCXII}$.

Socec îi ceruse poetului un număr de exemplare din una dintre cărțile sale apărute în anul precedent la Steinberg: *Patriarhale* sau *Romanțe și cîntece* de Heine.

(p. 435) *Către ION CIOCÎRLAN*

La Biblioteca Academiei R.S.R.: $S\,\frac{30(1-8)}{III}$; scrisoarea IV și un fragment din V au fost publicate de Ion Ciocîrlan în cadrul articolului *Amintiri literare*, în volumul colectiv *Tradiție și actualitate românească*, Editura subsecțiunei de conferințe Focșani, 1936, p. 126 și 118; toate scrisorile, în *Corespondență*, p. 409—413; 417—419.

II. R. 9: „amintirile din munții Vrancei" au apărut la răstimpuri în *Sămănătorul* sub titlul generic de *Clipe de la țară*.

III. Volumul, cuprinzînd ceea ce Ion Ciocîrlan publicase în *Sămănătorul*, a apărut la Minerva în 1903, cu alt titlu: *Pe plai*; r. 17: „Ionică" de care întreabă Chendi este Ion Adam, cumătrul lui Ion Ciocîrlan, care obișnuia să se ducă la Pufești, să scrie.

IV. R. 8—12: aprecierile lui Iosif sînt, evident, exagerate, dar rîndurile acestea constituie mai puțin un test pentru gustul său literar, cît mai ales o dovadă a pasiunii pe care o punea în încurajarea literaturii inspirate de realitățile specific românești.

V. R. 7—9: în urma raportului prezentat la Academia Română de At. Marienescu, volumul *Pe plai* a fost premiat; r. 49—50: Ion Ciocîrlan avea să publice cîteva romane, dar nici unul cu titlul *Din munții Vrancei*.

VII. Alexandru Tzigara-Samurcaș era director al Fundației universitare, unde St. O. Iosif fusese numit custode la bibliotecă, spre sfîrșitul anului 1902.

VIII. R. 10—12: nuvela este, probabil, *Două suflete*, într-adevăr „cam lungă", care nici n-a putut apărea într-un număr, fiindcă ar fi umplut aproape toate paginile revistei; s-a tipărit în *Sămănătorul*, III, nr. 21, 23 mai 1904, p. 325—331 și nr. 22, 30 mai, p. 340—345.

(p. 442) *Către NATALIA NEGRU*

La Muzeul literaturii române — I: 4206, II: 4205, III: 4204, IV: 4234, V: 4203, VI: 4202, VII: 4201, VIII: 4286, IX: 4199, X: 4198, XI: 4200, XII: 4281, XIII: 4255, XIV: 4248, XV: 4197, XVI: 4223, XVII: 4219, XVIII: 4306, XIX: 4409, XX: 4274, XXI: 4196, XXII: 4386, XXIII: 4186, XXIV: 4250, XXV: 4256, XXVI: 4194, XXVII: 4230, XXVIII: 4215, XXIX: 4192, XXX: 4233, XXXI: 4189, XXXII: 4257, XXXIII: 4394, XXXIV: 4278, XXXV: 4258, XXXVI: 4191, XXXVII: 4195, XXXVIII: 4246, XXXIX: 4193, XL: 4216, XLI: 4190, XLII: 4217, XLIII: 4220, XLIV: 8734, XLV: 4187, XLVI: 4284 și 8735 (de la: „Priveliștea e o minune, un rai."), XLVII: 4285, XLVIII: 4276, XLIX: 4188, L: 4252, LI: 4253, LII: 4218, LIII: 7163, LIV: 4282, LV: 4251, LVI: 4254, LVII: 4280, LVIII: 7162, LIX: 4235, LX: 2198, LXI: 2199, LXII: 4261, LXIII: 4237, LXIV: 4275, LXV: 4305; LXVI: 4289, LXVII: 4249, LXVIII: 4242, LXIX: 4222; LXX: 4291, LXXI: 4292, LXXII: 4260, LXXIII: 4262, LXXIV: 4270, LXXV: 4236, LXXVI: 4238, LXXVII: 4279, LXXVIII: 4244, LXXIX: 4277, LXXX: 4272, LXXXI: 4259, LXXXII: 4304, LXXXIII: 4294, LXXXIV: 4283, LXXXV: 4269, LXXXVI: 4288, LXXXVII: 4224, LXXXVIII: 4290, LXXXIX: 4287, XC: 4240, XCI: 4263, XCII: 4245. Scrisorile XLVI, XLVII și XLIX au fost publicate fragmentar în *Flacăra*, nr. 5—7, ianuarie 1922, p. 72—73, sub titlul *St. O. Iosif în Bucovina*.— Din scrisorile inedite către Liliana —. Textul a patru scrisori din Bucovina, încredințat de Natalia Negru, a fost reprodus de Gh. Maxim astfel: XLVI, în *Junimea literară*, XV, nr. 5—6, mai—iunie 1926, p. 100—104; XLIV (pînă la r. 66), în *Făt-Frumos*, I, nr. 4, iulie—august 1926, p. 106—108 (ambele în cadrul unui articol intitulat *St. O. Iosif pe urmele lui Ştefan-vodă al Moldovei*); XLIX, în *Făt-Frumos*, I, nr. 5, septembrie—octombrie 1926, p. 133—141 (în cadrul articolului *St. O. Iosif redactîndu-şi poema „Din zile mari“*. Scrisori inedite ale lui St. O. Iosif); XLV, în *Floarea soarelui*, I, nr. 1, 1 ianuarie 1927, p. 2—4 (în articolul *St. O. Iosif pe urmele lui Ştefan-vodă al Moldovei* — Scrisori inedite de St. O. Iosif —). Cu excepţia cîtorva (IV, XXXIII, LIII, LVIII, LIX, LX şi LXI), scrisorile lui St. O. Iosif adresate ei au fost publicate de Natalia Negru în volumul St. O. Iosif, *„Domniţa mea erai...“* — Roman epistolar —, Editura librăriei „Universala“ Alcalay & Co., Bucureşti [1930]; în acest volum, unele scrisori sînt transcrise fragmentar şi cu destule inexactităţi (între altele, sînt eliminate versurile). După originalele păstrate la Muzeul literaturii române, corespondenţa dintre St. O. Iosif şi Natalia Negru a fost reprodusă de Horia Oprescu în volumul *Corespondenţă*, p. 111—295. În acest volum nu figurează scrisoarea LX (inexistentă şi în *„Domniţa mea erai...“*, aşadar publicată de noi acum pentru prima dată); din texte sînt omise nejustificat unele pasaje, iar orînduirea cronologică e defectuoasă, cu deplasări de luni şi chiar de ani, deşi conţinutul permite întotdeauna o datare aproape exactă.

Menţionăm că scurte spicuiri din scrisorile de dragoste ale lui Iosif sînt încadrate de Natalia Negru în „mărturisirile“ sale *Helianta — Două vieţi stinse* —, Bucureşti, Editura „Viaţa românească“, 1921.

Publicarea scrisorilor din volumul *„Domniţa mea erai...“* a provocat în presa literară a vremii reacţii critice sau chiar reproşuri. Printre recenzenţi, Perpessicius nu dezaprobă tipărirea acestui „roman cvasiapocrif“, dar e de părere că scrisorile ar fi trebuit supuse unui triaj atent, pentru înlăturarea paginilor nesemnificative. În rest, criticul evidenţiază utilitatea publicării corespondenţei, atît pentru cunoaşterea unor împrejurări din viaţa lui Iosif, cît şi pentru modul în care scrisorile confirmă, uneori autocritic, concluziile exegezei asupra operei poetului. Prin 1910, îşi aminteşte Perpessicius, tinerii literaţi îl socoteau pe Iosif printre „fericiţi“: era funcţionar la Fundaţie, producea abundent. Dar „scrisorile de azi constituiesc dezminţirea cea mai categorică. Toată risipa aceea de energie, de talent original sau tălmăcitor eminent n-ajungeau să încropească cea mai modestă gospodărie“. În cealaltă ordine de idei, criticul observă că poeziile „lui [Iosif] din timpul fericirii, ca şi scrisorile ăstui «roman epistolar», sunt de o dezarmantă opacitate... Fericirea nu era făcută pentru Iosif, şi nici el pentru ea.“ Arta poetului s-a distilat din suferinţă (cf. *Menţiuni critice*, IV, Fundaţia pentru literatură şi artă, p. 7—11).

Recenzentul (anonim) de la *Viaţa literară* (VI, nr. 134, 12 martie 1931, p. 4) e mai drastic: „Nu ştim în ce moment rău inspirat i-a apărut doamnei Natalia Negru sinistra idee de a da tiparului scrisorile fostului soţ“. Chiar dacă-i deplînge pe „defuncţii exploataţi postum“, recenzentul recunoaşte practic valoarea documentară a scrisorilor din care „radiază temperamentul poetului“ („un învins al sentimentului“, care se confesează „cu gingăşie multă, mereu întîlnită în poeziile sale, cu frăgezime şi prospeţime“). Scrisorile „aduc dovada unei iubiri mari şi unele amănunte necunoscute de istorie literară“.

Într-adevăr, Natalia Negru a făcut abuz de „romanul“ ei sentimental. *Helianta*, poemul dramatic *Legenda* (Bucureşti, 1922), în care Cîntul e Iosif, iar Mitul, D. Anghel, diverse articole şi interviuri sînt variaţiuni pe aceeaşi temă, nu de puţine ori jenante prin scopul lor justificativ. Volumul *„Domniţa mea erai...“*, detaşat de persoana celei căreia îi sînt adresate scrisorile, mai exact aceste scrisori ale căror originale ne sînt acum la îndemînă, ne oferă prilejul să cunoaştem direct existenţa unui poet, a unui tînăr sensibil şi neajutorat în faţa vieţii, într-o lume aspră, vinovată, desigur, de suferinţele lui, nu însă mai vinovată decît el însuşi. Alături de celelalte scrisori ale poetului, „romanul epistolar“ ne furnizează, de asemenea, o serie de date interesante asupra unor scriitori şi asupra mişcării literare româneşti din anii premergători primului război mondial.

I. R. 15: „colţul cu dor“ — locul ocupat de studenta Natalia Negru la biblioteca Fundaţiei universitare, unde Iosif era custode; r. 44: prima poezie a Nataliei Negru, cu titlul *Străbunica*, apare în *Sămănătorul*, II, nr. 6, 9 februarie 1903, p. 88. Natalia Negru prezentase la seminarul lui Mihail Dragomirescu o lucrare despre *Doina* lui St. O. Iosif. „Cînd a auzit Steo — povesteşte ea — ce succes a avut *Doina* lui la seminar, a fluierat toată ziua de bucurie... A căutat să mă cunoască, mi-a mulţumit şi mi-a cerut nişte poezii, pe care i le-am dat, iar el a ales dintre ele una, *Străbunica*, pe care a publicat-o la loc de cinste în *Sămănătorul*.“ (cf. R. Dianu, *Cu d-na Natalia Negru despre St. O. Iosif, D. Anghel şi alţii*, în *Rampa*, XIV, nr. 3322, 18 februarie 1929, p. 1 şi 3).

III. R. 2—3: Natalia Negru îi adresare două catrene, ultimul fiind: „Naiv şi tînăr, fără minte,/ Porni-va-n lume înainte... / Şi-or rîde oamenii de dînsul... / L-aş pierde... rămînînd cu plînsul...“ *(Corespondenţă*, p. 114*)*.

IV. R. 7: prieten al lui St. O. Iosif, moldoveanul Vasile Pop, stabilit la Ploieşti, colabora la *Sămănătorul* cu versuri şi proză; în 1904, revista îi va publica fragmente din romanul *Domniţa Viorica*.

VI. R. 28—29: „fratele de cruce" este Ilarie Chendi.

IX. R. 2—6: scrisoarea era adresată lui Ilarie Chendi; primul volum de versuri al Mariei Cunțan: *Poezii*, Orăștie, 1901.

XII. R. 31—32: „pamfletul" este broșura *Maniacii condeiului* de Sofronie Ivanovici (București, Tipografia Munca, 1903), o „analiză" pe cît de răuvoitoare, pe atît de stupidă a volumelor lui Iosif de pînă în 1903. O mostră: „Stea *clătinătoare!* (din *Pasteluri*, n.n.) Ne închipuim ușor în ce stare trebuie să fi fost autorul, cînd a scris acest pastel, ca să i se pară că și stelele se clatină... N-ar fi nimic dacă steaua s-ar clătina numai, dar își mai *aprinde și candela!* Auzisem pînă acum de stea cu coadă, nu însă și de stea cu candelă " (p. 10). Concluzia broșurii: Iosif „este un versificator dintre cei mai stîngaci", „este nul". Numai un senzitiv ca autorul *Patriarhalelor* putea fi afectat de asemenea nerozii.

XIV. R. 22—45: regăsirea de sine și aflarea unui țel în viață prin dragoste se răsfrîng și în creația poetică a lui Iosif din această perioadă; v., între altele, poezia fără titlu: „Mergeam în întunerec și fără nici o țintă..."; r. 51—54: momentul este evocat în pastelul *Grădina morții*.

XVIII. R. 3—4: *Traduceri* din Paul Verlaine de D. Anghel și St. O. Iosif, București, Biblioteca „Sămănătorul", nr. 38, 1903; r. 21—23: gazeta la care Iosif colaborează intens începînd din iulie 1903 este *Voința națională*; r. 29—30: avem a face cu o primă redactare a distihului final din poezia *Cînd seara în ceasuri de singurătate* (v. *Opere*, I, p. 180 și 391); r. 37—38: „lucrările" poetului pentru editura „Minerva" constau în corecturi; r. 41: Li-Hung-Ciang, om politic chinez (1823—1901).

XIX. *Prologul* ciclului *Icoane din Carpați* a apărut, cu unele modificări, în *Voința națională* în iulie 1903 (v. *Opere*, I, p. 387—388); r. 46—49: „portretul" a apărut cu titlul *Figuri literare. St. O. Iosif*, în *Voința națională*, XX, nr. 5490, ed. a II-a, 20 iulie/2 august 1903, p. 1.

XX. R. 126—141: cele patru catrene, care vor constitui partea IV din *Icoane din Carpați*, au fost publicate în *Sămănătorul* într-o formă puțin deosebită față de cea din scrisoare (v. *Opere*, I, p. 388); r. 142: foarte tînăr pe atunci (n. 1882), Ion Petrovici colabora cu versuri la *Sămănătorul*.

XXI. R. 77—81: cele două „foiletoane" publicate de Iosif în *Voința națională* sînt schițele *„Opinca românească"* și *Răgutele*.

XXIV. R. 16: la biblioteca Fundației, Natalia Negru citise romanul *Corinne* de doamna de Staël. Corina va fi numele pe care soții Iosif îl vor da fetiței lor.

XXXII. R. 2—24: citatul este desprins din romanul pastoral *L'Astrée* de Honoré d'Urfé (1557? — 1625); r. 27—28: într-o ciornă păstrată la Muzeul literaturii române (cota: 4247), regăsim citatul din d'Urfé și prima frază din comentariul lui Iosif, apoi următoarea precizare, din care reiese că respectivul citat fusese extras dintr-un intermediar: „Am găsit pagina asta drăguță într-un roman care s-a publicat în *Revue de Paris* și aștept să iasă în volum, dacă n-o fi apărut pînă azi, ca să-l cumpăr și să ți-l trimit și ție să-l citești. E intitulat *La vie amoureuse de François Barbunarges* și autorul, un nume necunoscut mie, Marcelle Tinayoe. Dar atît de minunat..."; r. 89: mereu citatul Mitică este fratele Nataliei Negru, medicul Dumitru Negru.

XXXIII. R. 66—67: poezia *Cîntăreața* de Natalia Negru apare în *Sămănătorul*, III, nr. 8, 22 februarie 1904, p. 122.

XXXIV. R. 7—10: „misiunea literară" solicitată de Iosif ministrului Spiru Haret este compunerea poemului despre Ștefan cel Mare, pentru comemorarea, în 1904, a patru secole de la moartea voievodului.

XLI. R. 5—23: asupra necazurilor lui St. O. Iosif în calitatea sa de custode al muzeului Theodor Aman, v. comentariul nostru la poezia *Zmeoaica*, în *Opere*, I, p. 396—397; r. 30—38: Mihail Sadoveanu venise la București la insistențele lui St. O. Iosif, pentru a întări redacția *Sămănătorului* și a asigura partea de proză pentru revistă. Despre întîlnirile sale cu poetul la el acasă, M. Sadoveanu povestește în *Anii de ucenicie* (Editura de stat pentru literatură și artă, „Biblioteca pentru toți," 1958, p. 262—263): „...îi plăcea lui St. O. Iosif să vie cîteodată la mine, în tihna mahalalelor de lîngă Obor. Aveam o grădină mică de pomi și un chioșc încununat cu viță de vie. Aduceam, în acele zile, pe un prieten al nostru lăutar cu taraful său. Îl descoperisem amîndoi într-o crîșmă depărtată, lîngă lacul Băneasa. Meșterul Gheorghe Ștefan, venea cu feciorii săi: naiul, țambalul și vioara sunau în grădină, sub vița încărcată de struguri. Bătrînul «zicea» cu mare artă cîntece bătrînești".

XLII: R. 50: *Noaptea de mai* — După Alfred de Musset — în traducerea Nataliei Negru apare în *Sămănătorul*, III, nr. 24, 15 iunie 1904, p. 372—374.

XLIII. R. 10: Iosif se afla în preziua plecării în Bucovina, în documentare pentru poemul despre Ștefan cel Mare.

XLV. R. 25—32: preotul Constantin Morariu (1854—1927) din Pătrăuți a avut și preocupări literare; în afară de scrieri religioase și istorice, a publicat poezii, precum și numeroase traduceri, unele nu de tot rele din Goethe și Schiller (1980); lui i se datorează și o traducere în versuri a poemei goetheene *Hermann și Dorotea* (1884); fiii săi, Leca și Victor Morariu, au fost de asemenea activi oameni de cultură.

XLVI. R. 67—75: în 1904, starețul mînăstirii nu era chiar așa de bătrîn, dacă fusese coleg cu Eminescu; dar coleg cu Eminescu, în 1859, n-ar fi putut să fie „prin cl. VI gimnazială"; în anul Unirii, poetul (la nouă ani) termina clasa a III-a primară şi o începea pe a IV-a; r. 136: Dimitrie Onciul era profesor de istorie la Universitatea din Bucureşti.

XLVIII. R. 5—13: membru corespondent al Academiei Române, Dimitrie Dan (1856—1927) a publicat lucrări istorice şi lingvistice; monografia sa *Mînăstirea şi comuna Putna* a fost tipărită de Academie în 1905; r. 27—29: la 24 mai, Natalia Negru îi scrie încurajator poetului în fraze exaltate: „Port atîta grijă lucrării tale, încît tresar din somn cîteodată. Ea decide de soarta noastră. Niciodată n-am fost atît de însetată de glorie ca acum, şi nu pentru mine, ci pentru tine. Aş vrea să iasă un capo d-operă, în ciuda tuturor răutăcioşilor cari scriu cu pana muiată în venin. Steluţo, dă-ţi toată osteneala, pune-ţi toată puterea tinereţilor, tot avîntul, tot entuziasmul de care e capabil un român adevărat, cu inima curată şi sănătoasă. Aş vrea să te văd nebun ca un poet de 20 de ani, ca un Eminescu de 19 ani, să torni în formă nouă « limba veche şi-nţeleaptă », să întrupezi o lucrare care să te turbure, să-ţi zguduie toată fiinţa prin măreţia ei, prin puterea sentimentului naţional..." (*Corespondenţă*, p. 199).

XLIX. R. 50—228: am subliniat în textul fragmentului diferenţele faţă de textul din volum; de menţionat că în forma definitivă poetul a adăugat sau a omis unele strofe: între r. 105 şi 106 a intercalat şapte strofe; r. 112—115 au fost eliminate; între r. 135 şi 136, a adăugat o strofă; altă diferenţă între cele două texte constă în schimbarea ordinii unor strofe: în ediţia din 1905, cele şase strofe cuprinse între r. 205 şi 228 sînt aşezate altfel: strofele III şi IV devin I şi II, strofele V şi VI devin III şi IV, astfel încît fragmentul se încheie cu strofele I — II.

L. R. 3: prozatorul Spiridon Popescu, autorul nuvelei *Moş Gheorghe la expoziţie*; r. 14—16: numirea la muzeul Aman.

LIII. R. 48—50: poezia *Lui Dante* de Natalia N. Iosif apare abia în nr. 36 din 5 septembrie 1904 (p. 575).

LVII. R. 25—33: la 22 septembrie 1904, St. O. Iosif va semna o chitanţă pentru cîteva obiecte primite de soţia sa ca zestre (v. *Corespondenţă*, p. 457); r. 36—42: nunta a avut loc la Buciumeni, în ziua de 25 iulie 1904; au luat parte prietenii poetului, între alţii: Mihail Sadoveanu, N. Iorga, C. Sandu-Aldea, Kimon Loghi; despre nuntă, Iorga va scrie cîteva pagini frumoase în volumul său *Sate şi mînăstiri din România*, Bucureşti, Minerva, 1905: *O nuntă de ţară în Tecuci* („Iosif e în frac — pentru întîia oară. Are peteală şi flori de alămîi în piept, şi ochii mari, buni, îi strălucesc de bucurie sub marele păr romantic bine clădit pe frunte."); v. şi *Nuntă la ţară*, în *Caleidoscopul lui A. Mirea*.

LIX. R. 2: după căsătorie, Natalia Iosif a locuit o vreme la Buciumeni, cu părinţii.

LX. R. 36—38: St. O. Iosif nu s-a „angajat" la *Albina*; în revista destinată satelor a publicat însă două traduceri din Saadi, în nr. 4 din 24 octombrie 1904; r. 40—41: omul politic Constantin Banu, viitorul director al revistei *Flacăra*, funcţiona în învăţămînt.

LXII. Nedatată, scrisoarea nu poate fi decît din ianuarie 1905, sau ceva mai înainte: profesorul i-a admis să se prezinte la examen în februarie; volumul lui Bolintineanu, la care trebuia să termine corecturile, a apărut în martie 1905.

LXIV. R. 19—20: cartea lui N. Iorga, menţionată, apare în 1905; r.35: pictorul şi graficianul Nicolae Mantu (1871—1957); r. 40: „celălalt volum" de versuri este *Credinţe*; r. 86: era a treia căsătorie a lui A. Vlahuţă (cu Ruxandra-Alexandrina Gîlcă).

LXV. R. 1: datată „2 mai", c.p. a fost expediată peste aproape două săptămîni (ştampila poştei Bucureşti: 15 mai 1905; sosirea la Nicoreşti: 17 mai 1905).

LXVI. R. 11—14: poetul se referă la „hotărîrea luată cu ordinul no. 24570 din mai 1905", la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice.

LXVIII. R. 3—6: poetul solicitase la minister achitarea onorariului pentru traducerea operei *Tannhäuser* încă de la 5 mai 1905 (v. *Addenda*).

LXIX. R. 5—11: spre sfîrşitul lunii iunie, Bucureştiul a primit vizita unui mare număr de tineri bulgari, membri ai unor societăţi de gimnastică; aceştia, care au făcut „o impresie excelentă ca disciplină, seriozitate şi pregătire tehnică", au dat „o serbare cu exibiţii gimnastice în grădina Cişmigiu, în folosul săracilor din Bucureşti" (C. Bacalbaşa, *Bucureştii de altădată*, III, Editura ziarului „Universul", 1930, p. 95); r. 20—28: profesor de estetică la Facultatea de litere şi filozofie din Bucureşti era Mihail Dragomirescu, faţă de care Iosif şi alţi tineri scriitori nutreau o animozitate declarată; r. 29—31: Mihail Dragomirescu începe în *Epoca*, la 7 iunie 1905, o suită de articole, în care, pornind de la piesa *Manasse* de Ronetti Roman, discută despre „tendenţionism", combătîndu-l de pe poziţiile „criticii estetice", care erau ale sale; numit sau nenumit, „tendenţionistul — dacă e de pildă naţionalist" este, evident, N. Iorga; articolul din *Epoca*, XI, nr. 166, 21 iunie 1905, p. 1, l-a afectat cu deosebire pe Iosif, deoarece, pentru a exemplifica erorile tendenţionismului, criticul recurge la poemul *Din zile mari*; r. 32—34: într-o notă polemică din *Viaţa nouă* (I, 1905, p. 188—189), Ov. Densusianu, răspunzînd unei acuzaţii a lui N. Iorga, îi aminteşte istoricului că i se imputaseră transcrierile „foarte greşite" ale unor documente şi adaugă că graba e un păcat „şi mai grav, cînd lucrezi pentru o instituție cum e Academia, pe care o faci în parte responsabilă, și cînd încă... munca mai e și plătită".

LXXII. R. 18: „mutra fioroasă" de la Academie este a lui Ilarie Chendi.

LXXV. R. 28–31: „mandatul" reprezenta onorariul pentru poemul *Din zile mari*.

LXXVI. R. 2: „serbările" erau cele prilejuite de expoziția jubiliară din 1906, inaugurată în iunie; un amănunt din scrisoare (r. 44–46) — concertul corurilor reunite la Arenele romane — permite o datare mai precisă: sfîrșitul lui august 1906, cînd a avut loc acel concert; r. 41–42: în vara anului 1906, redactorii *Sămănătorului* intraseră în conflict cu directorul revistei, N. Iorga; ședința va fi fost într-adevăr „furtunoasă": peste două luni, directorul se va retrage (v. documentele la *Addenda*, în vol. de față).

LXXVIII. Scrisoarea, nedatată, trebuie plasată în primăvara anului 1907: în martie fusese instalat un nou guvern liberal. Spiru Haret redevenise ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar St. O. Iosif, concediat în februarie 1905 din postul de custode al muzeului Aman de către ministrul conservator Vlădescu, spera să obțină iar postul, care-i asigura și locuința (v. r. 13–26); r. 34–36: poetul avea de ce să fie „îngrijat de examene": îi lipseau și timpul și liniștea necesară pentru a le prepara; în sesiunea de vară 1907 s-au prezentat și el, și soția lui la examenul de licență; au căzut amîndoi, poetul primind bilă neagră la istorie (!) de la Dimitrie Onciul; el nu va mai repeta încercarea, dar Natalia își va lua licența în toamna aceluiași an.

LXXIX. Din text reiese că scrisoarea a fost redactată curînd după precedenta, înainte de mijlocul lunii mai 1907 (v. r. 24).

LXXX. St. O. Iosif începe să colaboreze la *Viața românească* cu nr. din august 1907 al revistei ieșene; așadar, scrisoarea datează din vara anului respectiv, chiar din prima decadă a lui august; în r. 29–30 poetul comunică soției sale că a „dat traducerea la minister"; traducerea este *Rienzi* de Richard Wagner, predată la minister în ziua de 9 august 1907; r. 34: Ion Drăgănescu este cumnatul lui M. Sadoveanu.

LXXXI. Scrisoarea a fost expediată spre sfîrșitul lui septembrie 1907: la 27 septembrie, Iosif solicita din nou ministerului mandatarea onorariului pentru *Rienzi;* r. 15–18: probabil că aranjamentul cu societatea „Obolul" n-a fost pînă la urmă perfectat; D. Anghel și St. O. Iosif vor scrie într-adevăr o piesă în această perioadă — *Cometa* — dar o vor ceda librăriei Socec pentru suma de 500 de lei, adică pentru un sfert din ceea ce se bucura poetul că vor obține de la „Obolul"

LXXXII. Scrisoarea a fost redactată la sfîrșitul primăverii anului 1908, cînd Iosif a fost la serbările societății „Junimea" din Cernăuți, unde

i s-a reprezentat drama *Zorile;* printre scriitorii prezenți la acele serbări, s-a numărat și Mihail Sadoveanu, care-și amintea în 1919: „La serbările « Junimii » cernăuțene din 1906 (în realitate: 1908, *n.n.*) — *Zorile*, episodul lui dramatic din revoluția de la 1848, s-a jucat cu un succes foarte mare, în mijlocul unei însuflețiri de nedescris. Tineretul se îmbulzea în juru-i ca să-l cunoască și să-i audă glasul. Organizatorii serbării i-au prezentat, cu discursurile de rigoare, o cunună de argint. El sta zîmbitor, în mulțime, cu ochii umezi, răspundea blajin și se uita la prietini din cînd în cînd, cerînd parcă ajutor. Grozav ar fi vrut să fie în altă parte în acel moment, povestind și sporovăind despre alte lucruri mai puțin solemne. După ce arcul de fete frumoase din juru-i s-a deschis, după ce a trecut prin îmbrățișări și strîngeri de mînă — îl văzui rîzînd foarte vesel și copilărește în umbra unui gang. Scăpase! Era întuneric; ploua cald din cerul nevăzut.— Stătu o clipă la îndoială. Apoi își ridică gulerul, strecură cununa de argint sub poala redingotei și pornirăm cu pași mari prin ploaie, ca niște lăutari zgribuliți, către o cafenea. Era bucuros de succes și mulțămit că s-a isprăvit totul cu bine.— Numai nu știu ce să fac cu coroana asta! zicea el serios. Se uită toată lumea la dînsa!" *(Evocări,* vol.cit., p. 167*)*.

LXXXIII. Scrisoarea a fost redactată în 1908, curînd după apariția articolului lui M. Dragomirescu despre *Cometa*, în *Convorbiri critice* (nr. 13, 1 iulie 1908, p. 541–542); r. 25–26: piesa *Cometa* a fost prezentată lui Pompiliu Eliade, pentru a fi pusă în scenă la Teatrul Național din București; autorii n-au căzut de acord cu directorul teatrului în privința remunerării; piesa se va reprezenta abia în noiembrie 1911, sub alt directorat (Ion Bacalbașa); Dimitrie Anghel și St. O. Iosif îi vor arăta lui Pompiliu Eliade o nestinsă ostilitate; r. 27–31: în articolul menționat, M. Dragomirescu scrie despre *Cometa :* „această operă lirico-dramatică este, atît în fond, cît și în formă, *numai* opera lui Anghel. Iosif poate va fi ajutat numai cu sfatul, și foarte rău a făcut că și-a pus numele sub o lucrare în care nu putem descoperi nimic, dar absolut nimic din propria sa manieră. Dacă din punct de vedere moral, această pseudo-colaborație ar putea fi condamnată, din punct de vedere estetic este un enorm cîștig. În *Cometa* nu mai avem a face cu o lucrare poetică *ibridă*, ci cu opera unui singur poet, și de-aci marea ei valoare față de înaintașa ei..." *(Legenda funigeilor);* cu regretul că Iosif n-a spus mai multe despre aportul său în compunerea *Cometei*, trebuie să recunoaștem că M. Dragomirescu are în bună măsură dreptate: *Cometa* e creația lui Anghel, prin subiect și prin vervă; totuși contribuția partenerului său n-a constat numai în sfaturi, ci și în versificare: „În *Cometa* — ne-a spus odată Natalia Negru — cred că Iosif nu a avut alt rol decît să măiestrească versuri pentru sentimentele intime numai ale lui Anghel" (în piesă, duiosul poet Colum o pierde pe Roro, cucerită de exuberantul

(Tity, aşa cum Iosif o va pierde pe Natalia; piesa prefigurează o dramă reală ce nu va întîrzia să se producă); r. 32: cu convingerea că sosise momentul ca Teatrul Naţional să reprezinte piesele străine în traduceri corecte din original, efectuate de scriitori, Pompiliu Eliade îl însărcinase pe G. Coşbuc să tălmăcească *Don Carlos* de Schiller, iar pe St. O. Iosif, *Egmont* de Goethe traducerile acestea n-au fost publicate); r. 37: poetul lucra la traducerea romanului lui Ludwig Detter *O istorie din zilele noastre. Gertruda Baumgarten*, care va apărea în 1910.

LXXXIV. R. 13: în 1908, Natalia Negru şi-a adunat versurile în volumul *O primăvară* apărut la „Minerva"; r. 31: traducerea nuvelei *Colomba* de Prosper Mérimée va apărea în 1909 (Bucureşti, „Biblioteca «Minervei»", nr. 28).

LXXXV. Scrisoarea e din toamna anului 1908: Natalia solicitase o catedră la Tecuci, dar fusese preferat altcineva, cu examenul de capacitate; r. 12—15: în comentariul din *Opere*, III (p. 915), am situat greşit scrisoarea în 1905, fiindcă aşa este aşezată în volumul *Corespondenţă*; deci, Iosif este preocupat de procurarea operelor complete ale lui Shakespeare în toamna anului 1908, înainte de 1 octombrie (v. r. 42).

LXXXVI. R. 5—9: Socec oferea 250 fr. pentru traducerea nuvelei *Colomba*; onorariul plătit de editorul Filip era pentru culegerea de poezii *O primăvară*; r. 21: „nebunul de la teatru" este Pompiliu Eliade; r. 28—30: „evenimentele din Balcani" s-au produs în octombrie 1908: la 5 octombrie Bulgaria s-a proclamat independentă, iar cneazul Boris a luat titlul de ţar al bulgarilor; tot la 5 octombrie 1908, Austro-Ungaria a anexat Bosnia şi Herţegovina; în presa europeană au apărut atunci multe ştiri alarmante în legătură cu iminenţa unui război, pe de o parte între Bulgaria şi Turcia, pe de alta, între Serbia şi Austro-Ungaria; r. 73: poetul semnează cu numele „Habacuc" — un personaj din piesa *Talismanul* de Ludwig Fulda, pe care începuse s-o traducă.

Scrisorile XC şi XCI sînt scrise de Iosif după despărţirea de Natalia Negru, în 1911.

XCII. R. 1: data, scrisă perfect lizibil de poet, este „9 decembrie 1913", o dată postumă! Iosif moare la 22 iunie 1913; r. 3 şi urm.: volumul de povestiri al Nataliei Negru, ale cărui şpalturi sînt citite de Iosif pentru corectură, a apărut în 1912 la editura „Flacăra", sub titlul *Mărturisiri*; r. 21—22: evident, „umbra de influenţă" este a lui D. Anghel.

(p. 584) *Către GEORGE COŞBUC*

La Muzeul literaturii — I: 1085, II: 1086; în *Corespondenţă* I: p. 409—410, II: p. 426.

I. R. 5—11: în nr. 40 din 20 decembrie 1902, *Sămănătorul* anunţă că revista a fost preluată de un comitet; direcţia lui A. Vlahuţă şi G. Coşbuc luase sfîrşit efectiv; petiţia, pentru care Iosif îi cere celui de-al doilea un referat, era probabil o cerere de ajutor pentru revistă către Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii; r. 11—15: greşelile, pentru care Iosif îşi cere iertare, vor fi fost săvîrşite faţă de Coşbuc cu prilejul preluării *Sămănătorului*.

II. R. 2—17: în cursul ostilităţilor dintre *Viaţa literară şi artistică* şi *Sămănătorul*, reflex al animozităţii iscate între St. O. Iosif şi prietenii săi din redacţie, pe de o parte, şi Ilarie Chendi şi Virgil Cioflec, pe de alta, revista celor din urmă publicase o notă din care extragem: „Înfiinţarea *Sămănătorului* se datoreşte d-lor Vlahuţă şi Coşbuc. Ba revista acestora de fapt este şi astăzi proprietatea d-lor Vlahuţă şi Coşbuc, căci niciodată, nici în scris, nici verbal, d-lor n-au renunţat la proprietate, şi numai intenţiile literare binevoitoare i-au îndemnat să îngăduie fără contrazicere ca cei veniţi să se constituie în «proprietari», directori etc. ! D-l Iosif e deci chiriaşul gratuit al *Sămănătorului* şi nu proprietarul lui" (*Notiţe şi informaţiuni*, în *Viaţa literară şi artistică*, I, nr. 23, 7 iunie 1907, p. 188); precizăm că din iunie 1905 pînă în 1907 inclusiv, în josul ultimei file a *Sămănătorului* apare menţiunea: „Proprietar St. O. Iosif"; r. 18—27: nu ştim dacă G. Coşbuc (ca şi A. Vlahuţă) va fi răspuns în vreun fel la solicitarea lui Iosif; în orice caz, nici unul dintre cei doi foşti directori ai *Sămănătorului* n-au dat *Vieţii literare şi artistice* vreo replică publică; Coşbuc n-a oferit tînărului său confrate nici poezia cerută: ultima poezie cu semnătura autorului *Baladelor şi idilelor* apare în *Sămănătorul* din 20 aprilie 1907 (nr. 17—18); din toate acestea, ca şi din scrisoarea din 1903, s-ar deduce că între întemeietorii *Sămănătorului* şi „comitetul" de tineri ce-a preluat revista n-au existat raporturi prea cordiale.

(p. 586) *Către CONSTANTIN BERARIU*

În *Junimea literară*, XIV, nr. 5—7, mai—iulie 1925, p. 144; în *Corespondenţă*, p. 411.

R. 6—7: referire la vizita făcută de poet la Cernăuţi în 1902, cînd se afla la Dumbrăveni.

(p. 587) *Către ZAHARIA BÂRSAN*

La Muzeul literaturii române — I: 698, II: 1090; în *Corespondenţă* — I: p. 414—416. Scrisoarea II se publică de noi pentru prima dată.

I. Scrisoarea trebuie plasată în decembrie 1903: poetul îl vesteşte pe Zaharia Bârsan că speră să se ducă la Galaţi, adică la părinţii Nataliei

Negru, de Crăciun; va reuși să se ducă abia la începutul anului 1904; r. 59–61: primul volum de Eminescu, publicat cu o introducere și note de Ion Scurtu, este *Geniu pustiu*, „Minerva" 1904; a apărut în momentul anunțat de Iosif, la sfîrșitul anului 1903, căci recenziile asupra volumului se publică în ianuarie 1904; r. 67–70: foarte curios modul în care Iosif i-l recomandă lui Zaharia Bârsan pe Mihail Sadoveanu. „La începutul toamnei 1903 — scrie autorul *Anilor de ucenicie, (ed. cit.*, p. 252) — îmi sosește un curier special din București: Zaharie Bârsan" — așadar, Zaharia Bârsan îl cunoștea foarte bine pe noul colaborator al *Sămănătorului ;* r. 71: faptul că redactorii *Sămănătorului* țineau ședința de pregătire a numărului viitor al revistei la N. Iorga dovedește că istoricul preluase *de facto* conducerea revistei, pe care și-o va asuma oficial abia în 1905.

II. Scrisoarea a fost redactată în ianuarie 1907: atunci a scris poetul primul act din drama *Zorile ;* r. 10–18: rolul pe care Iosif îl consideră foarte potrivit pentru Zaharia Bârsan e acela al preotului Dan.

(p. 590)

Către N. IORGA

Publicate (fără scrisoarea II) de I. E. Torouțiu, în *Studii și documente literare*, VII, 1936, p. 358–369; reproduse în *Corespondență* (unde se adaugă și II, dar lipsește XI) — I — IV: p. 380–381, V: p. 378–379, VI — VII: p. 381–382, VIII: p. 388, IX: p. 390, X: p. 389, XII — XIV: p. 390 – 392.

I. R. 1: I. E. Torouțiu a transcris greșit luna: la Putna, Iosif a fost în mai 1904; r. 5–7: mostrele urmau să fie din poemul despre Ștefan cel Mare.

II: Imposibil de identificat cartea dăruită lui Iosif de profesor: în 1904, N. Iorga a tipărit nouă cărți!

III. R. 1–7: „misterul" s-a dezlegat pînă la urmă: *Brașoave populare : Să hie tăcut !...* de A. Banciu au apărut în *Sămănătorul*, III, nr. 52, 26 decembrie 1904, p. 829–830.

IV. R. 3–7 felicitarea îi fusese trimisă poetului de N. Iorga pentru ziua onomastică (27 decembrie), de la Brașov.

V. În lipsa originalului, presupunem că mențiunea subliniată de la sfîrșitul textului (r. 47) reproduce o inscripție de pe hîrtia de corespondență a editurii „Minerva", pe care și anul este imprimat; aceasta, deoarece scrisoarea nu poate fi din anul 1904, ci din ianuarie — începutul lui februarie 1905: toate materialele consemnate de poet ca aflate în portofoliul redacției *Sămănătorului* apar începînd din februarie 1905; r. 5–30: „sacrificate" deocamdată, poezia *Glasul nopții* (legendă) de I. M. Marinescu și „nuveleta" *Un gînd* de Romulus Cioflec au apărut ceva mai tîrziu: prima în nr. 9, 27 februarie, a doua în nr. 11, 13 martie; articolul lui Simion Mehedinți, *Primăvara literară*, „balada" lui Iosif, *Zmeoaica*, și sfîrșitul nuvelei ***Fără** noroc* a lui C. Sandu, în nr. 8, 20 februarie; articolul lui N. Iorga din același număr este *O comoară de artă* — Albumul de țesături din Sibiu; *Tămbălăul* (fragment din romanul *Din străbuni*) de Ioan Slavici își găsește locul în nr. 9, 27 februarie; *Traiul nostru : Pe cîmp* de Ion Ciocîrlan și *Bucovina*, poezie de George Vîlsan, intră în nr. 10, 6 martie; r. 38–45: (în chestiunea custodiei la muzeul Aman, v. scrisorile către C. Stănulescu și Natalia Negru, respectiv, comentariul la acele scrisori).

VI. R. 7: despre Adina Olănescu, persoană cu preocupări culturale, sprijinitoare a *Sămănătorului*, v. N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, Editura Minerva, București, 1976, p. 330, 389, 405, 835.

VII. R. 4–11: a se corela cu r. 53–75 din scrisoarea LXXI către Natalia Iosif.

VIII. Semnul de întrebare pus în paranteză de I. E. Torouțiu poate privi numai luna și ziua, nu anul; r. 3–5: poeziile *De la mare* de O. Carp și *Înseninare* de Panait Cerna au apărut în *Sămănătorul*, V, nr. 11, 12 martie 1906, p. 204, respectiv 213–215; dacă poeziile au fost date în „numărul de mîine", scrisoarea datează din 11 martie 1906; r. 4–5: Gheorghiu este publicistul Al. Gh. Doinaru (1882–1933), autor, între altele, de versuri umoristice; în „poema umoristică" *Smaraida* glumește pe seama Smarandei Gheorghiu (Maica Smara) (1857–1944); r. 8: L. Maricaș, cu poezia *În fericire*, a așteptat, într-adevăr, numai pînă la numărul următor, 12, din 19 martie, dar Corneliu Moldovanu (1883–1952) și-a văzut tipărită poezia *În noapte* abia în nr. 14, din 2 aprilie 1906; r. 9–11: „îmbulzeala" de colaboratori, printre care Artur Stavri (1869–1928), fost colaborator la *Contemporanul*, nu egala cu o ridicare a nivelului literaturii difuzate de *Sămănătorul ;* după o absență de mai bine de doi ani din paginile revistei pe care o înființase împreună cu G. Coșbuc, A. Vlahuță colaborează la *Sămănătorul*, nr. 30, 24 iulie 1905, cu *Impresii de la examenele particulare*, și în nr. 9, 26 februarie 1906, cu poezia *Inter arma...*, ultima sa prezență în revistă; r. 12: cu numele Chichi era alintată Florica Iorga, fiica profesorului.

X. R. 4–5: „mica scrisoare" de la Azuga n-a mai fost, probabil, trimisă, sau n-a fost publicată; r. 17–21: o traducere a poeziei *Visul* de Byron, semnată de Const. Popescu, a apărut în *Sămănătorul*, V, nr. 34, 20 august 1906, p. 676.

XI. I. E. Torouțiu datează greșit scrisoarea: 1907; N. Iorga și-a dat demisia în ziua de 17 octombrie 1906, printr-o scrisoare adresată lui St. O. Iosif; poetul i-a răspuns deci chiar a doua zi, în 18 octombrie 1906; în aceeași zi, alți doi redactori ai *Sămănătorului*, Mihail Sadoveanu și Ion Scurtu, i-au adresat directorului demisionat o scrisoare cu un conținut și pe un ton similar celui din scrisoarea lui Iosif (cf. I. E. Torouțiu, *Studii* *şi documente literare*, X, p. XIX – XX); *Sămănătorul* (nr. 43, 22 octombrie 1906, p. 86) a anunţat cititorilor retragerea lui N. Iorga printr-o notă publicată la obişnuita *Cronică* (v. *Opere*, I, p. 366 şi scrisoarea din 25 octombrie 1906 către Sextil Puşcariu; de asemenea, răspunsul redactorilor de la *Sămănătorul* la somaţia fostului director, în vol. de faţă, la *Addenda*).

XII. R. 3–5: Emil Gîrleanu lucra ca secretar la *Neamul românesc*, pentru care St. O. Iosif îi dăduse materialele menţionate; r. 7: în toamna anului 1906, Giosué Carducci primise Premiul Nobel; Iosif împrumutase probabil de la N. Iorga un volum de Carducci, pentru a traduce poezia *Către copaci*, care a apărut în *Sămănătorul* la începutul lui decembrie 1906.

XIII. St. O. Iosif şi Dimitrie Anghel au publicat culegerea *Poezii postume* de T. Robeanu (pseudonimul bucovineanului dr. George Popovici) în „Biblioteca «Minerva»", 1908; volumul are ca prefaţă articolul solicitat lui N. Iorga, articol apărut cu titlul *O lacrimă pentru George Popovici* în *Sămănătorul*, IV, nr. 30, 24 iulie 1905, p. 527.

XIV. R. 3–4: „frumoasa sărbătoare a culturii româneşti" este deschiderea cursurilor de vară la Vălenii-de-Munte, în casa lui N. Iorga, inaugurată atunci.

(p. 600) *Către . . .*

La Muzeul literaturii: 1017; nepublicată pînă acum.

(p. 600) *Către MARIA BRĂILOIU*

În *Studii şi documente literare*, VII, p. 363; reprodusă în *Corespondenţă*, p. 423.

R. 3–4: pentru ziua de 13 martie 1906, societatea filantropică „Obolul", patronată de „Societatea femeilor române", organizase o reprezentaţie la Teatrul Naţional din Bucureşti, în al cărei program figurau, între altele, o piesă într-un act şi o operetă franceză; N. Iorga a protestat împotriva unui asemenea spectacol „cosmopolit", au urmat manifestaţii ale studenţilor în piaţa teatrului şi ciocniri cu forţele de ordine (v. N. Iorga, *Scriitorii români şi învăţăturile zilelor din urmă*, în *Sămănătorul*, 26 martie 1906, p. 245–247; de asemenea, *O viaţă de om aşa cum a fost*, *ed. cit.*, p. 402–405; v. şi Mihail Sadoveanu, *Anii de ucenicie*, *ed. cit.*, p. 277–279; vrînd, nevrînd, St. O. Iosif se solidarizează cu acţiunea profesorului, dar oricum, în împrejurările respective, n-ar mai fi putut face lectura programată.

(p. 601) *Către MIHAIL SADOVEANU*

La Muzeul Teatrului Naţional „I. L. Caragiale" din Bucureşti — I: 10.287/1, II: 10.287/5, III: 10.287/4, IV: 10.287/3, V: 10.287/2, VI: 10.287/6 Facsimilul scrisorii I şi textul scrisorilor II şi IV au fost publicate de Al. Raicu în *România literară*, II, nr. 8 (20), 20 februarie 1969, p. 7. Celelalte scrisori sînt tipărite în volumul de faţă pentru prima dată.

I. Datarea scrisorii este dificilă; din r. 35, reiese că Mihail Sadoveanu se afla în Bucureşti; ar fi deci în primăvara anului 1906, înainte ca prozatorul să plece din capitală, pentru a se stabili la Fălticeni; *Cîntecul* n-a fost publicat.

II. Anul scrisorii este în mod cert 1906: *Sămănătorul* împlineşte cinci ani de apariţie; r. 6–28: numărul festiv al revistei — 52, din 21 decembrie 1906 — are un sumar mai bogat ca de obicei, dar e mai puţin „straşnic" decît îl doreau poetul şi tovarăşii săi de redacţie; dintre vechii colaboratori, G. Coşbuc figurează în frunte cu poezia *Colindătorii*; urmează articolul *După cinci ani*, semnat de redacţie, poezii de O. Carp, St. O. Iosif, A. Stavri, D. Anghel, G. Tutoveanu, Ion Drăgănescu, Enric Furtună şi alţii; cu proză colaborează Mihail Sadoveanu (*O umbră*), Neculai Dunăreanu etc.; partea umoristică este susţinută de Alexandru Gh. Doinaru; lipseşte şi articolul despre „Tinerimea artistică", şi colaborarea pictorilor la ilustrarea revistei; r. 29–34: portretele fondatorilor şi al lui N. Iorga nu s-au mai dat, ca şi grupul „compact" al comitetului de redacţie; ilustraţia numărului constă, pe două pagini, din patru clişee, toate cu legenda: „Privelişti de pe valea Bistriţei", probabil clişeele oferite de Iorga, pentru care Iosif îi mulţumeşte în scrisoarea din 22 noiembrie 1906; în finalul articolului redacţional se face totuşi aluzie la despărţirea de fostul director: „Ideea românească modernă a dat suflet revistei noastre. Ideea aceasta a fost şi rămîne singurul ei stăpîn. Dacă sîntem oameni cu toţii, ideile mari sînt mai tari decît oricare dintre oameni şi decît toţi împreună" (p. 1026); r. 45–50: scrierea pentru teatru a lui Mihail Sadoveanu, la care se referă Iosif, este anunţată de prozator în scrisoarea cu care trimisese manuscrisul pentru numărul festiv: „O veste ciudată: azi-dimineaţă, în pat, mi-a venit aşa să scriu prima bucăţică pentru teatru. E aşa, o scenetă, cum ar fi o nuveletă. Am rămas surprins" (*Corespondenţă*, p. 345); nu cunoaştem sceneta, şi nici „modestul articolaş" al poetului, care să-l fi stimulat pe Sadoveanu să scrie pentru teatru; să fie vreun material nesemnat şi deci încă nedescoperit? r. 55–58: „comedioara" lui Goethe este *Dragoste cu toane*, iar drama lui Iosif, *Zorile*.

III. R. 16–17: poezia „foarte frumoasă" (!) a lui Ion Drăgănescu trebuie să fie *Tu dormi. . .*, apărută în sus-menţionatul număr festiv al

Sămănătorului; r. 26—31: sonetul lui G. Tutoveanu a fost reținut pentru același număr festiv; r 32.—41: M. Sadoveanu se văzuse silit să renunțe la continuarea unui nou roman, *Mariana Vidrașcu*, din care publicase capitolul I în *Viața românească*, I, nr. 8, octombrie 1906, p. 166—183; materialul — o relatare autobiografică — îi fusese oferit de Constanța Marino-Moscu, dar, după apariția amintitului capitol, scriitoarea se decisese să folosească ea însăși subiectul și solicitase intervenția lui Ibrăileanu (v. dosarul cazului în *Manuscriptum*, I, nr. 1, 1970, p. 17—31).

R. 51—70: nu poți parcurge decît cu un zîmbet aceste rînduri în care Iosif se imaginează patron de berărie; lipsit de orice spirit comercial, neajutorat în cele mai mărunte probleme ale vieții cotidiene, ar fi dat fără întîrziere faliment! Sadoveanu nu s-a angajat nici el într-o asemenea întreprindere, din care și Caragiale a ieșit mereu în pierdere.

IV.R. 5—6: „zmeul din Buzești" este N. Iorga; r. 9—28: întrebările la care Iosif răspunde au fost formulate de M. Sadoveanu într-o scrisoare datată „1 ianuarie 1907, Fălticeni" (în *Corespondență*, p. 346—348); în amintita colaborare a lui Doinaru se spunea: „Mihail Sadoveanu, cel mai mare, pînă în prezent, prozator al românilor, și cel mai iubit", la care autorul *Șoimilor* replica în scrisoarea către poet: „Îmi pare rău că n-ați împiedicat pe Doinaru să puie în cronica lui, *bună*, negreșit, epitetul acela grozav la adresa mea. Gîndește-te că sînt trecut printre redactorii revistei, și s-ar putea zice că ne măgulim reciproc, cum se face, știi tu prea bine, în atîtea și atîtea părți"; „Turbinca" trebuia să fie — după cum scria Sadoveanu — „o adevărată rubrică hazlie", „cu notițe epigramatice și epigrame cum făceam în memorabilele seri de veselie", de asemenea cu „perle" culese din reviste; r. 29—30: Sadoveanu formulase obiecții discrete privitoare la unele notițe cu aluzii șovine ale lui Ion Scurtu; r. 57—58: „gazeta din Pesta", pentru care Scurtu căuta să cîștige publicul este *Lupta*, ziar editat de români la Budapesta; r. 62—63: cu privire la Ion Scurtu, Sadoveanu va răspunde la 8 ianuarie 1907: „Ceea ce îmi spui tu despre Iancu Scurtu e mișcător și răspunde adînc în sufletul meu. Și eu îl cunosc bine și îl prețuiesc" (*Corespondență*, p. 349); r. 90—98: cercurile scriitoricești din țară se plîngeau de calitatea proastă a hîrtiei și de scumpetea ei; la 1 ianuarie, Sadoveanu îi scrisese lui Iosif: „Una din pricinile întunericului nostru la sate, una din pricinile lipsei de cititori este scumpetea hîrtiei. O nenorocire adevărată, dacă te gîndești mai adînc. Hîrtie proastă și fabulos de scumpă. În adevăr că numai o mișcare generală ar putea face ceva. În ajunul plecării mele, acum, din București, știi că am fost pe la d. Haret. Și el vorbea despre lucrul acesta și adăoga, bineînțeles, că lupta e din cele mai grele; avem de a face cu o cetățuie bine întărită, ale cărei turnuri sînt multe personaje politice însemnate (care ar trebui să devie

înfierate)" (*Corespondență*, p. 346); o „campanie" de amploare în problema hîrtiei, cum o imagina Iosif, n-a putut fi inițiată; problema a continuat să-i preocupe pe scriitori; într-o notă din *Cumpăna*, I, nr. 2, 4 decembrie 1909, p. 29—30, redacția își exprimă solidarizarea cu „meseriașii" care organizaseră „un miting împotriva scumpirii traiului" și adaugă: „Pe lîngă cele dorite de muncitori, noi am mai cere intervenția statului pentru altceva: noi cerem hîrtie ... Lipsa de hîrtie e atît de mare și jugul trusturilor, cu Letea în frunte, atît de apăsător, încît toată mizeria scriitorilor se poate aduce în legătură cu acest fapt... Ce putem face noi? Să ne întrunim și noi în miting de protest, să adresăm și noi memorii către guvern și să cerem hîrtie? Atîta rău! Cînd vor fi ascultate rugile fierbinți ale bieților muncitori, cari zgribuie la « Dacia » de frig și de foame, se va ține seamă și de cererea noastră. Și avem să mai așteptăm puțin."; r. 103: în poezia din numărul festiv, a lui Eugen Ciuchi (1883—1962), Sadoveanu descoperise o greșeală de acord gramatical.

V.R. 5—14: în Moldova izbucniseră răscoalele țărănești; cu trei zile înainte de șezătoarea literară ce urma să aibă loc la Brăila, M. Sadoveanu îi răspunde poetului pe larg, cu emoție, despre cele ce se petreceau în Moldova (*Corespondență*, p. 355—356).

VI.V. scrisoarea LXXX către Natalia Iosif; ca și aceea, aceasta, către M. Sadoveanu, a fost scrisă în vara anului 1907, probabil în iulie; r. 21—26: în curînd, D. Anghel nu va mai obiecta împotriva colaborării la *Viața românească*: în nr. 12, din decembrie 1907, el semnează în revista ieșeană, împreună cu Iosif, trei poezii din *Caleidoscopul lui A. Mirea*; de atunci înainte, cei doi poeți, ca, dealtfel, și M. Sadoveanu vor publica mereu mai rar la revista lor, și mereu mai frecvent la aceea patronată de G. Ibrăileanu, astfel încît — cum va remarca Ilarie Chendi — „publicînd la Iași tot ce aveau mai de seamă și lăsînd pentru neglijata lor revistă numai fărîmiturile" cei citați au făcut ca *Sămănătorul* „să piardă importanța, fie și personală, ce-avea mai-nainte și să trăiască mai mult pe urma dibăciei cu care fusese odată răspîndit" (*Anul literar*, în *Viața literară și artistică*, III, nr. 1, 6 ianuarie 1908, p. 2).

(p. 611) *Către ALEXANDRU HODOŞ*

La Biblioteca Academiei R.S.R.: S $\frac{3}{\text{XC}}$; nepublicată.

Nici Alexandru Hodoș (Ion Gorun) (1863—1928), nici Constanța Hodoș (1860—1934) nu colaborează la numărul festiv din 1906 al *Sămănătorului*.

(p. 611) *Către GEORGE TUTOVEANU*

La Biblioteca Academiei R.S.R.: $S\frac{23}{\text{XLVI}}$; tipărită în *Corespondență*, p. 425.

În numărul special de Paști al *Sămănătorului* (VI, nr. 17–18, 20 aprilie 1907), semnătura lui George Tutoveanu nu figurează; ar fi fost și imposibil ca acest colaborator din provincie să răspundă la solicitarea lui St. O. Iosif: c.p., datată: „7 april 1907“ a plecat din București la 20 aprilie 1907 (data poștei) și a sosit la Bîrlad la 22 aprilie 1907.

(p. 612) *Către SIMION MEHEDINȚI*

În *Studii și documente literare*, IX, 1940, p. 189; în *Corespondență*, p. 425.

(p. 613) *Către ION IOANOVICI*

La Biblioteca Academiei R.S.R.: $S\frac{8(1-5)}{\text{CCCXXXII}}$; reproduse în *Corespondență*, p. 427–430.

În nici una dintre scrisori nu este menționat numele de familie al adresantului, iar plicurile lipsesc. Probabil că la achiziție plicurile au existat sau s-a știut cui îi erau expediate scrisorile lui Iosif; în orice caz, plicul în care sînt clasate la bibliotecă și fișa indică: Ion Ioanovici. Probabil că Horia Oprescu n-a acordat credit acestor indicații sau s-a lăsat indus în eroare de apelativul „Iancu“, folosit de prieteni pentru Ion Scurtu, astfel că l-a înscris pe acesta ca destinatar, la fiecare dintre cele cinci scrisori. Simpla lectură a textelor reliefează clar eroarea. „Fratele“ Iancu e rugat să recomande pe un frate al poetului pentru un post de contabil la o fabrică de postav; i se trimit toate numerele din *Cumpăna* și i se cere să intervină pentru obținerea unor reclame care să se publice în respectiva revistă, explicîndu-i-se că așa „fac revistele din străinătate“; în sfîrșit, i se cer în cîteva rînduri împrumuturi. Evident, nimic din toate acestea nu recomandă ca adresant pe Ion Scurtu, care, cel puțin, n-avea nevoie să fie informat că revistele de peste hotare se susțin din reclame. Așadar, Ion Ioanovici este un prieten din Azuga, funcționar sau tehnician la fabrica de bere din această localitate, cu un post mai important, de vreme ce are autoritatea să intervină pentru ocuparea unui post sau procurarea de reclame; e și un om cu venituri mai mari (ceea ce nu e, de asemenea, cazul lui Ion Scurtu), astfel că poate oferi ajutoare materiale amicilor aflați în impas.

La Azuga, St. O. Iosif se ducea deseori vara; acolo legase prietenie, în afară de Ioanovici, cu Babeș, Moise Boieru și alții, pe care-i aflăm menționați în diferite scrisori. Prietenii săi de la fabrica de bere din Azuga sînt cei care-i propun să devină berar la București (v. scrisoarea către Mihail Sadoveanu).

(p. 617) *Către BABEȘ*

La Biblioteca Academiei R.S.R.: ms. 2933; nepublicată.

Deși semnate de mai mulți, așezăm strofele acestea aici, deoarece, cu siguranță, au fost scrise de Iosif; printre semnatari: Ion Ioanovici; adresantul, acel Babeș amintit mai sus, care nu poate fi savantul Victor Babeș (identificare greșită în *Corespondență*), ci tot cineva de la fabrica de bere din Azuga (v. r. 17–18).

(p. 618) *Către SOLOMON*

La Biblioteca Academiei R.S.R.: $S\frac{10}{\text{CCCXXXII}}$; în *Corespondență*, p. 431–432.

Nemenționat în alte documente, acest prieten al lui St. O. Iosif rămîne neidentificabil.

p. 619) *Către AVRAM NEGRU*

La Muzeul literaturii române: 4243; publicată în *Corespondență*, p. 292–293.

(p. 619) *Către OCTAVIAN GOGA*

Scrisoarea I, în volumul *Corespondență*, p. 433–434 (fără indicarea sursei); scrisorile II, III și IV, la Biblioteca Academiei R.S.R.: $S\frac{7(1-3)}{\text{CCCXXXII}}$; se publică de noi pentru prima dată.

I.R. 9: probabil „nu vrea să se sfîrșească“; r. 11–12 teribilă destăinuire a oboselii sufletești a poetului! r. 13–28: incidentul Vaida-Goga se înscrie printre cele mai penibile momente din cursul prelungitului conflict dintre fruntașii Partidului Național Român din Transilvania, al cărui oficios era ziarul *Românul*, și grupul de dizidenți tineri grupați în jurul *Tribunei*. În regretabilul conflict a intervenit la un moment dat și I. L. Caragiale (în 1910–1911), cîştigat de partea *Românului*, dar animat în primul rînd de dorinţă de a stinge învrăjbirea foarte păgubitoare pentru interesele naţionale ale transilvănenilor. Incidentul dintre Alexandru Vaida-Voievod şi Octavian Goga se situează la începutul anului 1912 şi a avut un puternic ecou dincoace de munţi. Vaida l-a acuzat pe Goga că l-a vizitat pe ministrul de interne de la Budapesta, oferindu-i sprijinul pentru obţinerea unui mandat de deputat într-o circumscripţie electorală din Transilvania şi informîndu-l despre slăbiciunea Partidului Naţional Român, cu a cărui conducere tineretul nu era de acord. Acuzaţie gravă, mai ales pentru că ministrul confirmase faptul. Octavian Goga a respins acuzaţia. S-a instituit un juriu de onoare, format din mandatari ai celor două părţi, sub preşedinţia lui Andrei Bîrseanu. Mai întîi, nu s-a ajuns la nici o soluţie şi juriul s-a autodesfiinţat. Spiritele s-au încins, ajungîndu-se pînă la acte de violenţă. De la Iaşi, C. Stere s-a propus ca arbitru. Goga, care fusese condamnat pentru un delict de presă, a reuşit să-şi amîne prezentarea la Seghedin, pentru a-şi ispăşi pedeapsa, şi s-a străduit să lămurească lucrurile. Cazul, consemnat mai întîi pe scurt în gazetele din „ţară", devine pe la mijlocul lui ianuarie 1912 subiect de pagina întîi. În cele din urmă, lucrurile s-au clarificat: Octavian Goga *nu fusese niciodată la ministrul de interne de la Budapesta*, lucru dovedit prin probe categorice. Un impostor făcuse uz de numele lui. Vaida fusese indus în eroare, ceea ce s-a văzut nevoit să admită, dar prin patima pusă în defăimarea poetului de la *Tribuna* făcuse mult rău unei cauze comune; r. 29–31: Iosif îl invidia pe Goga, care era... deţinut în închisoarea de la Seghedin, în urma procesului de presă; „drama" începută de Goga era probabil *Domnul notar;* r. 32–45: Iosif îşi făcea iluzii în privinţa bolii lui Chendi, care se va dovedi în curînd foarte gravă şi incurabilă.

II. Scrisoarea este adresată: „D-sale d-lui Octavian Goga, Államifogház * Szeged (Ungaria)"; din data poştei nu se descifrează decît „9 mar.", dar anul nu poate fi decît 1912; Sextil Puşcariu adaugă şi el cîteva rînduri: „Dragă *államifogoly* ** Te pupăm cu drag pe mustăţile tale cele negre! Îţi trimitem după gratiile tale duioasele noastre prietenii, Sextil"; „mustăţile cele negre" constituie o aluzie la incidentul Vaida-Goga: întrebat dacă-l cunoaşte pe poetul ardelean, ministrul maghiar pomenit mai sus răspunsese că-l ştie foarte bine, de vreme ce a stat de vorbă cu el, şi-l descrisese ca pe un bărbat înalt, brun, cu mustaţă neagră — dar Octavian Goga era scund şi blond!

III.R. 5–9: şezătoarea literară şi artistică — o manifestare de solidaritate scriitoricească — a avut loc la Ateneul român, în seara zilei de 26 octombrie 1912; Octavian Goga a lipsit; printre cei ce-au citit din scrierile lor: D. Anghel, I. A. Brătescu-Voineşti, Z. Bârsan, V. Eftimiu, Em. Gîrleanu, St. O. Iosif, M. Sadoveanu; au recitat Ion Iancovescu şi Agepsina Macri; după cum se preciza în program, şezătoarea se organizase în beneficiul lui Ilarie Chendi, a cărui fotografie era imprimată pe coperta programului; r. 12–36: impresionantă această imagine a lui Ilarie Chendi bolnav; criticul a fost internat la Pantelimon, iar trimiterea la un sanatoriu în străinătate n-a mai urmat; r. 46–48: pentru traducerea piesei lui Shakespeare şi a celei a lui Schiller, v. *Opere*, III, p. 893, 912–913.

---

* Închisoarea de stat.

** Deţinutule.

(p. 623) *Către ANA CHENDI*

La Muzeul literaturii române: 7167; publicată în *Corespondenţă*, p. 436.

Din faptul că scrisoarea a fost găsită printre hîrtiile rămase de la Iosif, Horia Oprescu trage pe bună dreptate concluzia că n-a fost expediată soţiei lui Chendi.

(p. 623) *Către MIHAI...*

La Biblioteca Academiei R.S.R.: $S\frac{19}{\text{CCCXXXII}}$; publicată de Horia Oprescu în revista *Manuscriptum*, III, nr. 4 (9), 1972, p. 183.

Horia Oprescu, acceptînd, de data aceasta, indicaţia din dosarul de la bibliotecă, consideră că adresantul este Mihail Sadoveanu. În afară de formula de adresare „Dragă Mihai" — totul infirmă această atribuire. Lui Sadoveanu, cu care era prieten intim de un deceniu, Iosif nu i-ar fi amintit de „prietenia pe care mi-ai arătat-o în zilele cîte le-am petrecut împreună la Bucureşti"; de asemenea, nu prozatorului din Moldova avea să-i ceară el, transilvăneanul, să-l pună în legătură cu „Societatea pentru fond de teatru român" de la Braşov, de care Sadoveanu era încă mai departe. În sfîrşit, pe Mihail Sadoveanu — căruia nu i se mai adresa de zece ani cu „dumneata" — nu avea nevoie să-l informeze despre starea de spirit de la Bucureşti, care era aceeaşi în toată ţara: „p-aici — atmosferă apăsătoare, nesiguranţa zilei de mîni, zvonuri de război şi mobilizare..." Sadoveanu era mobilizabil, şi a şi fost mobilizat la izbucnirea războiului balcanic. Este limpede că St. O. Iosif se adresează unui transilvănean, cetăţean, pe atunci, al altui stat, ceea ce reiese — dacă mai e nevoie de un argument — şi din plîngerea poetului că nu-şi poate plasa lucrările „din pricina crizei care bîntuie şi la noi". În lipsa unor indicii mai concrete, nu putem ști cine este acest Mihai din Transilvania și nici dacă a dat vreo urmare cererii poetului. În orice caz, „Societatea pentru fond de teatru român" a achiziționat lucrarea, chiar cu suma cerută (800 de coroane), după care a și tipărit-o (v. *Opere*, III, p. 894–907).

(p. 624) *Către HORIA PETRA-PETRESCU*

La Muzeul literaturii române: 8150; publicată în *Corespondență*, p. 462–463.

Pentru motivul invocat la scrisoarea către Ana Chendi, sîntem de părere că nici aceasta n-a fost expediată. St. O. Iosif se va fi speriat singur de violența tonului (un simptom maladiv?) cu totul neobișnuită pentru el. Dealtfel, scrisoarea nu e francată și nu are ștampila poștei.

În calitate de secretar al „Societății pentru fond de teatru român", Horia Petra-Petrescu a întocmit raportul asupra traducerii, pe care l-a și tipărit. Se pare că traducătorul cunoștea obiecțiile referentului și dintr-o comunicare directă (v. *Opere*, III, p. 906–907). Poate că n-a mai trimis scrisoarea și pentru motivul că la sfîrșitul primăverii 1913 s-a dus personal la Brașov, ca să încaseze onorariul (*ibid.*, p. 907). Într-o scrisoare adresată profesorului Ștefan Iosif, curînd după moartea poetului, Horia Petra-Petrescu neagă existența vreunui „conflict" între el și traducătorul lui *Wilhelm Tell*. Profesorul dăduse probabil peste scrisoarea fiului său către publicistul din Brașov și făcuse în vreun fel aluzie la conținutul ei.

(p. 625) *Către CORINA IOSIF*

La Muzeul literaturii române — I: 4239, II: 4414, III: 4241; publicate în *Corespondență*, p. 298–299.

I. Nu avem nici un indiciu pentru a data această c.p. trimisă la „Buciumeni, prin Nicorești".

(p. 626) *Către DIMITRIE ONCIUL*

La Biblioteca Academiei R.S.R.: S $\frac{51}{XX}$, publicată în *Corespondență*, p. 304–306.

Acest ciudat și trist document — fișă de interes medical pentru starea în care se afla poetul cu nici 24 de ore înainte de moartea sa — a fost timbrat ca o petiție și depus la Arhivele statului în ziua de 21 iunie 1913. Pe plicul comercial, portocaliu: „Domnului profesor universitar Dimitrie Onciul. Confidențial."; pe marginea scrisorii, o însemnare a directorului Arhivelor statului: „Scris o zi înainte de moartea poetului, care a venit la Arhivele statului și, negăsindu-mă, mi-a lăsat această scrisoare în plicul alăturat. 23/VI/13 D. Onciul".

Scrisul poetului este normal, ferm, totuși deosebit de felul lui de a rotunji litere mici, uneori foarte mici, dar perfect lizibile; caracterele se succed mai rar, cu spații între cuvinte și rînduri.

ADDENDA

(p. 629) Poezii făcute de amicii mei

La Biblioteca Academiei R.S.R.: ms. 4523; nepublicate.

Trimise de St. O. Iosif, de la Sibiu, lui Aurel Pop, aceste „poezii" ar putea fi ale lui, motiv ce ne determină să le includem aici. Caligrafia este a sa. Poate că sfiala l-a oprit să se declare autor al acestor versuri stîngace.

(p. 630) *Către MINISTERUL CULTELOR ȘI INSTRUCȚIUNII*

Cererea I, în *Corespondență*, p. 457; II și III, în *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, II, 1953, p. 230–231.

Asupra întregii chestiuni, v. comentariul nostru, referatele și rezoluțiile de la minister, în *Opere*, III, p. 935–936.

(p. 631) *Către NICOLAE GANE*

În *Studii și documente literare*, III, 1932, p. 270.

(p. 632) ROMÂNI

În *Studii și documente literare*, X, 1940, p. 189. Dr. Karl Lueger (1844–1910), primarul Vienei, a vizitat Bucureștii în iunie 1906. Primirea călduroasă ce i s-a făcut s-a datorat atitudinii sale de simpatie față de românii din cadrul Imperiului habsburgic.

(p. 633) *Către* GEORGE COȘBUC

La Biblioteca Academiei R.S.R.: S $\frac{93}{\text{CCXXIX}}$; nepublicată.

(p. 633) *Către* NICOLAE IORGA

RĂSPUNS LA O „SOMAȚIE“

În *Sămănătorul*, VII, nr. 5, 27 ianuarie 1908, p. 100.

(p. 634) *Onor* LIBRĂRIEI-EDITOARE SOCEC & C,

La Biblioteca Academiei R.S.R.: S $\frac{11}{\text{CCXII}}$; nepublicată.

(p. 635) *Către* SOCIETATEA SCRIITORILOR ROMÂNI

În *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, II, 1953, p. 229.

Societatea scriitorilor români a luat ființă propriu-zis la 2 septembrie 1909, cînd cei patruzeci și șapte de membri fondatori au ținut ședința de constituire la Liceul „Gheorghe Lazăr“ din București. Atunci s-au votat statutele și regulamentul de aplicare. St. O. Iosif a fost ales membru în comitetul al cărui președinte devenise Mihail Sadoveanu. Acest comitet a ființat pînă în 1911, cînd mandatul de președinte i s-a încredințat lui Mihai Dragomirescu, cu care foștii „sămănătoriști“ nu se aflau în relațiile cele mai bune. La adunarea generală din noiembrie 1912, s-au iscat polemici violente între participanți, pe chestiuni personale și de grup. Pentru a-și arăta dezaprobarea față de spiritul ce părea a se fi înscăunat în societate, M. Sadoveanu, D. Anghel, St. O. Iosif și alții au părăsit sala de ședințe și și-au înaintat demisia.

Ciorna scrisorii de demisie a lui St. O. Iosif a fost deci redactată în noiembrie 1912.

(p. 635) DIN GOANĂ

În *Flacăra*, I, nr. 24, 31 martie 1912, p. 185, precedată de nota: „Improvizație făcută în drumul spre Craiova de poeții Octavian Goga, St. O. Iosif și V. Eftimiu și citită cu un extraordinar succes la balul Teatrului Național din Craiova“.

Împrejurarea în care a fost compusă improvizația este evocată de Victor Eftimiu în paginile intitulate *Patru poeți și-o poezie...* din volumul *Amintiri și polemici*, Cultura românească, 1942, p. 89–91. Grupul de scriitori călătorea spre Craiova, în toamna anului 1911, pentru a asista la un spectacol al Teatrului Național. Director al teatrului era Emil Gîrleanu. Reprezentația — de inaugurare — era alcătuită din două piese de V. Eftimiu și o „apoteoză“ a lui Alecsandri. „Pe la Slatina sau Piatra Olt — își amintește dramaturgul — la una din ferestrele gării — probabil, locuința șefului — o tînără femeie privea trenul și-i urmărea plecarea, cu melancolie. Și-n ritmul roților, cu imaginea acelei tinere femei în suflet, am început să scandăm, cîteștrei: Goga, Iosif și cu mine, poezia *Nevasta șefului de gară*, apărută mai tîrziu, sub o semnătură triplă, în revista *Flacăra*...“

Victor Eftimiu adaugă că, după un răstimp, a intrat în compartiment Cincinat Pavelescu, aflat în același tren. După ce i s-a citit poezia, epigramistul a propus alt final:

„Și trenuri vin și pleacă iară
Și, plictisită-ntr-un tîrziu,
Nevasta șefului de gară
A deraiat c-un macagiu...“

INDICE DE TITLURI

Aceleiași I, 4
Acolo I, 79
Adio (Aleargă trenul, zi și noapte-aleargă) I, 111
Adio (Da, mult mai bine ar fi fost) I, 40
Adio — Martin Hornung II, 402
Ad mortem I, 234
Afară-i noapte... — Heine II, 132
A fost odată I, 267
Ah! oamenii... IV, 81
Ah, somnul IV, 171
[Alexandru Petöfi] .... IV, 212
Amăgire — Lessing II, 355
Amiază I, 213
Amicilor IV, 82
Amintire (E seară, frig de toamnă) IV, 112
Amintire (În fundul zării strălucea) IV, 146
Am stat lîngă mormînt... — Petöfi II, 166
Amurg — Heine II, 92
Amurg de duminică IV, 187
Apa morților I, 95
Apă beu — Petöfi II, 202
Apostolul — Petöfi II, 221
April I, 22
A răsărit senina lună — Heine II, 29
Arborii-nfloriți răsună — Heine II, 61

Artiști .... I, 30
Asemeni unui trandafir .... IV, 170
Aş pune cruce sărăciei — Heine .... II, 49
Aşteptare .... II, 333
Atît de drăgălaşă — Heine .... II, 133

Baladă .... I, 53
Basm neisprăvit .... IV, 94
Bătrîna toarce — Alice, baroneasă de Gaudy .... II, 396
Bătrînul — Petőfi .... II, 204
Belsázar — Heine .... II, 112
Blestemul bardului — Uhland .... II, 321
Boierii .... I, 106
Bolnav (Afară iar e cer senin) .... I, 179
Bolnav (Zăceam sfîrşit pe patul suferinții) .... I, 235
Bunica .... I, 92

Carnavalul .... IV, 110
Cataracta Lodorei — Southey .... II, 391
Catren .... IV, 126
Cavaleria rusticana — G. Targioni-Tozzetti şi G. Menasci .... III, 619
Cavalerul — Heine .... II, 79
Cavalerul Olaf — Heine .... II, 64
Ca visurile — Heine .... II, 50
Cătră tinerii poeți — 1901 — .... I, 118
Către copaci — Giosué Carducci .... II, 25
Către lună .... IV, 177
Către poet şi cetitor — A. Stöbec .... II, 395
Ce dor nătîng te poartă — Heine .... II, 99
Cel din urmă oaspe — Platen .... II, 360
Cerşetorii .... IV, 105
Cerşetorii (proză) .... IV, 193
Ce tristă mi-e inima .... II, 52
Chef pe lună — Un poet chinez .... II, 389
Cidul — Tragedie în cinci acte — Pierre Corneille .... II, 445
Ciobănaşul .... I, 173
Cîmpiei .... I, 44
Cîmpul Libertății .... I, 10

Cînd doi îşi zic adio... — Heine .... II, 128
Cînd mă gîndesc... .... I, 246
Cînd mor tinere inimi... — Heine .... II, 119
Cînd seara în ceasuri de singurătate... .... I, 180
Cîntărețul .... I, 237
Cîntec (Ca şi o statuetă de Tanagra) .... IV, 172
Cîntec (Cînd prin ferestrele-nghețate) .... IV, 153
Cîntec (Cutreieri ulițele-n rînd) .... I, 64
Cîntec (Din multele-mi năcazuri grele) — Heine .... II, 403
Cîntec (Din toate cîntecele mele) .... IV, 165
Cîntec (Leagănă-mă, Dunăre bătrînă...) .... IV, 135
Cîntec (Mîne trebuie să plec...) .... IV, 166
[Cîntec] (Noaptea-i rece şi senină) .... IV, 108
Cîntec (Noapte, noapte, iar mă laşi) .... I, 86
Cîntec (O, pentru ce-ai venit) .... IV, 149
Cîntec (O, tu, pe care niciodată) .... IV, 168
Cîntec (Singur şi robit de jale) .... I, 186
Cîntec (Stau dus, cu fruntea răzimată-n mînă) .... IV, 174
Cîntec (Stă copila-n poartă) .... I, 163
Cîntec (Vezi, dragii oaspeți le-au venit) .... I, 184
Cîntec de beție .... IV, 134
Cîntec de leagăn (Hai, odor, hai, păsărică) .... I, 201
Cîntec de leagăn (O grădină îngeri meşteri) .... I, 81
Cîntec de primăvară (Înfloresc grădinele) .... I, 137
Cîntec de primăvară (Vii să-mi bați iar în fereastră) .... IV, 127
Cîntec din Caucaz .... II, 385
Cîntece (Aceloraşi mizerii pradă) .... I, 197
Cîntece (Adie vînturi lin) .... IV, 143
Cîntece (Singurel ca un haiduc) .... I, 138
Cîntecelor .... I, 253
Cîntec sfînt .... I, 259
Cîntecul .... I, 164
Cîntecul — Petőfi .... II, 191
Cîntecul Horelor .... IV, 132
Cîntecul lui Pan — Gottfried Keller .... II, 138
Cîntecul lui Saïdjah — Multatuli .... II, 160
Cîntecul ursitoarei — Hölderlin .... II, 137
Cîntec vechi .... I, 97
Cîntecul sergentului .... IV, 151

Cîntecul steagului IV, 152
Cîrlova I, 190
Cît e lumea... — Petöfi II, 336
Clar de lună — Li-Tai-Pe II, 150
Clătinîndu-şi... IV, 79
Clopotele din Nürnberg I, 228
Clopotele trist vibrează... — Petöfi II, 178
Cobzarul I, 9
Consilii — Heine II, 352
Copii eram... — Heine II, 57
Copil (Ieri, mamă, trist trecea pe stradă) IV, 91
Copil (Mamă, dac-ai şti-n dumbravă) IV, 114
Copil sărman I, 159
Copila din străini — Schiller II, 315
Corespondenţă IV, 272
Corul „Minervei" IV, 248
Cosaşul IV, 102
Craiul ielelor — Goethe II, 334
Credinţă — Baladă din Litvania II, 327
Credinţe... I, 157
Cronicarii I, 105
Cucoarele I, 35
Cu fruntea-n mîna albă... I, 174
Cu genele plecate I, 48
Cu mine... I, 257
Cu ochii tăi... I, 230
Cum scrie Caragiale — Amintire IV, 258
Cum te-am iubit IV, 175
Curcubeul — Gottfried Keller II, 140
Curios — Lessing II, 357

Dacă vine primăvara... — Petöfi II, 337
Daine din Litvania II, 329
Dantele IV, 194
De-aş fi rege — Populare maghiare II, 322
Dedicaţie I, 132
De cîntece Parisu-i plin... I, 103
Departe — Petöfi II, 176
De profundis I, 233
De sărbători I, 131
Despărţire — Daină din Litvania II, 384

Deşteptare — Gejer II, 30
De urît I, 127
Dezgust... I, 258
De ziua mea I, 77
[Dimineaţa-ntreb zadarnic] — Heine II, 117
Dimineaţa, zi de toamnă... — Petöfi II, 199
[Dimitrie Bolintineanu] IV, 235
Din basme vechi... — Heine II, 126
Din carnetul unui poet. Pe gînduri IV, 256
Din copilărie IV, 202
Din „Faust" — Goethe II, 40
Din Heine II, 383
Din italieneşte II, 26
Din lacrimele... — Heine II, 84
Din Paris I, 113
Dintr-un basm IV, 98
Din zile mari — Poem istoric IV, 9
Doi fraţi — Heine II, 87
Doina I, 172
Doi prieteni I, 195
Doi voinici I, 36
Dojana I, 204
Doliu — Petöfi II, 179
Domnişoarei... I, 3
Domniţa I, 151
Domnu profesor I, 32
Don Ramiro — Heine II, 106
Dor de mamă — Daine din Litvania II, 329
Dor de ţară — Daine din Litvania II, 329
Dorm visurile tale... I, 85
Dorul din urmă — Rosegger II, 306
Dragoste cu toane — Pastorală într-un act — Goethe II, 409
Duel — Lessing II, 355
Dumnezeu n-o să mă bată... — Petöfi II, 197
Dunărea — Mörike II, 387
După boală IV, 142
După o cetire din Eminescu IV, 180
Duram un vis... IV, 150

Ecou — Lenau II, 145
Elegie (Cum m-adormeai cu legănarea) IV, 97
Elegie (De ce aşa de trist rămîi) I, 231

Elegie (O, scump prieten, mă gîndesc la tine) .... I, 263
E mult de-atunci... .... I, 67
Epigramatice .... IV, 109
Epigramatice — Lessing .... II, 355
Epigrame .... IV, 82
Eroică hotărîre .... I, 42
Eroi în zdrențe — Petöfi .... II, 183
Eroul de la Königgrätz .... I, 82
E sindrofie — Heine .... II, 69
Este noaptea... .... IV, 84
Eu n-am covoare-n Persia țesute .... IV, 125
Excelsior! — Longfellow .... II, 151

Farniente .... I, 115
Fata crîșmarului — Poezii populare maghiare .... II, 376
Finis .... IV, 169
Fîntîna vrăjită .... I, 147
Frumoasa Irină .... I, 98
Frumos e pe lume... — Heine .... II, 129
Fuit... .... I, 20
Fulgii .... I, 89
Furtuna .... I, 26
Furtuna — Heine .... II, 93
Fusul .... I, 100

Gînduri — Gottfried Keller .... II, 141
Glas de primăvară... — Heine .... II, 134
Glontele — Longfellow .... II, 379
Goana .... I, 28
Gorunul lui Horia .... I, 191
Grădina Hesperidelor .... IV, 156
Grădina morții .... I, 187
Grenadirii — Heine .... II, 47
Gruia .... I, 154

Haiducul (Lumina aurie se cerne printre cetini) .... I, 96
Haiducul (Ușoare neguri cresc din porumbiște) .... I, 117
Harpistul .... I, 69
[Heinrich Heine] .... IV, 214

Hilariantă — Pastișare după Goethe .... II, 386
Husarii — Petöfi .... II, 181

I-aș spune... — Petöfi .... II, 175
Ibovnică dulce... — Heine .... II, 54
Icoane din Carpați .... I, 168
Icoane vechi: A. Pann .... IV, 119
Icoane vechi... — Heine .... II, 73
Ideal (De-a pururea m-ai urmărit) .... IV, 113
Ideal (Îmi place să mă satur bine) .... I, 46
Idilă — Gustav Falke .... II, 27
Ielele .... I, 73
Imitație .... IV, 111
Imnul muncii .... IV, 164
In hostes .... IV, 141
Ion Păun .... IV, 270
Isus .... I, 61
Iubire .... II, 332
Iubitei — Petöfi .... II, 165
Izbăvire — Goethe .... II, 32
Izvorul .... IV, 77

În amurg... — Heine .... II, 72
În atelier .... I, 128
În bal .... I, 56
În cer — Imitații .... II, 341
În cer — Poezii populare maghiare .... II, 377
Închinare — Heine .... II, 115
În ciudă! — Burns .... II, 23
[În mai cînd mugurii-ncolțesc...] — Heine .... II, 120
Înmormîntare .... I, 249
În noaptea... .... IV, 83
În ochii tăi... .... I, 226
În parc .... I, 124
În primăvară — Lenau .... II, 394
În pustiul vieții... — Heine .... II, 350
În saloane de pictură... — Heine .... II, 63
Însemnări .... IV, 262
Înserare .... I, 252
Înșiră-te, mărgăritare... .... I, 217

Întîiul cîntec .... IV, 183
Întăiul rol — Petőfi .... II, 195
În tindă am intrat — Petőfi .... II, 169
Întîia mea iubire — Petőfi .... II, 200
În toamnă .... I, 6
În treacăt .... I, 112
În treacăt — „Cercul liber“ .... IV, 238
Întrebare — Lenau .... II, 146
Într-o seară de bal .... IV, 138
Într-un album — Enea Roncinni .... II, 305
Învăliți în nouri, zeii... — Heine .... II, 131
Învins! .... I, 60
În vis... — Heine .... II, 123

La arme! .... IV, 147
La cules .... I, 90
La fereastra spre livadă .... I, 167
La fereastră .... IV, 103
La gura peșterii .... I, 175
La Luvru .... I, 152
La marginea satului — Petőfi .... II, 170
La o ciocîrlie — Shelley .... II, 317
Lăutarul .... I, 107
Lebăda .... I, 142
Lenore — Bürger .... II, 14
Liniște .... I, 220
Lohengrin — Richard Wagner .... III, 691
Loreley — Heine .... II, 45
Lui Stans .... IV, 120
Lume mincinoasă... .... IV, 197
Lumea lor! .... I, 12
Luntrașul — Petőfi .... II, 206

Mandolinate .... IV, 129
Mănușa — Schiller .... II, 312
Măreață noapte! — Petőfi .... II, 189
Meduza .... IV, 157
Melancoliei .... I, 146
[Mergem în întunerec și fără nici o țintă] .... I, 182
Mi-e dor .... I, 104

Mi-e dor de-un vis... .... I, 247
Mi-e inima tristă... — Heine .... II, 68
Mi-s cînturile otrăvite... — Heine .... II, 122
Monumentul .... IV, 207
Mormîntul meu — Petőfi .... II, 194
Moș Ajun .... I, 5
Mugur, mugur, mugurel... — Petőfi .... II, 162

N-am împotriva ta nimica... — Heine .... II, 124
Năframa .... I, 144
Nepăsare .... I, 199
Nimfele — Heine .... II, 75
Noapte — Petőfi .... II, 198
Noaptea de mai .... I, 224
Noaptea-n cabină — Heine .... II, 95
Noaptea sub schele .... I, 18
Nobil — Petőfi .... II, 180
Noi ne iubirăm... — Heine .... II, 71
Nopți de vară .... I, 75
Nopți de veghe .... I, 239
Notiță biografică [Alexandru Petőfi] .... IV, 210
Novăceștii .... I, 101
Nucul .... I, 87
Nu mă iubești! — Heine .... II, 86
Nürnberg .... I, 185

O amintire .... IV, 263
O carte... .... IV, 80
O clipă (Atît de sprintenă, asemeni) .... IV, 99
O clipă (Tu porți pe gura ta săruturi) .... IV, 167
Odă bachică .... I, 261
Olandezul zburător (Corabia-nălucă) — Richard Wagner .... III, 765
O mamă .... I, 14
Opinca românească .... IV, 223
O rază .... I, 52
O viață .... I, 208
O, vremea... .... I, 244
O, zboară iar... .... I, 245
O zi de sărbătoare .... IV, 191

Pastel ... IV, 176
Pastel — Petöfi ... II, 173
Pasteluri ... I, 133
Păduri şi cîmpuri se-nvesmîntă... — Heine ... II, 61
Pe deal ... I, 166
Pe deşertul ţărm... — Heine ... II, 62
Pe inimă, iubito... — Heine ... II, 118
Pe nouri luna străluceşte... — Heine ... II, 101
Pentru ce ne-am teme? ... I, 162
Pe-o dimineaţă... — Heine ... II, 70
Pesimism — Traducere ... II, 381
Pintea ... I, 120
Pînea cea de toate zilele — După un vechi cîntec german .. II, 325
Planuri de prisos — Petöfi ... II, 174
Poetul persan Saadi ... IV, 233
Poeţii — Fr. Evers ... II, 400
Poezia ... I, 126
Poezii populare maghiare ... II, 376
Pomul fermecat ... I, 221
Populare maghiare ... II, 332
Poveste ... I, 55
Poveste — Imitaţie ... II, 343
Prea curînd! — Lenau ... II, 378
Prefaţă [Petre Ispirescu] ... IV, 244
Prevestire — Din literatura populară maghiară ... II, 375
Prevestire — Lenau ... II, 357
Pribeagul ... I, 65
Primăvară — Heine ... II, 382
Primăverii ... I, 216
Prin crîngul verde... — Heine ... II, 130
Privighetoarea — Daine din Litvania ... II, 330
Profeţie — Petöfi ... II, 219

Rana ... I, 255
Rana-n suflet — Lenau ... II, 144
Răgutele ... IV, 229
Rămas bun ... I, 47
Răzleţe ... I, 193
Răzmiriţa ... I, 108
Recapăt curajul păgîn... — Heine ... II, 83
Recunoştinţa ... IV, 123
Regele din Thule — Goethe ... II, 398
Reinviere ... I, 109
Revedere ... I, 76
Rienzi. Cel din urmă tribun — Mare operă tragică în cinci acte — Richard Wagner ... III, 813
Rîul — Petöfi ... II, 172
Robul ... IV, 117
Romanţa ... I, 80
Romanţă (Cum te-am iubit, tu n-o vei şti) ... IV, 155
Romanţă — Din poezia populară maghiară ... II, 353
Romanţă veche ... I, 223
Romeo şi Julieta — William Shakespeare ... III, 459
Rozele ... I, 57
Rozele se scutur' moarte... — Petöfi ... II, 190
Rugă ... I, 161
Rugă — Gustav Falke ... II, 29
Rugăciune (Doamne, către tine-ndrept) ... I, 58
Rugăciune — Martie 1907 ... I, 205
Rugăciune... ... IV, 185
Rugăciunea beţivului — Localizare ... I, 45
Ruptură ... I, 39

Safire-s ochii tăi... — Heine ... II, 81
Salcîmul ... I, 84
„Sanda“ — Reflecţiile unui spectator ... IV, 245
S-a-nnoptat ... I, 183
Să bem! — Petöfi ... II, 192
Sărbătoare de primăvară — Heine ... II, 98
Sărbătoare (Duminică, — se face dimineaţă) ... I, 149
Sărbătoare (Măreţ amurg de sărbătoare) ... I, 25
Sărmane flori! ... IV, 173
Sărută, nu jura... — Heine ... II, 121
Scrisoare — Fragment ... IV, 115
Scrisoare lui Goga ... I, 240
Secerişul ... I, 116
Se-ntorc iar zilele noroase... ... I, 256
Sfat ... IV, 124
Sfat în pustie — Saadi ... II, 310
Sfîrşit de vară ... IV, 95
Singur (Ferestrele gem zguduite) ... I, 24

Singur (Te simţi mai singur astă-sară) .... I, 59
Singurătate .... IV, 87
Smintitul — Petöfi .... II, 339
Soarelui — Petöfi .... II, 167
Socoata vremii... — Heine .... II, 135
Solia — Heine .... II, 82
Somnul lui Corbea .... I, 206
Sonet (Departe sînt de tine; aşa departe) .... IV, 128
[Sonet] (Plutim, nu mergem, şi e zi de Paşte) .... IV, 122
Sonet (Sărmane suflete, eşti ca o floare) .... IV, 133
Sonet modern .... I, 203
Spre ideal .... IV, 154
Spre primăvară .... I, 153
Spre toamnă .... IV, 86
Spumegă marea... — Heine .... II, 136
Stai şi-asculţi sub ramuri... — Heine .... II, 59
Steaua... .... I, 129
Stelele... .... I, 260
Stelele... — Heine .... II, 349
Stelelor — Petöfi .... II, 186
Steteam la colibă... — Heine .... II, 55
Străin... .... IV, 104
Strofe (Noi n-am ştiut, nici tu, nici eu) .... IV, 136
Strofe — Petöfi .... II. 196
Strofe (Un lung suspin de harfe-eoliene) .... I, 196
Stropii de nectar — Goethe .... II, 38
Sully Prudhomme .... IV, 241
Sunt catană — Petöfi .... II, 193
Surorile .... I, 8
Surugiul — Lenau .... II, 147
Susănica — Poezii populare maghiare .... II, 376

Şi dacă-n ochii tăi... — Heine .... II, 85
Şi dacă vii... .... I, 251
Şi dacă vrei... — Heine .... II, 100
Şincai .... I, 200
Şi nu mă vei lăsa?... .... IV, 78
Ştiam de mult — Heine .... II, 351

Tabloul din Sais — Schiller .... II, 372
Taina — Wolff .... II, 324
Talismanul — Piesă în patru acte — Ludwig Fulda .... III, 9
[Tannhäuser] .... IV, 250
Tannhäuser sau Lupta cîntăreţilor de la Wartburg — Dramă muzicală în trei acte — Richard Wagner .... III, 641
Tăcere .... IV, 188
Tălăngi .... I, 215
Te duci .... I, 227
Terţine .... I, 181
Thogrul şi străjerul — Saadi .... II, 308
Tinerimea artistică .... IV, 221
Tîrziu .... I, 21
Toamnă... — Petöfi .... II, 164
Toamnă (Se-ntoarce toamna iar, cu aiureli) .... I, 242
Toamnă (Te uită, frunza pică irosită) .... I, 125
Tragedie — Heine .... II, 90
Trec nopţile... .... I, 238
Trei feciori — Petöfi .... II, 363
Trei sonete — Heine .... II, 346
Tudor Vladimirescu .... IV, 100

Ucenicul vrăjitor — Goethe .... II, 34
Un arivist .... IV, 253
Un cîntec .... I, 130
Un imn francez lui Eminescu — Lucien Bazin .... II, 11
Un înţelept odinioară — Petöfi .... II, 188
Un tînăr iubeşte... — Heine .... II, 51
Unui amic .... I, 23
Unui critic .... IV, 121
Unui luptător .... IV, 96
Unui pesimist .... IV, 82
Unui tînăr .... I, 214
Un vis — Lermontoff .... II, 362
Un vis — Petöfi .... II, 185
Un vis — Traducere .... II, 390

Vara-i pe sfîrşite .... IV, 145
Vară .... I, 16
Vecinătate .... I, 15

Vedenia — Heine ... II, 102
Vesele semnale ... I, 34
Veselie ... I, 7
Vestitorul biruinţii de la Maraton — Meerheimb ... II, 153
Veteranul ... IV, 139
Victimă ... IV, 204
Vieriţa ... IV, 140
Visai că mă plimbam... — Heine ... II, 77
Visază codrul ... I, 93
Visul ... I, 71
Visul codrului ... IV, 85
Visul — Heine ... II, 404
Visul lui Aeneas — Virgiliu ... II, 366
Visul unei nopţi de vară — Shakespeare ... III, 357
Visul unui slujbaş ... IV, 89
Vîntul — Lenau ... II, 143
Vîntul — Petőfi ... II, 369
Vîntul dimineţii — Longfellow ... II, 358
Vocea muntelui — Heine ... II, 97
Voievodul ... IV, 106
Vremuri apuse ... I, 62

Wilhelm Tell — Dramă istorică în cinci acte — Friedrich Schiller ... III, 173
Wilhelm Tell şi Avram Iancu ... IV, 265

Zadarnic ... I, 66
Zădărnicia — Petőfi ... II, 187
Zădărnicie ... IV, 88
Zmeoaica ... I, 188

BIBLIOGRAFIE

A. OPERA

I. ÎN PERIODICE

1. *POEZII ORIGINALE*

Antume

Izvorul — *Revista şcoalei*, I, nr. 7, mai 1892, p. 269.
Şi nu mă vei lăsa... ? — *Adevărul*, VI, nr. 1293, 14 sept, 1892, p. 2.
Clătinîndu-şi... — ibid.
O carte... — *Adevărul*, VI, nr. 1300, 21 sept. 1892, p. 2.
Epigrame — *I. Amicilor*; *II. Unui pesimist* — *Adevărul*, VI, nr. 1400, 4 ian. 1893, p. 2.
În noaptea... — ibid., p. 3.
Este noaptea... ibid.
Domnişoarei — *Viaţa*, I, nr. 2, 5 dec. 1893, p. 7.
Visul codrului — *Viaţa*, I, nr. 3, 12 dec. 1893, p. 4.
Moş-Ajun — *Viaţa*, I, nr. 5, 26 dec. 1893, p. 2.
Spre toamnă — *Viaţa*, I, nr. 6, 2 ian. 1894, p. 2.
Spre Sîn' Vasile — ibid., p. 4.
Spre toamnă — *Gazeta săteanului*, X, nr. 23 215, 5 ian. 1894, p. 574.
Trei surori — *Viaţa*, I, nr. 7, 9 ian. 1894, p. 2.
Cobzarul — *Viaţa*, I, nr. 9, 23 ian. 1894, p. 1—2.
Singurătate (Cîntec) — *Gazeta săteanului*, XI, nr. 1 217, 5 febr. 1894, p. 3.
Ardealul — *Viaţa*, I, nr. 11, 6 febr. 1894, p. 7 (semnat: ST. O.I.).
Cînd pisica nu-i acasă — *Viaţa*, I, nr. 12, 13 febr. 1894, p. 1.
Zădărnicie — *Gazeta săteanului*, XI, nr. 3 (219), 5 apr. 1894, p. 81.
O mamă (Din 1848) — *Viaţa*, I, nr. 23, 1 mai 1894, p. 4.
Vecinătate — *Viaţa*, I, nr. 24, 8 mai 1894, p. 4.
D-a v-aţi ascunselea — *Viaţa*, I, nr. 26, 22 mai 1894, p. 2.
Noaptea sub schele — *Viaţa*, I, nr. 28, 5 iun. 1894, p. 3.
Paparudele — *Viaţa*, I, nr. 37, 23 oct. 1894, p. 7.
Fuit... — *Viaţa*, I, nr. 39, 6 noiemb. 1894, p. 8.
Poveste de Crăciun — *Viaţa*, I, nr. 46, 25 dec. 1894, p. 7.
April — *Viaţa*, I, nr. 48, 8 ian. 1895, p. 7.

Unui amic — *Viața*, I, nr. 50, 22 ian. 1895, p. 3.

Zi de chef — *Viața*, II, nr. 1, 12 febr. 1895, p. 6.

Singur — *Viața*, II, nr. 8, 2 apr. 1895, p. 3.

Visul unui slujbaș — *Viața*, II, nr. 17, 4 iun. 1895, p. 3.

Sărbătoare — *Viața*, II, nr. 18, 11 iun. 1895, p. 5.

Furtuna — *Viața*, II, nr. 28, 5 noiemb. 1895, p. 1—2.

Doar atîta — *Viața*, II, nr. 30, 19 noiemb. 1895, p. 4.

Goana — *Viața*, II, nr. 32, 3 dec. 1895, p. 6.

Artiști — *Viața*, II, nr. 37, 29 ian. 1896, p. 4.

Domnu profesor — *Convorbiri literare*, XXX, nr. 4, 1 apr. 1896, p. 919—920.

Vesele semnale — *Epoca literară*, I, nr. 1, 15 apr. 1896, p. 2 (semnat: M. Pătru).

Îndoială — *Epoca literară*, I, nr. 2, 22 apr. 1896, p. 3.

Un voinic și un cuminte — *Epoca literară*, I, nr. 6, 20 mai 1896, p. 1 (semnat: M. Pătru).

Ruptură — *Epoca literară*, I, nr. 9, 10 iun. 1896, p. 1 (semnat: M. Pătru).

Pasteluri rustice — *Povestea vorbei*, I, nr. 16, 24 ian. 1897, p. 2.

Adio — *Epoca*, III, seria II, nr. 469, 4 iun. 1897, p. (semant: M. Pătru).

Convoi de vară — ibid. (semnat: M. Pătru).

Eroică hotărîre — *Foaia interesantă*, I, nr. 25, 29 iun. 1897, p. 3 (semnat: M. Pătru).

Cu genele plecate — *Epoca*, IV, seria II, ed. a 3-a, nr. 752, 2 mai 1898, p. 1.

Suprema consolație — *Epoca*, IV, seria II, ed. a 3-a, nr. 766, 19 mai 1898, p. 1.

Baladă — *Epoca*, IV, seria II, nr. 793, 20 iun. 1898, p. 1.

Copil (Fragment) — *Epoca*, ed. a 3-a, nr. 802, 1 iul. 1898, p. 1—2.

Mărgăritare — *Floare-albastră*, I, nr. 1, 11 oct. 1898, p. 2—3.

Dansau — *Floare-albastră*, I, nr. 2, 18 oct. 1898, p. 1.

Rozele — *Floare-albastră*, I, nr. 3, 25 oct. 1898, p. 1.

Cu genele plecate — *Floare-albastră*, I, nr. 4, 1 noiemb. 1898, p. 4.

Îndurare — *Floare-albastră*, I, nr. 5, 8 noiemb. 1898, p. 1.

Basm neisprăvit — *Floare-albastră*, I, nr. 7, 22 noiemb. 1898, p. 1.

Zădărnicie — *Floare-albastră*, I, nr. 8, 29 noiemb. 1898, p. 1.

Sfîrșit de vară — *Floare-albastră*, I, nr. 10, 13 dec. 1898, p. 4.

Învins — *Floare-albastră*, I, nr. 11, 20 dec. 1898, p. 4.

Isus — *Floare-albastră*, I, nr. 12, 27 dec. 1898, p. 1.

Vremuri apuse — *Floare-albastră*, I, nr. 13, 3 ian. 1899, p. 2.

E iarnă — *Floare-albastră*, I, nr. 15, 17 ian, 1899, p. 1.

Va răsări cîndva ?... — *Floare-albastră*, I, nr. 16, 24 ian. 1898, p. 4.

Pribeagul — *Floare-albastră*, I, nr. 17, 31 ian. 1899, p. 1.

Unui luptător — *Floare-albastră*, I, nr. 19, 14 febr. 1899, p. 4.

Zadarnic — *Floare-albastră*, I, nr. 21, 28 febr. 1899, p. 1.

Suprema consolație — *Floare-albastră*, I, nr. 23, 14 mart. 1899, p. 5.

Elegie — *Floare-albastră*, I, nr. 24, 21 mart. 1899, p. 4.

Povestea bunicului — *Floare-albastră*, I, nr. 26, 4 apr. 1899, p. 5.

Cîntec de boem — *Floare-albastră*, I, seria a II-a, nr. 27, 11 apr. 1899, p. 2.

Dintr-un basm — *Floare-albastră*, I, seria a II-a, nr. 28, 18 apr. 1899, p. 4.

Visul — *Floare-albastră*, I, seria a II-a, nr. 30, 2 mai 1899, p. 1.

Ielele — *Floare-albastră*, I, seria a II-a, nr. 32, 16 mai 1899, p. 1.

Nopți de vară — *Floare-albastră*, I, seria a II-a, nr. 33, 23 mai 1899, p. 1.

Baladă — *Familia*, XXXV, nr. 21, 23 mai / 4 iun. 1899, p. 242—243.

Rămas-bun — *Floare-albastră*, I, seria a II-a, nr. 35, 6 iun. 1899, p. 1.

Adio — *Familia*, XXXV,nr. 28, 11/23 iul. 1899, p. 325.

Învins — ibid.

Revedere — *Familia*, XXXV, nr. 41, 10/22 oct. 1899, p. 481.

De ziua mea — *Pagini literare*, vol. II, nr. 5(30), 14 noiemb. 1899, p. 5.

Acolo — *Pagini literare*, vol. II, nr. 6 (31), 21 noiemb. 1899, p. 5.

O clipă — *Pagini literare*, vol. II, nr. 7 (32), 28 noiemb. 1899, p. 3.

Romanță — *Pagini literare*, vol. II, nr. 8 (33), 5 dec. 1899, p. 2.

Cîntec — *Pagini literare*, vol. II, nr. 9 (34), 12 dec. 1899, p. 2.

Eroul dela Koniggrätz. Poveste ciobănească — *Pagini literare*, vol. II, nr. 10 (35), 19 dec. 1899, p. 3.

Moș-Ajun — *Pagini literare*, vol. II, nr. 11 (36), 26 dec. 1899, p. 5.

La Tudor Vladimirescu — *Raport anual al gimnaziului real „Tudor Vladimirescu“*, Tg. Jiu, 1899, p. 25—26.

Toamnă — *Pagini literare*, vol. II, nr. 13 (38), 9 ian. 1900, p. 4.

La mormîntul unui poet — *Pagini literare*, vol. II, nr. 17 (42), 6 febr. 1900, p. 2.

Noapte — *Convorbiri literare*, XXXIV, nr. 2, 15 febr. 1900, p. 81—82.

Cîntece: I. Cosașul; II. Drumețul — ibid., p. 82—83.

Nucul — *Pagini literare*, vol. II, nr. 19 (44), 20 febr. 1900, p. 7.

Cîntece: I. Cosașul; II. Drumețul — ibid.

La fereastră — *Pagini literare*, vol. II, nr. 20 (45), 27 febr. 1900, p. 2.

Străin — *Pagini literare*, vol. II, nr. 22 (47), 12 mart. 1900, p. 4.

Cerșetorii — *Pagini literare*, vol. II, nr. 23 (48), 19 mart. 1900, p. 2.

Visul — *Familia*, XXXVI, nr. 12, 19 mart. / 1 apr. 1900, p. 135.

Fulgii — *Pagini literare*, vol. II, nr. 24 (49), 26 mart. 1900, p. 2.

Furtuna — *Familia*, XXXVI, nr. 15 9/22 apr. 1900, p. 172.

La cules — *Convorbiri literare*, XXXIV, nr. 4, 15 apr. 1900, p. 257.

Bunica — *Convorbiri literare*, XXXIV, nr. 8, 15 aug. 1900, p. 627.

La pîndă (Fragment) — *Convorbiri literare*, XXXIV, nr. 9, 15 sept. 1900, p. 721—722.

Visează codrul — *Literatură și arta română*, IV, nr. 12, 25 oct. 1900, p. 769—770.
Apa morților — ibid., p. 771.
Haiducul — *Convorbiri literare*, XXXIV, nr. 12, dec. 1900, p. 1041—1042.
Frumoasa Irina — *Literatură și artă română*, V, nr. 2, 25 dec. 1900, p. 85—86.
Tudor Vladimirescu — *Calendarul „Minervei"* pe anul 1901, p. 50.
Bunica, II — *Convorbiri literare*, XXXV, nr. 3, 1 mart. 1901, p. 193.
De ziua mea — *Convorbiri literare*, XXXV, nr. 5, 1 mai 1901, p. 385—386.
Veselie — ibid., p. 386.
Cucoarele — ibid., p. 387.
Cobzarul — ibid., p. 387—388.
Novacii — *Literatură și artă română*, V, nr. 7, 25 mai 1901, p. 437.
Cîntece — *Convorbiri literare*, XXXV, nr. 9, 1 sept. 1901, p. 768—772.
Cronicarii — ibid., p. 773.
Boierii — ibid., p. 774.
Umbre: *Lăutarul* — *Curierul literar*, I, nr. 1, 7 oct. 1901, p. 4.
Răzmeriță — ibid.
Reînviere — *Curierul literar*, I, nr. 2, 14 oct. 1901, p. 1.
Epigramatice — ibid., p. 5 (semnat S.).
Sonete din călătorie: *Adio* — *Curierul literar*, I, nr. 3, 21 oct. 1901, p. 1.
În treacăt — ibid.
Mansarda — *Curierul literar*, I, nr. 4, 28 oct. 1901, p. 7.
Amurgul — ibid.
Sonete I, II — *Convorbiri literare*, XXXV, nr. 11, 1 noiemb. 1901, p. 961—962.
Dimineața — *Curierul literar*, I, nr. 5, 4 noiemb. 1901, p. 1.
Către tinerii poeți — *Semănătorul*, I, nr. 1, 2 dec. 1901, p. 8—9.
Tulnicul lui Pintea — Din popor — *Semănătorul*, I, nr. 2, 9 dec. 1901, p. 19—20.
În parc — ibid., p. 23 (semnat: I, Darie).
Sonet — *Semănătorul*, I, nr. 3, 16 dec. 1901, p. 35.
Poezia — *Semănătorul*, I, nr. 4, 23 dec. 1901, p. 59.
De urît — *Semănătorul*, I, nr. 5, 30 dec. 1901, p. 69.
În atelier — ibid., p. 70.
Steaua — ibid., p. 77 (semnat: I. Darie).
Pastel — *Calendarul „Minervei"* pe anul 1902, IV, p. 132.
Doina — ibid., p. 157.
Poezia — *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 1, 1 ian. 1902, p. 1.
Un cîntec — *Semănătorul*, I, nr. 6, 6 ian. 1902, p. 85.
De sărbători — *Semănătorul*, I, nr. 7, 13 ian. 1902, p. 100.
Carnavalul — *ibid*,. p.11.

Dedicație — *Semănătorul*, I, nr. 9, 27 ian. 1902, p. 131.
A fost odată... — *Convorbiri literare*, XXXVI, nr. 2, 1 febr. 1902, p. 97—102.
Imitație — *Semănătorul*, I, nr. 10, 3 febr. 1902, p. 153 (semnat: I.D.).
Frumoasa Irina — *Semănătorul*, I, nr. 11, 10 febr. 1902, p. 164—166.
Pastel — *Semănătorul*, I, nr. 12, 17 febr. 1902, p. 183.
Cîntec — *Semănătorul*, I, nr. 13, 24 febr. 1902, p. 198.
Cîntec vechi — *Semănătorul*, I, nr. 14, 3 mart. 1902, p. 210—211.
Ielele — ibid., p. 222—223 (semnat: I. Darie).
La pîndă — *Semănătorul*, I, nr. 15, 10 mart. 1902, p. 234—235.
Cîntec — ibid., p. 239.
Codrului — ibid., (semnat: I. Darie).
Eroul de la Koniggrätz — *Semănătorul*, nr. 19, 5 apr. 1902, p. 296—297.
Cronicarii — *Semănătorul*, I, nr. 25, 19 mai 1902, p. 394.
Amintire — *Semănătorul*, nr. 26, 26 mai 1902, p. 410.
Ideal — *Sămănătorul*, I, vol II, nr. 27, 29 sept. 1902, p. 14.
Lebăda — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 28, 6 oct. 1902, p. 30—31.
Apus — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 29, 13 oct. 1902, p. 47.
Năframa — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 30, 20 oct. 1902, p. 49.
Pastel — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 32, 3 noiemb. 1902, p. 87.
Melancoliei — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 33, 10 noiemb. 1902, p. 107.
Poveste — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 34, 17 noiemb. 1902, p. 119—123.
Fîntîna vrăjită — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 35, 24 noiemb. 1902, p. 129—130.
Colindă — *Din popor* — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 39, 22 dec. 1902, p. 193.
Sărbătoare — *Sămănătorul*, I, vol. II, nr. 40, 29 dec. 1902, p. 223—224 (semnat: I. Darie).
Pintea — *Calendarul „Minervei"*, pe 1903, V, p. 104—105.
Pastel — *Sămănătorul*, II, nr. 1, 5 ian. 1903, p. 1.
Domnița — ibid. p. 8 (semnat: I. Darie).
Copil — *Sămănătorul*, II, nr. 2, 12 ian. 1903, p. 25 (semnat: I. Darie).
Harpistul — *Sămănătorul*, II, nr. 3, 19 ian. 1903, p. 45—46.
La Luvru — *Sămănătorul*, II, nr. 8, 23 febr. 1903, p. 127.
Spre primăvară — *Sămănătorul*, II, nr. 10, 9 mart. 1903, p. 152—153.
Gruia — *Sămănătorul*, II, nr. 14, 6 apr. 1903, p. 222—223.
Pastel — *Sămănătorul*, II, nr. 17, 27 apr. 1903, p. 260.
Ciobănașul— *Sămănătorul*, II, nr. 18, 4 mai 1903, p. 276.
Credințe — *Sămănătorul*, II, nr. 20, 18 mai 1903, p. 308.
Copil sărman — *Sămănătorul*, II, nr. 21, 25 mai 1903, p. 321.
Rugă — *Sămănătorul*, II, nr. 23, 8 iun. 1903, p. 358 (semnat: I. Darie).
Pentru ce ne-am teme?... — *Sămănătorul*, II, nr. 25, 22 iun. 1903, p. 382.

Apus — *Sămănătorul*, II, nr. 28, 13 iul. 1903, p. 448.

Icoane din Carpați (Prolog) — *Voința națională*, XX, nr. 5490, ed. a 2-a, 20 iul./2 aug. 1903, p. 1.

Cîntec — *Sămănătorul*, II, nr. 30, 27 iul. 1903, p. 470.

Din culmea Vîrfului cu Dor — *Sămănătorul*, II, nr. 31, 3 aug. 1903, p. 497.

Apus (Fragment) — *Sămănătorul*, II, nr. 33, 17 aug. 1903, p. 523.

Cîntecul (Reminiscență) — *Sămănătorul*, II, nr. 35, 31 aug. 1903, p. 554.

Cu fruntea-n mîna albă... — *Sămănătorul*, II, nr. 37, 14 sept. 1903, p. 589.

Scrisoare (Fragment) — *Voința națională*, XX, nr. 5537, ed. a 3-a, 18 sept./1 oct. 1903, p. 1.

Ceas divin — *Voința națională*, XX, nr. 5543, ed. a 3-a, 25 sept./8 oct. 1903, p. 1.

Motive din popor — *Sămănătorul*, II, nr. 44, 2 noiemb. 1903, p. 702.

Robul (Baladă) — *Sămănătorul*, II, nr. 50, 14 dec. 1903, p. 790.

Singur — *Voința națională*, XX, nr. 5617, 25 dec. 1903/7 ian. 1904, p. 1.

Isus — *Sămănătorul*, II, nr. 52, 28 dec. 1903, p. 822.

Apus — *S.T.R.* — publicație anuală a Societății turiștilor români, 1904, p. 10.

Fîntîna vrăjită — *Calendarul „Minervei"* pe anul 1904, p. 203.

Cîmpul Libertății — *Luceafărul*, III, nr. 1, 1 ian. st. v. 1904, p. 18.

La gura peșterii — *Sămănătorul*, III, nr. 1, 4 ian. 1904, p. 9—10.

Cîmpul Libertății — *Voința națională*, XXI, nr. 5623, ed. a 4-a, 4/17 ian. 1904, p. 1.

Cîmpul Libertății — *Tribuna* (Arad), VIII, nr. 10, 11 ian. 1904, p. 6.

Doi voinici — *Sămănătorul*, III, nr. 4, 25 ian. 1904, p. 55—56.

Bolnav — *Sămănătorul*, III, nr. 5, 1 febr. 1904, p. 69.

Sonet — *Luceafărul*, III, nr. 4, 15 febr. st. v. 1904, p. 95.

Terține — *Sămănătorul*, III, nr. 8, 22 febr. 1904, p. 117—118.

S-a-nnoptat — *Sămănătorul*, III, nr. 9, 29 febr. 1904, p. 141.

Icoane vechi: *A. Pann* — *Sămănătorul*, III, nr. 11, 14 mart. 1904, p. 164.

Pe deal — *Sămănătorul*, III, nr. 12, 21 mart. 1904, p. 192.

Haiducul — *Voința națională*, XXI, nr. 5692, 28 mart./10 apr. 1904, p. 2.

Dorm visurile tale... — *Sămănătorul*, III, nr. 14, 4 apr. 1904, p. 217.

Cîntec — *Sămănătorul*, III, nr. 15, 11 apr. 1904, p. 229.

Nürnberg — *Sămănătorul*, III, nr. 17, 25 apr. 1904, p. 270.

Cîntec — *Tribuna*, VIII, nr. 85, 2/15 mai 1904, p. 3 (nesemnat).

S-a-nnoptat — *Tribuna*, VIII, nr. 91, 11/24 mai 1904, p. 2 (nesemnat).

Doi voinici — *Tribuna*, VIII, nr. 94, 16/29 mai 1904, p. 3.

La gura peșterii — ibid., p. 8.

Poveste — *Sămănătorul*, III, nr. 24, 13 iun. 1904, p. 378—379.

Ștefan-Vodă (Fragment) — *Sămănătorul*, III, nr. 27, 4 iul. 1904, p. 421—422.

Cîntec — *Sămănătorul*, III, nr. 31, 1 aug. 1904, p. 481.

Podul-Înalt — *Sămănătorul*, III, nr. 45, 7 noiemb. 1904, p. 708—710.

Ștefan-Vodă (Fragment) — *Luceafărul*, III, nr. 22—23, 1 dec. st. v. 1904, p. 373.

Din culmea Vîrfului cu Dor — *Anuarul Societății turiștilor români*, vol. II/1904—1905, p. 24.

Cu fruntea-n mîna albă... — ibid., p. 25.

Motive din popor — *Calendarul „Minervei"* pe 1905, p. 176.

Podul-Înalt — ibid., p. 209—211.

Lui Stans — *Sămănătorul*, IV, nr. 2, 9 ian. 1905, p. 20.

Sonet — *Sămănătorul*, IV, nr. 7, 13 febr. 1905, p. 100.

Zmeoaica — *Sămănătorul*, IV, nr. 8, 20 febr. 1905, p. 116—117.

La Vaslui, la Curtea Nouă — *Convorbiri literare*, XXXIX, nr. 4, apr. 1905, p. 290—291.

Craiul Albert — *Sămănătorul*, IV, nr. 16, 17 apr. 1905, p. 244.

Visul lui Ștefan cel Mare — *Sămănătorul*, IV, nr. 19, 8 mai 1905, p. 304—305.

Icoane vechi: *Cîrlova* — *Sămănătorul*, IV, nr. 31, 31 iul. 1905, p. 544.

Legendă — *Sămănătorul*, IV, nr. 32, 7 aug. 1905, p. 546.

Unui critic — *Sămănătorul*, IV, nr. 42, 16 oct. 1905, p. 778.

Sonete răzlețe — *Sămănătorul*, IV, nr. 49, 4 dec. 1905, p. 905.

Sonete — *Sămănătorul*, IV, nr. 51, 18 dec. 1905, p. 946.

Sonet — *Calendarul „Minervei"* pe anul 1906, p. 59.

Pentru ce ne-am teme? — ibid., p. 167.

Doi prieteni — *Sămănătorul*, V, nr. 6, 5 febr. 1906, p. 117.

Strofe — *Sămănătorul*, V, nr. 42, 15 oct. 1906, p. 825.

Cîntece — *Sămănătorul*, V, nr. 43, 22 oct. 1906, p. 854.

Recunoștința — *Sămănătorul*, V, nr. 44, 29 oct. 1906, p. 863 (semnat: I. Darie).

Sonet — ibid., p. 868.

Sfat — ibid. (semnat: I.D.).

Șincai — *Sămănătorul*, V, nr. 47, 19 noiemb. 1906, p. 924.

Cîntec de leagăn — *Sămănătorul*, V, nr. 52, 24 dec. 1906, p. 1027.

Eu n-am covoare-n Persia țesute — *Calendarul „Minervei"* pe anul 1907, p. 113.

Sonet modern — *Sămănătorul*, VI, nr. 4, 21 ian. 1907, p. 65.

Dojana — *Sămănătorul*, VI, nr. 11, 11 mart. 1907, p. 205—206.

Rugăciune — *Sămănătorul*, VI, nr. 12, 18 mart. 1970, p. 221.

Somnul lui Corbea — *Sămănătorul*, VI, nr. 17—18, 20 apr. 1907, p. 357—358.

Catren — *Sămănătorul*, VI, nr. 29, 15 iul. 1907, p. 612 (semnat: D.).

O viață — *Sămănătorul*, VI, nr. 32, 5 aug. 1907, p. 671—674.

Zorile (dramă istorică în 2 acte) (Fragment) — *Sămănătorul*, VI, nr. 39, 23 sept. 1907, p. 815—818.

Amiază — *Sămănătorul*, VI, nr. 43, 21 oct. 1907, p. 892.

Unui tînăr — *Sămănătorul*, VI, nr. 44, 28 oct. 1907, p. 909.

Cîntec de leagăn — *Calendarul „Minervei"* pe anul 1908, X, p. 206.

Pesimistul — *Viața românească*, III, nr. 2, febr. 1908, p. 239.

Primăverii — *Sămănătorul*, VIII, nr. 8, 17 febr. 1908, p. 141.

Înșiră-te mărgăritare... — *Sămănătorul*, VII, nr. 9, 24 febr. 1908, p. 170—171.

Înșiră-te mărgăritare... — *Gazeta Transilvaniei*, LXXI, nr. 48, 29 febr. / 13 mart. 1908, p. 5—6.

Truditul — *Viața românească*, IV, nr. 2, febr. 1909, p. 204.

Pomul fantaziei — *Minerva*, I, nr. 69, 23 febr. 1909, p. 1.

Pomul fantaziei — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 15, 5 mart. 1910, p. 232.

Romanță veche — *Calendarul „Minervei"* pe 1911, XIII, p. 56.

Cîntec sfînt. Corinei — *Tribuna*, XV, nr. 81, 10/23 apr. 1911, p. 2.

Cîntece (*Nataliei*): *I. Plăsmuiri din basme...; II. În ochii tăi...; III. Te duci...* — *Viața românească*, VI, nr. 5, mai 1911, p. 197—199.

Clopotele din Nürnberg — *Ramuri*, VI, nr. 18, 19, 20, mai, iun., iul. 1911, p. 364—365.

Cu ochii tăi... — *Viața romînească*, VI, nr. 8, aug. 1911, p. 173.

Elegie — ibid., p. 174—175.

De profundis — ibid., p. 176.

Ad mortem — ibid., p. 177.

Bolnav — *Luceafărul*, X, nr. 15—17, aug. — sept. 1911, p. 335.

Cîntărețul — *Luceafărul*, X, nr. 18, 16 sept. 1911, p. 398.

Trec nopțile — ibid.

Nopți de veghe — ibid.

Scrisoare lui Goga — *Viața românească*, VI, nr. 10, oct. 1911, p. 55—56.

Toamnă — *Flacăra*, I, nr. 1, 22 oct. 1911, p. 2.

Cîntece (Aceleiași): I. O, vremea...; II. O, zboară iar...; III. Cînd mă gîndesc...; IV. Mi-e dor de-un vis... — *Viața romînească*, VI, nr. 11, noiemb. 1911, p. 161—164.

Înmormîntare — *Flacăra*, I, nr. 4, 12 noiemb. 1911, p. 25.

Și dacă vii... — *Flacăra*, I, nr. 8, 10 dec. 1911, p. 58.

Noapte înstelată — *Almanahul scriitorilor romîni* pe anul 1912, I, p. 108—109.

Pax — *Calendarul „Minervei"* pe anul 1912, XIV, p. 108.

Fîntîna vrăjită — *Almanahul scriitorilor de la noi*, I, 1912, p. 180—181.

Unui tînăr — *Ramuri*, VII, nr. 1, 1 ian. 1912, p. 2.

Cîntecelor — *Luceafărul*, XI, nr. 1, vol. I, 1 ian. 1912, p. 3.

O viață — *Freamătul*, II, nr. 1—3, ian.—mart. 1912, p. 18—21.

Sonet — *Flacăra*, I, nr. 12, 7 ian. 1912, p. 89.

Se-ntorc iar zilele noroase — *Luceafărul*, XI, vol. I, nr. 3, 15 ian. **st. v.** 1912, p. 65.

Cîntec de primăvară — *Luceafărul*, XI, vol. I, nr. 5, 29 ian. st. v. **1912**, p. 104.

Sonet — *Viața românească*, VII, nr. 2, febr. 1912, p. 249.

Mandolinate — ibid., p. 250—252.

Cîntecul Horelor — *Flacăra*, I, nr. 20, 3 mart. 1912, p. 155.

Sonet — *Luceafărul*, XI, vol. I, nr. 11, 11 mart. st. v. 1912, p. 212.

Resurrexit — *Flacăra*, I, nr. 23, 24 mart. 1912, p. 177.

Cîntec de beție — *Flacăra*, I, nr. 26, 12 apr. 1912, p. 209.

Cîntec — *Luceafărul*, XI, vol. I, nr. 18, 29 apr. st. v. 712, p. 331.

Strofe — *Luceafărul*, XI, vol. I, nr. 19, 6 mai st. v. 1912, p. 348.

Într-o seară de bal — ibid.

Veteranul — *Flacăra*, I, nr. 32, 26 mai 9112, p. 250.

Vierița — *Viața românească*, VII, nr. 5—6, mai-iun. 1912, p. 246.

In hostes — ibid., p. 247.

După boală — ibid., p. 247.

Cîntece — ibid., p. 248—249.

Vara-i pe sfîrșite — *Flacăra*, I, nr. 47, 8 sept. 1912, p. 370.

Imn — *Flacăra*, I, nr. 52, 13 oct. 1912, p. 409.

Amintire — *Flacăra*, II, nr. 4, 10 noiemb. 1912, p. 25.

La arme! — *Flacăra*, II, nr. 8, 8 dec. 1912, p. 57.

Cîntec — *Viața românească*, VIII, nr. 1, ian. 1913, p. 32.

Duram un vis... — *Ramuri*, VIII, nr. 1, 1 ian. 1913, p. 10.

Cîntecul sergentului — *Flacăra*, II, nr. 13, 12 ian. 1913, p. 97.

Cîntecul sergentului — *Flacăra*, II, nr. 14, 19 ian. 1913, p. 110.

Cîntecul steagului — *Flacăra*, II, nr. 17, 9 febr. 1913, p. 129.

Cîntec — *Ramuri*, VIII, nr. 4, 15 febr. 1913, p. 119.

Amintire — *Lumina literară*, I, nr. 2, 25 febr. 1913, p. 1.

Spre ideal — *Ramuri*, VIII, nr. 5, 1 mart. 1913, p. 133.

Romanță — *Flacăra*, II, nr. 20, 2 mart. 1913, p. 154.

Grădina Hesperidelor — *Ramuri*, VIII, nr. 6, 15 mart. 1913, p. 171.

Meduza (Poem dramatic) — *Flacăra*, II, nr. 22, 16 mart. 1913, p. 169—170.

Imnul muncii — *Flacăra*, II, nr. 24, 30 mart. 1913, p. 185.

Cîntec — *Ramuri*, VIII, nr. 7—8, 1—15 apr. 1913, p. 207.

Acolo... — *Flacăra*, II, nr. 26, 13 apr. 1913, p. 202.

Cîntec — *Luceafărul*, XII, nr. 8, 16 apr. st. v. 1913, p. 257.

Voievodul — *Flacăra*, II, nr. 27, 20 apr. 1913, p. 209.
O clipă — *Flacăra*, nr. 28, 27 apr. 1913, p. 219.
Cîntec — *Viața românească*, VIII, nr. 5, mai 1913, p. 206.
Finis — *Flacăra*, II, nr. 30, 11 mai 1913, p. 233.
Asemeni unui trandafir — ibid.
Ah, somnul! — *Ramuri*, VIII, nr. 10—11, 15 mai — 1 iun. 1913, p. 290.
Cîntec — *Lumina literară*, I, nr. 6—7, 1 iun. 1913, p. 4.
Sărmane flori — ibid., p. 5.
Cîntec — *Luceafărul*, XIII, nr. 11, 1 iun. st. v. 1913, p. 341.
Cum te-am iubit — *Flacăra*, II, nr. 33, 1 iun. 1913, p. 259.
Pastel — *Viața românească*, VIII, nr. 6, iun. 1913, p. 339.
Către lună — *Flacăra*, II, nr. 35, 15 iun. 1913, p. 273.
După o cetire din Eminescu... — *Flacăra*, II, nr. 35, 22 iun. 1913, p. 282.

Postume

Întîiul cîntec — *Zburătorul*, I, nr. 5, 1 sept. 1913, p. 33.
Întîiul cîntec — *Junimea literară*, X, nr. 7 și 8, 1913, p. 114.
Întîiul cîntec — *Flacăra*, II, nr. 48, 14 sept. 1913, p. 377.
Rugăciune (Ultima poezie) — *Flacăra*, III, nr. 3, 2 noiemb. 1913, p. 25.
Inedite: *Cel din urmă adio*, *Amurg de duminică (Reminiscență)* — *Flacăra*, III, nr. 13, 11 ian. 1914, p. 105.
Tăcere (Postumă) — *Flacăra*, IV, nr. 11, 27 dec. 1914, p. 65.

2. *PROZA*

Antume

O zi de sărbătoare — *Adevărul*, VI, nr. 1473, 22 mart. 1893, p. 3, (semnat: St. O. I.).
Cerșetorii — ibid. (semnat: St. O. I.).
Dantele — *Viața*, I, nr. 4, 19 dec. 1893, p. 7.
„Lume mincinoasă..." — *Gazeta săteanului*, XI, nr. 4 (220), 5 mai 1894, p. 119—120.
Din copilărie — *Viața*, I, nr. 40, 13 noiemb. 1894, p. 6 (semnat: Ștefan).
Victimă — *Viața*, II, nr. 18, 11 iun. 1895, p. 6—7 (semnat: St. O. I.).
Monumentul — *Viața*, nr. 26, 22 oct. 1895, p. 6—7.
Victimă — *Pagini literare*, vol. III, nr. 2 (52), 16 apr. 1896, p. 5 (semnat: I).
Tinerimea artistică — *Calendarul „Minervei"* pe anul 1903, p. 92—94.
Monumentul — *Sămănătorul*, II, nr. 12, 23 mart. 1903, p. 178—179.
„Opinca românească" — *Voința națională*, XX, ed. a 3-a, nr. 5512, 1 / 30 aug. 1903, p. 1—2.

Răgutele — *Voința națională*, XX, 5519, 26 aug. / 9 sept. 1903, p. 1.
„Lume mincinoasă..." — *Voința națională*, XX, nr. 5526, ed. a 3-a, 4/ 17 sept. 1903, p. 1.
Poetul persan Saadi — *Albina*, VIII, nr. 4, 24 oct. 1904, p. 94—97.
În treacăt: „Cercul liber" — *Sămănătorul*, VI, nr. 40, 30 sept. 1907, p. 825—926.
Sully Prudhomme — ibid., p. 831—833 (semnat: St. O. I.).
„Sanda". Reflecțiile unui spectator — *Sămănătorul*, VIII, nr. 10, 2 mart. 1908, p. 198—200.
Corul „Minervei" — *Sămănătorul*, nr. 11, 9 mart. 1908, p. 216—217.
Un arivist — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 2, 4 dec. 1909, p. 27—28.
Carnetul unui poet. Pe gînduri — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 18, 26 mart. 1910, p. 290—291 (semnat: Delabîrsa).
Cum scrie Caragiale (Amintire) — *Flacăra*, I, nr. 16, 4 febr. 1912, p. 121—122.
Însemnări — *Lumina literară*, I, nr. 3, 17 mart. 1912, p. 5.
O amintire. Caragiale — *Luceafărul*, XII, nr. 12, 16 iun. st. v. 1913, p. 377—378.

Postume

Wilhelm Tell și Avram Iancu — *Flacăra*, III, nr. 20, 1 mart. 1914, p. 162—163.
Ion Păun — *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, II, 1953, p. 224—226.

3. *TĂLMĂCIRI*

Antume

Craiul ielelor (Baladă după Goethe) — *Revista școalei*, I, nr. 8, iun. 1892, p. 304—305.
Cît e lumea (După Petöfi) — *Adevărul*, VI, nr. 1400, 4 ian. 1893, p. 3.
Dacă vine primăvara (După Petöfi) — *Viața*, I, nr. 4, 19 dec. 1893, p. 4.
Smintitul (Rapsodie de Petöfi) — *Viața*, I, nr. 8, 16 ian. 1894, p. 4.
În cer (Imitație) — *Viața*, I, nr. 27, 29 mai 1894, p. 2.
Poveste (Imitație) — *Viața*, I, nr. 35, 9 oct. 1894, p. 3—4.
Loreley (După Heine) — *Viața*, nr. 43, 4 dec. 1894, p. 2 (semnat: St.O.I.).
Grenadirii (Heinrich Heine) — *Viața*, I, nr. 45, 18 dec. 1894, p. 7.
Sonet (După Heine) — *Viața*, I, nr. 46, 25 dec. 1894, p. 4 (semnat: Abel).
Trei sonete (După Heine) — *Viața*, I, nr. 47, 1 ian. 1895, p. 7.
Izbăvire (După Goethe) — *Viața*, I, nr. 48, 8 ian. 1895, p. 4 (semnat: S.).

Stelele (Heine) — *Viața*, I, nr. 48, 8 ian. 1895, p. 6 (semnat: St.O.I.).

Noapte (După Heine: *Heimkehr*, 73) — *Viața*, I, nr. 49, 15 ian. 1895, p. 7.

Ucenicul vrăjitor (După Goethe) — *Viața*, I, nr. 51, 29 ian. 1895, p. 4 (semnat: S.).

Din Heine — *Viața*, I, nr. 52, 6 febr. 1895, p. 2 (semnat: S.).

Craiul ielelor (Goethe) — ibid., p. 3 (semnat: S.).

Ce tristă (Din Heine) — *Viața*, II, nr. 2, 19 febr. 1895, p. 6.

Prolog (Din Heine: *Reîntoarcerea*) — *Viața*, II, nr. 3, 26 febr. 1895, p. 4.

Mănușa (După Schiller) — *Viața*, II, nr. 4, 5 mart. 1895, p. 2. (semnat: St.O.I.).

Din Heine — ibid., p. 6 (semnat: S.).

Copila din străini (Traducere liberă după Schiller) — *Viața*, II, nr. 5, 12 mart. 1895, p. 4 (semnat: St.O.I.).

Amurg (Heine: *Heimkehr*, 7): *Viața*, II, nr. 6, 19 mart. 1895, p. 5 (semnat: S.).

Eram copii (Heine: *Heimkehr*, 41) — *Viața*, II, nr. 8, 2 apr. 1895, p. 7 (semnat: S.).

Primăvara nouă (După Heine) — *Viața*, II, nr. 10, 16 apr. 1895, p. 7—8.

Cîntec vechi (Din Heine) — *Viața*, II, nr. 11, 23 apr. 1895, p. 3 (semnat: St.O.I.).

Mugur, mugur, mugurel (Imitație) — *Viața*, II, nr. 12, 30 apr. 1895, p. 4 (semnat: Abel).

Știam de mult (După Heine) — *Viața*, II, nr. 13, 7 mai 1895, p. 3 (semnat: O.).

Din Heine — *Viața*, II, nr. 24, 8 oct. 1895, p. 8.

Pleacă! (Din Heine) — *Viața*, II, nr. 25, 15 oct. 1895, p. 8.

Heine — *Viața*, II, nr. 26, 22 oct. 1895, p. 4 (semnat: I.).

Toamnă (Traducere) — *Viața*, II, nr. 33, 10 dec. 1895, p. 6.

Iubitei (După Petöfi) — ibid. (semnat: S.).

Apostolul. (Poemă) (Alexandru Petöfi) — *Viața*, II, nr. 34, 17 dec., p. 2—4; nr. 35, 22 dec. 1895, p. 3—7; nr. 36, 21 ian., p. 6—7; nr. 37, 28 ian. 1896, p. 6—7.

Din Petöfi — *Epoca literară*, I, nr. 7, 27 mai 1896, p. 2 (nesemnat).

Romanță (Din poezia populară maghiară) — *Epoca literară*, I, nr. 8, 3 iun. 1896, p. 2 (nesemnat).

Epigramatice (După Lessing) — *Adevărul ilustrat*, II, nr. 20, 15 iul. 1896, p. 6.

Iubitei (După Petöfi) — *Lumea nouă literară și științifică*, II, nr. 42, 25 aug. 1896, p. 3.

Sonet (Heine) — *Adevărul ilustrat*, II, nr. 26, 26 aug. 1896, p. 2.

Consilii (Heine) — *Adevărul ilustrat*, II, nr. 27, 2 sept. 1896, p. 3.

Primăvara (Heine) — *Adevărul ilustrat*, II, nr. 28, 9 sept. 1896, p. 3.

Vîntului (Lenau) — *Adevărul ilustrat*, II, nr. 31, 30 sept. 1896, p. 6.

Soarelui (După Petöfi) — *Adevărul ilustrat*, II, nr. 32, 7 oct. 1896, p. 3.

În tindă am intrat... (Din Petöfi) — *Povestea vorbei*, I, nr. 1, 10 oct. 1896, p. 4.

Vîntul (După Lenau) — *Povestea vorbei*, I, nr. 2, 17 oct. 1896, p. 4.

Poveste veche (Din Heine) — *Revista „Tinerimea română"*, XIV, nr. 7, noiemb. 1896, p. 121.

Arborii-nfloriți (Din Heine) — ibid., p. 130.

La marginea satului (După A. Petöfi) — *Povestea vorbei*, I, nr. 6, 14 noiemb. 1896, p. 2.

Prevestire (Lenau) — *Povestea vorbei*, nr. 7, 21 noiemb. 1896, p. 6.

S-a revărsat rîul (După Petöfi) — *Povestea vorbei*, I, nr. 8, 28 noiemb. 1896, p. 3.

Pastel (După Petöfi) — ibid., p. 7.

Planuri de prisos (Petöfi) — *Adevărul ilustrat*, II, nr. 43, 23 dec. 1896, p. 2.

Vîntul dimineții (Longfellow) — *Povestea vorbei*, I, nr. 15, 17 ian. 1897, p. 3.

Cel din urmă oaspe (Platen) — *Foaia interesantă*, I, nr. 25, 29 iun. 1897, p. 2 (semnat: M. Petru).

Un vis (Lermontoff) — *Foaia interesantă*, I, nr. 26, 6 iul. 1897, p. 3 (semnat: M. Pătru).

Excelsior! (Longfelloff) — ibid., p. 6 (semnat: M. Pătru).

Cavalerul Olaf (Baladă nordică de Heine) — *Epoca*, seria II, IV, nr. 703, ed. a 3-a, 5 mart. 1898, p. 1.

Trei feciori (După Petöfi) — *Epoca*, seria II, IV, nr. 732, ed. a 3-a, 9 apr. 1898, p. 1.

Primăvară nouă; *În vis părea la nuntă...*; *Ca visurile-ntunecate...* (Poezii de Heine) — *Epoca*, seria II, IV, nr. 760, 12 mai 1988, p. 1.

Visul lui Aeneas — *Epoca*, seria II, IV, nr. 770 — 120, ed. a 3-a, 24 mai 1898, p. 1—2.

I. Mi-e inima tristă...; *II. Amurg*; *III. Tu nu vezi...*; *IV. În zori de ziuă rătăcesc*; *V. În saloane de pictură* (Poezii din Heine; traduceri libere) — *Epoca*, seria II, IV, nr. 775—125, ed. a 3-a, 31 mai 1898, p. 1.

Vîntul (Din Petöfi) — *Epoca*, seria II, IV, nr. 783, ed. a 3-a, 9 iun. 1898, p. 1.

VI. Copii; *VII. În amurg*; *VIII. Pe pustiul țărm al mării*; *IX. Icoane din trecut*; *X. Iubito, cînd tu vei dormi...* (Poezii din Heine; traduceri libere) — *Epoca*, seria II, IV, nr. 811, ed. a 3-a, 11 iul. 1898, p. 1—2.

Copila din străini; *Mănușa* (Fr. Schiller) — *Epoca*, seria II, IV, nr. 817, ed. a 3-a, nr. 817, 18 iul. 1898, p. 1.

Tabloul din Sais (După Schiller) — *Epoca*, seria II, IV, nr. 895—288, ed. a 3-a, 18 oct. 1898, p. 1.

De-aș fi rege; *Iubire*; *Așteptare* (Din literatura populară maghiară) — *Floare-albastră*, I, nr. 6, 15 noiemb. 1898, p. 4.

Cîntece: *Prevestire*; *Iubire*; *Așteptare* (Din literatura populară maghiară) — *Epoca*, seria II, IV, nr. 921/314, 16 noiemb. 1898, p. 1.

Profeție (După Petőfi) — *Floare-albastră*, I, nr. 9, 6 dec. 1898, p. 4.

Nimfele (După Heine) — *Floare-albastră*, I, nr. 14, 10 ian. 1899, p. 4.

Susănica; *Fata crîșmarului*; *În cer* (Poezii populare maghiare) — *Floare-albastră*, I, nr. 18, 7 febr. 1899, p. 4.

Gelozie (După Heine) — *Floare-albastră*, I, nr. 20, 21 febr. 1899, p. 4.

Cavalerul (După Heine) — *Floare-albastră*, I, nr. 22, 7 mart. 1899, p. 1.

Vîntul (Din Lenau) — *Floare-albastră*, I, nr. 25, 28 mart. 1899, p. 1 (semnat: St.O.I.).

Safire-s ochii tăi (Din Heine) — *Floare-albastră*, seria II, nr. 27, 11 apr. 1899, p. 6 (semnat: I. Neamțu).

Icoane din trecut (După Heine) — *Floare-albastră*, seria II, nr. 29, 25 apr. 1899, p. 3 (semnat: St.O.I.).

Un vis (După Lermontov) — *Floare-albastră*, seria II, nr. 32, 16 mai 1899, p. 7 (semnat: I. Neamțu).

Loreley (Heine) — *Familia*, XXXV, nr. 21, 23 mai / 4 iun. 1899, p. 244.

Excelsior! (Longfellow) — *Floare-albastră*, seria II, nr. 34, 30 mai 1899, p. 3.

Izbăvire (După Goethe) — *Familia*, XXXV, nr. 36, 5/17 sept. 1899, p. 422.

Solia (După Heine) — *Familia*, XXXV, nr. 43, 24 oct. / 5 noiemb. 1899, p. 507.

Recapăt curajul (Din Heine)— *Familia*, XXXV, nr. 47, 21 noiemb. / 3 dec. 1899, p. 558.

I. Din lacrimile ce le plîng...; *II. Și dacă-n ochii tăi...*; *III. Nu mă iubești...* (Cîntece de Heine) — *Pagini literare*, vol. II, nr. 15 (40), 23 ian. 1900, p. 2.

Doi frați (După Heine) — ibid., p. 5.

Cîntec (Heine) — *Pagini literare*, vol. II, nr. 18 (43), 13 febr. 1900, p. 2.

În pustiul vieții (Heine) — *Pagini literare*, vol. II, nr. 22 (47), 12 mart. 1900, p. 4.

Tragedie (Traducere din Heine) — *Convorbiri literare*, XXXIV, nr. 3, 15 mart 1900, p. 169—170.

Prea curînd! (După Lenau)—*Pagini literare*, vol. II, nr. 25 (50), 2 apr. 1900, p. 2.

Glontele (După Longfellow) — *Pagini literare*, vol. III, nr. 1 (51), 9 apr. 1900, p. 3.

Pesimism (Traducere) — *Pagini literare*, vol. III, nr. 4 (54), 30 apr. 1900, p. 2.

Odă la ciocîrlie (După Shelley) — *Convorbiri literare*, XXXIV, nr. 5, 15 mai 1900, p. 373—376.

Amurg; *Furtună*; *Noaptea-n cabină* (Traduceri din Heine. Din ciclul Marea Nordului) — *Convorbiri literare*, XXXIV, nr. 6, 15 iun. 1900, p. 433—435.

Ecoul; *Sărbătoare de primăvară*; *Chemare* (Traduceri din Heine) — *Convorbiri literare*, XXXIV, nr. 7, 15 iul. 1900, p. 529—532.

Romanțe și cîntece (De H. Heine) — *Convorbiri literare*, XXXV, nr. 5, 1 mai 1901, p. 388—390.

Blestemul bardului (După Uhland) — *Convorbiri literare*, XXXV, nr. 8, 1 aug. 1901, p. 719—721.

Din Heine — *Semănătorul*, I, nr. 4, 23 dec. 1901, p. 64 (semnat: I. Darie).

Lenore (Baladă de Bürger) — *Semănătorul*, I, nr. 24, 12 mai 1902, p. 372—375.

Din Heine — *Semănătorul*, I, nr. 25, 19 mai 1902, p. 398—399 (semnat: I. Darie).

La o ciocîrlie (După Shelley) — *Sămănătorul*, II, nr. 2, 12 ian. 1903, p. 26—29.

Credință (Baladă din Litvania) — *Sămănătorul*, II, nr. 13, 30 mart. 1903, p. 193.

Loreley (Din Heine) — *Sămănătorul*, II, nr. 32, 10 aug. 1903, p. 511—512.

În ciudă! (După Burns) — *Sămănătorul*, II, nr. 34, 24 aug. 1903, p. 534—535.

Ucenicul vrăjitor (După Goethe) — *Sămănătorul*, II, nr. 38, 21 sept. 1903, p. 606—607.

Dor de țară (Daină din Litvania) — *Sămănătorul*, II, nr. 43, 26 oct. 1903, p. 688.

Dor de țară (Daină din Litvania) — *Voința națională*, XX, ed. a 3-a, nr. 5569, 26 oct. / 8 noiemb. 1903, p. 1.

Blestemul bardului (Din Uhland) — *Sămănătorul*, II, nr. 46, 16 noiemb. 1903, p. 731—732.

Despărțire (Daină din Litvania) — *Voința națională*, XX, ed. a 2-a, nr. 5588, 19 noiemb. / 2 dec. 1903, p. 1.

Dor de mamă; *Privighetoare* (Daine din Litvania) — *Sămănătorul*, II, nr. 48, 30 noiemb. 1903, p. 761—762.

Cîntec din Caucaz — *Sămănătorul*, III, nr. 2, 11 ian. 1904, p. 26 (semnat: I.D.).

Prea curînd! (După Lenau) — *Sămănătorul*, III, nr. 14, 4 apr. 1904 (semnat: St.O.I.).

Cîntecul lui Saïdjah (După Multatuli) — *Sămănătorul*, III, nr. 16, 18 apr. 1904, p. 244—245.

Vestitorul biruinții de la Marathon (După Meerheimb) — *Sămănătorul*, III, nr. 26, 27 iun. 1904, p. 404—409.

Cîntecul ursitoarei (Din Hölderlin) — *Sămănătorul*, III, nr. 36, 5 sept. 1904, p. 574.

Cîntecul lui Pan (Din Gottfried Keller) — *Sămănătorul*, III, nr. 39, 26 sept. 1904, p. 617—618.

Cîntecul lui Pan (Din Gottfried Keller) — *Voința națională*, XXI, nr. 5833, ed. a 4-a, 26 sept. / 9 oct. 1904, p. 2.

Cîntecul lui Pan (Din Gottfried Keller) — *Tribuna* (Arad), VIII, nr. 184, 29 sept. / 12 oct. 1904, p. 3.

Thogrul și străjerul (Saadi) — *Albina*, VIII, nr. 4, 24 oct. 1904, p. 96.

Sfat în pustie (Saadi) — ibid., p. 96—97.

Idilă (După Gustav Falke) — *Sămănătorul*, III, nr. 52, 26 dec. 1904, p. 826.

Băiatul de pescar; Vînătorul Alpilor; Păstorul (Schiller; din *Wilhelm Tell*) — *Convorbiri literare*, XXXIX, nr. 7—8, iul.-aug. 1905, p. 717—718.

Un imn francez lui Eminescu (După Lucien Bazin) — *Sămănătorul*, IV, nr. 41, 9 oct. 1905, p. 744—746.

Stropii de nectar (Din Goethe) — *Sămănătorul*, V, nr. 1, 1 ian. 1906, p. 9.

Rugă (După Gustav Falke) — *Sămănătorul*, V, nr. 9, 26 febr. 1906, p. 164.

Către copaci (Carducci) — *Sămănătorul*, V, nr. 49, 3 dec. 1906, p. 961.

Rana în suflet (De Lenau) — *Sămănătorul*, VI, nr. 2, 7 ian. 1907, p. 34 (semnat: St.O.I.).

Excelsior! (De Logfellow) — *Sămănătorul*, VI, nr. 10, 4 mart. 1907, p. 182.

Din *„Olandezul zburător"* (Actul II, sc. IV; Wagner) — *Sămănătorul*, VI, nr.11, 11 mart. 1907, p. 213-216.

Hilariantă (Pastișare după Goethe) — Sămănătorul, VI, nr. 21, 20 mai 1907, p. 443 (semnat: Ss.).

Taină (După Wolff)—ibid., p.451.

Într-un album (După Enea Roncini) — *Sămănătorul*, VI, nr. 26, 24 iun. 1907, p. 543.

Curcubeul (După Gottfried Keller) — *Sămănătorul*, VI, nr. 27, 1 iul. 1907, p. 570.

Gînduri (După Gottfried Keller) — *Sămănătorul*, VI, nr. 29, 15 iul. 1907, p. 609.

Tannhäuser sau Lupta cîntăreților de la Wartburg (Wagner) — *Viața românească*, II, nr. 8, aug., p. 194—205; nr. 12, dec. 1907, p. 407—419; III, nr. 1, ian. 1908, p. 38—48.

Deșteptare (După Gejer) — *Sămănătorul*, VI, nr. 34, 19 aug. 1907, p. 711—712.

Dunărea (Baladă după Mörike) — *Sămănătorul*, VI, nr. 34, 19 aug. 1907, p. 717—718 (semnat: I. Darie).

Chef pe lună (După un poet chinez) — *Sămănătorul*, VI, nr. 41, 7 oct. 1907, p. 849—850.

Un vis (Traducere) — *Sămănătorul*, VI, nr. 44, 28 oct. 1907, p. 916 (semnat: I.D.).

Clar de lună (După Li-Tai-Pe) — *Sămănătorul*, VI, nr. 52, 23 dec. 1907, p. 1078.

Pînea cea de toate zilele (După un vechi cîntec german) — *Sămănătorul*, VII, nr. 13, 23 mart. 1908, p. 258—259.

Pînea cea de toate zilele (După un vechi cîntec german) — *Gazeta Transilvaniei*, LXXI, nr. 70, 28 mart. / 10 apr. 1908, p. 4.

Sfat în pustie (După Saadi) — *Sămănătorul*, VII, nr. 25, 15 iun. 1908, p. 603.

Sonet (După italienește) — *Sămănătorul*, VII, nr. 40, 28 sept. 1908, p. 903.

Un imn francez lui Eminescu (După L. Bazin) — *Minerva*, I, nr. 179, 15 iun. 1909, p. 1.

Un imn francez lui Eminescu (După Lucien Bazin) — *Junimea literară*, VI, nr. 7 și 8, iul.-aug. 1909, p. 146.

Talismanul (Dramă în 4 acte de Ludwig Fulda. Act. I, sc. IV) — *Minerva*, I, nr. 230, 5 aug. 1909, p. 1.

Dorul din urmă (După Rosegger) — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 8, 15 ian. 1910, p. 115.

Ecou (Lenau) — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 10, 29 ian. 1910, p. 152.

Întrebare (Din Lenau) — ibid., p. 152.

Cataracta Lodorei (După Southey) — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 14, 26 febr. 1910, p. 213—215.

Surugiul (După Lenau) — *Cumpăna*, I, vol. I, nr. 17, 19 mart. 1910, p. 259—261 (semnat: St.O.I.).

Wilhelm Tell (Actul II, scena II; Schiller) — *Flacăra*, I, nr. 28, 28 apr. 1912, p. 222.

Romeo și Julieta (Actul II, scena II; Shakespeare) — *Flacăra*, I, nr. 39, 14 iul. 1912, p. 309—310.

Regina Mab (Fragment din *Romeo și Julieta*; Shakespeare) — *Flacăra*, I, nr. 50, 29 sept. 1912, p. 393.

Robin Puck, băiat bun (W. Shakespeare. Fragment din *Visul unei nopți de vară*) — *Flacăra*, II, nr. 3, 3 noiemb. 1912, p. 19.

În primăvară (După Lenau) — *Calendarul „Minervei"* pe 1913, XV, p. 1.

Către poet și cititor (După A. Stöber) — *Ramuri*, VIII, nr. 2, 15 ian. 1913, p. 38.

Visul unei nopți de vară (Traducere după Shakespeare) — *Viața românească*, nr. 2, 3, 4, 5, febr., mart., apr., mai 1913, p. 209—221, 336—353, 5—29, 159—182.

Monologul lui Hamlet (Shakespeare) — *Flacăra*, II, nr. 16, 2 febr. 1913, p. 122.

Bătrîna toarce (După Alice, baroneasă de Gaudy) — *Flacăra*, II, nr. 19, 23 febr. 1913, p. 145.

Regele din Thule (Goethe) — *Lumina literară*, I, nr. 3, 17 mart. 1913,p. 1.

Poeții (După Fr. Evers) — *Lumina literară*, I, nr. 4—5, 12 apr. 1913, p. 1.

Acolo... [Regele din Thule] — *Flacăra*, II, nr. 26, 13 apr. 1913, p. 202.

Adio (După Martin Hornung) — *Luceafărul*, XII, nr. 9, 1 mai st. v. 1913, p. 291.

Cîntecul Graalului (Din *Lohengrin* de Wagner) — *Flacăra*, II, nr. 31, 18 mai 1913, p. 243.

Postume

Cîntec (Heine) — *Flacăra*, II, nr. 37, 29 iun. 1913, p. 295.

Wilhelm Tell (De Schiller) [Fragment] — *Luceafărul*, XII, nr. 15—16, 1 aug. st. v. 1913, p. 476—483.

Visul (După Enric Heine) — *Flacăra*, II, nr. 50, 28 sept. 1913, p. 393.

Cîntarea arhanghelilor (Fragment din *Faust* de Goethe) — *Flacăra*, III, nr. 37, 28 iun. 1914, p. 307.

II. VOLUME

1. *ORIGINALE*

Versuri, București, Editura Librăriei școalelor C. Sfetea, 1897, 64 p. (Cuprinsul: *Spre Sîn' Vasile, Vesele semnale, Lumea lor, April, Furtuna, Goana, Vară, Îndoială, Tîrziu, Surorile, Vecinătate, Sărbătoare, Zi de chef, Cîmpiei, Convoi de vară, Ruptură, Paparudele, Fuit, Secetă, O mamă, Cobzarul, Un voinic și un cuminte, În toamnă, Artiști, Noaptea sub schele, Domnu' profesor, D-rei..., Aceleiași, Unui amic, Eroică hotărîre, Rugăciunea bețivului, Ideal, Rămas-bun*).

Patriarhale. Poezii de St. O. Iosif, București, Editura Librăriei H. Steinberg, 1901, 92 p. (Cuprins: *E mult de-atunci..., Nucul, Bunica, Fusul, Revedere, Furtuna, Visul, Vară, Cobzarul, Cucoarele, Veselie, De ziua mea, Domnu'profesor, Adio, Învins, Iarmaroc, Romanța, Cîntec de leagăn, Rozele, Moș-Ajun, Pasteluri, Artiști, Pribeagul, În bal, Vremuri apuse, Cu genele plecate, Baladă, Doina. Cîntec vechi, Haiducul, Salcîmul, Nopți de vară, Fulgii, Singur, Cîntec, O rază, Acolo, Poveste, Cîntec, Rugăciune, Zadarnic*).

Poezii 1901—1902, București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1902, 95 p. (Cuprins: *Dedicație*, **Sonete** — *Către tinerii poeți, Reînviere, Adio, În treacăt, De sărbători, Cronicarii, Boierii, Răzmiriță, Lăutarul, Haiducul, Secerișul, Farniente, În parc, În atelier, De urît, Un cîntec, Poezia, Toamnă*. **Cîntece și balade** — *Singurel ca un haiduc, Nu mai sunt pe luncă flori, Boii stau în jug supuși, Dragă codrule, Stau la Bălgrad trei fîrtați, Frumoasa Irina, Cîntec de primăvară, Novăceștii, Mi-e dor, Eroul de la Koniggrätz, Ruptură, Pintea, De cîntece Parisu-i plin, Pastel, Steaua, Ielele, La cules, Visază codrul, Apa morților*).

A fost odată... Poveste în versuri, București, Editura Librăriei școalelor C. Sfetea, 1903, 48 p.

Din zile mari — Poem istoric, București, Minerva, 1905, 176 p. (Tabla cuprinsului: *Prefață, Visul lui Petru Aron, Pe Cîmpia Direptății, Sfatul țării, Lupta de la Baia, Ștefan-Vodă înfruntă pe păgîni, Rugăciunea lui Ștefan, Războienii, Dumbrava Roșie, zile de pace, Cînd a fost să moară Ștefan, Epilog*).

Credințe — Poezii, București, Minerva, 1905, 120 p. (Cuprinsul: *Cînd seara-n ceasuri de singurătate..., Credințe..., Melancoliei, Spre primăvară, Rugă, Bolnav, La fereastra spre livadă..., Cîntec, S-a-nnoptat, Pentru ce ne-am teme?, Cîntec, Terține*. **Icoane din Carpați** — *I. Prolog, II. Stă Caraimanu-nnegurat, III. Fînu-i strîns, IV. Din culmea Vîrfului-cu-Dor, V. Este ceasul, VI. Ciobănașul, VIII. Cu fruntea-n mîna albă..., VIII. Jos, între care, IX. La gura peșterii, X. Fantastic norii se-nveșmîntă, XI. Dar soarele coboară-n asfințit, Pe deal, Lebăda, Copil sărman..., Singur, Sărbătoare, Cîntec, La Luvru, Nürnberg, Dorm visurile tale..., Cîmpul Libertății, Năframa, Fîntîna vrăjită, Doi voinici, Gruia, Credință, Cîntecul, Domnița, Isus, Harpistul, Legendă, Smeoaica, În ciudă!* — (dupăBurns).

Zorile. Dramă istorică în două acte și în versuri, București, Minerva, 1907, 96 p.

Poezii 1893—1908, București, Editura Librăriei Socec & Co., 1908 (pe coperta exterioară: 1910), 262 p. (Tabla de materii: *E mult de-atunci..., Nucul, Bunica, Fusul, Revedere, Furtuna, Visul, Vară, Cucoarele, Cobzarul, Veselie, De ziua mea, Domnu' profesor, Adio, Învins, Pasteluri, Moș-Ajun, Romanța, Rozele, Artiști, Pribeagul, În bal, Salcîmul, Nopți de vară, Dedicație, Către tinerii poeți, Reînviere, Adio, În treacăt, De sărbători, Cronicarii, Boierii, Șincai, Răzmirița, Lăutarul, Domnița, Haiducul, Cîrlova, Gorunul lui Horia, Secerișul, Farniente, În parc, În atelier, De urît, Un cîntec, Poezia, Toamnă, Sonet modern, La Luvru, Nürnberg, Din Paris, Grădina morții, Nepăsare, Răzlețe, Isus, Icoane din Carpați, Din zile mari — Visul lui Ștefan-Vodă, Dumbrava Roșie, Zile de pace, Cînd a fost să moară*

Ștefan, Cînd seara în ceasuri de singurătate..., Năframa, Frumoasa Irină, Novăceștii, Gruia, Somnul lui Corbea, Pintea, Eroul de la Koniggrätz, Doi voinici, Fîntîna vrăjită, La cules, Ielele, Ruptură, Haiducul, Cu genele plecate, Vremuri apuse, Smeoaica, Cîntec, Cîntece, Cîntec de primăvară, Mi-e dor, Rugăciune, Cîntec, Steaua, Acolo, Cîntec vechi, Cîntec de leagăn, De cîntece Parisu-i plin, Credințe, Spre primăvară, Melancoliei, Bolnav, Rugă, La fereastra spre livadă, Cîntec, S-a-nnoptat, Pentru ce ne-am teme?, Cîntec, Terține, Cîntece, Dojana, Amiază, Strofe, Rugăciune, Visază codrul, Apa morților, Zadarnic).

A fost odată... Poveste in versuri, București, Editura Librăriei Socec & Comp., Biblioteca românească enciclopedică „Socec“, nr. 38, 1909, 68 p.

Cîntece, Editura revistei „Flacăra“, 1912, 143 p. (Tabla de materie: **Cîntece** — *Noaptea de mai, În ochii tăi..., Cu ochii tăi..., Te duci, O, zboară iar..., Cînd mă gîndesc..., O, vremea..., Mi-e dor de-un vis..., Și dacă vii..., Cîntecelor, Romanță veche, De profundis, Cîntărețul, Cu mine..., Ad mortem, Dezgust, Rana, Primăverii, Înserare, Liniște, Elegie, Trec nopțile, Cîntec de leagăn, Cîntec sfînt, Bolnav, Stelele Pomul fermecat, Înșiră-te mărgăritare..., Doi prieteni, Nopți de veghe, Toamnă, Se-ntorc iar zilele noroase..., Înmormîntare, Tălăngi, Scrisoare lui Goga, O viață, Unui tînăr, Clopotele din Nürnberg, Odă bachică, Elegie.* **Mărgăritare streine** — *Stropii de nectar* (Goethe), *Din italienește, Clar de lună* (După Li-Tai-Pe), *Pîinea cea de toate zilele* (După un vechi cîntec german), *Sfat în pustie* (După Saadi), *Thogrul și străjerul* (După Saadi), *Surugiul* (Lenau), *Întrebare* (Lenau), *Ecou* (Lenau), *Dorul din urmă* (Rosegger)).

2. TRADUCERI

Alexandru Petöfi, *Apostolul și alte poezii.* Traduceri libere de St. O. Iosif, București, Editura Librăriei Carol Müller, „Biblioteca pentru toți“, nr. 99, 1896, 112 p. (Cuprinsul: *Notiță biografică; Apostolul, Soarelui, I-aș spune..., În tindă am intrat, Am stat lîngă mormînt..., Toamnă..., Iubitei*).

Al. Petöfi, *Poezii alese*, Traduceri libere în versuri. Cu portretul autorului și o notiță biografică de St. O. Iosif, Institutul de editură Ralian și Ignat Samitca, Craiova, „Biblioteca de popularizare“, nr. 32, 1897, 83 p. (Cuprinsul: [Prefață]; *Departe, Mugur, mugur, mugurel, Clopotele trist vibrează, Doliu, Nobil, E toamnă, Husarii, Eroi în zdrențe, Un vis, Stelelor, Zădărnicie, Un înțelept, odinioară, Măreață noapte, Rozele se scutur' moarte, La marginea satului, Pastel, Cîntecul, Să bem, Sunt catană, Mormîntul meu, Întîiul rol, Strofe, S-a revărsat rîul, Dumnezeu n-o să mă bată, Noapte, Dimineața, zi de toamnă, Planuri de prisos, Întîia mea iubire, Apă beu!, Bătrînul, Luntrașul*).

Romanțe și cîntece de H. Heine. Traduceri în versuri de St. O. Iosif, București, Editura Librăriei H. Steinberg, 1901, 108 p. (Cuprins: [Prefață]; **Romanțe** — *Vedenia, Vocea muntelui, Grenadirii, Doi frați, Don Ramiro, Belsázar, Solia, Cavalerul Olaf, Nimfele, Sărbătoare de primăvară, Tragedie, Cavalerul,* **Cîntece** — [*Cu trandafiri, cu aur și crăngi de chiparos*], [*Dimineața-ntreb zadarnic*], [*Pe inimă-mi, iubito*], [*Păduri și cîmpuri se-nveșmîntă*], [*Cînd mor tinere inimi*], [*Recapăt curajul păgîn din străbuni*], [*Aș pune cruce sărăciei mele*], [*În mai, cînd mugurii-ncolțesc*], [*Din lacrimele ce le plîng*], [*Și dacă-n ochii tăi privesc*], [*Nu mă iubești! Nu mă iubești!*], [*Sărută, nu jura! Temei*] [*Mi-s cînturile otrăvite*], [*În vis văzui un om gătit, mic de statură*], [*N-am împotriva ta nimica*], [*Din basme vechi o albă mînă*], [*Cînd doi își zic adio*], [*Frumos e pe lume și-n cer e senin*], [*Ibovnică dulce, cînd tu în sicriu*], [*Noi ne iubirăm împreună*], [*Un tînăr iubește-o copilă*], [*Icoane vechi din vremi uitate*], [*Ce tristă mi-e inima, tristă!*], [*Prin crîngul verde rătăceam*], [*Steteam la colibă, pe prunduri*], [*A răsărit senina lună*], [*Pe nouri luna strălucește*], [*Învăliți în nouri zeii*], [*E sindrofie astă-seară*], [*Afară-i noapte, plouă, ninge*], [*Copii eram p-atunci, copilă*], [*Mi-e inima tristă, și dornic*], [*Ca visurile-ntunecate*], [*Atît de drăgălașă, albă*], [*Safire-s ochii tăi, iubito*], [*Glas de primăvară blînd*], [*Stai și-asculți sub ramuri albe*], [*Arborii-nfloriți răsună*], [*Și dacă vrei să iei aminte*], [*Socoata vremii-n ore, minute și secunde*], [*Ce dor nătîng te poartă cu pași rătăcitori*], [*În saloane de pictură*], [*În amurg, tîrzia rază*], [*Visai că mă plimbam cu tine*], [*Pe deșertul țărm al mării*], [*Spumegă marea sub stînca runică*], *Amurg, Furtuna, Noaptea-n cabină.*

Dragoste cu toane. Pastorală într-un act și în versuri de Goethe. Tradusă de St. O. Iosif, Biblioteca teatrală editată de Societatea pentru crearea unui fond de teatru român, nr. 11, Librăria Ciurcu, Brașov, 1907, 47 p.

Alexandru Petöfi, *Apostolul și alte poezii.* Traduceri din original de St. O. Iosif. Ediția a II-a revăzută, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, „Biblioteca pentru toți“, nr. 99, 1908, 112 p.

Richard Wagner, *Tannhäuser sau Lupta cîntăreților de la Wartburg.* Traducere în metru original de St. O. Iosif, București, Librăria Universală Leon Alcalay et. Co., „Biblioteca pentru toți“, nr. 318, 1908, 74 p.

Tălmăciri, București, Minerva, 1909, 254 p. (Tabla de materii: **Carmen Silva** — *Cruce și coroană, Împărtășanie, Uitare, Mama patriei, Adesea mă uit la ușă, În prag, Vechea și noua patrie, Feți-Frumoși, În grădina publică*; **Lucien Bazin** — *Un imn francez lui Eminescu*; **Bűrger** — *Lenore*; **Goethe** — *Izbăvire, Ucenicul vrăjitor; Din „Faust"*; **Schiller** — *Copila din străini, Mănușa, Băiatul de pescar, Vînătorul Alpilor, Păstorul*; **Carducci** — *Către copaci*; **Heine** — *Vedenia, Vocea muntelui, Grenadirii, Doi frați, Don Ramiro, Belsázar, Solia, Cavalerul Olaf, Nimfele, Sărbătoare de primăvară, Tragedie, Cavalerul, Închinare, Pe inimă, iubito, Păduri și cîmpuri, Cînd mor tinere inimi, Recapăt curajul păgîn, Aș pune cruce sărăciei, Din lacrimele, Și dacă-n ochii tăi privesc, Nu mă iubești, Sărută, nu jura, Mi-s cînturile otrăvite, Pe-o dimineață, În vis, N-am împotriva ta nimica, Din basme vechi, Cînd doi își zic adio, Frumos e pe lume, Ibovnică dulce, Noi ne iubirăm, Un tînăr iubește, Icoane vechi, Ce tristă mi-e inima, Prin crîngul verde. Steteam la colibă, A răsărit senina lună, Pe nouri luna strălucește, Învăliți în nouri, zeii, E sindrofie, Afară-i noapte, Copii eram p-atunci, Mi-e inima tristă, Ca visurile, Atît de drăgălașă, Safire-s ochii tăi, Glas de primăvară, Stai și-asculți sub ramuri, Arborii-nfloriți răsună, Și dacă vrei, Ce dor nătîng te poartă, În saloane de pictură, Socoata vremii, În amurg, Visai că mă plimbam, Pe deșertul țărm, Spumegă marea, Loreley, Amurg, Furtuna, Noaptea-n cabină*; **Lenau** — *Rana-n suflet, Vîntul*; **Uhland** — *Blestemul bardului*; **Hölderlin** — *Cîntecul ursitoarei*; **Gottfried Keller** — *Cîntecul lui Pan, Gînduri, Curcubeul*; **G. Falke** — *Idilă, Ruga*; **Meerheimb** — *Vestitorul biruinței*; **Wolff** — *Taina*; **Multatuli** — *Cîntecul lui Saïdjah*; **Geijer** — *Deșteptare*; **Shelley** — *La o ciocîrlie*; **Petőfi** — *Profeție, Departe, Mugur, mugur, mugurel, Husarii, Eroi în zdrențe, Un vis, Stelelor, Zădărnicia, La marginea satului, Pastel, Sunt catană, Rîul, Planuri de prisos; Populare maghiare; Daine din Litvania*; **Roncinni** — *Într-un album*; **Longfellow** — *Excelsior!*)

Ludwig Detter, *O istorie din zilele noastre. Gertruda Baumgarten*. Roman. Traducere de St. O. Iosif, Ploiești, Institutul de arte grafice Progresul (Din publicațiile Casei școalelor, Biblioteca pedagogică, nr. 9), 1910, 531 p.

Richard Wagner, *Lohengrin*. Traducere în metru original de St. O. Iosif, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, „Biblioteca pentru toți", nr. 623, [1911], 92 p.

Richard Wagner, *Olandezul zburător (Corabia-nălucă)*. Traducere în metru original de St. O. Iosif, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, „Biblioteca pentru toți", nr. 628, [1911], 64 p.

Corneille, *Cidul*. Tragedie în cinci acte. Traducere în formă originală de St. O. Iosif, București, Editura Librăriei Leon Aloalay, „Biblioteca pentru toţi", nr. 665, [1911], 92 p.

Din legendele neamului Hohenzollern. Prelucrare după O. Schwebel, Biblioteca societăţii „Steaua", nr. 24, Bucureşti, 1911, 92 p.

Gottfried Keller, *Legende*. Traducere de St. O. Iosif, Bucureşti, Editura Librăriei Leon Alcalay, „Biblioteca pentru toţi", nr. 683, [1912], 124 p. (Cuprinsul: ***Eugenia, Fecioara şi diavolul, Fecioara cavaler, Coşuleţul de flori al Dorotheei, Fecioara şi călugăriţa, Rău-credinciosul Vitalis, Legenda danţului***).

*

Fr. Schiller, ***Wilhelm Tell***. Traducere în formă originală de St. O. Iosif, Braşov, Editura Librăriei I. Ciurcu, 1913, 148 p.

Richard Wagner, ***Rienzi. Cel din urmă tribun***. Traducere de St. O. Iosif, Bucureşti, Editura Librăriei Leon Alcalay, „Biblioteca pentru toţi", nr. 885, [1914], 94 p.

Ludwig Fulda, ***Talismanul***. Piesă în patru acte. Traducere în versuri de St. O. Iosif, Bucureşti, Librăria nouă, Carol P. Segal, [1918], 160 p.

III. EDIŢII DIN SCRIITORI ROMÂNI

Dimitrie Bolintineanu, *Poezii*, Bucureşti, Minerva, 1905, 410 p.

Legende sau basmele românilor. Adunate din gura poporului de P. Ispirescu, vol. I, ed. a II-a, Bucureşti, Minerva, 1907, 488 p.

Poveştile unchesului sfătos de P. Ispirescu, vol. II, Bucureşti, Minerva, 1907, 346 p.

Tablouri culturale din trecutul românilor, Bucureşti, Din publicaţiile Casei şcoalelor, 1913, 102 p.

IV. REEDITĂRI POSTUME

1. OPERA ORIGINALĂ

Patriarhale. Poezii, Bucureşti, Editura „Viaţa românească", 1922, 92 p.

Cîntece, Editura „Viaţa românească", Bucureşti, [f.a.], 140 p.

Credinţe. Poezii, Bucureşti, [1927], Editura Librăriei Universala Alcalay & Co., 120 p.

Poezii. Ediţie definitivă îngrijită de Şerban Cioculescu, Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1939, XXVIII + 365 p. (A doua ediţie revăzută, 1944, XXVIII + 382 p.).

Poezii. Ediție îngrijită de N. Mihăescu, București, Cugetarea, Georgescu Delafras, Scriitorii clasici români cu comentarii, [1943], 189 p.

Poezii. Din zile mari. Zorile. Cu un studiu introductiv despre viața și operele poetului de Petre V. Haneș, București, Editura Universul, vol. I, 1943, 332 p.; vol. II, 1944, 248 p.

Poezii. Ediție îngrijită de D. Murărașu, București, Editura Cartea românească, Pagini alese – serie nouă, nr. 55, [1944], 48 p.

Versuri. Cu un studiu introductiv de Ion Manole, Editura de stat pentru literatură și artă, „Biblioteca pentru toți", [1952], 222 p.

Poezii alese, Editura tineretului, „Biblioteca școlarului", nr. 15, 1959, 287 p.

Opere alese. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și bibliografie de Ion Roman, București, Editura pentru literatură, 1962, vol. I, 447 p.; vol. II, 533 p.

Poezii alese. Prefață de T. Avramescu, București, Editura tineretului, „Biblioteca școlarului", nr. 35, [1962], 253 p.

Bekenntnisse. Gedichte. Ins Deutsche übertragen von Lotte Berg, Jugendverlag, Bukarest, 1965, 149 p.

Versuri originale și tălmăciri. Ediție îngrijită și prefață de Ion Roman; Editura pentru literatură, „Biblioteca pentru toți", nr. 11, 1965, 370 p.

Versuri. Prefață și note de Ion Roman, Editura Ion Creangă, „Biblioteca școlarului", nr. 42, [1970], 173 p.

Opere. Ediție îngrijită, comentarii și variante, bibliografie de Ion Roman, Editura Minerva, „Scriitori români", București; vol. I, *Poezii*, 1970, 436 p.; vol. II, *Tălmăciri lirice și epice; dramatice*, 1971, 614 p.; vol. III, *dramatice*, 1976, 949 p.

Poezii. Cu o prefață de Nicolae Ciobanu, București, Editura Eminescu, „Biblioteca Eminescu", 1971, X + 307 p.

Din zile mari. Text îngrijit și prefață de Vasile Netea, București, Editura Militară, Columna, 1974, 98 p.

Poezii. Antologie și prefață de Petru Munteanu, București, Editura Ion Creangă, „Biblioteca școlarului", nr. 86, 1975, 168 p.

Poezii. Antologie, postfață și bibliografie de Ion Dodu Bălan, București, Editura Minerva, „Arcade", 1975, 349 p. (ed. a II-a, 1978, 326 p.).

2. *TRADUCERI*

Goethe, *Dragoste cu toane*. Pastorală într-un act și în versuri. Traducere de St. O. Iosif, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, „Biblioteca pentru toți", nr. 884, [1914], 64 p.

Corneille, *Cidul*. Tragedie în cinci acte. Traducere de St. O. Iosif, București, Editura Librăriei Leon Alcalay, „Biblioteca pentru toți", nr. 651, [1928], 95 p.

William Shakespeare, *Romeo și Julieta*. Traducere în formă originală de St. O. Iosif, revăzută de P. Grimm, București, Editura Fundației, Biblioteca de literatură universală, 1945, 185 p.

Romeo și Julieta. În românește de St. O. Iosif. Traducere revăzută de Al. Philippide, în William Shakespeare, *Opere*, I, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1955, p. 269–420.

Visul unei nopți de vară. În românește de St. O. Iosif. Traducere revăzută de Florin Tornea, în William Shakespeare, *Opere*, III, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1956, p. 299–410.

W. Shakespeare, *Romeo și Julieta*. În românește de St. O. Iosif. Text revăzut de Al. Philippide, Editura tineretului, „Biblioteca școlarului", nr. 34, 1956, 179 p. (ed. a II-a, cu o prefață de Mihnea Gheorghiu, 1960, 184 p.).

Corneille, *Cidul*. Tragedie în cinci acte. Traducere în formă originală de St. O. Iosif. Cu un cuvînt înainte de Cezar Petrescu, Editura de stat pentru literatură și artă, „Biblioteca pentru toți", [1956], 128 p.

Cidul. Tragedie în cinci acte în versuri. În românește de St. O. Iosif, în volumul Corneille, Racine, *Teatru*. Prefață de Valentin Lipatti, București, Editura tineretului, „Biblioteca școlarului", nr. 36, 1960, p. 35–192.

Romeo și Julieta. În românește de St. O. Iosif. Text revăzut de Al. Philippide, în vol. William Shakespeare, *Romeo și Julieta. Hamlet*. Prefață de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, Editura pentru literatură, „Biblioteca pentru toți", nr. 130, 1960, XXVII + 360 p.

Richard Wagner, *Olandezul zburător*. În românește de St. O. Iosif. Ediție îngrijită și postfață de Domnica Filimon-Stoicescu, Editura pentru literatură, „Biblioteca pentru toți", nr. 423, 292 p.

Petőfi, Sándor, *Apostolul*. În românește de St. O. Iosif, Cluj, Dacia, 1972, 121 p.

Corneille, *Cidul*. În românește de St. O. Iosif. Ediție îngrijită și prefață de Micaela Slăvescu, București, Editura Albatros, „Lyceum" (Texte comentate), 1973, 192 p.

V. CORESPONDENȚĂ

St. O. Iosif, *Domnița mea erai...* Roman epistolar, Editura Librăriei Universala Alcalay & Co., București, [1930], 233 p.

Corespondență. St. O. Iosif. Dimitrie Anghel. Natalia Negru. M. Sadoveanu. N. Iorga. C. Sandu-Aldea. Virgil Cioflec. Ilarie Chendi... Ediție îngrijită, note și cuvînt înainte de Horia Oprescu, Studii și documente, 1969, Editura pentru literatură, 483 p.

VI. ARTICOLE ȘI STUDII DESPRE SCRIITOR ȘI OPERĂ ÎN PERIODICE ȘI VOLUME

Aderca, F., *De vorbă cu d. Octavian Goga — Mișcarea literară*, I, nr. 3, 29 noiemb. 1924, p. 1–2.

Arghezi, Tudor, *Pentru morți — Adevărul literar și artistic*, XIII, seria a II-a, nr. 711, 22 iul. 1934, p. 1.

Baiculescu, George, *Ștefan O. Iosif. Zece ani de la moartea lui — Adevărul*, XXXVI, 12 iul. 1923, p. 1.

Baiulescu, Maria, *Invocațiune lui Ștefan O. Iosif — Ritmuri*, I ,nr. 1, 1 sept. 1929, p. 6.

Banciu, Ax., *În fine acasă... — Țara Bîrsei*, I, nr. 3, sept.-oct. 1929, p. 299–302.

Banciu, Ax., *St. O. Iosif în oglinda certificatelor sale școlare — Preocupări literare*, V, nr. 5, mai 1940, p. 308–310.

Banu, C., *St. O. Iosif — Flacăra*, IV, nr. 5, mai 1915, p. 289–290.

Bălan, Ion Dodu, *St. O. Iosif — Gazeta literară*, X, nr. 25, 20 iun. 1963, p. 1 și 6.

Bălan, Ion Dodu, *St. O. Iosif* — în vol. *Valori literare*, București, Editura pentru literatură, 1966, p. 108–112.

Bălan, Ion Dodu, *Ștefan Octavian Iosif* — în vol. *Ethos și cultură sau vocația tinereții*, Editura Albatros, București, 1972, p. 335–353.

Berariu, C., *La Dumbrăveni. Amintiri despre St. O. Iosif — Floarea-soarelui*, I, nr. 8–9, aug.-sept. 1927, p. 258.

Bianu, I., *St. O. Iosif: „Poezii 1901–1902“* (Raport de...) — *Analele Academiei Române*, seria II, tom. XXV, 1902–1903. Partea administrativă și dezbaterile, București, 1903, p. 439–444.

Bîrlă, Aurelia, *St. O. Iosif, „Opere alese“ — Gazeta literară*, IX, nr. 50 (457), 13 dec. 1962, p. 2.

Bârsan, Zaharia, *St. O. Iosif — Flacăra*, II, nr. 43, 10 aug. 1913, p. 338–339.

[Blaga, Lucian], *Zece ani de la o moarte — Patria*, V, nr. 128, 17 iun. 1923, p. 1.

Bogdan-Duică, G., *St. O. Iosif: „Din zile mari“ — Convorbiri literare*, XXXIX, nr. 9 și 10, sept-oct.. 1905, p. 949–959.

Bogdan-Duică, G., *St. O. Iosif: „Zorile“ — Convorbiri literare*, XLI, nr. 12, dec. 1907, p. 1250–1251.

Bran-Lemeny, Ion Al., *Lui St. O. Iosif — Ritmuri*, I, nr. 1, 1 sept. 1929, p. 4.

Breazu, I., *Sfîrșitul lui Iosif — Gazeta ilustrată*, II, nr. 9, sept. 1933, p. 171–172.

Buzași, Ion, *100 de ani de la nașterea lui St. O. Iosif. „Cînd mă cuprinde dor adînc de țară...“ — Tribuna*, XIX, nr. 41 (981), 9 oct. 1975, p. 3.

C., *„Tălmăciri“ de St. O. Iosif — Viitorul*, III, nr. 536, 12/25 mai 1909, p. 1.

Cazimir, Ștefan, *80 de ani de la nașterea lui St. O. Iosif. Din amarul unei existențe — Gazeta literară*, II, nr. 41 (83), 13 oct. 1955, p. 1.

Călinescu G., *St.O. Iosif și Panait Cerna — Adevărul literar și artistic*, XII, seria II, nr. 639, 5 mart. 1933, p. 9.

Călinescu, G., *St. O. Iosif*, în *Istoria literaturii române*, București, Fundația pentru literatură și artă, 1941, p. 532–535.

Călinescu, G. și colectivul de documentare, *Material documentar și știri noi despre... — Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, II, 1953, p. 226–227.

Călinescu, G., *St. O. Iosif, — Contemporanul*, nr. 47, 18 noiemb. 1960, p. 1.

Cenebo, *„Patriarhale“, versuri de St. O. Iosif — Galații*, XX, nr. 99 (5881), 8 mai 1901, p. 1–2.

Chendi, Ilarie, *Despre traducătorii români ai lui Heine — Convorbiri literare*, XXXV, nr. 9, 1 sept. 1901, p. 855–864.

Chendi, Ilarie, *„Poezii“ de St. O. Iosif — Familia*, XXXVIII, nr. 17, 28 apr./11 mai 1902, p. 200–201.

Chendi, Ilarie, *Figuri literare. St. O. Iosif — Voința națională*, XX, nr. 5490, ed. a II-a, 20 iul./2 aug. 1903, p. 1.

Chendi, Ilarie, *Scrisoare.* Unui fost prieten bun — în vol. *Fragmente*, București, Institutul de arte grafice și editură Minerva, 1905, p. IX–XIV.

Chendi, Ilarie, *St. O. Iosif* — în vol. *Foiletoane*, București, Editura Cartea românească, 1925, p. 8–12.

Chendi, Ilarie, *Noutăți literare: „Zorile“ — Viața literară și artistică*, I, nr. 44, 11 noiemb. 1907, p. 349.

Chendi, Ilarie, *St. O. Iosif: „Poezii 1893–1908“ — Luceafărul*, IX, nr. 11–12, 1–16 iun. 1910, p. 300.

Ciobanu, Nicolae, *St. O. Iosif: impulsul contemplației poetice* — în vol. *Însemne ale modernității*, Editura Cartea românească, 1977, p. 232–238.

Ciocîrlan, Ion, *Amintiri literare* — în vol. *Tradiție și actualitate românească*, II, Editura subsecțiunei de conferințe Focșani, Focșani, 1936, p. 113–173.

Cioculescu, Șerban, *St. O. Iosif — Revista Fundațiilor regale*, VI, nr. 1, 1 ian. 1939, p. 160–176.

Cioculescu, Șerban, *Un presupus pseudonim al lui Coșbuc — Tribuna*, nr. 28 (75), 12 iul. 1958, p. 6–7.

Cioculescu, Șerban, *La 50 de ani de la moartea lui St. O. Iosif — Viața românească*, XVI, nr. 9, sept. 1963, p. 171–175.

Ciopraga, Constantin, *St. O. Iosif* — în vol. *Literatura română între 1900 și 1918*, Editura Junimea, Iași, 1970, p. 195–205.

Ciura, A., *Dezrădăcinații — Luceafărul*, XIII, nr. 15–16, 1 aug. st. v. 1913, p. 474–476.

Codreanu, Gh., *St. O. Iosif — Junimea literară*, X, nr. 7–8, 1913, p. 136–138.

Constantinescu, N., *Cu d. Alecu Băcănescu despre el și despre alții — Rampa*, XII, nr. 3085, 7 mai 1928, p. 1 și 3.

Constantinescu, Pompiliu, *St. O. Iosif* — în vol. *Mișcarea literară*, Editura Ancora — S. Benvenisti & Co., 1927, p. 28–34 (reprodus în *Scrieri*, III, Editura pentru literatură, București, 1969, p. 261–263).

Constantinescu, Pompiliu, *În marginea unei ediții definitive — Revista Fundanțiilor regale*, VII, nr. 2, febr. 1940 (reprodus în *Scrieri*, III, Editura pentru literatură, București, 1969, p. 264–273).

Dan, Sergiu, *O traducere inedită a lui St. O. Iosif: „Richard al III-lea"* — *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series philologia*, Fasc. 2. Separatum, Cluj, 1965, p. 123–127.

Davila, Al., *Ștefan Iosif* — în vol. *Din torsul zilelor*, I, Editura Oltenia, București, [f.a.], p. 62–64.

Dăianu, G., *Note pe marginea poeziei lui St. O. Iosif* — Extras din *Revista Fundațiilor regale*, X, nr. 6, iun. 1943, p. 615–636.

Dăscălescu-Mugur, M., *Lui St. O. Iosif — Convorbiri literare*, XLVIII, nr. 2, febr. 1914, p. 150.

D.[ianu], R., *Cu d-na Natalia Negru despre Iosif, Anghel și despre alții — Rampa*, XIV, nr. 3322, 18 febr. 1929, p. 1 și 3.

Dragomirescu, Mihail, *St. O. Iosif — Convorbiri literare*, XXXV, nr. 7, 1 iul. 1901, p. 601–607.

Dragomirescu, Mihail, *Cronica dramatică. TendențPionismul — Epoca*, XI, nr. 166, 21 iun. 1905, p. 1.

D.[ragomirescu], M., *„Zorile" de St. O. Iosif — Convorbiri*, I, nr. 22, 15 noiemb. 1907, p. 897–898.

Dragomirescu, Mihail, *Ștefan O. Iosif — Revista societății Tinerimea română*, VI, nr. 1–2, 1924, p. 8–13.

Dragomirescu, Mihail, *St. O. Iosif*. Conferință ținută la Teatrul Național din București, la festivalul din 27 martie, Cernăuți, 1924. (Extras din ziarul *Glasul Bucovinei*), 8 p.

Dumbrăveanu, A., *De vorbă cu d. Radu D. Rosetti despre el și despre alții — Rampa*, XIV, nr. 3334, 4 mart. 1929, p. 1 și 3.

Dumbrăveanu, A., *Cu d. V. Demetrius despre el și despre alții — Rampa*, XIV, nr. 3520, 14 oct. 1929, p. 1 și 3.

Dumitrescu, George, *St. O. Iosif — Revista societății Tinerimea română*, XLVIII, nr. 3, 1930, p. 21.

Dunăreanu, N., *Amintiri despre St. O. Iosif — Tînărul scriitor*, nr. 9, sept. 1955, p. 64–66.

Eftimiu, Victor, *Doi poeți dispăruți — St. O. Iosif și D. Anghel — Ramuri — Drum drept*, XVII, 1 mart. 1923, p. 67–74.

Eftimiu, Victor, *St. O. Iosif — Rampa*, VIII, nr. 2179, 2 febr. 1925, p. 1.

Eliade, Pompiliu, *Causeries littéraires*, II, Bucarest, Imprimerie de l'„Indépendance Roumaine", 1903, p. 43–47.

Făgețel, C.S., *Un an de la moartea lui St. O. Iosif — Lumina*, I, nr. 9, 26 iunie 1914, p. 1.

Făgețel, C. S., *Cei ce nu mai sînt. St. O. Iosif — Ramuri*, XV, nr. 1, 15 ian. 1921, p. 1–2.

Făgețel, C. S., *Amintiri despre St. O. Iosif — Ramuri*, XXII, nr. 8–9, sept.-oct. 1928, p. 344–345.

Fortunescu, C.D., *Cum am cunoscut pe St. O. Iosif — Ramuri*, VIII, nr. 12–18, 15 iun. — 15 sept. 1913, p. 352–357 (și *Patru scrisori ale poetului St. O. Iosif*, p. 366–371).

Foti, Ion, *St. O. Iosif — Ritmuri*, I, nr. 1, 1 sept. 1929, p. 5.

Giulescu, Const. A., *Seara-n cimitir*. La mormîntul lui St. O. Iosif — *Flacăra*, V, nr. 15, 23 ian. 1916, p. 166.

Goga, Octavian, *Două morminte — Luceafărul*, XII, nr. 15–16, 1 aug. st. v. 1913, p. 457–463 (reprodus în vol. *Precursori*, București, Editura Cultura națională, 1930, p. 135–152).

Gurghianu, Aurel, *St. O. Iosif — Steaua*, VI, nr. 11, noiemb. 1955, p. 82–84.

Hanță, Al., *Preocupări de istorie literară la St. O. Iosif* [Marginalii la un text inedit] — *Analele Universității București*. Seria științe sociale. Filologie, X, 1961. Extras, 12 p.

Hasnaș, C. Spiru, *„Cîntece" de St. O. Iosif — Flacăra*, II, nr. 28, 27 apr. 1913, p. 222.

Hasnaș, C. Spiru, *St. O. Iosif — Flacăra*, II, nr. 37, 29 iun. 1913, p. 295.

Hasnaş, C. Spiru, *„Wilhelm Tell" traducere... de St. O. Iosif – Flacăra*, II, nr. 47, 7 sept. 1913, p. 376.

Hasnaş, C. Spiru, *Însemnări biografice. St. O. Iosif în Ardeal – Flacăra*, IV, nr. 30, 9 mai 1915, p. 294–295.

Iacobescu, Al. – ***St. O.** Iosif* – în vol. *Chipuri de bronz*, Tiparniţa, Craiova, 1929, p. 5–16.

I.[brăileanu], G., *St. O. Iosif: „Credinţe" – Viaţa românească*, I, nr. 2, apr. 1906, p. 327–329.

Iorga, N., *Poemul lui St. O. Iosif despre Ştefan cel Mare – Sămănătorul*, IV, nr. 25, 19 iun. 1905, p. 421–424.

Iorga, N., *„Credinţe" de St. O. Iosif – Sămănătorul*, IV, nr. 46, 13 noiemb. 1905, p. 841–843.

Iorga, N., *O dramă de d. St. O. Iosif – Floarea darurilor*, vol. II, nr. 36, 2 dec. 1907, p. 561–562.

Iorga, N., *La înmormîntarea lui Iosif – Flacăra*, II, nr. 37, 29 iunie 1913, p. 293.

Iorga, N., *O viaţă de om aşa cum a fost*, Editura Minerva, Bucureşti, 1976, p. 415–416.

Iosif, Nic., ***St. O. Iosif. Contribuţii la cunoaşterea originii poetului – Răsăritul***, VIII, nr. 7, mart. 1926, p. 3–5.

Ivanovici, Sofronie, ***Maniacii condeiului***, Bucureşti, Tipografia Munca, 1903, 16 p.

Karr., D., ***D. St. O. Iosif poet satiric – Observatorul***, I, nr. 254, 20 sept. 1903, p. 1.

Lacea, Constantin, *Din copilăria lui Ştefan O. Iosif – Ţara Bîrsei*, III, nr. 1, ian.-febr. 1931, p. 29–37. (Cu acelaşi titlu, extras, Braşov, 1931, 11 p.).

L.[ocusteanu], P., *Figuri contimporane: St. O. Iosif – Flacăra*, I, nr. 14, 21 ian. 1912, p. 108.

Locusteanu, P., *Figuri dispărute: St. O. Iosif – Flacăra*, II, nr. 37, 29 iun. 1913, p. 291–292.

Locusteanu, P., *„Romeo şi Julieta"... traducere de St. O. Iosif – Flacăra*, III, nr. 11, 28 dec. 1913, p. 95.

Lovinescu, E., *St. O. Iosif* – în vol. *Paşi pe nisip*, Fălticeni, Tipografia M. Seidman, 1906, p. 130–150.

Lovinescu, E., *Pe volumul lui St. O. Iosif – Convorbiri literare*, XLVI, nr. 7, iul. 1912, p. 829–831.

Lovinescu, E., *„Păsărica" lui St. O. Iosif* – în vol. *În cumpăna vremii*, Bucureşti, Editura Librăriei Socec et Co., 1919, p. 142.

Lovinescu, E., *St. O. Iosif*, în *Critice*, I, Editura Ancora, Bucureşti, 1925, p. 165–172 (reprodus în *Scrieri*, I, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1969, p. 62–67).

Lovinescu, E., *St. O. Iosif, poet minor* – în *Istoria literaturii române contemporane*, III, *Evoluţia poeziei lirice*, Editura Ancora, Bucureşti, 1927, p. 33–40 (reprodus în *Scrieri*, IV, Editura Minerva, Bucureşti, 1973, p. 381–387).

Lovinescu, E., *St. O. Iosif* – în vol. *Memorii* 1900–1916, Editura Cugetarea, Bucureşti, 1930, p. 197–208.

Maniu, Adrian, *Omagiu lui St. O. Iosif – Rampa*, XIII, nr. 3250, 19 noiemb. 1928, p. 1.

Martin, Aurel, *Un neuitat poet – Scînteia*, XXIV, nr. 3411, 12 oct. 1955, p. 2.

Maxim, Gh., *St. O. Iosif pe urmele lui Ştefan cel Mare – Junimea literară*, XV, nr. 5–6, mai-iun. 1926, p. 100–104.

Maxim. Gh., *St. O. Iosif redactîndu-şi poema „Din zile mari" – Făt-Frumos*, I, nr. 5, sept.-oct. 1926, p. 133–141.

Maxim, Gh., *St. O. Iosif pe urmele lui Ştefan-Vodă al Moldovei – Floarea-soarelui*, I, nr. 1, 1 ian., p. 2–4; nr. 8–9, iun.-iul. 1927, p. 209.

Maxim-Burdujanu, G., *O piatră pentru adevăratul monument al lui St. O. Iosif. Contribuţie biografică – Ţara Bîrsei*, III, nr. 5, sept.-oct., p. 442–458; nr. 6, noiemb. 1931, p. 526–539; IV, nr. 1, ian.-febr., p. 26–51; nr. 2, mart.-apr., p. 161–168; nr. 3, mai-iun., p. 203–215; nr. 5, sept.-oct., 1932, p. 428–435; V, nr. 1, ian.-febr., p. 49–57; nr. 3, mai-iun. 1933, p. 207–217.

Minulescu, Ion, *Rînduri despre St. O. Iosif*. Cu prilejul dezvelirii bustului de la Braşov – *Ritmuri*, I, nr. 1, 1 sept. 1929, p. 3.

Morariu, Leca, *St. O. Iosif şi cîntecul popular – Junimea literară*, XV, nr. 3–4, mart.-prier 1926, p. 92–94.

Morariu, Leca, *Iarăşi St. O. Iosif şi cîntecul popular – Junimea literară*. XV, nr. 5–6, mai-iun. 1926, p. 141.

Murgoci, G., ***Primul care se duce – Flacăra***, II, nr. 37, 29 iun. 1913, p. 292.

Negru, Natalia, *Helianta. Două vieţi stinse. Mărturisiri*, Bucureşti, Editura „Viaţa românească", 1921, 224 p.

Negru, Natalia, *Şi iată, mă gîndesc la voi... – Adevărul literar şi artistic*, IX, nr. 419, 16 dec. 1928, p. 5.

Netea, Vasile, *St. O. Iosif. Viaţa şi opera lui*, Editura Cartea românească, Cunoştinţe folositoare. Seria C, nr. 117, Bucureşti, [1941], 31 p.

Netea, Vasile, *St. O. Iosif în actualitate* – în vol. *De la Petru Maior la Octavian Goga*, Editura Cugetarea-Georgescu Delafras, 1944, p. 261–285.

Ollănescu, D.C., *St. O. Iosif: „Patriarhale"; „Romanțe și cîntece de Heine"* — *Familia*, XXXVIII, nr. 45, 10/23 noiemb. 1902, p. 536—537.

Ollănescu, D.C., *St. O. Iosif: „Credințe"*. (Raport de...) — *Analele Academiei Române*, seria II, tom. XXVIII, 1905—1906. Partea administrativă și dezbaterile, București, 1906, p. 357—359.

Oprescu, Horia, *St. O. Iosif cel necunoscut* — *Flacăra*, nr. 17 (90), 1 sept. 1956, p. 14.

Ornea, Z., *Sămănătorismul*, Editura Minerva, 1970.

Pană, Aura, *St. O. Iosif* — *Convorbiri literare*, nr. 10 (70), oct. 1975, p. 10.

P., G., *Cu d-l I.A. Bassarabescu* — *Viața literară*, V, nr. 130, 5 iul. / 1 aug. 1930, p. 2.

P. Nicanor et Co., *St. O. Iosif și I. Chendi* — *Viața românească*, VIII, nr. 6, iun. 1913, p. 399.

Papadopol, Paul I., *St. O. Iosif la Iași* — *Gîndul nostru*, IV, nr. 5—7, iul.-sept. 1925, p. 86—88.

Papadopol, Paul I., *Un sol al biruinței: St. O. Iosif*, București, Editura Cartea românească, 1930, 224 p.

Papadopol, Paul I., *Completări despre St. O. Iosif* — *Preocupări literare*, I, vol. I, nr. 2, 1 febr. 1936, p. 73—90.

Păcurariu, D., *Precizări și date noi în legătură cu St. O. Iosif...* — *Revista Universității C.I. Parhon*. Seria științelor sociale. Filologie, nr. 2—3, 1955, p. 121—123.

Perpessicius, *St. O. Iosif* — *Mișcarea literară*, I, nr. 4, 6 dec. 1924, p. 1.

Perpessicius, *Siluete, St. O. Iosif* — în vol. *Mențiuni critice*, seria I, București, Fundația pentru literatură și artă, 1928, p. 65—66 (reprodus în *Opere*, II, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 81—83).

Petra-Petrescu, Horia, *Raport despre „Wilhelm Tell"* — *Revista teatrală*, I, nr. 3, mai-iun. 1913, p. 171.

Petra-Petrescu, Horia, *Ștefan O. Iosif. Cîteva amintiri* — *Revista teatrală*, I, nr. 4, iul.-aug. 1913, p. 246—253.

Petrașcu, N., *„Patriarhale", poezii de St. O. Iosif* — *Literatură și artă română*, V, nr. 8, 9, 10 iun., iul., aug. 1900—1901, p. 601—606.

Philippide, Al.A., *St. O. Iosif* — *Adevărul literar și artistic*, XII, seria a II-a, nr. 639, 5 mart. 1933, p. 5.

Pienescu, G., *Mărturii despre viața lui St. O. Iosif* — *Flacăra*, 1 oct. 1955, p. 23—24.

Popescu, Adrian, *St. O. Iosif, tradiționalistul ingenios*, — *Steaua*, XXVI, nr. 10 341, oct. 1975, p. 30.

Popescu, Zamfira, *St. O. Iosif. 90 de ani de la naștere* — *Contemporanul*, nr. 42 (922), 15 oct. 1965, p. 3.

Pușcariu, S. dr., *Poeții noi* — *Junimea literară*, I, nr. 4, apr., p. 51—53; nr. 5, mai 1904, p. 65—68.

Pușcariu, Sextil, *St. O. Iosif* — *Luceafărul*, XII, nr. 15—16, 1 aug. st. v. 1913, p. 464—469.

Pușcariu, Sextil, *Ștefan Octavian Iosif* — în vol. *Călare pe două veacuri*, Editura pentru literatură, 1968, p. 190—209, 214—217, 262—263.

Quintescu, N., *St. O. Iosif: „Zorile"* — *Analele Academiei*, tom. XXX, 1907—1908. Partea administrativă, 1907—1908, p. 325—333.

Raicu, Al., *St. O. Iosif către Mihail Sadoveanu, în perioada revistei „Sămănătorul"* — *România literară*, II, nr. 8(20), 20 febr. 1969, p. 7.

Ranetti, George, *Lui St. O. Iosif* — *Luceafărul*, XII, nr. 15—16, 1 aug. st. v. 1913, p. 463.

Râpeanu, Valeriu, *50 de ani de la moartea poetului St. O. Iosif* — *Scînteia*, XXXII, nr. 1931, 22 iunie 1963, p. 2.

Roman, Ioan N., *Morții noștri... II. St. O. Iosif* — în vol. *25 de ani de acțiune „Adevărul"* — 1888—1913, p, 288—297.

Roman, Ion, *Proza lui St. O. Iosif* — *Steaua*, VIII, nr. 6, iun. 1957, p. 77—82.

Roman, Ion, *St. O. Iosif. 50 de ani dela moartea poetului* — *Contemporanul*, nr. 26 (872), 28 iun. 1963, p. 3.

Roman, Ion, *St. O. Iosif*, 1964, Editura pentru literatură, 253 p.

Roman, Ion, *Centenar St. O. Iosif* — *România literară*, VIII, nr. 41, 9 oct. 1975, p. 12—13.

Rosetti, Radu D., *„La arme!"* — în vol. *Eri...*, Editura ziarului „Universul", 1931, p. 171—180.

Rotaru, Ion, *St. O. Iosif* — în *O istorie a literaturii române*, II, Editura Minerva, București, 1972, p. 33—38.

S., I., *St. O. Iosif: „Tălmăciri"* — *Viața românească*, IV, nr. 7, iul. 1909, p. 141—142.

Sadoveanu, Mihail, *Amintiri despre Iosif* — *Însemnări literare*, I, nr. 2, 10 febr., p. 9—10; nr. 3, 17 febr. 1919, p. 8—10.

Sadoveanu, Mihail, *Anii de ucenicie*, Editura Cartea românească, București, 1944, p. 254—267.

Sadoveanu, Mihail, *Amintiri despre St. O. Iosif* I și II — în vol. *Evocări*, Editura de stat pentru literatură și artă, 1954, p. 165—168.

Sahia, Al., *Prietenia Iosif-Gîrleanu* — *Vremea*, IV, nr. 204, 13 sept. 1931, p. 5.

Savel, Vasile, *Contimporanii*, Arad, 1920, p. 73—94.

Scripcă, Mircea, *De vorbă cu scriitorul Ion Agîrbiceanu* — *Magazin*, II, nr. 15, 18 ian. 1958, p. 1 și 4.

Scurtu, Ion, *Traducerile literare la noi* — *Sămănătorul*, V, nr. 28, 9 iul. 1906, p. 545—547.

Scurtu, Ion, *Mărgăritare ale literaturii universale în românește. „Tălmăciri" de St. O. Iosif — Minerva*, I nr. 151, 18 mai 1909, p. 2.

Senez, *„Versuri" de St. O. Iosif — Lumea nouă*, IV, nr. 999, 13 noiemb. 1897, p. 2.

Soricu, I.U., *St. O. Iosif. Amintiri — Almanahul presei române* pe anul 1926, p. 105—108.

Stănulescu, C. inginer, *St. O. Iosif. Amintiri și corespondență — Epoca*, XLII, nr. 28, 4 febr., p. 1—2; nr. 30, 8 febr., p. 1; nr. 33, 11 febr., p. 1—2; nr. 35, 14 febr., p. 1; nr. 36, 15 febr. 1923, p. 1—2.

Stoicescu, **Niță**, *St. O. Iosif — Națiunea*, I, nr. 141, 9 sept. 1946, p. 2.

Șerban, Al., *Notele săptămînii. Serbările pentru ridicarea unui bust lui St. O. Iosif — Flacăra*, IV, nr. 30, 9 mai 1915, p. 295—296.

Tăslăuanu, O. C., *St. O. Iosif: „Dragoste cu toane" — Luceafărul*, VI, nr. 12, 15 iun. st. v. 1907, p. 258.

Teculescu, **Horia** — *Oameni și locuri din Tîrnava-Mare — Anuarul liceului din Sighișoara*, 1933, p. 223—380.

Topîrceanu, G., *Cronica teatrală — Viața românească*, VIII, nr. 10, oct. 1913, p. 98—100.

Topîrceanu, G., *St. O. Iosif: „Patriarhale" și „Cîntece" — Viața românească*, XIV, nr. 10, oct. 1922, p. 139—140.

Topîrceanu, G., *Cîteva păreri inactuale. I. Poezia realistă — Romantismul popular — Lumea*, I, nr. 32, 28 iun. 1925, p. 12—13.

Tr. D. L., *St. O. Iosif: „Tălmăciri" — Convorbiri literare*, XLIII, nr. 6, iun. 1909, p. 678—679.

Tutoveanu, G., *Ștefan O. Iosif — Flacăra*, II, nr. 41, 27 iul. 1913, p. 323.

Tutoveanu, G., *Bătrîni și tineri — Scrisul nostru*, I, nr. 3, mart. 1929, p. 1—2.

Tutoveanu, G., *„Floare-albastră" — Scrisul nostru*, I, nr. 11, noiemb. 1929, p. 1.

Țimiraș, Nic., *Bucureștii de altădată — Adevărul*, XLIV, nr. 14, 13 noiemb. 1931, p. 1—2.

Vaida, Mircea, *Introducere în opera lui St. O. Iosif*, București, Editura Minerva, 1977, 132 p.

Vârgolici, Teodor, *În amintirea lui St. O. Iosif — Luceafărul*, nr. 13, 22 iunie 1963, p. 7.

Vârgolici, Teodor, *Noi volume de istorie literară: „Delavrancea" și „St. O. Iosif" — Gazeta literară*, XI, nr. 26 537, 25 iun. 1964, p. 7.

Vârgolici, Teodor, *Patriotismul liricii lui St. O. Iosif* — în vol. *Scriitori și opere*, București, Editura Eminescu, 1979, p. 153-157.

Vianu, Tudor, ***Stil verbal la St. O. Iosif***, în vol. *Figuri și forme literare*, Casa școalelor, 1946, p. 145—150.

Vior, *„Apostolul" din Alex. Petöfi de St. O. Iosif — Scara*, I, nr. 28, ed. a II-a, 5 dec. 1896, p. 2.

Zalis, H., *Ion Roman: „St. O. Iosif" — România liberă*, XXII, nr. 6106, 5 iun. 1964, p. 2.

Zara, *„Versuri" de St. O. Iosif — Epoca*, seria II, III, nr. 612, 15 noiemb. 1897, p. 2.

* * * *St. O. Iosif: „Din zile mari" — Viața nouă*, I, nr. 10, 15 iun. 1905, p. 239—240.

* * * *St. O. Iosif: „Din zile mari" — Luceafărul*, IV, nr. 15—16, 15 aug. st. v. 1905, p. 320-322.

* * * *St. O. Iosif: „Credințe" — Viața nouă*, I, nr. 19, 1 noiemb. 1905. p. 454—455.

* * * *St. O. Iosif: „Zorile" — Viața nouă*, III, nr. 20, 15 noiemb. 1907, p. 448—449.

* * * *St. O. Iosif: „Poezii" — Viața nouă*, VI, nr. 7, 15 mai 1910, p. 139.

* * * *R. Wagner: „Lohengrin", traducere de St. O. Iosif — Viața nouă*, VII, nr. 2, 1 mart. 1911, p. 39.

* * * *Corneille: „Cidul", traducere de St. O. Iosif — Viața nouă*, VII, nr. 5, 15 apr. 1911, p. 99.

* * * *St. O. Iosif: „Cîntece" — Viața nouă*, VIII, nr. 6, 1 mai 1912, p. 113—114.

* * * *Stefan O. Iosif — Revista teatrală*, I, nr. 4, iul.-aug. 1913, p. 245—246.

* * * *Cum să sărbătorim memoria lui Iosif — Revista teatrală*, I, nr. 4, iul.-aug. 1913, p. 266—268.

* * * *Două scrisori*. St. O. Iosif către Sextil Pușcariu — *Junimea literară*, X, nr. 7—8, 1913, p. 118—119.

* * * *Zece ani de la moartea lui Iosif — Adevărul literar*, seria a III-a, VI, nr. 135, 24 iun. 1923, p. 3.

* * * *Semicentenarul lui St. O. Iosif — Cele trei Crișuri*, VI, nr. 11, noiemb. 1925, p. 172.

* * * *Cu d. A. de Herz despre el și despre alții — Rampa*, XIII, nr. 3142, 16 iul. 1928, p. 1, 3 și 4.

* * * *St. O. Iosif, licean — Adevărul literar și artistic*, XVIII, seria a III-a, nr. 849, 14 mart., p. 10; nr. 851, 28 mart., p. 6; nr. 853, 11 apr., p. 10; nr. 854, 18 apr. 1937, p. 8.

TABLA ILUSTRAȚIILOR

Coperta volumului *Din zile mari* .... 128—129

Scrisoare către Aurel Pop — 1 ianuarie 1890 (Biblioteca Academiei R.S.R.) .... 128—129

Poezia *Spre ideal*, în *Ramuri*, nr. 5, 1913 (ilustrație de Al. Satmari) .... 128—129

Scrisoare către Iacob Negruzzi — 11/23 septembrie 1892 (Biblioteca Academiei R.S.R.) .... 128—129

Scrisoare către M. Dragomirescu-Iași, 2 martie 1897 (Biblioteca Academiei R.S.R.) .... 368—369

Sonet [*În atelier*] dedicat lui Kimon Loghi, pe un volum din *Patriarhale* (Biblioteca Academiei R.S.R.) .... 368—369

St. O. Iosif în timpul șederii la Paris (din volumul *Corespondență*. Editura pentru literatură, 1969) .... 368—369

St. O. Iosif într-un grup de prieteni printre care pictorul Jean Steriadi, N. Dunăreanu, Emil Gîrleanu, în *Ramuri*, nr. 5, 1913 .... 368—369

St. O. Iosif la Blaj, în 1911, cu I. L. Caragiale, O. Goga, Al. Ciura, A. Vlaicu, în *Flacăra*, nr. 7, 1912 .... 368—693

St. O. Iosif și D. Anghel (din volumul *Corespondență*, Editura pentru literatură, 1969) .... 608—609

Natalia și Corina Iosif (Muzeul Teatrului Național „I. L. Caragiale") .... 608—609

Manuscrisul unei poezii de Natalia Negru (colecția Ion Roman) 608—609

Scrisoare către Octavian Goga — septembrie 1912 (Biblioteca Academiei R.S.R.) .... 608—609

St. O. Iosif în ultimul an de viață (din volumul *Corespondență*, Editura pentru literatură, 1969) .... 608—609

CUPRINS

Notă asupra volumului al IV-lea 7

DIN ZILE MARI 9(639)*
Poem istoric

Prefaţă 11
Visul lui Petru Aron 15
Pe Cîmpia Direptăţii 19
Sfatul ţării 23
Lupta de la Baia 26
Ştefan-vodă înfruntă pe păgîni 33
Rugăciunea lui Ştefan 37
Războienii 39
Dumbrava-Roşie 50
Zile de pace 56
Cînd a fost să moară Ştefan 69
Epilog 72

DIN PERIODICE
POEZII

Izvorul 77 (648)
Şi nu mă vei lăsa?... .... 78 (648)
Clătinîndu-şi... .... 79 (648)
O carte... .... 80 (649)
Ah! oamenii... .... 81 (649)

---

* În paranteză se indică pagina din *Comentarii şi variante*.

Epigrame:

I Amicilor 82 (649)
I Unui pesimist 82 (649)
În noaptea... .... 83 (649)
Este noaptea 84 (649)
Visul codrului 85 (650)
Spre toamnă 86 (650)
Singurătate — Cîntec — 87 (650)
Zădărnicie 88 (650)
Visul unui slujbaș 89 (650)
Copil — Fragment — 91 (650)
Basm neisprăvit 94 (651)
Sfîrșit de vară 95 (651)
Unui luptător 96 (651)
Elegie 97 (651)
Dintr-un basm 98 (651)
O clipă 99 (651)
Tudor Vladimirescu 100 (651)
Cosașul 102 (651)
La fereastră 103 (652)
Străin 104 (652)
Cerșetorii 105 (652)
Voievodul 106 (652)
[Cîntec] 108 (654)
Epigramatice 109 (654)
Carnavalul 110 (654)
Imitație 111 (654)
Amintire 112 (655)
Ideal 113 (655)
Copil 114 (655)
Scrisoare — Fragment — 115 (655)
Robul — Baladă — 117 (656)
Icoane vechi — A. Pann — 119 (656)
Lui Stans 120 (656)
Unui critic 121 (657)
[Sonet] 122 (658)
Recunoștința 123 (659)
Sfat 124 (659)
Eu n-am covoare-n Persia țesute 125 (659)
Catren 126 (659)

Cîntec de primăvară 127 (660)
Sonet 128 (660)
Mandolinate 129 (660)
Cîntecul Horelor — Fragment dintr-un poem — 132 (660)
Sonet 133 (660)
Cîntec de beție 134 (661)
Cîntec 135 (661)
Strofe 136 (662)
Într-o seară de bal 138 (662)
Veteranul 139 (662)
Vierița 140 (662)
In hostes 141 (662)
După boală 142 (662)
Cîntece... .... 143 (662)
Vara-i pe sfîrșite 145 (662)
Amintire 146 (662)
La arme! 147 (663)
Cîntec 149 (666)
Duram un vis 150 (666)
Cîntecul sergentului 151 (666)
Cîntecul steagului 152 (666)
Cîntec 153 (666)
Spre ideal 154 (666)
Romanță 155 (666)
Grădina Hesperidelor 156 (666)
Meduza — Poem dramatic — 157 (667)
Imnul muncii 164 (667)
Cîntec 165 (667)
Cîntec 166 (667)
O clipă 167 (667)
Cîntec 168 (668)
Finis 169 (668)
Asemeni unui trandafir 170 (668)
Ah, somnul... .... 171 (668)
Cîntec 172 (668)
Sărmane flori!... .... 173 (669)
Cîntec 174 (669)
Cum te-am iubit... .... 175 (669)

Pastel 176 (669)
Către lună 177 (669)
După o cetire din Eminescu,,, 180 (669)

Postume

Întîiul cîntec 183 (669)
Rugăciune 185 (671)
Amurg de duminică — Reminiscență — 187 (671)
Tăcere 188 (671)

PROZĂ

O zi de sărbătoare 191 (672)
Cerșetorii 193 (672)
Dantele 194 (672)
„Lume mincinoasă...“ 197 (672)
Din copilărie 202 (673)
Victimă 204 (674)
Monumentul 207 (674)
Notiță biografică 210 (675)
[Alexandru Petőfi] 212 (675)
[Heinrich Heine] 214 (675)
„Tinerimea artistică“ 221 (675)
„Opinca românească“ 223 (676)
Răgutele 229 (676)
Poetul persan Saadi 233 (676)
[Dimitrie Bolintineanu] 235 (676)
În treacăt — „Cercul liber“ — 238 (677)
Sully Prudhomme 241 (678)
Prefață 244 (678)
„Sanda“ — Reflecțiile unui spectator — 245 (678)
Corul „Minervei“ 248 (678)
[Tannhäuser] 250 (679)
Un arivist 253 (679)
Din carnetul unui poet — Pe gînduri — 256 (680)
Cum scrie Caragiale — Amintire — 258 (681)
Însemnări 262 (681)
O amintire 263 (682)

Postume

Wilhelm Tell și Avram Iancu 265 (682)
Ion Păun 270 (684)

CORESPONDENȚĂ

Către Aurel Pop 275 (685)
Către Iacob C. Negruzzi 294 (686)

Către C. D. Fortunescu 297 (686)
Către Ștefan Iosif 306 (687)
Către Mihail Dragomirescu 314 (688)
Către Hortensia Iosif 314 (689)
Către inginerul C. Stănulescu 320 (689)
Către Vanda Vermont-Mihail 340 (692)
Către Ilarie Chendi 341 (692)
Către Virgil Cioflec 345 (693)
Către C. Sandu-Aldea 407 (700)
Către Nicolae Petrașcu 412 (701)
Către I. A. Bassarabescu 413 (702)
Către Sextil Pușcariu 414 (702)
Către Jean Steriadi 432 (705)
Către Ion Adam 433 (706)
Către Socec 435 (706)
Către Ion Ciocîrlan 435 (706)
Către Natalia Negru 442 (707)
Către George Coșbuc 584 (716)
Către Constantin Berariu 586 (717)
Către Zaharia Bârsan 587 (717)
Către N. Iorga 590 (718)
Către 600 (720)
Către Maria Brăiloiu 600 (720)
Către Mihail Sadoveanu 601 (721)
Către Alexandru Hodoș 611 (723)
Către George Tutoveanu 611 (724)
Către Simion Mehedinți 612 (724)
Către Ion Ioanovici 613 (724)
Către Babeș 617 (725)
Către Solomon 618 (725)
Către Avram Negru 619 (725)
Către Octavian Goga 619 (725)
Către Ana Chendi 623 (727)
Către Mihai ... 623 (727)
Către Horia Petra-Petrescu 624 (728)
Către Corina Iosif 625 (728)
Către Dimitrie Onciul 626 (728)

ADDENDA

Poezii făcute de amicii mei 629 (729)
Către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii 630 (729)
Către Nicolae Gane 631 (729)
Români 632 (729)
Către George Coșbuc 633 (730)
Către N. Iorga – Răspuns la o „somație“ 633 (730)
Onor. Librăriei-editoare Socec & C. 634 (730)
Către Societatea scriitorilor români 635 (730)
Din goană 635 (730)

Comentarii și variante 637
Indice de titluri 733
Bibliografie 747
Tabla ilustrațiilor 783

VERIFICAT
2011

Lector: VIVIANA ŞERBĂNESCU
Tehnoredactor: AURELIA ANTON

Bun de tipar 22-XII-1980. Coli ed. 33,97, Coli tipar 49,5.
Planşe tipo 6

Tiparul executat sub comanda
nr. 1205 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918".
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
Bucureşti
Republica Socialistă România